کۆن ئەوانەی کوتنی قەوارەی هەرەمی کوردستان بە مەترسی دەزانن؟ … کارا فاتیح

نزیکەی ٢٧ساڵ بە هەی معادەلەیەکی نەودەوەتی و لە بەرژەوەندیی زلهێزانی دونیا قەوارەی هەرەمی کوردستان دروست کراوە، کە هەر زوو لە ژێر پەردەی هەڵبژاردنکی گاتەجاڕانەدا، کرا بە خاوەنی پەرلەمان و حکوومەت، لەو کاتەوە تا ئێستا ئێکتەر و بەرپرسانی وایان لە خۆک دەگەیاند و بە زەر دەیانخستە مەشکی هەموانەوە، کە ئەو حکوومەتە خۆونی لە مەژینەی کوردە و هووبارێک قوربانی و خوێنی بە دراوە، ئەوەیش ئێگەر شتێک لە ڕاستیی تێدا بێت، ئەوا شتێکی تریان وەک حەقیقەتێکی ڕەها لە ناخی هەموو تاکێکدا دەچەسپاند، گوایە دەوڵەتانی داگیرکەری کورد، بە تایبەت ئێران و تورکیا دژی ئەم ئەزموونەن و نایانەوێ کورد خاوەنی هیچ شتێک بێت، لە هەر دوو بانگەشەکەدا خەیان و خەڵکیان بە تەواوکەری یەک دادەنا و بە چەواشەکاری ئەو قەناعەتیان دەچەسپاند، گوایە ئەمە حکوومەت و پەرلەمانی خەڵکە.

ئەمانە کە سەرەتا بە تاڵانی و فەرهوود و ئاودیوکردنی کلوپەلی ئەم وڵاتە دەستیان پێ کرد و پاشان بە ژنکوژ خەیان ناساند، دواتر شەڕەپەڕ و شەڕی ناوخەیان کرد بە قەدەری ئەم خەڵکە، لە کوشتن و دەرکردن و دەستدرێژیکردن و ئاوارەکردنی خەڵک ژمارەی پەوانەییان تۆمار کرد، سەرەڕای دوو زەنی و حکومی دوو بنەماڵەیی و دوو ئیدارەیی لە هەموو بستێکی ئەم وڵاتەدا، کەوتنە تاڵانکردنی سامانی سەر زەوی و ژێر زەوی و دەرەنجام بە دەخێک گەیشتین سەرەتایەترن سیمای ژیانی شارستانی کە خوێندن و تەندروستییە لەم وڵاتەدا لە ژێر سایەی ئەم حکوومەت و پەرلەمانەدا تەفروتوونا بوو، هیچ بەهایەک بە مرۆڤ و ژیان لە سایەیاندا نەما، کەچی ناوبەناو گومان لەوە دەبەت، کە دەبەت سەرەڕای ئەو ئەزموونە تاڵە بەهاوتا و نموونەیە لە مێژوودا، قەوارەی هەرەم و حکوومەت بپارەزرێت و هەر وەک دەستکەوتێک چاوی لە بکرێت… پەویستە لە سەر ئەو قسانەی سەرەوە ئەم پرسیارانە بکرێت:

- لە چ زەمەنێکی مەژوو و لە ژێر سایەی کامە حکوم و لە چ سەردەمێکدا کەرتی خوێندن و تەندروستی و هەموو جووڵە و کار و

کاسپیی خەک بەو شۆیە پەکی کەوتوە؟

١- لە چ زەمانەکی مەژوو و لە ژەر سایەی کامە حکوم و لە چ سەردەمەکدا دەوەتانی داگیرکەری کوردستان بە تایبەت ئێران و تورکیا وەک ئەستا توانیویانە سیاسەت و پیلان و خەونی خەیان لەو ناوچەیەی کە بە قەوارەی هەرەمی کوردستان ناو دەبرەت، جێبەجێ بکەن؟

٢- لە چ زەمانەکی مەژوو و لە ژەر سایەی کامە حکوم و لە چ سەردەمەکدا مرۆقی کوردی ناو ئەم چوارچۆیە هەندەی ئەستا هەستی بە بەبەهایی، بە هیوایی و دامانی خەون و ئومەد کردوە؟

دوای وەڵامی ئەم سێ پرسیارە، ئاسانە ئەو دوو موتەقەی سەرەوە وەک چەواشەکاریەکی ٢٧ ساڵە ناو بەرین، کە خەڵکی ئەم هەرەمەی پێ لە خشتە دەبرەت و بە هەیەوە هەموو ستەم و نادادپەروەریەک لە سەری تاقی دەکرەتەوە، کەواتە:

١- ئاست نییە داگیرکەرانی کورد بە تایبەت تورکیا و ئێران دوژمنی قەوارەی هەرەمی کوردستان بن، چونکە وەک گوتمان لە هیچ سەردەمەک هەندەی ئەستا نەیانتوانیوە سیاسەت و خەونەکانیان لەم شوێنەی پێی دەڵێن هەرەمی کوردستان بهێننە دی، بەدنیایی دەیانەوەت ئەم قەوارەیە هەر بمێنێ، بە ئەوەی هەر تەیدا دەست ئاوەڵا بن و نایانەوە دەسەاتی حکومی ناوەندیی بە بگەڕێتەوە.

٣- ئەوە بە واقیعی و پراکتیکی بینرا کە قەوارەی هەرەمی کوردستان ئەوە نەبوە، یان ئەگەر ئەویش بەت ئەوەی نەدەهنا هووبارەک خوێن و قوربانیی بە بدرەت و خەونی کورد بەت، چونکە وا دەبینین خەی هەموو خەونەکانی تاکی کورد هەڵ دەتەکنەت...
ئەوەی گرینگە لەم شیکارییە ئاسانە هەبگیرێتەوە، ئەوەیە:

٤- لە کاتی هەر خەپیشاندان و ناڕەزاییەک دژ بەو دەسەاتە ملهوڕ و گەندەڵ و نادادپەروەرەی ئەو ڕەژە ڕەشەی کردوەتە چارەنووسی خەڵک، پەویستە ئەو وەهمە وەلا بنرەت، گوایە بە کەوتنی قەوارەی هەرەم دەی داگیرکەرانی کورد خەش دەبەت و خەونی ئەوان دەتە دی، نەخێر بەپێچەوانەوە ئەوان دەیانەوەت ئەم قەوارەیە بەم حکومەانانەیەوە تا ئەبەد بمێنێ، بە ئەوەی چێنیان پێ خەش بەت وا بە کاری بهێنن، کە ئەمەیان هیچ کاتێک بە نەکراوە.

٥- بوونی قەوارەی هەرەمی کوردستان تەنانەت دژ بە خەونی نەتەوەیی

کوردیش، چونکە: أ- ئەم قەوارەیە نزیکە ٢٧ ساڵە تەنها تەعبیر لە کەمتر لە نیوەی خاکی کوردستان لە دەوڵەتی عێراقدا دەکات، حکومەتانی ٢٧ ساڵی هەرێم نە بە سیاسەت و دیبلۆماسیەت، نە بە هێز و شۆڕش، نە بە یاسا و دەستوور، نەیانتوانیوە ئەو ناوچانە بگەڕێننەوە سەر هەرێمی کوردستان، ئەویش مەترسیی تەعریب و سینەوەی یەکجاریان لە نەخشەی کوردستان لە سەر زیاد دەکات، بوونی قەوارەیەک بە ناوی هەرێمی کوردستان ئومێدی گەلانەوەی ئەم ناوچانە نادات، بەڵکوو دابینی یەکجاریان مسۆگەر دەکات، بۆیە لە حاڵەتی وادا، کۆتنی قەوارەی هەرێم و بە ناچاری گەلانەوەی ئەو نیوەیە بە لای نیوە دابڕاوەکەی، خەباتێکی واقیعیتر دژ بە ستەمی میللی و تەعریب و سینەوە دەستبەر دەکات و ڕێزکانی تێکۆشان و هاوپشتی پتەوتر دەکات. ب- بە واقیعی و پراکتیکی قەوارەی هەرێمی کوردستان قەوارەیەکی نێک پتەو تەنانەت لەرزۆکی نەتەوەییش نییە، لە زۆینترین و گەشاوەترین و بەهێزترین ساتی ئەم ٢٧ساڵەیدا هەر بریتی بوە لە دوو ئیدارە و حکومی دوو بنەماڵە و دەخی دوو ئەمارەتی بە سەریدا زاڵ بوە و گەستانی خوونی نەتەوەییش بوە.

ج- ئەگەری نەمانی قەوارەی هەرێمی کوردستان، هەیە وا تەفسیر بکرێت گوایە کوژاندنەوەی دوا ئومێدی تاکی کوردە و وەک تیاچوون وێنا بکرێت، بەڵکوو ئەم هەرەمە ئەگەر وەک باڵەخانە بچوونرێت کە بەهای مرۆڤ و ئەخلاق و هونەر و زانست و تواناییە مەعنەویەکانی سفر و ژێر سفر بێت، بۆیە ڕووخاندنی ڕەنگە ئومێدبەخش بێت تا کارەسات، چونکە هاتنەوە سەر خاڵی سفر، سفر بە دامەزراندنی بنەمایەکی بەهێز، زێر باشترە لە باڵەخانەیەکی لار کە بنەمای فشەڵی هەبێت و نەتوانیت و کاری نەکردە بێت ڕاست بکرێتەوە و نەزانیت دەست بە کوێی بڕیت تا چاکی بکەیت…

کۆتە پرسیاری ناونیشان دەکەینەوە: کێن ئەوانەی کۆتنی قەوارەی هەرێمی کوردستان بە مەترسی دەزانن؟
وەڵام: هەر کەس دەبێت با ببێت، گرینگ ئەوەیە ئەمە بە مەترسیی نەزانین و مەزاییدەی ئەو پارلەمانتارانەی بەغدایش لامان پولێکی قەڵب بێت، کە دەڵێن شۆڕشی مانەوەی قەوارەی هەرێم دەکەین..

خەپیشاندانی خەڵک لە نەوان داوای مووچە و ووخانی دەسەاتدا … شاخەوان شەش

دوای قەیرانی چەندین ساڵەی رامیاری و بەڕێوەبەریی وڵات، دوای ژەرکەوتنە کوشندەکەی ١٦ ی ئۆکتۆبەری ٢٠١٧ باشوری کوردستان بە شڤبوویی و پەرتەوازەیی، بە بوونی دەسەاتی رەوا و یاسایی، لژێر چەپۆکی دەسەاتی حزبی و میلیشیادا بەقەیراندا گوزەری کردووە.
هەکارەکانی قەیرانی ئابووری دەکرێ لەچەند خاڵکدا کورتکرێنەوە:
یەکەم: گەمارۆکانی دەسەاتی بەغدا و هەوڵی زەلیلکردنی دەسەاتی بنەماڵەیی هەرێم و بەینی بەشکی بودجە، کزبوونی داهاتەکانی سنور کاریگەری راستەوخۆیان لەسەر باری ئابووری هەرێمی کوردستاندا نواند.

دووەم: خەرجی و قەرزی ملیۆن و ملیاردی کەمپانیاکانی نەوت کە کەنتراکتیان لەگەڵ دەسەاتدارانی هەرێم کردووە، بەنمونە لە ٣١ی ئابی ٢٠١٧ دا یەک ملیارد دۆلار تەنها دراوەتەوە دانا گاز DANA GAS و هاوکارانی ، لەلایەکیتر حکومەتی هەرێم بەپێی ڕێکەوتنێک مانگانە ١٠٠ ملیۆن دۆلار دەبە بداتە کەمپانیاکان وەکو گەنیل، دی ئێن ئە، گەلف کیستۆن، گاسپرۆم و تاقە Genel, DNO, Gulf Keystone, Gazprom, Taqa. جگەلەو قەرزانە حکومەتی ئێراق ٣٠ ملیارد دۆلاری لەسەر کوردستان کردەتە ماڵ و دوای دانەوەی دکات.

سێیەم: بوونی بودجەیەکی گەندەڵئامێزی بەرفراوان کە تێرکردنی ئەستا لەتوانای دەسەاتدارانی حزبی هەرێمدا نەماوە. لە ماوەی ٢٧ ساڵی ڕابردوودا بەشی هەرەزەری بودجەی هەرێم بە موچەی ساختە و موفتە، پرۆژە حزبیەکان، موچەی ئێندامانی حزب، موچەی قەبە و گەورە بە دەسەاتداران، خەرات و بەخشینەوە، خەرجیە زیادڕەکان کە بەژمارە و بەسنور بووین لە ژێر ناوی جیاجیادا پێشتووە.
چوارەم: گەمارۆی وڵاتانی داگیرکەر، سەکردن و دەستبەسەراگرتنی داهاتی نەوت لە تورکیا، کشانەوە و ساردبوونەوەی کەمپانیاکان لە ئالووگۆڕی بازرگانی و پرۆژە جیاجیاکاندا، ڕادەستکردنی چاڵە نەوتیەکان بە دەسەاتی بەغدا.

هەموو ئەوانە بەیەکەوە گوشارێکی گەورە و گورچکبڕیان بە

دەسەڵاتدارانی هەرێم هەناوە، کە نە بە پاشکۆوتی موچەی کارمەندان و کرێکاران نە بە گەدانەوەی تەواوی موچەکانیان ناتوانێ بەر بەو قەیرانە ئابووریە گەورەیە بگرێ کە دەسەڵاتی بنەماڵەیی میلیتسگرا خەی بەرپرسی یەکەم و سەرەکی دروستکردنی قەیرانەکەیە.
دیارە بردن و بینی بەشکی موچە بینی کرێی کاری خەڵکە و سزادانی خەڵکە لەکەشە و قەیرانێک کە ئەوان لێی بەرپرسیار نین، بەڵکو دەسەڵات خەی لێی بەرپرسیارە. مامۆستایان و فەرمانبەران و کرێکاران باجی هەڵە و پیشەلکاریەکانی دەسەڵاتی خەسپێنەری هەرەم دەدەن.

ئەگەر پرەنسیپە دیموکراسیەکان تەزەک بوونیان هەبوایە، لەراستیدا دەبوایە ئەو هەموو کەوتن و نسکۆ ئابوری و رامیاریە یەک لە دوای یەکە ببەتەهەی رەیشتنی ئەو دەسەڵاتە و دوورخرێنەوە و بەرەوووی دادگا بکرێنەوە. بەڵام لەبەر ئەوەی دەسەڵات دیموکراسی نیە و لە رەگەی هەزە حزبیە چەکدارەکانیەوە دەستی بەسەر دەسەڵاتدا گرتووە، دوای ئەو نەهامەتی و کەوتنە ئابوری و ڕامیاریە کوشندەیە ئامادە نیە تەختی دەسەڵات چۆڵ کات، جگەڵەوە خەی وەک قوربانی دەبینێ و هەڵە و پیشەلکاریەکان دەخاتە سەر لایەنی دیکە، مانەوە و درێژدان بە قەرغی دەسەڵات بەڵوا دەبینێ، وە شەلگیرانە کار بە مانەوەی خەی بە هەر نرخێک بێت دەکات.

دیارە مامۆستایان تەوژمکن لەو تەوژمانەی کە بە موچەیی بە کاریگەرترین شێوە زیانی پەگیاندوون، رەژانە لەگەڵ نارەوایی و تاوانەکان، لەگەڵ بەمنەتی و ڕووقایمی دەسەڵاتی میلیشیا دەژین. دەگوترێت "جام کە پڕ بوو لەسەری دەژێ"، ئەستا مامۆستایان هاتوون خەپیشاندان بە مافی زەوتکراوی خەیان دەکەن، داوای نان و کار و ئازادی دەکەن. دیارە خەپیشاندان و نارەزایی دەربەین مافی سروشتی هەموو هاوڵاتیانێ، هەر دەسەڵاتیک ئەگەر کەمێک ڕەوایەتی هەبێت و کەمێک بەرژەوەندی هاوڵاتیان لەبەر چاو بگرێت، لەسەریەتی بێت و گوێ لە هاوڵاتیانی ناڕازی بگرێت و ڕەگەچارەیەک بدۆزێتەوە بە چارەسەری کێشە و قەیرانەکە.

لەبیرمان نەچێت کێشەی قەیرانی ئابوری تەنها کێشەی مامۆستایان نیە بەڵکو کیشەی هەموو کەمەلگەیە، بەنمونە کەسێکی خانەنشینی بەدەرامەت، یا پێشمەرگەیەکی دەرین، یا کرێکارێکی دامەزراو هتد. قەیرانی ئابوری کاریگەری لەسەر هەموو تاکێکی کەمەگەدا کەم یا زەر نواندووە. هەروەکو کە داهات نەبوو کرین و فرۆشتن دەوەستێ و تەنها ئەوانە ئاوەریان دەبە کە بە داهاتی گشتیەوە وابەستە نین،

وەکو بەرپرسانی بازرگانی حزبی، هەوادارانی حزبی کە پشتر سەرمایەی زریان بەلاوە ناوە، یا زەرینەی سەرمایەدارەکان کە لەسەر بنچینەی گەندەڵی و بەهەدردانی سامانی گەل سامانەکانیان پەکەوتاوە و بگومان پشکیان لەو قەیرانەدا هەیە، یا ئەوانەی دیکە کە لایەنی کەسوکاریان لە دەرەوەدا هاوکاری دەکرێن. زەرینەی خەڵکی کوردستان لەژێر هەڵە هەژاریدا دەژین و بشکیان بە کەڵەمەرگی ژیان بەسەر دەبەن. بەنمونە پشمەرگەیەکی دەرینی خانەنشینکراو لە خەپیشاندا هاواری سزای سەرانی دەسەڵات دەکات و بەزار لەوەی کە تاکە دینارێکی لە باغەدا نییە. بەپێی هەواڵەکان تائێستا دەیان کەس لەبەر هەژاری خەیان کوشتووە.

بەپێچەوانەوە کاردانەوەی دەسەڵات و هەزە تایبەتەکانی بەرامبەر بە خەپیشاندەران، ئاماژە بە دەسەڵاتێکی لوتبەرز و لەخۆبایی دەکەن، کە ئامادەنییە دان بە کەوتن و هەڵەکانی خۆیدا بنێ و بیر لە چارەسەری بنەڕەتیانە بکاتەوە. سەرکی سەپندراوی حکومەتی هەرێم نێچیرڤان بارزانی هەڵەشەی لەخەڵکی خەپیشاندەر کرد کە گوتی "ئاگەر خەپیشاندەران چەقۆ و دەمانچەیان پەیدا کرد، ئەمەش وەک ئەوان ڕەفتار دەکەین"، هەروەها هەشداری دایە پارتە سیاسیەکان کە نەکەن خەپیشاندان بە مەرامی سیاسی خۆیان بکاربهێنن. ئەوەی نێچیرڤان بارزانی بیری لەدەکاتەوە چارەسەرکی کاتیە و لە بابەتی موچە دەرناچێت، هەروەکو بۆیاریان داوە دەستکاری ئەو پاشکەوتە بکەن کە بەسەر موچەخۆرانیاندا سەپاندووە. پشووتەنگی نێچیرڤان ئومێدەک بە چارەسەری کیشەکان ناهەڵێتەوە.

لایەکیتر کاردانەوەی تووند و نامرۆڤانەی پیاوانی دەسەڵات سەردەمی ژێرمی بەعس بیر خەڵک دەهێنێتەوە، پارتی دەسەڵاتدار هێزەکانی ئاسایش و زەرۆڤانی و هەواگریەکانی هێناوەتە شارەکان، وەکو پیاوەکانی ئەمن و بەعسیەکان ڕاستەوخۆ لە خەڵک دەدەن، یا خەڵکی بژاردە دیگرن و دەفڕێنن، دارکاریان دەکەن و هەڵەشەی کوشتنیان لێدەکەن مامۆستا ئیدریس دیبەگەیی وەک نمونە، لەترسی تووڕەیی خەڵک هێندە بردەدەن و هێندە زیاتر دەهێلنەوە و تیرۆری دەروونی و فیزیکی دەکرێن، هێندە هێگەی گرانەویان لە سنوری دیگەلە لە دیگیرێت هێتد. ئەوەی دیبینین وێنەی دامزراوەکی داپلۆسێنەر و سەرکوتکرانەی بەعسیانە دەکەن، کە دەیان ساڵە هەموو کەمەلگەی بە هەموو کونجوکەلەبەرکانیەوە خستۆتە ژێر چاودێری و چنگی دیکتاتۆرانەی خۆی. بەشکی لە ئێندامانی کەمپگە بە پارەی دزراوی گەل کڕیوە و کردوونیەتە کۆیلەی موچە، ئەویتری هەمووی

خستەتە ژێر چاودێری لە زیندانەکی گەورەدا.

کۆشەی ئابووری کوردستان جگەلەوەی دەرئەنجامی گەندەڵی بەسنووری دەسەاتداران و فرەشتنی نەوتی کوردستانە بە بەدیان کەمپانیا لە رکەوتن و کەنتراکتی هەرزانفرۆش و گومانویدایە، دەرهاویشتەی قەرغکردنی دەسەاتی رامیاری و رتکردنەوەی چارەسەری دیموکراسیانەیە بە کۆشە و تەنگژەکان لەلایەن بنەماەی دەسەاتدارەوە، کە بە خەدربازکردن لە قەیرانکاندا پەنایبردە بەر قومارکردن بە چارەنوسی گەل. قەیرانی بەوەبەری، ئابووری و رامیاری کوردستان هەمووی بەرهەمی فەرمانرەوایی خەسەپەنەر و نایاسایی حزبی چەکدارن کە لە بەتەی حکومی ملیشیانەدا درژەی بە مانەوەی خەی داوە. بەیە دەسەلاتی بنەماەیی میلیتسگرایە کە بەرپرسیاری یەکەم و کەتاییە لە قەیرانی بەرەوەبەری، ئابووری و امیاری لە باشوری کوردستاندا. بە لابردنی ئەو دەسەاتە نارەوا و نایاساییە، چارەسەری درژخایەنی نە قەیرانە ئابوریەکان و نە قەیرانە رامیاریەکان ناکرەن.

هەروەکو دەیبینین خەپیشاندەران داواکانیان تەکەکە لە داوای موچە، دادگایی گەندەلکاران و رووخانی دەسەات، بەنمونە لە دروشمەکاندا دەگوترەت، "نان و کار و ئازادی"،.. "بەوخەتن"،.. "خەکی قەاومنارە لەو حوکمەتی بەزارە"،.. "ئەندازیاری بازرگانی، بارزانی و تاەبانی" ،.. "قوباد نەچیر عەبادی، بەس تاکی گەوادی" هتد. دروشمەکان رەنگدانەوەی قەیرانە ئابووری و رامیاریەکەیە کە خەک بەدەستیەوە دەناەنن. خەک دەسەات بە هەکاری قەیرانە ئابووری و رامیاریەکان دەبینە، بەیە لەراستیدا داوای رووخان و نەمانی دەکەن. بەمجەرە بەی تەنووتی تووەیی و بەزاری خەک بەو یاریەی ئەستای حکومەت ناشکە.

شاخەوان شەش
۲۸/۳/۲۰۱۸

ئایا چیرۆك گرانەوەیە؟ … سەدیق سەعید وا ندزی

لەپەراوێزی ناساندنی کتێبێکی تازە چاپکراویدا کەکەمەڵە چیرۆکێکە، نووسەری کتێبەکە لەو ڕۆژانەی ڕابردوودا لە ماڵپەڕێکدا وتبووی:(کتێبەکەم لە دەچیرۆکی ئازاد پێکهاتووە.هەوڵمداوە مژارەکان بەشێوەیەك بگرمەوە کەلەگرانەوەی کەسی ترنەچێت و هی خۆم بێت). سەبارەت بەچیرۆکی ئازاد، ئەمە هیچ شتێك ناگەیەنێت کەنازانم مەبەستی لە چیرۆکی ئازاد چییە؟ ئایا چیرۆکی ئازادیش وەك شیعری ئازاد بوونی هەیە؟.

بەڵام دەمانەوێت بپرسین ئایابەڕاست چیرۆك تەنها گرانەوەیە تاکو لە میانەی ئەو گرانەوەیەدا چیرۆکنووسێك جیاواز بکەوێتەوە لە گەڵ چیرۆکنووسێکی تر؟ ئەگەر چیرۆك گرانەوەبێت، دەبووێستا داپیرە و باپیرەی ئەمەهەموویان چیرۆکنووس بوونایە. چونکە کەس ئەوەندەی ئەوان حیکایەت و بابەتی گرانەوەیان لانییە.کەهەمیشەش لەیەکێك لەقۆناغە دیاریکراوەکانی ژیانی ئەمەدا کەمندااڵییەبۆیانیان باسکردووین.

بۆیە گرانەوەی بابەتێك بەتەنها هەرگیز نابێتە سیمایەکی جیاکەرەوەی دەقێك لەدەقێکی دیکە. چونکەچیرۆك بەتەنها لە توخمێك پێکنەهاتووە، بەڵکو بونیادێکی هونەرییە کەچەندین ڕەگەزو تەکنیکی نووسینی جیاوازلەخۆدەگرێت. بەگومان گرانەوەیەکە لەڕەگەزەبنچینەیەکانی چیرۆك.بەڵام هەموشتێك نییە.چیرۆك بونیادێکی هونەرییە کەوەرای گرانەوە، ئەوا(پلوت،کات،کارەکتەر،شوێن،وەسف و دەربڕینە زماوانییەکان،دواتریش گرانەوە) پێکهاتەی سەرەکی چیرۆکن،کەدواجارهەموویان یەکتری تەواو دەکەن و بەنەبوونی یەکێکیان،لەنگییەك دەکەوێتە چیرۆکەکە. بۆنموونە:چیرۆکنووس چی دەگێڕتەوە گەرووداوێك، یان بابەتێکی سەرنج ڕاکێش نەبێت کەخوێنەرکێش بکات. گرانەوە بەتەنها ناتوانێ کەسێك بکاتە چیرۆکنووسێکی جیاوازوداهێنەرلەوانی تر.بەڵکو هونەری نووسینی چیرۆك بەگشتی لەهەموووەکانەوە دەبنەجگەی سەرنجی خوێنەر.

چیرۆك گەلێك هەن، بابەتەکانیان ئاساییە وەلێ گرانەوەکەیان شێوەیەکی هونەریانەی هێندە سەرنج ڕاکێشی هەیە، کە دەبێتە مایەی

سەرنجی خوێنەر. بەهەمان شێوەش چیرۆکی تریش هەن، کەگۆڕانەوەکانیان لەگۆڕانەوەی حیکایەت و داستانێکی فۆلکلۆری دەچێت. وەلێ کارەکتەرەکان،شوێن و دەربڕینەکان،گرێچنەی ڕووداوەکان، ئەوەندە هونەرییانە وئستاتیکانەکاری لەسەر کراوە کەئەوتوخمانەبەتەنها لەبەی گۆڕانەوە زۆرتردەبنە جێگەی سەرنجی خوێنەر. گەلێگ جارلەمیانەی خوێنەوەی چیرۆکێکدا بەتەنها وێنەیەکی هونەری، دەربڕینێك، شوێنێك، دەبنە جێگەی هەڵوەستەکردنی خوێنەر. ئەوەی لەهەزری خوێنەر دەمێنێتەوە، گۆڕانەوەکە نییەبەکوپەیامی دەقەکەیە. بەوەی کە ئەو چیرۆکە یاخود ئەوڕۆمانە، دەیەوێت چی بەخوێنەربڵێت. ئەمەلەلایەك لەلایەکی دیکەوە گۆڕانەوە لەچیرۆك گرنگ نییە،هونەری گۆڕانەوەکە گرنگە.

کەچیرۆکنووس چەندەدەتوانێت لە ڕێی گەمەی زمانەوانی و تەکنیکی نووسینەوە خوێنەر ببات نێو قوڵایی چیرۆکەکەی.چی گۆڕانەوە گرنگ نییە،چۆن گۆڕانەوە گرنگە. زۆربەی چیرۆکەکانی مارکیز بەهۆی سیحری گۆڕانەوە لە ڕێگەی تەکنیکی ڕیالیزمی جادوویی بوونەتە جێگەی سەرنجی خوێنەران.واتە گۆڕانەوەکەنا، تەکنیکی گۆڕانەوەکە. شێوازی گۆڕانەوەش بەتەنها لەڕێگەی فۆرمی زماندا نابێتە هۆی جیاوازکەوتنەوە لەگەڵ چیرۆکنووسێکی تر.بەکو وردەکاری و چنینی ڕووداوەکانی نێو گۆڕانەوەکەیە،کەدەشڵ فۆرمێکی جیاوازبەدەق بدات. بۆیە هەڵەیە پێمانوابێت کەشتێکمان لەچیرۆك گۆڕایەوە، ئەواجیاوازلەوانی تر دەکەوینەوە.

ئەی بابەت؟ ڕووداو؟پلوتی چیرۆکەکە؟ ئایائەمانەش بە شێك نین لەهونەری چیرۆکنووسین؟ لەڕاستیدا دەقی چیرۆك و ڕۆمان لەبیناکردنی ئەوباڵەخانەیە دەچێت کەدەبڵ هونەرکاریی و ئەندازەکاریەکی وردووجوانی بڕبکرێت. وەك چۆن گرنگی بەهەموو سوچێکی باڵەخانەیەك دەدەین بۆئەوەی کەتەواو بوو بیناسازییەکەی ببێتە جێگەی جوانی، لەچیرۆکیشدا چیرۆکنووس دەبڵ هەمان خەیاڵی هەبێت. ئەگەر لەباڵەخانەکە چەندخشتێك لەدیوارێك لابەرین، ئاخڵ سیماکەی چی لێدێت؟بەتەنها جەختکردنەوەلە گرنگیدان بەیەك ڕەگەزی دیاریکراڵەدەقدا، هەرگیزدەقێك جیاوازناخاتەوە لەگەڵ دەقێکی دیکە.بەکو فەزای دەق بەگشتی، دەبنە جێگەی سەرنجی خوێنەر.

ئەمە لەلایەك لەلایەکی ترەوە بەگشتی بڵ خوێنەر مەرج نییە گۆڕانەوە لەچیرۆکدا جێگەی هەڵوەستە بێت. ئەمە زۆرجارلە میانەی خوێندنەوەی چیرۆکێکدا، ڕەنگە ڕەگەزی گۆڕانەوە بەلامانەوە گرنگ نەبێت. چونکە ڕەنگەزۆربەمان بتوانین بەهەمان شێوازئەو ڕووداوە بگۆڕینەوە

.بەکوتیمەی چیەکەکانمان بەلاوەگرنگە. کەئاخئەم چیەکە باسی چی دەکات؟ چ پەیامکی هەیە بۆخوێنەر؟چیمان پێدەڵێت؟ چونکە نووسین بەگشتی بەرلەوەی چۆژوجوانی بێت، بەرلەوەی تەکنیکی نووسین و پێکهاتەی زمانەوانی بێت،بەرلەوەی بابەت و ڕووداو بێت، بۆ من وەك خوێنەرێك پەیامکی ئینسانییە.

لەوچەندێژەداکەمەچیەکی(سەحەر)ی(سەلاحەدیین دەمیرتاش)م خوێندەوە کەبەداخەوە ئێستا لەزیندانە. ئەوکەمەچیەکە لەووی تەکنیك و زمان، گێڕانەوە و فۆرم،چیەکی سادەن و هەموو خوێنەرێك تێیان دەگات. بەڵام لە پشت ئەو سادەییەوە، پەیامکی مرۆییانەی هێندەجوان هەبوو، کەبەڕاستی پێیانەوە سەرسام بووم. چونکە باس لەچەندین پرسی مرۆیی گرنگی وەك(بێکاری_چەوسانەوەی چینایەتی_ زیندان و تێکۆشان_ ژنکوشتن بەناوی شەرەف_ خۆشەویستی) و چەندانی تریش دەکات. واتە هەنگدانەوەی واقیعی ژیانی مرۆڤەکانە لەو وڵاتە. ئەوەی لەو چیەکانەدا لەهزری منی خوێنەرمانەوە ئەوپەیامە بوو، نەك هەگەزی گێڕانەوە. بۆیە جیاوازکەتنەوە بەداهێنانی نوێ دەکرێت.بەوە دەکرێت کەدیدێکی تازەونوێمان لەدەقدا هەبێت. نەك چی دەگێڕینەوە. چونکە ئەگەرچیەك گێڕانەوە بێت بەتەنها، ئەوا ئێمەی کورد پێویستیمان هەربەچیەك نییە. لەبەرئەوەی ئەوەندە سەر گوزشتە و داستانی میللی و حیکایەتی فۆلکلۆریمان هەیەبۆ گێڕانەوە!!..

*ئەم بابەتە لەێژنامەی (هەواڵ) ژمارە(746)ی ێژی 17-3-2018بڵاوکراوەتەوە…

٣.٣ ملیارد مرۆڤ ئێتکراتانۆ بەوۆ دەبرێن … نووسینی ماکس هەلشۆر و. لۆئامانییەوۆ هێژ بەرزنجیی

توێژینەوە:

لە زەر وڵاتان دا،سەرکی حکومەتەکان،دەسەڵاتی خەیان بە وڵستان فراوان دەکەن. دەوڵەتی یاسا لاواز دەکەن، فەرمان بەسەر میدیاکاندا دەکەن. لەم لێکۆڵینەوەیەدا تورکیا بەتایبەت تورکیا دەردەکەوێ ـ بەڵام هەروەها دراوسێیەکی ئێمانیا. ٢٢/٣/٢٠١٨

بۆ دەڕژەی بابەت کلیکی ئەرێبکەن ...

عەقڵی خەپیشاندەران و عەقڵی حیزبەکان ... جیهاد محەمەد

١/ پارتی، جگە لەوەی زراوی چووە خەپیشاندانەکان بەری پەنگیرەت و گەورەتربەت و شکەیان بە تەواوەتی بشکەت و لەسەر کورسییەکانیان بە شەق بیانهێننە خوارەوە، داخی زەر دەخوات لەوەی، کە هەندەک لە حیزبێ ئەپەزسوێنەکان بە تایبەتی بزووتنەوەی گۆڕان و کەمێ سوود لەم خەپیشاندانانە وەربگرن و لە کێبرکێی هەڵبژاردنەکاندا پەشیان بکەون. ئەم دوو گرێ دەروونییە زەر ئازارایان دەدات.
٢/ یەکەتی، وا سەریان لەشەواوە، نازانن بەڕن چیی و چۆن ڕەفتار بکەن، لە لایەک حیزبەکەیان بووە بە شوشێیەکی شکاوی دەیان پارچە، لە لایەک بەرهەم ساڕح لەیان بووە بە مەزم و داخی لە دەیان دەرناچەت و تەقیون لەوەی ئەو چەند کورسیشیان لە دەستبچەت بەهەی لیستەکەی بەرهەم ساڕحەوە، لە لایەکی تریشەوە تووند لە ڕێگەی قوباد تاڵەبانیەوە دەستیانگرتووە بە حکومەتە دزەکیانەوە، کەچی لە هەمان کاتدا لە خەشی ئەوەی خەپیشاندان لە هەولێر و دهۆکدا شان بەشانی خەپیشاندانەکانی سلەمانی بەڕەوە دەچەت قریویان لەوە دەت.

٣/ هەموو حیزبێ ئیسلامییەکان بە یەکگرتووی برا بچکۆلانەکای بارزنیەوە، خوا خوایانە ڕەژانە دەیان کەس بە هەی تووندوتیژیەوە خوێنی لە بەهنرەت، بەڵکو خەڵکی تیا بەت بە ئەمان و بەڕن تەنها وەڵام ئیسلام و حیزبەکانی ئەمێ، هیچیان بە نەماوەتەوە ئەوە نابەت شەقام بکەن بە مزگەوت و نوێژی جومعە و جەماعەت لە سەر شەقامەکان دابستن.
٤/ نەوەی نوێ، وای پیشاندەدەن هەموو گەنجەکانی ناو ئاپۆڵای

خۆپیشاندانەکان لە خۆشویستی نەوەی نوێوە هاتوونەتە سەر شەقام و لەبەر خاتری چاوی کاکی شاسوار عەبدول واحید خۆپیشاندان دەکەن. کاک شاسوار وا بیردەکاتەوە هیچ هێزێکی سیاسیی شان نادا لە شانی خۆی تاقە هێزی سیاسی پاشماوەیە.
٤/ لیستی هاوپەیمانی دادپەروەری، لە هەڵداوانی ئەوەدان، ئەم دەرفەتە لە دەستنەدەن، بە پەلە و خێرا خێریکی گەڵانن بەم دەڤەر و بەو دەڤەردا و خەیان پیشان دەدەن، کە جوان و قشەنگ و ڕاقین.

٥/ بزووتنەوەی گۆڕان، ئەیانەوێت لە ڕێگەی خۆپیشاندانەوە ٢٤ کورسیەکەیان بکەن بە ٥٠ کورسی، بۆ ئەمەش بەردەوام ئەو قسەیە بە دەمیانەوەیە، ئەگەر بزووتنەوەی گۆران نەبوایە خەڵک چاوی نەدەکرایەوە، وەک ئەوەی خەڵک هەمووی چاوی کوێربووبێت پێش بزووتنەوەی گۆڕان.
هیچ حیزبێک نییە لەم حیزبانەی کوردستان، ئەوەی بیر بێت، کە حیزب دامەزراوەیەکی سیاسییە و بوونە بە ئامرازێک بۆ چوونە پێشەوەی بیر و ئەندێشەی خەڵک و هەڵقوڵاوی ناو خەڵکە، ئەوە خەڵکە، کە دەبێت بە پشتیوانی ئەم دامەزراوە سیاسییە، دەنا لە هەموو دنیادا هیچ تاکە کەسێکی سیاسیی و هیچ گروپێکی سیکتاریزمی سیاسیی و دینیی نەیتوانیوە بە بە خەڵک و جەماوەر بە زەمانێکی کورتیش پێشەوایەتیی خەڵک بکات. بۆیە هەرچ حیزبێک لەم حیزبانە ناحەقییەکی گەورە دەکەن لە بەکارهێنانی خۆپیشاندانەکان بۆ مەرامی حیزبایەتی خەیان. حەقبوو ئەم حیزبانە، هەندێک مەدەنیانە هەڵفتاریان بکردایە و ئازادییان بدایە بە خۆپیشاندەران و بە مەرامی قەرخکردنەوە نەچوونایەتە ناو خۆپیشاندانەوە.

دەبوو ئەم حیزبانە لە جیاتی ئەم کەبەکە ناشیرینانە، لە جیاتی ئەو هەموو ڕق و کینە خستنەی دڵە خەڵکەوە بەرامبەر بە یەکتری، بە ئارامتر بیریان بکردایەتەوە، نەک خەیان ڕابوشتن و ئاپۆڕای خۆپیشاندانەکان بە هی خەیان بزان.
بەڕای دەستەات، دەبوو وا بیریان بکردایەتەوە، کە چیتر دزی و جەردەیی ناخوات و فروفێڵی سیاسی سەرناگرێت بەیان، دەبوو دەستبەجێ بەدەم داوا ڕەواکانی خۆپیشاندانەوە بهاتنایە.

بەڕای ئەپەزسۆن، دەبوو دەستبەجێ هەموو جیاوازییەکانی خەیانییان بخستایەتە ئەولاوە، پێکەوە لە هەوای ئەوەدا بوونایە، میکانیزمێکی عەقڵانی بدۆزنەوە بۆ پشتیوانی کردن لە خۆپیشاندەران، نەک هەر لایەنەو بە خەی لە هەوای ئەوەدا بێت ئاپۆڕای خۆپیشاندەران قەرخ

بکات بۆ خۆی و، بیکات بۆ بانگەشتکردن بۆ کاندیدەکانییان.
چەند گرنگ بوو بۆری ئەپەزسۆن و لیستە نوێکان پێکەوە بۆیاریان بدایە لەسەر ئەوەی ئەم حکومەتە پوچ بووە و هیچ بۆوایەکیان پێ نەماوە و بۆ تووندی لایەنداری خۆپیشاندانەکایان بکردایە و بۆ تووندیش تووندوتیژیی دەستاتیان شەرمەزار و رشوا بکردایە، ئای بۆ ئەو عەقڵە لە کوێیە و، بۆ ئەم حیزبۆ ئەپەزسۆنانە نایگرنە.

٦/ خۆپیشاندەران، بۆ داخۆە ناڕەکخراوە، بۆ داخۆە، تا ئێستاش لەگەڵ ئەوەی جوڵن بۆ کێبڵە دەدەن، جوڵن بۆ گەمژەیی حیزبیی دەدەن، لەگەڵ ئەوەی دژی ستەمکاریی و دەستاتخوازین، بەڵام زۆرکیان لە ناو خۆپیشاندانەکانەوە هەشتا ئەفیونی حیزبایەتیی و دینیی بۆرینەداوە و لە دڵەوە بۆیە خۆپیشاندان دەکات، کە بۆ بەرژەوەندی حیزب یان لیستەکەی خۆی بشکێتەوە.
لەگەڵ هەموو ئەم کەموکوڕییانەی حیزبەکان و خۆپیشاندەرانیشدا، دڵنیام، کە خۆپیشاندەران سەرکەوتن بەدەست دێنن و دەتوانن ماڤەکانی خۆیان بۆ بەردەوامیی خۆپیشاندانەکانیان بگەڕنەوە بۆ خۆیان.
دڵنیاشم، ئاگەر خۆپیشاندانەکان بەردەوام بێت، ئەو هێزی پۆلیس و ئاسایشی، کە دەستات کردوویەتی بۆ گژی خۆپیشاندەراندا، ئەمێ و سبەینێ دەگەنەوە باوشی میللەت و دێن بۆ بشکەک لە خۆپیشاندانەکان و ئاپۆرینی جەماوەری شۆرشگێر و ئادیکاڵ.
لە ئاپۆینی ساڵی ١٩٩١دا بینیمان چۆ جاشەکان و زۆریکیش لە سەربازەکانی رژێمێ فاشیەکەی سەددام هەر ئەوەندەی زانییان کار لە کار ترازوە، بۆ پاڵ گەلانەوە ناو ئاپۆای خۆپیشاندەران و راپەڕیوەکان، ئەم جارەش هەروا دەبێت. ئەوەتا لە خۆپیشاندانەکانی شاری هەولێردا، خەڵک هاوار دەکات، کێبڵە، کێبڵە،کێبڵە بۆ ئینگێریە، بۆ ئینگێریە، وەرنە لامان بۆ ئینگێریە.

جیهاد محەمەد
٢٨/٠٣/٢٠١٨

لە ناو کۆمەدیای سیاسەتدا !! جوتیار …

بە درۆژایی سەدان ساڵ یاری بە چارەنوسمان دەکرێت و دەکەین؛ وەك ئەو کۆمەڵە مرۆڤەی کە مڵژوو ناوی لێناوین کورد، سەدان ساڵ لە ژیانی سیاسیمان تێدەپەڕێت و کەچی ئێمە نەمانتوانی شوێنێك بۆ جێپێیەکانی خۆمان وەك مرۆڤ بدۆزینەوە، سەدان ساڵ شارەکانمان داگیر دەکرێن و دەسوتێندرێن، ماڵەکانمان دەوخێندرێن، شوێنی نیشتەجێبوونمان دەکرێت بە ئاسەوار و وێرانە، گەنجەکانمان دەبنە قوربانی و کچەکانمان دەکرێن بە کەنیزەك و سەبایا، دایکانمان عومریان لەگەڵ هەناسە ساردی و فرمێسکەکانیان ژێر گڵ دەنێن، سەدان ساڵە منداڵەکانمان لە خراپترین ژینگەی کۆمەڵایەتی و سیاسیدا پەروەردە دەبن، ژێرخانی ئابوری و سەروە مرۆیەکانمان بەتاڵان دەبردرێن، شتێك نییە بە ناوی شارستانیەتی ئەو کۆمەڵگایە و شتێك نییە بە ناوی کولتور، کەچی هێشتاش دڵمان خۆشەو پێمان وایە کە مرۆڤگەلێکی زۆر سەرکەوتوو ئامانجگیرین. کە چی لە ئاستیدا دڵاوترین و تێکشکاوترین ئینسانی سەر ئەو زەمینەین.

هەموو ئەوانە داگیرکەرو ئیمپرزالیزم و فاشیزم و راسیزم و ئەو مەفاهیمە سیاسی و دەستەواژە باوانە بە تەنها بەرپرسیار نین بۆ ئەوەی ئێمە تێکشکانی مرۆیی/ ئەقڵی خۆمانیان بخەینە ئەستۆ، بەڵکو فاکتەهەرە سەرەکیەکە بەر لە هەرشتێك نەبوونی پەیمانی یەکانگیریەکی کۆمەڵایەتی و لە بۆشایی و نا کاریگەربوونی فیکر و ئیدیایەکی مرۆیی؛ کە لە سەر بنەمای ئیرادەو و بەها ئاستەقینەکانی مرۆڤ ئیندیڤدوالێك بونیاد و پەروەردە بکات.

ئێمە بە هەموو مڵژووی سیاسیمانەوە نەمانتوانی وا لە بەرامبەرەکانمان بکەین کە وەك مرۆڤی ژیر و تەندروست بمانبین و هەڵسوکەوتمان لەگەڵ بکرێت، ئەوە قەدەر نییە و هیچ پەیوەندیشی بە ئەشی نۆوچاوانەوە نییە، ئێمە نۆوچاوانمان نا؛ بەڵکو زیهن و بیرکردنەوەو تێواینمان ئەشە، لەوانەیە بونەوەری کورد خراپترین جۆری پێکهاتەکانی ئەو کائینەی بەرکەوتبێت کە لە سەر زەوی پێی دەنێن مرۆڤ.

ژێر ئەستەمە لەو زەمەنەدا کورد بیتو پێتوابێت بەشێکی لە مڵژووی مرۆڤایەتی، پێتوابێ وەك کۆمەڵگایەکی تەندروست و وەك ژیارێکی

وابەستە بە مرۆڤایەتی سەیر دەکرێیت، پێتوابێ وەك کۆلۆنیەکی مەدەرن و و خاوەن شارستانی تەماشا دەکرێیت، پێتوابێ تۆ زۆر مەزنی و بوونت لە ناو ئەم هەسارەیەدا زەروورەتە، پێتوابێ تۆ بەهاستی شایستەی خۆاتکردن و ستایشکردنی، پێتوابێت تۆ بونەوەرێکی غەریب و ناوازەی و قابیل بە هەموو ئەو جیاوازیانەی وەك هەبژاردەیەکی سەیر/ بیلۆژی.. چ کارەساتێکە ئەو بیرکردنەوەیە، کارەسات نا بەکو گەمژەیەکی زۆر مەزن و لە ئادەبەدەرە چونکە لەوانەیە هیچ مرۆڤك بارتەقای مرۆقی کورد هەستی کەمایەتی تیادا نەبێت، هیچ مرۆڤك بارتەقای مرۆقی کورد دووڕوو نەبێت، هیچ مرۆڤك بارتەقای مرۆقی کورد درۆزن نەبێت، مرۆقی کورد بە هیچ پێوانەیەکی فیکری و ئیدیلۆژی ناتواندرێت دەستنیشانی پانتایی و توانا ئەقلیەکانی بکەیت، ناتوانیت وەك کەسایەتیەك بیناسیت و بیدۆزیتەوەو فیگورێکی مێتالی و مرۆیی لێدروست بکەیت،لە وانەیە هیچ مرۆڤك بارتەقای مرۆقی کورد حەز بە تێکشکانی خۆی و دەستەکانی نەکات، هیچ مرۆڤك بارتەقای مرۆقی کورد لەوانەیە خۆپەرست و خۆسەپێن نەبێت، لەوانەیە هیچ کامەگایەکیش وەك کامەگای کوردی ئامەدەی تسلیم بوون و خۆبەدەستەوەدان نەبێت، جا بە دەست یان بە دوژمن، هیچ ئینسانێك وەك ئەو ئینسانە لاواز و هەڵخەڵەتێندراو نییە، لەوانەیە هیچ بونەوەرێك وەك ئەو بونەوەرەی بە ناوی کوردەوە قەدەر فەیداوەتە سەر زەوەی مەراییکەرو بێ ئاراستە نەبێت.

ئیتر بەو هەموو خەستە نامرۆیانەوە دەمانەوێت ببین بە چی و چیمان لێدروست ببێت؟! دەمانەوێت نمونەی حیزب و دەزگاو دەستەڵاتی کوردی چۆن بێت؟! دەمانەوێت سیاسەتمان چۆن و ستراتیژمان چی بێت؟! دەمانەوێت چی تێبگەین لەو کەونە ئاڵۆزو ناسەقامگیرەێ کە هەشتا لە بوونی خۆشمان تێنەگەیشتووین!! ئیتر تۆ هەموو ئەو شتە ناوازانەت لە ناوەوەی خۆتدا کۆکردبێتەوە دەتەوێت چی پێشانی دەرەوەت بدەیت؟!
ئەمە دەمانەوێت چی تێبگەین لەو چەمك و سیستەمە سیاسی وئابوریەی کە لەسەر کوشتنی (Agent) سیخوڕێك خەریکە شەی جیهانی سێیەم هەگیرسێنێت و لەسەر قۆکردنی ملیۆنان مرۆقی بێتاوانی تریش خەریکە دونیا لە بیدەنگیدا بخنکێنێت!!..
ڕۆ

وەڵامێک بۆ کاک شوان ئەحمەد و هاوشێوەکانی ... هەڵە بەرزنجەیی

" لێگەڕێن تیرییەکان بمرن نەک مرۆڤەکان " کارل پۆپەر ...

کاک شوان ئەحمەد لە وتەکەی خۆیدا بابەتێکی بەناوکردۆتەوە بە ناوی:
" هێگزپەرستی کوردانە و سوکایەتی کردن بە عەرەب "
ـ جەمال غەمبار و هەڵە بەرزنجەیی و شیرکۆ بێکەس و فەرهاد پیرپاڵ و هاوبیرەکانیان، بە تەپزی خۆی گەرەکێتی ئەو ناوانەی سەرە، بەو هەستیە تاوانبار دەکات.
دەست پێکی نووسینەکەی بە گوتەی جەزیف بڕەدسکی "ئەدەبی خراپ جەرەکە لە خیانەت"، داشتووە.

کورتەیەکی پێویست: کاک شوان هەوە دەدات ئەو ناوانەی نیز کراوان بەوە تاوانبار بکات، ئەدەبی خراپ بەئاودەکانەوە و پەیامی هێگزپەرستانە بەرجەستە دەکەن. ئەمەش بە پێوەری گوتەکەی بڕەدسکی بەت خیانەتە. کەواتە ئەم دەستێیە لەبەرئەوەی خیانەت دەکەن و خیانەت بەئاودانەوە شیاوی رووبەروبوونەوە و سزادانن. پرسیار ئەوێیە، گەر ئەو دەستەات بەت و ببەتە خاوەن دەستەات، چیمان لە دەکات و چەن مامەڵەمان لەتەک دا دەکات و چی لە بەرهەمەکانمان دەکات و چ حوکمەکمان بەسەردا دەدات.!؟.

هەبەت هەر ئاماژەدان بە خیانەت بەخێی کارەکی ترسناکە، ئێگەری جەراوجەری خوێناوی و توندوتیژی و حوکمی قورس و چارەنووسی تاریک لێگەە خێیدا دەنێتە مێیدانەوە. هەرچەندە هێنگە بڕەدسکی لە هەوتی ئەدەب و بەچوونەکی تردا، ئەم قسەیەی کردبەت، لە دیسان وا کاک شوان و هەندە کەسانەکی تریش لە هاوئامانجەکانی کردوویانەتە هوانگە خێیان و یاسای ئەقە و گەپاڵی دەستییان.

بەڕێزان...
لە دوای کارەساتی هەڵەبجە، دەقە شیعرەکم خوێندەوە،لە بەیتەکیدا هاتووە:
ئیتر لەمەو دوا
لە هەڵەبجەوە،

دەوانینە خەک، دەوانینە خوا.
هەر لەم میانەدا،مامەستا شەرکە بەکەسیش لە قەسیدەی "ژهەر"دا دەڵێ:
سەرمان،سەرمان،سەرمان،سەرمان!
ئەبە ئەم سەرگەنیوە،لە خەمان دووربخەینەوە
بیگەڕین و سەرکی نوێی لەجە دانەین.
یان..
ئەبە ئەم سەرە،ئەم گەڕە سوتاوە داگرین و
وای فەڕە دەین، لە دوایدا
وردە شووشەکانی نەچن،بەپێی منداڵەکانماندا!.
دوای ئەم تراژیدیا گەورەیە، من پەم وابوو ئیدی ئەم وەرچەرخان و کودەتا عەقڵییە، بەتە باوەڕە دروشم و دیسپلینەکی چەسپاو و گردبە و چیدی پەویست ناکات بە گفتوگۆی بەزمانتینی، چەمکە عەمارپەکانی ناو دەقی تیەریی و دروشمە سوواوەکانی بازاڕی نەوت و خوێن، لە نەو کایەی سیاسی و ڕۆشنبیری کوردی دا شەنوکەو بکەینەوە: داخە ئەمە کوردستانین یاخود …چین؟،مرۆڤایەتی دریە یاخود هەیە ؟!. کوردانە بیر بکەینەوە یان نەونەتەوەییانە؟!. تاد. بەواتایەکی دیکە جارکی دی بگرە و بەردەیەکی ئەوتەیی لە پانتایی نووسینی کوردیدا جێگایەک نادەزێتەوە،چوونکە ئەنفال و هەڵەبجە هەموو شتەکیان یەکلا کردەوە.

ئاخر کورد هەموو تاڵی و سوڕییەکانی چەست و ئەزموونەکانی تەپەڕاند و ڕۆژگارە جەراوجەڕەکانی دی و کارەساتە خوێناوی و دڵتەزێنەکانی بەسەر هات و لە مەیدانی تاقیکردنەوەشدا هەموو شتی بەسەرهات.

کەمپانیاکانی دەوڵەتی پەشکین و گەتە و شیللەر و کانت و هەموو ئەوانی دیکە، گازی ژەهراوی دروست دەکەن و دەیدەنە دەست، نەوەی حەججازی کوڕی سەقەفی، ئەویش داروبەرد و ئاسمان و زینداوەر و پەلەوەر و منداڵ و گەورەی شارکی وەک هەڵەبجەی پە ژینەسایەد دەکات. بە ئاشکرا و بە دەنگی دڵەوە بە بەرچاوی جیهانەوە و دنیاش قەوقەپ دەکات و چاو دەنووقێنە.کەواتە ئیدی چی ماوە و دەمێنە بە گفتوگۆکردن و خە هەڵدانەوە و باخەڵ فەراحی و وێنەی فەلسەفی؟!.

بەڵام بەداخەوە وەک ئەوەی ئەمە لەرەدا دەیبینین و لەی تێگەیشتووین، بەم کورتە نووسینە و چەند نموونەیەکی هاوشێوەیدا دیارە، پەتای ئەم دەرد و وێناقە زۆر لەوە قووڵتر و تووندتر بینەقاقای هەندە دەستە و گرووپی کوردی گرتووە، گەر بێت بە دەیان

تراژیدیا و ماوەرانی دیکەی نەتەوەیی بەسەرمان دا بێت، هێشتا ئەوانە! ناتوانن ژەنگی بیریان پاک بکەنەوە و هەستی پەستی خۆبەکەمزانییان ناگەن. پەند و وانە وەرناگرن، گوێ ناکەن و پەردەی شەرمنی نادڕنن و هەر سوور دەبن لەسەر هەڵوەستی خیان.
کاک شەرکەش لە قەسیدەی ژەهردا بە هەمان کارەسات دەڵێ:
سەیرکە:
ئەم هەموو بارانە کوژراوە.
ئەم هەموو شەپۆلە خنکاوە.
ئەم هەموو ئاستێرە پژاوە.
لە کوێدا بنێژم؟
چ خوایەک دەستی دەنێ و ئەم سێرە بەاوەم هەڵگرێ و
بیخاتە کەشیشەوە و، ڕەگ بە ڕەگ،خوێن بە خوێن
ژێ بە ژێ بیدوێنێ؟!
دواتر دەڵێ:
گەر گیرفانی نەوتت هەیە
گەر گیرفانی گازت هەیە
ئەتوانی قوڕگی "ماو" بکەی
پێکەنینی "کاسترۆ" بکەی
دەست و پەنجەی "میتران" بکەی
هەردوو مەمکی "تاتشەر" بکەی!
پاشان دەنووسێ..
با ئەو دادە لەسەر کورسی ئاسکی مێژووم دانیشتبێ.
با ئەو مافە بە ئەمی خەی کەللەسەرمی هەڵگرتبێ.
با ئەو بانقە سەرچاوەکەی خوێنی من بێ.
ئەو بازاڕە چاوی من و پەنجەی من و
هەناسەی تیا بفرۆشرێ.
ئەو مەزاتەیش شاخ و بەهار و باران و
هەتاومی تیا مەزات کرێ!.
بە پێی گۆزومقەستی هەڵسەنگاندنەی کاک شوان بێت قەسیدەی "داڕ" هەر خراپ نییە، بەڵکو ڕاسیسمیشی لە دەتکە. کەواتە شەرکە خائینە. بەواتایەکی تر خیانەتی کردووە،چونکە ئەدەبەکەی خراپە.

کاک شوان بەم بابەتەی دەمانگەتەوە بە سەرەتای ئەلفوبێیەکی نیوسەدە پێشتر. دوای هەڵەبجە و ئەنفال و لەم دواییانەشدا سەرهەڵدانی داعش و ژینەسایدی شەنگال و داستانی کۆبانی و عەفرین و ڕووداوەکانی سووریا، ئەو "مفاهیم"انەی ڕووی مەجلیس و وتارنووسیان نەماوە، کاک شوان هەتا ئێستاش داکۆکیان لە دەکات و

لەردا بۆتە بریکاریان، کاڵ نەبۆتەوە.
قسەمان لەردا لەسەر ئەوە نییە، مرۆڤدۆستی و هومانیزم باش نییە و پێزانی کەسایەتی و مافی مرۆڤ ناپیرۆز و دزێویە، بەڵکو تەواو بە پێچەوانەوە، ئەوە کاک شوانە ئاو گوتە و دروشمانی پووچ کردۆتەوە و بەمانا نمایشتی کردوون. نامەخوا ئەوە کاک شوان نییە، ملیۆنەها مرۆڤی کورد ناکۆکتە بەر دیدی کوردبوونی.

سەرتا سوپاس بۆ کاک شوان، بابەتکی وای سەرلەنوێ هوروژاندۆتەوە و دەرفەتکی دروست کرد، بۆناچاری و سەرپێش بۆت، بۆ خەرایی تیشککی ڕووناککەرەوە بخەمەوە سەر هێندێ لەم بڕچوونانە. دیارە هێشتا خەتە و پاشماوەی بڕچوونە سۆڤێت و یەکێتیپایەکان لەرە و لەوە لەناو خەڵکانکدا ماوە و هەیە. جا ئەم ڕوانگانە، هی بە ئاگایی و نەزانی بۆت، یاخود خەدەرخستن بۆت، جەرەک لە موزایەدەی فیکری و سیاسی و ئایدۆلۆژی و قەستنەوەی دەرەتان بۆ سنگ دەرپەڕاندن بۆت، ئەوە هەیە و هەستی پێ دەکەین و دەیبینین، کەسانێک هەر هەن هێشتا دەم لەم جەرە باسانەوە دەدەن و بۆ هەڵی دەزانن تیری خەیان لە کات و شوێنی هەستیار و ڕوو لە پیرۆزیەکانی نەتەوەی کورد بهاوێژن ــ ئاخر لە وەختێ ئەمەدا سنووری سوور بەدەوری هیچ بۆهەا و پیرۆزیەکەوە نییە ــ. ئەوێشی بڵای تیرهاوێژکەوە گرنگ نییە، تیرکەی لەسەر چ بنەما و بیرکردنەوەیک ئاستە دەکات! چ دەنووسێ و کامە بابەت بۆ سوودی گشتی بەسەر دەکاتەوە. گرنگ هوروژاندنکە و خەدەرخستنکە و خۆ جیاکردنەوەکە و لاسایی کۆرانکاریە. کەچی دەرک بەوە ناکات و بایخی بۆ ئەوە نییە ئەو هوروژاندنە مەخسەرە دروست بکات و گاڵتەجاییکی لە بەرپا بۆت و دەرئەنجام هەموو بۆها و جوانیەکان قەزەون بکات و ڕاستیەکان بکوژێ.

بەدووری نازانم، سازدانی ئەم جەرە بارودۆخە، پێویست بۆت، بۆ باری دەروونی ئاواز و شپرزەیی جەرە حەزکەوە!. کاتێ کەسێ دەزانێ لەناو کەمەڵ دا، لەبیرچۆتەوە، بۆ خو ڕزگارکردن لەم ستاتووی، دەو لەم کەناڵانەوە هەوە دەدات زوو بۆتەوە مەیدان و بەرباس. جابەیی ئامادەیە، بەهەر نرخک بۆت، دەودەشاو تکەڵ بکات،هەر بۆ ئەوەی بکەوێتەوە ناو ناوان و ببێتەوە بە کەرەسەی باس و دەمەتەقە!.

وەک خوێنەر و تەماشاوان و گوێگر، هەر زوو هەست دەکەیت، ئەو تایپانە لە خەڵک، گەرمترین بابەت و هەستیارین باس لە دوێنێ و ئەمەڵ و ڕەنگە سبەینێشدا، هەڵبژاردووە و هەڵدەبژێرن، بۆ بەگژداچوونەوە و ڕووشاندن و بەبایخ و کەم سەنگکردنی، پرسگەلی

نەتەوەیی و سیمبۆلەکانی نیشتمان و پیرۆزی و بەهای کولتووری و مێژوویی و نەتەوەیی. بەئامجی بتوانن هزر و مەشکی تاکەکان سەرکوەر بکەن و ئەو هەست و نەستیان بتاسێنن، کە لە هوانگەی بەرژەوەندی بالای نەتەوە، لەسەر زەمینەی واقیعی ژیانی کۆمەڵایەتی و سیاسی و مێژوویی و فەرهەنگی کورد، شیاوی هەست پێکردن و بایەخدان و گرنگیێ و کارایانە کاری پێ دەکەن و خستوویانەتە گەڕ. بە دیوەکی تریش داگیرکەران و دوژمنانی کورد، لە پلەی یەکەم دا بەس لە کوردبوون دەترسن و ئەم خەسڵەت و باوەڕیان لا بقۆ و جێی مەترسیێ.

هەموو مەراقی ناوبراو، هەر بەئەوێ خێی وا بنوێنێ خەڵکی پێی بڵێن گەلێ مرۆڤدۆست،ژیاری و ئەکادیمی و ئینتەرناسیۆنالیستێ. خە گەر هاتوو کەسێک وەک ئەو بیری نەکردەوە و نەیناووسی وا تەماتە ئامادەکراوەکانی ناو فەرهەنگی خێی دەخاتە پاڵ. بەم کارەشی وا هەست دەکات لە سەرو مرۆڤایەتییەوە و تاجەکە لەسەری خێی دانێت و ئەوانی دیکەش دەچنە/دەخاتە خانەی خیانەتەوە.
کاتێ ئەم لەژیکە گەڵە دەبێتە دیاردە و پەوەر و هوانگە،ئیدی هەواڵەکە بەتایبەت لە کۆمەڵگای کوردی دا،کە دواکەوتووە و خێی باش ناناسێ، وەک تەی بەردەم هەشبا هەشخەڵکێکی سێیر و سەمەرە بەاوی دەکەنەوە و کاوەژی دەکەنەوە. هاوکات لەسەر بنەما هاوەڵیەتی و بەرژەوەندی و موجامەلەی رەژانە بەردەم چایخانە و دوکانەکان دەکەونە پێیدا هەڵدانی. پاداشت و تەماتەکان وەک مارکەی ئامادەکراو بە خەڵکەوەی دەلکێنن،بەو پێیەی خیان باوەڕیان بە پەلەنکردنەکەی هەیە.

لە هەقیقەتدا من چ ئاگادرییەکم لە شیعرەکەی کاک جەمال غەمبار نییە. بەس ئەو بەیتە دەبینم کە کاک شوان ئاماژەی پێداوە:
کورد پەنجەرەیەکی هەبوو بە فەین ... بەدووکانی سەحرا شکاندیان...
عەرەب بەدەوی بووون هەتا ئەمەش لە زەر دەوڵەتی عەرەبیدا ئەم دیاردەیە بەرچاو دەکەوە و هیچ نەنگیێکی تێدا نییە بەو هادیەی کاک شوان گەیاندوویەتە سەر هاسیسم. هەروەک چۆن کەسێک بنوسە کورد کەچەرن هیچ گوناحێکی نەکردووە.
کاک شوان لەرەشدا پرسی ریفەراندەمی ۲۵/۹/۲۰۱۷ و ئاکامەکەی کردەتە پاشخانی ئەو هەرشە ناڕەوایەی سەر کاک غەمبار و خراپ باسکردنی پرسی ڕیفەراندەم وەک گوناحێکی گەورەی مێژوویی کورد.

گەلە! ئایا بەیاری ریفەراندەم هەندە هەڵە و تاوانێکی گەورەیە!؟ وا بەباکانە هەرچی زوەم و ستەمی داگیرکەر و دوژمن هەیە، کاک شوان و هاوشوەکانی لەم ڕۆگایەوە چاوپۆشی لە دەکەن و پاساوی بە

دەهێنێو و ڕەوایەتی بە پەرچەکرداری داگیرکەر دەبەخشن؟!. سا ئەگەر بێت و ئەم حوکمە بەسەرتان و لەشکری دیکەش ڕاست و ڕەوا بێت، ئەوە تەواوی ئەوەی پێی دەوترێ شەڕش و خەبات و پێشمەرگایەتی و ڕەکخستنی ناو شار و ڕاپەڕین و جەرەکانی تری خەبات هەموویان پڵە و مەقامە لەسەروو ریفراندەمەوەن و گەورەترن. کەواتە گوناهی گوناهەکان و تاوانە گەورەکەن...!!؟ ئێی بە کرا و تە و لەشکرێت، بە باڵای دا هەڵدەدەن و تیەریزێی دەکەن و بە دەستە و گرووپێی خەتان ڕەوایەتی پێدەدەن و پیەرزی دەکەن!؟. ئێی بە لەڕدا بەوانە ناڵێیت: شەڕشی نوێی چی و خەبات بەچی و چما ڕاپەڕین و زەر پرسیار و شتی دیکەش؟!
کاک شوان زەر بە بنەمایانە و دوور لە زمانی گوە، تەمەتی شۆفێنیزم و هەجووکردنی عەرەب، دەداتە پاڵ غەمبار. هەروەک بزانێ و بیەوە مەبەستەکێی بێکە، هەستەکانی وا هەنیوەتەوە. ناوبراو گەرەکەتی لە ڕاستیەکێ خێی لا بدات و باز بەسەر هەقیقەتەکدا بدات و بە ڕەژی ڕووناک، تەمەت بەسەر خەڵک دا ببەخشێتەوە.

کاک شوان پەمان ناڵێیت! ئێی تە بە چ ماف و حەقێ ڕازی دەبیت، بەناوی عروبەوە نیشتمانت داگیر بکەن و بوون و هەبوونت بخەنە مەترسیەوە و مافەکانت پێشێل بکەن!؟. عروبە بە چ مافێ دەوڵەتی بە دروست کراوە و خاوەنی دەسەڵاتە و فەرمان بەسەر تەدا دەکات و ڕەگەی ژیانت لە قەدەغە دەکات!؟. سەیر و سەمەرەیە کەسەک ئەم دەخە، ئازاری پێ نەگەیەنە و هەستی مرۆڤ بوونی پێ بریندار نەبێت!!.

شوان و هاوئامانجەکانی دەیانەوە خەڵک دەمکووت بکەن، تاوەکو کەس زات نەکات قسەیەک لەسەر واقیعی تاڵی بندەستی کورد،لەژێر ستەمی تورک و عەرەب و فارس بکات و پەرشەک لە بە مافی و نەبوونی دەسەڵات و قەوارەی کوردی بخوات. هەموو ئەم ئەقڵەتەش بە ئەوەیە "هەستی مرۆقایەتی" گوایە نەڕوشێ! خەونی منداڵانی ئەوانی دیکە! نەزڵە،زیان بە چینی کرێکاری دەوڵەتە داگیرکەرەکان و میللەتە سەردەستەکانیان نەگات! مەسکە و پەکین و نیگەران نەبن! فەکە و هابەرماز گلەیی نەکەن!. داگیرکەران و دوژمنان تاوانبارمان نەکەن و بە جیاخواز ناوزەدمان نەکەن! مووچەمان بە بنەرن و ...تادوایی.
لەڕاستیدا خوەقاندنی دەخەکی وا، لە پێشڵا،نیشانەی هەڵکردنی ئاڵای خەبەدەستەوەدان و ڕازی بوونە بە ژیانی بندەستی و بە بەشبوون لە کەرامەتی ژیانی ئازادی و شتگەلەکی تریش. دیارە گەر ئەمش داواکراوەکەی کاک شوان و هاوشیوەکانێتی، هەموو دروشم و تیەریەکان خیان پووچڵ دەکەنەوە و مانایان دەبەتەوە بە سفر.

کەواش بوو، دە چیدی ئەوەش خۆی مەکانە چاوی خۆک و هەستی هەنگاوەنگ مەازنەوە و وشکە فەلسەفە بە خۆکەی دامەاو مەفرەشنەوە، بۆکو خۆتان سەرقالی بابەتگەلکی دیکە بکەن وباشتر وایە خۆتان نەکەنە دەمەاستی کەس و لەم بوارەدا بەدەنگی هەبژەرن.

خۆکینە! باشە هەر کوردێفڕاندەمی کردووە؟ ئەوە سکەتی و کاتالانیەکان!؟. هەر کورد هەوڵی سەربەخۆیی دەدات! ئەوە دوژمنە بوو تەیموری رژهەات و کەسۆڤە و باشووری سودان!. و دوای داەمانی شورەوی بەچاوترووکانێک ١٥ دەوڵەتی نوێ دروست بوو و چەندانی میللەتی تر کە تا ئێستا دەستبەرداری ئەو مافە سروشتییە نەبوون و نابن و هەر لە هەوەداندان. تەنانەت لە کیشوەری هەرە پێشکەوتووی ئەوروپاش،بزاڤی سەربەخۆیی گرووپی ئیتنی و میللەتان هەیە.
کاک شوان چ پێناسەیەکی شۆڤێنیمان بە ناکات. هیچ لە داگیرکەر و کۆلۆنیالیزم تێ نەگەیشتووە و هەست بەو دەسەاتە مادییە بگانەیە ناکات. گەلێ نووسەر ئەم جۆرە دەستواژانە نابەرپرسانە دەدەنە بەر نووکی قەڵەمەکەیان و هاوکات زۆر خوێنەری هواەتی، سەرسامن بە بینین و خوێندنەوە و گوێ لەبوونی ئەم وشەگەلی شۆڤێنیزم و فاشیزم و گلۆبالیزم و...هتد.هەنگێ لای زۆر کەسیش پەوەری هەشنبیریی بێت!.

جا باشە با نموونەی ئەوە بهێنینەوە: ئەگەر ئەکرانیەک باس لە داگیرکاری رووس و تاوانەکانیان بکات! گەر بێت و ئەرمەنیەک باس لە ستەم و کوشتاری تورک بکات، وامان دانا جوولەکەیەک چیرۆکی هەڵەکەستمان بە دەگەتەوە،ئایا ئەمە هاسیسم و فاشیزم و شۆڤێنیزمە؟!
شۆڤێنیزم،واتە نەتەوەیەک خۆی بە باەاتر و ژهاتووتر ببینێ لەوانی تر و نکەی هەبوون و بوونی نەتەوەیەکی تر بکات و لەسەر هەژماری جەستە و هزر و فەرهەنگی ئەو نەتەوەیە بژی. شۆڤێنیزم دەسەاتکی زۆبەلاحی سەربازی و ئابووری و فەرهەنگی سیاسییە،بە دامودەزگای هەمجۆرەوە. لە هەوەی کوشتن و بڕین و گەیەنی دیمۆگرافی و قەدەغەکردنی زمان و شێواندنی مێژوو و سینەوەی ژیانی کەمەایەتی میللەتانی بندەست دا خراونەتە گەڕ. ئەوەی تورکیا و ویران و عەراق و سووریای دەستکردی ئیمپریالیزم هەیانە و پڕەوی دەکەن و هەوایەتی پەدەدەن و تەش نادیدە دەیگری و ستایشی دەکەیت.

ئایا ئەم قاڵب و دەستوورە، بەسەر ئەو ناوانەی کاک شوان باسی کردوون،و تەکەای کورد دا دەچەسپێ؟ مامەستا مەسعوود محەمەد لەم هووەو دەڵێ:" گەلی کورد لە بارەکدا نییە چاوەوانی ستەم و دەست درێژی لە بکرێت،هەتا پەل بکوتە و تەنا بوشنە دەست و کوتەکی لە

سنووری ماڵ کاولکاری خەڵکی تەپەڵ ناکات. کەسێک بکەوێتە بەر کوتکی کوردیارێ بە پەی خەی هاتۆتە بەر ئەو کوتکە و هەر خەی دەستدرێژی کردووە لە سنوور و ماڵ و ژیانی کورد". ئەرکی کاک شوان و هاوئامانجەکانی ڕازیکردن یان نەفرەتکردنە لە گورگ، تا گەشتی ماڵ نەخوا، نەک گوناهبارکردنی ماڵ، بەوەی شەقی خەپارەزی لە گورگ دەدات.

برالە، لەم کەنتەکسە و دەقەکانی تریشدا و لای مامۆستا شەرکە و بەندە و کاک غەمباریش، باس لە بوونەورەک دەکەین، بریتییە لە بونیاتی دەسەڵاتێکی عەرەبی ١٠٠ ساڵێک دەبە، لە چوارچێوەی دەوڵەتێکی زۆڵێک و ١٥٠٠ ساڵێکە بەناوی ئاین و کولتورەکی داعشئاساوە حوکم دەکات، وەک نەتەوە زاڵ و براگەورە و داگیرکەر. عەرەب خەیان هەڵگری پەیام و کوولتووری شەڵ و سەینەوەی و تواندنەوەی ئەوانی ترن و خەیان کردەتە خاوەنی دەیان و سەدان دامودەزگای داپڵاسین و ملیۆنها کەتوبەندی یاسایی و ئایینییان ڕاگەیاندووە، لەدژی بوون و نیشتمان و نەتەوەیەکی وەک کوردستان و کورد بە نموونە.

ئەوە مەسعودیە، تە بە بەچکە جنۆکە و دەو و درنج دادەنە. ئەوە عەفلەق، تا ئەودیو چیاکانی پشتە بە نیشتمانەکەی باووباپیرانتەوە، بە هەی عەرەبی دەزانە. ئەوە سەعدی یوسفە، بە کوردستان دەڵێ: قردستان،واتە مەیموونستان.! تە دەتەوە شاکارەکی شەرکە و غەمبار،کە باس لە کوردەوەی نەتەوەیەکی داگیرودابەشکراو دەکەن،لەژێر ستەمی کۆلۆنیالیستیدا دەناڵێ، بخەیتە ئەم ئاستەوە!. لەکاتێکدا دەبوو بەرزتان هەر بە زانیاریش بوایە، ئاماژەیەک بە ڕاسیستی و شۆڤێنێتی ڕاستقینەی ئەمانە بدەیت.
لاپەڕەی ڕۆژنامە و گۆڤار و دیوانەکان گەواهن، هێندەی شەرکەی شاعیری کورد، شیعری بە عەرەب وتووە، بە هەموو عەرەب نیو هێندە شیعریان بە کورد نەوتووە!!. شیعر بە دەریاسین و سەبرا و شاتیلا و غەسان کەنفانی و مەحمود دەرویش و ... هتد. ئیدی نازانم لە چ هەست و نەستێکەوە مەڵەتت وەرگرتووە، ئەم بەچوون و حوکمە لەسەر شەرکەی لووتکە دەردەبڕن.
{قەسیدەکە کە سەرلەبەری ستایشی ڕەگەزپەرستیە و بەمانیفەستێکی ڕاسیستانە دەچێت}. شوان.
کاک شوان بەناوی کاک شەرکەوە بەچوونێک دەگەڵتەوە،گوایە شاعیر پەی خۆش بووە دەستبەرداری بۆشک لەو شیعرانەی وتوویەتی ببێت و بیان سڕێتەوە و خەیان لە بەبەری بکات. دیارە بە باوەڕی کاک شوان

قەسیدەی "داڵ" لە بەرایی ئەو شیعرانەدان کە شەرکە تووی هەڵدەدان.شاراوە نییە هەرکەس ئازادە،چەن مامۆستا لەگەڵ بەرهەمی خەی دەکات. لە کە بەاوکرایەوە، ئیدی تازە ناتوانە لە سیاقی کات و شوێنکەدا، ئەتکی بەری هەنجی خەی بکات. بە وتەیەکی دیکە تازە ئەوەی نووسراوە و وتراوە و نیشان دراوە، ناکوژتەوە و ناگەڵتەوە دواوە و خەڵک دەبنە خاوەنی. وەک تیر لەوان دەرچوو گەڵانەوەی نییە.

بریا کاک شوان ئەستاش بیتوانییبایە سەردانەکی مەبەندەکەی عاشوور حەمدان(رومادی و دیوانیە و ناسریە و.و..)بکات، بزانە هەمان ئەو دیمەنانە بەرچاو ناکەون، کە مامۆستا شەرکە باسی لەوە کردوون. ئیدی لە کوەدا شەرکە راسیستانە دەنووسە و بیر دەکاتەوە؟!.

دیارە بەچوونەکی وا دوور لە هاستی،لەلایەن کاک شوانەوە زادەی فەدانی قسەیە لە بیابانی بە دەنگدانەوەدا. بەڵام وامان گریمانە دەکەین،بەچوونەکەی شوان وایە و هاستە. ئایا شاعیر بە هەر لەسەرتاوە ئەو شیعرەی وتووە؟! گەروایە خە دەبە هەر کار بە یاسای (نفی بالنفی) بکەین. ئیمە شتە بەڵێن و سبەی نەفی بکەینەوە. موبارەکە!.

هاستیەکەی ئەوەیە، مەرەف وردە وردە بە پەی هەلومەرج و گەرانکاریەکان، و بەردەوام ئەزموون پەیداکردن و قابیوونەوە لە ژیان دا، بەرەو پەش دەچە و گەڵانکاری بەسەردا دەت و جیهانبینیەکەی هەهەندی نوە لە خە دەگەرە ، لەسەر بنەمای هەوداوەکان شتی تازە و داهێنان دەخولقێنە.

بەندە پەی وایە، قسەکەی شەرکە بەر ئەم حوکمە و عەقڵیتە کەوتوو و لەم هەوەوە هەژماری بە دەکەرە و هەنگیشە مەبەستی شەرکە بکەس شیعرگەلێکی وەک ئەوانە بەت،کە بە کەسەکانی وتووە. لەو جەرە شیعرانە پەشەمان بەتەوە. شایانی باسە، تا ئێستا لەم هەوەوە، هیچ بەگە و ئارگومەنتێکی کەنکرەتی نییە، لەم جەرە شیعرانە پەشەمان بووبەتەوە. پەدەچە قسەکەی لە هەتینیاتدا، هەر دەربەینی وردە سەرنجێک بوو بەت،خە مەگەر وا نییە، دەیتوانی ئەو شیعرانە بە "داڵ" یشەوە، لەدیوانەکیدا کە بەسەرپەرشتی خەی لەچاپ دراونەتەوە چاپیان نەکاتەوە.!.لە دیوانەکانیدا رووبکردنەوەیەک لە پەاوەزی داڵ و ژەهر و زەر قەسیدەی تریدا بنووسە. هەر بە زانیاری گەورەیی کاک شەرکە هەندە بەرزە، بە نموونە لە مامۆستا بەندە، بەئامادەبوونی میوانێکی زەر،زەر لەبەاونە وتی:" لەتیف هەمەت لە من لە زەر بواردا شاعیرترە". بەس بە دەربەینی سەرنجێکی تایبەتەوە،وتی: ئەو هەلومەرجەی من پەیدا تێپەیم ،ئەو دوور بوو لەی دوور .

کاتێ شەرکێ ئەو سەرنجە دەردەبڕێ، لە خاکەڕایی و و گەورەیی خۆیی و تەماحی کاری بەرزتر و هەوڵێ نەپساوەکانیەوە بە داهێنان و تەماركردنی شاکاریی نوێوە قسە دەکات. نەک سینەوە ی رابووردوو خۆی و بە بادا دانی بەرهەم و کارەکانی. کاک شوان دەنووسێ"دڵنیام{ لەو شیعرانەی بابەتی هەڵگرتن قسیدەی داڕێ}.
هەڵبەت لەم شوێن و پێگەیەدا هیچ بەڵگەیەک نیشانی نادات و ئەم لەدانیش دوورە لە بنەمای ڕاستیەوە. لە کاتێکدا هەموو دەزانین دەوڵەتی عێراق، بە سنووری سیاسی و مێژوو و جوگرافیا و..هتدەوە، بەچکەی زاڕۆکی نا شەرعی ئینگلیز،هیچ وڵاتی سەمەر و ئەکەد و بابل نەبووە و میراتگری ئەوانیش نییە و ئەم دەڤەرە شارستانێتی عەرەب نەبووە. ئیدی بەڕاستی ئەم باشترین بەڵگەی بە ئاگایی کاک شوانە، لە ڕاستیە مێژوویەکان و لاساییکردنەوەی کۆرانیە بە ستایشکردنی ئەوانی دیکە! و بەگژداچوونەوەی هەموو شتێکی کوردیی. هاوسات هەوڵێکی ترسناکیشە بە جوانکردنی ڕووخساری عەرەب و مێژووە خونناویی و کولتووری شڕ و داگیرکاریەکانیان. لە کاتێکدا ملیۆنها قوڕبانی بەدەستی وەک کاک شوان ناتوانن کوشتارەکانی خالیدی کوڕی و ولید و قەعقاع و سەقەفی و زەعیم سدیق و ئوسامە و سەددام و عەبادی بسڕێتەوە.

دەشێ کاک شوان نەزانێ کە ٥/٦ ئەوەی هەنووکە نیشتمانی عەرەبە، هی عەرەب نییە و بەزەبری شمشێر داگیریان کردووە و تعریبیان کردووە. بۆی ئەم گەوهەرانە وا دەکەن قسیدەی "داڵ" وەک شاکارێکی بەرزی ئەدەبی بەرهنگاری تەماشا بکرێ. هەروەک چۆن تابلۆکەی گورینیکای پیکاسۆ و شیعرەکانی مەحمود دەرویش و تادوایی، دەکەونە ئەم خانەیەوە.
شانازیکردن بە "هەنگوین و گوێز و ژن"ی کوردستانەوە، نەشەرمە و نە زیاد ڕەیشتن و لە خەیاڵی بوون و هەڵبواردنی بەڵگەزی کوردە بەسەر ئەوانی دیکەدا و نە سووکایەتیشە بە عەرەب، وەک ئەوەی کاک شوان دەیەوێ وای نیشان بدات. ئەوجا ئەو سەڵتە لە خەشترین و جوانترینەکانی دنیان و هەقی شەرکە و هەڵەیە تایبەتمەندی ببەخشێ. هەڵە نوسیوەتی{ هیچ میللەتێکی بندەست چەشنی کورد لە لایەن داگیرکەرەکەیەوە ستەم و ئازاری نەچەشتووە}. شوان وەک بڕاوردێک بەم حاڵەتە ،ناوی هندستان و ڤیتنام و جەزائیری بە نموونە هێناوەتەوە. گوایە ئەمانە گەر لە کورد خراپتریان لە بەسەر نەهاتبێت، وا وەک کورد کارەساتیان بەسەردا هاتووە.

گەلە! جا توخوا حاڵی هیچ کام لەم وڵات و میللەتانە وەک هی

کورد!؟. ئایا ئینگلیز زمان و کولتووری هیندی و عەرەب و ڤتنامی قەدەغە کرد!؟، ئایا نیشتمانی کەسیانی دابەش کرد؟. ئایا ئاگوزان و دوورخستنەوە و سیاسەتی دیکەی کۆلۆنیالیستی و سەربازی و فەرهەنگییان بەو ئەندازەی کوردستان تەدا پیادەو کراوە!. ئایا ژەهرباران و کیمیاباران و ئەنفال کراون! داخۆ پەیمانی وەک سەنتۆ و بەغدا و جەزائیر و ئەستا چوار وڵاتی تورکیا و ئێران و عێراق و سووریایان بەسەردا هاتوون و وا گەمارۆدراون.

ڤیکتۆریای شازادەی ئینگلیز، لەساڵی ١٨٩٣ دا بە عەشقەوە، لەسەر دەستی پاسەوانەکەی حافز عەبدولکەریم، کە هاوکات مامۆستاشی بوو، خەری فێری زمانی هیندی دەکات. داخۆ هیچ کام لە داگیرکەرانی کوردستان، کاری وایان کردووە!؟. یان لە هەوڵی ڕیشکێشکردن و ڕەبەندکردنی و سوکایەتی پێکردنیدان.

زانای کۆمەڵناسی گەورەی تورک . بەشکچە دەڵێ:"دوژمنایەتیکردنی کورد و داگیرکردنی کوردستان،یەکجار بە دڕندەیی و خوێنڕژانە کراون. بنیادەم ببەای ببە نموونەیەکی تری بە ئێم دڕندایەتی و کۆنەپەرستییە لە هیچ جێیەکی تری جیهان دا بە نادزرێتەوەر. کورد و کوردستانیان بە هادیەک زەوت کرد،کە هەتا ناوی هەردووکیان لەسەر ڕووی زەوی سڕانەوە".

هەڵۆ دانووس: { شەرکە بە جەریک درێژە بە چیرۆکەکە شیعرییەکەی دەدات هەروەک بەڵی شاعیر خەی لەگەڵ مەفرەزەی پێشمەرگەکاندا بوو بێت یاخود فەرماندەی هێزەکە بووە بێت. لەسەندنەوەی ناسنامەی شاعیریبوون و لە شەرکە و بەخشینی ناسنامەی جەنگاوەر پێی}. بەڵاستی من چ گەردەک بەسەر ئێم بەچوونەوەی خەمەوە نابینم و من باسم لە هەست و نەست و چاوی کامەرا و هەستی شاعیرانە و هۆشیاری هۆشنبیریی وردی و سەرنجدانی بە سەلیقە و بەدیقەتی کاک شەرکە کردووە، کە تا چ ئەندازەیەک چەتە ناو هوداوەکانەوە، چەند شاعیرانە(تفاعل) ی لەگەڵ خەیاڵی شیعریدا کردووە.

من چ مەبەستم نەبووە شەرکە، لە شاعیرەوە بیکەمە فەرماندەی مەفرەزە. سا خۆ گەرواش بێت، کەوا نییە! دیسان جێی شانازییەکی گەورەیە، شیرکە پێشمەرگە بێت یاخود بوو بێت… لەسەردەمی داگیرکردنی ئەمانیا لەلایەن فەرانسای ناپلیۆنەوە، فیختەی فەیلەسووف سەربازی لەشکری ئەمانی بووە بە داکەکی لە نیشتمان. هیگڵی فەیلەسووفیش داوای کردووە بکرێتە وتاربێژ بە سەربازکانی ئەمانیا.

گوایە کاک شوان بەم بارودۆخی ئێدیبی خیانەت کە لەسەر دەستی غەمبار و شەرکە هەڤدا بەاودکرێتەوە،" نائوومیدو بەداخە". وەک ئەوەی لە دوا دەقکانی نووسینەکەی دا باسی کردووە. هەبەت ئەوە کاک شوان خەی بەیاری لەسەر شتەکان دەدات و خەی نایەوە لە بەنەی زانین و تێگەیشتنی نەتەوەکەیدا بژی و گەرەکی نییە واقیعەکە وەک خەی ببینە و بخوێنیتەوە. لە ترسی ئەوەی نەکا،کەسە پە بە ناهومانیست و نائینتەرناسیونال و ناکەسمپۆلیتی و نائەکادیمی و ناڕەشنیر.

من نازانم ئەو پەوڕەی کاک شوان مرۆڤدۆستی پە دیاری دەکات چییەو کامەیە!؟. لە ئامادەم گەر بە ئامڕەکیئەلەکترۆنی بچوێنین، بەین و بەو ئامڕە، خەمان تەست/ تاقی بکەینەوە بکەین. یاخود گەر تاقیکردنەوەیەک بە مرۆڤدۆستی هەیە با بچینە مەیدانەوە. گەر هەڤتاریش پەوڕە، با لە سەرچاوەیەکەوە چاودێری هەسوکەوتی هەردووکمان/ هەموومان بکرە. جا ئەوجا بەیار بدەین، کە دەردەچە و سەرکەوتووە و نمڕەی باش دەنە.

بەڕەزم کاک شوان، تە لە کاتکدا نەتوانی جیاوازی مرۆڤیکی ئاسایی و مرۆڤکی دەندەی داگیرکەری بکوژ بکەیت، وەک ئەوە وایە بە من بڵێی ماستی سپی نییە و کەی بەرد هەڤە و کوا ئاسمان شینە.. منیش مەخابن لەم دەخ و هەلومەرجەدا، کە ئەوەمانان بەرهەمتان هەناوە، و بریتییە لەخە گەوجاندن و خەگەل کردن و هاکردن لەواقیع، یاخود خەنەزانکردن و نادیدەگرتنی هاستییە حاشاهەنەگر و بەرجەستەکانە (نائومەد و بەداخ) دەبەم. پەرەشکەشەم بە ئەو ماڵوڕانی و کوڕەوڕییانەیە،کە بەسەر کورد دا هاتووە و لە ئەوەی قەدەم بەدەست و خوێنەواریش چاوەڕوانی شۆبەنگی هیوا و ئاواتە،لە نائومەدتان کردووین.

ئیدی دەرگای گفتوگۆ لەسەر بنەمای چەوت و سەرلەشواوی بەووی ئەم باس و دیاردەیە دادەخەم. دەنا بە هەر قسەکردنەکی بەگەنەویست و بەهەڕە و سوودبەخش،سەرخان و ژەرخانی گفتوگۆکان بە واڵایی دەهەمەوە.

هەڵە بەرزنجەیی ٢٤/٣/٢٠١٨

لەگەڵ ڕیزم دا. ،لینکی وتارەکەی بەندە لەسەر قەسیدەی "دا"ی شەرکە بکەس.

http://www.kurdistanpost.nu/?mod=news&id=83560&authorid=4436 .

بۆ دەست بەم چینە دەسەڵاتدارەی کوردستان بەین لەمپەن بەرژوازی...؟

موزەفەر عەبدوڵا ...

_____-
کارڵ ماركس و فریدریک ئینگڵز لە کتێبی مانیفێستی کۆمۆنیستدا باسی لەمپەن پرۆلیتارای – خەتەی کرێکاران – دەکاتو دەڵێن : لەمپەن پرۆلیتاریا ئەو بەشو تۆژن لە ناو کۆمەڵگادا کە کێشمەکێشو ململانێیی چینایەتی وایانی پلیشاندتوە بەهەی بێکاری و هەژاری و نەداری و بێخانەو لانەیی هیچ شتێکیان بۆ مرۆڤی ئاسایی ناو کۆمەڵگای مۆدرن ناچێت.ئەوانە ئیتر بۆناچاری نانی ڕۆژانیان لە زبڵدانەکان یان بۆ سواڵ و دزی و چەتەیی و ڕیگری بۆ خەیانو منایان ، گۆڕ هەیانبێت ، پەیدا دەکەن.

جا ئەم تۆژە لەمپەنە لە دەورانە هەڵچونەکانو کاتی ئاپۆرینەکان بەشێکیان دەنە ناو پرۆلیتاریاوەو دەبنە خەڵکانی لە ئادەبەدەر شەڵگەرو چاونەترس و ئازا.بەشێکیشیان دەچنە ڕیزی پارێزرانی دەسەڵاتی بۆرژوازی یەوە. بۆرژوازیش ئەمانە باش بەکار دێنێت بۆ پاراستنی دوا قەناغو ساتەکانی مانەوەی دەسەڵاتیان.ئەم بەشەش ئیتر سۆ ناکەنەوە لە هیچ تاوانێک ئاگۆڕ پاروە نانەکیان پێ بدرێت. چونکە ململانێی چینایەتی وای هاڵیون کە کەمترین هەستو هەشو بیری مرۆڤانیان نەمینێت.
بۆ پێی لێکدانەوەکەی ماركس چینی بۆرژوای دەسەڵاتداری خاوەن سیستەمی سەرمایەداری خۆی لە خۆیدا لەمپەن نی یە بۆکو ئەو بەشەی هێزە خوارەوەی کۆمەڵگای کردوە بە لەمپەن.

جا پێم وایە ئاگۆڕ ئەڵێ ماركس یاخود ئینگلزی هاوێشی بمایایەو

سەرنجی بدایە لە هەلومەرجی ئەم ڕۆژگارەی سیستەمی سەرمایەداری جیهانیو چینە بەرژوازی یەکەی و ململانێی نێوان باڵەکانی لە ئاستی جیهان ، ئەوە پێگەی چینی بەرژوازی کوردی بەهێی شۆوازو ناوەرۆکی دەسەڵاتکەیانەوە لەم سی ساڵەدا دەستواژەی لەمپەن بەرژوازی بەیان بەکار دەهێنا. چونکە بە ڕاستی ئەو چینەی دەسەڵاتدارە لەم چەند ساڵەی ڕابردوو، کە تاقمی پارتی و یەکێتی وکەمەڵەک تاقمی بچوکتری قەومیو ئیسلامییە، هەمو ئەو وەسفانەی مارکسیان بە لەمپەن پرۆلیتاریا بەسەرا دەچەسپێت.

ئەم چینە لەم چەند ساڵە دەیەوێت بەهەر شیوازێک بێت ڕێژەی سەرمایەکەی بگاتە ئاستی سەمایەدارە گەورەکانی جیهان. بە ڕاچاو کردنی ئەوەی دەسەڵاتکەی بەشکە لە دەسەڵاتی بەرژوازی ژێر دەستەی سەرمایەی ئیمپریالیستی و دەرفەتی باشی بە دەککەوتوە تا ڕادەی لەمپەنی ببینی وەک چینێک بە کەڵکەی سەرمایە. ئەوە ئیتر شۆوازی وبەرهەمهێنانیان کە دەسبەسەرا گرتن و دزی و گەندەڵی وهەڵوشینی سەروەتو ساماتی ووڵاتە هەمو ئەم ڕاستی یە نیشان دەدات. تەنانەت لەباری سیفاتی سەرانی دەسەڵاتیشەوە هەمویان وەک چەقە کیشو شەقاوەو چەتەو ڕەگەر وان.زیندوترین بەڵگەش قسەو کردەوەکانیان بو لەم چەند ڕۆژانەدا کە لە دژی جەماوەری خەپشاندەر کردیان.

بەگومان دەکرێت بە زیاتر سەلماندنی ئەم ڕاستی یە لە ڕووی ئابوری و سیاسی و کەمەڵایەتیو تەنانەت کەلتوریشەوە زێر فاکتی سیاسی تر بهێنریتەوەو لەکەلینەوە بکرێت .بەڵام بە ڕەشنگەری زیاتر ئەوە باشترە بە هەر کەسەک جارەک بە وردی جگە لە کتیبی مانیفیستی کەمۆنیست هاوکات کتێبەکەی مۆنسور حیکمەت بەناوی: ئەفسانەی بەرژوازی نیشتیمانی و پێشکەوتنخواز بخوێنێتەوە کە لە نیوان ساڵەکانی ۱۹۷۹-۱۹۸۰ نوسیوێتی ئەو کات پێگەی چینی بەرژوازی ئەم ووڵاتە ژێر دەستانەی بە ڕوشن دەبێتەوە.
لە کۆتاییدا ئەوە بەمەوە کە هەق وایە بەم دەسەڵاتە بەرژوا قەومیو خەڵکی یەی کوردایەتی یە بەین لەمپەن بەرژوازی و ئەم ووشیەش بخرێتە فەرهەنگی سیاسی یەوە.

۲۰۱۸-۳-۳۰
موزەفەر عەبدوڵا

نان و شانۆ … حەیدەر عەبدولڕەحمان

شانۆ وەك زۆر لە ڕەهەندەكانی دیكەی كەمەنگا لە نیشتمانی ئەمدا، دووچاری هەمان ئەو قایرەس بۆتەوە، كە زۆرێك لە بەها شارستانی و كولتووری و فەرهەنگییەكانی ئەمەی سیۆتەوە و دووچاری سەبوون و چەقینی كردووە .
دەرهاوێشتەكانی ئەو قایرەس هەڵگرتنە، دەستاتێكە كە لاوەتی هەیە نزیك هەر بە شانۆ بە هیچ لە كایەكانی دیكەی ژیانی ئەو كەمەنگایە، نایتوانیووە پلانێك دابنێ، كە تێیدا مرۆڤ بڕچاو ڕوونییەكی هەبێت بۆ ئایندە، بەرنامەیەكی هەبێت بۆ ئەستا .

هەمیشە شانۆ لە دواوەی هەموو ئەو ڕەهەندانە بووە، كەوێك زۆرورەتێك بە زیان حیسابی بۆ بكرێت ، ئەگەر دەستاتێك، دەستاتی ئەوەی نەبێت نان بدات بە گەلەكەی،چەن هانی شانۆ دەدات و ڕێگە خۆش كەر دەبێت بۆ بەرەو پێشەوە چوونی بزاڤی شانۆیی .

شانۆی ئەمە لە ڕابووردووداچاوی لە حكومەت نەبووبەوەی ببات، بەكو شانۆكاران خۆیان بوونە، بە ئارەقەی نیشتمانی و خوێنی نەتەوەییان شانۆیان بە زیندوویەتی ڕاگرتووە، بینەریان تێر كردووە لە بیری نەتەوەیی و لە جێش دانی هەستی نیشتمان پەروەری ، ئەستا نەبێت هەموو ڕێگاكان دەچنەوە سەر حكومەت ، ئەمەیە وای كردووە،شانۆ قەرخ بكرێت و ببێتە گەپانكی داگیر كراو, لاشەیەك بۆ مشەخۆران ،ئەوە نیە لە پەنای چەندین ناونیشانی زل ئەو ئەسك و پروسكەی شانۆ دەوەتێندرێتەوە؟ ، خۆ ئەگەر كەمەڵ گەنجی خۆ بەخش نەبێت ، كە بە ئەشق و خولیای خۆیان كار دەكەن و نایانەوێت دەست بەرداری ئەو ئەشقەی خۆیان بن،ناوە ناوە شانۆمان بیر دەنەوە، ئەوە دەمەك بوو شانۆ دوا هەناسەی كۆتایی دەدا، شتێ نەدەما ناوی شانۆ بێت …

بە كورتی :هەندە بە گیرفان نەبێت شانۆیان ناوێت، هەندەكیش بە بە زیندوو ڕاگرتنی ڕۆحی خۆیان و شانازی پەوە كردنی ئەو ناسنامە هونەری و نیشتمانییەی هەیی دەگرن دەست بەرداری شانۆ نابن ،لە هەڵ

لە سەر شەقام ،لە حەمام و ژەر زەمینەكیش بەت، ئەوان بوون و نەبوونی خەیان لەشانەیەكدا دەبینن كە بەتە هەمایەك بە گەلەك ناونیشانی پیرەز ..هەر ئەوانیشن دەسەاتی ئەویان هەیە بەها بەرزەكانی شانە بگەنەو .

كوشتنی مردوویەك … نووسینی: گەاەی

مردن دراوسەمانە، ئەو دراوسەیەی بەرامبەر ماەمان. ماوەیەكە كاوە لەبەرخەیەوە شتی وا ئەەت، هەموو شەوەك خەون بە مردنی ئەوەوە ئەبینەت، لە خەونیدا مردنی جیا جیا ئەبینەت، مردنی جیا جیا ئەچەژەت، بەەام هەچیان وەك مردنی ئەو نین. لە سەیركردنی هەموویان قەزی ئەبەتەوە، ئازار ئەچەژەت؛ خەفەت دای ئەگرەت. كەچی بینینی ئەو بە مردووی چەژی پە ئەبەخشەت، دەستەكانی ائەوەشەنەت و سەما ئەكات، بە قاقاوە ئەەت:" ئەو مردنەی ئەو دووبارە ژیانم پەئەبەخشەتەوە". بەیانیانیش كە هەدەستەت جەستەی بەنی ئەو مردوانەی لەدەت كە شەو لە خەونیدا بینیویەتی، یەكسەر دوای لەخەوهەستانی ائەكات بە گەرماوەكە و خەی ئەشوات، بەام نە سابوون و نە شامپە و نە دیتەیش بەنی ئەو مردووانەی لەسەر لانابات. پاشان دوایی نیو كاتژمەر و زیاتر خەشووشتن تا ئاوی گەرمی لەسەر سارد ئەبەتەوە، بەو بەنە گاوەوە كە ئەو نەبەت كەسی تر بەنی ناكات، دەتە دەرەوە و لە پەنجەرەكەوە كە شیشەكانی ژەنگیان بردووە و لایەكی شكاوە سەیری ماەە دراوسەكەی بەرامبەریان ئەكات، هەر لەو دەمەشدایە كە بەنە گاوەكەی لەسەر لائەچەت، چونكە لە خەیاەیدا ئەو مردووەی ئەوە بەنی نەرگز و گواو ئەدات.

لەو دەمەدا ئەبینەت دوو پاسەوان كە وەك بەیت پاسەوانی مردوویەك بن یاخود پاسەوانی لە گەكی ازاوەی بە نەخش و نیگاری كەسك بكەن لە گەستانكی كەنی وەرانەدا كە چواردەوریان پەە لە گەی كەل شكاو، دەرگای ماەكە ئەكەنەوە كە دەرگایەكی ازاوەی سوور و ەشە، یەكك لە پاسەوانەكان كە قژكی زەرد و چاوكی سەوز و باایەكی مامناوەندی هەیە دەرگای ئەمبەلە سپییە پەنج دەفتەر

دینارییەکە ئەکاتەوە، کە ئەوەندە نابێت لە لایەن ئەوانی تری سەروو خۆیەوە وەک دیاریەک بۆی هاتووە. کاوە چیتر نایەوێت لەبەر پەنجەرەوە سەیر بکات و بە ڕاکردن ئەچێتە بەردەم دەرگای حەوشەکەیان، لەوێوە بە تامەزرۆیەوە سەیر ئەکات، پیاوێکی کورتەبنەی سەر ڕووتاوە لە قاتێکی نیلی و ئیباتێکی زەرد و قەمیسێکی سەوز و قایشێکی پرتەقاڵی لەگەڵ پێڵاوێکی قاوەیی دا سەیرێکی دەوروبەری ئەکات و لە ژێرەوە و بە پێکینینێکی سامناکەوە کە وەک ئەو ئەهریمەنانە وایە کە بە گەمژەیی فریشتەکان پێئەکەنن بە کاوە پێئەکەنی، پێئەکەنێ و هیچی تر ناڵێت، پێکەنینێک کە چەندانی گەمژاندوە، بەڵام بۆ کاوە ئەو تەنها مردوویەکە کە پێئەکەنێت، نیگەران بوو لەوەی کە چۆن ئەبێت مردوویەک پێبکەنێت، لەبەرخۆیەوە ئەیووت: "هەر ئەبێت ڕاژەک ئەو پێکەنینە بکوژم، ئەبێ کارێک بکەم گریانیش نەتوانێت جێی ئەو پێکەنینەی ئەو بگرێتەوە".

لە لایەن پاسەوانەکەی تریەوە کە باڵایەکی بەرز و جەستەیەکی چوارشانەی هەیە دەرگای ئۆتۆمبێلەکەی بۆ کرایەوە و ڕایشتن. ئەوەندەی نەمابوو سەری گۆڕبخوات، بینینی ئەو بە زیندوویی زۆر بۆزاریی ئەکرد. بە ناچاریی چووە ماڵەوە، لەبەرخۆیەوە ئەیوت و ئەیوتەوە:"ئەبێ ئەو مردووە بکوژم، ئەو مردووە ئەبێ بیکوژم، نا نابێت ئەوێکی مردوو زیندوو بێت، هەر ئەمشەو، ئەمشەو لەناوی ئەبەم". لەسەر دۆشەکە ڕاژەوە کون کونەکە دانیشت و پاڵی بە بالیفە ڕەقە سووفەکەیەوە دا، کۆنتڕۆڵی تیقیەکەی هەگرت و ویستی هەڵیبکات بەڵام بۆی هەڵنەئەبوو، چەندجارێک هەوڵی داو هەر بۆی هەڵنەئەبوو، ناچار پاتریەکانی سەراوژێرکردوو و لێی چووە پێشەوە تا تیقیەکەی هەڵکرد. خستیە سەر کەناڵی یەک و ئەوی بینی، بە پەشۆکاویەوە هاواری کرد:" مردووەکە! مردووەکە! لە تیقیش دەرئەکەوێت". خۆڕا گۆڵی بۆ کەناڵی دوو و هەمدیسان ئەوی لەسەر بوو، کەناڵی سێ و چوار و پینج و شەش و تا دوازدەش هەر ئەوی لەسەر بوو، لە کەناڵەکاندا وا دەرئەکەوت کە وتار بدات، لە وتارەکانیدا وەک ئەوە وابوو شتێک بخوات و لێی تێر نەبێت، هەر ئەیخوارد و ئەیخواردەوە. یەکسەر تیقیەکەی کوژاندەوە، حەزی ئەکرد بیشکێنێت، بەڵام چونکە هەر ئەو تیقیەیان هەبوو و پارەی ئەوەشیان نەبوو تیقیێکی تر بکڕنەو نەیشکاند.

چووە سەربان و لەبەرامبەر ماڵیان دانیشت و دەستی بە بیرکردنەوە کرد، بیرکردنەوە لەوەی چۆن ئەمشەم ئەو بکوژێت و ڕاحی ئارام بکات، نەشیئەزانی بۆ بە کوشتنی ئەو ڕاحی ئارام ئەبێت؛ هەنگە

بشیزانیبێت. ئەوەی بە بیردا هات کە هەر ئێستا بە دزیەوە بچێتە ماڵەکەیان و دواتریش بچێتە ژووری نووستنەکەی تا شەو دەگەڕێتەوە چاوەڕێی بکات یاخود هەنگە زووتریش بگەڕێتەوە، بەڵام دەبێت ئاگادار بێت خەزان و منداڵەکەی پێنەزانن. چووە خوارەوە بۆ چیشتخانەکە و دەگەڕا بۆ شتێك کە بە کەڵکی کوشتن بێت، هیچی وای نەدۆزیەوە، ناچار چووە ژووری پشتەوە و ئەو سندوقەی هەڵدایەوە کە شتی کۆنی خەزانەکەیانی تێدابوو و دایکی زۆرباش ئەیپاراست. لەناو سندوقەکەدا خەنجەرێکی باپیری تێدابوو، ئەو باپیرەی کە کاتی خۆی لە لایەن کۆمەڵێك جاشەوە کوژرابوو. دایکی کە بینی خەنجەرەکەی بە دەستەوەیە بە پەشۆکاویەوە پێی ووت:"کوڕی خۆم! چی لەو خەنجەرەی باپیرت ئەکەیت!؟" کاوەش زۆر بە نەرم و نیانییەوە پێی ووت:"دایە گیان پیشانی هاوڕێیەکی ئازیزمی ئەدەم و تەواو، هەر ئەوەندە" دایکیشی بە سەرلەقاندنیکەوە ووتی: "باشە بەڵام باش ئاگاداری بە هەر ئەوەمان ماوەتەوە لە باپیرت".

خەنجەرەکەی بە پەڕیەك تووند بەست و خستییە نێو چاکەتەکەیەوە و دەرکەوت، لە دەرەوە بایەکی زۆر سارد هەڵی کردبوو کە مرۆڤ بە زەحمەت خۆی لەبەردا ڕائەگیرا. خۆرا لە ماڵەکەیان نزیك بوەوە، نە پاسەوان و نە کەسی تریشی بەدی نەکرد. لە دیواری حەوشەکەوە بە چاوترووکانێك خۆی ئاودیو کرد، حەوشەکەیان پڕبوو لە داری هەمەجۆر و گوڵی ڕەنگاو ڕەنگ. هەستێکی ڕاگرت و گوڵی لە هیچ دەنگێك نەبوو، وەك ئەوی خانووەکە کەسی تیانەبێت، لە دەرگاکە چووە پێشەوە و بە ئاستەم کردیەوە بۆ ئەوی کەس گوڵی لە دەنگی دەرگاکە بێت، وەك ئەوە وابوو ئەزموونی چەند ساڵ دزیکردنی لە ماڵان هەبووبێت لەکاتێکدا پێشتر هەرگیز بەدزیەوە نەچووبوە ماڵی کەس. بە ئەسپایەوە بەرەو پەیژەکان چوو، کە نزیك بوەوە لە پەیژەکان گوڵی لە دەنگی قاپ و قاچاخ بوو کە لە چێشتخانەکەی دوواوە ئەهات، دیاربوو خەریکی خواردنی نانی نیوەڕۆ بوون. لە قاتی سەرەوە یەکسەر چووە ژووری ئەو، کە چووە ژوورەکەی سەری سوڕما لە قەشەنگی ژوورەکەی، دیوارەکانی وەك ئەو بریسکانەی لەسەر ڕووی ئاو دەبینین کاتێك کە خۆرەتاو لێیان دەدات دەبریسکانەوە، فەرش و شتەکانی تری ئەم ژوورە ئەوەندە سەرنجڕاکێش بوون کە وەسف ناکرێن، ببوورن کە ناتوانم وەسفیان بکەم. خەریك بوو لەبەر جوانی ژوورەکە ئەوەی لەبیربچێتەوە کە بۆ کووشتنی کەسێك هاتووە، بەڵام کە سەیری جێگای نووستنەکەی کرد یەکسەر بۆنی مردووەکەی کردەوە، یەکسەر خۆی خزاندە ژێر سیسەمەکە و لێی مات بووە.

پاش چارەگێك لە چاوەڕوانی گوێی لە دەرگای ژوورەكە بوو كە دەكرێتەوە، لەبەر ئەوەی نەیدەبینی نەیدەزانی كێیە، بەڵام دواتر بە بێنی ناسیەوە كە ئەوە، ئەو مردووەی كە ئەبێت بكوژرێت، بەڵایەوە سەیر بوو كە ئەو وا زوو گەڕاوەتەوە، چاوەڕێی ئەوەی ئەكرد شەو بگەڕێتەوە، دیارە زۆر بە پەلەیە بۆ كوشتنی خۆی. پاش ئەوەی جلی نووستنی لەبەركرد لەسەر سیسەمەكە پاڵكەوت و یەكسەر خەوی لێكەوت، هەموو ئەوانەی مردوون زۆر زوو خەویان لێئەكەوێت. دەستبەجێ دوای ئەوەی زانی خەوی لێكەوتووە لە ژێر سیسەمەكە دەركەوتوو و وێستی زۆر بە پەلە كارەكەی تەواو بكات، بەتانیەكەی هەڵدایەوە و سەیری لاشەكەی كرد كە وەك لاشەی مردوویەك وابوو، ئەیویست لە شوێنێكی وای بدات كە یەكسەر تەواو بێت، دەمێك دەیویست لەسەری بدا و دەمێكیش دەیویست لە دڵی بدات، بەحاستەم دەستێكی لەسەر دڵی دانا بۆئەوەی دڵنیابێت لەوەی كە مردوویەك دەكوژێت نەوەك زیندوویەك، دڵی لێی نەئەدا لە كاتێكدا پرخەی هاتەئەوەستا، پرخەكەی وەك ئەو هێوێیە وابوو كە لەسەرەمەرگدا دەناڵێنێ، كەیفخۆشبوو بەوەی كە دڵی لێی نەئەدا، جگە لەوە تەنانەت هیچ هەستیشی بەوە نەئەكرد كە هەر دڵیشی هەبێت، ئەو مردووەیان جیاواز بوو لەوانی تر ، مردوویەك بوو بەبێ دڵ لە كاتێكدا ئەوانی تر تەنها دڵیان لە لێدان وەستابوو. خەنجەرەكەی بەرزكردەوە و بە هەموو هێزی كە هەرگیز پێشتر ئەوەندە هێزەی لە هیچ شتێكدا بەكارنەهێنابوو پیایكێشا، بەڵام سەیری كرد هیچ خوێنێك لە دڵیەوە نایەت، تەنانەت برینێكیش لەسەر دڵی دروست نەبوو، كە چی خوێن لە دڵی خۆی ئەهات، خوێنێك كە لە هیچ خوێنێكی تر نەئەچوو، هەنگی تێكەڵەیەك بوو لە سوور و ڕەش، بۆنیشی بۆنی شەڕابی لێ ئەهات، شەڕابێك كە نە ئەو و نە هیچ كەسی تر خواردبوویەوە، ئەو ژوورەی كە پێبوو لە هەنگی ئاڵ و واڵا ڕیی بوو بە یەك هەنگ، كە ئەویش هەنگی دزەخ بوو؛ لە ناویشیدا مردووەكە وەك ئەهریمەنێك دەرئەكەوت و بە قاقایەكی ناسازەوە ئەیووت:"یەكێك دڵی نەبێت، چۆن ئەكوژرێت، ئێمە هەموو جەستەمان مردووە تەنها زمانمان نەبیت؛ تۆ دەبوایە زمانت ببڕیبامایە بۆ ئەوی بمكوژیت". كاوەش بە دەنگێكی نزمەوە كە پێبوو لە ئازار ئەیویست پێش ئەوەی هەناسەی لێ ببڕێت بڕێت "ژیان، دایك، ئازادی" بەڵام هەرچەندی ئەیكرد نەی ئەتوانی و زمانی بە بۆ ویستی ئەو هەر ئەیوت:"مردن، مردن، مردن……".

نووسینی: گەڵاڵی

مەسعود بارزانی و بەرازاکەی و دوو ڕووییان ... جیهاد موحەمەد

ئەم نەچیرقانە، لە ساڵی ١٩٩١دا، کە بارگاکەی لە ئوتێلەکەی ئەو کاتەی سەرچناردا بوو، لە سەردانکیدا بە لای پرۆفیسەر دکتەر عیزەدین مستەفا ڕەسوڵی بەڕێز وتبووی "بە هیچ جۆرێک ئەمە نیازمان نییە وەزیفەی حکومیی وەربگرین چونکە ئەمە خەمان بە خزمەتکاری میللەت دەزانین".
لە سەر ڕاسپاردەی مامی سەردانی زۆرێک لە کەسایەتی و بنەماڵە ئەدەبیی و سیاسییەکانی سلێمانی دەکرد و وا خەیانی پیشان دەدا، کە بە خزمەتی خەڵک گەڵاوێتەوە، نێک بە ئەوەی ببن بە دیکتاتەر بەسەر خەڵکەوە.

مامی ١٢ ساڵ قونی خەی سەپاند بەسەر کورسیەکدا بە ناوی کورسی (سەرکی هەرەم)ەوە، لەو ١٢ ساڵەدا بە یەک جاریش سەری نەکرد بە ماڵی یەک لەو ماڵانەی، کە تاقە کەسەکیان ڕزگاری بووە لە ئەنفالی بەدناو و کیمیابارانی هەڵەبجە. بە یەک جاریش بڕیی بە هاتوهاواری یەک بڕیندداری هەڵەبجەدا نەهاتەوە. نێک هەر ئەوە بە فەرمانی جەنابی ئەو و حیزبەکەی لە ناوەو و لە دەروەی کوردسان دژایەتی هەموو ئەو ڕەکخراو و ناوەندانەیان دەکرد، کە لە کوردستان و لە ئەوروپا دروستبووبوون بە ناساندنی تاوانکانی کیمیاباران و ئەنفال وەک جینەسایدی گەلی کورد.

بە یەک جار ئەم دەسەڵاتدارە حیزبییە وەک سەرکی گشتی خەڵکی کوردستان ڕەفتاری نەکرد، کار گەیشتە ئەوەی یەکێک لە نووسەرکان لە تەلەفزۆنەوە ڕایگەیاند، کە مەسعود بارزانی ئۆگەر ئەیەوێت وەک سەرکی هەرەم بناسرێت و دانی پیابنرێت، ئەوە سەرکی چاک و خراپی کوردستانە بەوانەی، کە لە کولتووری دواکەوتووی کوردستاندا ناو و ناتەرەی ناشیرینیش دەدرێتە پاڵیان. ئەم کاباریە جگە لە قین و دەڕقی نەیتوانی بە یەکجاریش بە ڕاستی و بە فەڵ و تەڵەکەبازی لە بەرژەوەندی خەڵکی کورداستان قسە بکات. یەک جار دەستی ژنەکی کەسوکار ئەنفالکراوی ماچکرد، کەچی کردیان بە ریکلام بە هەڵبژاردنەکان، تا ژنەی بەڕێز زۆر بوێرانە وتی بەمە ڕازی نابم لە

مەسعود بارزانی و، لەی خۆش نابم، کە دەستماچکردنی من بکات بە ریکلام بۆ حیزبکەی، چونکە ئەو وەک سەرکی هەرەم دەستی منی ماچ کردوە نەک وەک سەرکی حیزبەکەی، واتە ئەمشی پوچکردەوە و هیچ مانایەکی نەما.

مەسعود بارزانی لە هەناوەی ئەسک و پروسکی ئەنفالکراوەکان و گۆڕە بە کەمەکانیشدا، نەیتوانی جیاوازی نەکات لە نێوان بارزانیە بە سەروشونکراوەکان و ئەوانی تردا، زۆرێک لەوان هەنایەوە و ئەوانی تری پشتگوێخست. ئەم هەڵوێستە هیچ ویژدانێک قبووڵی ناکات.
مەسعود بارزانی لە هەموو کارەسات و ئەو ناشیرینانەی نێوان حیزبەکان و شەڕفرۆشتنی پارتی بە حیزبەکانی تر لە هەولێر و دهۆک و زاخۆ، سوتاندنی بارەگاکانی حیزبەکانی تر نەیتوانی یەک قسەی خۆر بکات و، وەک سەرکی هەرەم ڕەفتاربکات.
کاتێک زانگۆکانی چوونە ناو هەولێر، ڕەگەیان لە کوسرەت ڕەسوڵی جگری ئەم زاتەی سەرکی هەرەم گرت بچێتە ناو هەڵەڕوە، یەک قسەی نەکرد، چونکە کوسرەت ڕەسوڵی بە خەڵکی وڵاتی سلیمانی دەزانی.

دیسان لە شەڕفرۆشتنی زانگۆکانی چوونە ناو هەڵەر بە هەردوو پەرلەمانتار سەران عومەر و عەلی حەمە ساڵح، ئەم زاتە یەک وشەی نەوت و دژایەتی ئەو ڕەفتار دزێوەی نەکرد و نەیوت ئەوانە جگە لەوەی پەرلەمانتارن و حەسانیان هەیە هاوڵاتی کوردستان و کەس بەی نییە شکایان بشکێنێت.
کاتێکیش لە عەلی حەمە ساڵح درا لە ناو پەرلەماندا لەسەر ئەوەی ناوی ئەم زاتەی بردووە، ئەم کابرایە نەیوت خۆ من سەرکی عەلی حەمە ساڵحیشم، مافی خۆیەتی ڕەخنە لە من بگرێت.

کاتێکیش عەدنان عوسمان هەر ئەوندەی وتی دەبێت هەزی پیشمەرگە بکرێت بە هەزێکی نیشتیمانیی و لە میلیشیایی حیزبیی رزگاری بێت، ئەم زاتە ناشیرین ترین قسەی کرد، کە وتی ئەوانەی ناوی پێشمەرگە دەبەن بە میلیشیا لە کوردساندا جگەیان نابێتەوە. لە جیاتی ئەوەی بیوتایە لەسەدا سەد لەگەڵ قسەکەی کاک عەدنادام.
کاتێک حەسەن عەلەوی وەک دەستکی خۆی و گەلی کورد چوو بۆ لای و پێی وت، بارزانی تۆ سەردانی سلێمانی بکە و ئاشتەوایەتیەک رابگەیەنە، ئەم زاتە وتبووی ناچم، بۆ لای کە بچم. کەسی لە سلێمانیدا لەو ئاستەدا نەبینی، کە سەردانی بکات.

کاتێک نەوشیروان مستەفا ٣ جار چوو بۆ لای بۆ بە ئەوەی یەک پاساوان

لەگەڵ خۆی بەرێت، هەروەها چووش بۆ پرسەکەی بەڕێز حەمایل خان، ئەم زاتە نەک هەر سوپاسی نەوشیروانی نەکرد، لە پرسەکەی نەوشیروان مستەفادا بۆ ساردیەوە بروسکەیەکی نارد.
کاتێک سیاسەتمەدار بەهادین نوری بۆ چەندین جار ئامۆژگاری کرد و نامەی بۆ نووسی، دوا نامەی ئەوە بوو، کە زۆر نەخۆشو لەسەر جێگە کەوتووە بەکو وەک سەرکی هەرێم موافەقەت بفەرموێت بم نێرن بۆ دەرەوەی وڵاتات بۆ چارەسەر بۆ هیچ جۆرێک ئەم زاتە وڵامی نەدایەوە.
هەر بۆ ئەمری ئەم زاتە بوو، کە نەچیری بەرازای وەزیرکانی بزووتنەوەی نارەدە ماڵەوە و قفڵیان لە دەرگای پەرلامانیش دا.
کاتێکیش فازیل میرانی سکرتێری پارتی هەڵەشەی کرد و وتی ٣٠هەزار فیداییمان هەیە و دەستی هەرچ کەسێک دەبەین بچێتە بەردەمی بارەگاکانمان، ئەم زاتە یەک وشەی لە دەم دەرنهات و بڵێت، بارەگای حیزب و هەموو حیزب دەکەم بۆ خزمەتکاری خۆپیشاندەران، دیارە خەڵک مافی خۆیەتی بچنە بەردەمی بارەگاکانمان چونکە ئەمە بەرپرسیارین لە ژیان و گوزەرانی ئەو خەڵکە بەڕێز.

مەسعود بارزانی، کە سوور دەزانێت ئەو هەموو گەندەڵیە کراوە، ئەو هەموو سەروەت و سامانە بەهەدەر براوە، ئەو هەموو رەخنەیە لەسەر موچە زەرەکانی حیزبییەکان و وەزیرەکان و سەرکەکان هەیە، تا ئێستا ئەوەی رانەگیاند، کە چەندی هەیە و موچەکەی چەندە و با پاکسازیی لە خۆیەوە وەک سەرکی هەرێم دەستپێبکات.
دوا قسەی مەسعود بارزانی دژی خەڵکی سلێمانی وتی" لە سلێمانی ئیرهابی فکریی هەیە"، " چ دەکەن با بکەن، هەڕەپۆرٹ و دادپەرن نقسین دەنووسن، خەبەر دەدەن با بکەن"، ئەمەش ئەو پەڕی هەڵەشە و سوکایەتیکردن بوو بە سلێمانی.

مەسعود بارزانی سواری سەری ئیفرانەمەکی بە مانا بوو، بە قسەی دنیایی نەکرد، سەرەڕای ئەوەش پەنجەی هەڵەشەی لە هەموو دنیا ئاوەشاند. لەگەڵ ئەمانەشدا مەسعود بارزانی دوا قسەی و دوا هەڵوێستی ناشیرینی ئەوە بوو پیرۆزبایی لە ئەردەغانی فاشی کرد، کە توانییان دوای دوو مانگ عەفرینی خۆیان داگیر بکەن.
باشە ئێستا ئەمە، چی چاوەڕوان بکەین لە نەچیرڤان بارزانی و لەم بنەماڵە و حیزبە سیاسییەی، کە پرنسیپیان ئەوەیە" ئەوەی پەمان نەکرا بیکەین پەمان دەکرێت تەکی بدەین". دیارە هەر دەبێت لەم تەنگانەیەیاندا چاوەڕوانی ئەوەیان لێبکەین، کە چەقەکەشانە وەک خەی دانی پیانا خوەن بەڕێن و بە دەمانچەو چەق و لەشکرە خوەنەڕێ

هەتاووکەیان لەبەری جەنگی دژی داعش پێلاماری خەڵکی مەدەنی بدەن.
بۆیە خۆپیشاندەران ناحەقیان نییە، کە بەوا بە پێیمانکانی نێچیرڤان بارزانی ناکە و بەوایان بەم حکومەتە پوچە نەماوە، تەنانەت ئەگەر موچەی تەواوەتیش دابین بکەن.

جیهاد موحەمەد
٢٩/٣/٢٠١٨

وەڵات … فەرهاد ئەحمەد بەرزنجی

نیشتیمانی شیرینم
زێدی باب وباپیرم
هەمیشە خۆشەویستی
هەرگیز ناچیت لەبیرم
ئامێزت سەوزەڵانی
پێلەباخ و کانییە
دیمەنی شاخ ودەشت
مایەی کامەرانییە
بۆئێمە خۆشبەختییە
سامان وسروشتی تۆ
خاکت زۆرگەوهەرە
نابێ بیدەین بەفیڕۆ
خۆرومانگ وئاسمانت
دیاری خوای میهرەبانە
ئای چەند دڵگیرو جوانی!؟
ناویشت کوردستانە.
دەبێ ئاشتی و سەرکەوتن
مەبەست و ئامانجمانبێ
پاراستنت لەدووژمن
ئەرکی هەرهەموومانبێ
هەتا بتکەینە پێشەنگ
بەدەنگ و هەنگ وئاڵات

لەناو ێیزی وەاتان
با بەتەش بەن وەات.

10/2/2018 شەممە

پرسیارێ بێ وەامەکان … فەتاح حەسەن

بەرلەوەی هەنگ، بەمرەڤەوە با..
دەزانێ بەخشی دەمرە؟
***
ئەگەر مرەڤێ تەنهاکان،
پەییان
بەکەدی تەنیایی یەکتر ببردایە
ژیان ئاوا بەتام دەبوو؟
***
کامیان لەبەر دەانێ
ئەو راوچییەی
ەاوکردووت ەانی کارمامزەکی
دەرخوارد دەدات
یان
ئەوی فەرێ ەاوت دەکات؟
****
، گەر لێ زمانی پەپولەم دەزانی
لەمدێپرسی
زیاتر ئاشقی گەێ یا.. ەوناکیی؟
***
کەکردنەوەی ئاردی ناو دەك
بەپەی پەتی ئاسانێ،
یا..
ئاسوودەکردنی یار؟
***

خونچە، کە، دەپشکو
دەبەت بە گو
دەزانە بەنی خەشتردەبە؟
***
گەر گوڵباخ، دەکی نەبە
جوانی و بەنخەشیی،
؟ ئەستای دەبە
***
کەس گوێی ناشرینی دیو؟
هەموو گوڵك جوانە
ئەدی بۆچی
لەدنیای عیشق دا
تەنها، گوڵباخ
دیاری دەستی عاشقانە؟
***
لەجێی کورتان
زین لە کەرنێی
دەبەتە ئەسپ؟

-_____
فەتاح حەسەن
دانیمارك/ ڤالبی
2017

سرووشت لە لیکاو هەڵنانی سیاسیدا !!! … عەلی مستەفا

سرووشت جوانییە, فەزڵکە خاڵق داویەتی بە هەموو گیانەوەر, بە ئەوەی لە هەموو گرنگی و جوانییەکەی سوود وەربگیرێت. کەواتە سرووشت پیرۆزە, دەبێت پیرۆزیەکەی ڕابگیرێت. سرووشت چیە؟ پێکهاتەکانی چین؟ گرنگی سرووشت و پێکهاتەکانی چین؟ هەبەتە ئەمانە کەمەڵك پرسیاری زانستین, بەجێیان دەهێڵم بۆ لێکۆڵەرەی

توڵکاری زانستی ژینگەیی.

دەکرێت پیرۆزیەکانی خالق تێك بشکێن؟ شکۆمەندیەکانی زەوی خالق دیاری کردوون ڕەت دەکرێنەوە؟ ژیان و ژیانویستی ئامانجە بۆ شواندنی زەوی؟ دارابوون و مەرگی زەوی دەقی یاسایە لە ئەزەلییەتی سرووشتدا؟
قسەکردنمان لەسەر زەوی نمونەیەکی زیندووی شواندنی سرووشتە بەتایبەتی لە کوردستاندا, کوردستان.. زەوێك لەوەتەی هەیە زوڵمی لێدەکرێت, وەك دیلێك لەبەردەستی دوژمنەکەی شکۆمەندی و حورمەتی تێك دەشکێنرێت.مۆژووی لەبار بردنی زەوی و هەرزان هەراج کردنی پیرۆزیەکانی زەوی کوردستان مۆژووێکی گەلەك کۆنی هەیە, ئەگەر بۆ نزیکترین مۆژووی شواندنی زەوی بگەڕێینەوە, مۆژووی حکومەتەکانی عێراقی بە دوای یەکەوە ئاهەنگی شواندنی زەویان دەگێڕا لە زەویەکانی کوردستاندا. حیزبی بەعسی عەرەبی عێراقی بە سەرکایەتی صەددام حوسەین گەورەترین زوڵمی دەرحەق بە زەوی کرد لە کورستاندا.

تەختکردن و وێرانکردنی پێنج هەزار گوند و سووتاندن و کۆرکردنەوەی باخ و کانیاوەکان ئامۆژگاریەکانی بەعس بوون بۆ ئەوەی بە هەموو عێراقیەکان بڵێت من باڵا ترینی هۆزی عێراقیم و خەم خاوەنی هەموو زەویەکانم.حزبی بەعسی عێراقی هەیمەنەیەکی سیاسی و ئایدۆلۆژی ترسناك بوو بۆیە هەموو هاوڵاتیانی تۆقاندبوو بەو بەرنامەو ئایدۆلۆژیایەی لە ئەخلاق و سیاسیانەی خۆی ڕیفۆرمی کردبوو. لە دوای شواندن و وێرانکردن گوندەکان و ڕزاندنەوەی سرووشتی کوردستان ئەلتەرناتیڤکی دیاریکردبوو بۆ سەنگاندنەوەی هەموو ئەو ئاوارەو هاوڵاتیانەی لە گوندەکانەوە دەربەدەر دەبوون, ئەویش دروستکردنی کۆمەڵگای بە زۆرە ملێ بوو, کە هیچ هاوڵاتیەکی گوندەکان حەزی لێنەدەکرد, بەڵام ملدانە بەر ئەم سیاسەتە ڕازی بوونە بە عێراقی بوون, ڕازی بوونە بە شواندنی سرووشتی کوردستان, ڕازی بوونە بە سیاسەت و ئایدۆلۆژیای عێراقی سەددام.

هەر کاتێك هاوڵاتی گوند لە کۆمەڵگاکان دەمایەوە و بۆ ژیان جێگیر دەبوو, ڕازی بوونی پیشانی هەموو چاوەکان دەدا. ناچاری پاراستنی شکەمەندی عێراقیانە دەبوو لە بەرامبەر شواندنی زەوی کوردستان. حزبی بەعسی عێراقی هۆزێکی مەعنەوی و تۆقێنەر بوو بۆ سەر هەموو فۆرمەکانی بوون و ژیان, ئەم حیزبە فشاری دەخستە سەر حکومەت بۆ ئەوەی پاداشتی ڕازیبوونی هاوڵاتیان بداتەوە لە کۆمەڵگای نیشتە جێبووەکاندا.حیزب هەیمەنەی ڕەهایە لەعێراقی سەددامدا.بۆیە دەسەڵاتێکی بوونەی هەبوو لە دەستگەیشتنی بە هەموو کونج و

کەلەبەرەکی عێراقی سەرتاسەری. هەبەتە دەسەڵاتی هەڵبژێردراوانە ئاسەواری شۆاو و شکۆمەندی تێکشکا و زەوێکی هەڵنج هاتوو جێدەهێڵێت.

باسکردنی بەعسی عەرەبی باسکرنە لە ئاهەنگی ناسیۆنالیستی عەرەبی, باسکرنە لە بە قەوارە کردنی شکۆمەندی عەرەبی. باسکردنە لە تەفکیرەو چەمکەی عەرەبی, باسکردنە لە زاڵم لە خاکی عەرەبیدا. ناسیۆنالیستی بەعس قوتابخانەیەکی جەوهەردار بوو بۆ دوای خۆی, چونکە بەعس نەك تەنها شکۆمەندی زەوی کوردستان و سرووشتەکەی تێکشکاند, نە تەنها دژی کەلتوورو زمان و نەژاد بوو بەڵکو قوتابخانەیەك بوو بۆ دوای خۆی, ناسیۆنالیستێك بوو دەیانی پێگەیاندن, بەعس لە مەوجوودیەتی خۆیدا لە خاکی عێراق و بە ئامادەگی خۆی هەموو عەرەبی سەر زەوی لەوە حاڵی کرد کە ناسیۆنالیستی بوونی عەرەبی هەمایە بۆ بوونی دڵنایەتی عەرەب و مانەومان لە هێزی بووندا. هەبەتە ئەم هەشبەهەکەی بەعسی عەرەبی دەیگۆڕا, ئێستاش لە فۆرمی نوێ و لە ئینسان و نەتەوەی جیاوازدا بەردەوامەو گەهەکە مەترسیانەتر دەگەڕێت.

بەعس کۆمەڵگای کوردی وا ساوا کرد بە پەلەقاژەش نەگاتەوە سرووشتی مرۆڤ بوونی خۆی. بەعس مرۆڤ بوون دادەماڵێت و ترس دەخاتە دڵ و کۆمەڵگاش چاوچنۆك دەکات. لە بری هەموو ئەمانەش هێزی کوردی, دەسەڵاتی سیاسی کوردی, دەسەڵاتی رەهای حیزب لە کوردستان هاوشێوەی رەفتارەکانی دەسەڵاتی هەها لە عێراقی سەرتاسەریدا, لە دوای هاپەینی 1991 یفۆرمی جەوهەری سەبارەت بە بوون, بە دەسەڵاتی هەها بە عەبدانیەتی مرۆڤ بۆ مرۆڤ دەست پێدەکەن. ئەم هاوشێوە رەفتارانە هازی نەبوونە بە ویست و بەخشندەییەکانی خاڵق.

هەنگاوەکان دەستپێدەکەن لە شەقامی سۆ بوون بەرەو داهێ یان تەلاری بڵیار. هاوڵاتی کوردی تازە هەنگاوییەتی بەرەو زگاری کوردستان و هاپەین و سەربەخۆیی, ئەمانەو کۆمەڵك شیعاراتی هەستیاری حیزبی و هوتافی بەرژەوەندی خوازی حیزبی, کۆمەڵگا دووچاری بە فەتارەت چوون دەبات کۆمەڵگا لە فیکر دادەماڕێت و هەنگاوی مل بۆدانی شل دەبێت, کەواتە سەرەتای بۆئاگایی سەرەتای تەسلیم بوون و ازیبوونیەتی. ئەوەی لە ئاهەنگی کوردبوون و سەربەستی دا دەئاڵتە ملی هوتافەکان, دیل بوونی کۆمەڵگای کوردیە, سۆبوونی فیکری هاوڵاتی کوردیە, هەبەتە کە باسی هاوڵاتی بوون دەکەم گومان لەوە دانییە باسکردنە لە تەواوی چین و توژەکانی کۆمەڵگای ئیفلیج لە دیلیدا. هەنگاوەکان پەیتا پەیتا کۆمەڵگا پەلکێشی سۆبوون بە

دارابوون دەکەن, دارا بوون دەبێتە خەونی چەی هاوڵاتی لەسەر پشتی زەوی لە هەڵدێنی زگی زەوی کوردستاندا.

بوون, مانەوە لە هاوکێشەی سیاسی و میراتگری حوکمڕانی دا تەفسیری زیاتر هەڵدەگرێت. بۆیە دەمەوێت لەم پارەدا مەدایەك لە حوکمڕانی کوردی لە 1992 تا 2003 بە جێبهێڵم, چونکە ئەو ماوەیە پێیەتی لە وون بوون, پێیەتی لە گومانی سەروەری, مت بوونە لە شکڵمەندی مرۆڤ. ئەو فەترە زەمەنییە کەتم ناکرێت بەڵام یادەوەریەکی تاڵە, تا زەمەنی هاواری قورگ قسەی لێوە ناکرێت. ساڵەکانی دوای شەڕی ناوخۆ لە 2003 بە دواوە دیاردەیەك خزایە نێو کەمەگا, ئەویش بە هێواش داتاشینی جەوهەریەتی (بوون)ە لە کەمەگای کوردی. تاك لە کەمەگای کوردی دا جێەوی ئەویندارێ سەرمایە و پێست و باخچە(مەزرعە)ی گەورە دەبێت, ئەمەش مانیفێستکی گرنگە بۆ ئەلتەرناتیڤك کە حیزبی کوردی و دەسەڵاتی ێەهای کوردی بۆ مانەوەو دروشمی من هەر هەم و دەشمێنم بیخاتە ێکاری کارو چالاکییەکانی خۆیەوە. هەبەتە زەوی باشترین ئەلتەرناتیڤە بۆ لا کردنەوەی دروشمی مانەوەی حیزب و دەسەڵاتی ێەها.

کوردستان ووڵاتی کوردەواری, ووڵاتی سرووشت و جوانی. بەتە هێزی سەرکەوتن و مانەوە لە مەراسیمی هەڵبژاردنەکان و لە ساتە جیاوازەکانی مەترسی دار بەسەر واقیعی مانەوە لە لووتکەی ێەهادا, هەبەتە لە گەشتێکدا بە ناو سرووشتی کوردستاندا بێت دەردەکەوێت کێ خاوەنی کورستانە, تاك بە ئاراستەکراوی دەسەڵاتی ێەهاوە یان حکومەت خۆی. بە دڵنیاییەوە پارچە پارچە بوون و سیم کردنی زەوی کوردستان بەسەرتاپا گیریەوە لە چوارچێوەی وێنە ئەندازیاریەکانەوە ئاماژەن بۆ بوونی هێزی ێەها و مت بوونی تاك لە زەلکاوی چەکاوەوە. دابەش بوونی زەوی کوردستان بە تایبەتی لە ناوچە گشتیاری و شوێنە سەرەکییەکان بە سەر بەش بەشی جیاوازی وەك دێنم و هەزاری و دووهەزاری میتر دووجا, کاریسەیەکی ئەخلاقی و نیشتمانیە, لەو دێخەدا هاوڵاتی بوون هیچ بەهایەکی نامێنێت.

دەسەڵات و حیزبی ێەها ئەلتەرناتیڤیەتی زەوی بە فورسەیەکی زێین دەزانێت بۆ ێیفێم کردنی تاك و موزایەداتی هاوڵاتی لە بەرامبەر سەرکەوتنەکانی خۆیدا.واتە تێکشکاندنی شکڵمەندییەکانی زەوی و سرووشت لەبەرامبەر شکڵمەندی سەرکەوتنەکانی حیزب و دەسەڵاتی ێەها پیرۆزییە. داماێینی ئازادییە فەردی و کۆمبوونەکان چەهەچەهەی تراژیدیایەکی نوێیە لە سیستەمی حوکمڕانی دا, ێگەدان بە تاکی چەکاوساز بە شێواندنی زەوی و تێکدانی سرووشتی ڕاستەقینەی خودا و

فرۆشتنی بۆ بە دارابوون.

بەم شێوە حوکم کردن باوك بوونە بۆ هاوڕاتی؟ خاوەندارێتی کردنە بۆ نیشتمانی دایك؟ ئاهەنگ گێڕانی ئایندەیەکی گەشە لەلایەن حیزبی باڵا بە خەونەکانی؟ جوانکردنی زەوی نیشتمانی دایکە بۆ زارۆکان و تامەزرۆ بە ئارامی و ئاسوودەیی؟ شێواندنی زەوی و سرووشت ڕازی نەبوون و ڕەت کردنەوەی دیارییەکانی خودان,گواستنەوەی فڕۆمی عبوودیەتە لە نێوان خالق و عەبدەکەی بۆ عبوودیەتی مرۆڤی ئارەزوو مەند بە مەرگی دیلی بۆ مرۆڤی باڵای مەرگساز بۆ دیلی.ڕەت کردنەوەی دیاری خودایە لە لایەن حیزبی باڵا لە هەرزان هەڵاج کردنی زەوی لە بەرامبەر سەرکەوتنەکانی دا.

گۆڤاری کەلێن ژمارە 2

ناوەرۆك

وتار، ڕەخنە و لێکۆڵینەوە

ـــ ڕەتکردنەوەی هەبوونی واتا لە بڕەهەمی هونەریی، لە ڕوانگەی "ژاك دریدا" / غەریبە حوسێن
ـــ چیرۆکی شیعری سوور تا دەریا… لێکدانەوی چەمکی نازماناییەت و شێتیی/ عادڵ قادری

ـــ لاوکی هەڵەبجە مەنیفێستی مەوجوودیەت و ئازار/ عەلی مستەفا

چیرۆك

ـــ سەمای نیگرانیی/ فەرهاد چەمانی
ـــ هەلووکێن/ بەری کەریمی نیا
ـــ بێچکەفیل/ شاڵاو عەبدوڵا
ـــ مەرکانەیێن ئاڤهەوایێ/ نارین یوکلەر

شیعر

ـــ مردنەکان ناچنە نێو مردنی بەکتریاوە/ تەیب قادر
ـــ هەڵبژاردەیەک لە شیعری نازم حیکمەت/ و. دلاوەر قەرەداغی
ـــ سیانەی گەڵانەوە/ سەران محەمەدە سووڕە

سینەما

ـــ کارەکتەرێك هووبەووی نووسەرەکەی دەبەتاوە/ کارەخ فەهمی
ـــ سێ سەردەم و دەستنووسێك/ گەران سەمەد
ـــ هەشتا زەمانی ئەمە لاوە بەجەماوە .. لە بیابان/ شکۆ عومەر کاکەش

شانۆکاریی

ـــ ئەکسپرێشینیزم لە هونەری شانۆکاریی و میوزیکدا/ توانا حەمە
ـــ قانکوخ، لە کەنارخستنەوە تاوەک بە دەریا بوون/ سەردار جاف
ـــ کچی کافرەش، کەسایەتییەك بە ناو بیرۆریمان/ بەختیار سەعید

هاوینی 2017

هەر لە شەقڵەدانمان کەمبوو … رەزا شوان

مامۆستا خاوەنی پیرۆزترین و گرنگترین پەیامە.. هەر ئەم پەیامە پیرۆزەش، ڕەز و خۆشەویستی و پیرۆزییەکی تایبەتی بە مامۆستا بەخشیوە.. هیچ پیشەیەک نییە بە قەی پیشەی مامۆستایی پیرۆز و هەستیار و چارنووسازبێت.. بەگومان چارنووس و داهاتووی هەر گەلێک لە دەستی مامۆستایان دایە.. مامۆستایانن نەوە لە دوای نەوە گەش و پەروەردە دەکەن.. مامۆستاکانمان فەری ئەلفوبێی کوردایەتی و فەری کوردستان پەروەریان کردین.. مامۆستایان ئەو پشمەرگە خەباتخۆش و ماندوونەناسانەن، کە بە چەکی زانست و زانیاری جگەرگۆشەکانمان ڕادەهێنن و بە داهاتوو پێیان دەگەیەنن.

هەموومان لە هیچ پلە و پۆست و پایەیەکدابین، قەرزاری مامۆستاکانمانین.

میری شاعیرانی عەرەب (ئەحمەد شەوقی ـ کە بە رەچەڵەک کوردە) لە ستایش و گەورەیی مامۆستا دەڵێ:
"هەستە لەبەر مامۆستا شکۆداریە.. هەندێ نەمابوو مامۆستا ببێت بە پێغەمبەر"
بەڵام بە داخەوە، وەکو لەو گرتووە قیدیۆیەدا بینیمان، لە هەولێری پایتەختی کوردستان، لە ناوەڕاستی شەقامێکی سەرەکیدا بە بەرچاوی خەڵکیەوە، ئاسایشکی چەقاوەسووی دەسەڵاتی گەندەڵ، زەر بەزەزان و بەشەرمانە و نامەردانە بە شەق لە مامۆستایەکی بەتەمەنی خەپیشاندەری دا و بەڵێزی پێکرد.. ئەمەش ئەوپەڕی بەڕوشتییە.

ئەم دیمەنە گەز و سوە و خەفەتێکی زەری کردە دەموە، هەرگیز لە یادم ناچێت و لەبەر چاوم لاناچێت.. کە بە شەقڵەدان پاداشتی ئەرکی پیرەزی مامۆستا بدرێتەوە!
من سی ساڵ مامۆستا بووم، تا ئیستا و داهاتووش، هەر خەم بە قوتابی هەموو ئەو مامۆستایانەی وانەیان پێوتینەوە و فێریان کردین دەزانم.. لە کۆش بیان بینم، بە ئەوپەڕی ڕەز و نوازشەوە سەری ڕەزیان بە دادنەوێنم و دەستیان ماچدەکەم.. شایانی زەر زیاتریشن.. یەکێک لە سەرەکە پشووکانی ئەمریکا، دوای ئەوە کە بە پستی سەرەک کەماری ئەمریکا هەڵبژێرا، وەزیرەکان و بەرپرسە باڵاکانی ئەمریکا، ریزیان گرت تا پیرەزبایی لێبکەن.. ئەو پەیانی وت:" بەر لەوەی پیرەزبایی لە من بکەن، بڕۆن پیرەزبایی لە دایکم و لە مامۆستاکانم بکەن، چونکە من قەرزاری پەروەردەی ئەوانم و ئەوان منیان بەم پستە گەیاند"

هەر ئاسایش لە دکتۆرێکی خەپیشاندەریان دا.. ئەرکی دکتۆریش وەک ئەرکی مامۆستا پیرەزە و زەر گرنگە.. لەدان لەو خوشکەمان لەدانە لە هەموو دکتۆرە دەسەزەکانمان.
ئایا تاوانە کە مامۆستایان و پزیشکان و هەموو چینەکانی تر، داوای پارەی ڕەنج و ماندووبوونیان بکەن؟ ئایا مامۆستا بە گیرفانی بەتاڵ و سکی برسیەوە دەتوانێ وان بەڕێوە؟ ئایە پزیشکان و کارمەندانی تەندروستی دەتوانن بە برستی و بە دەرمان چارەسەری نەخۆشەکانمان بکەن؟ ئایا گیرفانەکانی دەسەڵاتدارانی هەردوو بنەماڵەش پارەیان تێدا نییە؟ ئایا منداڵانی هەردوو بنەماڵە برسیانە؟ بە جل و پۆشاون؟ بە نان و ئاو؟ بە خەرجین؟ بە کارەبان؟ بە سووتەمەنین؟؟ نەخێر، نەخێر ئەوان خاوەنی ملیۆنان دۆلارن، کە لە سامانی گەلەکەمان دزیویانە.. ئەوان تەرن و ئاگایان لە برسی و بێکار و

بەبارە و بە نان و بە ئاوی گەلەکەیان نییە و، زۆر بەباکن..
دەمکە جامی تووڵەیی خۆک پێبووە و لێیدەرژێت.. لەوە
زیاتر خەیان پێناگیرێت.. تاکەی بە مووچە و برسی بن؟ تاکەی ئەم
ستەم و سەرکوتکردن و خەسپاندنە قبووڵ بکەن؟ تاکەی دوو بنە ماڵە
سەروەت و سامانی گەلەکەمان بدزن؟

تاکەی یاری بە چارەنووسی گەلەکەمان بکەن؟

بەسە، واز لە دەسەڵات بهێنن.. ئەوە شکستان هێنا و ناتوانن
کوردستان بەڕێوەبەرن و بژێوی خەڵکی دابین بکەن.. ئەوە هەکاری
سەرکین لە هەموو نەو هاوتیبانێی بەسەر گەلەکەماندا هاتوون..
چونکە ئەوە نابەڵێدن و کەسی نەشیاون لە شوێنی شیاودا.

دەسەاتدارانی گەندەڵ، باش بزانن کە ئەو شەقڵدەرە بەڕێز و
هەموو شەقڵدەرکانتان و بە ئەوشەوە، باجی ئەو شەقانە
دەدەنەوە.. هیچ ستەمکار و سەرکوتکەرێک و خەبەزلزانێک، ناتوانێت
لە رووی شەپۆلکانی تسونامی راپەڕینی گەلی برسی و ستەملێکراو و
شەقڵدراودا خەیان بگرن.
شەرمەزاریشە بە وەزیری پەروەردەی کوردستان، کە لەسەر ئەو مامەستا
شەقڵدراوە هیچ لەدوان و هەڵوەستەکی نەبوو.. گەر هەستی هەبێت..
دەبێت ئەوە بزانێت کە ئەو شەقە لە وەزارەتی پەروەردە دراوە.

زۆر بە توندی پەرتستەی ئەو ڕەفتارە قێزەون و ناشیرینە دەکەم..
گەر دادگایەکی سەربەخۆی بەڵایەنمان هەیە، پێویستە ئەو شەقوشتنە و
هەموو شەقشتنکانی تر سزا بدرێن و لەیان نەبوورن و نەکەونە ژێر
فشاری دەسەاتی گەندەڵەوە.
من وەکو مامەستایەکی کورد لە دەرەوەی کوردستان دا، خەم بە
هاوبەشی ئازارکانی خوشک و برا مامەستانی کوردستانمان دەزانم..
پاپشتیش لە خۆپیشاندانکانی ئەوەی مامەستایان و پزیشکان و هەموو
چینکانی تری گەلەکەمان دەکەم.
دنیابن کە سووربوون و وازنەهێنانتان لەسەر داوکاری و مافە
ڕەواکانتان، دەسەات ناچاردەکەن کە ملکەچ بێت، یا واز لە دەسەات
بهێنێت.. سەرکەوتنیش بە ئەوەی ماف خوراو و مووچە دزراو دەبێت.

فین … کۆڵانی ئاڵی

بروسکەی ژنێک لە دەڤی
پیاوێك؛کەترین؛لە ئەربائیلە،
پەپوولەیەك سپی سپی
لەدووی شەخی چاڵی،

چاڵک نا/ی خەسک
بەهارێک دەنگی ناسازی،
بەرەو ئەبەدییەت.

ئازادیت باش
خەپیشاندانت گەش
شەبەنگەی ژنەکانی بنەسلاوە
کەترە پیاوەکانی قەڵا و وبرایەتی.

سەربەستیت لە قەفەزی غەدر
دوبارە لە ئاواز،

شابالت لە ئاسمانی منارە
سایەقەیەک لە ڕەنگ،
وەك شەکانەوەی ڕەگەزەکانی ئاڵا
لە ئاسەی خانەقین
لە تابلۆی زیوینی خورماتوو،

وەك سەمای گەردنی مەرگ
بە پەتی کورتی سەدارە،
وەک سێبەی ئەللا وەیسی و قەتار
لە ناو دڵی کەرکووك،

وەك نمایشی ئیرادە
لەئیمرالی
لە فەلسەفەی قەندیل،

وەك بەرخەدانی خاتووزین
لە کەبانە
لە ئامەد
لە سەردەشت

لە عەفرین

ئازادیت ئاوەدان
فرینت هەنگاوەنگ
ئاسودەییت پیرۆز..

عەفرین … ئیسماعیل تەنیا

پەڕە شەنگال
دونیە کەرکوک
لەژێر زەبری
شمشێر وەشێنی یەش چەکن
بە نابەدەی کران بە بوک.
ئەمەش
بە تانکی (بسمارک) و
سیخی ستالین
بالای زراڤی زەیتونم
گەوزان لە خین.

لەژێر سەبری عەمامو
بە سورەتی (فەتحول موبین)
داگیر کرا، وێران کرا
عەفرین… عەفرین.

هەر ئەمینە مەگەل ئاساو
هیچتر لە هیچ
بە دوژمنەک کەوتوینەتە هەلەکە سەما
پیچتر لە (پیچ)
وەک وەی نە بارانمان دیبە و
نە گڤە گڤی هەشبا.

* پیچ: وشەیەکی تورکییە بە مانای (زەڵ) دەت.

نان … ستار ئەحمەد

لەنان گەرام
بەر پێت کەوتم
بێ شیر گریام
نەمزانی من فرێشراوی
بەهای نەوتم
بێئاگا بووم
لەشکرێتان
لەکاریزمای رەگ و بەن و
ئازایەتی نێو هەولێرو
هەڵاتنی نێو کەرکوکتان
پەنجەکانم تاوانبارن
خەیان شین دەکرد بەبەیە
دەنگی تەیان بڕند دەفڕان
پێیەکانم بەبەین چێ
شێرەی شەبەق بەپەلە بوون
بەرەو هەڵبژلردن
بێ ناو نووسین و
بێ دەنگدان
خەتای من بوو
پێشاوەکانی تەم فڕ کرد
چۆن پاشووی جەستەم راموسێ
من بووم خوێنی خەم پێت بەخشی
هەتا دوژمن لێت بترسێ
تێو میرەکانتان چیتان کرد
بوونە مێری شەرمەزاری
بێ سەراپای میللەتی کورد
لەبیرتە بەرامبەر ناحەز
چۆن هەڵاتن
پێشاوەکانت فێ دەداو
دەرپێت لەدوو بەجێ دەما
ئێوە نەبوون

لەدەرگەی دزو جەردەدا
وەك تیاتووڕە کەوتنە سەما
ڕووتان ڕەش بێت
لەخێ هەڵدەن
گەر هێندە پیاوو بوێرن
لەسەر خاکی زەوت کراوتان
ئاڵای کوردستانتان هەڵدەن
شەرمەزاربن
ئابڕوو لەئێوە بە شەرمە
بێ هاوخوێنتان ڕستەم زاڵن
لەئاست دوژمن دەبنە نۆکەر
دەکەونە مامە حەمە

ستار ئەحمەد

نامەکانی فەرنادێ هاوڕێک لە پێناو نوسینەوەی ئازارەکانی منداڵان و ژنان ... هێشیارجەمال

نامەکانی فەرنارد یەکێکە لە کورتە ڕۆمانە جوانانەی کە لەلایەن (ئەژین عەبدولخالق) ەوە نوسراوە. بەزمانی ئیستاتیکی لە دوو تۆی (٩٠) لاپەڕەی قەشەنگ دا،و بە یەکەمجار لە ساڵی (٢٠١٥) چاپ کراوە لەلایەن ناوەندی ڕۆشنبیری و هونەری ئەندێشە بە دیزانێکی جوان و کوالێتیەکی بەرز بڵاوکرایەوە.
ئەم کورتە ڕۆمانە خوێنەر پڵکێشدەکات بۆ خوێندنەوە،کە لە کاتێکی کەمدا دەخوێندرێتەوە بەڵام زۆر بابەت هەڵدەگرێت،ڕۆمانەکە چوار کەسایەتی سەرەکی پێکی دەهێنێت، یەکەم کچێک بەناوی (یەدێت) کە خۆن بە چووەن بە هەسارەیەکی تڕۆ دەبینێت،(سورمە) کەکچێکی پڕاوەزخراوی خراپ پەروەردەکراوی باشوری کوردستانە،(ئەحلام مەنسور)ی چیرۆک نوسیش لە ڕۆمانەکەداکارەکتەری سەرەکی ڕۆمانەکەیە کە زۆر جار ئازارەکانی سورمە لەسەر زاری ئەمەوە

دەنوسرێتەوە،(مارگرێت) کچێکی ترە کەبژداری دەکات لە گفتووگۆکان لەگەڵ ئەحلام مەنسور.

سەرەتای هەوداوەکان دەگەڕێتەوە بۆ ساڵی (١٩٨٦) لەسەردەمی حوکمڕانی حیزبی بەعس دا. نوسەر لەڕێگای دە نامەوە، هەمانەک دەخولقێنێت.ئەگەرچی نوسەری ئەم کتێبەوە زۆر لەژێر کاریگەری نوسینی چیرۆک نوسی کورد (شەرزاد حسن)ی لەسەرە وهاوشێوەی ئەو ئیشی لەسەر تەکشکاوی تاکی کورد، بەڵاوەز خستنی منداڵان و تەوانی پیاوی کورد بە ڕەگەزی مێینە کە هەردەم وەک بووکەڵێکی سەکسی لێیان هاتووە نەک وەک مرۆڤێک.
لەپەڕەگرافی یەکەمدا نوسەر باس لە گرنگی تەمەن دەکات گەنجان کە تەمەنیان کەمە،زۆر پەلەیان نیە لە کارەکانیان و هەڵەنادەن،بەڵام بە تێپەڕبوونی کات ئەم بڕچوونیان دەگۆڕێت. کە چوونە تەمەنەوە لە گرنگی تەمەن تێدەگەن.

لەسەرەتای ڕەمانەکەدا کچێک بەناوی (یەدێت) کەسایەتیکی زۆر بووە خۆنی بە چونە نێو فەزاوە دەبینی و ئاواتی زانیاریەکانی ئەو دیو دنیای هەیە وڵەپەناو خۆنە کێیداکەمەکێک پێکدەهێنێت و کەشتێک بەرەوناو فەزا ئەنجام دەدەن.

یەدێت نامەیێک بە هەساریێک بەناوی بەرەنگەکانەوە دەنێرێت و نوسەر بەزمانێکی یەکجار سەرنج ڕاکێش توانیوێتی ئەم پەیوەندیە دروستبکات لەنێوان کچێک لە ئەمریکاوە و کچێکیتر لە کوردستان ، یەدێت باسی بەزاری خێی لەهەرای ڕاگەیاندن و سیاسیەکان دەکات بەسەرەکی ئەمریکاشەوە.وە دواتر باسی گەشتەکەی بە ئاسمان و ون بوونی خێی دەکا، وە باسی کاتی لە دایک بوونی سورمە دەکات لە باشوری کوردستانەوە تەڕوانینی پیاوی کورد بە ساتی لەدایکبوونی کچەکانیان، کە چەند هەستەکی ناخۆشیان هەیە و بە چاوەکی کەم سەیری دەکەن.

،سورمەش لە ڕێگای نامەیەکەوە ئازارەکانی منداڵی کورد دەگەڕێتەوە،کەچۆن جەنگ و کلتور و شێوەی براکوژی ژیانی لەسەندون و لەسەرەتاترین مافی ڕەوای خەیان بەبەشن ،وە پەروەردەی خراپی منداڵەکان دەکرێت خەزانەکان شکستیان هیناوە، لەبنیاتنانی منداڵێکی خاوەن ئیرادە.

سورمە یەکەکە لەو کچانەی ئاواتی بینینی خێتی لە ئاوەنداە ، بەڵام چونکە منداڵەو هیچ گرنگیەکی پێنادرێ و وە ئاوەنێی ماڵەکیان

زەر بەرزترە لە باڵای سورمە ، تەنها خوشک و براکانی کە گەورەترن لە خۆی دەتوانن خۆیان ببینن ، هەر ئەمەش دەبێتە هۆی دروست بوونی دڵخۆشکی دەروونی سەخت کە سورمە بە دەستیەوە دەناڵێنێت، و خۆی بەکەسکی زەر ناشرین دەزانێت .
حەزی بینینی خۆی لە ئاوێنەدا وا دەکات سورمە بکەوێتە سەرجادە و زبڵدان شێنی فڕێدانی خاشاکی شار ، لەوێ بەدوای ئاوێنەدا دەگەڕێت. لەکاتی گەڕاندا وێنەیەکی (سەدام حسێن) دەبینێت کە فڕێدراوە هەر لەوێ زەر لە وێنەکە ورد دەبێتەوە سەاوێکی سەربازی بە دەکات ، ئەمەش ئەوە مان بە دەردەخات کە هاگیاندن چەند ڕەگەکی خراپیان گەڕاوە ، لە بەاوکردنەوەی ترس و تەقاندن بەتایبەت و چەند کاریگەری گەوریان لەسەر منداڵان بەجێهێشتوە. گەڕانی بەردەوامی سورمە بەدوای ئاوێنەدا وادەکات توشی کۆمک بێت و دەستدرێژی سەکسی بکاتە سەری کەئەمەش دیسانە تەوانینی خراپی چینەکی کەمگا وەگەزی نێرە لە کەمگا ڕەژهەاتیەکانە بە منداڵ کە ئەو کەسانە لە سادەترین بەهای ئەخلاقی دامارراون.

نوسەر سەرکەوتوانە لە ڕێگای ئاوگەکردنی نامەکانی نێوان سورمە و یەدێت توانیویەتی کومەگای کوردی پێش هاپڕەن و دوای هاپەین بەیەکەوە ببەستێتەوە.کەلەنامەیەکی تەردا کە سورمە بە یەدێت دەینێرێ دەکەوێتە گەڕانەوەی شەی براکان کە لەشاخەوە هەنایانە شار ، لە پێناو حەزی پاوانسازی و ساماندا خەکەکی زەریان کردە قوربانی بەرژەوەندی خۆیان، شارەکان کرانە سەنگەری شەکان وبەشیکی وێران کران.

شوێنێک نامێنێت منداڵان بە ئارامی یاری تیابکەن شەک کە تا ئێستاش ئاسەواری ماوە، بەڵام سورمە بەردەوام دەبێت لە خوێندن سەرباری سەختیەکانی ژیان تا دەگاتە قۆناغەکانی زانکۆ و لەبەشی هاگیاندن دەخوێنێت و دەبێتە ڕەژنامەنوسەکی چالاک کە تەسلیمی دەسەڵات نابێت و چەندین بابەت لەسەر گەندەڵی دەنوسێت.
لایەنێکی تری ڕەمانەکە کارکردنە لەسەر نیشاندانی ژیانی ئەو ژنانەی دەچنە ئەوروپا و لە ڕەژهەاتەدەن،دەچنە شەترەکانی ژنان. سورمە لەکوردستان هەدە و خۆی دەگەیێنێتە سوید لەوێ دەژی ماوەیەک شەترەر دەبێت. لەوێ هەندە لە ژنەکان دەڵێن کە ناچار دەکرێن بە ئەوەی مەتەی مانەویان پێبدرێت ئەوا دەبێت هازیبن بەوەی دەستدرێژی سەکسیان بکرێتە سەر ،جەستەیان ئیستخلال بکرێت لەدەرەوەی ویستی خۆیان، یەکێک لەژنەکان دەڵێت (ئەمە لە ڕەژهەاتەدەین لە پێناو ئازادی کەچی لەرەش دەکرێنە کەیلەی لەشفرۆشی) .

یەهوودا و ئیسرائیل! ... ئاشتی ئیبراهیم ئەفەندی

دامەزراندنی دەسەڵاتێکی سیاسی، هەڵبژاردنی سیستەمی حوکمرانی، دامودەزگای پەرلەمان، دەستور و یاسا دانان و سەقامگیربوونی بارودۆخی میللەت، بە پەیکەرێکی سیاسی کە تەنیا دیکور و وێنە بێت، بەردەوام نابێت و گۆشە ناکات، ئەگەر لە هەقیقەتدا ئەو پەیکەرە سیاسیە خاوەن هەزی ڕاستەقینەی سەرخان و ژێرخانی خۆی نەبێت و لە نیشتمانێک و لەسەر خاکێکی ئازادیکراودا دانەمەزرابێت.

دەوڵەتانی ئیمپریالیزم، زلهێزیان داگیرکەر، لە سەر خاکی داگیرکراودا، هەوڵی دروست کردن و داتاشینی پەیکەرێکی سیاسی کارتۆنی دەدەن، بگرە ڕێگری بەرژەوەندیی و تاکتیکێک کە لە خزمەتی ستراتیژیەتی خۆیاندا بێت. بە مەشروعیەت دان بەو پەیکەرە داتاشراوە، هەوڵدەدەن پارت و کەسایەتیە سیاسیەکانی نەو میللەتی ژێردەست، بکەن بە خاوەنی، لە ژێر ناوی پشتیوانی و چوونە نەو هاوپەیمانییەتی لە گەڵیاندا. لە دڕێنجامدا، دەسەڵاتی داگیرکەر، ناهەقیەت ئەو پەیکەرە ئەوەندە بەهێز بێت کە ڕێگری سەرکی هەبێت لە سەنتەری بڕیاردانداء ئاراستە کردنی ووداوەکان و سەپاندنی مەرج و توانای ئەوەی هەبێت ڕێژەک لەیان هەگبەتەوە.

کەسەکانی نەو میللەتی داگیرکراو، کە ئامادە دەبن لە پەیکەرەکی کارتۆنی لەو جۆرەدا بە دەستکەوتی تایبەتی خۆیان کار بکەن، کەسایەتی لاوازن، خاوەن و هەگبگری بیروباوەڕی پتەوی مرۆڤایەتی، نیشتمانی و نەتەوەی یان عەقیدەیی نین. ئازین بە خۆدڕسخستن و بە هەواڵێت وەک دەسەڵاتدار خۆیان بنوێنن بە میللەتەکەیان کە ژێردەستە و نیشتمانەکەیان کە داگیرکراوە. لە ئاکامدا، ئەم جۆرە پێکهاتەیە لە دەسەڵاتی دیکەردا، ئایینەدیان تەنیا نەکەری و جاشایەتیی و کەنەش بردن دەبێت و گورزێکی کوشندەش لە بزوتنەوەی ڕزگاری میللەت و نیشتمانەکەیان دەدەن، نمونە بنەماڵەی بارزانی و خەزانی تاڵەبانی.

دەوڵەتانی داگیرکەر، لە سەر ئاستی خاکی سەر شۆقامی میللەتی

ژێردەستیشادا کاری خۆیان دەکەن، هەوڵدەدەن، تاکەکان بکەن بیانکەن بە سیخور و هێزی چەکدار و جاشیان لە پێکبهێنن. هەروها، داگیرکەر، هەرگیز نایەوێت گرفت و جیاوازیەکانی نێو کۆمەڵگەی داگیرکراو چارەسەر بکات، یان میللەت بەرەو ڕزگەی ئازادی ببات. لە ئەنجامدا، لەسەر بیناغەی بوونی ناکۆکی و جیاوازیەکان پارت و هێزی چەکداری دژ بەیەک دروست دەکات و بە گروپیان دەکات لە ژێر دروشمی جیا جیادا، ئینجا لە نێو چوارچێوەی پێکهێنانی سیاسیی کارتۆنیەکەدا بە ڕواڵەت لە قەوارەیەکی یەکگرتوو بە دنیا و خەڵکیان دەناسێنێت، نموونە عیراق.

داگیرکەران، لە وڵات و کۆمەڵگەی داگیرکراودا، بە فشاری هێزی چەکدار و سوپا، دەسەڵاتەکانیان دەسەپێنن، وەک بریتانیا، فرەنسا لە سەدەی ڕابردوودا لە ڕێژەهەڵاتی ناوەڕاستدا ئەنجامیان دەدا. تا هێنوکە داگیرکەرانی وەک تورکیا، ئێران، سوریا و عیراق لە کوردستاندا هەمان سیاسەت پەیڕەو دەکەن. لە کۆتاییدا، هێزێک کە بەوای بە فشاری چەکداری، چاوسوورکردنەوە، ترس و تۆقاندن هەبێت و هەڵگری ئەو جۆرە عەقڵیەتە بێت، زوو یان درەنگ ناتوانێت سەرکەوت و بێت و متمانەی میللەتی ژێر دەست بەدەستبهێنێت، نموونە، تورکیا سەدان ساڵە شێوەی میللەتی کورد دەکات، ئەگەر تا ئێستا میللەتی کورد هیچیشی بەدەست نەهێنابێت، بەڵام بزوتنەوە و جوڵانەوە سیاسیەکانی زیندون و نیانهێشتووە تورکیا بە ئارەزووی دڵی خۆی بیخوات. بەدەر لەوانەی کە بوون بە جاش، بە شێوەیەکی گشتی میللەتەکە متمانەی بەدەسەڵاتی تورکیا قەت نەبووە و نابێت.

لە بارودۆخی لەو جۆرەدا، دەنگی ناڕەزا، ڕەحی بەرەنگاری بوونەوە و ماقی ئێستوور لە نێو میللەتەکەدا، لە گۆشە کردن دەبێت، سروشتی ئەو جۆرە ناڕەزایی و بوونی پارت و سەرکردەی خەڵاگر، دەبن بە هەوێنی سەرکەوتنی ئەو میللەتە، ئیرادەی خەڵاگرتنیان بەرامبەر بە سوپای بەهێزی داگیرکەر لە میژوودا بە هاوتا دەبێت، نموونە، عەفرین، دوو مانگ بەرامبەر بە یەکێک لە گەورەترین سوپاکانی دنیا و بەکرێگیراوانی شێوەی کرد.

کورد، تەنیا میللەتێک نییە لە دنیا و لە ڕێژەهەڵاتی ناوەڕاستدا، کۆشەی داگیرکردن و نەبوونی سیستەمی دیموکراتی هەبێت و دوور درابێت بە ناحەز و دوژمن و ووبەووی شێوەی زلهێزکان بووبێتەوە. کۆشەی کورد، بەوە چارەناکرێت بچێتە ژێر باری پێکەری سیاسیی کارتۆنی دروستکراو، بوون بە جاش، هەوڵدان بە وەدەستهێنانی ماف هەوکان لە نیو دامودەزگای کارتۆنی وەک پەرلەمانی عیراق،

پەرلەمانی ئیران و تورکیا یان دروستکردنی هەرەم و کانتۆن، لە سەر ئەرز و نیشتمانێکی داگیرکراودا.
لە نەو چوارچێوەی ئەو وەتانەدا مەحاڵە دامەزراندنی کیانی سیاسیی و سەربەخۆ بوون. یان خۆ غافڵ کردن بەوەی پێی دەگوترێت خەباتی تەرماشی و خۆ هەڵخەڵتاندن (خەباتی مەدەنی)! ئەو جۆرە خەباتە لە ژێر سیستەمی سیاسیی سەقامگیر و دیموکراتی لە عەقڵیەت و فەرمانڕەوایدا دەکرێت، نەک لە ژیر سایەی عەقڵیەتی دەماگیەتی شۆفێنیزمی خەسڵەتدارانی وەک دەسەڵاتدارانی تورکیا، ئێران، سوریا و عیراق.

ئیسرائیل، لە میژووێکی نزیکدا وەک کورد ئاسا، زلهێزەکان و وەتانی عەرەبی و ئیسلامیی و کریستانەکانیش دژی بوونێ و تووشی نەهامەتی و جینوساید کردن هاتووە و تا هەنوکە دەورە دراوە بە دوژمنێکی زەر. ئیسرائیل، وەک ئەمریکا و ڕوسیا، زلهێز نییە و لە سەنتەری بڕیاردان نییە لە چارەنووسی وەتانی دنیای سێیەم. وەرای ئەوەش، هەنوکە توانیوێتی، خاوەن پێگەیەکی بەهێز بێت لە سەپاندنی مەرجی سیاسی سەربازی و ئابووری کە لە بەرژەوەندیی خۆیدایە لە ناوچەی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستدا.

ئیسرائیل، هەنوکە وەک ئیران و تورکیا، نایەوێت پەلوپۆ بهاوێت، سنووری جوگرافیای فرەوان بکات، ئیمپراتۆریەتی فارسی و تورکی لە ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستدا زیندوو بکات. ئامانجی سەرەکیی ئیسرائیل، ئەوەیە پارێزگاری لە سنوور و وەتانی خۆی بکات، دووبارە نەهێڵێت هیچ هێزێک سنووری ببەزێت و دەستدرێژی بکاتە سەر میللەتەکەی و کەرامەتی بهوشێنێت. لە ئەنجامدا، لە نەو ئەو کەینوبەینی سیاسی، بە متمانەیی لە زلهێزەکان، وەتان و نەتەوەی دراوسێ، ئیسرائیل مەترسی لە دەستدانی کیانی خۆی هەیە. بە پارێزگاری کردن لەو کیانە هەر هەنگاوێک یان هەر هەڵوەستێک کە لە بەرژەوەندیی نیشتمانیی و نەتەوەیی خۆیدا نەبێت، خۆی بە ماندوو ناکات و خۆی ناکات بە خاوەنی و هەڵوەستی بەرامبەر نانوێنێت نمونە، ئیسرائیل ڕاستەوخۆ بەشداری شەڕی دژی داعش نەکرد. هەر وەتانێک تەزێک جوڵە بکات، ئەو بزانێت نزیک دەبێتەوە لە سنوورەکەی، دوو مووشەکی تەدەگرێت، بە بە باکی لەدوان دژی دەدات نمونە، بوردومانی ئەو دوایەی فڕۆکەکانی ئیسرائیل بە بنکەکانی سوپا و چەکدارانی ئیران لە سوریا، کە ئیران نەیتوانی متمانە لە دەمی بێتە دەرەوە دژ بە ئیسرائیل.

ئەمریکا، ئەوروپا و ڕوسیا زلهێز بوون کاتێک کە لە هەموو دنیا، ئیسرائیلییەکان، جگە پێی هەنگاوەکیان نەبوو، بەڵام ئیسرائیلی

ئەم لێژنەیە ناوەندا، بوو بە هێزێک کە هەمووان هژماری بە دەکەن بە تایبەتی زلهێزەکی وەک ئەمریکا.

ئیسرائیلییەکان، بە داشتنی بەرنامە، پلانی تەکم، ستراتیژیەتی ەست و خە ماندوو کردن گەیشتوون بەو دەستکەوتانە و پاراستنی کیانێک لە نەو دەی دوژمنەکانیان. دامەزراندنی دەزگای هەواگری ئیسرائیلی، سوپا، تەکنەلێژیایی بەهێز و پتەو کردنی لەبی جو لە هەندەران، وەکو لە وەاتانی ئەوروپا، ەوسیا و بە تایبەتی لە ئەمریکا، ئەنجامی جەری کارکردن و ەاستی داشتنی ستراتیژیەتی سەرکردە، پارتە ئیسرائیلییەکان، یەکگرتنیان و جەری ئیدارەدانی پەیوەندییە دەرەکییەکان بووە. نمونە، ئیسرائیل خەی بە دوور گرت لە هەگرتنی ئەو دروشمە سیاسیانەی کە بە ئەمریکا خاەی هەستیارن وەک، هەگرتنی ئاەای سوور، دروشمی ئایدەلێژیای سەشیالیزمی و دەیان دروشم و هەمای دی کە ئەمریکا سەرچاوەی سەرهەدانیان بە قوتابخانە فەلسەفیی و فیکریەکانی ەوسیا دیگەنەتەوە. بەو مەبەستە، ئیسرائیل بانگەوازی ئەوەی کرد، کە ئەو بەوای بە پەیەو کردنی سیستەمی سیاسی دیموکراتی هەیە بە وەاتەکەی، وەک لاسایکردنەوەی ئەمریکا. ئەم هەکاری ئەوەیە کە زەرجار ئەمریکا پەنجە بە سیستەمی دیموکراتی ئیسرائیل ەادەکەشی و بە ئەزموونەکی سەرکەوتوو هەیدەسەنگەنە. بە هەمان مەبەست، ئیسرائیل هەوەیدا، لەبی ئیسرائیلی ئەمریکی بەهێز بکات و ببیت بە خاوەن پگەی بەهێز، بە تایبەتی لە بواری ئابووری.

ئیسرائیل، لە پەیوەندییەکانی لەگەە زلهێزکاندا گوماناوی بووە تا دەگات بە پەیوەندیی لەگەە ئەمریکا، کە نەیتوانیوە متمانەی سەدا سەدی ئیسرائیل مسۆگەر بکات. لە سەرەتای ساەی دووهەزارەکان تا هەنوکە، پەیوەندیی ئیسرائیل لەگەە ەوسیای دوژمنی سەەکی ئەمریکا لە گەشە کردنی زیاترە، نمونە، ئیسرائیل بە مەسەلەی چیرچینا، هەوەستی دژ بە ەوسیا دەرنەبڕی تەنیا ئەوە نەبەت، دوای فشاری ئەمریکا، بە نووسراوەکی فەرمیی داوای سەقامگیر کردنی ئاشتی کرد لەو وەاتە. ئیسرائیل هاتە دەنگ و دەربڕینی ناەزایی بەرامبەر بە هەککەوتنی ئەتەمی نەوان ئەباما و ئێران.

جو، وەک کورد خاوەن قەوارەیەکی نەتەوەیی چل میلیەنی و وەاتەکی بەرفرەوانی وەک کوردستان نەبوو، تاکو لەوەوە دەست پە بکات. ئەوان لە خاەی سفرەوە دەستیان پەکرد، وەرای ئەوەش لە ماوەیەکی کورتی مەژووەیدا توانیان ئیسرائیلی ئەمە بنیات بنەن!

مـــژووی ئـزمـــوون و خـبـــاتی گـلان و میـللـتـــانی ژیـردسـت و رزگاربـوونیـان، ئـو پرسـیارە دەهـنـنـە پـێش کە بپرسـین میـللـتـکـی ٤٠میلیـونی، کە چوارەم نـتـەوەی گـورەیـە لـە ڕۆژهـەڵـاتی ناوەڕاستدا بـە تـا ئـێستا وەاتـی بـە داگیرکراوی ماوەتـەوەو نـتـەوەکـێشی هـەر جارە بـەدەست وەاتـک یـان گروپـکی چـکدار ئـتـک دەکرێـت، چاوەڕوانی ڕـکخراوە خـرخوازەکانی دنیا دەکات و دەست پان دەکاتـەوە؟

کورد، پـێی خـش بـێت یـان پـێی ناخـش بـێت، دەبـێت ئـەو قبـوڵ بکات کە خـاڵی لاوازی سـەرکی لـە خـێی بـووە، ئـبـاڵی ەاسـتـوخـە لـە ئـێسـتـێی سـەرکردە خـفرێشـکان، پـارتـە کارتـنـیـەکان، ڕێشـنـبـیری پـارە پـەرست، نووسـەر و ئـەو کـسانـێی کـە توانای ڕێ نـیشاندانـیان هـەیـە و خـەیان دزیـوتـەوە لـە هـەڵـگرتـنی ئـەو بارە، ئـینجا تاک بـە تاکی نـەو میـللـتی کورد لـە نـەوکانی ئـێستا و ەابردوو، لـە هـەر چوارپارچـێی کوردستان لـەپرسراوەتی ئـەو بارودۆخـیان لـە ئـێستـدایـە.
کورد، بـەیـەوەت یـان نـەیـەوەت، بـە ئـەوێی بـتوانـێت لـە سـەر ئـەرز و خاکی خـێی بـە کـرامـەت ژیـان بکات، پـەویستی بـە شـێشـکی بـنـەڕـتی هـەیـە کە سـەرکردایـەتیـەک پـێشـوای بـێت، بـتوانـێت ئـەو لـەپرسراوەتـیـە بخاتـە ئـێسـتـێی خـێی و نـە خـیـانـەت بکـات نـە خـیـانـەتی لـە قبـوڵ بکـرێـت. یـەکگرتن، دروستکردنی هـەزی چـکداری فـەرمیی و میـللی، کـەبوونـەوە لـە ژێر یـەک ئـاڵا تـەنیا کلیلی سـەرکـەوتنـە.

ئـزمـوونی، ئـنفال، هـەڵـبجـە، شـنگـال، کـبانی و عـەفرین و سـدان ئـزمـوونی دی لـە مـژوودا هـەن کە سـلماندویان کـە نـتـەوێی کورد، بـە جاش و باشیـەوە، تاکـکی کورد هـەڵـگری هـەر بیروباوەڕـک بـێت لـە ئـەوپـاری چـپـەوە بـە ئـەوپـاری ەاست، بـە دەست دوژمنان یـەک چارەنووس چاوەڕـیـەتی، ئـەویش پاکتاو کردنی نـژادی، لـەناوچوون و دەستدرێژی کردنـە سـەر شـەرف و کـرامـەتـیـەتی.

ئـزمـوونی، ڕۆژئـاوا و بـەرەنگاری و خـە ەاگری عـەفرینـیـەکان و هـەزی یـەپـەگـە و پـەکـەکـە لـە شـەڕی دوو مـانگـێی دژ بـە یـەکـەک لـە گـورەتـریـن سوپای دنیا، سوپای تورکیا و بـەکرێگیراوانی، سـلماندی کـە ئـیرادە و ڕۆحی خـە ەاگری و بـەرەنگاری بوونـەوە لـە هـەر دوو ئاستی شـقام و سـەرکردایـەتی لـە ڕۆژئـاوادا، بـەدی دەکرێـت، کـە دەکرێـت بکرێـت بـە هـەوێنی دروستکردنی هـەزێکی چـکداری بـەرفـراوانی میـللی سـەرتاسـەری لـە هـەر چوار پارچـێی کوردستان، بـە پـارێزگاری کردن نـەک تـەنیا لـە خاک و نیشتمان بـەڵـکو لـە پاراستنی کـرامـەتی یـەکـە بـە یـەکـێی تاکی کورد.

ڕووداوەکانی ئەفرین چیمەن پەندەن؛ هاوستەیەک! … ریبوار عارف

یەکەم / ئەوەی ئەفرینی کردە وەردی سەر زمانی ملیۆنەها ئینسان، نە سروشت وجوانی شاریکە وەک ناوەندیکی گەشتیاری، نە ناوبانگی تەلکنەلۆژیاو بازرگانی ئەم شارەیە، هاوکات نە کوردبوونی دانیشتوانەکەی ئەو ماناو هیزەی پیدەبەخشێت. ئەوەی ئەفرینی گەیاندە ئەو ئاستە جلیۆیەکي ئینسانی وجولانەوەیەکی ئازادیخوازانیە کەتیدا شێپەل دەدا. بەیە ئەم شارە نەک هەربووە هەمزی بزوتنەوەیەکی ئازادیخوازانە، بەڵکو لەڕاستیدا بووە جێگەی مەترسیەکی تازە لە بەردەم ئەمرِۆی جیهانی سەرمایەداری و بەرژەوەندیەکانیاندا. ئاخر لەم شارە دەنگەک هەیە کە لەخوارەوە برِیار دەدات و ژیان بنیاد دەنێت. بەیە کاتێک کە شێوازێکی لەم شێوەیە خەباتکارانە سەرهەلدەدات، ئیتر زاراوەگەلێک بەدوای خۆیدا پەلکێش دەکات کە سەرئەنجام لەبەردەم بەرژەوەندی سەرمایەداری و ئیمپریالیزمی جیهانیدا دەبێتە جێگەی مەترسی. هەرلێرەشەوە ئەم حالەتە تیزیکیتر بەدوای خۆیدا دێنێت کە تێزی رِاوستانەوە لەمپەر دروست کردنە لەبەردەم ئەم جلیۆو جولانەوە ئینسانیەدا، کە بەر شالاوی گەلەکۆمەکی هەموو نیهادە جیاوازەکانی پاریزەری بەرژەوەندیەکانی سەرمایەداری جیهان دەبیتەوە.

دووهەم / ئەوەی کە ئەمە هەمووەمان لە جەرگەی ئەم ڕووداوانە دەبینن ئەویە کە چۆن ولاتانی ئەمریکا، ئەورپا، روسیا …و زلهیزەکانی جیهان و تەواوی ریکخراوە خەکردەکانیان لە چەشنی نەتەوەیەکگرتووەکان، ناتە، تەواوی ئورگانە بە نیو'' ئینسان دەستەکانیان'' بوونەتە بەشێک لەم کارساتەو هاودەنگی و هاوهەلوێستی خۆیان لەپشت هێرشەکانی حکومەتی فاشیستی تورکیادا رِادەگەیەنن و هەمووان پێکەوە لە ئاوازێک دەخوێنن وبەشێوەیەکی یەکجار وەحشیانە شاریەک بە دانیشتوانەکەیەوە لەخێن هەلەدەکێشن. بەیە ئەم ئەزموونەو داگیرکاریەکانی ئەمرِۆژانە پێماندەلێن هەر حزب و لایەنێک و هەرکەسێک زرِەیەک پشت

بەستووبیَت بەم زلهیَزانەو جەستەربەندیەکانی جیهانی ئەمرۆ بەدڵنیای لە شکست و هەرسهیَنانی یەک لەدوای یەک زیاتر شتیکیتر کۆناکۆنەوە. کەمڵگای کوردستان و ناوچەکە تارمای چەندین شکست و نائویدی لەم شیَوەی تیَدا بەدیدەکریَت. هیَزگەلیَک کە باوەرِیان بە گەرِانکاری لە خوارەوەو بە ئالوگۆرِی ڕِیشەی هەیە دەبێت لەباتی پشت بەستن بەم زلهیَزانە، تەنیاو تەنیا پشت بەستووبن بەهیَزی یەکگرتووی خەیان و بە هاوپشتیەکی بەرِی ئازادیخوازانی جیهان!

سیَهەم / ئەوەی کە هەر لەسەرەتاوە ڕِوونبوو، ئەوەبوو کە لە قەناغی یەکەمدا حکومەتی تورکیا لە ڕِۆژگەی هەڵە تیرۆریستەکان وداعش و جرِوجانەوەرِ هاوشیَوەکانیەوە، دەخالەتی لە کیَشەکانی سوریادا کردو پیَگەیەکی بە خۆی بەدەستهیَنا. بەڵام لە قەناغی دووهەمدا بە پیَچەوانەوە ئەم حکومەتە خۆی ڕِاستەوخۆ هاتەمەیدان و هەموو هیَزە تیرۆریستەکان و ئیسلامی سیاسی هاتنە پشت نەخشەو پیلانەکانی ئەم حکومەتەو بوونە بەشیَک لە پیَچ ومۆرەکانی بەهیَزکردنی ئەم لەشکرکیَشی وداگیرکاریەی حکومەتی تورکیا. بەیە ولاتانی عەرەبیش کە نازناوەکانی دەسەڵاتدایەتیان تیَکەڵیەکە لە قۆمپەرسەتی و مەزهەبگەرای، سەرئەنجام ئاینی ئیسلام سەرچاوەو بنِیاردەری سەرەکی فەرمانرِەوایە، بەیە چوونە پشت سیاسەتی حکومەتە هاوشیَوەیەکی خەیان لە تورکیا ئەمرکی واقعەوە شتیَکی جیاوازیان لی چاوەرِوان ناکریَت، لەپیَوەند بە لەشکرکیَشیان بە سەر شاری عەفرین وەک ئەرکی ئاینی.

چوارەم/ میدیا لە ئاست جیهاندا، وەک دەسەلاتی چوارەم ناسراوەو گرنگیەکی زۆری هەیە. بەڵام ئیَمە بینیمان کە ئەم دەسەلاتی چوارەمە هیچ شتیَک نیە، جیاواز لەپیَچ و برخۆکانی تووندکردنەوەی پایەکانی دەسەلات و ئیدەلۆژی باوی دەسەلاتداران. بەیە ئەوەی ئیَمە لە ماوەی 58 ڕِۆژ بەرگری و بەرخوردانی دانیشتوانی شاریَکداو پشتگیری سەدان هەزارو ملیۆنەها ئینسانان لەسەراسەری دنیا هاتنەمەیدان بە پتگشیری لە عەفرین، بەهیچ شێوەیەک جۆگەی سەرنج و تیارامانی دەزگاکانی ڕاگەیاندو سوسیال میدیاکانیانی ئەم ولاتانانە نەبوو؛ بە تەنیا جاریَک جەستەی مندالانی لەخەین هەلکەشراویان نیشان نەدا، تا بە ڕاوەستانەوەو جەساڕەتی کچ شەرشگیرەکانی ئەم دەڤەرە دەگات. ئاخەر لە ڕِوالەتدا قەناغی یەکەم تەواوبووەو ئیتر ئەم دەزگایانە پیَویستیان بەستایش و پیاهەلَدانی کچان و کورانی داعشبەزین نیەو تەپ لە ساحەی هیزیَکی تردایە، کە بە ئەوان جیَگەی پشگیریە، چونکە بەرهەمی داری بەرژوەندیەکانیان لیَرە بەردەگریَت.

هەربەیە هیَشتا 58 خولەک تیپەڕ نەبوو بەسەر داگیرکردنی عەفرین وئاوارەبوونی سەدان هەزار ئینساندا ئیتر تەواوی زەنی کامیرەکانی ڕووبان لە شەقامەکانی عەفرین و داگرتنی پیکەرەکەی کاوەی ئاسنگەر ونیمایشکردنی هیَزەکانی حکومەتە فاشیستەکەی تورکیاو هەڵواسینی ئەو ئالایەی کە هیَمای داگیرکاری و کوشتار و کوشتاری حکومەتیکی فاشیستە! بەیە ئیتر گلەی کردن لە کەنالی ووداو هەندیکی تر لە کەنالە کوردیەکان جەریک لەو خۆشخەیالی و شەری نیوان بالەکانی ناسیونالیزمی کورد زیاتر شتیکی ترنیە، ئەگینا کە بیَت نەزانیت کە رووداو نەک تەنیا میدیایەکی حکومەتی تورکیایە، بەڵکو بەبروای من دەزگایەکی ئەمنی و جاسووسی ئەو حکومەتەیە لە کوردستاندا.

پیَنجەم / ئەوەی بە ناسیونالیستی کورد مەغزاو مانای بوون و داینەمۆی هەڵوەست نیشاندانە، بوونی ''خاک''ی وەک گەوهەرە، چونکە لە ماوەی چارەکە سەدیەکدا ئەوان زەر بەباشی لە نیعمەتەکانی ئەم چەمکە حالی بوون و دەزانن لە سایەی ئەم بەرەکەدا چۆن دەستیان بەدەشنی ژیَرخان و سەرخانی ئەم ولاتە دەگات. ئاخەر ناسیونالیزم کە خاک و چەکی بەدەستەوە نەما ئیتر مانایەک بە بەرخوردان بەرنگاری بەلایانەوە نامێنێت. چونکە مەتیفی ئەم بزوتنەوەیە ژیانی ئینسان و ماف و حورمەتی هاولاتیانی کەمەلَگا نیە، ئەوەی بەلای ئەوانە دەکریَت هەویَنی خویَن ڕِشتن و قوربانیدان بیَت، تەپکەیەکە کە نابیَت لە دەست نیارەکانیاندابیَت. بەیە ئەوەی ئەمڕِۆ لە عەفرینا ڕِووەدات بە ئەم بزوتنەوەیە کەتای هەموو شتیَکە و دەبیَت پرسی بە بگیریَت، پاریزگای شاریکیش لە بیکاریدا بە هاوخەمی لەگەل قوربانیانی شاری عەفریندا داهیَنانی سەڕِۆژ پرسەڕِاگەیەنیَت و فاتیحای هەموو شت دەخویَنیَت. بەڵام لە ڕِاستیدا ئەوەی کە لە عەفرینا ڕِووەدات، دواجار ئەویە سەرباری هەر پاشکۆیەک بەڵام هەموو بزوتنەوەیەک تاکتیک و شیوازی راوستانەوەی خۆی هەیە و بریاریک کە هیزە سیاسیەکانی عەفرین دایان بە پاشکۆ لەم شاردا هیچ شتیَک نەبوو جیاواز لە ئاستیَکی بالا لە بڕپرسیاریەتی لەبڕامبەر بە ژیان و چارەنووسی هاولاتیانیکدا کە نابیَت لە پیَناوی پاراستنی خاک ژیانیان بکریَنە بارمتەو کارەساتی گەورەو گەورەتر بەدوای خۆیان بهیَنن.

شەشەم/ سەرئەنجام ئەوەی کە خەلکی کوردستان و بەتایبەت بەرەی ئازادیخوازان دەخاتە بەردەم وەلاتدانەوە بە پرسیاری چی کردن، ئەویە کە ئیتر کاتی دامالینی دەمامکەکان و تەوقی ناسیونالیزم و قومپەرستی و بانگەشەی فریوکارانەی ئیسلامی سیاسی و تیپەراندنی

ئامانج و نەخشەو بەرژەوەندیەکانی ولاتانی سەرمایەداری و ئیمپریالیزمی جیهانی یە. بە کورتی ئەم ئەزموونە پێَمان دەلێَت ((نەشانە شێخ نە ئاسمان هیچیان ڕِزگارمان ناکات، با خۆمان بە ڕزگاری ڕابین،…)). ماوەتەوە کە بڵێَن ئەوەی ڕِووەدات بەردەوام بوونی بەرخودانە لە عەفرین لە شکل و فەرمیَکی جیاوازدا، هەربۆیە ئەوەی کە خەڵکی لەبەرەی ئازادیخوازانەدا دەبینیَتەوە دەبیَت لە سەنگەري هاودەنگ و هاوخەباتی بۆ گرِانەوەی ئیرادەی ئینسانی لەم شارەدا، بیَتەمەیدان و خەی ببینیَتەوە!

سەفەکلس ئەنتیگۆنە… وەرگێڕانی: خەبات عارف

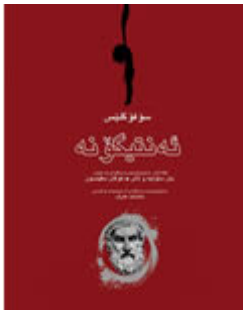

بە خوێندنەوەی ئەم کتێبە کلیکی ئێرەبکەن …

بپێچە ئەی بەق … هەزار حوسەن

ب

جەنگ دەستپەدەکات
ەەژ ژەمەرەکان خەرا دەبن و
منداەەکان وجاخ کوێر
منیش لەم کتێبانە ادەمەنم
کەاڤەی

ئەم درەختە بەسەو شونانە
دەبنەوە بەر باران
سەیری ئەو شستانە دەکەم
کەبەگز
دەچنەوە سەر کورد بوون و
لەنیشتیمان یاخی ببوون

ە
گەرانیەکان لەهەلوەرینی گواناھـ
دەچن لەئیماندارەک
لەکوژرانی نەیژنەک دەچن
لەقەراغ دەریا
وەک ئینجانەی دەی هارێیەکمانن
کەپە بووە لەهیچ
چەژی ژیانن
بەدەم خەونی بەیانیانەوە

ق

تەنیایی
لەئاوازی گەرانیەکی بەباک دەچە
گوتنەوە وەردەکانی پاکیزەیی
لەدەی ەاوچیەکی بریندار
تەکشکاندی پیرەزیی
لەبەر چاوی خواوە
لەدەشدامانی ئەوارەیەک
ھەتاویان کرد بەتاریکی و
پەنجەرەی ئەوسانەبوون
شیلەی گومانیان لەدەچەا
...
بەقەکان هاوەی نزیکی ئەمن
بەقەکان لەمان زویر نابن
بەقەکان گەرانیمان بەدەن

ھەژار حوسەن

عەشقی ئیلاهی … بەختیار محەمەد

کە ماچت دەکەم،
دەڵێی لە دەرگای بەهەشت
ڕاوەستاوم.
کە گۆی مەمکیشت دەمژم،
دەڵێی لە حەوتەمین تەبەقەی ئاسمان
وەستاوم.
کە تەماشای ڕووتی
باڵاشت دەکەم،
دەڵێی من ئادەمم و
لە حەوا دەڕوانم.
ئاخ! ئەی پاکیزەم،
دەزانم ئێستا خوا لێم تووڕەیە و
لە بەهەشتە کلاسیکییەکەی خۆی
دەرم دەکا.

بە مووچە هاتوکان نادەن گوایە ئەوا دەبینن…؟! … مووزەفەر عەبدوڵا

ئەمە قسەکەی مامۆستا غەزاباوییەکەی ناوزایەتیکانی سالی پار بوو کە بە چەکدارکانی دەسەڵاتی دەوت کاتێک تەقەیان لە خۆپیشاندەران دەکرد.لە کاتێکدا مامۆستایان بە هەڤکێی ڕەوای خۆیان ناوزایەتی یان دەردەبڕی کە هەمان هەقی ئەو چەکدارانەش بوو.بەڵام ئەو چەکدارانە لە جیاتی پێوست بون بە ناوزایەتی یەکانەوە پاسەوانی خەڵکی ناڕازی کەچی خوێنی خەڵکیان دەڕشت.جا بە ئەبەت ئەم قسەیەی

مامەستایە لەسەری حیساب بکرێت لە کاتێکدا بەو ووشەیە تەنها دەی پەی خەی لە چەکدارە بە موچەکانو سەرانی دەستەات بەتاڵ کردەتەوە. بە پێچەوانەی لێکدانەوەو هەڵوەستی کەسانێکی تەسک بینەوە ئەم قسەیە دوایی بوو مایەی دەسخۆشانەو نوکتەی خۆشی سەرزاری خەڵک نێک هەر لە ئاستی کوردستان بەگشتو لە ئاستی ووڵاتانی تریش، تەنانەت لە قیدیەکی یوتوبدا لاوێکی چینی لە ماڵکەی خۆیان بە زمانی کوردی بە شێوازیکی کۆمیدی دەیوتەوە.

بەڵام با کەمێک لە ناوەڕۆکی ئەم ووشەیە ورد بینەوەو ڕوونی کەینەوەو بزانین مانای چی یەو بە دەکرێت لە دژی ئەم دەستەاتەو دژگا سەرکوتگەرو تاوانبارکانیان ،کە لەسەر حیسابی گیانو ژیانو نانی خەڵک دژین ، بەکار بێتو زەریش ئاسایی یە.

پەم وایە زەربەی کەس دژانەت گەواو- گەواد- بەو کەسانە دەڵین کە بازرگانی بە کەسانکەوە دەکەن کە کاری سێکس فرۆشی دەکەن. جا ئەو کەسانە بەرودەخ بە هەر هەیکەوە بێت ناچاری کردون بەوکارە. بیگومان ئەمەش بە پەی یاساو بەیارە هاوچەرخو شارستانی یەکان تاوان نی یەو بەرەنجامی بونی دەستەاتی وەک ئەم دزو گەندەڵو چەتانەی کوردستانە کە ڕۆژانە موچەو کرێ خەڵک نادەنو سەرکوتیشیان دەکەنو کەسانێک ناچار نەم کارە دەکرێن. بەڵام تاوانبار ئەو کەسانن کە بازرگانی بەم کاری سێکس فرۆشیەوە دەکەن هەر بەیەش پەییان دەڵێن گەواو.

ئیستاش ئەم دەستەاتە جگە لەوەی خەریکی دزینی هەموسەروەتوسامانی ووڵاتە هاوکات موچەی سەدان هەزار کەسی وەک ئەو مامەستا بەڕێز چەند مانگە نادەن.سەرەڕای ئەوەش دەستەاتە تایەفی یەکەی بەغدا بە مەبەستی خەی بەیاری داوە موچەی بدات بەڵام بەهەی ساتوسەودای لەگەڵ دەستەاتدارانی هەولێر ئیستا موچەکە تەواو نادەو زەری دەدزن . باشە مەگەر ئەم موچە نەدانە کارەکی گەواوی نی یەو هیچ جیاوازی یەکی هەیە لەگەڵ کاری ئەو کەسەی کە بازرگانی بە کاری سیکس فرۆشیەوە دەکات..! بروا بکەن ئەم کارەی دەستەات زەر تاوانترە لە گەواوی بازرگانانی سێکس.لەڕەدا من هەرگیز مەبەستم نییە شێوازو نەریتی جوڵنو سوکایەتی پەیرەو بکەمو باوو بەرگریشی لە بکەم نەخێر هەرگیز..! بەڵام ئەگەر هەر کەسێک بە ژیری دور لە ڕوانگەی ئەخلاقی ڕووتەوە لەی ورد بیتەوەو هەڵوەستەی لەسەر بکات ئەوە دەکاوەک موچەنەدانو دزینی ئەوەی لەبەغداشەوە هاتوە لەناوەڕۆکدا هەمان کاری گەواوی بازرگاکانی سیکسن کە بە تاوانکی گەورە دادەنریت لە ڕوانگەی بیروباوەڕو نەریتو تەنانەت یاساکانیشەوە.

دیارێ ئەم واقعیەتەکە کە زۆر جار لە ڕووداوێ پێ کەشمەکەشو ململانێ سیاسی وکۆمەڵایەتی یەکاندا ووتەو قسەو هاواری ناڕەزایەتی کەسانێک ، بە تایبەت جوڵنو سوکایەتیو توانج دەبیتە ، بەشێک لە دروشمو ناڕەزایەتی یەکانی دەمی جەماوەرو کاریگەریشیان دەبێت لەسەر ڕووداوکان. بە دڵنیاییشەوە ئەوانەی ئەو قسە بە ڕواڵەت جوڵناوی یە دەدەن مەرج نی یە سوکایەتیو جوڵنو بڕیزی دیاردەی نەریتو کەلتوری ژیانیان بێت.بەڵام کاتێک دەسەڵاتدارانو ژمارەی سەرکوتگەرەکان مافەکانی خەڵک پێشێل دەکەن ،هەروەک دەسەڵاتی چەتەو گەندەڵی پارتیو یەکێتیو هاوپەیمانەکانیان ، ئەوە کەسانێکی زۆر لە سەنگەری لەرژانی جامی تواڵیو ناڕەزایەتی یان و، باری دەروونیان ناچار دەبەن قسەی وا بکەن. ئەمەش حاڵەتیکی زۆر ئاسایی بەرهەڤ.وە ئەم جۆرە قسانە زۆر جار لەسەر زاری گەورە ئابڕۆ سیاسی یەکان ، جا نەک هەر ئاستەکان کە نەریت هەمیشەیانە ، بەڵکو ئازادیخوازو چەپەکانی دونیاش بە درێژایی مێژوو کراوەو دەشکرێت .
باشترین بەڵگەش جوڵنو سوکایەتی یەکانی سەرانی خودی پارتیو یەکێتی و هاوفکرو نەریتەکانیانە بە یەکتر کاتێک کەمترین جیاوازیو دژایەتی دەکەوێتە نەوانیانەوە.
ئێستا کە منیش ئەم قسەیە بە کەمک دەسکاری یەوە دەدەمەوە بەووی سەرانی دەسەڵاتداراندا ئەوە قابیلیانە.لەو بەوایەشدام ئەگەر کەسانێک ، کە کەمترین لایەنگری مافو ناڕەزایەتی یەکانی جەماوەر، لەناویان مابێت مەری تەئید لە ووشەیە دەداتو دڵیت خەڵک هەقیانە هەرچی بڵێن بەم دەسەڵاتە.

بەیە هەقی هەمو خەڵکە ، بە تایبەتی موچە خۆرانو ئەو مامۆستایش جارێکی تر پەکەوە بە دەنگی زوڵاو لە ناڕەزایەتی یەکانیان بەم دەسەڵاتە بڵێنەوە بە موچەکان نادەن گەواوینە..؟!

٢٢٠١٨-٣-٢٤
موزەفەر عەبدوڵا

7 فیلم لە بەشی "سینەمای ئیتالیا" لە فێستیڤاڵی جیهانی فیلمی فەجر نمایش دەکرێن

مەنسوور جیهانی – 7 فیلمی سینەمای لە بەشی "چاوخشاندنێک بە سینەمای ئیتالیا" لە سی و شەشەمین خولی فێستیڤاڵی جیهانی فیلمی فەجر لە شاری تاران نمایش دەکرێن.

7 فیلمی سینەمای کە هەموویان ساڵی 2017 بەرهەمهاتوون لە بەشی "چاوخشاندنێک بە سینەمای ئیتالیا" لە میانەی سی و شەشەمین خولی فێستیڤاڵی جیهانی فیلمی فەجر FIFF لە شاری تارانی پایتەختی وڵاتی ئێران نمایش دەکرێن، کە بریتین لە: فیلمی سینەمایی "تیتۆ بچووک و بوونەوەرە فەزاییەکان" Little Tito and the Aliens لە دەرهێنانی "پائۆلا لیویا راندی" Paola Livia Randi، فیلمی سینەمایی "جەبر لاپاسی" The Laplace's Demon لە دەرهێنانی "جیەردانۆ جیولیڤی" Giordano Giulivi، فیلمی سینەمایی "یاسا ئاوێنەیە" The Law لە دەرهێنانی"ساڵواتۆرە فیکارا و پیکۆنە" Salvatore Ficarra and Valentino Picon، فیلمی سینەمایی "چامبرا" A Ciambra لە دەرهێنانی "یۆناس کارپینیانو" Jonas Carpignano، فیلمی سینەمایی "ئۆکوپکی کارەکان" The Order of Things لە دەرهێنانی "ئاندرێ سگرێ" Andrea Segre، فیلمی سینەمایی "جگەیەک کە سەبارەکان دەووخێن" Where the Shadows Fall لە دەرهێنانی "ولنتینا پەدچینی" Valentina Pedicini و هەروەها فیلمی سینەمایی "میزان" Equilibrium لە دەرهێنانی "وینچێنزۆ مارا" Vincenzo Marra.

لەم کەمپەینە فیلمێکی سینەمایی لە بەشی پێشبڕکێی، دوو فیلمی سینەمایی لە بەشی "چرای خەیاڵ"، فیلمێکی سینەمایی لە بەشی "نمایشی تایبەت" و هەروەها ئۆو فیلمانەی کە ماوەتەوە لە بەشی "چاوخشاندنێک بە بەرهەمەکان" نمایش دەکرێن.

بەشی "چاوخشاندنێک بە سینەمای ئیتالیا" لە چەندین مانگ پێش ئێستاوە بەرنامەی بۆ داڕێژراوە و بە هاوکاری وەزارەتی فەرهەنگی ئیتالیا و باڵیۆزخانەی ئەم وڵاتە لە شاری تاران بەڕێوەدەچێت.

میوانانی تایبەت لە ئیتالیا بۆ بەشداریی لە سی و شەشەمین خولی فێستیڤاڵی جیهانی فیلمی فەجر، بەڕێوەبردنی ڤەرکشۆپی فێرکاریی لە

زانکۆکان و هەروەها بەڕێوەچوونی شەوی ئیتالیا سەردانی وەاتی ئەران دەکەن.

سی و شەشەمین خولی فێستیڤاڵی جیهانی فیلمی فەجر بە بڕیاری بڕایەتی سینەماکاری ئێرانی "ڕەزا میرکەریمی" و بەشداریی بەرهەم و دادوەران، دەرهێنەران، ڕۆژنامەنووسان، رخنەگران و میوانانی وەاتانی جۆراوجۆری جیهان لە چەندین بەشی جۆراوجۆری پشبڕکێی و دەرەوەی پشبڕکێی، لە ڕۆژانی 19 تا 27ی ئەپرێلی 2018 لە کەمپی پەردیسی سینەمایی "چارسوو" لە شاری تاران بەڕێوەدەچێت.

بڕیاری بڕایەتی ئاگەیاندنی گشتیی فیستیڤاڵی جیهانی فیلمی فەجر.

زمانێ کوردی و ئەدەبێ کوردی … ئاری زێندینی

زمان و ئەدەب,دوو کایەی فراوانن لە ژیانی مرۆڤ بە چەندین لق و پۆپ و بوار خۆیان دەخزێننە نێو ژیانی تاکەکان, زمان و پەیدابوونێ زمانێ مۆژوویەکی نادیاری هەیە بەڵام لەورۆژەی مرۆڤ پەیدابووە لە سەر زەوی زمانیش پەیدابووە سەرەتا زمانێ نقیسین نەبوویە تەنێ زمانێ وتووەژولەکتگەیشتن نێوان مرۆڤەکان بووە بە شێوەی جولانی جەستە و دەست و سەرو پاشی گەشەی کردوو بووە بەرەو ئەوە ڕێشت ئەو تشتەی مەبەستیانە وێنەی بکێشن لە سەر بەردودیوارو ئەشکەوتەکانن واتە لە زووەکەوە پاش زمانی وتووەژوگفتوگۆ زمانی (نقیسین) سەریهەلداوەوپەیدابووە تا بە ڕۆژی ئەڤۆ دەگات چ زمانێ وتووەژی نێوان مرۆڤەکان چ زمانێ نقیسین گەشەی کردووەوپەرەی سەندووە, ل هەمی زمانەکانی میللەتان و دونیا زمان دوو شێوەی هەیە:

یەکەم / زمانێ وتووەژ, کە زمانێکی نێو خەڵکە هەرچەندی کە زمانێ هەسەنی میللەتەکەیە بەڵام زمانەکی نافەرمی (ناسمی) واتە زمانەکی ناوچەیی وباژێری خەیانە دویر لە پەیەوکردنی یاساوەدستوورو زمانی زمانەکە کە زمانەکی ستاندارد نیە.
دووەم / زمانێ نقیسین, ئەمەش دوو جۆرە:

1- زمانێ راگەیاندن و ئەدەب وهونەروهەزاران کتێبی چاپ کراو کە دەچێتە خانەی شێوە زمانێ نافەرمی(ناسمی), مرۆڤەکان گۆڕانکاری زوو تێدا دەکەن و تێکەڵە لە زمانێ گوندولادێ وشاروناوچەیی زاڵە.
2- زمانێ (ستاندارد – یەکگرتی), کە زمانێکە کۆمەڵگەکەومیللەتەکە بە تێکڕا تێدەگەن و دەشێن قسەی پێبکەن لە نووسراوودامووەزگاحکومیەکان بواری کتێبی پەروەردە لە قوتابخانەکان لە سەرتاسەرێ دەوڵەت پەیڕەودەکرێت واتە زمانەکە دەستووریە ژ لایێ رێنووس و ڕێزمانەوە گۆڕانکاری درەنگ بە سەردا چێدبیت دچیتە خانەی زمانی (فەرمی , ئسمی).

ژ لایێ زۆربەی نەتەوەووڵات وکۆمەڵگەکاندا لە زووەوە هەوڵ هاتیە دان کو زمانەك سەرتاسەری (ئسمی – فەرمی) بە شێوەی ستاندارد بێتە بەکارئینان پەڕەوی بکەن کۆکردنەوەی هەمی تاکەکان لە چوارچێوەی ئێك زمانێ یەکگرتی ئەمەش لە ڕێگایی (ئایین , سیاسەت , نەتەوەپەرستی , دەسەڵات , زۆرداری) یانژی زمانەك ستاندارد ژدەرێ کتێبکی پیرۆزی ئاینی بێت وەك (قورئان) یان کتێبکی ئەدەبی و ئەدەب هەروەك لە کۆنەوە زمانێ (لاتینی) زمانەکا فەرمی و ئەدەبی سەردەمی خۆی بوو ژبەر زۆری بەر هەمەت ئەدەبی.زمان سامان و گەنجینەیەکی کەلتووریە لە ناڤچوونی ئەڤ سامان وگەنجینەوکەلتووڕە نەتەوەیە مەرگی بەشێك لەو سامانە کەلتووڕەیە مەرگی بەشێك لە شارستانیەتی مرۆڤە , بەداخەوەش لە ڕابردوو بە هۆی داگیرکەرانەوە بە شێکی زۆری زمانەکەمان ل ناڤچوو, زمانێ دایك و زمانی خوێندن و زمانێ نفیسین ئێك ل بنەمایەترین مافەکانی تاکە لە کۆمەڵگە ,میللەتی کوردیش بە درێژایی چەندین ساڵ بەشێکی زۆری مافەکانی پێشێلکراوە زمانەکەی قەدەغە کراوە بۆی نەبووە بە زمانی خۆی ئاخافتن بکات منداڵی کورد لە یەکەم ڕۆژی لە دایکبوونیەوە بە زمانێکیتر مشکی پێدەکرێت, زمان ل نهادا تەنێ فاکتەرێکی کەلتووری نیە بەڵکی زمان فاکتەرێکی سیاسی هەیی چونکی لەناوبردنی زمانێك وسووك تەماشا کردنی زمانێك هەوڵدانە بۆ نەهێشتنی سەرتاپایی ژیان و کەلتوورو خودان کارانی ئەو زمانەیە. زمان دەمرێ و دێتە ل ناڤچوون بە هۆی لە ناڤچوونی میللەتەکەونەبوونی کەلتووروئەدەبێکی کۆم بەرهەم و بەهێز بێیە گەر میللەتیش لە ناڤ بچێت کەلتووروبەرهەمی ئەدەبی لایەنکۆ گرنگی زیندووکردنەوەی ومانەوەی زمانە,میللەتێکی وەکو میللەتێ کورد لەو وڵاتانەی کە کوردستانیان بەسەر دابەشکراوە لە کۆنەوە هەتا نووکە هەندێك لە پارچەکانی کوردستان کە ئیگە نەدراوە زمانەکەمان قسەی پێبکەین و لە ناوچە کوردنشینەکان بەشێوەیەکی ئسمی (ستاندارد) بێتە پەیڕەکرن بەڕام

به هۆی بوونی ئەدەبێکی کوردی بەبەرهەم وزۆروزەوەند بە پیت بە تایبەت لە (شیعروپەخشان) زمانەکەمان هەمی گاڤا پێشدەکەوێت و زیندووە دویرە لە فەوتان و نەمان,بەتایبەت ل باشووری کوردستانێ (هەرێمێ کوردستانێ) نیمچە سەربەخێیەکا وەرگرتیە ژ لایێ ئیداری وسیاسی لە راگەیاندن و داموودەزگا حکومیەکان وبواری کتێبە قوتابخانەکان زمانێکی ێسمی (فەرمی) پەیەودەکرێت زاربەی خەڵکی کوردستان لێکتێگەیشتنیان هەیە بێ زمانەکەمان کە شێوە دیالێکتی کرمانجی ناوەراستە,ئەمە حاڵی زمانی کوردیە لە نهادا پێتڤی بە بیرکردنەوەوتوژینەوەیە نوێیە چونکی هەرسەردەمەو شتی نوو وگۆرانکاری نوو ل زانست و بوارەکانی ژیانی مرۆڤ کاریگەری بلەز هەیە بێ سەر زمان دبیت بە پێوەری ئەڤ گۆڕانکاریانە تەماشایی زمان بێتە کرن, لە سەردەمی ئێستادا گەر میللەتیش لە ناو بچیت و مافی قسەکردنی زمانی خێیی نەبێت ئەدەب و کەلتوورەکە دەمێنێت وەك کەلەپوورووبەگە بەهۆی هەزاران کتێبی چاپکراوۆژنامەی بۆاڤکراوەوچاپکراو وەك ئەرشیفێکی نووسراو.

زمان و ئەدەب

زمان و ئەدەب خزمەتێکی زۆری ئێکتری دەکەن پاش ئەوەی مرۆڤ پێشکەوت و بیردەکاتەوە بەرهەمی ئەدەبی و بواری راگەیاندن (میدیا) خزمەتێکی گەورەوباشی زمان دەکەن,زمانی کوردێ وئەدەبێ کوردیش یەك لەو زمان و ئەدەبانەی سەر رووی زەویە,گەر زمانی نقیسین نەبوایە ئەدەبیش نەدەبوو بە هەمی لقەکانیەوە لەم سەردەمەی ئێستاش ئەدەبیش بە هەمی لقەکانیەوە لە خزمەت زمانە وەك فەرهەنگێکی زاراوەووشەوپەیڤ ژ بو زمان .زمانێ ئەدەبی زێتر زمانێکی پاراوەسەن وپەتی پێ فەرهەنگی زاربەی ناوچەکانی کوردستان و گوندولادێکانی کوردستان پاڵنەرێکی بەهێزی دەوڵەمەندکردنی زمانێ کوردیە پەیوەندیەکی بەهێز هەیە لە نێوان زمان وئەدەب,ئێك لە هێکارە هەرە سەرەکیەکانی مانەوەی زمانێ کوردی و دەوڵەمەندی زمانێ کوردی کە پێویستمان بە هیچ وشەوزاراوەیکیتر نیە لە زمانی بێگانە دەوڵەمەندی ئەدەبی کوردیە بەتایبەت (شیعروپەخشان) هێزانقان و شاعیران ونووسەرانی کۆن و نوێ کە لە چوارچێوەی زمانێ (نقیسین) هەژمارەدکرێت پێنگاڤەکێ گرنگ و سەرەتاییە بێ زمانێکی (ستاندارد) بێجگە لە مەش بوونی زۆری وشە و پەیڤی نوێ لە کەلتووروناوچەکانی کوردستان وکۆمەگەی کوردی زمانێ کوردی جوانتر دەکات.زمانێ کوردی بە هەمی شێوەولق و شێوەزارودیالێکتەکان گەنجینەیەکی ب نرخە ل وتەوواژەوپەندوبەیت و شیعروگۆرانی وفۆلکلۆرولاوك و حەیران ئەمەش

بەرهەمێ میللەتی کوردە ل بوارەکانی ژیانی خێدا پاشان زمانێ کوردی دەوڵەمەندەکات و جوانی دەکات ئەمەش پەیوەندیەکی بە هێزی زمانێ کوردی وئەدەبێ کوردی بە دیار دەئیخیت. لە مێژوویی زمانێ کوردیدا بە(سێ) شێوە زمانی ئەدەبی کوردی نووسراومان هەیە کە بوونەتە دەوڵەمەندی و بناغەی زمانێکی ستاندار کوردی لە نها و لە داهاتوودا, وەك:

شێوەی ئێکەم/ شێوەی ئەدەبی (هەورامی یان گۆران), کە سەر بە دیالێکتی کرمانجی خواروو, ئێکەم بەرهەمی ئەدەبی هەورامی یان گۆرانی دیالێکتی کرمانجی خواروو شیعرەکانی (بابا تاهیری هەمەدانی) پێش هەزار ساڵ لەمەوبەر شیعری پێ نووسیوە پاشی ل سەدەکانی ناوەڕاست بەرەو دوماهی سەدەی (19) شاعیرانی وەکی (خانایی قوبادی , کاردۆخی) بە شێوەی (هەورامانی و گۆرانی) شیعریان وتووەونقیسیە,وی دەمێ هەم زمانی وتووەژوخەلکی بووە هەم زمانێ نقیسین وەکی (شیعر) بەڵام زمانێ ستانداردوزمانی داموودەزگایی میری نەبووەو ناشزانین وەکو مێژوویی دەسەڵاتدارێتی بە تەواوی کێ حوکمی کردووەوچەند بووە. شێوەی ئەدەبی هەورامانی زمانێکی کوردی ەسەن وپێوپاراوبووە ڤێگاڤێ زێرینەی خەلکی ئاخافتنی پێکردووە لە هەزان وشیعری کوردی ەنگیداوەتەوە دەوڵەمەندە وشەوپەیڤ وزاراڤەو فەرهەنگ وکەلتووری ناوچەودێهاتەکانی کوردی وی سەردەمێ,ل سەردەمی ئێستاشدا شێوەی هەورامی زمانێ قسەووتووەژی ناڤ خەلکیە لە ناوچەکانی خێیان لەسەر سنووری وڵاتی (ئێران) کەدابەشکراوە کە بەشکی کێم کەوتێتە سنوری باشوری کوردستان کە خێی دەبینێتەوە لە چەند شارچکەولادێیەك ژ لایێ ئەدەبیات ژی بەشکی کێم شیعروپەخشان دەهێتە نقیسین جاربەجاریش لە ستێان و بەدیاردەکەوێت نەبێتە زمانێ داموودەزگایی حکومی, واتە زمانێ هەورامانی ماوەونەفەوتاوە وەکو ئەدەب وکەلتوورێك ماوە دەتوانرێت سوودی لێببینرێت بێ دەوڵەمەندکردنی زمانێ کوردی و فەرهەنگێ زمانێ کوردی بناغەی زمانێکی ستانداردی کوردی.

شێوەی دووەهەم/ شێوەی ئەدەبی (کرمانجی سەروو- ژوورو) کە دەبێژنێ (بادینی) بە شێوەیەکی گشتی, ئەم شێوە ئەدەبە هەمی زمانێ کوردی لە شێوەزاروناوچەزاروگوندولادێ کە سەر بە دیالێکتی کرمانجی (ژوور , سەروو) ئەوبەشەی کوردستانەش کەوتێتە سنووری وڵاتی (تورکیا) کە ناوچەیەکی فراوانی کورد دەژی کە پێکهاتیە لە چەند شاری گەورەوبچووك و زۆری لادێ وگوند,ل نهادا زمانێ زۆربەی خەلکیە ژ ئەدەب وهونەروستێان ورێژنامەوتەلەڤزیۆن ەنگیداوەتەوە بەڵام بەری

نووکه له ناڤه ڕاستی سەدەکانی ناڤەڕاِست تا کۆتایی سەدەی (19) زۆرترین بەرهەمێ ئەدەبی پێ نووسراوە لە شیعروپەخشان وبواری ڕۆژنامەوانی بە پیتی (عەرەبی و لاتینی), شێوەی ئەدەبی کرمانجی ژوورو-سەروو(بادینی) ئەدەبێکی دەوڵەمەندی زمانی کوردیە چەندین سەدە شیعری پێ نووسراوەوزمانی وی دەمی خەڵکی بووە بووەتە زمانێ میرنشینەکانی (بادینان و بۆتان وجەزیرەوهەکاری) ل باکورێ کوردستانێ مەزن هەروەها بەشێکی کێم ژی کەوتەتە وڵاتی (سوریا) کە لە چەند شارچکەیەکی وەك(قامیشلێ وعفرین و کۆبانی) چەندین گوندولادێ کە تەنها زمانێ خەلکی بووە بوار نەهاتیەدان بێ نقیسین, تاکو نها ژی ئەڤ شێوە ئەدەبەوزمانە بەردەوامە لە زمانی قسەکردن و زمانی نقیسین لەو بەشەی کوردانی وڵاتی(تورکیا) لە بواری شیعروگۆرانی و ڕۆژنامەوانی و تەلەڤزیۆن کە پێیەتی لە هەزارەها وشەوپەیڤ و زاراوەی پەتی و هەسەنی زمانێ کوردی.

ئەڤ شێوە زمان وئەدەبی کوردیە شاعیرانی وەکو (مەلای جەزیری و عەلی حەریری و ئەحمەدێ خانی و فەقێ تەیران وپرتەوێ هەکاری و جگەرخوێن و قەدری جان) شیعریان پێ نووسیوە کە بوونەتە ئەدەبێکی دەوڵەمەندوفەرهەنگێکی هەسەن بێ زمانێ کوردی بناغەك بێ زمانێکی ستاندارد ڕێلێکی کاریگەری هەبووە لە مانەوەونەفەوتانی زمانێ کوردی بە گشتی و زمانێ دیالێکتی کرمانجی (ژوورو- سەروو).

شێوەی سێ هەم/ شێوەی ئەدەبی کرمانجی (ناڤەڕاست) کە بە زمانێ (سۆرانی) ناڤ زەدکراوە, شێوەی ئەدەبی ناڤەڕاست ئەدەبێکی زۆروزەوەندی هەیە, کە بەشێکی زۆری لە کوردانی وڵاتی (ئێران , ئێراق) قسەی پێدەکەن و پێیدەنقیسن لە شیعروپەخشان وگۆرانی و ڕۆژنامەوانی و هونەر, هەرچەند زمانێ هسمی ستانداردی خەلکی و داموودەزگایی حکومی نەبووە بەڵام ل نهادا پشتی سەرهەلدانا خەڵکی کوردستان لەو بەشەی وڵاتی ئێراق زمانێ هسمی خەلکی و داموودەزگا حکومیە و لە بواری خوێندنی قوتابخانەکان دێتە پەیِرەوکرن, شێوەی ئەدەبی کرمانجی (ناڤەڕاست) شاعیرانی وەکو (نالی و سالم وکوردی وحاجی قادری کۆیی و گۆران وفایق بێکەس ودێدار و پیرەمێرد و هەژارموکریانی وهێمن موکریانی) چەندانی دیکە شیعروپەخشانی پێ نووسراوە کە ئەدەبێکی دەوڵەمەند بە وشەوپەیڤ و زاراوە فەرهەنگی زمانێ کوردی پێش ئێخستیە ژ فەوتان رزگاری کردووە کە بناغەیەکی پتەوە بێ زمانێ ستانداردی کوردی لە نهاوداهاتوودا. ئەم سێ شێوە ئەدەبیاتەی کوردی کە بە زمانێکی پاراوەسەن و زمانێ زێربەی ناوچەودێهات ولادێ و زمانێ زێربەی کۆمەگەی کوردیە بناغەیەکی باش

و دەوڵەمەندەو پێنگاڤی ئێکەمە بۆ زمانێکی (یەکگرتی, ستاندارد) هەرچەند ئەرکێکی قوِرس وزەحمەتە بەڕام زمانەکەمان دەپارێزی لە فەوتان و ژ ناڤچوون, هەرچەندە لە سەردەمی نهادا هەمی تشت وەکی پەڕاونووسراوی کێن ونوو نافەوتێت بە هۆی ئەو پێشکەوتنەی زانست وتەکنەلۆجیا هەمووی دەمێنتەوە وەکی خۆی ئەگەر میللەتێك داپڕسنی و لە ناویشی ببەی بەڕام زمانەکەی بە هۆی ئەدەبە نووسراوەکەی دەمێنێت واتە جگە لە ئەدەب وکەلەپووری چەندین ساڵە بواری تەکنەلۆجیا زمان دەپارێز گەشەشی پێدەدات بە تایبەت ئەو ئامێروتەکنەلۆجیایەی لە بواری راگەیاندن بەکاردێت لە رۆژنامەوگۆڤاروتەلەڤزیۆن و رادیۆ کەزمانێ کوردی بۆ خەڵك و دونیایی دەرەوە بڵاڤ دەکاتەوە کە زێتر ئاشنا دبیت بە مرۆڤەکان.

زمانەکەمان و ئەدەبەکەکان لە ئێستادا:

پشتی گردووگۆو شیکردنەوەی مێژووی زمانێ کوردی وئەدەبێ کوردی بەشێوەیەکی پوخت,دگەهینە ئەنجامێکی واقیعی و بەردەست کە شێوەی ئەدەبی کرمانجی سەروو- ژوورو خزمەتکاری زمانی کوردی دیالێکتی ژوورو- سەروو بووە لە فەوتان رزگاری کردووە هەروەها شێوە ئەدەبی کرمانجی (ناڤەڕاست) هەروەتر خزمەتێکی زێری زمانی کوردی دیالێکتی (ناوەڕاست)ی کردووە لە ئێستاشدا هەردوو شێوە ئەدەبی و زمانی کوردی دیالێکتی (ژوورو- ناوەڕاست) زێربەی کێمەگەی کوردی قسەونووسراویان هەیە بەو دوو شێوە زمانە وا باشترەوچاکترە بناغەی زمانێکی (ستانداردی کوردی) لەو دوو دیالێکتە پێکبهێنرێت کە شێوە ئەدەبیەکەیان فەرهەنگ و وشەوپەیڤ و زاراوەی کوردی ڕەسەنی زێربەی ناوچە کورد نشینەکانی ئاکەنجیە. زمانێ کوردی ناسنامەی میللەتێ کوردە, زمان واتە نەتەوە , ئەدەب واتە کەلتووروکەلەپووری نەتەوە , زمان وئەدەبەکەمان بوونەتە بوونمان و مانەوەمان لە مێژوودا, زمانێ کوردی زمانێ زێربەی خەڵکی کوردستانە پێوستیمان بە زمان و ئەدەب و وشەوپەیڤی زمانانیتری بێگانە نیە, زمانێ کوردی لە سەردەمی ئێستادا لە ڕێگەی (ئەدەب و راگەیاندنەوە) چەتە ڕیزی زمانانی جیهان چەندین کتێب ونامیلکە ئەدەبی لە زمانێ کوردیەوە وەرگێڕاون بۆ زمانانی (ئینگلیزی وفارسی وتورکی) کە ئەدەب رۆلێکی سەرەکی بینی لە ناسین و دەوڵەمەندکردنی زمانێ کوردی,ئێکەم پێنگاڤیش بۆ بەرەوپیشڤەچوونی زمانێ کوردی و لێك نزیکردنەوەی زمان وئەدەبەکەمان نڤیسەران و ڕەوشەنبیران وخوێندەڤانان, با وازبهێنین لە زمانی ناوچەیی و ئەدەبی ناوچەیی و میزاجی بەلکی زیاتر لە هەوڵی زمانێکی (یەکگرتی)ی سەرتاسەری بین بۆ زمانێ کوردی لە

بەرهەمە ئەدەبیەکانیش هەنگبداتەوە کە دنیایی و بناغەیەکی پتەووقایمە بۆ زمانی کوردۆ, دەشێن پێنگاڤەکان بۆ ئێکخستن و تێکەڵاوی هەردوو دیالێکتی (ژوورو, ناڤەڕاست) ل چەند خاڵێك کەم بکەینەوە وەکی :

1-شێوەی ئەدەبی کرمانجی(ژوورو , ناڤەڕاست) ئێکبخرێت لە بەرهەمە ئەدەبیەکان هەنگبداتەوە.
2-لە داموودەزگا حکومیەکان بە تایبەت لە باشووری کوردستان تێکەڵاوی و ئێکخستنی دیالێکتی (ژوورو و ناڤەڕاست) بهێتە پەیڕەوکرن.
3-ل کتێبی قوتابخانەکان ل حکومەتی هەرێما کوردستانێ پەیڕەو بکرێت کە چینێکی خوێندەوارورەوشەنبیری داهاتوون.
4-ل سەردەمی ئێستادا کە ڕاگەیاندن (میدیا) ڕۆلێکی کاریگەروسەرەکی دەبینێت بەشێوەی پەیڕەوکردنی هەردوو دیالێکتی (ژوورو , ناڤەڕاست) زمانێ کوردی پەخش و بڵاو بێتە وەشاندن.
5- گرنگترین پێنگاڤ چاپکردنی کتێب و نامیلکە ل شێوەی (فەرهەنگی پەیڤ و وشە= قامووسی وشەوپەیڤ) کە هەردوو دیالێکتی (ژوورو , ناڤەڕاست) کەم بکاتەوە.

ئەو شەقەی لە جەستەی ئەو مامۆستایەی هەولێردرا لەهەموو کورد درا … عیماد عەلی

ئەو گرتە فیدیۆیەی ئەمڕۆ کە بە ڕاستی گریاندمی. دیمەنەکە باس لەسەر فێڵ و تەڵەکەبازی بەغدا و ئەنقەرە و تاران نیە کە بە هەوڵە هەمەچەشنە دوژمنکاریەکانیان لەبەرامبەر کورد هەموو جارە شێوازێکی نابەجێ بەکاردێنن و مەبەستی سەرەکیان ئەوەیە بەهەر شێوەیەك بێت کوردستان تێکبدەن. باسەکە لێرەدا لەسەر گەندەڵیە دارایی و ئابووریەکانی حکومەتی هەرێم و حزبەکانی دەسەڵاتیش نیە کە کەرامەتی کوردیان خستە ژێر پێیانەوە، باسیشم لەسەر ملکەچکردن و سەردانواندنی دەسەڵاتی کوردی نیە بۆ دوژمنانی گەلی کورد کە بۆ

بەرژەوەندی تەسکی حزبی و کەسی خۆیان تا ئەمڕۆش بەردەوامن لەو کارەیان و دان بە شکستی خۆیاندا نانێن.

باسم لەو شەقەیە کە هەرزەکارێکی پەروەردەی دەسەڵات وحزبەکانی هەرێمی کوردستان لە مامۆستایەکی دەدەن کە بۆ مافی سەرەتایی خۆی و بژێوی ماڵ و منداڵی هاتۆتە سەرجادە و نالەباری ژیانی تەنگی پێهەڵچنیوە، ئەو مامۆستایەی هەوڵەر کە سەرەرای جەورو ستەمی دەسەڵات تا ئەمڕۆ سەبری گرتووە و لەهەموو شوێنکیتر زیاتر پشوودرێژتربووە، بەڵام ئەمڕۆ تەنها خۆپیشاندانی کردووە و داوای بچوکترین مافی خۆی کردووە. بۆچی ئەمە رووبدات؟ بۆ ڕۆژ لە تەمەنی خاوەن مافێك نەگیرێت کە هیچ تاوانێکی نیە و پاش شەق تێهەڵدانی زۆر بە سادەیی و بۆ هیچ هەڵچونێك دەڵێت؛ لەمن دەدەیت بۆمن چیم کردیە؟

کەس هەیە ئەو پشودرێژیەی خەڵکی هەولێری لەبەرچاو نەبێت؟ بۆچی ڕۆژ لەو وەفاداری و بەئەمەکەیەی ئەوان نەگیرا. ئەگەر باستان لە سڵمانی کرد کە فرەیی ڕاوبۆچون و ململانێی سیاسی و حزبی ڕێگی خۆی لە نارەزایەتیەکان هەبێت، خۆ ئەوە مامۆستایەکی هەولێری بەسەبر و هێمن و ژێردەستەی چەپوکی دەسەڵاتی ئۆوەیە وەك دەڵێن کە تا ئەمڕۆ هیچی نەکردووە و بەهەڵکاری دروستنەکردنی بۆشایی بۆ دزەکادنری دوژمنان و ڕێگریکردن لە دەستوەردانیان تەنها خۆی خواردۆتەوە، بەڵام کە ئێسك هات پێست دەدرێت و ئەویش تەنها داوای ڕەوای خۆی دەکات. سەرەرای شکستی حوکمرانیتان تەنانەت نەیتووە برخێن و برێن، بەڵێ ڕاست دەکات چی کردیە، هیچ زیانێکی لەکەس نەداوە، دەستدرێژی نەکردۆتەسەر هیچ دامودەزگایەك و کەسێك، بەڵام ڕەفتاری کاسەلێسەکانتان بگاتە ئەو حاڵەی کە بەعسیش سێی لێ دەکردەوە.

لێرەدا هیچ نامێنێتەوە بۆ وتن، جگە لەوەی بەوردی تەماشای ئەو گرتە ڤیدیۆیە بکەیت و تێرامانێك بکەیت و لە پەروەردە و ڕەفتار و مامەڵەی ئەم دەسەڵاتە و دارودەستەکەی بروانیت و لە هۆکاری بکۆڵیتەوە. بۆچی گەیشتۆتە ئەم بارودۆخەی کورد بە خۆی بە ئاشکرا پیشانی بدات کە لە دەسەڵاتدا نە عەقڵ و نە پلان و نە ڕۆژ و نە مافی کەس و نەش گرنگترین شت کە ئەخلاقە لە نێو دامودەزگا داپڵۆسێنەرەکانی دەسەڵاتەکەیدا نەماوە.

بەڵێ توژینەوەیەکی زۆر ورد و قوڵی دەوێت بۆ ئەوەی کە بزانرێت تەنانەت دەسەڵات کاریگەری سەلبی لەسەر پەروەردە و ئەدەب و ئەخلاق و ڕەفتار و بیرکردنەوە و عەقڵی تاکی کوردی کردووە، کە تەنانەت

بگاته ئەوەی لە بنەما ئەخلاقی و کلتوری و تایبەتمەندیەکانی خۆی لایداوە . ئەگەر قەیرانی ئابووری و لایەنی مادی لە هەر کاتێکدا بێت چارەسەر بکرێت و وەزعی دارایی خەڵك رووە و باشی بروات و گرانکاری رووبدات، ئەگەری گەورەیە کە زۆر شت بگەڕێتەوە شوێنی خۆی، بەڵام شکستی ئەدەبی و ئەخلاقی و کەلتوری و تایبەتمەندی چاکە و سیفەتە ناوازەکانی میلەتێك بشوێت چۆن دەگەڕێتەوە جێگەی خۆی، چۆن چارەسەر دەکرێت خەڵکینە؟

گەورەترین ناپاکیکردنە لە کوردستان ... رزگار شوان

کوردستانی جوانمان، بە زەوی ئاسمانییەوە، بە شاخ و گرد و دەشت و دەڤییەوە، بە ئاو و دار و بەرد و خاك و خەڵییەوە، بە گوڵ و گوڵزارییەوە، بە کۆستان و گەرمانییەوە، بە باکوور و ڕۆژهەڵات و باشوور و ڕۆژئاواییەوە، نیشتمانی پیرۆزی ئەمەی کورد، جێی هەزاران ساڵی باوباپیرانمانە.. کوردستان جوگرافیا و مێژوومانە، ڕابردوو و ئێستا و داهاتوومانە، تا ئۆپەڕەی خۆشەویستی خۆشمان دەوێ، هەمیشە وا لە ناخی دڵ و دەروونمانە، لە بیر و هۆش و خەیاڵمانە، بۆتە وەردی شیرینی هەمیشەی سەر زارمان.
کوردستان پێناسە و ناسنامەمانە، خوێن و هێناسەمانە، سەربەرزی و شکۆداری و سەروەریمانە.. کوردستان ئابووومانە، دایک و باوك و خوشك و برا و خۆشەویست و کەسوکارمانە، سامان و سەرمایەمانە.. کوردستان هەموو شتێکمانە.
ساز و پەرش و خۆشەویستی و دڵسۆزی و هاوبەستەبوونمان بە کوردستان، ساز و ئاڤین و خۆشەویستییەکی قووڵی ڕەهەکییە، هاوبەستەبوونێکی ڕەگ بەهەز و قەد ئاستوورە، کە هەرگیز داگیرکەران و دوژمنانی کورد و کوردستان نەیان توانیوە و ناتوانن ئەم خۆشەویستییە لە هۆش و دەماندا دەریبهێنن یا کاڵی بکەنەوە.. چونکە خۆشەویستی کوردستان چۆتە خوێنمانەوە.. کوردستان بووە بە گروپی خوێنمان.. وەکو شاعیری گەورەی گەلەکەمان (عەبدوڵا گۆران)ی نەمر دەڵێ:

کوردستان: جگامی جی هەزار ساڵم
پڕوردەی ئەم دڵ و سەر لووتکە و یاڵم
عەشقی تۆ ئەی دایکی خەم و هاوخوێنم
هەر لە پشتی باوکا چووە هۆنم
ئەشچۆتە هۆنی کوێ و کوێزا
تا کورد مابێ لە چیای بەرزا

هەوومان قەرزاری کوردستانین، ئاوی شیرینیمان نەش کرد، هەوای پاکیمان هەمژی، لە بەروبوومی زەر وزەبەندیمان خوارد، لە باوەشیدا لە دایکبووین و گەش و پڕوردە کراین، بە دیمەنی سروشتی قەشنگ و دڵفڕێنی چاومان هەڵهێنان و حەیران و مەستی بووین.. کوردستانێ قەڵغان و سەنگەرمانە بە بەرگری و خەپاراستن لە داگیرکەران.
بەیە بەرگریکردن لە کوردستان، ئەرکێکی پێویست و زەر پیرۆز و ڕەوشتیی هەموو کوردێکە، راستە ژیان شیرینە، خوێن بەنرخە، بەڵام لە ژیانمان شیرینتر، لە خوێنمان بەنرختر، کوردستانمانە.. بەبێ کوردستان بوون و مانمان هیچ واتایەکی نییە، ژیانمان هیچ چێژ و خۆشییەکی نییە، دنیاش لەبەرچاوماندا هیچ جوانییەکی نییە، شوێنکیش نییە لە جیهاندا کە جوانتربێ لە کوردستان.. کوردستان بە دنیا ناگوترێنێ.
لووتکەی دڵسۆزی و خۆشەویستی و ئەمەکداری و بەخشینیش، قوربانیدانە لە پێناوی بەرگریکردن لە کوردستانی شیرینمان، بە هەزاران کوردستان پڕوڕی دڵسۆزمان شەهدبوون و گیانیانی خەیان بەخشی بە کوردستان و بوونە مایەی ڕەز و شانازی بە گەلەکەمان.. تا هەتایە بە شانازییەوە یادیان دەکەکرێنەوە و بەڕێزەوە ناویان دەهێنن.
(هەمیرۆس) دەڵێ:" لە دنیادا هیچ شتێک لە خاکی نیشتمان شیرینتر نییە"
(پیرەمەرد)ی نەمریشمان دەڵێ:

کاولەکەی وتەن هێندە شیرینە
ژاری دووپشکی عەربەت هەنگوینە

(جیفارا)ش دەڵێ:" نیشتمانەکەم فڕی کردم.. کە خوێنی شەهیدانە.. سنووری نیشتمان دیاری دەکات"
سەز و پڕەش و خۆشەویستیمان بە کوردستانی نیشتمانمان، هێندە لە ناخمدا گەورە و بە سنوورە، ڕەنگە نەتوانین بە نووسین و هەنراوە و چیرۆک گوزارشتی لێبکەین.
کە پەرلەمانتاری کوردمان بەڕێز (عوسمان بایدەمیر) ناوی کوردستانی

هێنا، تورکێ ڕەگەزپەرستەکان، چاویان چووە پشت سەریان، جگری سەرکی پەرلەمانی تورکیا، لە ناو هۆڵی پەرلەماندا بە ڕقەوە وتی:" کوردستان لە کوێیە؟" عوسمان بایدەمیریش دەستی خستە سەر دڵی خۆی و سێ جار وتی: " کورددستان لە ناو دڵمان دایە" ڕاستێ کوردستان لە ناو دڵمان دایە و هەرگیز داگیرکەرانی کوردستان، ناتوان دەریبکەن.

بەڵام لە هەموو کات و شوێنکدا، لە نێو هەموو گەلکدا، کەسانکی لە ڕەدەرچووی هەڵپەرست و خۆپەرست هەن، کە تەنیا بیر لە ژیانی خۆیان دەکەنەوە، گوێ بە ئازار و نەهامەتییەکان و کارەساتکانی گەلکەیان نادەن، گوێ بە دەستدرێژی و ستەم و ئێو مەترسیانەش نادەن کە لە لایەن داگیرکەران و دوژمنانەوە ڕووبەڕووی نیشتمانکەیان دەبنەوە، ئەم جارە کەسانە هیچ خۆشویستی و دڵسۆزی و هاوبەستبوونکیان بە گەل و نیشتمانکەیان نییە، لەمەش خراپتر و مەترسیدارتر، ئەوەیە وەکو گوێنین، کەچی بوونەتە دەک و چەقیونەتە جێستەی گەلکانیان.. ئەمانە ئامادەن بە پارە و دەسەڵات و پایە و بە بەرژەوەندی کەسێتییان، ئەوپەڕی ناپاکی لە گەل و نیشتمانکەیاندا بکەن، خەیان و ویژدانیان و ڕوشتیان و مرۆڤایەتییان بە داگیرکەران و بە دوژمنانی گەل و نیشتمانکەیان بفرۆشن، سیخوڕی لەسەر گەلکەیان بکەن و بە ئاشکرا و بە نهێنی زانیاری گرنگ و مەترسیدا بە داگیرکەران بفرۆشن.. ئامادەن نەکەری و تانە و لەمە و سەرشۆڕی و شەرمەزاری و سووکایەتی قبووڵ بکەن.

ناپاکی پەتایەکی زۆر مەترسیدارە و، کارەساتی زۆری لێدەکەوێتەوە.. ناپاکی جۆری زۆرە، وەکو ناپاکی هاوسەرگیری، ناپاکی هاوڕێتی، ناپاکی بازرگانی کردن بە ماددە هۆشبەرەکانەوە، ناپاکی دەسەڵات،… هتد، بەڵام گەورەترین و پیسترین و ناپاکترین ناپاکی، ناپاکیکردنە لە نیشتمان.. کە بە گەورەترین تاوان دەرهەق بە گەل و نیشتمان دادەنرێت. لە هەموو یاساکانی گەلانی دنیادا، لە ناپاکی نیشتمان نابوورن و بڕ هیچ لێبووردن و بەخشینێک ناکەوێت و قورسترین سزا دەدرێت.
بەگومان مێژووی گەلی کوردیشمان بەدەر نییە، لە لاپەڕە ڕەشکانیدا، ناوی چەندین ناپاکی نیشتمان و خەفرۆش و کوردستان فرۆش و جاش و نۆکەر و سیخوڕ و، چاوساغ و کاوسووری پێش لەشکری داگیرکەر و دوژمنانی کورد و کوردستان تۆمارکراون، کە بە پارە و پایە و دەسەڵات، یارمەتی دوژمنانی گەلکەمان و داگیرکەرانی کوردستانیان داون و پێشیان کەوتن و ڕابەریان بوونە و، لوولەی تفەنگکانیان کردوونەتە گەل و نیشتمانکەیان، یا زانیاری نهێنی و

مەترسیداریان بۆ داگیرکەران فرەشتووون.. رۆژێکی زۆر ناپاکیان بینیوە لەو کارەساتە خوێناویانەی کە بەسەر گەلەکەماندا هاتوون.. زۆر بەداخەوە، کە ئەم جاش و خۆفرۆش و نۆکەر و ناپاکانە هەکارێکی سەرکی بوونە لە شکستپێکانی شۆڕشگانی گەلەکەماندا.. پەندێکی ئیرلەندی هەیە. دەڵێ:

"بوونی شەرێکی دژندە لە پشوە بەت.. باشترە لە بوونی سۆگێکی ناپاک کە لە دواتوە بەت"
ناپاکی کوردستان، ئەوە کوردە ناپاکەیە، کە ناپاکی لە کورد و کوردستان بکات، چ بە نهێنی یا بە ئاشکرا هاوکاری داگیرکەرانی کوردستان بکات، سیخوڕی بکات و زانیاری و نهێنیی مەترسیدار بە داگیرکەران بگەیەنێت، هەکارێک بەت بە ئەوەی داگیرکەران پێیان بخەنە کوردستانەوە و داگیری بکەن.. ناپاکانی نیشتمان فرۆش، شایانی ئەوە نین کە لە کوردستاندا بژین و بمێننەوە.. نابەت چاو لە ناپاکی و لە تاوانکانیان بپۆشرێت و لێیان ببوورن، پێویستە قورسترین سزا بدرێن، سەر بە هەچ لایەنێکبن، لە پاڵی هەچ حیزبێکدا بن.. هەچ لایەنێک بیان گرێتە خۆیان و چاوپۆشی و پەردەپۆشی لە ناپاکی و لە کارە قێزەونەکانیان بکەن ئەو لایەنەش بە هاوناپاکی دادەنرێت.. چونکە ئەم ناپاکانە زیانێکی زۆر گەورەیان بە چارەنووسی ئەمە و بە داهاتووی کورد و کوردستان گەیاندووون، رۆشووتی گەلەکەمان باجێکی زۆر قورسی ناپاکی و تاوانەکانی ئەم ناپاکانە دەدەنەوە.. نابەت ئەم ناپاک و نیشتمان فرۆشانە، وەکو بەرزێکی بانان بۆی دەرچن و هیچ لێپرسینەوەیەکیان لەگەڵدا نەکرێت.. هیچ بیانوو و پاکانەیەک بۆ ناپاکیان لە قبووڵ ناکرێن، ناپاکیش وەکو پێویستی قێزەونە بۆ ناوچەوانیانەوە کە تا هەتایە دەمێنێت و بۆ نەشتەرگەریش لێیان نابڕتەوە، دوای مردنیشیان هەر بۆ ناپاک ناودەبرێن.

ناپاکان شایانی ئەوەن کە رۆژی هەزار جار نەفرەت و تف و بەردباران بکرێن.. بۆ ئەوەی ببن بۆ پەند بۆ کەسانی تری هاونیاز.. بۆ ئەوەی هاوشوەی موشیر ئاغا و مەلای خەتی و ئەرشەد زێباری و… دووبارە نەبنەوە. ناپاکان شایانی ئەوەش نین کە بشمرن، خاکی پیرۆزی کوردستان جێستەی پیسیان بگرێتە خۆ.
(ناپلیۆن پۆناپارد) دەڵێ:" نەمتوانی ئیسپانیا بگرم چونکە جاشیان نەبوو"
پێش ئەوەی کە (هیتلەر) بمرێت، لێیان پرسی: هیچوپوچترین کەسانێک، کە لە ژیاندا چاوت پێکەوتوون کێن؟ لە وەڵامدا وتی:" هیچوپوچترین

کەسانێک کە لە ژیانمدا چاوم پێکەوتووون، ئەو کەسانەن کە بە داگیرکردنی نیشتمانەکانیان یارمەتیان دام"
ناپاکانی نیشتمان کە خەفرۆش و بەکرێگیراون، تەنانەت ئەو لایەن و داگیرکەرانەش کە بە بەکرێان گرتووون و سیخوڕی و نۆکەریان بە دەکەن.. ئەوانیش بە هیچوپووچ و بە بێنرخییان دەزانن.. رقیان لێیانە و بە چاوێکی سووک و بەدبینییەوە لێیان دەڕوانن.
بە نموونە: چیرۆکی (ناپلیۆن و ئەفسەرێکی ناپاکی نەمساوی) تان بە دەگەیەنەوە.

(ناپلیۆن) لە شەڕکانیدا بە گرتنی نەمسا، لەبەر سەختی تەبەگرافیای نەمساوە شکستی هێنا و نەیتوانی بیگرێت.. بیریان لەوە کردەوە کە بە پارە نۆکەرێکی نەمساوی بکڕن و سیخوڕیان بە بکات و لەسەر سوپای نەمسا زانیاری لەوەربگرن. توانیان ئەفسەرێکی نەمساوی بە پارە رازی بکەن.. ئەفسەرە ناپاکەکە نهێنی و زانیاری زۆر مەترسیداری دەربارەی شوێنەکان و جۆری چەک و ژمارەی چەکدارانی سوپای نەمسای بە سوپای فەرەنسی دا، ئەوەشی پێ وتن کە کە لە نێوان دوو چیای نزیکی سوپای فەرەنساوە، سوپایەکی کەمی نەمساوی لێیە و چەکی قورسیان پێ نییە، گەر ئەو لەشکرگایە بگرن دەتوانن بە ئاسانی بچنە ناوەندی نەمساوە. سوپای فەرەنسی سوودەکی زۆریان لە نهێنی و زانیاریەکانی وەرگرت.. بە هەزەکی زەبەلاحەوە، لە شەوەکدا، لە ناکاودا هێشیان کردە سەر ئەو لەشکرگایە و بە ئاسانی گرتیان.. لەوشەوە چوونە ناوەندی نەمسا و لە ماوەیەکی کەمدا هەموو نەمسایان گرت.. کە بارودۆخی فەرەنسا ئارام بووە ئەو ئەفسەرە سیخوڕە ناپاکەکەی نەمسا، کە رۆژێکی ناپاکی هەبوو لە بەدەستوەدانی نەمسا چوو بە فەرەنسا، چوو بە کۆشکەکەی ناپلیۆن بە وەرگرتنی کڕی ناپاکییەکەی کە گەیشتە بردەم (ناپلیۆن)، ناپلیۆن (گەزیک زۆر)ی بە هەدایە سەرزەویەکە.. ئەفسەرەکە وتی:"بەڕام دەموو بەختی ئەوەشم هەبێت، کە تەوقە لەگەڵ دەستی ئیمبراتۆردا بکەم" ناپلیۆن وەڵامی دایەوە:"ئەم زۆڕە بە کەسانەکی وەکو تۆیە، بەڕام دەستی من تەوقە لەگەڵ کەسانەکی وەکو تۆ ناکات، کە ناپاکی لە نیشتمانەکەی بکات"
ئەفسەرە سیخوڕە نەمساویەکە، زۆڕەکەی هەڵگرت و بە سەرشۆڕیەوە چووە دەرەوە.
ئەفسەرە پلە باڵاکانی فەرەنسا کە لەوەدا ئامادەبوون.. ئەم هەڵوەستەی ناپلۆنیان پێ سەیربوو، چونکە ئەو ئەفسەرە یارمەتی و هاوکاریەکی زۆری کردن و هەکارێکی سەرەکی بوو بە سەرکەوتنیان و بە داگیرکردنی نەمسا، بۆیە لە ناپلیۆنیان پرسی بە بۆ شەوێ

رەفتاری لەگەڵدا کرد؟ ناپلیۆن بە وتەیەکی مەژوویی زەر جوان و بەجێ وەڵامی سەرکردەکانی دایەوە و وتی:"ناپاکی نیشتمان، وەکو ئەو دزە وایە کە دزی لە سامانی باوکی دەکات و دەرخواردی دزەکانی دەدات.. نە باوکی لێیدەبوورێت، نە دزەکانیش سوپاسی دەکەن"

نیشتمان هەرگیز ئەم ناپاک و خەڕڕەش و سیخوڕ و جاش و بەکرێگیراوانە لە بیر ناکات، کە دەستکەوتی دوژمنان و داگیرکەرانی نیشتمان بوون.. هەرگیز لە سزای گەل رزگایان نابێت.. هەرگیزیش مەری ناپاکییان لێنابێتەوە.

کورد دەڵێ:"سەد ساڵ بکەیت بەگانە پەرستی.. دوایی هەر دەنیت نشوستی"

دەشڵێ:"هەزار کراس بدەیە بە پاکی.. کراسە مەدەیە بە پیسی" ئەو ناپاکانەش دیارن کە کێن، وەکو دەڵێن:" دار هەبێ سەگ دز دیارە"

حیزبی خەڵات ... شیعری: نزار قبانی ... وەرگێڕانی: پشکۆ ناکام

گەر نیشتمان دوور خرابێتەوە
وەکو من
و
بیرلە چەرچەفە سپی یەکەی
دایکی بکاتەوە
وەکو من
و
بیر لە پشیلە ڕەشەکەی
ماڵەوە بکاتەوە
وەکو من
و
گەر قەدەغە بە نیشتمان
نووسین بگرێتە بەر
وەکو من

و
فەرهەنگ و ئاقە بگرتە بەر
وەکو من
ئیتر بە ناخرتە
ئو خەستخانەیی
هەموومانی تیاین...!
بە نابەتە ئندامی حیزبی خەفەت
کە بە هەزاران
کوردی لە خە گرتووە
وەکو من...!

==========

عەفرین؛ لاولاوی نیشتیمان … بەتان لەتیف عەبدولقادر"پایان"

لەپەرتوکی ئاڤستادا
وەنەی چلە زەیتونە کەشراوە..
لەی نوسراوە: عەفرین؛ ئاوی ئافرەنە..
بەرخودانی ەیحانەو لاولاوی نیشتیمانە
ئااخ چەن پەکراوم؟!..
گەرچی دەستم؛ بەکلیلەکانی ئاشتی وئازادیەوە گرتووە
بەام هەشتا؛
ئو تەفانە نامرەیە دەی زەیتونیم لەت ئەکاو ئەوشنە.
** * **
وەختی کەرکوک دەی شکا؛
وەختی چوارچرا دامرکەندرایەوە؛
وەختی دیاربەکر دەی تەکهەهات؛
کوردستانەکەی بن خەتەش گریا..
ئەی عەفرینم؛

تەنیایيت هەر لەزستانە بە بارانکەی خەم ئەچێ و
لەپارچە شوشە شکاوەکانی بەرهەتاویش..
لەرە ناڵین وەک گرە مەزن دەمنین
گەر برسی بووین؛ خەڵی پێش بەرایی ئەخەین..
کەمردیشین؛ وەکو زەیتون بەژن زراف ئەوەینەوە
دەمان زمانی ئازادی و لەمەژووشدا دەی عەفرینە ئەدوێنە.
*** * ***
بە کوێ دەن وبە کوێ؟!
نازانن کە هەتاوی پێش مردن؟!..
نازانن کە لەسەبەری سەوزی زەیتون
لەسەبەری فریشتەیی گەنای ئەودا دەمرن؟!..
مادام میفتاحی عەدەمن؛
لەئاسمانی سەوزی عەفرین تەکشکاوو دەبەخەمن.
مادام میفتاحی فەتح بین؛
بەبرژانگی چاوەکانمان نیشتیمان ڕەنگین ئەکەین و
پەتان دەڕەین خاتر جەمن.
بەئازدی وئاشتی ومرەیی
وەک کەترە چلە زەیتونمان هەمایەو
ئاڤرینە لەمەژە ڕووباری ژیانەو
سەرچاوەکەی؛ دەی بەگەردی ئاڤستا
وەک لەوی عەزەب باریکەو
لەگرە مەزن؛ غەزەل لەمردن ئەوێنە..
**** ** ****
کەزیەکانی نارین کوبانێ
بەتەقەی چەک زەیتون چنراون
دەنگی بولبول؛
هەتاوی ئەوین بەسەبەری زەیتون خاو ئەکاتەوە
ئەدی نەمگوت:
لەتاریکایی مەشریقی وجود
کەبانێیە (مشتە نورە) بەئازادی؟!..
بە بەرخەدان..
بە سەربەستی..
ئەرتەش شکەن گوڵی سوورە!..
چەک زەیتونی عەفرینەش
وەک ترپەسپی ی کوبانێ مشتە نوورە!..
ئەی گرە مەزن؛
چەماوکەی تەریک وتیزمارەکانت وەگەڕخەوە..

هاواری بۆ فریا دەنگی وشک بووە..
ئەم قرچەی گەرمایە هی کوورەی ئاگرەو
ئەرتەش شکەن ئاڤەستاکەی چاوی بوورە..
***** * *****
ئەوە فەتحە؟!..
ەوخاندنی دوو گردی سەر سینگی نارین؟!..
ئەی خودایە..
فەتحی عەدەم ستەم ئەکات..
ئەی خودایە..
ئەو نارینە مشتە نورە
فوقانی وجودە بەفەتحی عەدەم..
بزەی جەماوی دوای ئەنفالە وادوورە..
****** * ******
لەعەفرینی بەژن زراڤی دارزەیتون حەشرە..
سوتان لەکەانەکانی ئازار
لەکەانە تەنگەکانی جەحیم
سازی سوتان ئەژەنەت و
زەیتونەکانی ناو بەهەشت هەراسان وبەزار ئەکات..
******* * *******
لەم گەردوونە بە بندا
نەنوح هەیەو نەکەشتیەکەی..
وەلە کەزیەکانی زەیتونە دزراون..
دیلی دەستی سوتانن بەستەم..
ئەی خودایە لەو جیهانەی؛ نقەی لەبەر نایەت!..
من دەەم: ئەی دەی پە خورپەم..
ئەی بەرخودانی نیشتیمان
هەر پەرتوکەک بکەیتەوە هەر مەنفایە
دەست بەکلیلەکانی بەربەیانەوە بگرە..
ئاسەیەکەی وەک بڕی ئاڤەستا باریک
سەاو لەدەگەرمی گەنج وخورتەن وەاتپارەز..
سەاو لەبەرخودانی عەفرین کەبەور هەەمەت ئەبات.

******** * ********

بەتان لەتیف عەبدولقادر"پـایـــان"
٢٠١٨-٢-١٦ هەولێر

پەیامێک بۆ منداڵانی جیهان

لە (کۆمەڵەی منداڵانی کورد – لە نەرویج)ەوە

ئەمەی ئێندامانی (کۆمەڵەی منداڵانی کورد – لە نەرویج) کە بەشێکین لە منداڵانی کوردستان ئەم پەیامەمان بۆ زمانی کوردی ئاراستەی سەرجەم منداڵانی جیهان دەکەین، کە ئەمەش بەشێکین لە ئێوان.. لە هیچ وڵات و شوێنێکدا بژین.. لە هیچ نەتەوەیەک بن.. سەر بە هیچ باوەڕ و ئایینێک بن.
ئێی منداڵانی جیهان.. ئێوە لە ئەمەی منداڵانی کورد بەختەوەرتر و زیانخەشترن.. ئێوە بە ئاسوودەیی و ئارامی و ئاشتی دەژین.. بە شادی و کامەرانی دەژین.. ئێوە ئازادن و خاوەنی دەوڵەتی سەربەخێی خۆتانن.. ئازادی و دیموکراتی و ئاشتی و مافەکانی مرۆڤ و منداڵان و ژنان لە لای ئێوە بوونیان هەیە.. ئێوە مافەکانتان پارێزراون و ڕێزتان لێدەگرن.. ناتانکوژن و دەربەدەر و ئاوارەتان ناکەن.. سەرما و گەرماتان نابڕێت.. تەرن و برسیتان نییە.. بە ئێوپەی ئازادی و دەخشیەوە پێدەکەن و یاری دەکەن.. بە ئارەزووی خۆتان شایی و سەما دەکەن.. لە باوەشی گەرمی دایکان و باوکانتان دا، گوێتان لە ئاواز و موزیکی خۆش دەبێت، بە گەڵانوەی چیرۆکی خۆش دەتانکەنە خەو.. لە هەموو لایەکەوە سەز و خۆشەویستی و ڕەز دەورەی داون.. بە تامی دێتان چێژ و خۆشی لە تافی منداڵیتان دەبینن.. جیهانی پڕ لە هیوا و خەیاڵ و خەونی خۆشتان لێتێک نادەن.. کەس ناتان تەقێنێ و کەس ماڵ و قوتابخانەکانتان ناوورخێنێت..

بەڵام لە کوردستانی داگیرکراوی ئەمەی کورد دا.. داگیرکەران هەندێ ڕەگەزپەرستن، هەندێ دەندەن و خوێنمژ و فاشستن، هیندێ شەڕخواز و کاولخوازن، هەندێ دژی ئازادی و دیموکراتی و ئاشتی و پێکەوەژیان و مافەکانی مرۆڤ و منداڵانن.. هەندێ ستەمکار و تاوانبارن.. خاوەنی ڕقێکی هەندێ ڕەشن.. لە هەموو جیهاندا لە وێنەیان نییە.. لەوەتەی هەن دژایەتی گەلی کوردمان دەکەن.. لەوەتەی هەن کورد ژینەسایدەکەن.. کوردستان کاول دەکەن.. سامانی کوردستانمان تاڵان دەکەن و دەدزن.. داگیرکردن و خوێنڕشتن و کوشتنی منداڵان و ژنانی بەتاوان.. بەڕەوشتی و نامەردی و

تاوانکردن و جەردەیی و دزی و وەرانکردن و دەربەدەرکردن و ڕەگەزپەرستی، بەشکی ڕەسەن لە کولتووری بەگانی داگیرکەرانی کوردستان، کە لە باب و باپیرانیانەوە بەیان ماونەتەوە.

ئەوەتا بە ڕۆژی ڕووناک، بە بەرچاوی جیهان و کامێرەگای نێو دەوڵەتییەوە، تورکیای زیندانستان و ئێرانی سەدار و عێراقی شیعستان و سوریای بەعستان، بە چاوپۆشینی ڕوسیا و ئەمریکا و ناتۆ.. گەلەکەمەیان لە گەلی بەتاوانی کوردمان کردووە.. بە زبەلاحترین هێز و بە قورسترین چەکی مەدەرزمەوە، پەلاماری شاری کەرکوک و خانەقین و دووز و مەخموور و شەنگالیان دا، لە باشووری کوردستان، بە سەدان ماڵ و دوکان و بازاڕیان تاڵانکرد و تەقاندیانەوە، بە دەیان کەسیان کوشت، بە هەزاران کورد ئاوارە بوونە و ناهەلن بگەڕێنەوە بە زەدی خەیان.. هەر ئەم داگیرکەرانەی کوردستان هەمان گەلە کەمەیان لە شاری (عەفرین)ی ڕۆژئاوای کوردستان کرد و، سوپای ڕەگەزپەرست و دەندەی تورکیا، لەگەڵ هەزاران جاشی بەکرێگیراویان لە پاشماوەی داعش بەڕێوشتەکانی سوریا و عێراق لە ژێر ناوی (سوپای ئازاد) دا پێ چەک کردن و دەندان و نامەردانە، شەو و ڕۆژ بە فڕۆکەی تانک و تۆپ و زرپێشی ڕووسی و ئەمریکی و ئەوروپی، بە دەستپاراستن و زەر بەبەزەییانە و نامەردانە شەو و ڕۆژ بە بەوچان بەردووبارانی ماڵوێرانکەران و بازار و قوتابخانە و نەخۆشخانەی شاری عەفرینی قارەمان و جوانیان کرد.. بە سەدان کوردی سڤیلیان شەهیدکرد، بە سەدان بریندارییان هێنا.. کە لە نێو شەهیدەکاندا، زیاتر لە پێنجا منداڵی کورد شەهیدکران، زیاتر لە سەد منداڵیش بریندارن.. کەچی ئەردوگانی خوێنمژ، کە تا ناڕەگەزی بە خوێنی کورد سوورە، نکووڵی لە تاوانەکانی دەکات، لە جیاتی کوشتنی پێنجا منداڵی کورد بە پێنجا چەکداری کورد ناوی بردن.. بەجگە لە لە شەهیدبوونی بە سەدان ژن و پیری کورد لە عەفرین و دەوروبەری.. تا ئێستاش تورکیای فاشست درێژە بە تاوانەکانی دەدات، لە عەفرین و لە باکوور و باشووری کوردستاندا، ڕۆژانە ئتاوانی قێزەونتر لە دژی گەلی کوردمان ئەنجام دەدات.. تورکیا دژی کوردە لە هەرشوێنکدابین.
بە هەی پەلاماردانی عەفرینەوە، لە ترسی کوشتن، زیاتر لە دوو سەد و پێنجا هەزار کوردی عەفرین ئاوارەی سوریا بوونە، لە بەر باران و سەرما و سەهۆدا دەژین.. لەو ژمارەیە زیاتر لە حەفتا و پێنج هەزار منداڵیان تێدایە.. لە باروودۆخکی زەر سەخت و کارساتاویدا دەژین.. چی ماڵ و سامانیشیان هەیە، لە لایەن سوپای تورکیا و جاشە بەکرێگیراوەکانیەوە بە بەرچاوی کامیراکانی میدیاکانی جیهانەوە

تاڵان کران.

بە داخەوە گەلی کوردمان زیاتر لە سەد ساڵە، بۆتە قوربانی بەرژەوەندییەکانی وڵاتە زل هێزەکان.. هەموویان لە جیاتی جیهان شۆڕی داعشیان بە کورد کرد، ئێستاش پشتیان تێکردووین.. تا ئێستا هیچ هەنگاوێکیان بۆ ڕاگرتنی تاوانەکانی تورکیا نەناوە.. هیچ هەڕەشەیەکی پراکتیکیان نەناوە.. تورکیا و ئێران و عێراق ئێستا هەموو تاوانێکیان دژ بە گەلی کوردمان ئەنجام دان و ئەنجامیدەدەن.. کەچی تا ئێستاش کەمتەرخەمی نیشانەدەن و ڕێکخراوەکانی مافەکانی مرۆڤ و منداڵان و ژنان، لە ئاستی تاوانەکان و ڕەشکوژی و ژینەسایدکردنی بە ئاشکرای گەلی کوردمان، کوێرن کوێن، لاڵن، وێژدان مردوون.. هیچ هەڕەشەیەکی نێرێنییان نەنواندووە، تا ئێستا بە ئاشکرا و بە فەرمی پرۆتستۆی تاوانەکانی تورکیایان نەکردووە.. بەدەنگیش لە ئاستی تاوانداا، تاوانە.. ئەمەش شەرمەزارییەکی گەورەیە بۆ کەمتەرخەمی نەبوونەتی و بۆ ڕێکخراوەکانی مافەکانی مرۆڤ و منداڵان و ژنان، بۆ وێژدانی مردووی جیهانی بۆ بەهێستی مرۆڤایەتی.. بەرانبەر بە گەلی کوردمان.. هەموو دەوڵەتانی جیهان قەرزاری پێشمەرگە و شەرڤانانی کوردن لە بەرخودانی و قوربانیدان و بەرگریکردنیان لە دژی داعش.

ئەی منداڵانی جیهان، داوا لە ئێوەی هاوڕێ و خۆشەویستی ئەمەدکەین، کە دەنگتان هەبێن و دەنگتان بخەنە پاڵ دەنگمان و بە تووندی پرۆتستۆی تاوانەکانی داگیرکەرانی کوردستان بکەن.. داوکان لە کەمتەرخەمی نەبوونەتی و لە ڕێکخراوەکانی مافەکانی مرۆڤ لە وێژدانی جیهانی و لە هێستی مرۆڤایەتی بکەن، پێیان بڵێن بەس چاوپۆشین و بێدەنگی و بێهەڵوێستی لە ئاستی ئێو هەموو تاوانێی کە ئەردۆگانی دیکتاتۆری سیکۆپاتی، سەرۆک کۆماری تورکیای زیندانستان، بە ناڕەوا لە کوردی دەکات.. هاوارکەن و بڵێن، بەس کوشتن و بێدەنگردن و وێرانکردن و دزی و تاڵانکردن و دەربەدەرکردنی کوردی بەتاوان.. بڵێن بەس خوێنڕشتنی خەڵکی سڤیلی کورد.. داوا لە کەمتەرخەمی نەبوونەتی بکەن، فشار بخەنە سەر ئەردۆگان و دوای لێکەن هێرش و تاوانەکانی لە دژی شاری عەفرینی داگیرکراو ڕابگرێت و هێزەکانیان دەرچن لەم شارە کوردستانییەمان.. بڵێن بەس شەڕ و داگیرکردن.. بەس ژینوسایدی گەلی کورد.. با هەوومان داوابکەین، کە ئەردۆگانی تاوانبار و ستەمکار، بە تاوانی کوشتن و خوێنڕشتن و ژینەسایدی کورد، بە کوشتنی منداڵان و ژنانی کورد و وێرانکردنی کوردستان.. بدرێتە دادگای نەوەتی..

بەگومان تاوانە قێزەونەکانی ئەردەگان، تاوانی دژی بە مرۆڤایەتین.. پشێلکردنێکی زۆق و ئاشکرای هەموو یاساکان و رێکەوتنەکانی مافەکانی مرۆڤ و منداڵان و ژنانن.

ئەی منداڵانی جیهان.. سەاو و خۆشەویستی و ڕێزمان بۆتان هەیە.. سەاوی سەرجەم منداڵانی کوردستانی ئازادیخواز و ئاشتیخواز و دیموکراتیخواز و ژیانخواز.

ڕێزا شوان/ سەرۆکی کۆمیتەی منداڵانی کورد – لە نەرویج
نەرویج: ٢٥ی/ ئادار / ٢٠١٨

تابلۆ بە دەربرینی خەم و ئازارەکانی پەنابەران … ئامادەکردنی: هێژار تۆها

عەباس عەبودی ، ناوی ئەو پەنابەرە عێراقییە کە جیاواز لە پەنابەرانی تری هاوڵێی ، خەمەکانی ئەوان و خۆیشی لەو تابلۆیانەدا ئاوێتە دەکات کە بەشێوەیەکی سادە بەڵام پڕ مانا کێشاونی.
عەباس ، ماوەی نزیکەی چوار ساڵە لە کەمپەکانی پەنابەران لە دوورگەی ناورۆ ژیان بەسەردەبات بەبێ ئەوەی بزانێت چی بەسەردێت لە داهاتوودا.
عەباس وەك خۆی دەڵێت وێنە دەکێشتێت بێ ئەوەی خەمەکانی لە بیربچێتەوە.
ئەم پەنابەرە یەکێکە لەو پەنابەرانەی دوورگەی ناورۆ و پاپانیوگینیا کە پێشتر ویستویانە بە قاچاخ و بە بەلەم ووڵە ئوسترالیا بکەن و بڕی 13 هەزار دۆلاری داوە بە قاچاخچییەکان بەڵام لەلایەن هێزە دەریاییەکانی ئوسترالیاوە دەستگیرکراون و ڕەوانەی کەمپەکانی ئەو دوو دوورگەیە کراون و هەرگیز لە ئوسترالیا نیشتەجێ ناکرێن.
ئەم سیاستە تونده وەهای لە عەباس کردووە کە بەرپرسانی باڵای ئوسترالیا بخاتە ناو تابلۆکانی و لە دوو تابلۆی جیاوازدا سەرۆك وەزیرانی ئوسترالیای وەها نیشانداوە کە پەنابەرێکە و منداڵەکەی

لە ئامێزدایە لەکاتی نقومبوونی بەلەمەکەیاندا و هاوکات وەزیری ناوخۆی ئوسترالیاشی لە تابلۆیەکی تردا کێشاوە کە وەك پەنابەرێك دەردەکەوێت و داوای داخستنی کەمپەکان دەکات. بە ووتەی خۆی دەیەوێت ئەوانیش هەست بەو ئازارانە بکەن کە ئەوان چەشتویانە.

سەرچاوە : ئاژانسی هەواڵی ئێس بی ئێس

دایکی شیرینم .. دڵستێم خامۆش

ئازیزەکەی من ئەرێ هێ دایە
لەگوێم هەر ماوە سێزی لای لایە

لە بیرم ناچێ باوەشی گەرمت
گێرانی دڵەڕە و ئاوازی دەمت

بەهەبەستی جوان تێ دەتخەواندم
کاتێ دەگریام زوو ڵێت دەژاندم

لە تاریکی شەو چەشنی چرا بووی
بە گیان و بە دڵ بۆ من پەنا بووی

لە بیرت ناکەم دایکی شیرینم
ساتێ نەتبینم لێم تاڵە ژینم

هەتا بمێنم من لەم دونیایە
خۆشەویستی تۆم هەر لە دڵدایە

هۆڵەر ٢٠٠٤/٨/٢٤

ەزمان و ئەدەبی کوردی … کارا فاتیح

ناونیشانەکەی بابەتەکە

(ەزمان و ئەدەبی کوردی) ناونیشانەکی نامە نییە و تایتڵی سەرکیی ئەو کتێبەی پڕۆگرامی خوێندنی قوتابخانەکانی قۆناغی بنەڕەتی و ئامادەیی و پیشەییە، کە سەرتاکەی کەمەک بابەتی ەزمان لە خۆدەگرێت و بە نموونە و ڕاڤە و پەناسەوە ەوون دەکرێنەوە و پاشان بە ڕاهێنان، تاقیکردنەوەیان لە سەر دەکرێت، بەشەکی تریشی بە بابەتی ئەدەبی: شیعر، پەخشان و باسی قوتابخانە ئەدەبییەکان و…هتد لەگەڵ ژیاننامەی ئەدیبان و کەمەک بابەت بە خوێندنەوە پێ کراوەتەوە… پرسیارەکە ئەوەیە: بۆچی بابەتەکی پڕۆگرامی خوێندن، بریتییە لە تێکهەڵکێشکردنی دوو بابەتی جودای وەک: ەزمان و ئەدەب؟ بۆچی هەر کەسێک مامۆستا ئەدەبی کوردی بێت، دەبێت مامۆستای ەزمانی کوردییش بێ؟ بۆچی بەدرێژاییی خوێندنی کوردی لە قوتابخانە، ئەم دوو بابەتە کراون بە یەک مادەی خوێندن و کەسێک نەهات بپرسێت، ئەم دوو بابەتە چییان بە سەر یەکەوە هەیە و بۆچی لە یەک کتێبدا ترنجاون و یەک کەسیش دەتوانێت لە هەر دوو بابەتەکەدا پسپۆر بێت؟ لە کاتێکدا نەک هەر دوو بابەتەکە، دوو پسپۆڕیی جودان، تەنانەت لە ناو هەر یەکێکیاندا بە وردبوونەوە لێیان، چەندین پسپۆڕی جیا دەکرێنەوە؟

وەڵامێکی تەقلیدیمان بە ئەم پرسیارانە بیستوە کە پێ دەچێت زۆر هووکێش لە پرسیارەکە گەیشتبێت، کە پێی وایە، لە بەشی ەزماندا ئاشنابوون بە یاسا و ێساکانی زمان و چۆنێتیی قسەکردن و نووسین بە ێگەیەکی زانستی دەتە کایەوە، لە بەشی ئەدەبیشدا جگە لە ئاگاداربوون لە ئاست و مەژووی ئەدەبی کوردی و توانایی بەهرەمەندکانی، توانایی دەربڕینی ئەدەبی و قسە و نووسینی کاریگەر و سەرنجڕاکێش و بەکارهێنانی وشە و دەستەواژە و ستەی جوان و ناسک و بەهێز دەباتە سەرەوە، پێکیشەوە، واتە یزمان و ئەدەب بەهاوبەشی دەبنە هەی ئەوەی قوتابی جۆرە نووسینێک فڕ بێت، کە بە وشە و ستە و پڕۆگرافی تێکمە و زانستی چنرا بێت، یاساکانی ەزمانی تێدا جێبەجێ کرابێت و پێیش بێت لە دەربڕینی کاریگەر و بەهێز و سەرنجڕاکێش کە جیاوازە لە قسەکردنی ەتیینی، بە شێوەیەکی کرداریەیش نووسینی پارچە داشتنێک کە توانییانەی قوتابیی تێیدا

تاقی دەکرێنەوە، کراوە بۆ ئەرکەکی ئەو وانەیە.

بۆ سەرنجدان لە دۆخی نووسینی کوردی و ئاستی هەزمانی و فەرهەنووسی بۆ تایبەت نووسینی ئەو نووسەرانەی لە دونیای هەژنامەوانیدەوە دەرکەوتوون و ئەمە خەراخەرا کتێبکانیان لە چاپ دەدەن دەر، بەتەواوی دەنیا دەبین کە ئامانجێک نییە ئەو کتێبە (هەزمان و ئەدەبی کوردی) پێکابێتی و بەرهەمکی هەبووبێت، کۆشەی ئەو کتێبە یان ئەو پڕۆگرامەی خوێندن لە ناو خۆیدایە، هاستتر وایە بەهەم هەزمان و ئەدەب ناکرێت بکرێنە یەک مادە و بخرێنە ناو یەک کتێبەوە، چونکە ئەوەی هەزمان بە یاسای زانستیی نووسینی دەزانێت و فەرهەنگی نووسین و هەنووس بە هاست دادەنێت، ئەدەب و ئەدەبانی کورد بە تایبەت ئەوانەی لە کتێبی قەناغکانی خوێندندا هاتوون، کە بەشێکی زۆریان هیی سەدەکانی هابردوون، مەرج نییە پابەندی ئەو یاسا و هەسا زمانییانە بووبن و لە بنچینەدا ئەم یاسایانەیان هەر لە بەر دەست نەبوە و زۆریان لێیان ئاگادار نەبوون تا لە نووسینەکانیاندا پەیڕەویان لە بکەن، ئەوە جگە لەو گەلانکاریانەی بە سەر زمانی قسەکردن و نووسیندا هاتوون، بەیە ئێستەمە بنەمایەکی هەزمانیی پتەو لە بەشە ئەدەبیەکەی ئەو کتێبەدا (هەزمان و ئەدەبی کوردی) ببینینەوە و هەنووسکی زانستیمان بەر چاو بکەوێت کە پشتی بە بەشەکەی هەزمان بەستبێت و نووسەر و خوێنەری کورد لەوەی فەرهەنگی بەیە ئەم کتێبە ئەوەی دەیدات بە قوتابی هەر خەی بەر لەوەی لە بەرگی دواوە لەوەی تەپەڕ ببێت لەی دەستنێتەوە، ئەوەی لە شوێنکدا و لە وانەیەکدا وەک یاسای هەزمانی پشکشی دەکات، لە شوێن و وانەیەکی تردا پشێلی دەکات و هەی دەوشێنێتەوە.

پێویستە وەک هەنگاوی یەکەم ئەم دوو بەشە (هەزمان و ئەدەب) لە خەیاڵ و بیرکردنەوەی مامەستا و قوتابی و خوێنەر و نووسەری کورددا بترازێن، ئینجا ئەوانەی خەیان بە ئەکادیمییان و پسپۆرانی ئەو بوارە دەزانن دەبێت بزانن، ئەدەب و هەزمان هاستە دوو کایەی تەواو دابەاو نیین، بەهام هەندێش نزیک نیین بکرێنە یەک مادەی خوێندن و بەدرێژاییی چەند ساەک لە ناو یەک کتێببدا جە بکرێنەوە و یەک مامەستا ببێتە پسپۆڕ لە هەر دوو بوارەکەدا، پێویستە بزانن هەزمان باس لەو یاسا و هەسایانە دەکات کە زمانی لە سەر بونیاد نراوە و هەر ئەو یاسایانە شێوەیکی تەکمە و زانستییانەتر لە نووسیندا پەیڕەو دەکەن، مەبەستیش لە نووسین هەموو کایەکانی نووسینە نەک ئەدەب بە تەنها، بەیە ئەو پەوەندییەی لە نێوان هەزمان و بابەتکی ئەدەبیدا هەیە، هەمان ئەو پەوەندییە کە لە نێوان هەزمان و

بابەتێکی دەروونی، ئایینی، فیزیکی، جوگرافی و مێژوویی...هتد، دا هەیە، چونکە کە ڕۆژنامەوانی بەس لە یاساکانی نووسین و ڕێنووسێکی زانستی دەکات، بۆ نووسین بۆ گشیی بەس دەکات نەک تەنها بۆ بابەتی ئەدەبی، لە ڕاستییشدا بابەتی ئەدەبی لەو بابەتانەیە کە زۆرترین پێشێلکاریی یاساکانی ڕۆژنامەوانی تێدا دەکرێت، ئەویش بۆ هەی ئەوەی بڵێکی ئەو بابەتانە تێکستی ئەدەبین و سەردەمانێکی پێشتر نووسراون و دەستکاریکردنیان ڕێپێدراو نیین و هەندێ جاریش بۆ هەی زاڵبوونی دەنگی کاراکتەر و قسەکەرەکان لە ناو تێکستەکاندا، نووسین دەچێتە سەر شێوازێکی زارەکی و شێوەیەکی هاوبەشەکی و ناسیستماتیکی تێدا بۆ دی دەکرێت، واتە کە نووسینێکی ئەدەبی دەخوێنینەوە، وەک ئەوەی گومان لە قسەکردن بێت وایە، تا ئەوەی تێکستێک بخوێنینەوە.

(ڕۆژنامەوانی و ئەدەبی کوردی) ناونیشانێکی بەتاڵە بۆ کتێبێکی قەناغەکانی خوێندن، چونکە هەر خۆی لە خۆیدا ئەو ئامانجانە دەمرێنێ کە بۆیانی دەکات، ئەوەی دەیکات بۆ یاسا خۆی لە باری دەبات، ئەوەی تەکمەیی بێت فشەڵی دەکاتەوە، دەبێت هەموان بزانن، گەر ئەدەب و ڕۆژنامەوانی دابەشویش نەبن لە یەک، بەشێک نیین لە یەک و هەندێ لە نزیک یەکەوە دانانرێن و پسپۆڕییەکیان تێکەڵ ناکرێن، دەکرێت ئەمەیش بۆ سەرەتای ئەو خەمساردییە بزانین کە ئەمڕۆ نووسەری کورد دیدێکی ستراتیژیی بۆ نووسین نییە، هەر کەس و هەر ناوەند و دەزگایەکی ڕاگەیاندن و ڕۆشنبیری بە میزاجی خۆی پێناوی لە ڕێنووسێک دەکات و بۆ ئەوەی سەرەتاییترین هۆشیارییان لە بارەی ڕۆژنامەوانی و ڕێنووسەوە هەبێت، بەیار لە شێوەیەکی نووسین دەدەن و لە ناوەند و دەزگاکانی خۆیشیانەوە پێناوەدەکرێن.

سەرنان بەر لە پەلامارەکانی ئەنفاڵو دوای ئەنفاڵ ...

عومەرمحەمەد

سەرلە ئێوارەی ٢٢ لەسەر ٢٣ی ئازاری ساڵی ١٩٨٨ گوندی سۆسنان گازبارانکرا، دوای ئەوەی گوندنشینەکان بە نیازی نانی ئێوارە چوونەوە ماڵەکانیان، رەک لەکاتی نانی شێوان بە زرمەو نرکەی کاتۆشا بە ئاگا هاتن،کە لە سەربازگەکەی دەربەندیخانەوە بیان هەواڵ کرا، هەرچەندە بەمبەکان دەنگیان نزم بوو، بەڵام تراژیدیای گۆرەیان بە دوای خۆیانداهێنا، بەجۆرێک نەک نانی ئێوارەی لەشێواندن، بەڵکو کەس فریا نەکەوت پارووێک قوتبدات، جگە لە کەمەکوژییەکی ترسناک کە هەر لە جەدا ٦٥ کەس شەهید و نزیکەی ٤٠ کەس بریندار بوون، بەیەکجاری شیرازەی گوندەکەی شێواندن. هەرئەو شەو ٤کەسی تری گوندی کەشک لەکاتی بەهاناوەچونیان بەخەڵکی سۆسینان ٤کەسیان برینداربوون و گیانیان لەدەستدا بۆیە هەمیشە شەهیدەکانی سۆسنان ٦٩ کەس ناودەبرێن . نابەت ئەوەشمان فەرامۆش بکەین کەوا هەرلەو کیمیابارانەدا پشمەرگەیەکی خەڵکی هەورامانیش شەهید بوو. .....

[بە درێژەی بابەت کلیکی ئێرەبکەن ...]

عەفرین ؟ دەبەت زەر بوەرانێ پێنج لەسەر زامکان دانیین، بەسەڵەمی ئیسراییلی دەروەی خەمان!!

زاهیر باهیر – لەندەن

عەفرین نە کوتووەو نە دەڕاوە و نەپرسە و ماتەمینیشی دەوەت ،شەقانانی نەبەرد بە هەموو بشکانیەوە لەگەڵ خەڵکی ئازا و بوێری عەفرین-دا دووەم گەورەترین داستانی نەبەردیی و جەنگیان دوای شۆش لە کەتەلەنیا دژ بە فاشیزم و بەربەریییەتی نەک هەر

دەوڵەتی تورکیا بەکو ناتۆ و " کۆمەڵەتی نێودەوڵەتی" تۆمار کرد. ئیسپانیای 1936 لە عەفرین-دا دووبارە بووەوە .

عەفرین ئێستڕیەکی گۆشاوەی مۆزووی بڕەنگاربوونەوە بوو لە ناو سەراپای بەرگرییەکانی دیکەدا کە مۆزوو نیشانی داوە بۆ تایبەت دوای نەبڕدکانی شۆشی کۆلۆنیا کە بە هاوبەشی کرێکاران و زەحمەتکێشان و ئەنارکیستەکان و سۆشیالیستە نادەسەڵاتخوازەکانا ڕویدا.
عەفرین مۆزوویەکی بە خۆی دروستکرد کە هەتا مۆزووی بەشەریەت بڕدەوام بێت ، ناو و شانۆی خۆاگریی و بەرگریی و دژایەتی فاشیزمی دەوڵەتیی و سیستەمی سەرمایەداریی ، بە خۆی تۆمار کرد . پەنجاو هەشت ڕۆژی بەرخۆدان ، نەك دەوڵەتی تورکیا و هاوپەیمانەکانی هێنایە لەرزە و هەشکە بەکو " کۆمەڵەتی نێودەوڵەتی" ش ، بەیە کەسەك ناتوانێت لەمە و سەرزەنشتی شۆڤانان و عەفرینیەکان بکات.

عەفرین ئەو پارچە زەویە بوو کە نەك هەر لە سوریادا جیاواز بوو ، بەکو لە هەموو ڕۆژاوای ناواین-دا تاك و جیابوو . حەوت ساڵی ڕەبەق دوور لە شەڕی کوشتن و بڕین و کاولکاریی نێوانی دەوڵەتی سوریا و " موعارەزە " و نێوانی خودی گروپەکانی " موعارەزە" بوو ، حەوت ساڵی ڕەبەق توانی هەڵەك لە نێوانی خۆی و شوێنەکانی دیکەدا بکەشێت. عەفرین ئەو پارچە زەویە بوو کە زیاتر لە 200 هەزار سووریی لەو مرۆڤایەتی خۆیان ، یەکساڵتی نێوانیان، ئاشتی و ئاشتەوایی و ڕەز و حورمەتی خۆیانیان تیادا دەزییەوە .
ئەوەی کە جێگای لۆمەیە ، ئەوەی کە شایانی پرسە بە دانانە ، ئەوە سەرکردەکانی پێدەد و سیاسەتە هەڵەکیانە ، ئەوە ئەوانن کە دەبێت نەك بە خیانا بچنەوە بەکو دەبێت لێپرسینەوەی چە و پێیان لێگەدا بکرێت و سزایەکی وابدرێن کە بە هەمیشە دووربخرێنەوە لە مەیدانی خەباتی جەماوەریی ڕۆژاوا، نەك هەمان شکست دووبارە ببێتەوە .

تاکە وانەیەك و دواوانەیەك کە لە عەفرین وەرگیرێت ئەوەیە: هەرگیز متمانە بە ئابڕ و سەرکردە مەکە ، هەرگیز پشت بە حیزب مەبەستە و باوەی پێ مەکە ، حیزب و سەکردە هەمیشە پلانی خۆیان هەیە و لە پشتی جەماوەرەوە بە گۆانەوە بیان ، لە وتووێژو سازش-دان. لە پرسی عەفرین و هەر هەموو ڕۆژاوادا ، سەرکردەکانی پێدەد دژایەتییەکی گەورەی ئۆجەلان و هزری نوێی ئۆجەلان-یان کرد ، هاوکاتیش گەورەترین خزمەتیان بە ئاگاوە یا بە ئاگاوە بووبێت ،

بە ئەمریکا و وڵاتانی ڕۆژاوا کرد بە هاوپشتیان بە ئەمریکا ، کردنی هێزی خۆبەخشی بەرگریی یەپەگە و یەپژە لە ڕۆژاوا بە هێزکی هێشبەری پارێزەری بەرژەوەندییەکانی ئەمریکا ، بە بەردەوامبوونی شەر لەگەڵ داعش لە ڕەقە و مەنبج و جەرابلوس و شوێنکانی دیکە ، بە قەبووکردنی پڕۆژەکەی ئەمریکا کە دروستکردنی هێزکی 30 هەزارکەسی بە پاراستنی سنورەکان ، بە ڕەچاوکردنی مەترسی هەڕەشی تورکیا و هاندانی بە شەڕکی ئاوا، لە لایەن پەیەدەوە ، نەتوانایی کردنی یاریییەک وەکو ئەردەگان تاکو بتوانن ، لە مەیدانەکەدا بمێننەوە و ئەوەی کە بەدەستهاتووە ، بیپارێزن. زەر هەڕەی سیاسیانەی دیکە ، هەن بەڕام لە ئێستادا هەر ئەوانە باس دەکەم .

21/03/2018

پەری ... سەردار جاف

هەوری ڕەش و تاریك بێنە
بە سەر ڕوحما بگرمێنە
خودایە بە مات و سیس بووم
ژانم تاکەی هەر بمێنە
وا پەژارە و ناسۆری تە
چاو کوێر دەکا دە دەستێنە
ڕەبی هەناسەم دەرنەچێ
ئاگری دووریت بمسوتێنە
سۆزم دەڕێتە ئەشکەوە
خولیام بە تە تاو دەستێنە
گوژمی ڕووباری ئەم خەمەم
تەنها لوتفت دەیوەستێنە
فریشتەی پەنهانی خودا
مەیلی پەری بە من بێنە
تا دووری تە ناخم بخوا
خەمی دێم هەر دەمێنە

ئەمانیا / فرانکفورت

2018 / 3 / 22

نەورۆز … عەلی حەمەشید

وا ئەمساڵیش وەکو ساڵان
لە گردەکەی مامـــــیارە
لەگەڵ ڕەحی پیرەمەرد دا
گەی نەورۆز جوانتر دیارە
***
بە بەشداری یادی نەورۆز
گەنج و پیر و منداڵی شار
بەرگی کـــوردیان پۆشیوە
هاتوونە دەر شاد و بەختیار
***
((ئەمەژی ســـاڵی تازەیە))
وەردی سەرزاری هەمـــووانە
چەند بەخـــشی دەیەنەوە
شایی و هەڵپەکە و سەیرانە
***
٢٠/٣/٢٠١٧

عەفرین دەسوتێت، چەپ لە کوێیە؟ … ولیام ئایکلر

وا پەدەچێت کورد بە بەختبن لەوەی کەوتنە بندەستی هەزەکی "غەیرە ڕۆژئاواییەوە"، بەیە ئازارکانیان بەردەوامی هەیە.
کورد خاوەنی کەمەڵە دروشمی نافەرمییە، یەکێک لەو دروشمانە: "کورد تەنهـا شاخکـان دەسـتیەتی". نـاوە نـاوە هاوپەیمانیـان لەگەڵ

زلهێزەکانەدا بەستووە، بەڵام وەک چاوەڕوان دەکرێت ئەم هاوپەیمانێتییە بە ناپاکی کۆتایی هاتووە، چونکە ئاوگۆڕی سیاسەکان بەکەکی هاوپەیمانێتی بردەوامی نایەت. کەمتریش ئەوە بەرچاو دەکەوێت کە هێزە پشکۆوتوخوازەکان کەمکێیان بە کورد کردبێت.
هەرشی تورکیا بە سەر عەفرین، دەبوایە چەپی جیهانی لە زربەی پایتەختەکان بهەناێتە سەر شەقام.

دەبوایە خەپیشاندەران بژێنە هاید پارکەوە بە ئەنگەکانی سور، سپی، سەوز و زەردی ئاڵای کوردەوە، هەروەها بە سرودی " ئەمە هەموو پەیدەین ئەستا!" ئاسمان پەکەن. بەڵام نەکرا، شەقام خامۆشە – چەند چالاکوانێکی کورد نەبێت – بە دەگمەن خەکێکی تریان لەگەڵ دەبینرێت.
ئەم دەخە بەراوردبکە لەگەڵ خەکانێکی تری بەنیشتمان: فەڵەستینەکان. کاتێک هێزی بەرگری ئیسرائیل (IDF) غەزە بەرومان دەکات چەپی ئەژئاوا بە وەستان چەفیەو عەگال لەسەر دەکات و ئەپەوان دەکات بە وایت هەڵە؛ لە قودس توندو تیژی دەست پێدەکات، دەست بەچە لە سەشیاڵ میدیاکانەوە ئیسرائیل مەحکوم دەکرێت.
ئەی بەچی ئەم شەوێە لە بەدەنگی، کاتێک کار دێتە سەر کوشتاری کورد؟
دەسەاتێکی ئیسلامی نەتەوەگەرای دیماگۆجی، بە ئابڕایەتی ئەجەب تێیب ئەردەگان، هەرشی کردێتە سەر دەوڵەتێکی بەگانە بە یارمەتی جیهادەکان بە سەرکوتکردنی بزوتنەوەی چەپ، سەرباری ئەمەش دەنگی دیموکراسیخوازانەی خەکی کوردیش لە ناوخۆ سەرکوت دەکات.

ئەی کوا تۆیی!؟

پێشتر لەسەر کێشەی فەڵەستین و ئیسرائیل نووسیوم. چەپیش زەر هاوسەزە لەگەڵ کێشەی فەڵەستینەکان، چونکە وەک قوربانیەکی وەاتە ئەژئاوایەکانی سەیردەکرێت، وە ئیسرائیلیش بە پاپشت و هەژمونی ئیمپراتەریەتی ئەژ ئاوا درووست بووە.
لەم سااەنەی دووایدا گەانکاریەک لە دێدگای چەپی ئەژئاوا ڕوویدا بەوەی سەرنجیان زیاتر چووە سەر دژیاتی کردنی ئیمپریالیزم و ئەیسیزم، گەانک لە چینایێتییەوە بە شوناسی سیاسی، هەکارەکێش لەوەوە سەرچاوەی گرتووە کە ئیسرائیل وەک شوناسی ئەژئاوا سەیردەکەن بەیە کێشەی فەڵەستینیان وەک سەکیەک بەکارهێنا دژ بە ئاسیزم و تیرەر. لەڕووە شێە لە دژی تیرە دەبێتە هەکاری نەبینینی دیمەنەکانی تر.

بەرحاڵ، من لێرەدا دەوەستم ئەوە بخەمە بەرچاو، بۆچی میللەتێکی زێری وەک کورد لە جیهاندا کە تا ئێستا بە دەوڵەتە، هەمان ماف نادرێت؟
پەم وانییە کێشەکە تەکنیکەوتنی ئایدیۆلۆجی بێت. بزوتنەوەی کوردی وەک ئەوەی ئێستا لە تورکیا و سوریا هەیە (نەک عێراق) بزوتنەوەیەکی زۆر پێشکەوتوخوازانەیە لە ناوچەکە. لە وانگەی ئایدیۆلۆژیەوە زۆرتر تێبان لەگەڵ دۆدگای چەپ بەبراورد بە کەمالی حەماس و حیزبوڵا، بە پێی ئەو جێگاو ڕێگایەی کە هەیانە دژ بە ئیسرائیل، شوێنکی تایبەتیان هەیە لای بەشێک لەو چەپانەی کە خەیان بە " دژی ئیمپریالیزم" دەزانن.
عەفرین، گەلێپانی شارەزای ئاردەگان، باکوری سوریا یان کوردستانی ڕۆژئاوا (ڕۆژئاڤا). لێرە پارتی یەکگرتوی دیموکرات PYD هاوڕێبازی پارتی کرێکارانی کوردستان (PKK) کە لە تورکیان، لەگەڵ هەردوو باڵی چەکداریان YPG و YPJ پیادەی دیموکراتیەتی ڕاستەوخۆ دەکەن لە ژێر ئاڵای کۆنفیدراڵیەتی دیموکراتیدا.

ئەم بیرکەیە لە لایەن عەبدوڵا ئۆجەلانەوە داڕێژراوە ڕابەری پارتی کرێکارانی کوردستان کە لە ئێستادا لە زیندانەکانی تورکیا زیندانی کراوە. بنەڕەتی ئەم تیۆرە لە ئەنارکیستی ئەمریکی (مورایی بۆکچین)ەوە وەرگیراوە کە شێوەیەکە لە سۆشیالیزمی ئازادانە کە چەخت دەکاتەوە سەر کەمەگەو بنەما دادپەروەرەکەی، لەگەڵ هەوەدان بە کەتایی پەهەنان بە باوک سالاری لە پەناو بنیاتنانی دونیایەکی باشتردا.
ڕەخنە گران پێیان وایە ئەم بانگەشەی دیموکراتیە پەردەیەکە بە داپۆشینی بانگەشەی سەربەخێیی کوردی. هەروەها پێیان وایە لە ژێر دروشمی یەکسانیخوازیدا بەرنامەیەکی نەتەوەیی کۆنەپەرستیان حەشاردراوە.

ڕەنگە.

ئاسان نییە بزانرێت چی لەسەر زەمینی شەڕ دەگوزەرێت، وەهیچ ڕەکخراوەکیش نمونەیی نییە. گریمان ڕەخنەگرەکان لەسەر حەقن، بەڵام هەموو ئاماژەکان ئەوەمان پێدەڵێت کەوا پارتی یەکێتی دیموکراتی زۆر پێشکەوتوخوازترە لە هەموو جیهادەکانی داعش کە شەڕیانیان کرد، هەروەها لە خوێن ڕژێکەی دیمەشق و پارەزانی ئاین لە تەهران و ئاردەگانی سەرکوتگەر. زەحمەتیش نییە لەوە تێبگەیت کە خاوەنی مافێکی ڕەوایە.
بەرحاڵ، لای زۆرێک لە چاودێران ئاکامەکەی بە خاڵێک دەگەنەوە

ئەویش ئاڵۆزی شەڕی ناوخۆ لە سوریا و پەیوەندە وەک هێزێکی ئۆپزسیۆن لەناو ئەو هاوکێشەیەدایە. پەیوەند لەگەڵ هێزەکانی دیموکراتی سوریا (SDF) ئەم هێزە هاوبەشە لەلایەن یەپەگە و یەپەژەوە بەڕێوەدەبرێن کە کۆمەڵێک ڕێکەوتنیان کردووە دووایینیان (لەگەڵ ڕژێمی ئەسەد) بوو، هەروەها یارمەتی و هاوکاریشی لە هێزەکانی ئەمریکاوە وەردەگرت.

پێناچێت ئەمە بێت.

لەڕوانگەی بەشێکی ترەوە پێیان وایە کورد هاوکاری هێزی نەیتۆ دەکات بۆ قازانجی ڕۆژئاوا بۆ بەهێزکردنی هێزی بەرگری کە خۆی نیشان دەدات لە یارمەتیەکانی ڕووسیاوە، تا تەهران و دیمەشق و خواروی لوبنان.
هەندێک ڕاستی تێدایە. هێزی سوریایی دیموکرات، بنکەی ئەسەد دەکات، هەروەها ڕێگرە لە پێش خۆونەکانی پۆتین لە ناوچەکە و بە شێوەیەکیش قەڵەمڕەوی ئێران پێ گرە و گەڕێتر دەکات.
بەهەر حاڵ، بیانوویەک هەیە بۆ ڕێگرتن لە ڕوخانی دەوڵەتی سوریێە، بیرکردنەوەیەک لە پشتی ئەمەوە هەیە کە پێی وایە هەر هێزێک پشتیوانی لە ئەسەد دەکات وەک هێزێکی پێشکەوتوخواز دەردەکەوێت چونکە شەڕی ئیمپریالیزمی ڕۆژئاوا هەژمونی وەهابیزم دەکات.
بەڕێی مۆسکۆ، تەهران و دیمەشق هاوپەیمانی هیچ هێزێکی تری یەکسانیخواز و بەرەی چەپ نین. لەو بارەوە پرسیار لە خەڵکی گەتەی ڕۆژهەڵاتبکەن.
ئەگەر جیۆپۆلەتیک بخەینە لاوە، هۆکاری تریش کە بیری لێبکرێتەوە. وەکو ئازا بەرک و کیریم شامبەرگ لە پێگەی جاکۆبیان ئاماژەیان پێدا، ئەو هاوپەیمانێتیە تاکتیکییەی لەگەڵ سوپای ئەمریکیدا مانای ئەوە ناگەیەنێ کە ناوەڕۆکی بەرنامەی پەیوەند گۆڕانی بەسەردا هاتبێت. پنتاگۆن دەستوەردان ناکات لە کاروباری ناوخۆی کوردەکان. ترامپیش هیچ کاریگەرییەکی لەسەر شەڕشی ڕۆژئاوا نییە، ڕەنگە هەر هیچیشی لە بارەوە نەبیستبێ.

با ئەوە قبوڵ بکەین ئەو بارو دۆخە تێک ئاڵاوەی سوریا وایکردووە بەشێک لە چەپ بێدەنگی هەڵبژێرن سەبارەت بە کێشەی کورد. لە بارودۆخی شەڕدا هەندێکجار زەحمەتە زاڵم و مەزڵوم لێکجیا بکرێنەوە، بەڵام هەموو ئەمانە ئەوە ناگەیەنێت کە ڕەوا هاوپشتی کوردەکان نەبیت.
لە تورکیا، پارتی دیموکراتی گەلی کەوتە بەر شاڵاوی سەرکوتکردن لەلایەن دەسەڵاتەوە پاش ئەوەی لە هەڵبژاردنەکاندا سەزدە کورسیان بەدەست هێنا لە مانگی حوزەیرانی 2015، کە هۆکارێک بوو بەشەواندنی

پلانەکانی ئەردۆگان سەبارەت بە سیستمی سەرکایەتی.
پاش دەرکەوتنی بزوتنەوەی مافەکانی کورد لەگەڵ ناڕازایەتەکانی پارکی گازی لە ئیستانبوڵ، سەرکردەکانی پارتی دیموکراتی گەلی سەلاحەدین دەمیرتاش و فیگان یەکسکداش و دەیانی تریان کەوتنە بەر شاڵاوی زیندانیکردن. ئەم سەرکوتکردنەش بە سەر کەمپەینگەی مەدەنی تورکی توندتر بووەوە بەتایبەت پاش کودەتا سەربازکەوتووەکەی ساڵی 2016.

لە پێ سەرکوتی دادگایی گەڵا بە سەرکوتی تونــدتر. لە 2015 شەوە پرسەی ئاشتی هەرەسی هێنا کە بەیار بوو کەتایی بهێنێت بە ململانێی چل ساڵەی نێوان ئینقەرە و پەکەکە، ئەوەش بە هەکاری ئەوەی دەسەڵات دەیویست دەخەکە بەتەواوی بە قازانجی خۆی بشکێنێتەوە.
کارە دوژمنکارەکان وایان کرد سەدان هەزار کەس لە خەڵکی سیڤیل لە جێگاو ڕێگای خۆیان هەڵبکەنرێن لە نێوان ساڵەکانی 2015 و 2016 دا و 250 کەسیش لە خەڵکی بە چەک بکوژرێن لە خواروی ڕۆژهەڵاتی تورکیا. جارێکی تریش چارنووسی کورد بە بەدبەختی بەڵێنی خراپ لە لایەن بەرپرسی چەپەوە.

ئەم هاوپشتی نەکردنە کە پێشتریش ئاماژەم پێدا، بەڵای من دەگەڵتەوە بە ئەوەی کەوا کورد قوربانی دەستی هەزەکی " غەیرە ڕۆژئاواییە " بەیە ئازارەکانیشیان بەردەوامە. ئەوە گرنگ نییە کەوا تورکیا ئێندامی هاوپەیمانی نەیتەیە، یان دەیەوێت بچێتە ناو یەکێتی ئەورووپاوە، یان بەتەنها دەوڵەتێکی سەرکوتکەرە و خۆن و ئارەزوی ئیمپراتۆریانەی هەیە و مێژویەکیشی هەیە لەسەرکوتکردنی نەژادەکانی نەوخۆی.
ئەم دەخە بە زەرەک لە چەپەکانی ڕۆژئاوا جێی سەرنج نییە، بەیە قوربانکانیش ناکەونە بەرچاو.

وەرگێڕانی: گەران عەبدوڵا
20/3/2018
ئەم وتارە لە
2018-2-23 نووسراوە.

– ولیام ئایکلر:
ڕۆژنامەوانێکی سەربەخۆیە و لە وڵاتی بەریتانیا دادنیشێت. هەڵگری بڕوانامەی ماستەرە لە ڕۆژهەڵات ناسیدا.

– ڕۆزا بۆرک Rosa Burç
توێژەر لە پەیمانگای زانستە سیاسەکان و زانستی کۆمەڵایەتی لە زانکۆی بەن.
– کیریم شامبەرگ- Kerem Schamberger
توێژەر لە بواری زانستی پەیوەندەکان و میدیا لە پەیمانگای لەدفیگ ماکسمیلیان لە میونیخ، وە ئەندامی چەپی مارکسییە.
– جاکۆبیان Jacobin
پگۆیەکی میدیایی چەپە لە ئەمریکا.

سەرچاوە:
https://www.opendemocracy.net/north-africa-west-asia/william-eichler/as-afrin-burns-where-is-left

---

موسڵ شاری مردو و نهێنیەکان … نوری بەشیر

جیهان هات و هاواری ئەمریکاو هاوپەیمانییە غەربی و ناوچەییەکانی باش بیست لەپرسەی ئازادی موسڵدا، ئایا موسڵ لەکە رزگار کراو کە جگرەوەیەتی ئەستا، ئایا رزگارکردنی موسڵ بە ئەوە بوو کە هەزەکی دەندەی وەک داعش لەو شارەدا نەهێن و خەکی موسڵ بە ژیانەکی باشتر لەکەیلایەتی دەوڵەتی خەلافەتی ئیسلامی بەرن یان بەئەوە بوو خەک توشی ئەو هەلومەرجە ترسناکەی ئەستا بکەنەوە؟ راستیەکان و دیوە شاراوەکانی موسڵ شتەکی تر دەڵێت. ئەگەر بانگەوازی پرسەی ئازادی موسڵ و جەنگەک کە لەوە بەدەخراو چەکەک لەوە تاقی کرایەوە و هەزەکانی داعشی لەو شارە وەدەرنا، ئەستا بە ئاوەدانەوەیەک لەموسڵ و هەلومەرجی ژیانی ئەو شارەو خەکەکەی و وەزعی سوریا و عەفرین و لیبیا و یەمەن و… دەمانخاتە بەردەم ئەوەی کە دنیای سەرمایەداری بازرگانی بە ئینسانەوە دەکات و بە ئەمەش سیناریۆیان زەرە بە بەهەش کردنی کەمەگە، بۆیە دەبە بەشوەن ڕێگا چارەیەکی تری ئینسانیدا بگەڕین.

مەبەست لەپرسەی ئازادی موسڵ چی بوو؟

مەسەلەی پرسەی ئازادی موسڵ لە حوزەیرانی ساڵی پاردا کۆتایی هات لەلایەن هێزەکانی ئەمریکاو هاوپەیمانە جیهانی و ناوچەییەکان و حکومەتی عێراق و هەموو باڵە جەماوەرییەکانی حزب و میلیشیا شیعەکان و بەتایبەت حەشدی شەعبی و تا دێگاتە حزبە ناسیونالیستە کوردیەکان لەدەست هێزەکانی داعش، ئاوەندەی هەریەکە لەو هێزو لایانانە بەشوێن بەرنامەو سیاسەتی خۆیان و خۆ ئامادەکردن بۆ دوای پاکرنەوەی ئەو شارەوە بوون لەداعش، بۆ هەلومەرجی جێگا گرتن و شکاندنی بەرامبەرو چاڵ هەڵکەندن بۆ لایەنەکانی تر ئاوەندە بۆ رزگارکردنی خەڵکی موسڵ نەبوو لە وەحشیگەری و بەرنامەو سیاسەتی هێزەکانی داعش کە هەیبوو لەموسڵ و دەوروبەریدا.

با سەرنج بدەینە راستی کارنامەو سیاسەت وئامانجی هەریەکە لەو هیزو لایەنانە لەموسڵدا. ئەمریکا بەدوای شکستی سیاسی و سەربازی لەعێراق و دواتر لەسوریادا، جەنگی موسڵ بۆی فرسەتێک بوو تا لەو رێگایەوە باڵانسی هێز بگەڕێتەوە ڕۆژی ئێران و روسیا، لە سوریادا بشارێتەوە... بۆ تورکیا و ئێرانیش هەریەکەیان بەشوێن ئاجیندانی خۆیانەوە بوون کەچێن نفوزو دەستاتیان لە عێراق و ناوچەکەدا بەرنە سەرو لەوەوە دەستوەردان و ڕۆژی خۆیان پەرە پێبدەن. بۆ حکومەتی عەبادیش جەنگی موسڵ ئەو نیعمەتە بوو تا لە ڕێگایەوە سەرکەوتنی ململانێی ناو خانەوادەی ئیسلامی سیاسی شیعی لەبەرامبەر نەیارەکانی و بەتایبەتی مالیکییدا، نیشان بدات، هاوکات وەک هێزی یەکەم بێنە دەرەوە و دەستاتی سیاسی لە عێراقدا بەرەو مەرکەزیەت پاڵکێش بکەن... لەو نەوشدا کورتکردنەوی دەستی ناسیونالیزمی کورد و کەم کردنەوەی توانایی ئابوری و سەربازی و سەرچاوەکانی دەستاتی بزوتنەوەی کوردایەتی ئامانجێکی تریان بوو... تا بە هەرش بە سەر کوردستان و داگیرکردنی کەرکوک و کۆنترۆڵکردنی ناوچە کەشە لەسەرکان بێت، لەچوارچێوەی ئەم بەرنامەیان دابوو... دیارە هاوکاری ئێران و سازشی باڵی بنەماڵەی تاڵەبانی لەگەڵ ئێران و عەبادی و حەشدی شیعی کە هەدەفی لوت شکاندنی پارتی بوو بە ئاوەی تۆڵەی ٣١ی ئاب و بکەنەوە، توانی نەخشەکەی عەبادی خراتر بکات...

تا بە حزبە دەسەاتدارەکانی حکومەتی هەرێم دەگەڵتەوە لە پارتی و یەکێتی لەوەی ناوی پرسەی ئازادی موسڵ بوو، بەجیا لەوەی کە پارتی وەک هێزێکی کۆنترا بۆی ٤١٢ ملیۆن دۆلاری وەرگرتبوو بۆپەی رەکەوتنی ئەمریکاو حکومەتی عەبادی، بە ئاوەی هێزی پێشمەرگە دوای ئازادکردنی موسڵ لەو ناوچانە بگەڕێنەوە، وە یەکێتی لەبەرامبەر هەلومەجی چەند پارچەیی و ململانێی نەوخۆیی و پاشکەیی بە

سیاسەتکای پارتی، هەلومەرجی شەی دژی داعش چەن بە پارتی یانسبەک بوو بە یەکەتیش بەهەمانشەوە لەناوچەکانی کەرکوک و دەوروبەی، بەتام ئەم شایی و لەغانەیان زەری نەخایاندو حەشدی شەعبی و سوپای عەراق لە ئازادکردنی موسەدا سەرکەوتووی یەکەم بوون، ئیتر بە ئەمریکاو تورکیا و ئەرانی هاوپەیمانانی حکومەتی هەرەم و حزبەکانی مەسەلەی یەکپارچەیی خاکی عەراق و گرنگی حکومەتی ناوەندی، خەری ناسیونالیزمی کوردی ئاوا کردو پەنجەمەرەکانیان کە لە ٢٠٠٣ دایان لە حکومەتی قەومی عەرەبی لەچوارچەوەی فدرالیزمی قەومی و تایفی عەراقدا ئەستا باجەکەی نەک تەنیا خەیان دەیدەن بەکو خەکی کوردستان بەگشتی ئەو باجە دەدەن و بووەتە قوربانی سیاسەت و کارنامەی حزبەکانی کوردایەتی.

ئەستا کوردستان هەلومەرجەکی سەختی بە حکومەت و بە دەسەلات و بە یاسا بەسەر دەبات و هەموو حزبەکان بەئەپەزسیەنی کەن و تازەو ملیان بەرەو بەغداد شەکردوە بە جەگاگرتن لای حکومەتی عەبادی و باقی حزبە میلیشیا شیعەکان .

شاراوەکان و هەلومەرجی ئەستای موسەل:

لەم هەموو ئاڵوگۆڕە خەراو جەراوجەردا، کە بەرژوازی و میدیاکانیان هەر رەژەی کارەسات و کەمەکوژیەک دەکەنە نسیبی خەک و کردنی زەر مەسائیل بەمەسەلەی رەژ و دانانی لەلای سەرەوەی میدیاکاندا، لەگەڵ ئەو هەموو تەپڵە کوتانەی پرەسەی ئازادی موسەدا، بەتام ئەستا موسەل وەک شارەکی کەلاوەو جەگای مردوەکان بەشاراوەیی و بەدەنگی پەردەی بەسەردا دەدرەت، ئەگەرچی هەلومەرجی خەکەی عەراق و کوردستان بەگشتی خراپە، بەتام ئەوەی دوای پاکردنەوەی موسەل لە چەکدارانی داعش لەو شاردا دەگوزەرەت و باسی ناکرەت، تراژیدی ئینسانییە، لەردا ئیشارەت بەهەندەک لە نهەنیەکان و شاراوەکانی هەلومەرجی غەیرە ئینسانی ئەو شارە دەدەین.

موسەل و جەنگی مردوەکان :

شاری موسەل و هەندەلشارەکانی دەوروبەری چ لەسەرەتای دەسەلاتی داعشدا کە سیمای مەدەنیەتی کەمەگەیان پەوە نەما وە بەدیان قەبری بەکەمەل لەخەکی موسەل لە ژن و منال و پیریان ئەنجامداو کەیلەتی جنسیان سەپاند، ئەوا لە جەنگی ئەمریکاو هاوپەیمانەکانیدا، ئەو شارە بەتەواوی کاولکراو ئەستا هیچ سیمای

کەمەگ و شارکی پوو دیار نەماوو بشاری کلاوو جنگی مردووکان ناو دبرێت، کە هەزاران لاشە هشتا لژێر داروپردوی خانوو باخانەی دامەاو و باخچو ناو ماکاندایە کە بە تپبارانی هەوایی و زمینی هزکانی ئمریکاو هاوپیمانی رووبداوە، کە خکەکە وەرس بوون لبەنی لاشەی مردوو لدوروبریان و رژانە لاشەی چند نفەر و بکەمە ددزرتوو خک سرای نبووەی ئاو و کارباتەرسی جرەها نخشیان هەیە بەهەی لاشەی مردوو و بەنی زەری لاشکانەوە.

هندە لەو کسانەی گیانیان دربازکردوە لەو شارداو شایەت حاەن باسی ئەوە دکەن زرک لە ناو ماە و باخی حوشکانیاندا لاشەی کسوکارو مردوکانیان لەترسی تپبارانە ناشتوو کراون بژێر کمک خکەوە. کسک باسی ئەوە دکات کە خەی بدستی خەی ٥٠ تا ٦٠ لاشەی بکەمەی لەوکاتدا کردووە بژێر گکەی کەموو ئستا بەنی ئەو مردوانە گکەی هراسان کردوە و شونی ژیان نەماوە بە خکەکەی. یکەکی تر لەو کسانەی لرکخراوکان کار بە دزینەوو درهنانی لاشەی مردوکان دکات، دکەت تنها تا ناوەاستی مانگی جنیوری ٢٥٨٥ لاشیان درهناوە، بەام سدان لاشەی مردوی تر لەبرئەوەی لقوەایی ژێر دارو پردوی خانووە روخاوکاندان یان لەترسی زەری چک و تقەمنیک کە هی داعش بوون و ماونتەوو زرکی بە تقاندنەوە دانراون ناتوانن لاشکان دربهنن. حکومتی عراقیش گوە بە بن و کاریگریی زیانبارکانی ئەو لاشانە نادات، کبووتە خترکی گورە لسر خکی. دسکات هندەی بدوای داسپاندنی دسکات و کاری ئمنیەوەیەن، چارکی ئەوە بشوەن وەامدانەوو چاکردنی سختی زیانی خکی شاری موسەوە نین..

زرک لماکان بە پاکردنەوەی ماە و گکەکانیان لمردوکان بناچار مردوکان ناسراو بن یان نا دسوتەن لەترسی بن و بەاوبوونەوەی نخشی و پیسبوونی ئاو و هەوای ناوچکەیان. هروها دنگەی ئەوە هیە بکەی گشتی دیان هزار لە ژن و منداە و پیر دیار نین… بپەی هەواڵی جیاواز لپرسەی ئازادی موسدا لماوەی ٩ مانگدا تئکید لە کوژرانی ١١ هزار کس دکرتەوە، بەام هەواکان شتی جیاوازو زیاتر تاکید دکەنەوە، ئەوە جیا لەوەی لە ریزی ملیانی ئاوارە بەهمان شوە زرک لکەمپی جراوجری پە کردووە کچاوەی خرو خرات و دستی رکخراوە خرخوازیکانی جیهان دکەن.

موسە شارکی وەرانە:

سەرەای ئاوەی موسڵ بەتەواری مردووەکان و جەنگ بە دەزینەوەی مردووەکان لەو شارەدا بەردەوامە. ترسی نەخۆشی بەربڵاو دەکرێت بەهەی لاشەیەکی زەری ژێر زەوی، قسە لەوە دەکرێت کە بە ئاوەی شار پاک بکرێتەوە لە چەک و تەقەمەنی ترسناکی ژێر خاک و خۆڵی باڵەخانەو ماڵ و شوێنە حکومیەکان ئاوە چەندین ساڵی دەوێت بە پاکرنەوەی، ئەمەش ترسەکی زەری هەیە. بەپێی قسەوباسی ڕەکخراوی کەردنەوەی چەک و تەقەمەنی، بە هەزاران تەن لەو چەک و تەقەمەنیانە کە لەسەردەمی داعشەوە کە زەرەکی بە کاری خەکوژی و تەقاندنەوە ئامادەکراوە لە مەخزنەکاندا ماونەتەوە. بەپێی ڕاپۆرتی نەتەوە یەکگرتووەکان بە لابردن و پاکردنەوەی ئاو شار لە تەقەمەنی پۆیستی بە زیاتر لە ١٠ ساڵ هەیە کە پسپۆڕەکی هەڵگرتنەوەی ئەڵغام سەر بە UN لە ١٤/٢/٢٠١٨ دا دەڤیت ئاو تەقەمەنیانەی کە هەشتا لەموسەدا هەن و نەتەقاونەتەوە شارەکیان داگیر کردووە کە بە ماوەیەکی زەر دەمێننەوە و یەک ملیەن کەس لەو شارەدا دەکەونە بەر خەتەری ئاو چەکانە.

بەرد لودهامر مدیری کاروباری ئەڵغامە لە UN دەڤێت سە بەشی ئاو تەقەمەنیانە لەژێر داروپەردوی ڕوخاودان. لەکەنگرێکی ڕەژنامەوانیدا لە جنێف ئیشارەی بەوەدا کە پاکردنەوەی ڕەژئاوای موسڵ زیاتر لە دەیەیەک دەخایەنێت. هەروەها دەوترێت ئاو شار پۆیستی بە ٤٠ هەزار خانوو هەیە کە دروست بکرێتەوە.
بەپێی ڕاپۆرتی ڕەکخراوی منداڵان – یونسێف ئاو هەڵومەرجە وایکردووە کە ٧٥٠ هەزار منداڵ بە بەهرە بن لە خزمەتگوزاری تەندروستی. ئەم ڕەکخراوە لە ٦ فەبریوەری ٢٠١٨ دا لە بیانەکی ڕەژنامەگەریدا ڕایگەیاند ئاو ژمارەیە لەمنداڵان لەموسڵ و دەوروبەریدا بەبەشن لە خزمەتگوزاری و پەداویستی تەندروستی و ترسی زەر لەنەخۆشی هەیە بەهەی پیسبوونی ژینگەو ئاو و ئاوەوە.

نوێنەری یونسێف لەعەراق بیتەر هوکینز دەڤێت، ناوەندە تەندروستییەکان لە ٢٠١٤ وە تاکو کۆتایی شەی موسڵ لەبەردەم هەرشدا بوون و نزیکەی ٦٠ بنکەی تەندروستی کاولبوون؛ ئەمەش خەکی ئاو ناوچەیەو بەتایبەتی منداڵان و ژنان و بە تایبەتی ژنی حامیلەی لەبەردەم خەتەردا داناوە و ئێستا ئاو شار لەبەردەم کەمی خزمەتگوزاری تەندروستی و داو و دەرماندایە، وە باس لەوە دەکات ئاوەی لەنەخۆشخانەکانی موسڵ بینویەتی زەر جەگای نیگەرانییە.

پێشڵکاری مافی مرۆڤ بەردەوامە لەموسڵدا:

هەروەک چۆن پێشڵکارییەکان بەرامبەر بەخۆکی مەدەنی لەموسڵدا لەلایەن داعشەوە بەوپەڕی نائینسانیانە لەکوشتارو دەستبەسەر و کێڵگەی جنسی و فرۆشتنی ژنان و بەکارهێنانی منداڵان بۆ کوشتار وخۆتەقاندنەوە ئەنجامدەدرا، ئێستاش بەجۆرێکی تر ئەو کارنامەیە لەلایەن حەشدی شەعبی و سوپای عێراقەوە دەواتە پێشەوە، بەپێی ڕاپۆرتەکانی یەکێک لە ڕێکخراوەکانی مافی مرۆڤ Human Rights Watch پێشڵکارییەکانی حەشدی شەعبی و سوپای عێراق بەشێوەیەکی بەرچاو درێژەی هەیە.

لە موسڵدا بەکردەوە هیچ دەسەڵاتێکی حکومی!! نییە، ئەوەی هەیە دەسەڵاتی هێشی حەشدی شەعبییە. خەڵک بەدەست دیان دەردو کوڕەوڕییەوە دەناڵێنن.. بێکاری و نەبوونی خزمەتگوزاری ئاو و کارەبا و ڕێگاوبان و دەست نەبردنی خەڵکی بۆ پاکردنەوەی ئەو شارە و لابردنی مردەکان، ژیانی خەڵکی لە کارەساتدا ڕاگرتووە، حوکمی زیندان و کوشتن بەبێ یاساو ڕاگواستنی خەڵکانێک کەکەسوکاریان داعش یان هاوکاری داعش بوون، بەداد دەکات.

ناڕەزایەتی و خۆپیشاندان لەموسڵدا:

ناڕەزایەتیەکی زۆری دانیشتوان و کەسانێک کەتازە دەگەڕێنەوە لەئێستادا لەشاری موسڵدان هەیە بەدژی نەبوونی خزمەتگوزاری و بێکاری و ترسی فەزای نەخۆشی و بۆنی مردوو کاروکردەوەی نائینسانیانەی حەشدی شەعبی.. بەجیا لەوانەش خۆپیشاندانی کرێکارانێک کەبەعەقد کاردەکەن لە دائیرەی تەندروستی موسڵ لە ٤/٢/٢٠١٨ دا بە دانی موچەکانیان لەو ماوانەی پێشوداو داوادەکەن بخرێنە سەر میلاکی وەزارەتی تەندروستی، وە ناڕەزایەتی بە نەدانی موچەی کارمەندێکی زۆر بەبیانوی جۆراوجۆری نەبوونی لیست و مەسەلەی ئەمنی. بەڵام دەسەڵات لەبری وەڵامدانەوە بەخواستەکانیان خۆریکی پیاچوونەوەی ناوەکان و خەڵکەکەیە تا بزانێت کە سەر بەداعش بووە.

دزی و گەندەڵکاری لە کار بە پاکردنەوەی موسڵ:

ئۆگەرچی دیار نییە کە بڕێکی گونجاو و پێویست تەرخان کرابێت بۆ پاکردنەوەو بیناکردنەوەی ئەو شارە، بەڵام هەروەک هەلوەرجی عێراقی ژێر دەستی میلیشیا شیعەکان و کوردستانی ژێر دەسەڵاتی حزبەکانی کوردایەتی، کە بەجیا لەگەندەڵکاری و دزی و کاری مافیایی، لەموسڵیش هەمان شت حزبە میلیشیاکان خۆیان ئامادە دەکەن لەرێگای سەرمایەدارو کەمپانیاکانی سەر بەخۆیانەوە بۆ ئەوەی ئەو پڕۆژانەی موسڵ وەرگرن و بەئارەزوی خۆیان گەندەڵکاری و دزی تێدا

بکەن هەروەک ئەوەی تا ئێستا لە عێراق و کوردستاندا بووە چووە.

بەڵێنەکی نوێ دەوڵەتی کەپش هەرشی سەر موسڵ دابوویان، لە کۆنگری یارمەتی بۆ چاکسازی عێراق کە لەم مانگەدا لە کوەت بەسترا و ماوەی ٣ ڕۆژی خایاند پاشکۆشی زۆری پێوە دیاربوو کە پێشتر بڕیاری ٨٨ ملیار دۆلاریان دابوو، بەڵام توانرا تەنها ٣٠ ملیار کۆبکرێتەوە کە دەکاتە لەسەدا ٣٧ی ئەو بڕە، ئەمەش نەک بەشی موسڵ ناکات و نایدەنە موسڵ، بەڵکو خەڵکی عێراق ئەبەت بە بینەاکردنەوەی عێراق هەر لەچاوەوانیدا بن.

ئەمانەی لەڕەدا باسکران درێژەی تراژیدیایەکی ئینسانییە لەشاری موسڵداو گەشەیەکی بچوکە لەو مەرگساتەی کەخەکەکەی لە ٢٠١٤ وە بەدەستیەوە دەناڵێنێت وە ئایندەیەکی ڕەشنەش نابینرێ. ڕەگا چارەی خەڵکی عێراق و کوردستان بەموسڵیشەوە وشیاری و ڕەکخراوبوونی سەشیالیستیانەی خەڵکە و خەجیاکردنەوەیە لەسیاسەت و بەرنامەی ئەحزانی قەومی ئیسلامی.

مارسی ٢٠١٨

لەژێر دووکەڵەکی هەشدا … عەبدوڵا سلەمان (مەشخەڵ)

لەژێر دووکەڵەکی هەشدا…
چیرۆکەکی ئاستەقینەیە لەتاریکترین ڕۆژکانی ژیانم….

بۆ خوێندنەوەی ئەم کتێبە کلیکی ئێرەبکەن ….

نەورۆزی کــــورد .. کۆنتریـــن وگۆرتریــن و جیهــانیترین جەژنی مرۆڤایەتییە

نووسینی :
دکتۆر مەولود ئیبراهیم حەسەن
١٠/٣/٢٠١٨
– زانکۆی سەلاحەدین /هەولێر

_____

جەژن زۆرن لە جیهان ..جەژنی جیهانی و ئاینی وجەژنی نەتەوەیی و جەژنی کلتوری ودەوڵەتی جەژنی عەشیرەتی و هێکخراوەیی وزۆر جەژنی تر ، بەڵام ؛ هیچیان ئاوەندی جەژنی نەورۆز کۆن و جیهانی نین .
هەروەها هیچ میللەتێکیش ئاوەندی کورد بە بەگژی مێژوویی و جوگرافی و کلتوری و نەتەوەیی بە خاوەندارییەتی ئەم جەژنە بە گژی بەدەستەوە نیە !کەچی دواجار بە هۆی – بێ ئاگایی و بێ دەوڵەتی کورد – ئەم جەژنە کەمێکی گشتیی نەتەوە یەکگرتووەکان لە سەر بنەمای ناڕاست وەک- جەژنێکی ئاشتی ئەرانی !!- لە کاتی بە جیهانی کردنیدا بە فەرمی بە جیهانی ناساند ، هەر لەم کاتەشدا ترکیاو ئەفغانستان و پاکستان بە تووندی ناڕازیبان دەربڕی ودژی ئیران و هەریەکەیان خەیان بە خاوەنی ئەم جەژنە دەزانی ! وەزیری دەرەوی ئەفغانستان بە ناڕازیبێکی زۆرەوە کابووناوەکەی کەمێکی گشتی نەتەوە یەکگرتووەکانی بە جیهشت و واژۆی لە سەر بەیارە کە نە کرد ، ئەم ناتەبایی و ناکۆکیە هەتا ماوە یەکی زۆر راگەیاندنە کانی ئەم وڵاتانە و چەند وڵاتێکی تری گرتەوە.
ئەم چەندەدو چەنە گەرمە لە نەتەوە یەکگرتووکان لە سەر خاوەندارییەتی نەورۆزدکراو خاوەنی ڕاستە قینەشی – کورد – بێ ئاگاو بە هۆست بوو .!!

مێژووی نەورۆز

هەموو شارەزاو پسپۆرانی مێژووی کۆن و شوێنەوارو کلتورو شارستانیەتی سەمەریەکان ، لە سەر ئەوە یەکدان کە جۆرنی نەوەز هەمان جۆرنی – زگماک – ی سەمەریەکانەو پەیوەستە بە داستانی گەورەی – ئینناو دەمموزی – کە دواجارزرتر بە – داستانی تەموزو عەشتار – دەناسری لە لەکەلینەوە زانستیەکانی پسپۆران ، پسپۆرانی هەموو جیهان .

سەمەریەکان کێن ؟

سەمەریەکان خاوەنی کۆنترین و پێشکەوتووترین شارستانیەتی مرۆڤایەتین ، ئەم سەمەریانەش بەشای زۆرترین و گەورەترین پسپۆرانی سەمەریناس ئەوانە ن لە کوردستان و زنجیرە چیاکانی زاگرۆس سەریان هەڵداوەو بەردەوامی مرۆڤ هەر کۆنە کانی کوردستانن ، کە بە – زاگرۆس -ی و -برادەست – ی و- شانەدەر- ی دەناسرێن . لێکۆڵەران ، هەر لەکۆڵەران ئەوە دەسەلمێنن کە یەکەمین کشتوکال لە هەموو جیهاندا–کشتوکاڵی ئێشکەوتی شانەدەر – ئەوەی بە کشتوکاڵی – گوندی زاوی جمی – زۆقیا چەمە – ناسراوەو زەمە نە کەی بە زیاتر لە ١٥ تا ١٢ هەزار ساڵ پێش زایین دەگەڕێتەوە ، لێکۆڵەران سەرهەڵدانی داستانی تەموزو عەشتاریش هەر بە ئەو زەمە نە دە گەڕێنەوە . کشتوکاڵیش شادەماری پێشکەوتنی مرۆڤ و شارستانیەتکەیەتی کە بەم شێوەیە ی خوارەوە گەڵانکاری بەسەر ردا هاتووە و بەرەو پێشەوە چووە :

یەکەم :کشتوکاڵی بارانیی ئێ شکیوت ، ئێشکەوتی شانەدەری گوندی زۆقیاچەمە –زاوی جمی – کە زەمانی سەر هەڵدانی بە(١٥ تا ١٢ هەزارساڵ پێش زایین) دەگەڕێتەوە .

دووەم : کشتوکاڵی بارانیی گوند- گوندی چەرموو- کە بە٧ تا ٩ هەزار ساڵ پێش زایین و گوندی – بەستان سوور – ی تازەدەزراوەی شارەزوور کە زەمانەکەی بە(٩ تا ١٢ هەزارسال پێش زایین) دەگەڕێتەوە .

سێیەم : کشتوکالی بارانیی شار – کشتوکالی بارانیی شاری هەولێر – کە زەمە نە کە ی بە(٧ تا ٦ هەزار ساڵ پێس زایین) دەگەڕێتەوە .

چوارەم : کشتوکالی ئاودێری شار– کشتوکالی ئاودێری شاری ئوور – ی خواروی ئەمڕۆی ئێراق کە زەمە نە کە ی بە(٤ هەزارساڵ پێش زایین) دەگەڕێتەوە پاش ئەوەی کە بە شێک لە سەمەریەکان دەچنە خواروی ئیراق وقەناغی دووەمی شارستانیەتکەیان لەوە دەست پێدەکەن .

ئەم بەردەوامی و پێشکەوتنەی کشتوکال بەردەوامی بە شارستانیەتی

باپیرانی سەرۆکان و سەرۆکی دەستەی یەکەمین پشکنین و هەڵسەنگاندنی لە ئۆشکۆتی شانەدا لە نیوان ساڵانی (١٩٥١ تا ١٩٦١ ز) دا وەبەرهێنانی بیرکردنەوەی ناشتنی مردووکانیان دەرکەوتووە کە پێش لە ٦٠ هەزار ساڵ پێش زایین لە ئۆشکۆتی شانەدا نێژراون . هەر ئەم بیرکردنەوە ئایینییەی شانەدارییکان دەگەڕێنێتەوە بۆ سەردەمی کشتوکاڵی ئۆشکۆت و سەرهەڵدانی داستانی – ئینناو دەمموزی – کە دوو گەورەترین خوداوەندی ئاو و باخ و پاڵەوان و کارکتەری سەرەکی داستانی – تەموزو عەشتار – ن ،ئەمە ئەم بیرکردنەوە ئایینییە نوێیە لە ئۆشکۆتی شانەدار بە تەی ئایینی سەرەتایی کان دەزانین ، ئاو ئایینی سەرەتایی کە دکتەر خەزعەل ئەلماجیدی بە – تەی هەموو ئایینەکانی جیهان – ی دەزانێ .

بنەماکانی سەرهەڵدانی داستانی تەموزوعەشتار :

هەموو تازەداهاتوێک لە خۆا سەرهەڵنادا وبەشک چەند هەوبنەمایەکی تایبەت بە خۆی هەیە ، داستانی تەموزو عەشتاریش چەند بنەمایەکی هەبوو
یەکەم – بنەمای ئەفسانەیی ؛ بەپێی ئەفسانە ئایینییەکەی ئاو سەردەمی باپیرانی سەرەتاکان ، تەموزی خوداوەندي شەش مانگ دەچێتە – بن دنیایێ – عالم السفلی – ودەمرێ و لە ژێری نەورەز ژێری یەکەمی مانگی یەکەمی ساڵی نوێی سەرەتاکان دەموزی زیندوو دەبێتەوە ، ئەم زیندووبوونەوەی خوداوەندی دەموزی کراوە بە جۆرێن وسەرەتاکان پێیان گوتووە – زاگمک –وئەم ئاهەنگە بووە بە بۆنەیەکی یەکجارگەورەو پیرۆزو هەموو خەڵک و دەسەڵاتی ئایینی و دەسەڵاتی کۆمەڵایەتی و دەوڵەتی بە ئاو ئاسمێکی گەورەو چەند ژێرێ تێیدا بەشداربوونێ .

دووەم – بنەمای ئایینی ؛ وەک پێشتر باسمان کرد تەموزی خداوندوئینناو دوو گەورە خداوەندی باوەڕی ئایین ئاو سەردەمی خەڵکەکە بوون و مردن و ژیانەوشیان سروتێکی ئاینی پیرۆزو گەورە بووە لایان و هەموو خەڵکەکە وەک ئەرکێکی پیرۆزی ئایینی هاوبەشیان

تەداکردووەو ئاهە نگیان بۆ گێڕاوە .
سێیەم – بنەما سروشتییەکەی ؛ ئەم جۆژنە پەیوەست بووە بە گۆڕانکارییە سروشتیەکان و لە پاش زستانیکی دوورودرێژو پڕبەفروسارد ی زستانیی ، بەهاریکی ئاووهە واخۆش و سروشتکی سەوزو ڕازاوە سەرهە ڵدەداوئەم گۆڕانکارییەش لەگەڵ زیندووبوونەوەی دەموزی خوداوەن هاوکاتە و ئەمەش جۆژنکە پیرۆزترەکات و هە ڕئەم ڕۆژەش بوو بە ڕۆژی دەست پیکردنی ساڵی نوێ وکە لەم ڕۆژەدا شووە ڕۆژ بەرابەر دەبن و ئەمەش بوو بە گەورەترین و کۆنترین – ساڵنامە – تقویم – ی هەە مووجیهان وسەمەریەکان دریژەیان بەم ساڵنامەیەداو ئێستا کوردەش ئەم ساڵنامەیە پیرۆزەکات وڵەگەڵ چەند نەتەوەیەکی تر .

چوارەم – بنەماکشتوکاڵیەکەی ، پەشتر گوتمان ئەم جۆژنە لە گەڵ سەرهە ڵدانی کشتوکاڵ سەری هە لداوەوکشتوکاڵیش مانگی بەهار سەرەتایەکەیەتی و بەهارەش لە ڕۆژی- جۆژنی نەورەز- دەست پەدەکات و ئەم ڕۆژەش ڕۆژی یەکەمی مانگی یەکەمی ساڵی نوێی سەمەر یەکان بووەو دواتر زەر نەتەوەی تر ئەم جۆژن و ساڵنامەیان لە شارستانییەت و کلتوری سەمەریەکان وەرگرتووە ، هە موو ئەو میللەتانەی پیش زایین شارستانییەت و دەسەاتیان هە بووەو دواجار بەشکن لە پەکهاتەی میللەتی کورد بە نموونە ..گوتی و میتانی و خوری و مادو ئیلامیەکان و تادەگاتە ساسانیەکان و هە تا ئەمەش ، ئەوە جگە لە – ئەکەدی و ئاشووری و بابلی – ەکان وزەری تریش کە کەوتنە ژێر کاریگەری ئایین و شارستانیەتی سەمەریەکان و درێژیان پەدا.هە ر بۆیە دەتوانین بڵێین ..جۆژنی نەورەز هە ر لە کۆنەوەو پەش زاینیش ەەندکی جیهانی بوونی وەرگرتووە و گەیشتووەتە هندومیسرو یۆنان و زەروەاتی تریش .

ئەمانە هە مووی دەیسەمەنن ..کە جۆژنی نەورەز لە کوردستان سەری هە ڵداوەو هە ر لە کوەدستانیش بە دنیا بەاو بووەتەوە .
بە جیهانی بوونی نەورەز جارکی تر :

لە ساڵی ۲۰۱۰ ی زاینیدا – کەمەی گشتی نەتەوە یەکگرتووەکان – لە سەرداوای ئێران و ترکیاو ئەفغانستان و پاکستان و چەند دەوەتکی ترجۆژنی نەورەزیان وەک جۆژنکی – کلتوری ئاشتی – کرد بە جۆژنکی نەو نەتەوەیی و ئێستا لە هە موو جیهان و لە سەرداوای نەتەوە یەکگرتووەکان ڕۆژی ۲۱/۳ی ساڵی نوێ و بەرامبەر ۲۱/۳ ی زاینی لە هە موو جیهان ئەم ڕۆژی نەورەز جۆژنە .
ئەوەی گرفتەو بە کورد کارساتە ، ئەم جۆژنە وەک جۆژنکی – پیشە

ئیرانی و تەمەن ۳۰۰۰سال و ھێژی ۲۱/۳ کرا بە جێژنی فەرمی !! کەچی ھەر لەو ڕۆژی ئیمزاکردنی پەیماننامەکە لە نێوان ئێران و ئەفغانستان و ترکیاو پاکستان بوو بە کێشەو ھەر ڕەکەت ئاوی تری بە – دزی نەورۆز- تاوانبارد کردووخێی بە خاوەن دەزانی یەکتریان بە شەیتان ناودەبرد ، کەچی خاوەنی ڕاستەقینەی ئەم جێژنە کێن و گرنگە بە ئاگابوو لەم کە ین و بینە !!

بۆچی نەورۆز جێژنەکی کوردو کوردستانییە ؟

وەک لە پێشدا ڕوونمان کردەوە ئەم جێژنە لە داستانی تەموزو عەشتاری سەمەریيەوە ھاتووە ،سەمەریيەکانیش لە کوردستان پەیدابوون وکۆنترین پەکھاتەی میللەتی کوردن ، ئەمە ش ڕایەکی گشتییەو ھەندێکی جیھانی ھەیە وپسپۆرانی زانستخوازی ڕۆژئاوایی و ڕۆژھەڵاتی وسەرناسان و لە وانەش لەکۆڵەرانی میللەتانی فارس و ترک و عەرەب و دەیسەمەنن و ساغیانکردووتەوە .ئەو پشتگیرییەی بە نەورۆزی کوردو کوردستانی ھەیە ، بە بەڵگەی مێژوویی و جوگرافی وکلتوری بە ھیچ نەتەوەیەکی تر دەستناکەوی بە تایبەت ئەوانەی خۆ بە خاوەنی نەورۆز دەزانن ..ھەتا ئێرانەش ، ئەو ترکیا ھەڵە رھیچ ! ترکیا لە کاتێکدا نەورۆز قەدەغە دەکات و لە سەر پیرۆزکردنی جێژنی نەورۆز کورد دەکوژێ و دەخاتە بەندیخانە ، کەچی لە وە خێی بە خاوەنی نەورۆز دەزانێ !؟
ئێستا کوردستانی بوونی نەورۆز لە چەند خاڵێک دا کورت دەکەینەوە – یەکەم :لە ڕووی مرۆییەوە لە نەو سەمەریيەکان و لە کوردستان سەری ھەڵداوە .
دووەم : لە ڕووی جوگرافیەوە لە خاکی کوردستان سەری ھەڵداوەو ھەر لە کوردستانیش بە دنیادا باڵاو بووەتەوە .
سێیەم : لە ڕووی مێژوویيەوە لە گەڵ سەر ھەڵدانی کشتوکالی ئێشکەوت ۱۵ تا ۱۲ ھەزار ساڵ پیش زایین و لە گوندی زاوی جمێی کشتوکالیئێشکەوت وگرشە کردنی شارستانییەتی ناوچەکە باڵاو بووەتەوە .

چوارەم : لەڕووی ساڵنامەییەوە ڕۆژی نەورۆز سەرەتای ساڵنامەی کوردستانی کێن و ئێستایەو ھەر کوردێش ناوی مانگی یەکەمی ساڵی نوێی خێی بە ناوی – مانگی نەورۆز – کردووە ، کە ئەمە لە نەو ھیچ وڵات و لە کن ھیچ نەتەوەیەکی تر ئاوانییە.
پێنجەم : نە ورۆز بە ھەی کۆنی مێژوویيەوە لە کوردستان بە کورد بووە بە جێژنەکی – نەتەوەیی و ھەمای خەبات – ئەوە تەنیا کوردە داگیرکەران نەورۆزی لە قەدوغەدەکێن و ھەر ڕکوردیش ناچارە بە

خەبات و خوێن جژنی نەورۆز پیرۆز بکات، لەم ڕووەو کورد مێژووەکی دوورو درێژو خوێناوی و پڕ لە قوربانی دانی هەیە لە گەڵ داگیرکەرانی کوردستان لە هەر ڕچوارەوە ، هەر ڕۆستا لە هەموو پارچەکانی کوردستان هەریەکە بە شێوازی جیا جیا نەورۆز لە کورد قەدەغە دەکەن ، ئەمە بە خۆی بەڵگەیەکی گرنگە چۆن نەورۆز بە کورد هەمزەکی نەتەوەیی و ئامرازێکی خەباتە . بەڵام لای میللەتانی تربە زۆری جژنیکی کلتوریین .

بۆچی نەورۆز بە کورد گرنگە ؟

کە پێشتر سەرەندرا ئەو جژنە لە کوردستان و لە ناو کورد سۆری هەداوە ، ئەوا ئەگەر هیچ گرنگیەکیشی نەبێت – کە هیچ کاتیک نەورۆز بە گرنگیی نەبووە – ئەوا گرنگی مێژوویی خۆی هەیە ، بەڵام بە هۆی میژوویی و کلتوری و نەتەوەییەوە ئێستا نەورۆز ڕەهەندێکی جیهانی وەرگرتووەو لە وەش چوونە نێو چەندە سیاسی و ئابووری و کلتوری وهونەری و و فەرهەنگیکانەوەی نێو دەوڵەتیەوە . هەربۆیە کورد دەتوانی ئەم جژنە وەک ئەلقەیەکی پێوەندیکان بەکاربێنی ولە گەڵ وڵاتانی تر سودی جیا جیای لە بەرهەم بینن .

نەورۆزئێستا داگیرکراوە !

بە خاوەندارییەتی لە نەورۆز هەر ڕئەوەندە بەس نییە کە ئەمە ئەمە بە نەورۆزو لە نە وەزدا دەیکەین ، ئەوتا لە کەرکوک بە جەرگ لە جەرگەکان ئەمڕە نەورۆز قەدەغە دەکەن و لە ئێران ئاگرکردنەوەی نەورۆز قەدەغە دەکات وەک هەنجە تک و سەرتایەک بە قەدەغە کردنی ئاهەنگی نەورۆز بە تەواوی و لە ترکیا ئاهەنگی نەورۆز تکدەدات ونەورۆزیان دەکوژە و دەخاتە بەندیخانەوە ! لە سەر هەموو ئەمانەش نەورۆز بە شۆڕیکی فەرمی و لە ئاستی جیهانی بە ناوی – یەشئێران – ی تەمار دەکرێ و ساڵانە لە نەتەوە یەکگرتووەکان و دەوڵەتە مەزنەکانی وەک ئەمریکاو بەریتانیاو ئەلمانیاو فەرەنسا وە پیرۆزبایی لە – حکومەتی ئێران دەکرێت وەک خاوەنی نەورۆزی مێژوویی – ئەمەش غەدرێکی گەورەیە لە میللەتی کورد لە ئێراق دەکرێت وبەڵگەی – داگیرکردنی نەورۆز – ە بە بەهەندێکی جیهانی . هەربۆیە بەمن وەک لەکەرکی مێژووی نەورۆز ئەم داگیرکردنە بە هیچ شۆڕیەک لە داگیرکردنی کەرکوک و هەرشارێکی تری داگیرکراوی کوردستانی بە کەمتر نازانم .ئەم داگیرکردنەی مێژوو کلتورەی کورد داگیرکردنێکی ترسناکەو پێویستە کورد لە سەر هەموو ئاستەکانی

پەهاتی نەتەوەیی لەی بیدەنگ نەبیت . ئەوەتە ئێران و ئەفغانستان و ترکیا لە سەر کلتوری – شاعیری گەورەی جهینانی مەولانا جەلالەدینی ڕۆمی – لە شەدان شکی کلتووری ، ئەفغانیەکان دەڵێن مەولانا مولکی ئەمەیە ، چەن لە عەفغان لەدایک بووە ، ئیرانیەکان دەڵێن مولکی ئەمەیە چونکە مەولانا بە فارسی شیعری نووسیوە و ترکیاش دەڵێ مولکی ئیمەیە چەن مەولانا زەربەی ژیانی لە ترکیا بەسەر بردووە .

ئەگەر ربە مەولانا ئەمە ڕاست بیت و هەریەک لە م وڵاتانە بەشکی لە مەولانادا هەیە، ئەوا بە نەورەزی کورد بە هیچ شێوەیەک ئاوا نیە و کورد لە خاوەندارییەتی میژووی نەتەویی نەورەز بە هاوبەشە.ئەوەش بەو مانایە نیە کە میللەتانی تر لە گەڵ نەورەز میژوویان نیە ! بەڵی نەورەز زیاتر لە جوار هەزار ساڵە بە دنیادا بڵاو بووە تەنو لە گەڵ هەڵوەات و میللەتیک میژووەکی بە خی پەیداکردووە ولەم ڕووە وە ئەم میللەتانە مافی خەیانە خەیان بە خاوەن ئەم میژووە بزان و ساڵانە نەورەز وەک جەژنی خەیان پیرەزی بکەن ،بەڵام ؛ئەوە ئەوە ناگەینە کە نەورەز تەمەنی سە هەزارساڵەو ڕەشە کەی ئیرانیە و هەڵوەات و میللەتەکی نەورەز پیرەز دەکات بەڵە من خاوەنی مەژووییە نەورەزم!!

چەن جەژنی نەورەزبە خاوەنی خەی بگەڕێنینەوە ؟

هەر ڕچەندە کەمەڵەی گشتی نەتەوە یەکگرتووەکان لە ساڵی ۲۰۱۰دا نەورەزی وەک جەژنەکی ڕیشە ئیرانی بە فەرمانەکی ئاشکرا کرد بە جەژنەکی جیهانی ، بەڵام ؛ ئەم بەیارە دەکری چاوی پیدا بخشێندرێتەوە و ڕاست بکرێتەوە ، چونکە نەتەو یەکگرتووەکان پیشینەی بەیار گەڕینی هەیە وئە گەر ربە فەرمی و بە بەڵگە وەاتیکی خاوەن سیادەی تەواو داوابکات ، ئەوە ش ئەمرە هەر ڕەمی کوردستان و لە ڕۆگای ئیراقەوە ئەگەربە دوانە داوا لە نەتەوە یەکگرتووەکان بکەن دەکرە فەرمانە کە ڕاستبکرێتەوە و بە ئەم کارەش پەویستیمان بە دوو لیژنەی فەرمی هەیە .
یەکەم – لیژنەیەکی سیاسی و دبلۆماسی ویاسایی شارەزا لە یاساکانی نەو دەوڵەتی ویاساکانی کارکردنی نەتەوە یەکگرتووەکان ، کە دەکرە ئەم لیژنەیە لەکەسانی پسپۆری کوردو ئیراقیەکان پیک بیت .

دووەم – لەژنەیەکی پسپۆر لە مەژووی کۆنی ئیراق و سەمەر و جەژنی نەورەز ، کە ئە مەش دەکرە ئەندامەکانی کوردو ئیراقی و جیهانیش بن .

ئەم دوو لێژنە یە ئەگەر دەوڵەتی ئێراق و هەرێمی کوردستان پشتگیریان بکەن بە دوو دەی سەر دەکەون و نەورۆز دەکەنەوە بە جژنێکی سەماری و کوردستانی و ئیراقی . من هیوادارم ئەم جژنە مژووویی و کلتوریە تەکەڵ بە سیاسەتی ڕەواکوژو یاساشکین نەکرێت و وەک کلتورێکی کۆنی مرۆڤایەتی و مافێکی ڕەوای خەڵکی ئێراق وکوردستان تەماشابکرێ پشت بە ڕیشە مژووییە زیاتر لە دوازدە هەزار ساڵیەکە بەهاری لە سەر بدرێ .

تێبینی : نەورۆزو ئەفسانەی کاوە و زوحاک

لە گەڵ ئەم هەموو مژووە دوورو درێژەی کە نەورۆز هەیەتی و پەڵە لە ڕووداوی گەورەو کۆن و گرنگ ، کەچی ئەفسانەی – کاوەو زوحاک – لە هەموان زیاتر بەاوە و بووە بە مژووی ڕاستە قینەی نەورۆز لە هۆشنبیریی گشتیدا . ئەمەش بەهۆی ئەمە بە هەی – شاهنامەی فیردەوسی – یە .کە ئەو کتێبە هەزهەندەکی هۆزهە ڕاتی و جیهانی وەرگرتەو لە ئەفسانەوە بووە بە میژوو. بەڵام ، هەندەی ئەمە لەکەینەوەمان کردبە ئەم ئەفسانەیەی کاوەو زوحاک دوو خوێندنەوەی بە دەکرێ .

یەکەمیان – خوێندنەوەیەکی فارسیانەیە وەک زانراوە – ئێستیاگ – دوا پاشا ی ماد ، کە لە سەر قسەی (هیرەدەتس) پاشایەکی باش بووە و خەڵکەکەی زۆریان خۆش ویستووە ، کەچی فارسەکان وەنەیەکی زاڵمانەیان بە دروستکردووەولە – ئێستیاگ – ەوە کردوویانە بە – زوحاک –ی دوو مار لە سەر شان و بەو هە نجەتەوە ش – کوورش- ی کچە زای زوحاک خەیان ؟ کردووە بە – کاوەی پاەوان – و بەم شێوەیە لە ساڵی ٥٥٠ پێش زایین کەتاییان بە دەسەاتی مادەکان هێناوە ! کە ئەم داستانە زۆرتر لەگەڵ کەتایی هاتنی ئیمپراتۆریەتی ماد دەگونجێ . لە گەڵ ئەوەی کە ئەفسانەیەکی هە ڵبەستراوە و ڕاستیەکە ی کەتایی هاتنی ماد ڕاستە بە دستی کۆروش بووە ، بەڵام کەتایی هاتنەکەی دەوڵەتی ماد بە شێوە یەکی ترە .

دووەمیان – خوێندنەوەیەکی کوردانەیە ، ئەویش کاوە – کەیخوسرەوپاشای ماد – ە کە ئەو پاشایە توانی دەسەاتی لە میژینەو زاڵمانەی ئاشووریەکان لە ناو ببات بە یارمەتی بابلیەکان لە ساڵی ٦١٢ پیش زایین ، ئاشووریەکان لە زاڵمی و دەڕقیدا نموونەیان زۆر کەم لە کوشتنی خەڵک و وێرانکردن و سوتاندنی شارو ئاوەدانیەکان ، ئێستاش وەنەی ئەو کوشتارە پە لە دڕەقیەیان ماوە کە لە سەر شاخ و لە تابلۆ بەردینیەکان کەشاویانەو لە بەگەڵ نووسراوەکان دا نووسیویانە، ..سەربڕین و چاو دەرهێنان و دار تێبڕین و کۆرکردن و

سوتاندن و لە خاچ دان و زەر شەوی تر لە ئازاردانی دیل و دوژمنەکانیان هە تا بە زەیان بە منداڵ و ژن و پیرو نەخۆش و بریندارە کانییش نەدەهاتوو و بەڵکە شانازیشیان پێوە دەکرد. بەڵاستی زۆمە زەرو کەم وێنەکانی ئاشووریەکان بەو حوکمە دوورو درێژی کە دەسەڵاتیان هەبووە ..زەر لە زوحاک زوحاکترو زالمانەتربوونە . هە ربە یە کورد لە ئەفسانە کە دا کەیخوسرەو بە کاوە ی پاڵەوان دەزانی و ئاشووریەکان و پاشای ئاشووریەکانیش بە زوحاک .هەربەم هەیەوە ئەفسانەی کاوەو زوحاک بە کوردبەم شیکردنەوەیە زیاتر لە گەڵ حە قیقەتی مێژوویی کە دەتوە .

هە رچەندە ئەفسانەی کاوەو زوحاک ئەفسانەیەکە لە سەر گەینی ڕاستیە مێژوویەکە دامەزراوە و تەکنە خیاڵ و بابەتە ئەفسانەییەکان کراوە ، بەڵام ؛ بووە بە هەمای خەبات و ئاپەڕینی خەڵکی چەوساوە دژی پاشاو دەسەڵاتی ناڕەواو زاڵمانە وتاموبەیکی هیوا بەخشانەی وەرگرتووەو خیاڵی هێژهە ناتیەکانی پەکردووە ، تازە بە هیچ شێوەیەک و هەزەک هەشنابیتەوە ! ئەمەش ئەگەر جێگای مێژووە ڕاستقینەکە نەگرتەوە و وەک دەقەکی ئەدەبی ئەفسانەیی سەیربکرێت ،هیچ زیانەکی نیەودەچێتە نەو دەقە جوانە ئەفسانە ئەدەبیە جیهانیەکانی هێژهە نات وهە موجیهان .

گرفتی ئاو لە عیراق.. بەرەو کوێ؟! عەبدولموتەلیب هەفعەت سەرحەت

ئاو بە گرنگترین سەرچاوەی سروشتی دادەنرێت و کلیلی هەناندیی هەموو پەکهەنەرەکانی ژیانە. ئاو هەکارەکی ستراتیجی گرنگە، کە ماوەیەکە هەوڵی جددی دراوە بۆ ئەوەی بخرێتە خزمەتی بەرژەوەندی سیاسی وڵاتەکانەوە, وئەو وڵاتەی خاوەنی سەرچاوەی ئاوە، ئەبێتە خاوەن بۆیاری کاریگەر. هەموو ئاماژەکان ئەوەمان پێ ڕادەگەیەنن، کە جیهان بەرەو گرفتی کەمی ئاو هەنگاو دەنێت و زۆربەی وڵاتان هەموو ئامرازەکانیان بەکارخستووە بۆ گلدانەوە (خەزنکردن)ی ئاو،

چونکه بەشی تاك لە ئاو بە پێی پێشبینییەکان کەم دەبێتەوە بۆ خواروی (1000 م3/ساڵ) لە ساڵی (2030)، کە کاریگەری زۆر بەهێزی دەبێت لەسەر ئاسایشی خۆراکی هەموو وڵاتان.

سەرەڕای ئەوەی کە ڕێکخراوە نێودەوڵەتییەکان هۆشداریان داوە بە وڵاتانی جیهان، بە مەبەستی یەکخستنی ئەرك و تواناکانیان بۆ پەیداکردنی ڕێگەیەکی نوێ و زانستی بە مەبەستی ڕووبەڕووبوونەوەی گرفتی کەمی ئاو و کەمکردنەوەی بە فیڕۆدانی ئاو و دانیشتن لەسەر مێزی گفتوگۆکردن بۆ واژۆکردنی پەیماننامە لەگەڵ وڵاتانی هاوسنوورو هاوبەش لەسەرچاوەکانی ئاو, لە پەنجا ساڵی ئایندەدا پێشبینی وشکبوونی زۆرێك لە ڕووبارەکانی جیهان دەکرێت، لەگەڵ زیادبوونی ژمارەی دانیشتووانی جیهان بۆ زیاتر لە (8) ملیار کەس, هەموو ئەمانە دەبنە هۆی ئاڵۆزبوونی کێشەی کەمی ئاو لە جیهاندا. بەو هۆیەوە وڵاتانی سەرچاوە (المنبع) پەنایان بردووەتە گۆڕینی ستراتیجییەتی بەڕێوەبردنی سەرچاوەکانی ئاوو هەوڵی جیدیان داوە بۆ دوورکەوتنەوە لە پەیماننامە نێودەوڵەتییەکان (کە تایبەتن بە ڕووبارە نێودەوڵەتییەکان بە مەبەستی دانانی پڕۆژەری سیاسی و ئابووری تازە لە شێوەی پەیوەندییەکانیان لەگەڵ وڵاتانی ژێرگە - المصب-) و بەم کارەش دەتوانرێ سوودی زۆر بەدەست بهێنن و بۆ مەودایەکی درێژخایەن. هەروەها وڵاتانی سەرچاوە (بۆ نموونە تورکیاو ئێران) ماوەیەکی زۆرە خەریکی پەیڕەوکردنی سیاسەتی تێنووکردنن (تعگیش) سەرەڕای هەموو پەیماننامەو پرۆتۆکۆڵ و یاسا نێودەوڵەتییەکان.

عیراق یەکێکە لەو وڵاتانەی کە پێشبینی دەکرێت لە چەند ساڵی داهاتوودا تووشی گرفتی ئاو ببێت، بەهۆی لاوازی بەڕێوەبردنی ئاو لە ناوخۆی وڵات و لاوازی سیاسەتی دەرەوەی عیراق لەگەڵ وڵاتانی دەرەوەو بە تایبەتی وڵاتانی سەرچاوە. لە ئایندەدا، کەمی ئاو کاریگەریی تەواوی لەسەر سەروەری و ئاسایشی نەتەوەیی عیراق دروست دەکات و ئەبێتە هۆی هەنگاونان بەرەو جەنگێکی هەرێمایەتی گەورە.

ڕەهەندە جیۆسیاسییەکانی تایبەت بە گرفت و کێشەی ئاو لە عیراق بەندە بە ڕەهەندی جوگرافییەوە، کە وڵاتانی دراوسێی عیراق (ئێران و تورکیا و سوریا) کۆنترۆڵی سەرچاوەکانی ئاوی عیراقیان کردووە بە ژمارەی زیاتر لە 60% بە هۆی ئەوەی عیراق وڵاتی ژێرگەیە. ڕەهەندی سیاسییش لەوەدا خۆی ئەبینێتەوە کە هەموو پەیماننامەو پرۆتۆکۆڵە نێودەوڵەتییەکانی تایبەت بە ڕێکخستنی ڕووبارو دەریاچە نێودەوڵەتییەکان پشتگوێ خراون.

لە دۆی زەمانەوە عیراق بەکارهێنەری ئاو بووە (سەرچاوەکانی ئاو لە دەرەوەی وڵاتەوە دێنە نێو خاکی عیراقەوە) بۆیە پێویست دەکات عیراق مافی بەشە ئاوی لە ئاستی نێودەوڵەتییەوە دانی پیابنرێت و پێویستە عیراق داوای پاڕێپشتی مەعنەوی بکات لە هەموو جیهان بۆ پارێزگاریکردن لە مافی بەشە ئاو کە ناسراوە بە (ماڤەکانی مرۆوو) بە تایبەتی عیراق پێشتر وڵاتێکی کشتوکاڵی بووە.

هێکخراوە نێودەوڵەتییەکان بەردەوامن لە داواکارییەکانیان بۆ ناچارکردنی حکومەتەکانی تاران و ئەنقەرە بۆ جێبەجێکردنی بەهێنەکانیان دەربارەی هێزگرتن لە وڵاتانی هێژگە. هەروەها ئەو هێکخراوانە داوایان لە عیراق کردووە بە داشتنی سیاسەتێکی ئاوی گونجاو لە بەکارهێنانی مۆدێلی نوێ بۆ ئاودێری و ڕێگەگرتن لە بەفیڕۆدانی ئاو و چاککردنی تۆڕەکان وپێویستە عیراق هەموو ئامرۆزگاریەکانیان پەیڕەو و جێبەجی بکات بەتایبەتی لە دانانی (ئەنجومەنی باڵای سەرچاوەکانی ئاو).

کاریکاتێر – ءەفرین ... جەبار

نەورۆزانە ... دڵشاد تاقانە

من و عەفرین
ئەمسا ڕەنگە
گەی نەورۆز دەکەینەوە
ئەو بەجێستە
من بەڕاحم
تاهەتایە ناکوژێینەوە
،،،
گەمژەکانی وادەزانن
بەسوتانە
لەناودەچین!
ئەمە گەی ژیلەمەینە
دوای خەمەش
دەژیینەوە

،،،
سەرا لە مەشکی پوچەتان
ئەمە خاوەنی
ئەو خاکەین
شار و گوند و تەلار
سەرلەنوێ
دروست دەکەینەوە
،،،
ئێستا ناخمان کەپە دەدا
دەهەروایە
وامان کردووە
نەورۆز بگۆ
پیرۆزدەکەینەوە
،،،
نەورۆزانە
هەردەسوتێین
خەمان گوندمان
شارمان
قوربانیە و
گۆی پاکین
دەکرێینەوە

دڵشاد تاقانە

عەفرین، وشەیەکی نوێونەتەوەیی نوێ لە فەرهەنگی زمانەوانیدا … سالار سۆفی

ئەگەرچی زێرینەی گەلی کوردستان و لایەنە مرۆڤدۆستەکانی جیهان پشتیوانی خەڵکی عەفرین بوون لە شەری بەرگریی قارەمانانەیاندا، بەڵام سەرئەنجام، دەوڵەتی داگیرکەری تورکیا و چەکدارە

تیرۆریستەکانی سەر بە تورکیا، ناوەندی شاری عەفرینیان داگیر کرد.

هەنگە هەندێك لەو دڵسۆزانەی کە هەمیشە بانگەوازی نەکەوتنی عەفرینیان دەکرد، بەداگیرکردنی ناوەندی عەفرین تووشی حەپەسان و هەشبینیی و تەنانەت بێهیوایی بووبن. لە ئاستیشدا ئەم ئەنجامە جێگای تۆمەتبارکردن و حەپەسانە، بەڵام لەبەر ئەوە نا کە ناوەندی عەفرین داگیرکرا، بەڵکو لەبەر ئەوەی شەڕقانان و خەڵکی عەفرین، توانییان نزیك بە دوو مانگ، مەزنترین بەرگریی لە عەفرین بکەن و ئاستەوخۆ بەرانبەر بە دووهەمین هێزی ناتۆ و تیرۆریستەکانی و ناڕاستەوخۆ بەرانبەر بە هەموو زلهێزەکانی جیهان بووەستنەوە.
بەڵێ قارەمانیی و قوربانیدانی خەڵکی عەفرین مایەی حەپەسانە، بەڵام هەرگیز مایەی هەشبینیی و بێهیوابوون نییە. بەڵکو مایەی شانازیی و گەشبینییەکی نەبڕاوەشە.

گەلی خۆڕاگری عەفرین و شەرڤانان، لە ماوەی ٥٨ ڕۆژدا بەرگرییەکی قارەمانانەی ئەوتۆیان لە شارەکەیان کرد، کە هەرگیز لەخەیاڵی هیچ دەزگایەکی سەربازیی کارناسیش لەو بوارەدا نەبووەو بەرگرییش هەر بەردەوامە.
شەری سەربازیی بەرەیی، تەنها شەڕی هەست و سۆز و بیروباوەڕ نییە، بەڵکو لەپاڵ ئەمانەشدا، شەڕی جەر و ژمارەی چەکی قورس و شەڕی پشتیوانیی ناودەوڵەتی و شەڕی ژمارەی هێزی سەربازی و شەڕی پایەی ناودەوڵەتی و لەپێش هەمووشیانەوە شەڕی هەوشتی سەربازییە.

دەکرێت بەشێك لە گرنگترین هۆکارەکانی پاشەکشەی شەڕقانان لەم خاڵانەدا کورت بکەینەوە.
١. دەوڵەتی تورکیا وەك دووهەمین گەورەهێزی ناتۆ ، جگە لە زۆریی ژمارەی چەکدارەکانی، باشترین جۆرەکانی چەکی لە سەرچاوەی ناودەوڵەتیی جیاوازەوە لەبەر دەستدایە و پێچەککردنیشی بەردەوامە.

٢. دەوڵەتی تورکیا، لە سەدا سەدی ئاسمانی سەرجەم ناوچەکانی چەنگی لەبەر دەستدایە. لە بەرانبەردا شەڕقانان، تەنانەت ئاسمانی خۆشیان لەبەر دەستدا نەبووە و نییە.
٣. بەهۆی پایەی گرنگی ناودەوڵەتیی دەولەتی تورکیا بە بەراوورد بە شەڕقانان، زلهێزە بەرژەوەندیخوازە بەدەوشتەکان و ئاکخراوە بووکەکە ناونەتەوەییەکانیان، ئاستەوخۆ و ناڕاستەوخۆ هاوکار و پشتیوانی دەوڵەتی تورکیا بوون، بەتایبەتیی دەوڵەتی ئووسیا.

٤. زۆرینەی گەلی تورك، وەك یەك دەزگای ڕاگەیاندنی سەربازیی یەکگرتوو، لەپشت سوپای داگیرکەری تورکیاوە وەستابوون، بە مزگەوت و قوتابخانە و دەزگای ڕاگەیاندن و هونەرمەندانەوە. تەنانەت بە بەشێك لە ئۆپۆزیسیۆنەکانی حکومەتی تورکیاشەوە.
٥. دەوڵەتی تورکیا، سەرجەم شۆڤێنیستە ناسیۆنالیستەکانی تورك و فارس و عەرەبی لەگەڵدابوو و خرابوونە خزمەتی شەڕی ڕاگەیاندنی تورکیاوە بەرانبەر بە عەفرین.
٦. دەوڵەتی تورکیا، سەرجەم شۆڤێنیستە ئیسلامییە کۆنەپەرستەکانی جیهانی ئیسلامی و عەرەبیی لەگەڵدابوو و بە هەمان شێوە، خرابوونە خزمەتی شەڕی ڕاگەیاندنی تورکیاوە بەرانبەر بە عەفرین.

٧. ئەمانە هەمووی بەلایەك. بەڵام جیاوازیی هۆشتی سەربازیی هەردوولا لە گرنگترین هۆکارەکانن. پایەبەرزیی هۆشتی سەربازیی شەڤانان لەلایەك و بەدفەیی هۆشتی سەربازیی دەوڵەتی تورکیا و تیرۆریستە بەکرێگیراوەکانی لە لایەکی تردەوە، هۆنگە لە هۆکارە سەرکەییەکانی سەرکەوتنی کاتیی سەربازیی تورکیا بن. کوشتنی منداڵان و ژنان و خەڵکی سڤیلی عەفرین و بۆمبابارانکردنی کوردانە و دڕندانەی دانیشتوانی عەفرین، ئەوەی نیشاندا کە تورکیا خاوەنی چ هۆشتێکی نزمی سەربازییە. لەکاتێکدا بەدرێژایی ماوەی شەڕ و تا ئێستاش، هیچ پێشڵکارییەکی ئەوتۆی مافەکانی مرۆڤ لەلایەن شەرڤانەوە تۆمار نەکراوە. بەدفەیی هۆشتی سەربازیی تورکیا گەیشتە ڕادەیەك، بینینی لاشەی قوربانییانی سیڤیلی منداڵ و ژن و پیر و لاو، لەسەر شەقام و ناو گوند و گەڕەکە بۆمبارانکراوەکاندا، بوو بە دیاردەیەکی ئاسایی لە عەفریندا.

دەوڵەتی تورکیا، تەنانەت نەخۆشخانەی سیڤیلی عەفرینیشی بۆردومان کرد. لێرەوە عەفرین بۆیاریدا نەچێتە شەڕێکی بەو ڕادەیە قێزەونەوە و دەست بە هۆشتی بەرزی خۆیەوە بگرێت و ئەرکی یەکەمی بوو بە ڕزگارکردنی دانیشتوانی سیڤیلی عەفرین. ئەمەش بە تەنها بۆ خۆی، شانازی و سەربەرزییەکی گەورەیە بۆ شەڤانان و ڕیسواییەکی گەورەیە بۆ تورکیا و تیرۆریستەکانی و سەرجەم زلهێزە نێودەوڵەتییەکان.

هۆکارەکانی ئەم پاشەکشەیە تەنها دەرەکیی نەبوون و بەشەکانی کوردستانیش ڕۆڵی نەرێنیی خۆیان هەبوو، کە دەکرێت لەم خاڵانەدا کورت بکرێنەوە:
١. هەڕەسی پ ك ك ، کە لە پشتیوانیی میدیایی و پشتیوانی لە چالاکییە مەدەنییەکان و کەمەڵك وتار و لێدوانی سزبزوێنەر تێپەڕی نەکردووە و هەڕەستێکی کاریگەری ئەوتۆی نەبووە. پ ك ك بە کردەوە

لە جەماوەرێکی هاندەری تەماشاکەر دەچێت، زیاتر لەوەی لەخاوەنی پرسەکە بچێت و لە گ□□ەپانەکەدا □□□ی هەبێت.

٢. هەوڵستی پێ لە شووڕەیی دەسەڵاتدارانی باشووری کوردستان.

٣. ئەوانەی زیاتر لە نیوەی خاکی باشووری کوردستانیان لە قومارێکدا د□□اند و دەیان کەسیان بەکوشتداو دەیان ماڵیان بەکاولکردن دا و نوشوستییان بۆ گەلی باشووری کوردستان تۆمارکرد و کەرکووك و سەرجەم ناوچەکانی تریان □ادەستی ع□□اق کرد، لەپێناوی شاردنەوەی □ووی □ەشی خۆیان، پێیان باشتر بوو دەوڵەتی تورکیا و تیرۆریستەکان سەرکەون نەك شەڕقانان، نەوەك □ووی خۆیان لە ئێستا □ەشتر بێت.

٤. بەهەوڵستیی بەکردەوەی زێرینەی حزب و □□کخراوە سیاسییە کوردستانییەکانی تر.

٥. ئەو ئەردگانییە ئیسلامییانەی، دژیان بە ئەردگان و خەلافەتەکەی خۆشە و تەنانەت جینۆسایدی گەلەکەی خۆشیان بەو شێوازە دژندانەیە، لەو خەوخۆشییە شۆڤێنییە ئیسلامییە بەخەبەری نەهێنانەوە.

٦. کەمتەرخەمیی زێرینەی میدیا کوردییەکان و هەستنەکردن بە بەرپرسیاریی مێژوویی خۆیان.

بە□□ تورکیا گەیشتە ناوەندی عەفرین، بەڵام هەرگیز بەسەر هیوای گەلەکدا سەرنەکەوتووە کە ئازادی و پێکەوەژیان و یەکسانیی لەناو دێیدا □ەگی داکوتاوە و خێی بۆ خولێکی تری بەرەنگاریی سەربەرزانە، ئامادەکردووە. بەپێچەوانەوە، شەڕقانان و گەلی خ□□اگری عەفرین گەورەترین بەرخۆدان و گەورەترین سەرکەوتنیان لەماوەی ٥٨ □□ژی بەرگریی بۆونەدا تۆمار کرد و بەرخۆدانیش بەردەوامە.

گەلێك بەم جۆرە بەرگریی لەخێی بکات و ژنانیان هاوسەنگەری پیاوانیان بێت و لەپێناوی ئازادی و دادپەروەریدا قوربانیی بدات و پاش بەرگرییەکی مەزن، لەپێناوی پاراستنی گیانی منا□ان و ژنان و خەڵکی سڤیل، بۆیاری دوورکەوتنەوە لە ناو شار بدات، بۆگومان هەستانەوەی زۆر ئاسانە و تەنها پەیوەندیی بەکاتەوە هەیە و هیچی تر. گەرچی شەرڤانان ئێستا لەووی سەربازییەوە کشاونەتەوە، بەڵام ئەوان سەلماندیان کە هەرگیز لەشکست نایەن.

سەرکەوتنێکی مەزن لەناخی شەڕقانان و سەرجەم گەلی عەفرین و

ڕۆژئاوادا خەڵاس مەبەستی داوە و هاکا خۆری ئازادیی هەڵهاتەوە و پرشنگی بەهەموو لایەکدا پەخش کردەوە. ئیتر کە باس لە عەفرین دەکرێت، باس لە شکست و سەرکەوتن ناکرێت. شەڕی عەفرین وشەیەکی نێونەتەوەیی هاوبەشی خستە ناو فەرهەنگی سەرجەم زمانەکانەوە. لەمەودوا وشەی عەفرین، بەمانای پێکەوەژیانە، دادپەروەرییە، یەکسانییە، بەرخۆدانە، قوربانیدانە، سەرکەوتن و بردنەوەیە.

سالار سۆفی
٢٠١٨\٣\١٨

عیفرین سەرکەوت ... عومەر محەمەد

لەروی سەزداریەوە نازانم، مەجبوورنیم دڵ کەس بدەمەوە، بەپێچەوانەوە دەیبینم کە چەن سەزدارانێ تەماشای روداوەکان دەکەن ئاواش ئەستا کەوتوونەتە شین وگریان و تف باران، بڵکو بە بروایەکی قوڵەوە دڵنیام : عیفرین سەرکەوت، چونکە ئەو تەنها سەڵ بژاردەی لەبەردەمدا بوو چوارهەم لە ئارادانەبوو، کەبریتی بوون لەم بژاردانە :
یەکەم: چەک دانان وتەسلیم بوون بەئەسەد.
دووهەم : رادەستکردنی عیفرین و ڕێککەوتن و تەسلیم بوون بەدەوڵەتی تورک لەبەرانبەرسەرقەیەکدا.
سیهەم: شەڕوبەرخەدان .
ئەوە بەهەموومان ڕونە یەکەم هەنگاوی سەرکەوتنی عەفرینیەکان، ڕاتکردنەوەی خاڵی یەکەمە کە خواستی روس و بەشارە ئەسەدبوو، دووەم هەنگاوی سەرکەوتنیش ڕاتکردنەوەی خاڵی دووەمە، کە خواستی تورک بوو، بەڵام بینیمان ئەوەی هەڵیان بژارد خاڵی سێهەم بوو، کە سەرباری هەرزیانکیش بەرشەقان و خەڵکی مەدەنی کەوتبە شکەمەندی بە بەیشەقانکانی و خەڵکەکە خراگرەکەی بەدەستهێنا. ئێستاش کە جەنگەکە چووەتە قۆناغێکی نوێ وجگەلەسەرکەوتن ناتوانین پێشبینیەکی ترمان هەبێت، بەڵام وانەبێت هەتا ئێرە ٥٨ ڕۆژی بەرخەدان بە دەستکەوت بووبێت، بەڵکو بەپێچەوانەوە، جگەلە سەرکەوتنە

مژوویەکی چەند دەستکەوتکیشی هەبووە، کەمن لەم چەندخاڵەی خوارەوەدا کۆیان دەکەمەوە .
١- لەعیفرین تێگەیشتین کە قەناغی ملکەچی کۆتایی هات و پاشکشەو هەڵاتن لەبەرەی جەنگ وەک ئازادی و بەرەڵایی دوو واتای جیاوازن .
٢- خەیاڵی تەندرلەدەرو بازرگانەکانیان لە گەڵنا کە خەیان بە چیرەکی قوربانیان لەبەسەنابوو، هەتا بەن و لە ژێر پەردەی مافی مرۆڤدا بەچاوساغی دەڵاڵە سەر رەشەکان قژزەردو چاوشینەکان، بەن و چیرەکی ژنە فرەشراوەکانمان یان ئاهونادەی پیرەمێردو پیرەژنەکانی ئەنفال و شەنگال بقەزنەوەو بەفرمێسکی تیمساحیەوە قوربانیەکان لەدەزەخدا بخەنە سەرخەیاڵی بەهەشت وخەشیان لە هەتیلە راقیەکاندا هەڵاجیان بکەن و قازانجی مادی لەسەر بچننەوە، ئەگەر غیرەتێکیان مابە دەبەت ئیدی بەن و بەناچاری چیرەکی ئازایەتی ژنە شەرقانەکانمان بنوسنەوەو بیگەڕێنەوە.
٣- پەردەیان لەسەر مژووی فتوحات هەڵدایەوەو هەموو ئەو چیرەکانەشیان تووداوە زبڵخانەی مژووەوە کە لەشکری ئیسلام بە ئاوژوو نوسیونیەوەو ئازاو قارەمانەکانی کردووەتە کافرو شەرنگەزو درندەکانی هاوشیوەی داعشیان کردووەتە ئەسحابە.
٤- نیازی ژێر مەندیلی مەلا خەفرەش و بەکرێگیراوەکان ئاشکرا کردوو، مەلا بەشەرەفەکانیشی لە بەرەی خەڵک و هەق وراستیدا نیشاندانەوە .
٥- ئەو قەناعەتەی چەسپاند کەژن زەعیفە نەبوو وەک پیاوانی ئاینی لە بەندگەی مزگەوتکانەوە هاواری پیاوسالاریان دەکرد، بەڵکو وەک هەڵگەی پاککراو راستیەکەی خستە دەستی دنیاوە کە پێچەوانەکەی راستەو ئەوانەی ژن بە زەعیفە دەزانن خەیان و دنیابینیان زەعیفە.
٦- ئەوقەناعەتەی چەسپاند لە جەنگدا ژن یان دەبەت شەرقان بەت یان بە بازاری کەیلە فرەشی و کەنیزەک بوون قایلبن.
٧- ئەو قەناعەتەی چەسپاند کە رەکخراوەکانی مافی مرۆڤی نەودەوەتی کاسبکارو محافزەکارو هیچ لەباردا نەبوون و لە تەنگانەدا فریای ستەملێکراو ناکەون، بەڵکو دوای تاوانکان دەن و روی دەوەتە ستەمکارەکان سپی دەکەنەوە.
٨- پەردەی لەسەرهەموو تەومزەکان لاداو دەری خست حزبەکانی هەریم، زیاتر بنەماڵەیین نەک نیشتمانی، وای کرد دنیا هەموو کورد بەچاوی ئەوانەوە نەبینە.
٩- باشتر دەریخست کە ئەگەر سەرکەوتنی کەبانە نەیتوانیبە هەڵاتن لەشەنگال وەک رەکەوتنی سیاسی ببینە ئەوا جەنگی عیفرین هیچ گومانێکی نەهەشتەوە.
١٠- جەنگی عیفرین بەتەوای دەمامکی لەسەر روخساری تورکیاو ناتەو روسیاو ئەمریکا هەڵماڵی.

٢- جەنگی عیفرین دەریخست کە گرتنی موسڵ وشەنگال و پەلاماری کەبانەش، هەر تورکیابووو داعش وەک میلیشیایەکی تورک بووکالەت بەناوی سوننەو بەبەرگی دینیەوە جوڵا. بەڵام لەجەنگی عیفریندا ئەو دەمامکەشیان کەوت، وەلە جیاوازیەکە لە بەرخەدانی شەڤانان و هەڵاتن و بەجەهەشتنی شەنگالیەکاندا رونتر دەرکەوت.
٣- تێگەیشتین، کە بانگەشەی دیموکراسی دریەکی گەورەیەو جیهان پێ لە دەسەڵاتداری هەرچی وپەرچی و رونەاکبیری کارتۆنی و جیاوازیەکی زەر لەنەوان دیکتاتۆرکانی روس وئەمریکاو تیرۆرستەکانی ئیخوان موسلمیندا نیە.
بەیە عیفرین سەرکەوت، چونکە وەک کەمانەی پاریس بووە وەرچەرخان لەمژووی مرۆڤایەتیداو تیایدا شانازیەکی گەورە بەر ژنی کورد دەکەوێت.

١٨ی ئازاری ٢٠١٨
سلەمانی

کۆتایی فتح … مەحمود عەبدوڵا

ئەگەر خودا بخەیتە پاڵ جەنگێک و بیدەنیت ئەوا خوداش ئەدەنیت!ئەردەغان و هاوبیرەکانی بەناوی خوداوە هەرشیانکردە سەر عەفرین بە ئەوەی بەڕەن خودامان لە پشتە و ئەیبەینەوە!بەڵام جارە ئەوا زیاتر لە پەنجا هێزە عەفرین بە رگری دەکات لە جەنگێک کە خودای ئاکە پەو داعش و هاوبیرەکانی بەشدارە لەو جەنگەدا!خودایەک کە بە چەند شەوەڕێک دنیای دروستکردوە، بە زیاتر لە پەنجا هێز نەیتوانیوە عەفرین داگیربکات.

لەبەرئەوە سەرکەوتنی عەفرین کلیلێک دەبێت بەکردنەوەی ئەو قفڵەی لە مەشکێی خەڵک دراوە ، لەلایەن ئەردەغان و قەزاوی و هاوشەوەکانیان شکستی ئەردەگان هەر شکستی سەربازی نابێت ،بەڵکو شکستێکی گەورەی ئایدیەلۆژیش دەبێت .بەیە تەواوی دەگماتیک و کۆنە پەرستان هاربوون ئەترسن گرکەورەی بە هەست و ڕوح کردنی تاکی هێز هەڵاتی بکرێتەوە ،ئەمە دەبێتە سەرەتای هەشیاربونەوەی ویژدانی تاک و لەو خەوە قوڵە هزگاری دەبێت ئیتر پیلانگێڕانی عەقڵ فێ دەدرێن

زبەدانی مژو .
ئەم جەنگی بەدر نییە،جەنگی گواڵە نییە،کە ئیمپراتۆریەتێکی داڕزاوی لەبەردەمبەت،ئەو جەنگی ئاینی سەیەم لەگەڵ ئاینی چوارەم*
جەنگاوەرانی ڕێگای ئازادی،و ئاشتی و برایەتی گەلان لەبەردەم خەلیفە وەستاون،لە بەردەم سورەت فتحدا سوڕەتی ئازادی و ژن و ژیان وەستاون،ئەڕە دوێانی تاریکی و هونەکی،عەقڵانیەت و تۆگماتیزم،دیموکراتیەت و فاشیزمە.

ئەم جەنگە هەرچەندە جەنگێکی نابەرابەرە،هەر چەندە خەلیفە لەجیاتی شیر و تیر پشکۆوتوترین چەک و تەکنەلۆژیای جەنگی پێیە،بەڵام بەڵام بە دواکەوتوترین مەزهەب و عەقڵێکی ژەنگگرتو ،وبەوی شەشک بونەتەوە کە هاوتای نییە لەئیرادەومرۆقایەتیدا.
بەڵێ شەشک کە بانگەوازی ئازادی و هەستانەوە سەرپێی گەلە بەدبەختەکانی ڕۆژهەڵاتی ناوین دەکات،،نەعرەتی شەش زراوی سوڕتانەکان و پیاوە فڕێباو بەویژدانەکانی بردووە.
بە ئەوی ڕۆژهەڵاتی ناوین ژیانێک بۆی شایستەی ژیان، دەبەت لەیستەکی سوڕتانە خوێنمژو واعیزەکانی کەتایی پێ بەت،دەبەت مەشکی تاک بکرێتەوە تا دەست و دە و چاو و گوێچکەی بەوی داهێنان و خۆشویستی و جوانی و ئاوازی ژیاندا بکرێتەوە.بە باوەڕی من سەرکەوتنی عەفرین لەدانێکی گەورە دەبەت لەو دەگماتیزمەی لە ڕۆژهەڵاتی ناوین هەیە و ئەو قفڵە دەکاتەوە کە بەناوی خوداوە لە مەشکی مرۆڤکان دراوە.

سەر کەوتنی عەفرین دەبەتە پاژنەی ئاشەلی پیاوەکانی خوداو قفڵەک لە فتح دەدرەت و فتح کەتایی دەت.ئیتر ئەو بەهەشتەی سوڕتانەکان و دەزەخی چەوساوەکان شوێن بەیەکتر چڕ دەکەن .
دەبەت بزانین ئەوانەی جەنگ دەبەنەوە بەهەزەکانن نەک ئەوانەی خوایان لەگەڵە.قەڵەزاویش وتەویەتی کە خودا پشتیوانی ئەردەگانە،گەلە لە شەڕی عەرەب ـ ئیسرائیلیش واتان ئەوت،لە ئیسرائیل سەرکەوت!
مرۆڤی هۆشیار تەدەگات کەخودا بەشداری هیچ جەنگێک ناکات .

مەحمود عەبدوڵا
*مەبەست لە و کەمەگا نوێیە کە ئەجالان تیریزەی کردووە ئەجەلان دەڵێت"سەرم سوڕما کەوتیان تە خڕیکی دروستکردنە ئاینێکی نوێیت"

سەرکەوتن بە عەفرین

ساڵیادی شۆڕشی شۆڕشگێڕانی لە چ هەلومەرجێکدا دەکەینەوە؟... نوری بەشیر:

١٨/٣ ساڵیادی شۆڕشی شۆڕشگێڕانی لە کوردستان، شۆڕشگێڕانی سەرتای ڕاپەڕینەوە لە ساڵی ١٩٩١دا لەلایەن کۆمۆنیستەکان و چەپەکان و کرێکاران و خەڵکی ئازادیخوازو ستەمدیدەی کوردستانەوە دامەزرا.
بزوتنەوەی شۆڕشی دەورەیەکی نوێ بوو لەخەباتی جەماوەری خەڵکی کوردستان لەدژەوەی سیاسەت و دەسەڵاتی ئۆحزابی کوردایەتیدا، هەربۆیە باسکردن لەڕاپەڕین و هەلومەرجەکانی دواتری کوردستان بەبێ باسکردنی شۆڕشگێڕان ناتەواوە و هەمان مەژووی شۆڕشی کوردستان دەبێت کە لەلایەن حزبە بۆرژوا ناسیونالیستەکانی کوردستانەوە بۆئارەزو و لەبەرژەوەندی خۆیان و سەرمایەداران و شێخ و خاوەن عەشیرەتەکانەوە نووسیوانەتەوە و خەڵکی کرێکارو زەحمەتکێشی کوردستانیان لەو خەبات و هاتنە مەیدانە بەبەری کردووە.

لەکامە هەلومەرجدا ئێستا یادی شۆڕشگێڕان دەکەینەوە:

ئەم ساڵ لەهەموو کات زیاتر پێویستە قامک بخەینە سەر ساڵیادی شۆڕشگێڕان و دەرس و تەجروبەیەک کە شۆڕشگێڕان خستیانە بەردەم کۆمەڵگە کە تەجروبەیەکی گەورەو زیندووە لە هاتنە مەیدان و خەباتی خەڵکی کرێکارو رادیکالیزمی کوردستان.

خەڵکی کوردستان بەهەی هەلومەرجێکی پێشتری دەرجە دوویی و زیندان و ڕاگواستن و کوشتن و ئێنفال و کیمیابارانەوە لەلایەن رژێمە یەک لەدوای یەکەکانی بۆرژوا ناسیونالیستی عەراقی و تا دەگاتە رژێمی بۆرژوا ناسیونالیست فاشیستی بەعس، بە دوای ڕاپەڕیندا، خەشخەڵیەکی زۆریان بەدەسەڵاتی حزبەکانی کوردایەتی شاخ هەبوو،کە بەدوای ڕاپەڕین و پاکردنەوەی شارەکان لەرژێمی بەعس، هێزەکانی حزبەکانی کوردایەتی هاتنە شارەکانەوە. ئەم خەشخەڵییە درێژەی کێشاوە ئۆگرچی ناسیونالیزمی کورد و حزبەکانی و تا دەگاتە حزبە ئیسلامیەکان و حزبەکانی بەناو ئۆپۆزسیۆن و تازە ڕاگەیەنراوەکانیش،

لەمژووی سیاسی خەیاندا هەندێ لاکێوتەو ریسواو ماهیەتیان ڕۆشن نەبەتەوە.

کەتا کارنامەکەیان ئێستا دەیبینین بەدوای ١٦ی ئۆکتۆبەری ٢٠١٧ دا کە کوردستان چ هەلومەرجێکی سەخت بەسەر دەبات لە بە یاسایی و بە دەوڵەت و سەرگەردانی و بێئەمەلی خەڵك، بەڵام هەشتا خۆشخەیاڵی بە ناسیونالیزم پاشکۆی پێنەکراوە، خەڵک دژی یەکێتی و پارتی و باقی حزبەکانە ، بەڵام دژی ناسیونالیزم نییە، خەڵک تەجروبەی تاڵی لەگەڵ حزبەکانی کوردایەتیدا هەیە، بەڵام لەخۆشخەیاڵی بەسیاسەتیان و لەچوارچێوەی حزبەکانیان رزگاری نەبووە، ئەمەش دەرەجەیەکە لە ناوشیاری چینایەتی خەیان وەک خەڵکی کرێکارو کەمدەرامەتی کەمەگەو سوانەوە لەبازنەی سیاسەتی چینایەتی بەرژوازی کوردیدا نیشان دەدات.

بەیە ئەگەر کەسێک ڕاپەڕینی نەبینبێت یان دوای ڕاپەڕین لەدایک بووبێت و هەوەی نەدابێت مەژووی ڕاستەقینەی دەورەی ڕاپەڕین و شوراکان بزانێت، ئەوا ڕەنگە بەدرێ و دەلەسەو بە مەژوو شوانکانی حزبەکانی کوردایەتی خۆشخەیاڵ بێت لەوەی کەتنها حزبەکانی کوردایەتی بوون نەخشەی ڕاپەڕینیان داشت،
کە ئەمە دوورە لەڕاستیەوە، وە کارنامەی ئەم ٢٧ ساڵەیان و درێژانەیان و تاڵانکاری و کوشتارو تیرۆریان، ڕاستی شواندنی واقعیەتی ڕاپەڕین و شوراکانە لەلایەن ئەو حزبانەوە.

هەربۆیە لە دوای نزیکەی سێ دەیە لەیادی شوراکان، هەشتا کارنامەو سیاسەتی ناسیونالیزمی کوردو حزبەکانی بەسەر سەری خەڵکی کوردستانەوە سایەی کردوەو ماوەتەوە.
بە ڕوینەوەی خۆشخەیاڵیەک بەو حزبانەو دەستپێکردنی قۆناغێکی تازە لەخەباتی جەماوەری کرێکارو زەحمەتکێشی کوردستان لەدەرەوەی سیاسەت و بەرنامەی ئەو حزبانە وشیاری و ڕێکخراوبونی چینایەتی پێویستە.

ڕاپەڕین و شوراکان:
ڕاپەڕین:

ڕاپەڕینی کوردستان کە هاوکاتی ڕاپەڕینی خواروی عێراق بوو، تەوانرا لەماوەیەکی کورتدا شارەکان لەلایەن خەڵکی کرێکارو زەحمەتکێش و لاوان و ژنان و کەمینەستەکان و چەپەکانەوە کە کەمیتەکانی ڕاپەڕینیان دروست کردبوو پاک بکرێتەوەو هەر واش کرا،

ئەم ڕاستیە لەزمانی زۆرێک لەسەرانی حزبەکانی کوردایەتی خەیانەوە

باسیان کردوە کە کاتێک هێزەکانی پێشمەرگە هاتنە رانیەو سلێمانی، شار هەمووی لەهێزەکانی رژێمی بەعس پاکرابوەوە.
لەدوو ساڵی رابردوودا بەشێک لەو کەسانەی کەچپ بوون و لەراپەڕین و شوراکانیدا بەشداریان کردبوو وە دوایی بەخشخێشاڵی بەناسیونالیزمی کورد چوو بوونە دواوە ئێوا لە میدیاکانیەوە جارێکی تر تاکیدیان لە دەوری کۆمۆنیستەکان و کۆمیتەکانی ڕاپەڕین کردەوە بەپێچەوانەی مێژووێک کەناسیونالیزمی کورد ئاوەژووی کردبوو.

شوراکان:

شوراکان و بزوتنەوەی شورایی کە لەهەلومەرجی ڕاپەڕینەوە سەریهەڵدا، وەک دەورێکی نوێ لەخەباتی شاری خەڵکی کرێکارو زەحمەتکێش و کۆمۆنیستەکانی کوردستان، کە خۆی لەمێژووی حزبەکانی کوردایەتی و بزوتنەوەی ناسیونالیزمی کورد جیاکردەوە ڕاستی سەرهەڵدانی بزوتنەوەیەکی نوێی کۆمۆنیستی و چەپ بە سونەت و کارێکی نوێی شاری و ڕادیکالانەوە هاتە مەیدانەوە، بەپێچەوانەی دەورەی پیشووی خەباتی لادی و شاخ کە دایان سەپاندبوو …

شوراکان وەک دەسەڵاتدارێتی جەماوەری کە هەم یاسا دانەر و هەم بەڕێوەبردنی یاساکان وەک هێزێکی ڕادیکالی و شۆشگێڕی شار لە ژنان و پیاوانی کرێکارو کۆمۆنیست و ئازادیخواز بەبێ جیاوازی خۆی ڕاگەیاندن و دەستیان کرد بە هەڵبژاردن لە شوێنی کار لەکارگەکان و شوێنی ژیان لەگەڕەکەکاندا،هەروەها دەستیان برد بە زەر بابەتی کۆمەڵایەتی و سیاسیەکانی کۆمەڵگە لە دەسەڵاتی وشیاردەرانەو ڕێکخراوبوونی جەماوەری و کرێکاری.
لەیەکەمین ڕۆژەکانی ڕاگەیاندنی شوراکانەوە هەموو هێزە بەرژوا ناسیونالیستەکانی کورد بە یەکێتی و پارتی و حزبە بەدەنگەکانی دەوریان، یەکەمین کاردانەویان و لەبەرامبەر ترسی شوراکان و ئەو هێزە جەماوەرە زۆرەی لە دەوری بوو نیشاندا.

لەبەرئەوەی لەمێژووی کوردستاندا بە یەکەمین جار بوو لەدەرەوەی سیاسەت و هەیمەنە و قۆمەوی حزبەکانی کوردایەتی بشێوێکی ڕادیکاڵ و ئینسانی و بەبێ جیاوازی بزوتنەوەیەک دروست بێت کەرخنەی ریشەیی لەحزبەکانی کوردایەتی هەبێت و بانگەواز بکات کە ئەو حزبانە چ لەشاخ و چ لە شار نە نوێنەری بەرژەوەندیەکانی خەڵکی کرێکارو زەحمەتکێش بوون و نادەتوانن نوێنەری خەڵک بن.،
هەر بۆیە لەڕۆژەکانی یەکەمەوە چ یەکێتی و چ پارتی و چ بەرەیەک کەهێزیانبوو بەدژی شوراکان و هێرسەواوانی شوراکان وەستانەوە، کە

نەک تەنیا شوراکانیان بە بڕبەستی بڕدەم خەیان دەزانی، بەڵکو لەهاتنە مەیدانی خەڵکیش ترسیان هەبوو، وە تا ئێستاشی لەگەڵ بەت لەناو هێنانی شوراکان دەترسن، لەبەرئەوەی شوراو هێزو دەسەڵاتدارێتی شورایی وەک هێزی جەماوەری کرێکارو کەمدەرامەتی وشیارو رادیکاڵ جێگاو رێگای ئەوان لەکەمەنگەدا ناهێڵێت و ڕێگا لەدەسەڵاتی بنەماڵەیی و حزبی و سەرمایەک عەشیرەت و سەرمایەداران و تاڵانکاری و سەرکوت و تیرۆر دەگرێت.

دەرسەکانی شوراکان پاش ٢٧ ساڵ لەدەسەڵاتی ناسیونالیزمی کورد!
بزوتنەوەی شورایی لە شوراکاندا کە نموونەیەکی بەرجەستەی دەسەڵاتی جەماوەری هێنایە کەمەنگەی کوردستان، خەڵک لەوەدا هەم یاسا دانەربووون و هەم یاسا بەجێبەر، واتە بەپێچەوانەی دەسەڵاتە پەرلەمانیەکیان کەلە سەرەوە و هەر چوار ساڵێک بە پاراستنی دەسەڵاتی سەرمایەو بەرژوازی قوتی دەکەنەوە.

شوراکان دەسەڵاتی بەکردەوەی هێزو ئیرادەی خەڵکە لە مەیداندا کە هەر کاتێک هەر ئەرگان وکەسێک چێن لە کەبونەوەی گشتیدا ئازادانە هەڵبژێردراوە، ئاواش لەکاتی نوێنەرایەتی نەکردنی خواست و ویستەکانی کەمەنگە دەتوانرێت لاببرێت.

کارو چالاکیەکانی شوراکان ئەگەرچی کورت ماوە بوو، بەڵام لەئاستی کەمەنگەدا و لەبەرنامەو چوارچێوەی ڕەخنراوە کرێکاریی و جەماوەریکاندا، لەکەمەنگەدا کاریگەری گەورەی دانا و بەجێ هێشت. ئەم سیاسەت و جهەتگیریە نوێیە لەکەمەنگەدا لە پێشوازی بەرینی جەماوەری بەهرەمەند، بوو. لە دەورەی شوراکانی ساڵی ٩١ دا وترا ئەو حزبانەی کوردایەتی، نوێنەری بەرژوازی و سەرمایەدارانن و ئەگەر دەسەڵاتیان هەبێت، کە دواتر بوویان بەدژی خەڵکی کرێکارو کەمدەرامەتی کەمەنگە دەبێت، کە وابوو نەک نانیان بە خەڵك دابین نەکرد، بەڵکو نانی سەر سفرەی منداڵانی کرێکاریشیان دزی، سەروەت و سامانی کەمەنگەیان بەتاڵان برد، نەک کاریان بە خەڵك دابین نەکرد، بەڵکو زەربەی خەڵکیان بەکارو برسی کرد. نەک ئازادیان بە خەڵک دابین نەکرد، بەڵکو بەهەموو شێوەیەک دژی ئازادی ئادەربین و خەپیشاندان و مانگرتن و ڕەخنراو بوونیش بوون.
بەدەسەڵاتی دژی "ژن و تیرۆری ژنان" و لاوان و ڕۆشنبیران و کەمەنیستەکان دەناسرێن.، تا دەگاتە دەسەڵات و حکومەت و پەرلەمانەکیان.

خەڵکی کوردستان شاهیدی ئەویە و بەخوێن و گۆشتی خەیان تاجروبەیان

لەگەڵیاندا هەیە کە نوێنەرایەتی سەرمایەدارانن و بەفیرۆدانی دەلاراوا و گوندی ئەمانی دەناسرێنەوە، کەواتە لەبەرامبەر دەسەڵاتی حزبە بۆرژوا ناسیونالیستەکاندا، دەسەڵات و حکومەتی شورایی رێگایەکە کەخەڵک خۆی دەسەڵاتدار بێت،

خۆی یاسا دانێرو یاسا بەڕێوەببات، هاتنە مەیدانی هێزو ئیرادەی خەڵك کە دەتوانێت زامنی ئایندەیەکی باشتر بۆ خەڵکی کرێکارو کەمدەرامەت و کەمئەگە دابین بکات.،
شوراکان ئەمە بەرنامەی بوو، وە بە کردوەیش ئەم بەرنامەیە برایە پێشەوە بەیە حزبەکانی کوردایەتی بە هەموو شێوەیەک دژایەتیان کردو پاشکشیان پێکرد.

شوراکان نەک تەنها ئەمانەی کرد بەڵکو کەمئەگ سونەت و کاری سیاسی نوێ و وشیاری خستە بەردەم کەمئەگە، کە تائێستاش ناسیونالیزمی کورد لەی دەترسێت و دەستی بە نابات، لەوانە سایادی کارساتی کیمیابارانی هەڵەبجەیە.

شوراکان لە کوردستان لە ١٦/٣/١٩٩١ بە یەکەمین جار لەمێژووی کوردستاندا لەبەردەرکی سەرای شاری سلەمانی لەرەو رەسمکی جیاوازی تا ئێستای حزب و سەرانی حزبەکانی کوردایەتی و تێشریفاتیان، بۆئامادەبوونکی جەماوەری فراوان و سەراسەری، لەرێگای شوراکانی هەموو گەڵک و کارگەکان و جەماوەریدا لەشوێنەکانی خەیانەوە بەرپێوان و بەلافتەو دروشمەوە بەرەو بەردەرکی سەرا سایادی کیمیابارانی هەڵەبجەیان بەرز راگرت، وە رژەمی بەعس و هەموو هەزکانی هەکاری کیمیابارانی هەڵەبجەیان تەدا تاوانبار کرد، هەر لەرەوە بەردەرکی سەرا ناونرا مەیدانی ئازادی.

بەیە ئەگەر خەڵکی کوردستان بیەوێت لەکابوسی بۆرژوا ناسیونالسیت و ئیسلامیەکانی کوردستان ئازاد بێت، ئەگەر بیەوێت لە دزی و تاڵانکاری و تیرۆرو سەرکوتی ئەو حزبانە رزگاری ببێت، ئەگەر بیانەوێت لە دەسەڵاتی بنەماڵەو حزبە مافیاو دژی ژن و دژی مندااڵن و دژی لاوان رزگاریان ببێت، ئەوا دەبێت ریزی خەیان لە شوراکاندا رێکخراو بکەن بە ئەوەی بە هەمیشە لەدەسەڵاتی حزبەکانی کوردایەتی رزگاریان ببێت و ئایندەیەکی باشتری ئینسانی بۆ خەیان و نەوەکانی دوای خەیان مسۆگەر بکەن.

١٤/٣/٢٠١٨

جمهوری ئیسلامی ئێران بۆ چی دەناسرێتەوە..؟! ... موزەفەر عەبدوڵا

لە چەند ڕۆژی ڕابردودا ڕووداوی تیرۆری قادر قادری، کە یەکێک لە سەرکردە سیاسی و سەربازییە دیارەکانی حزبی دیموکراتی کوردستانی ئێران بوو، لە ناوچەی پشدەر بوو هەواڵێکی بەرچاوی میدیاکان و پرسو ڕای گشتی .
بە پێی هەواڵەکان قادری لەسەر ڕێگای بەتۆن تەقەی لێکراوە و لە ماشینەکەیدا بە کۆژرواوی دەزراوەتەوە. دژی ئەم تاوانەش وەڵای ئیدانەکردنی یەکسەریش پێنجەی تاوان لە لایەن حزبی دیموکرات و ڕای گشتی ئازادیخوازیەوە بە ڕژێمی ئیسلامی ئێران درێژکراوە و گومانیش لێوەدانییە.

دیارە ئەمە نە یەکەم تاوانی ئیرهابە کە ئەم ڕژێمە ئەنجامی دەدات لە کوردستانی عێراق زۆر شوێنی دونیا نە دوا تاوانیشە .
جا ئەم هەواڵی تاوانی ئیرهابە هاوکاتە لەگەڵ هەواڵی بەاوبونەوەی ڕاپۆرتی لیستی ئیعدامی زیاتر لە ٥٠٠ کەس لە لایەن ئەو ڕژێمەوە لەمساڵدا. ئەمەش بووە مایەی سەرکەنەکردن و ڕیسوا کردنی ڕژێم لە لایەن ڕای ئازادیخوازی و پارێزەرانی مافی مرۆڤ لە ئاستی دونیادا.

لەمبارەیەوە پێویستە لە وەڵام بە پرسیارەکەمان زیاتر ئەوە ڕونبکەینەوە کە چۆن ئەم ڕژێمە بە ئیرهاب و ئیعدام دەناسرێت و لە پاڵ دەیان شێوازی تری تۆندوتیژی و سەرکوت.
تا ئەو جێگایەی دەگەڕێتەوە بە دیاردەی ئیرهابکەیەوە ئەوەیە وەک وتمان کە تیرۆری قادر قادری نە یەکەم تیرۆر و نە دوا تیرۆرێشە. بەکو لەماوەی ٢-٣ دەیەدا تەنها لەو حزبەی قادر چەندین سەرکردەی گەورەیان لە تیرۆر کراوە. لەوانەو لەسەرو هەمویانەوە عبدالرحمانی قاسملوو دوو هاوڕێی تری بون لە نەمسا لە کۆتایی هەشتاکان . پاشان شەرەفکەندی و زۆر ئەندامو کادری تریان. بۆتایبەتی لە شارەکانی کوردستان عیراق و لەسایەی دەسەڵاتی میلیشایی هەردوو حزبی هاوپەیمانی حزبی دیموکرات. تاوانی هەرش و کوشتنی بە کۆمەڵیان لە

نیوی نەوەدەکان لە کەیە بە یەکێکی تر لە تاوانە ئاشکراکانی ڕژێمی ئیسلامی دادەنرێت کە بە هەزێکی سەربازی زەرەوە هاتبونە سەر بنکەو بارەگاکانیان و زەریان لێکوشتن.
ئەم جگە لە تیرۆری سەدان کەسی هەسوەاوی سیاسی تری لە لایەنە ئۆپۆزیسیۆنە چەکدارو بە چەکەکانی تری کوردستانی ئێران و لایەنەکانی تر، بە تایبەت لە ڕیزەکانی کەمەلەو حزبی کەمۆنیست.

جا کاتێك لەم ڕووەوە لەم ڕژێمە بەوانی بەمان دەردەکەوێت کە چۆن ئیرهاب بەتە تایبەتمەندیو ئامرازێکی کاراو کاریگەر بە کوشتن و ترساندنی نەیارەکانی و مانەوەی دەسەلاتە سەرکوتگەرەکەی. وە ئەم تایبەتمەندی و ئامرازە تەواوکەری هەموو تایبەتمەندی و ئامرازەکانی تری سەرکوتە بە مانەوەی نزیک بە ٤٠ ساڵ لە دەسەلاتە خۆنەویەکەی.
تایبەتمەندی یەکی تری ئەو ڕژێمە بریتی یە لە ئیعدام – سیدارە- کە ئامرازو کەرەگەیەکی کاراو کاریگەری تری دەستی ئەم ڕژێمەیە بە لەناوبردنی فەرمی و ئاشکرای هەموو نەیارە گەورەو بچوکە سیاسی یەکانی. هەبەت بەشی زەری ئەوانەی کە ئیعدامیان دەکات تەمەتی جەراجەریشیان بە هەدەبەستەت. تەنانەت ئەگەر ئەو کەسانە لە خوار تەمەنی ١٦ ساڵیشەوە بن ئەوە هەر ئیعدامی کردون جا بە ئاشکرا بەت یان تەمەنیانی بردبەتەوە سەرەوە بە ئەوەی زیاتر ڕیسوا نەبەت.

بە پێی ڕاپەرتی هەکخراوەکانی مافی مرۆڤ لە ئێران و ووڵاتی ترو هەکخراوە نەو دەوڵەتی یەکان، لەوانە هەکخراوی لێبوردنی نەو دەوڵەتی و چاودێری مافی مرۆڤی ئەمریکی و لێژنەی پاراستنی مافی مرۆڤی سەر بە نەتەوە یەکگرتوەکان، تەنها لەمساڵدا وەک وتمان نزیک بە ٥٢٠ کەسی ئیعدام کردوە بە ئاشکرا. ئەم جگە لەوەی سەدانی تری لە ژێر ئەشکەنجەدا کوشتووە. بەپێی ڕاپەرتەکان لە ناەزایەتی یەکانی ئەم چەند مانگەی پەشودا، کە تا ئێستاش بە شێوازی جەراوجەر درێژەی هەیە، زیاتر لە ٥ هەزار کەسی لە ژنان و پیاوان، کە زەریان لاوانن، دەسگیرو زیندانی کردوە. زەربەیانی ئەشکەنجەی سەخت داون. تەنانەت لاقەیان کردون، بە تایبەتی لاقەی ژنان. وە لە نەویاندا خەکوژیان کردوە چ لە زیندان چ دوای هاتنە دەرەویان . بەگومان ئەمەش خێی لە خێیدا بە گەورەترین تاوانی دژی مرۆڤایەتی دادەنرێت. وە لەم ٥هەزار کەسە سەدانیان لە ژێر ئەشکەنجە مردون و دیانیش لە ڕیزی ئەو لیستی لەسدارانەدان.

ئەم تەنها لیستی ئیعدامی ئەمساڵو بەس. خە ئەگەر چاوەک بخشینەن بە لیستی نزیک بە چل ساڵی دەسەلاتیدا ئەوە بەپێی ئامار

فرمیێکانی ئەکخراوەکانی مافی مرۆڤ زیاتر لە ١٥٠ هەزار کەسی ئیعدام کردوە. وە لەنەو ئەو ئیعدامانە ئیعدامی بە کۆمەڵی ژنان و پیاوانی کۆمۆنیست و چەپ لە تاران و شارەکانی تری ئێران و ناوچەکانی کوردستان، بە تایبەتی شاری سنە، لە نیوەی یەکەمی هاشتاکان کاتێک دەیویست دەسەڵاتی سەرکوتگەری جێگیر بکات لە دونیادا ئەو تاوانانە دەنگی دایەوە.
ئەم تایبەتمەندی یەش ئەوەمان بە ووون دەکاتەوە پەمان دەڵێت کە ئەم ژێمە هەر وەک هەمو ژێمە ئیسلامیو قەومی یە فاشیێکانی تر کە بە زەری لەم ووڵاتانە فەرمانڕەوان ناتوانن یەک ڕۆژیش لە دەسەڵاتدا بن ئەگەر دەسهەڵگرن لە ئیرهابو ئیعدام.

ئیرهاب و ئیعدام بەیان لوتکەی سەرکوتگەری و هەر توندوتیژیێکەو درێژکراوەی شەوازەو ئامرازێکانی تری بەرەوەبردن و سەپاندنی دەسەلاتکەیانە.
ئەوەش بڵێین کە ئەم دوو تایبەتمەندییە بەتە ئەزمونێکی گەورە بە زەرەک لە دەسەڵات و ژێمەکانی ناوچەکەو تاقمە ئیسلامی یەکانی تر کە لەدەسەلاتیشدا نەبن.
هەر بە نمونە تیرەریزمی ئیسلامی باڵی سوننەگەرا لە زەر ووڵات بەهەی ئەم ژێمەوە زیاتر گەشەی کردو ئەزمون و کۆکی زەری لە شەوازی ئیرهاب و ئیعدامی ئەو وەرگرت.
ئەم تایبەتمەندی و ئامرازە درێژکراوەی سیستماتیکی چەوسانەوەی هەمەلایەنەی ئابوری و ئایدیەلۆژی ، سیاسی ،ئ ابوری، کۆمەڵایەتی وفەرهەنگی لەسەر هەمو کۆمەڵگا، بە تایبەتی ژنان، کرێکاران، لاوان، هەڵسوڕاوان و ئازادیخوازانی ناو جوڵانەوەکەیان و ناڕازایەتی یەکانیان.

زەرن ئەو ئازادیخوازە کرێکاریانەی، بە تایبەتی چەپ و کومونیستەکان، کە بەردەوام پێیەکیان لە زیندانەدان، وتەنانەت زەریان لە ژێر ئەشکەنجە مردون یان ئیعدام و تیرباران کراون لە شۆڕشی کارو ژیانیان.

هەروەها لەناو بزوتنەوەی یەکسانیخوازی ژنان تا ئێستا دەیان و سەدان لە هەڵسوڕاوان و ئازادیخوازانیان دەسگیرو زیندانی و ئیغتیساب کراون. هەر ئەو تایبەتمەندیەی ئیرهاب و ئیعدامەش وایکردوە کە زەریان ئێران بجێ بهێڵن و لە وڵاتانی تر ببنە پەنابەر. بەڵام لەو وڵاتانەش ژیانیان لە مەترسی ئیرهابدان وەک قادری قادری.
هەبەت ئەم دوو تایبەتمەندیە لە پاڵ دەیان و سەدان دیاردەی تری وەک کاتی کارکردنی زەرو موچەو کرێی کەم. یاخود چەند مانگ موچە نەدان و کرێ نەدان . هەژاری بەرزی بێکاری هەژاری و نەداری و بێخانەو لانەیی و بە خزمەتگوزاری و جیاوازی ڕەگەزی و دینی و

تایەفی، بە تایبەتی جیاوازیکاری نێوان ژن و پیاو، کە بەتەسیمایەکی تری ناسینەوەی ژەمی ئیسلامی دژە ژن ...هتد.

بەڵام لەنێو هەمو ئەو دیاردانەدا، وەک ئاماژەمان پێدا، دیاردەو تایبەتمەندنییەکەی لە ئیرهاب و ئیعدام، ئیتر ئەو دوانە بە لوتکەی سەرکوت و توندوتیژی دەسەاتە پێ لە تاوانکەی دادنرێت. خۆ ئەگەر ئەم دوو دیاردەیە لە پاڵ دیان دیاردەی تری نێبوایە ئەوا ئەو ژەمە ئیسلامییە یەک هەژیش نەیدەتوانی لەسەر دەسەاتی سیاسی بمێنێتەوە . چونکە ئەم ژەمە کە نوێنرایەتی باڵیکی گەورەی بەرژوازی لە ئێران دەکات ئەوەندە کۆنەپەرست و دژی ئینسانی و دژی سەرتایی ترین مافو ئازادی و یەکانی ئینسانێ هەموو بونی ناکۆکییە لەگەڵ کەمەگای پێشکەوتوو مەدرینی ئیران.

۲۰۱۸-۳-۱۵

کاریکاتێر ـــ هاوار... جەبار

جبار 2018

بینای هونەریی چیرۆک (بینای ڕووداو) ... محەمەد سەرابی

ڕووداو یەکێکە لە بینا سەرەکی و بنەڕەتییەکانی چیرۆك و لەپاڵ بیناکانی دیکەی (کات و شوێن و کارەکتەر)دا، بنیاتی دەقی چیرۆك پێکدەهێنن. (ئەرستۆ ٣٢٢ – ٣٨٤ پ.ز) وەها پێناسەی ڕووداو دەکات کە "کردارێکە سەرەتاو ناوەڕاست و کۆتایی هەیە."١ یان دەگوترێت: "زنجیرەیەك (ڕاستی واقیع)ن، لە ڕووی ئەرگانییەوە پێوەندیدارن بەیەکەوە لە ڕێی سەرەتاو ناوەڕاست و کۆتاییەوە، خۆیان دەنوێنن."٢ یاخود بە پێی ئەو چەمکەی کە (ڕۆناڵد بارد ١٩١٥-١٩٨٠) بەی داشتووە "بریتییە لە کەمەڵك ئەرکی کارتکراو لە لایەن هەکارەك یان چەند هەکارێکی تایبەتەوە."٣ واتە هەمیشە ڕووداو بەهەی هەکارگەلێکەوە دەتەئاراوە، کە سەرەتای جووڵەیەك دروستدەکات و پاشان ئەو جووڵەیە بە خاڵەك بەرزدەبێتەوە، هەمیشەش خاڵێکی کۆتایی هەیە کە جووڵەکەی تێدا دەوەستێت، کە کۆتایی بە ڕووداوەکە دەهێنێت.

هەر ئەم هەڵوێستە، بە یارمەتی ڕێگەزێکانی دیکەی دەق، بنیاتی چیرۆکێکی هونەری دادەمەزرێنن، چونکە "چیرۆك کاتێك فەرمی دەبێت کە وێنەی ڕووداوێکی تەواو دەگرێت، واتە کاتێك ئەو ڕووداوە سەرەتاو ناوەڕاست و کۆتایی دەبێت و پێوەندییەکی ئەرگانی هەرسێ بەشەکەکانی بەیەکەوە دەبەستێتەوە، چۆنیی ئەو پێوەندییەی ئەندامەکانی لەش بەیەکەوە دەبەستنەوە."٤

ڕووداو، وەك بینایەکی گرنگی چیرۆك و ڕۆمان, پێوەندییەکی پتەوی هەیە لەگەڵ گێڕانەوەدا, ڕووداوی هونەری ئەو زنجیرە هەوکەوتانەن، کە بە گێڕانەوەیەکی هونەری گەڕاونتەوە و چوارچێوەیەکی تایبەت لەخۆ دەگرێت.
بەگومان مەبەستیش لە ڕووداویی هونەری، ئەو ڕووداوانەن کە چیرۆکنووس لە چوارچێوەی چیرۆکەکەیدا بە شێوازێکی هونەری دەیگێڕێتەوە، نەك خودی ڕووداوەکان خۆیان لە واقیعدا بەشێوەیەکی هونەری ڕوویاندابێت.

هەر دەبارەی ئەم پێوەندییەش دەگوترێت: "گێڕانەوە ئەرکی ئەوەیە لە دەقدا ڕووداوەك یان چەند ڕووداوەك بگێڕێتەوە، کەبەسەر پاڵوانەك/کارەکتەرێك داهاتوون. بۆئەوەی گێڕانەوە هەبێت، پێویستە

ووداوەك لە ئارادابێت، ئەگینا پەسەی گیانەوە دروستنابێت و ئەوکاتەش دڵق دروست نابێت.”5 وەك دەبینین، لەرەشدا ووداو وەك جەوهەرو هەوێنی دڵق سەیردەکرێت، ئەمەش تەروانینی (ئەرستۆ)مان بە بیردێنێتەوە، کاتێك ووداو وەك جەوهەری تراجیدیا دەبینیت و ئاگەزەکانی دیکەی وابەستەدەکاتەوە.6 بەگومان لە ژیانداو ئاژانە چەندەها ووداو دێنەئاراوەو ووددەن، ئەوەی وادەکات یەکێك لەو ووداوانە ببێتە هەوێنی چیرۆکێکی هونەری، گرانەوەیکی هونەریانەیە. دەبێت ووداوەك هەبێت و چیرۆکنوس بیگێڕێتەوە، بەو پێیەش ووداو هەکاڵەکی سەرەکییە بە بوونی گیانەوە، ئاگەر گیانەوەش نەبێت، ژانرێك بوونی نابێت بەناوی چیرۆکەوە.

(د.انگونیوس بگرس) لەبارەی بینای ووداوەوە دەڵێت: ”کەمەك بەسەرهاتێکە کە حیکایەتخوان لە چوارچێوەیکی دیاریکراو بەسەرهاتەکە دەگێڕێتەوە، گشتەکەن و گرژدەن و بە پێی ئەو چوارچێوە هونەرییەی بۆی کێشراوەو پێوەندییەکی تەکمەشیان بە کارەکتەرەکانەوە هەیەو دواتریش بە خزمەتی (چنین) کارلێك دەکەن.”7 وەك دیارە، (د.انگونیوس) پێوەندییەکی دیکە ئاماژە پێدەدات، ئەویش پێوەندی ووداوە بە ئاگەزەکانی دیکەی (کارەکتەرو چنین)ەوە. ووداو لەرەدا دوای چنینی دڵق دەکەوێت و خێی لەو ئاگەیەوە بیان دەکات، کە چیرۆکنوس بە شێوەیکی هونەری بۆی دەکەشێت.

هەرچی ووداو و کارەکتەریشە، هەمیشە دوو دووانەی لەکدانەباون و کاردەکەنە سەر یەکتری. لەکوە ووداوەك بەتەئاراوە، کارەکتەرێك، یان چەند کارەکتەرێك بوونیان هەیەو کاریگەریان دەکەوێتەسەر، یان بە پێچەوانەوە، دەشێت کارەکتەرەکان ئەی کارایان هەبێت لە هەنەئاراوەی ووداوەکان.
هەمیشە ئامادەیی و هاتنەئاراوەی ووداو، لەگەڵ ئاگەزەکانی دیکەدا، دیاردەیکی پێشبینکراوە، چونکە ”سروشتی پێوەندییەکانی کەسێتییە جەربەجەرەکانی نێو دڵقی {چیرۆك}، لە خۆشویستن و ڤەلەبوون، سەرکەوتن و شکستخواردن، لە دایکبوون و مردن، بزواتن و وەستان، کین و فشتن، سەرجەمیان هەڵچوونێك دەخوڵقێنن، کە دەبنە هۆی بەرهەمهێنانی کەمەڵێك رووداو.”8 لەمەشدا هەکاری یەکەم، لەبەرهەمهێنانی ووداوەکاندا دەگێڕێتەوە بۆ دەسەڵاتی کارەکتەر خۆی.

بەڵام بەگومان دەشێت جەرکەی دیکە لە ووداو هەبن، کە هیچ دەسەڵاتێکی کارەکتەری تێدا نەبێت و بگێڕێتەوە بۆ دەسەڵاتێکی ئیلاهی، یان سروشتی، وەکو ووداوەی (هەرسهێنانی بستێکی

بەفر، غەرقبووبوونی کەشتییەك، کەوتنەخوارەوەی فڕۆکەیەك، باران و لافاو،…هتد)، بەڵام بەگومان کارکتەرکان ئامادەییان هەیەو دەکەونە ژێر کاریگەری دەرئەنجامەکانیانەوە. لەم ڕوانگەیەشەوە دەتوانین دوو جۆر لە ڕووداو دیاریبکەین، کە بریتین لە (ڕووداوی کەسێتی و ڕووداوی سروشتی/ئیلاهی).

بە گشتی ڕووداوەك، دەشێت چیرۆکنوس پەنابەرێتە بەر چەندین سەرچاوەی جیاوازو لەیەوە ڕووداوی چیرۆکەکەی وەربگرێت. واتە سەرچاوەی چیرۆکنوس ڕەهایەو دەکرێت پەنابەرێت بەر چەندەها کەناڵی جیاواز، لەبەرئەوەی "ئەو بابەتانەی سەرچاوەی چیرۆك پێکدەهێنن ناتوادرێت دەستنیشانبکرێت، وەك پێیڕۆسەك بەسەر چیرۆکدا بسەپێندرێت، چونکە چیرۆکنوس سەربەستییەکی موتڵەقی هەیە لە هەڵبژاردنی هەر بابەتێکدا."9 بەیە لە ڕوی ئەم بۆچوونەوە (ڤەرجینا ووڵف) دەڵێت: "ئەوەی پێیدەگوترێت بابەتی گونجاو بۆ ڕۆمان شتێکە بوونی نییە، هەموو شتێك دەست دەدات بێتە بابەت. هەر هەستێك ، هەر سیفەتێکی هەشی یان گیانی، دەتواندرێت بکرێتە بابەتی کارێکەو هیچ درکپێکردنێك نییە نەتواندرێت بکاربهێندرێت."10 ئەمەش پاسادانی ئەوە دەکات، کە لە بنەڕەتدا جۆرو چەندایەتی ڕووداوکان نیین کە دەبنە هەی سەرکەوتنی چیرۆکەکە، بەڵکو ئەوە کارامەیی و ئاستی هونەریی گێڕانەوەی چیرۆکنوسە، کە ئایا دەتوانێت ڕووداوێك کە سرنجی ڕادەکێشێت، لە بەرگێکی هونەریی باڵادا بیگێڕێتەوە؟ بەیە دەکرێت ڕووداوێکی سادەو ئاسایی چیرۆکێکی هونەری لە بەرهەمبهێنرێت، چیرۆکنوس چەندین دەلالەت و مانای جیاوازی پێببەخشێت و چەندین لایەنی پەنهانی تێدا درکپێبکات. بە پێچەوانەشەوە، ئەگەر چیرۆکنوس ئاستی هونەریی و کارامەیی گێڕانەوەی لاوازبێت، دەشێت گێڕانەوەی کاراساتێکی گەورە، هیچ جۆگەی سرنجی وەرگر نەبێت.

ئەرگەرچی وەك وتمان سەرچاوەی ڕووداوکان زۆهان و دیارینەکراون، بەڵام بە دیوێکی دیکەداو لە ڕوانگەیەکی جەرایەتییەوە، دەتوانین دوو جۆر سەرچاوەی گشتی- ڕووداوی تێکستێ گێڕانەوەییەکان دریابکەین، ئەوانیش مەبەستمان لە (ڕووداویی واقیعی و ڕووداوی ئەندێشەیی)ن. لە سەرچاوەی یەکەمیاندا، دەتواندرێت بگوترێت "ڕووداوی چیرۆك سەرچاوەکەی واقیعەو چیرۆکنووس تووشی دڕکات، بە ئەوەی بیگەیەنێتە پلەی چیرۆك، لە شیوەیەکی ئەدەبی دا."11 واتە دەبێت ئەو ڕوداوە واقعییە بخاتە قاڵبی زمان و گێڕانەوەیەکی هونەریانەو لە ئاستێکی ئاساییەوە، گیانێکی هونەریانەی بەبەردا

بکات و بیگەیەنێتە ئاستێکی ئەدەبی.

لەم حاڵەتەشدا ئاراستەی کارتێکردنی نێوان واقیع و ئەدەب وایە؛ کە واقیع کار دەخاتە سەر ئەدەب. لێرەدا "ئاوەزی بەشوێیکی بەرچاو هەستی پەرەکرێت ئاوێتەی زێرینەی کات ئەدەب ئەداوێکانی خەیاڵ و واقیعی ژیانەدا هەندەبژێرێت و دەیخاتە دووتوێی دۆقی ئەدەبییەکانەوە."12 هەرچی جۆری دووەمیانە، چیرۆکنوس پشت دەبەستێت بە مەودای فراوانی جیهانیی ئەندێشەیی خەیاڵی و ئەوداوی چیرۆکەکەی لاوازە دەخوڕقێنێت. ئەمەش ئاوێتەناگەیەنێت، کە چیرۆکنوس لەم حاڵەتەدا بەتەواوەتی لە جیهانی واقیع دادەبڕێت. دەشێت چیرۆکنوس دیاردەیەك، یان پەیامێکی فیکری سەرنجی ڕابکێشێت، بەڵام بە گەیاندنی پەیامەکەی بەر ئەندێشەی و لە ڕێگەی خوڕقاندی ئەوداوەك، یان چەند ئەوداوێکی دەستکردەوە، کە زادەی جیهانی ئەندێشەی خەیاڵن، پەیامەکەی بگەیەنێت. لەم حاڵەتەیشدا گەر کارتێکردنەك لە نێوان واقیع و ئەدەبدا هەبێت، دەشێت ئاراستەکە لە ئەدەبەوە بەرەو جیهانی واقیع بچێت، چونکە وەك (ئوسکار وایلد) دەڵێت: "زەر جاران ژیان لاسایی هونەر دەکاتەوە."13 ئەمەش مەبەست لەوەیە زەرجار دەشێت سەرچاوەکانی ئەداو ئەندێشەی ئەدیب بێت و دواتر لەلایەن کەسانێکەوە، ئەو ڕواداوانە لە واقیعدا لاسایی بکرێنەوە.

هەربۆیە دەتوانین بڵێین، بینای ئەوداو بناغەی هەر چیرۆکێکی هونەرییەو بە بوون و گەشانەوەی ئەوداوەك، یان چەند ئەوداوەك، چیرۆکیش بوونی نابێت. بەڵام بە شێوەیەکی گشتی دەبێت ئاستی چەندێتی ئەوداو لە چیرۆکدا سنووردارێت و ئەو مەودا فراوانەی لە نێوانیدا بەدیدەکرێت، نابێت لە چیرۆکدا هەبێت. بەڵکو ئاوەزی گرنگ ئاستی گەشانەوەو هونەریی ئەو ئەوداوەیە، کە جێگەی سەرنجی چیرۆکنوسە، لە ئاستێکی ئەدەبیاندا. لێرەشەوە، بینای ئەوداو، وەك بناغەو هاوێنی هەر چیرۆکێکی هونەری، پەیوەندییەکی پتەوەیی لەگەڵ تەواویی بیناو ڕێگەزەکانی دیکەی دەقدا هەیە.

پەراوێزو سەرچاوەکان:

١.ئەرستۆ، هونەر شیعر، وەرگێڕانی لە ئینگلیزی و پێشکەش و پەراوێزی:عەزیز گەردی، خانەی چاپ و پەخشی ڕەنمایە، چ2، سلێمانی٢٠١١،ل٣٣
٢.میران جەلال محەمەد، بنیاتی ئەداو لە ڕۆمانی کوردیدا، چاپی

کوردەلەجی، چاپی یەکەم، سلەمانی ٢٠٠٩،ل١٣
٣. سەرچاوەی پێشوو، ل١٣
٤. پەرەز سابیر، بینای هونەری چیرۆکی کوردی, بەاوکراوەی دەزگای چاپ و پەخشی سەردەم، چاپی یەکەم-سلەمانی٢٠٠١، ل.82
5. سەنگەر قادر شێخ محەمەد حاجی، بنیاتی گێرانەوە, ، چاپی دەزگای توێژینەوەو بەاوکردنەوەی موکریانی، چ١، دهۆك٢٠٠٩، ل.١٥٣
6. ئەرستۆ، هونەر شیعر، وەرگێرانی لە ئینگلیزی و پێشکەی و پەراوێزی:عەزیز گەردی، خانەی چاپ و پەخشی ڕۆنما، چاپی دووەم، سلەمانی٢٠١١،ل٢٨
7.سەنگەر قادر شێخ محەمەد حاجی، بنیاتی گێرانەوە ، چاپی دەزگای توێژینەوەو بەاوکردنەوەی موکریانی، چ١، دهۆك٢٠٠٩، ل.١٥٤
8. پەرەز سابیر، بینای هونەری چیرۆکی کوردی, بەاوکراوەی دەزگای چاپ و پەخشی سەردەم، چاپی یەکەم-سلەمانی٢٠٠١، ل.٨٤
9. سەرچاوەی پێشوو، ل.٨3
10.سەرچاوەی پێشوو , ل.83-84
11. ئیبراهیم قادر محەمەد، لێکۆڵینەوەی کورتە چیرۆکی کوردی لە کوردستانی باشوردا ، نامەی دکتۆرا، ئادابی ز. سەلاحەدین،هەولێر-ئابی١٩٩٧ز، ل.٢٤
12. سەنگەر قادر شێخ محەمەد حاجی، بنیاتی گێرانەوە ، چاپی دەزگای توێژینەوەو بەاوکردنەوەی موکریانی، چ١، دهۆك٢٠٠٩، ل.١٥٣
13. سەرچاوەی پێشوو.

بە دەبەت یادی گازبارانی هەڵەبجە بکەینەوە ئامانج لێیادەوەری چیە و دەستکەوتکانی چین ؟

عومەر محەمەد- سلەمانی
١٦/٣/٢٠١٨

ئەرکی ئەمڕۆ یادەوەرییەکانی جینۆسایدی هەرلێ فیلیەکانەوە، هەتا بارزانیەکان و هەڵەبجەو ئەنفال وشەنگال، بەگرنگیەوە تەماشایان بکەین و بەگرنگیەوە بڕۆو پیریان بچین و یادیان بکەینەوە، بەڵام لەوەگرنگتر ئامانجی یادەوەرییەکانە، چۆنێتی ئاراستەکردن و پەیامی یادەوەرییەکانە، پەیام بۆناوخۆی خەمان و بۆ دەرەوەی خەمان، ئایا بڕاست ئەمڕۆ هەتا چەند ساڵی تر دەبێت بگرین ؟ گریان جەماوەر پێدەبەخشێ ؟ ئەی پەیام چیمان پێدەبەخشێ هونەری یادکردنەوە چیە، بۆچی باشە ؟ ئەم کەستانە لەیاد بکەین باشترە یان بەزیندویی بیانهێنینەوە ئەگەرواما کرد چ بڕەمەکیان دەبێ ؟ ئەم پرسیارانە هەموویان گرنگ وجەوهەرین، ئەمانە تەنها پابەندنین بەهەستی ساتەوەختی یادکانەوە، وەک چاولەکەریی، بەڵکو پابەندن بەئایندەمانەوە، هەڵبەت بەئاوردانەوەیەکی ڕەخنەگرانەی ئازایانەی ڕابوردومان .

ئەمساڵ ١٦ی ئازاری ٢٠١٨ یادی سیهەمین ساڵی یادەوەری گازبارانی هەڵەبجەو ئەنفالە واتا ٢٦ ساڵی ڕابەڕ خەمان بەبێ سانسەری بۆغدا یادی هەڵەبجە دەکەینەوە، بەڵام دەبێت ئازایەتی ئەوەمان تێدابێت بپرسین هەتا ئێستا چۆن یادمان کردووەتەوە ؟ چیمان بەدەست هێناوەو چەمان لەدەستداوە؟ ئەگەر بە ئازایانە وەڵاممان وەرگرتەوە، ئینجا دەبێت هەڵوێستەیەکی ئازایانەش بکەین و لەخەمان بپرسین ئەی لەمودوا چۆن یادکان بکەینەوە؟ چۆن قەرەبووی کاتی لەدەستچومان بکەینەوە، ئایا ئەمە بوێری ئەوەمان هەیە دەستکاری ماڵی خەمان بکەین ؟ لەبنەڕەتەوە بوێری ئەو پرسیارانەمان هەیە لەخەمانی بکەین ؟ یان لەیەکەمین و وەک ڕاپوردو یادکی پەخرجی بەبەرهەم دەکەینەوە !؟ ئاخر یادەوەری بەهای ئەخلاقی و سیاسی و یاسایی هەیە، ئەگەر یادەوەریمان بوێت دەبێت ئەم بەهایانەمان بگرنگ بێت، دەنا کەس بروا بە خەنمایشکردن و خوێندن و فرمێسک و وتاری بکردارمان ناکات .!

ئەی کەوایە گرنگی یادەوەری چیە؟

یەکەم : با باسکەمان لە فەلسەفەوە نەئاڵێنین و زۆر بەسادەیی بدوێین، گرنگی یادەوەری لەبنەڕەتەوە پابەندە بەمافی مرۆڤکانەوە، چ ئەوانەی بوون بەقوربانی تاوانکەو چ ئەوانەی لەژیاندا ماون و چ ئەوانەی زەرەمەند بوون، تەنانەت ئەوانەشی زەرەمەندی ڕاستەوخۆنەبوون و تارادەیەک سەلامەتن، بەڵام ئایا ئەمانە بەبێ

دادپەروەری و سەروەری یاسا بۆی دەن ؟ کێواتە مەرجی یەکەمی یادەوەری دادپەروەریی و گرانەوەی شکێنە بە ئینسانەکان و ژیانەکی سەلامەت و شکۆدار بۆهەموان.

خۆ رەنگە بەدەستهێنانی هوشیاریش لەم بارەیەوە هەروا ئاسان نەبێت، بەڵای کەمەوە پێویستی بە قۆناغی دادوەری راگوزەری (عدالة الانتقالية) وە هەیە. بەڵام دەخی ئەمە وەک هی کەس نیە، نەوەک هی ئەرمەنەو نەوەک هی جووەکان، بەڵای کەمەوە ئەوان دەوڵەتیان هەیە، بەڵام ئەمەی کورد وەک دەوڵەتمان نیە، دەسەڵاتی خۆجێیەتیش هەشتا خاوەنی تۆرەک نیە بە سیاسەت و دەوڵەتی میراتگریش هەندە سەرکاری لەگەڵ دیموکراسیەت و بنەماکانی مافی مرۆڤ نیە، کێواتە هەر دەبێت خەمان قەڵەماڵین و چاوەروانی دەوڵەت و دەسەڵاتداران نەبین .ئەی کێواتە خەمان کێین ؟ لەپێشەوە هەموو ئەوانەی هەست بەگرنگی یادەوەری و دروستکردنی مۆزوو و داهێنانی کەلتورەکی باڵا دەکەن . ئەرکی ئەوانەیە یەکەم هەنگاوەکەگرن .

دووهەم : دەکەومێنتکردن و لێکۆڵینەوە لەتاوانەکە و ناسینی مەرجعی فیکری ئەنجامدەری تاوانەکەو خۆ دورخستنەوەو خەداماڵین لە ڕەفتاری جەلاد – بە بریاردەرو ئەنجامدەرەوە، ئاخر ناکرێت جەلادو قوربانی هەردوکیان هەڵگری یەک فکرو یەک ڕەفتاربن ! کێواتە ئەرکەکی گرنگ و هێنووکەیی لەمەوداوامان لە یادەوەریدا بۆعەس ناسیینە! ئینجا ریشەکیشکردنی بۆعسیزم و ڕەفتارکانی نەک هەر لەو شوێنانەی تاوانەکەی لە ئەنجامدراوە، بەڵکو لەتەواوی هەریمی کوردستاندا، لەناوخانەوادەو فەرمانگەو دەزگاکانی خەبەرەوبەرێتیدا دەبێت بۆعسیزم ببێتە شەرمەکی گەورە، دەبێت ببێتە شەرمەکی ڕەشنبیری و کەمایەتی .

سێهەم : بەو پێیەی لەماوەی ٢٦ ساڵی دەسەڵاتدارێتی خەماڵیدا، لەیادکاندا زەرترین بەڵێندراوەو کەمترینیان جێبەجێکراون، زەرترین درکاوەو کەمترین کارکراوە، دەشێت یادەوەری داهاتوو ئەم نەنگیەشمان چارسەر بکات و بەپێچەوانەی رابوردووەوە، راستگۆیی و پابەندی ئەخلاقی بەرهەم بهێنێت، ئەمە ئەگەر بە هەر شەهیدەک بە هەر ئەنفال کراوەک تەنها یەک درێ لەخەمان یاساغ بکەین، ئەوا ئەوەندەمان شەهیدو ئەنفال هەیە ڕاستگۆترین میللەتی سەر روی زەمین دەردەچین خاوەنی ٢٦ ساڵ بەڵێنە جێبەجێنەکراونین ؟ کێواتە با دەست پێبکەین و رابووردو لەبیر بکەین .

چوارەم : یادەوەری دەبێت لەبوردەیی بەرهەم بهێنێت ئاشتبوونەوەی

گشتی بەدوای خەیادا بهێنە و ببێتە چەک وئامرازێکی باش وکاریگەری دژایەتی گەندەڵی وچاوچنۆکی، لەپشتەوە داب ونەریتێک دابهێنە کەوا هەموو قوربانیەکان تیدا هەست بەشکۆمەندی بکەن، بۆنمونە لە ڕۆژی ١٦/٣دا خەڵکی شار بۆتایبەتی خەڵکی شار وەک ڕۆژانی جژن بەماڵانەوە بگەڕین وگەردن ئازایی لەیەکتری بکەن، ئەوانەی بەهەر هەیەکەوە دەیان لەیەک ڕەنجاوە ئاشت ببنەوەو دڵە منداڵەکانیان خۆش بکەن و ڕۆحی گیان بەخت کردووەکان و شەهیدەکان ئاسودەبکەن و بریندارانی چەکی کیمیایی دڵخۆش بکەن و سەروەری و ئاسودەییەک بهێنن کایەوە کە نەوەکانی ئایندە لەسەری بژین .

ئەمانەو بەگشتی پێویستە شارەکی وەک هەڵبجە بکرێتە شارەکی مۆژوویی نەک بە تابلۆیەک بکرێتە پارزگاو لەناوەڕۆکیشدا هەر قەزاکەنەکەی جاران بێت، ئەمەش هەربۆتنها بەهەی گازباران و ئەو تاوانەوە نا کە دەرهەقی کراوە بەڵکو هەکاری مۆژوییشی بۆتنیشت ناوە مەعنەویەکەی هەڵبجەوە هەیە، کە لە سەنگەی پرسەی جینۆسایدوئەوتاوانە گەورەیەی دەرهەقی کراوەو هەڵبجەی بەدنیادا ناساندوە.
ئەوەی دەبێت لە بەرچاوبگیرێت لەپێش هەموو هەکارەکانی ترەوە هەڵبجە بەرلە تاوانەکەش شاری شاعیران بووە، نابێت ئەم سامانە مەعنەویەی لە دابماڵدرێت ئینجا تاوانی گەورەی دەوڵەتی عێراقو ناوە مەعنەویەکەی ئێستاشی بخرێتە سەر، کە دەبوو زەر زووتر وەکو هەنگاوی یەکەم بە خۆ بنیاتنانەوەو گیانی بەرنگاری بکرایەتە شارەکی مۆژویی وەک قودسی فەلەستینیەکانو نجەفی شیعەکانو هیرۆشیمای ژاپۆنیەکان، بۆئەوەی بەوەی دکتاتۆریەتی بەعسو شۆڤێنێتی عەرەبیو بەدبەختی کەمەگەی نەوەوەتیدا بخرایەتە سەرپێ .

هەرکەس بڵێت پێشتر وەها پرۆژەیەك لە توانادا نەبووە راست ناکات، چونکە دەیان بەگەی حاشا هەڵنەگر بەردەست وئامادەن، کە پێچەوانەکەی بسەلمێنن، دەبوو ئەوسا یەکێتی و پارتی کە خەیان بەنوێنەری خەڵکی کوردستان دەزانی، لەبری خەسپاندن نەك لە بودجەی حزبەکانیان تەنانەت لە قورگی ئەندامو کادرەکانیشیان بگرتایەتەوە بە وەها تەحەدایەك و بنیاتنانی پرۆژەیەکی (سومبل)ی نەتەوەیی، بەڵای کەمەوە، ئەگەر بڵێن ئەوەمان پێنەدەکرا خۆ دەیانتوانی شەڵی ناوخۆ نەکەنو ئەگەرکردیشیان دەیانتوانی هەڵبجەو گەرمیان و ناوچە ئەنفالکراوەکان نەیکەن. بزانێ ئەگەر وەها هەستێکیان هەبوایە سنوری شەریشیان بەرتەسک نەدەبووە ؟ ئایا مەیدانێکیان دەما بە

سەنگەر لەیەکگرتن ؟ بەڵام بەداخەوە ئەو سەروەختە ئاستی تێگەیشتن
نەك لە مافی مرۆڤ و تاوانی جینۆساید بەڵکو لەوەها پرۆژەیەکیش
لەخاڵی سفردا بوو. ئەو داهاتوو هاوکارییانەش کە بەناوی هەڵبژاردن
کەیان دەکردەوە نەیانخستە خزمەتی ئەو شارەو خەڵکەکەیەوە. دەنا
هەرگیز ڕۆژمان بە ئێستا نەدەگەیشت.

بەهەرحاڵ هەنگاوەکان هەرچەندەك بن گرنگ ئەوەیە بە لەمەولا کەسپی
بەردەم بەمۆژووییکردنی شاری هەڵەبجە نەبن .
ئێدی ئەورۆژە بەسەرچوو بە دنیا بڵێین ئەمە بەوئەندازەیە
ستەمکاریمان دەرهەقکراوە، چونکە ئێستا هەم هەلومەرج جۆرێکی ترەو
هەم کەمتیگەی نەودەوڵەتیش باشتر دەناسین بەڵکو لەو تێگەیشتنەوەبە
، کە کورد خۆی لەسەربنیاتبنەتەوەو هەرجارە تووندڕەوی و دڕندەیی
بەدکارییەك بەسوکایەتی بەسەر زیندووەکانی و یادەوەری و
قوربانیەکانی ببینە وئاگاداری بەهای مرۆڤ بێت و لەهەر
هەنگاوێکیدا بڕیاری خۆی ببینێو جیهانبینی بنیاتنەرانە بێت، بەیە
پەیوستە لەو دیدگایەوە تەماشای هەڵەبجە وەك شوێنێك بیادەوەری
بکەین نەك هەموو بەهای ناوە مەعنەویەکەی هەڵەبجەو دەسە گرنگەکەی
لە ئیمتیازی بە پارێزگابوونیدا کورتبکرێتەوەو لە هەموو کاتێکدا
بەچاویاندا بدرێتەوەو بڵێین لەوە زیاتر چیترتان دەوێ ؟ ئەوانیە
کردوومانە بە پارێزگا. ئەگەر وایان گووت ئیدی ناوچەکانی تریش مافی
خۆیانە بڵێن ئەی ئەمە ؟

ئێستا هەموو لەوە تێدەگەین کە هەڵەبجە تەنها ناوی شارێك نیە،
بەڵکو ڕەمزێکی گەورەی یادەوەری جینۆسایدی ئەمەیەو ناوێکی مەعنەوی
کوردە، ئەوەش فاکتەرێکی گرنگە کە بکرێتە شارێکی مۆزەیی ، راستە
یەکەم هەنگاو بەپارێزگابوونێتی، هەرچەندە من زۆر ترسم لەو
هەنگاوەش هەیەوهەر زوو ئەم ترسەم بەبەنەی بەپاریزگابوونیەوە
نوسی، (ئەم ئیمتیازە لەبری ئەوەی خۆنەکانی بارەو سارەو بارن
بیکوژن لەبری ئەوەی گۆڕەی بکەن تەواو بچوکی بکەنەوە، ترسم لە
پێنەگەیشتنی ڕاگەزەکانی هەیە).

ئیدی بیادەوەرییەکانی ساڵانی داهاتوو دەبێت ئەم شارە ڕەگاوبانی
باشی هەبێت، هەتڵی شایستەو چێشتخانەی باشی هەبێت کە توانای
قەرەباغی هەبە. هەڵەی شایستەی بە کەبونەوە وسمیناری تێدابێت. بە
هیوام دوای یادی سی ساڵەی نەك هەر بڕپرسانی هەرێمی کوردستان
بەڵکو هەموو ئەو کەسایەتی و ڕەکخراوانەی کەمتەرخەمو بەرژەوەندی
خوازبوون، شەرم لە کردەوەکانی رابوردویان بکەن ئیدی
یادەوەرییەکان لەبری ئەوەی تەوی ئومێدی بچنن ئومێدومتمانە

ببەخشنەوە، ئەمەش هیچ خۆشخەیاڵی نیە بەڵکو ئومێدو ئیرادەیەو ئەمەش هیچمەان لە نێوەکانی تر کەمتەرنیە دەستەاتکی دادپەروەرنەبێت .

ئاگاربخوازن دەتوانن لە ئێستا بەدواوە کات بەفیڕۆ نەدەن. چیدی بەیان نالوێت و ناکرێت تەنها بە تابلۆیەکو دانانی پارێزگارێکو بەرەوبەرە گشتیەکان کە هەموویان پیکەوە کاندیدی حزب بن ئارایشتی قەزایەک بکەنو ناوی پارێزگای لەبنرێت، بەڵکو دەبە پارێزگای هەڵەبجە لە ناوبرێکدا لە هەموو پارێزگاکانی هەرێمی کوردستان جیاواز بێت، پارێزگایەک خاڵی بێت لەبارگای حزبوهێزی چەکدار بەو واتایەی بکرێتە شارێکی سیمبولیو مۆزویەو لە خزمەتی دەزی سیاسی کوردستانیشدا بێت. وەک بەپارێزگاکردنی هەڵەبجە نەبووە دەستپەکی بەخەداچوونەوە بایادەوەری سی ویەک هەمین ساڵە، چ لەروی روخسارەوە چ لە ناوبرێکدا شارێک بێت جیاواز لەوانی دی. ئەرکی هەڵەبجەییەکانیشە بە گەدانە جیاوازی حزبەکان تەنانەت بە گەدانە جیاوازی ئاین و ئایدۆلۆژیا هەنگاوی بەهێهنن بەتایبەتی ئەمە بەهەڵەبجە زەر پیویستە چونکە لەوە جگەلە ئیسلام کاکەیی زەرهەن وجگەلەیەکێتی وپارتی حزبی تریش زەرن .

پارێزگایەکی نوە داماڕاو لە چەک

ئاگەر هەتا ئێستا لەباری مەعنەویەوە هەڵەبجە نەبووتە سەنتەری پاراستنی مافەکانی مرۆڤ، دەبە لەمەولا وای لەبکرێت تەنانەت لەوە زیاتر بەواتوببێتە دەروازەی ئاشتبوونەوەی گشتی بەهەموو هێزە ناکۆکەکانو عەقڵیەتی خوێنڕژی بگەڕێتە سەرکەبەرکەی مەدەنیو خزمەتگوزاری، چەندە کارەکی جوان دەبێت ئاگەر هەڵەبجە ببێتە پارێزگایەکی لەچەکدا ماڕاو، هەرهیچ نەبێت بە ڕێزگرتن لەومرۆڤانەی بەگازی کیمیایی کوژران وبریندارببوون، پاراستنی مافی مرۆڤ لە ناوخانەوادەو خیابانو فەرمانگەکانیدا لە لوتکەی واتاکانی خێدابە. لە سەر ئاستی دەرەوە تەحەدایەکی گەورەی بیری شۆڤێنی و دەمارگیری بێت، لە ناوخۆش ببێتە بنیاتنەرەوەی تاکی کوردو دوربێت لە هەموو پشێلکاریو توندوتیژییەک.

کەبونەوەو کۆنگرە گرنگو چارەنوسسازەکان لە هەڵەبجە ئەنجامبدرێن بەو واتایەی پابەندی ئەخلاقیان بەراسپاردەو ئەنجامەکانیەوە هەبە و هەڵەکی سوربێت بە هەرجۆرە نیازخراپیەکو لە بەرامبەریشدا پێگەیەکی شایستەی هەر نیازپاکیەک بێت. وەک شۆڕفەک وەزارەتی کاروباری شەهیدانو ئەنفالکراوان ببێتە ئەو شارەو تیایدا وەزیر

بەجۆرێك بجوڵێتەوە لە بری بەباکی ئازنەی بلەرزە لە هەنگاوو بریارەکانیدا، هێزی ستانداردی بە باشترینو پێشکەوتوترین ئاست لە دروستبکرێتو کەنگرەو کەنفرانسە نودەوڵەتیەکانی جینەسایدی لی ببەسترێ. هەبێت نابێت ئەم گرنگی پێدانە بتەنها لە هێزبجەدا کورتبکرێتەوەو نابێت ئەم ئیتیازانەش بجرێک مامەڵیان لەگەڵدا بێت لە بری رێزوشکە سوکایەتی بشوێنانی تر لەبکەوێتەوە.

زەرگرنگتر دەبوو وەک بایەخی یادەوەری هێزبجە لە بری پارێزگا بکرایە بشارەکی مێژوویی هەتا لە باری سمبولییەوە لە پارێزگا هەکشاوترولە باری مەعنەویشەوە لە ئاستی پایتەختی هەرێمی کوردستاندا بێت و فرەکخانەو یاریگای نودەوڵەتیو رێستڕانتو هەتیل وکافتریای باشی تێدابێت، تەنانەت بکرێتە شوێنی بریاردانی سیاسی و پەیمانی ئاشتی نەوان حزبەکانی کوردستانو لەوانەش گرنگتر داوا لە بەغدا بکرێت بشکی دادگای تایبەت بتاوانە گەورەکانی لە دابەزرێ .

ئەگەر دەسەلاتدارانی کورد بیانەوێ دەتوانن هێزبجە و شوێنەکانی تریش وەک کارتێك لە بڕامبەر دەوڵەتی عێراقدا بکاربهێنن و بیکەنە شاری مێژوییوسمبولی ئەوکاتە، بە سەروشتی خێی وەک قەرەبووکردنەوەیەکیش دەبووە دەستکەوتکی سیاسی، بەڵام ئەگەربە ناسنامەی جینەساید بکرێتە پارێزگا ئەوسا ئەگەر دەستکەوتیش بێت هیچ بە کوردو هێزبجەیەکان ناگەرێت بەڵکو تەنها دەبێتە دەستکەوتکی ئیداری نەك سیاسیو مەعنەوی .

لەراستیدا هەق نیە رەشنبیرانی کورد بگشتیو هێزبجەیەکان بتایبەتی بەوە قایل بن شارەکیان کە گەورەترین تاوانی سەدەی بیستەمی دژەقکراوە بکرێتە پارێزگایەکو بەس، چونکە ئەو دەستکەوتە نە هێندە گەورەیە هەتا لەئاستی ئەوتاوانەدا بە کەدژەقی کراوە نە هێزبجەیەکانیش لەمەینەتی زگار دەکات، بەداخەوە رەشنبیران و رەکخراوکانی کەمەگەی مەدەنیەش لەو ئاستەدابوون کە بە پارێزگاکردنی هێزبجەیان بدەستکەوتی مەزن ناوبرد. ئەمە ئاماژەبوو بۆ ئەوەی چەندە لە جینەسایدو قەرەبووی ئەو تاوانە تگەیشتوون، دنا هێزبجە شایانی ئەوەیە بکرێتە شارەك کە دنیا سەرسام بکات نەك بیکەنە قەزایەکی گەورەتر لە ئەستاو ناوی پارێزگای لەبنەن.

سەرباری ئەو مایپوچیەی رابوردوشمان، هیشتا ئومێدم هەیە، ئاورەک لە ٢٦ ساڵی یادەوەری تاوانکان بدەینەوەو بەبیرەکی فراوانترو

نیازێکی جوانتروئامانجێکی بایەخدارەوە بەپیر یادەکانمانەوە بچن ونێک هەر دادپەروەری بەکو کەمەک نەتریتی جوان وبەرز بهێنینە ئاراوە کە هەم خەمان دەخۆش بکات وهەم دنیا سەرسام بکات، کەمەک ئەرکی زەر ئاسان بەام زەر واتادار لە ئستە بگرین و هەموولایەکمان لێی سودمەند بین.

بەهیوام لەیادەوەریەکانی سالانی داهاتوودا هەبجە بەراستی ببێتە پایتەخی ئاشاتی و خەکەکەی قەڵەمبمان و شارکیان لەچەک دابمان و ئاشتی و میانرەوی و ژینگە دستی ببێتە شوناسی شارکە وهەموو ئەم خەسەتانە لەشارکانی تریشدا رەنگ بدەنەوە.

بەهیوام لە یادکانی تری تاوانی جێنسایددا کەمگەیەکی تری پچەوانەی ئستابین راستگەو ژیاندست و میانرەوبین، ناتوندوتیژو رەفتار بەرز، لاشرو ژینگە دست بین. رەژانی یادەوەری بکەینە رەژانێک بە خوێن نەرشتن وسەربرین رەژانی یادەوەری قوربانیەکانمان نێک هەرمرۆڤکان تەنانەت پەلەوەرو ئاژەڵکانیش ژیانیان پارێزراوبێت، رەژانێک بێت نێک قەسابخانەکان ودوکانی مریشک سەربرکان تەنانەت چشتخانەو کەبابخانەکانیش خاڵی بن لەگشت . رەژانێک پراوپربن لە رەزو شکۆی مرۆڤ و زیندەورانی دی یادەوەریەک بەرەوبەرین هەموو دنیا شەرم لەبەدنگی خۆی لەبەرانبەر تاوانکان بکات کە دەرهەقمان کراون .

بۆچی هێزکانی سوریا لە عەفرین بە دەنگن، بۆچی ئەمریکاش بەدەنگە؟ … زاهیر باهیر

هاتنی هێزکانی سوریا بۆ عەفرین گەلێکی دڵخۆش و بە ئومێد کرد، وایان دەزانی کە سوریا دەکەوێتە شوێن لەگەڵ تورکیادا.
بە گومان ئەم شیکردنەوە و لێکدانەوەی هەر هەر زەربەی ڕۆشنبیرکان و سیاسیەکانی ڕۆژاوا و باشوور و لایەنگرانی دیکە هەر وەکو زەربەی کات هەڵە دەرچو.
هەر لەسەرەتاوە ڕوسیا لەو پلانەی سوریا ناڕازی بوو لەبەر ئەوەی

نزیکەی 2 ساڵ لەمەوبەر ڕوسیا دەیویست کە کوردەکان تەواوی عەفرین بە سوپای سوریا بسپێرن و ئەم داخوازییەی ڕوسیاش لەسەر بناخەی نزیکایەتی پەیدەد بە ئەمریکاوە هاتە کایەوە .

شکستی نیوانی ڕوسیا و ئەمریکا لە ناوچەکەدا بە هاوکاری هەندێك لە دەوڵەتەکانی کەندا و، بەدوای وەکیل دا دەگەڕان کە ئەو شکستەی پڕبکەن هەر هەموو هەڵەکانی سوریا لە سوپای سوریای ئازدەوە بە گروپە تیرۆریستەکان و تاکو پەیدەد لەم جەنگەوە ئاڵان ئیدی شکستەکە بوو بە شکستی نەوان ئەمان و ڕوسیا و ئەمریکاش تەماشاکەر و هاندەر و گەرمکەری شکستەکە.

بە گومان دەبوایە دەرکمان بەوە بکردایە کە هەرگیز ڕوسیا نایەوێت سوریا و تورکیا کەهاوپەیمانی ئۆن دەستیان بچێت بە خوێنی یەکدیدا، ئەمە وای لەوە کرد کە سوریا هەندێك لە جێیشی شەعبی لەگەڵ بەڵک چەک و تەقەمەنی سوك و قورس دا ڕەوانەی عەفرین بکات. سوریا بەمەی کە کردی دوو نیشانی شکاند ، یەکەم : ڕوسیای قایل کرد بەوەی کە ئەو بە گوڕەی پلانی ئەو دەڕوات هەروەها پەیدەشی قایل کرد کە سوریا بە پاراستنی سنورەکانی دەگەڕێتەوە و دژ بە سوپای تورکیا دەجەنگێ. دووهەمیش: گەر عەفرین نەکەوێت ئەوە ئەوان بارو بنکەی خۆیا لەوە داناوە و کارئاسایی دەکات بە گەڕانەوەی سوپای سوریا بە ئەوە هاوکایش لەم قۆناخدا ئەوان تەماشاکار دەبن .

ئەگەر عەفرینیش کەوت ئەوە ئەوان لەوێن و دوای سوخمی دوڵی بە کشانەوەی تورکیا ئیدی بە ئاسانی سوریا بە تەواوی دەگەڕێتەوە بە عەفرین .
تا ئێستا ئەردەگان لەم گەمە سیاسیەدا سەرکەوتو بووە ، گونی هەموو لایەکی گرتوە : ئەوروپا، سوریا ، ڕوسیا ، ئەمریکا و داعش و گروپە تیرۆریستکانی دیکە . ئەمریکا ناتوانێت هیچ شتێك بکات دژ بە تورکیا چونکە نایەوێت تورکیا لە ناتە دەرچیت و بکەوێتە بەری ڕوسیاوە . ڕوسیاش لە ئێستادا تورکیا بە ئەو لە سوریا گرنگترە دەیەوێت بەڵای خۆیدا، تورکیا ڕاکێشێت. ئیتر ئا لەڕەدا کێشەی کورد و سەنگی کورد لە سوریادا ، گرنگی هاوسەنگیی سوریا و تورکیان نابێت بە هیچ کام لە ئەمریکا و ڕوسیا.

زاهیر باهیر – لەندەن
16/03/2018

لەرەوە سەر بە گۆڕەپانی ئاپۆرین دانووستم ... سمکۆ عەبدولکەریم

ئەگەر ئاپۆرین تا ئێم ساتە وەختەش، نەیتوانی بێت لە ئاست سەرجەم هیواو ئاواتەکانماندا بێت، لە ئاست داخوازی و داواکارییەکانی خەڵکدا بیت، کە بە شۆڕشێکی سروشتی لە هەموو شوێنێکی دنیادا شۆڕش و ئاپۆرینەکان لە پێناویاندا سەر هەڵدەدەن، ئەوە دەتوانین هەر هیچ نەبێ بایەخی ئاپۆینی بەهاری 1991 ی کوردستان لەوەدا بەرجەستە بکەین کە پێ مەترسیترین نەخشەی دوژمنانی پووچەڵکردەوە.

ئەو نەخشەیەی لە کاولکردنی گوندەکان و ئێنفال و کیمیابارانکردنی هەڵەبجە و ناوچەکانی دیکەی کوردستانەوە دەستی پێکرد، خواش دەزانێ بڕچی کەتایی دێهات.
ئاپۆین ئەگەر تا ئیستاش لەبەردەم کەمالیک پرسیاردا بێت بەناو ونامەکی باشی ئەوەی داواتەوە کاتیک سەدام لە دیداریکی ڕۆژنامەوانیدا وتی:

"ئێمە کە خویناوی بین، واتا راستەوخۆ دەست دەکەین بەسەربڕینی هەر کەسیک کە خیانەت لەم ولاتە بکات، یان لەم بیر و باوەڕە گشتیانەی کە مافی گەلە، خەی پی بحەسینێتەوە، یان لە دلسۆزیی بۆ ئێم خاک و ئاسمان و هەوا و خەڵکەکەی و ئاو و زەویەکەی دەرچێ، یان یارمەتی بیگانە بدا دژ بە بەرژەوەندی ولات و کەسوکارەکەی.
بەڵێ هەر شتەکمان بە بەدزرێتەوە کە ئێم هەنگاوەی نابێت (بە بڕیارێکی سەری دەپەڕنین) و بە ئاشکراش ئەوە کردەوەی باپیرانمان بووە لە سەرەتای ئیسلامدا وەک چۆن خالیدی کوڕی وەلید سەری (30) سی هەزار کەسی لە کەمەڵگای بچووکی دوورگەی عەرەبی پەراند، لە نێوان جەنگاوەرانی هەڵگەڕاوەکان "الردە" .

لێرەدا هەڕەشەکانی سەدامی دیکتاتۆر تەواو دەبێ و منیش دەڵێم وەڵای هەموو کەموکورتییەکان سەر بە گۆڕەپانی راپەڕین دانووستم و هەوڵدەدەم لەوە تێبگەم، کە ئاپۆین چەندە گۆڕەپان بوو، ئاپۆین چۆن

هەموو ئەو ڕووداوەی گەلی کە سەدامیەکان دەیانویست جارێکی تر نەخشەی ئەو وڵاتە دروستکراوەی دەستی ئینگلیز بە خوێنی ئێمە و لە ژێر ڕەحمەتی ئەو ئاسمانەی ئەوان بە زەر کردویانەتە هی خۆیان ئێستورتری بکەن.

بەڵێ دنیام هەموو ئەوانەی ئێمە بە هەر هەڵەکاریکەوە بێت، بەڵاستیان بە یان نا، خۆزگە بە سەردەمی سەدام و حوکمی سەدام دەخوازن نەیانتوانیوە ئەو پیاوە بناسن، ناشیانەوێ بیناسن، ئەوان هەرگیز ئەو چەند پەڕیان نەخوێندەتەوە کە من لەردا بەم نووسیون، ئەوانە تەنیا دەیانەوێ ئەو چەند بستەی بەر پێی خۆیان ببینن، کە هەندێ جار ناشیانەوێ ئەو بستەش ببینن، ئۆگەرنا چۆن نەیانتوانی لەوە تێبگەن سەدام ئامادە بوو سەری هەموومان بپەڕێنێ بە بیانووی ئەوەی گەورەیی نیشتمان دەپارێزێ، با گەورەیی ئەو نیشتمانەش بە کلەسەری ئێمە هەڵچنرا بێ.

هاورێ سامان لە عەفرینەوە کێبانیت لێبیرە؟! … ریبوار عارف

لەم ڕۆژانەدا هاورِێ سامان کریم پاش تێپەڕبوونی 52 ڕۆژ بەسەر لەشکرکێشی حکومەتی فاشیستی تورکیا سەرئەنجام بەدەنگی شکاندو ئەوەی دەمێک بوو دەیویست بیڵێت درکاندی. ئۆگەرچی ئەم هەواڵەست نیشاندانە تەنیا لەیگەی والی فەیسبووکەکەی خۆیەوە بوو، بەڵام لەبەر گرنگی باسەکەو قەرزێکی کەن کە هاورێ سامان دەبوایە سێ سال لەمەوبەر لە گەرمەی ڕووداوەکانی نیو کێبانیدا بیدایەتەوە، بەهەرحال بەدەنگ بوونی، وا ڕەوەندی ڕووداوەکان بەرەو داگیرکاري شاریکیتری ملیانی دەبات، کەچی هاوڕێ نوسەر هەشتا لەباخی خۆیدا نایەتەدەرو سەرێک لە کەلکوژی عەفرین نادات.

بۆیە من ئۆگەر لەقەرزی کونیش گەلەم هیوادارم هەرنەبێت ئەمجارە سامان ئێستیک بکات و لە مەحکوم کردنێکی مەرجدار زیاتر بڕوات و چاوێک بگەڕێتەوە بە باسەکیدا، هەرچەند زەریش ئومیدەوارنیم،

چونکە خالی هاوبەشی میتۆدی سامان لە ڕووداوەکانی دوێنێ کەبانی و ئەمریکی عەفریندا لە بەدرێژایی بوون بە ژیان وچارەنووسی ئینسان و ئینسایەتی لەم ناوچەیەدا. هەربۆیە دیدی زالی هەردوو ڕووداوەکە ئاوێنەی کە مادام ڕزگاربوونی ئەم دوو شارە دەسکەوتێکی بۆ حزب و چینی کریکارو کۆمۆنیزم تیدانیە، ئیتر هەر دەخالگرێک ئاسنی سارد کوتان وچوونە ژێر چەتری ناسیونالیزم وعەوامگەری عەشایەتیکی کۆمۆنیستە، کە ئاو بە ئاشی ناسیونالیزدا دەکەن. ئەم میدالۆ بەر لەهەر کەس ولایەنێک لە بەرکی هەلسوڕاوانی حزب و بزوتنەوەی کۆمۆنیزمی کریکاری دەدات، بەتاوانی ئەوەی کەبۆ هیچ قۆیدوشرتیک داکوکی لێبراوانە لەنکەوتنی ئەو عەفرینە دەکەن کە ڕەمزی ڕاوستانەوەی ئازادیخوازیە دژ بە کۆپرستی وئیسلامی سیاسی وفاشیسزمی حکومەتی ئەردگان. کەواتە بابین بزانین ئەم حوکمانە لەکوێوە لە چیەوە سەرچاوە دەگرن!

لەدەستپێکی نووسینەکەدا سامان دەلی: '' بەرگری لە عەفرین تا ڕادەی ناردنی هەزی چەکدار کارو ئەرکێکی کۆمۆنیستیە. بەشداریکردن لە خۆپیشاندان و مانگرتن وگرتبونەوەو هەر شیوەیەک لە شیوەکانی دیکەی ناڕەزایەتی کارو شیوازێکی گونجاوی کۆمۆنیستیە، یان پێویستە شێوازێکی کۆمۆنیستی بێت.'' بەڵام هەموو ئەمانە تەنیا کاتیک بەرەوا لەقەڵەم دەدات وەک دەڵی'' کۆمۆنیستەکان پیۆستە ڕیزی سەربەخۆی خەیان بە شیوەیەکی ڕەشن لە ناسیونالیزم لە پەکەکە لە پەیەدە و هەموو هەزەکانی دیکە... جیاکردنەوەی ڕیزی سەربەخۆ کارێکی عەمەلیە دەبێت دیارو ماددی و ڕەشن بێت.

واتە کۆمۆنیستەکان نابێت بچنە ژیر ئالای پەکەکەو پەیەدەو کەسەکە و ئەجەلان و سالح موسلم و،،، نابێت بە بانگەوازی ئەوان بەشداری بکەن یان نەیکەن... نابێت لە خۆپیشاندانی ئەواندا بەشداری بکەن، وە ئەگەر بەشداری دەکەن وەک کارێکی فەوری و ناستەوخۆ پیویستی بە مەرج هەیە، لەوانە بە ئالای کۆمۆنیستی وئالای حزبی خەیانەوە، بائالای مارکسەوە، وە هەروەها پێویستە وەک قسەکەرێکی سەرکی جیگاو ڕێگایان هەبێت. باشترین و کارسازترین شیواز ئەوەیە کۆمۆنیستەکان بە جیا بانگەوازی خەیان بکەن و نارەزایەتی خەیان بکەن. تەنانەت ئەگەر هەزەک دەتوانێت چەکدار ڕێوانە بکات، پێویستە بە ڕێکەوتن لەگەل هەزەکانی عەفرینداء بەرەی شۆڕیان جیا بیت. '' هاورێ سامان دریژە بە نووسینەکەی دەدات دەڵێ:'' کۆمۆنیزمێک کە نەتوانیت یان نەیەوێت لەهەر تەنگژەو توند پێچ و ئەزمەیەکدا ڕیزی سەربەخۆی سیاسی و کارنامەی خۆی جیابکاتەوە لە هەزە بورژوایەکان لە جیهانی

هاوچەرخی ئەمڕۆدا، کۆمۆنیزم نیۆ و هیشتا ناسیونالیزمی تەنپارندوە، یان کۆمۆنیزمکی ناسیونالیستی یە.

کەسانی ناسراوی کۆمۆنیست و کادرە ناسراوەکانی کۆمۆنیزم، لە هاوکاتی منداڵی هەڵبژاردنی گەورە دەکەن ئاگڕ وەک بەشک لە لەشکری پەکەکە وپێدەدە دەربکەون و شوناسنامەی کۆمۆنیستیان ون ببێت لە کارەکانیاندا، بمانوێت یان نا لە قۆناغەکدا، بە هوشیاری یەوە چونەتە پشت سیاسەتی ناسیونالیزم و شیوەی کاری. پەویستە ئەوە ڕوشن بێت کە کۆمۆنیستەکان وە حزبەکانی سەرسەختانە بەریگری دەکەن لە عەفرین، لەحالێکدا ئاگڕ شوناسی کۆمۆنیستیمان دیار نەبێت کە دیار نیە، بە هوشیاریەوە دەبینە لەشکری ناسونالیزم. ئەمە شیوازو سیاسەتێکی کۆمۆنیستی نیە.''

بەیارمەتی هاوڕێ سامان، بەشک لە وتارەکەی سێ سال لەمەوبەری دەنمەوە یاد، کە ئاڵەقە نێک هەرخاوەنی یەک جیهەتگیری و میتەدە، بەکو لەهەندێک شوێندا پەرگرافەکانیش هاوشوێن. بالێردا سەرنجی ئەم بەشە لە نووسینەکەی بدەین کەدەڵی:'' هەر هەزکی کۆمۆنیستی و دواتر هەرکادرێکی کۆمۆنیست دەبێت بزانێت وە هوشیاربێت بە هەرکارێک کە دەیباتە پێش وبزانێت کە چ بەرژەوەندییەکی تەدایە بە بزوتنەوەکەی، بزووتنەوەی کرێکاری وە هاوکات بە حزبەکەی حزبی کۆمۆنیستی کرێکاری. لەپێویست بە مەسەلەی کۆبانیەوە کۆمۆنیزم نوێنەرایەتی ناکرێت، لەئاستی پراتیکدا. کەئەمە خۆی ئاکامی تەنگژەن وکەسپی گەورەتر...، مەیدانی کاری کۆمۆنیستی "کۆبانی" نیە، ئاگڕ چی خۆکی کۆبانی خۆکیکی جەنگاوەر وخەباتکارە وپێویستە پشتیوانی لێبکرێت، مقاومەتی ئەوان جگای تەقدیرو پشتیوانیە بەڵام بە ئەوان بە ناسیونالیزم دەنوسرێت...دواجار پرسیارێکی سادە ئەویە ئاگڕ کۆبانی سەرکەوت کۆمۆنیستەکان چی یان دەست دەکەویت وچی یان کەکردەتەوە؟! وە ئاگڕ کۆبانی داگیرکرا دیسان جەسوری گیان فیدایی هەر بە ناسیونالیزم دەنوسرێت، جا پا یەدەپێ بێت.''

هاوڕێ سامان لە عەفرینیشدا بەڕێو کوی دەمنبات؟

ئەوەی لێرەدا قسەیەکی لەسەر دەکەم تەنیا لە پێیوندی بە هەوداوەکانی عەفرینە. لەمبارەوە ئەوەش بلیم کە من ئاشنام بە شمولی بوون و مەتاتیەتی باسەکانی هاوڕی سامان، هەروەها بە مەحکومکردنی کۆمۆنیستەکانی دەوربەریشی، کەشێک لەچەنیەتی بەکارهێنانی مافی ئازادی بیان وبیروڕای ئەودانیە. بەڵام کاتیک کە

خۆی بە تیرۆریزمینی حزب و بزتنەوەیەک بزانێت، دەبێت بۆر لەهەر شتێک پێ لە زەمینەدابیت و جگەیەک بە ''خواردنی شیر برنج بهێنێتەوە، کە پراتیکی ئینسانە''. ئەوەی کە تۆ دەخاڵەتکردن و کارکردن بۆ ڕاوستانەوە دژ بە پۆلامارو کوشتارگەی فاشیستانەی حکومەتی تورکیا بۆ کاریک و ئەرکێکی کەمەنیستانە دەزانیت ئەمە جێ پێشوازیە.

من نەک هیچ کشێکم لەگەڵ کاری جیاوازوسەربەخۆدا نیە، بەڵکو بەدوای دەرفەتێکی گونجاویشدا دەگەڕێم گەر بزانم ئەمکانی جێ بەجێکردنی دەبێت، عەمەلیکەمەوە. بەڵام کێشەکە ئەوەیە کە تۆ تواوی ئەم ئۆگرانەت لەپشت مەرجێکەوە قایمکردوە، واتە ئۆگەر ئەم مەرجە پراتیک نەکرێت ئیتر تۆ هەرجارە دەخاڵەتکردنێک بۆ دۆکۆمێنتی ناسیونالیزم و ئاو بۆ ئاشاکردنی بورژوازی دەزانیت. لەمێش خراپتر ئەوەیە کە تۆ هاورێ یانی خۆت بۆ شتێک ئیتهام دەکەیت کە بوونی نیەو بوونیەیە نیە کە ئیوە باسی دەکەن، واتە ئەوەی هاوری کەمەنیستەکانت لەژیر ئالای و وینەی ئوجەلاندا کەدەبنەوە خەپیشاندان دەکەن.

دنیایەکی سیرە بەراست ئۆگەر ئەم ئیتهامە زۆرێک لە عەمەلی هاورێ یانی تەنیشت دەستەوە نزیک بوایە، نەدەکرا ئەو نزیکترین کەسانەی دەوروبەری خۆت ڕاچڵەکینیت و ئامۆژگاریان بکەیت کە دەخاڵەتگەری کەمەنیستی لەم وریانکاریەی عەفریندا چی وچنە؟! یان هەقیقەتێکەی ئەوەیە کە خۆشت دەزانیت کە ئەوە کارنامەی هاورێ یانی پال دەستت نین، دەنا چی لەوە ئاسانتربوو کەبەهەر شیوەیەک بتوویسیایە سەرنج و ڕینمایەکانی خۆت لەگەڵیاندا باسبکردایە. تەبلیت لایەنی کەم لە ریگەی سوسیال میدیاوە ئەوەندە سەرنجی ئەو هاورێ یانەت نەدابیت کە چۆن بۆ ئالاو پەرچەمی خەیانەوە دەچنە خەپشیاندانەکان، کەچی دواتر لەم فەزا مەجازیەدا ئەو ''هاورێ ناسراوی کەمەنیست و کادرێ ناسراوانە'' ئیتهام دەکەیت بەوەی کە ''هەڵەیەکی گەورەیان کردوەو بوونەتە بەشێک لە لەشکری پەکەکە وپەیدە؟! خۆئۆگەر بشلیت ئاگاداری ئەوەنیم کە ئەو هاورێ یانە لە خەپیشاندانەکاندا بۆ ئالاو ئارمی حزبەوە بەشداریان کردوەو قسەکەری بۆردوامی خەپیشاندانەکان بوون؛ ئەوە ئیتر کەس مقسەرنیەو ڕەنگە زیاتر بۆ ئیشتیقاقی خۆت بیت بۆ نەبینینی هەلسورانیک کە هاورێ یان بۆ مەرج تیدا بەشداریان کردوە.
ئەمە جگەلەوەی کە لە ڕاستیدا لەم خەپیشاندانانەدا ئالای هیچ حزب و لایەنیک ناگریی لی نەکراوەو ئالای سوورو ئارمی هەر حزب و لایەنیک

ئازادو ئاسایی بوون. کەواتە بە پیوانەکەی خۆشت بیت بەم مانایە بەشداریکردن لەو خۆپیشاندانانەی کە تەنانەت ئەوانیش بانگەوازی دەکەن کاریکی نا کەمەنیستانە نیەو بەهەی کەم دەرکی و ناسیونالیست بوونی ئەو کەمەنیستانەوە نیە کە تیدا بەشداری دەکەن؛ بەڵکو دروست بەپێچەوانەوە بەهەی تەعمەق و بریـــــاردانیکی سیاســـــیانەوە کەدیانەویت بە جیهان بینیەک کە هەیانە دەخالەتگەری سیاسی بکەن لەبەرامبەر بە کارساتیک کە لالَ دیَنیتە دەنگ! تەنانەت ئەو مەرجەی کە هـــاورە سامـــان ئامـــاژەی پیـــدەکات واتە، ئەوەی کە ''ئیَمە قسەکەریَکی سەرەکی بین''، پێیوەند بە حزوری سیاسی خەمانەوە هەیە تە ناتوانیت پیَشوەخت ئەمە بەسەر هیچ لایەنیکەوە فەرزی بکەیت. کاتیک کە لایەنیک بانگەواز دەکەن وەرقەی سپی بە هیچ لایەنیک واژە ناکەن، ئەوەی کە ئەمە دەکاتە ئەمری واقـع، میـزان و شیـوازی دەخالەتگەری ئەمەیە کەدەتوانیت رەقەم لیبدات.

هەرئەمەش جیاوازیە سەرەکیەکی نیوان هاوری سامان و ئەو هاورە یانەیە کە بەشداری دەکەن. ناوبراو بەشداری کردن لەم جولانەویەدا بەمەرجی پیشوەخت دیاری دەکات، کە ئەمەش بەراستی تەنیا دەتوانیت تیەری بەشداری نەکردن و ڕەلی تەماشاکەر ببینیت. دەنا ئەگەر ئیمە بلین بە مەرجەوە پیشوەخت دەمانەویت تەرفیکی سەرەکی بین، زەر ئاساییە کە بەرامبەرکەت پیت بلی هیـوادارم کە ئیـوە تەرفیکی سەرەکیبن بەلام ئەمە لیـرەدا کەتـای نـایەت، بەڵکـو دەبیـت بچـن ودەخالەت بکەین و سیاسەت و ڕوانگەو ئاراستەی فکری خەمان بیان بکەیـن بچینە جەدەل و کیشمەکیشیکەوە تـا بتـوانین لە پانتـایەکی کاراترو فراوانتردا کاریگەریمان هەبیت.

کە دیارە هەموو ئەمانە بەمانای ئەوەنیە کە ئەو حالەتە باشی کە تە باسی دەکەیت هەلەبەت، واتە ئەوەی کە ئەمە خەشمان بەشـوەی سەربەخۆ بانگەوازی کارو هەلسوران بکەین بە ئەو ئامانجە. بەلام کاتێک ئەوەنیە، ئیتر ئەمە بەمانای ئەوە نیە کە بەشداریکردن لە خۆپیشاندانەکانی تردا، هەڵەیەو لە دەرەوەی کاری کەمەنیستیدایە!

دواجار ئەوەش بلیم کە باسکردنی هاورە سامان لە دەخالەت و پشگیری چەکدارانە لەم جولانەویە بەهەمان مەرجی سەربەخۆ کەباسی دەکات، بەڵەهەرشتیک ناهەقیقیکە بەخەی دەکات ئاساییە کەسیک شارەزای یاساوریساکـان و زمـانی چەک نەبەت خەی لە شـوەی بەکارهینـانیشی بپاریزیت.

بەلام هاورە ئەزیز جەنگ وبەشدرایکردنی چەکدارانە لەهەر مەیدان و

بارێکی شەردا، ئەوانیە کە تا نزیکی باشت هەبیت و شارکێریکی باشبیت، بەڵکو لە راستیدا ئەوێیە کە چۆن خەت دەپاریزیت و چۆن هیرش دەکەیت و چۆن پلان دادەنیت؟؟ تا کە جغرافیای سیاسی ولاتیک نەشارزانیت و یەکەم جارە پیت تە ناوە، بە کام شارزای و کام پیلان و دیاریکردنی کام تاکتیکەوە دەچیتە نیومەیدانی شەڕ؟! ئاخر لەجەنگدا دەڵکیشکردن و پاشکشش هەیە، راست وچەپ وسەروخوار هەیە، ئەمە جپاواز لەوەی پرسیارەکە ئەوێیە کە ئایا تە بە چ ئەزمون و باگروەندیکەوە دەچیت و هیزی چەکداری خەت رینمای و رابەری دەکەیت، بە چ تواناو بە چ شارزایەکەوە دەتوانیت ئیداعای ئەم جارە لە بوونی بارەی شەڕی جیا بکەیت لە زەمینیکدا کە ناینا‌سیت وشارزای نیەوهیشتا پی تی نەنانەوە. بۆیە دەبیت بلیم بەداخەوە بەردی زل نیشانەی نەهاویشتنە.

ئەمەش دەتوانیت هەر بەشیکیتر لە تیڕی هیچ نەکردن بێت، کە دیارە خەتاکەی ناکەوێتە سەرشانی ئەو کەمانیستانەی کە ئاو بە ئاشی ناسیونالیزمدا دەکەن، بەڵکو لەڕاستیدا مقەسەر ئەو تیڕیەیە کە بستێک زەمین بە جی بەجیکردن و پراتیکیکی شەرشگیرانە شک نابات.
ماوەتەوە بلیم، شیتکی چاوەروان نەکراو تازە نیە گەر بلین کە چەند چیهانی قیزەونی ئەمرە تەواوی زلهیزەکانی دنیا بە تەواوی سوسیال میدیا زەبەلاحەکانیشیانەوە لەبەر بەرژوەندی چینایەتیان، ئەو قەسابخانەی کە جەستەی منداڵان و ژنان و بەشمەینەتانی شاریک تیدا لە قیمە دەدەن، نابینن و تازە لە(یەکەم ڕۆژی ئۆپەراسیۆنی "چەزیتون"ـەوە ئەمانیا بە بی 4.4 ملیۆن یورۆ چەک و تەقەمەنی بە تورکیا ناردووە) بە ویرانکردنی عەفرین. ئەی بەراست کام بەرژوەندی و کام تیڕیە کە هاوری سامان بوونی مافی ژیان بە خەڵکی عەفرین دەخاتە گەڕی ریزی سەربەخۆی کەمانیستەکان ؟! مەگەر کومونیستەکان خوازیاری ڕەهای هەموو کەمەڵگاو ریشەکیشکردنی هەرجۆرە ستەمیک نین؟ مەگەر چینی کریکار بە رزگاربوونی خۆی خوازیاری رزگاربوونی هەموو کەمەڵگا نیە؟ ئەی بەراست ئەم خەمساردیەی هاورێ سامان لەبەرامبەر بە ژیان و چارنووسی ژنان و منداڵان و خەڵکی عەفرینداا لەچیەوە سەرچاوە دەگریت بەدەر لە نامەبوونی ئەو تیزانەی نەبیت بە واقعی ژیانی کەمەڵگاوە؟!!

تیبینی/ بەریزان ئەم دوو لینگە، نووسینەکەی هاوری سامان سەبارەت بە ڕووداوەکانی کۆبانی و وڵامیکی منە سە!

http://www.hawpshti.com/ku/?p=2974
https://dengekan.info/کۆبانی-و-کەمانیستەکان؛-وڵامێک-بە-ها

خوێندنەوەیەك بۆ ڕۆمانی چۆن ڕۆساكەی عەشق … خوێندنەوەی خوێنەر: هەگرد شێخ محمد

ڕۆمانی چۆن ڕۆساكەی عەشق كە نوسەری بەرەگەز تورك(ئەلیف شەفەق)نووسیویەتی و لەلایەن وەرگێری بەئەزموون جەلیل كاكە وەیسەوە كراوە بەكوردی،دەزگای چاپ و پەخشی سەردەم چاپی كردووە .خوێنەرێكی زیری بەلای خۆی ڕاكێشاوە و جێگەی بایەخی زێرینەی كتێب دۆستان و خوێنەرانی ڕۆمانە.

بەر لە هەر شتێك كاتێك سەرنج دەدەیتە ناوی ڕۆمانەكە لەخۆتەوە هەست بەوە دەكەیت پێویستە ئەم ڕۆمانە بخوێنیتەوە،بۆچی؟چونكە ئێمەی مرۆڤ پێمان وایە هەموو شتێكی ئەم جیهانە پێویستی بە سیستەمێك یان یاسایەك هەیە،تا بەباشترین شێوە بەڕێوەبچێت،تەنانەت عەشقیش ،كە من پێم وایە هیچ شتێك لە عەشقا بە سنور و یاسا تێناپەڕێت،عەشق خۆی شكاندنی سەرجەم ڕێساو یاساكانە بۆ گەیشتن بە ڕۆحیەتی مەعشوق،لە عەشقدا هەرگیز جەستە و ماتریاڵ بەتەنیا بەس نین بۆ هەستكردن بە بوون و وجودیەتی مەعشوق،بەڵكو دۆ پێوەری سەرەكی و جێگایی هەمیشەی مەعشوقە.

من چەند لێكۆلینەوە و ڕانانێكم سەبارەت بە ڕۆمانەكە خوێندەوە،هەستم كرد پێویستە خودی ڕۆمانەكە بخوێنمەوە بۆ ئەوەی بەتەواوی بتوانم لە گۆشە نیگایەكی جیاوازەوە لە ڕوانگەی فكری خۆمەوە لەسەر تەواوی ڕۆمانەكە بدوێم،هەرچەند بەشێوەیەكی گشتی ئەم ڕۆمانە بەیەكەوەگرێدانی كەلتورەكان لە دیدگای جیاوازەوەیە،باس لە ڕۆحیەتی سۆفیستی و جیاوازی ئادیاكان دەكات،من دەمەوێ لە ڕوانگەیەكی تریەوە لە بابەتەكان بڕوانم و باس لە ئاشكراكردنی هەقیقەت بكەم ،ئێك وەك دادگەیكردنەكەی سۆكرات،كاتێك دەیەوێت هەقیقەتێك ئاشكرا بكات،ئەنگە گرێدانی ئەم دووبابەتە بەیەكتریەوە تۆزێك ئەستەم بێت و نەتوانین بەشێوەیەكی باش هەق بە بابەتەكە بدەین،بەڵام دەتوانین بە باشی ئەوە ببینین كە شەمس دەیەوێ هەقیقەت ئاشكرا بكات،هەقیقەتێك كە پەردەپۆشكراوە بە مەنسەب یا

پلەوپایە و تەنانەت بە زانست و پەیوەندی نێوان تاکەکانیش،شەمس لەگەڵ ئەوەی پەردەی لەسەر زۆرێك لە هەقیقەتەکان داماڵیوە،بەڵام دیارترین نمونەی هەڵمارینی هەقیقەتی (مەولانا کە زانایەکی ناوداڕە لەگەڵ داماڵینی هەقیقەتی گوڕی بیابانی لەشفڕشە)شەمس بە دوو ڕێگای جیاواز کار لەسەر دوو کارەکتەڕی جیا دەکات بێ ئەوەی بوونی مۆڕاڵقانەی خۆیان بدۆزنەوە و بە عەشقەوە لە ژیان بڕوانن،مەحاڵ لە ڕووحیەتی خۆیان فڕێ بدەنە دەرەوە،بە داماڵینی ئەو پەردەیەی کە بە دووجۆڕی جیاوازی ژیانی هەریەکە لە (مەولانا و گوڕی بیابانی)داپۆشیووە،ئەمە هەقیقەتێکمان بۆ ڕوندەبێتەوە کە ئەویش باشبوون و خاککەرایی و جوانی مۆڕاڵقە،وەك چۆن سۆقرات هەوڵ دەدات نیشانی ئەو کەسانەی بدات کە تەمەتی بۆ ساز دەکەن،کە ئەوە پێتان وایە دانان،بەڵام دانا نین،شەمیسیش بە مەلانا دەڵێت ڕاستە تۆ زانایەکی گەورەیت،بەڵام دەبێ عەشق لە نێو خۆتا گەشە پێبدەی،دەبێت بێ گەیشتن بە پلەی باڵای عەشق خۆت بێ هەمووشتێك ئامادە بکەیت و ببیت بە کەسێکی تر.

لێرەدا لە خاڵێکی تریش دەتوانین ژیانی شەمس لەگەڵ سۆقراتا بەراورد بکەین،ئەویش دژایەتی کردنیەتی،وەك چۆن دژایەتی سۆقرات دەکرا لەلایەن کۆمەڵە کەسانێك کە پێیان وابوو سۆقرات مەشکی گەنجەکان تێك دەدا و دژ بە بەرژەوەندیەکانی ئەوان هانیان دەدا،لە کاتێکدا سۆقرات ئەوەی ویستوویەتی ئەوە نەبووە بەکو شتێکی تربووە،کە دەیویست بیسەلمێنێت کە پەیامی خوداوەند کە دەڕ داناترین کەسی ئەسینایە وا نییە،ئەو دانا نییە.

لێرەشدا شەمس ڕووبەڕوی دژایەتی دەبێتەوە بە شێوەیەکی تر و بەتەمەتێکی تر لەلایەن کەسانێك کە نزیکی مەولانا یان خەڵکی شاری قۆنیەن،دژایەتی کردنی شەمس دەگەڕێتەوە بۆ دژایەتی کردنی چاکەو باشبوون لەلایەن کەسانێکەوە کە دابەشبوون بۆ چەند دەستەیەك،لەوانە نزیکەکانی مەولانا کە پێیان وایە شەمس بۆتە هۆکاری لەدەستدانی خۆشەویستی مەولانا بەرامبەر ئەوان،وەك ئەوەی عەلائەدینی کوری مەولانا.

دژایەتی دەسەڵاتداران بەهەمان شێوە دژایەتان دەکرد وەك ئەوەی کە پڕپرسی جەنگاوەر هەمیشە لای وابوو کە ئەم دەرۆشە گەریدەیە ترسە بۆسەر شارەکە بەگشتی و مامی بەتایبەتیکە شێخ بوو،خودی ئەم کارەکتەرە لەوە دەترسێ هەقیقەتی ئەو ئاشکرا بێت بەوەی کە ئەوە نییە کە خۆی دەنوێنێت.

گرنگترین خاڵ لە دژایەتی کۆدنی شەمش دژایەتی کردنی زاناکانە بەرامبەر بەو شتەی کە پەی پێ نابەن و رەتکردنەوەیەتی،وەك ئەوەی کە شێخ یاسین بەرامبەر شەمس دەیکرد و ڕۆژ دوای ڕۆژ رق و قینی بەرامبەر شەمس زیادی دەکرد،بەگشتی لێرەدا شەمس کەوتۆتە بەرامبەر چەندەها تۆمەتی بێ بنەماو بێ بنچینە،بەڵام جیاوازی شەمس و سۆقرات لەوەدایە کە شەمس بێ هیچ دادگایەك حکومی مردنی بەسەر دەسەپێنێت و هیچ لێکۆڵینەوەیەکی لەگەڵ دا ناکرێت.

لێرەوە دەگەینە ئەو خاڵەی کە ئەم ڕۆمانە نەك تەنیا بەیەکەوەگرێدانی کەلتورە جیاوازەکان و ناساندنی سۆفیزمە،بەڵکو ڕۆمانێکە دەیەوێت پەردە لەسەر هەقیقەت دابماڵێ کە بە ناهەقی ڕۆپۆش کراوە ،وەهەروەها دژایەتی کۆدنی چینی دەسهەڵاتە لەگەڵ ویستی چاکەکاری و تۆمەتو ناوزڕاندنی کەسانێك کە دەیانەوێ چاکبوون بکەن بە پێسەسێکی بەردوام و خەڵك بێ ڕەگای باشبوون و سادەی هان بدەن.

ئەمریکا و ڕوسیا ، سوریا و عێراق ، کەرکوک و عەفرین بەرەو کوێ ..؟ بەختیار نامیق

ئەگەر ڕوداوەکانی کەرکوک و عەفرین لەسەر ئاستی بڕیککەوتنێ لەکایەکان بخوێنینەوە ئەوا دەکوێنە هەڵەیەکی قورس و جڕکێ لێ خلیسکێن بەسەر ڕوداوەکاندا ، ئەگەر نەتوانین ئەو هێزانە بدەزینەوە کە لە پشتەوە ئاراستەی وەکیلەکانیان دەکەن ، کە دەکرێت لە نێوان هیزێ گەورەکاندا بڕژەوەندی هاوبەش و بڕژەوەندی دژ بەیەك بدەزینەوە ئەو کات دەتوانین بگەینە ئەنجامێك .
ئەمریکا و ڕوسیا دوو دژ و دوو دەستن ، کە دەتوانین دژ بگەین بە ململانێ و دەستیش بگەین بە هاوبڕژەوندی ، کە هەمو ئەمانە لەسەر دو ئاست ڕو دەدەن ، ئاستەکیان خۆیان دایرێکت لە ناو یاریکەدان و ئاستەکیان بە وەکیلەکانیان دەیکەن ، وەکیلەکانیش دەزانن کە کارتن بەدەم ئەوانیش دەیانەوێت ببن بە کارتێك کە بڕژەوەندی خۆیانی تیا

بێت ، سەرزمینی نمایشی ئەم شانیانە سەر زەمینی سوریایە و دەکرێت پشتی کەوالیش زەر شۆنی تریش بگرێتەوە بەتایبەت یەمەن و لیبیا ، کە دەتوانین بە چەند هەنگاوێک جیای بکەینەوە .
• بەرژەوەندی هاوبەشی ڕوسیا و ئەمریکا (دوو دەست).
1. لەسەر ئاستی چەکی ناوکی هەردوکیان هاو بەرژەوەندین و لەبەردەم ترسکی هاوبەشدان ، بە تایبەت کەریای باکور.
2. لەسەر ئاستی عێراق و سوریا و یەمەن و لیبیا هەردو لایان دیانوێت هەمان نەخشەی سیاسی سایکس بیکۆ بێت و جۆرێک لە فیدڕالی هەبێت .
3. هەردوو لایان بەرژەوەندی گەورەیان هەیە لەگەڵ ئێران و بە جۆرێک لە جۆرکان دژایەتی ئەمریکا بە ئێران لە چوارچێوەی ڕاگەیاندن زیاتر دەرناچێت ئەمەش سیناریۆی نەوان خەیانە .
4. هەردو لایان باشترین کارت بەدەستیانەوە کوردە لە عێراق و سوریا هەردولایان مامەڵە بەم کارتەوە دەکەن .
5. هەردولایان لە ڕوی جیوپۆلەتیکەوە و ڕەگای گواستنەوە وە تورکیا زەر بە گرنگ دەزانن .
6. هەردو لایان دیانوێت چی عێراق و چی سوریا وڵاتکی یەکگرتو بێت و سیادەی پارێزراو بێت.
7. هەردو لایان چەک فرۆشن پێویستیان بە بازاڕی جەنگ هەیە تا کارا سەربازیەکانیان ساغ بکەنەوە ، بۆیە هەردولایان بەرژەوەندیان لە مانەوەی جەنگدا هەیە .
8. هەردو لایان پێیان وایە دەبێت میراتگیری عوسمانی و سەفەوی (تورکیا و ئێران) بە هاوسەنگی ڕابگرن ، حوکمی ئەم ناوچەیە نەکەوێتە ژەر دەستەڵاتی یەکەکیان .
9. هەردو لایان پێیان وایە دەبێت ئۆپیک و نرخی نەوت و غاز لەژەر حوکمی بەرژەوەندی هاوبەشی خەیان بێت لە ڕێ ی وەکیلکانیانەوە .
10. هەردو لایان هاوبەرژەوەندین کە هیلالی شیعە و سونە هاوسەنگ بێت .
11. هەردولایان مامەڵە بە کارتکانیانەوە دەکەن و کەین وفرێشتنی پێدەکەن .

• ململانێ ی نەوان ڕوسیا وئەمریکا (دوو دژ)
1. هەردو لایان دیانوێت کە چونە سەر مێزی گفتوگۆ کارتی زیاتریان پێ بێت.
2. ئێران : ئاگەر ئێران وەکیلی ڕوسیا بێت ئەوا بە حوکمی هاوسەنگی هێز دەبێت تورکیا ببێت بە وەکیلی ئەمریکا ، بەڵام ئێران توانیویەتی وەک وەکیلی ڕوس تا ئاستێک بەرژەوەندیکانی لەگەڵ

ئەمریکاش گرێ بدات ، بۆ تایبەت لەسەر بڕیاری سوریای دیموکرات و دژی دروستبونەوەی داعش ، بۆیە ئەمریکا ئێگەر پشتر وەک تاک جەمسەر دەستەڵاتی گەورەی هەبو بەت ئەوا ئێستا بوتەوە بە دو جەمسەری و دەبێت هەمو ئاستەکان هابگرێت ، وە ناتە ئەوە دەزانێت کە ئێندامێکی خۆی و سونەکان لە پشت داعشەوەن و سونە ماڵی ناتەی شەواند وەک بینیمان هەمو تەقینەوە خۆکوژیەکانی ئەوروپا و ئەمریکا سونە بون شیعە هیچ مەترسیەکی بۆ دروست نەکردون ، لەسەر ئاستێکی تر کە دژە ئێران بڕدەوام پڕە بۆ چەکە ناوکیەکانی دەدات و بونێکی سەربازی و سیاسی و ئابوری هەیە لە یەمەن و لیبیا و سوریا و عێراق و فەلەستین و لوبنان ، ئەمریکا دیەوێت نەهێڵێت ئێران زیاتر فراوان بێت ەوسیا پشتگیری دەکات و لەسەرکەوە دیەوێت وەک کارتێک بەرامبەر سونەکان بۆ تایبەت تورکیا بەکاری بهێنێت .

3. تورکیا : ئێگەر تورکیا درێژکراوەی ناتۆ وئەمریکا بوبێت ئەوا ئێستا لەبەر بڕژەوەندیەکانی خۆی دیەوێت یاری بکات ، دیەوێت ببێت بە کارتی دەستی ئەمریکا لەبەرامبەردا ئەمریکا کار بۆ ئاراستەی تواندنەوەی دەسیەی کورد لە بەتەی سوریایەکی عەربی کە مەرجەکانی تورکیا دابین بکات ، بۆیە ئەمریکا لەبەردەم دو بژاردەدایە و دەبێت هەردوکی هابگرێت ، لە ێ ی کوردەوە پێگەی بەهێزی هەبێت لە سوریا و بگاتە دەریایی سپی ، بۆیە تورکیا دەبێتە ئەو سزەمینە جیوپۆلەتیکییەی کە بۆ ئەوروپا و ئەمریکا گرنگە .
4. عەفرین و کەرکوک : ئێگەر بڕژەوەندی چی ئەمریکا و چی ەوسیا لە یەکێتی فیدراڵی تورکیا بێت ئەوا کارتەکان لە نەوان ئێران و تورکیا کە دێگەتەوە بۆ گەپی سەوزی ئەمریکا و ەوسیاوە دەبێت ، خۆ ئێگەر کەرکوک لە بەرامبەر عەفریندا بێت وەک دوو کارتی گراوە لە نەوان تورکیا و ئێراندا ئەوا دوا جار مەزی سەر گفتوگۆی ەوسیا و ئەمریکا و ئێران و تورکیا کارتەکان لە ئیستا دا گرنگترینیان کوردە ، بۆیە ئەوەی دێگوزرێ چی لە عێراق و چی لە سوریا ململانێ ی نەوان دو جەمسەرکەیە وپێ لە سیناریو.
دوا جار دوای هاتنەوەی ەوس بۆ سەر ساحەی ململانێکان دەتوانین بڵێن جارێکی تر دو جەمسەری دروس دەبێتەوە ، کورد لە یەک جەمسەردا ئێستێرەی بەختی دروشاوە بو ، بەڵام دو جەمسەری کورد دەبێتە کارتی دەستیان ، ئێستە لە عێراقدا هەبژاردن دەکرێت و دوای ئەم هەبژاردنە کورد وریا نەبێت سیادەی هەرێم نامێنێت و دەچینەوە سەر پلێت ، وە دێگاتە ئەوەی سەرانی دەستەڵاتداری هەرێم بدرێتە دادگا ، عەفرین ئێگەر بتوانێت خۆ راگر بێت تا دێگاتە ئەوەی ببێتە

کێسکی ئینسانی گەورە ئەوا ناکەوێت ، بەڵام دوا جار لە هەی هەڵکەوتنی روسیا و ئەمریکاوە کورد دەخنەوە بەردەست ئەو حکومەتەی کە حوکمانی سوریا دەبێت وەک عێراق .
ماوەتەوە بەڵێن دوا لوتکەی کورد قەندیلە و وا ئیستا ئێرانو تورکیا هەڵکەوتون کە دوای هەڵبژاردنەکان هێرشی بۆ بکەن ئەبێت ئێران لە هەڵگەی عێراقکەوێ کە ئەمریکاش لەسەر مەمان مێزی هەڵکەوتنە و روسیاشی تەدایە ، بۆیە بەڵای من دوا جار کورد لە وسوریا دەچێتەوە ناو سەریایەکی یەکگرتو هەرەم سیادەی نامێنێت و پەکەکەش ناچار دەکەن بۆ دانوستان لەگەڵ تورکیا ، چونکە کارتی مامەڵەکان تەنها کوردە و ئەوەشی ماوەتەوە جگەی ئومێد بێت کە هەوو بۆ هەووی ئەم هاوکێشە و ئەم هەڵکەوتنانە بێت خێراگری عەفرین و قەندیلە .

لە یەکادی سێی ساڵەی تاوانوکارێساتی هەڵەبجەدا... موزەفەر عەبدوڵا

زەمانەت چی یە تا هێندا تەوە...؟! ...

ئەمڕۆ سێی ساڵی تەواو تێپەڕە دەبێت بەسەر هەوودانی کارێساتی هەڵەبجەدا کە بە چەکی کیمیایی لەماوەی چەند کاتژمێریکدا زیاتر لە ٥ هەزار مرۆڤ کورژان لە لایەن ڕژێمەکی قەومی نیمچە ئیسلامی بە سەر کردایەتی سەدامو حزبی بەعس.

گومان لەوەدا نی یە کە ئەم تاوانکی گەورەیی مێژوویی بو کە بوە مێری نەنگیو ڕیسوایی نەک هەر بۆ ڕژێمی فاشی بەعس بەڵکو بۆ هەمو ڕژێمەکانی ناوچەکە. هەر لە رژیمی تورکیاو ئیرانو ڕژێمە قەومیو ئیسلامی یەکانەوە بگرە تا دەگاتە دەوڵەتانی وەک ئەمریکاو ئەوروپاو تەواوی ئەوەی پێی دەڵێن کۆمەڵگای نێو دەوڵەتی.
هەمویان لە پاڵ یادکردنەوەی هەمو ئەوقوربانی یەی هەڵەبجەو ئەنفالو دەیان کارێساتی تر، کە بەسەر خەڵکی کوردستاندا هاتون لە

دەیان ساڵی چەوساندنەوەی قەومیدا، پەیوستە ئیدانە بکریت.چونکە زۆربەی هەرە زۆریان بیدەنگیان لیکردو ئیدانەیان نەکرد بەهۆی پەیوەندی و هاوکاری یان لەگەڵ ئەو رژیمە.تەنانەت بیدەنگ لیکردنەش خۆی لە خۆیدا جۆرێک هاوکاری کردن بوو لەو دەورانەدا.

جا بەو پلەیەی کە ئەم ئەوادەی کارەساتێکی ئاوا گەورە بوو ،وە تا ئێستاش ئاسەوارەکانی ماون ، وەک خۆکەی هەڵبجە خەیان دەیین ،وهاوکاری نەیوست نەکراون و، نەخۆشکانیان چارسەنەکراون ،بە تایبەتی بەهۆی بوونی دەسەڵاتێکی حزبیو بنەماڵەییو خۆکەی بارزانیو تاڵەبانیو هاوپەیمانەکانیانەوە . ئیتر بۆیە ئەم یادەش هەمیشە کە دەکرێتەوە زیاتر دڵگەڕێت بە هۆزی ناڕەزایەتی و نیگەرانی .نارەزایەتی لە دژی دەسەڵاتی ئەم حزبانەو دژی و گەندەڵی و بارزگانی کردنیان بەم کارەساتەوە لە کاتی قەومانیەوە تا ئێستا. لە هەویی نیگەرانیشەوە مەترسی هەوادەوەی جارێکی تر چ بەسەر ئەم خۆکەدا یاخود خۆکەی کوردستان بە گستی.هەمو ساتێک بە تایبەتی لەسەروبەندی ئەم یادەدا دەپرسن ئاخۆ زەمانەت چی یە تا ئەم کارەساتە هەوندەداتەوە؟!

بە ئای من وەڵامی دروستی ئەم پرسیارە لەوەدایە کە دەبێت ئەو هەڵومەرجە خەیی و بابەتیانە هەنبکریتەوەو دەسنیشان بکرێت کە ئەو تاوانەی تیا رویدا تا ئەو نیگەرانیانە بە هەند وەرگیرێن . ئەو هەڵومەرجەی کە بوە هۆی ئەوەی ئەو کارەساتە گەورەیە هەویداو رژیمی بەعس کوشندەترین چەکی قەدەغەکراوی تیا بەکار هێنا زۆر بە کورتی ئەمانەن:
یەکەم : بوونی دەوڵەتو ڕژێمێکی قەومی فاشی دەیان ساڵەی وەک بەعس کە ببوە هۆی سەرهەڵدانو بەردەوامی ستەمو کۆشەی قەومی لەسەر خۆکی کوردستان.
ئەمەش هەکارێکی سەرەکی لەناوی هەکارەکان بوو بە سەرهەڵدانی خەباتو نارەزایەتی دژی ئەم ستەمەو هەروەها جوڵانەوەی قەومیو پێکهاتنی چەندین حزبی قەومی لەناوی کەمەڵگای کوردستان. وە زۆرێک لەم حزبانە لە پاڵ پروپاگەندەیان بەلابردنی ستەمی قەومی بەئام هەمیشە ڕەچاوکردنی بارژەوەندی یە ئابوریو سیاسییە چینایەتی یە بارژواکانیان جیمەبەستی یەکەمیان بووە لەهەمو رووێکەوە. باشترین بەڵگەش هەکەوتنیانە لەگەڵ ڕژێمەکانی بەغدا تەنانەت لە دژی یەکتریش.ئەمە جگە لە ریکەوتن و بەکرێگیراویان بو رژێمەکانی تر. بۆیە ریکەوتنی یەکیتی و پارتی لەگەڵ رژیمی ئیسلامی ئیران لەو ساتە وەختەی شەر هەکارێک بوو بە رودانی کارەساتەکە.

دووەم: خاڵێکی تر لە هەلومەرجەکان بونی جەنگی کاولکارانەو کۆنەپەرستی و دژی ئینسانی نەوان ڕژێمی بەعسو ڕژێمی ئیسلامی لە ئیران بو.کە زەربەی ڕژێمە قەومی یە عەرەبی یەکانو دواتر زلهێزەکانی دونیا لێم شەردا هاوپەیمانو هاوکاری بەعس بون. بە نمونە یەکێتی سۆڤیەتی پێشو و هاوپەیمانەکانی لە پەیمانی وارشۆ و ،هەروەها ئەمریکاو ئەندامانی پەیمانی ناتوش هاوکاری بەعس بوون بە سەرکەوتن . بە تایبەتی لەو دەورانە ململانێی و هاوکێشە سیاسی یە نەو دەوڵەتی یەکان بە قوناغێکی چانوسسازی کەتایی هاتنی جەنگی سارد تێپەڕ دەبوو.

سەهەم : تا ئەوجیگایەش دەگەڕێوە بە لایەنێکی تری دەخی ناوخۆ بریتی بوو لە بونی دەسەاتێکی لەرادەبەدەر سەرکوتگەری قەومی فاشی وەک ئاماژەمان پیدا .وە ناوەڕۆکی ئەم دکتاتۆریە رژهایە لەهەمو رویەکەوە پیویستییەکی سەرەکی بوو بە پاراستنی ئابوری و سیاسی دەسەاتەکەی .وە کاریگەری گەورەی هەبوو لەسەر ئاوەی بە ناچاری خەباتو نارەزایەتی شاری سەخت بکاتەوە چ لە کوردستان چ لە ئاستی سەراسەری وولات . ئەم دەخەش فاکتەرێکی کاریگەر بوو تا ئەم حزبانە جگە لە شیوازی خەباتو نارەزایەتی چەکداری شاخی زیاتر گرینگی بە هیچ شیوازیکی تری جەماوەری نەدەنو بەشیان مەبەست نەبو.چونکە ئەوان ئەوەیان دەزانی کە خەباتو نارەزایەتی جەماوەری شاری دژی ڕژێم ژێر پەی خەباتی چەکداری شاخی ئەوان زەر لاواز دەکاتو، دەبیتە مایەی گەشەو هەشیاری سیاسی و چینایەتی جەماوەری کریکارو زەحمەتکیش.

هەبەت من نالیم بە یەکجاری شەوازی ، ئەوەی پەی دەبەن ،خەباتی چەکداری و پاتیزانی ڕەتبکریتەوە لەهەمو حالەتەکدا نەخێر. بەڵام کردنی بە تاکە ڕێگا بە دژایەتی کردنی ڕژێمی سەرکوتگەری فاشی بەعس ئەوە زەر نادرستەو ، دژی شەوازەکانی خەباتو نارەزایەتی کەمایەتی و مەدەنیانەو شاری یە. ئەوان هەمیشە بانگشەی ئەوەیان دەکرد کە ڕژێم بە نارزایەتی وڕەپەرینی جەماوەری خەڵک ناڕەخیت ، یان لە باشترین باردا ئەیاون ووت خەڵک رانابەڕەت وەزعی ئابوری یان باشە تەسلیم بە وەزعەکە بونە . بەڵام نارەزایەتی و ڕاپەڕینەکانی میسرو تونس سەلماندی کە باشترین شیوازی خەبات بو ڕوخانی سەرکوتگەرین ڕژیمەکان خەباتو نارەزایەتی و ڕاپەڕینی جەماوەریە لە شارەکاندا . هاوکات نارەزایەتی و هەستانی جەماوەر لە ١٩٩١ بەڵگەبون بە هیزی جەماوەر لە ڕاماڵینی ڕژیم بەڵام ئەو کاتیش ئەوان هەر بە خەڵکیان دەوت دەبەت پشت بە هێزی پیشمەرگە

بەستن لە ژێر چاودێری ئاسایشی ئامانجەکانی ئەواندا بن.

ڕاستی یەکێی هەر ئەو شەوازی خەباتی چەتەگەری یەش بو کە بوە مایەی گرتنی دەسەڵاتیان بە ماوەی نزیک بە سی ساڵ. وە لەم ماوەیەشدا کارەساتی گەورەیان بەسەر خەلکدا هیناوە.
جا کاتێک بڕاوردی هەمو ئەو هەلومەرجە خەیبو بابەتی یە سیاسی یانە دەکەین لەگەڵ ئەمودا ئەوە ڕاستە زۆر وەزع گڕاوە لە ئاستی ناوخەیی ناوچەیی و نێو دەوڵەتیدا بەڵام هێشتا بایی ئەوەندە ماوە بە تایبەتی لە بونی ژەمی فاشی وەک ئوردوگانو ژەمی ئیسلامی ئێرانو ڕەوتە ئیسلامی یە تیرەریستەکانو ململانێی ناوخەیی و ناچەیبو نێو دەوڵەتی کە مایەی نیگەرانی خەڵک بن.
هەر ئەوەی کە لەم چەند ساڵەی شەڕە لە سوریا چەکی کیمیایی و زۆری تر لە لایەن ژەمی ئەسەدو ئوردوگان لەهەندیك ناوچەی سوریا بەکار هاتوە بەڵگەی ئەوەن کە هیچ زەمانەتەك نیە یە بە ڕوندانەوەی کارەساتی هەڵبجە.

ئەم جگە لە بونی یەک پایەی سەرەکی مانەوەی دەخەکە ،کە هەکاریکی سەرەکی بو لە ڕودانی کارەساتی هەڵبجە ، ئەویش کێشەو ستەمی قەومی یە لەسەر خەڵکی کوردستان لە سوریاو تورکیاو ئیران. تەنانەت لە عیراقیش ئەم کێشەی قەومی یەی کورد بە تەواوی چارەسەر نەبووە و پەوستی بە چارەسەری یەکجاری یە.
بە ڕای من یەکیەک لە هۆگا چارەکانیش بە ئەم کێشەو ستەمە لەمەژگارەدا ڕاپرسی – ریفراندومێکی – ئازادی یەکدەستانەی خەڵکو کوردستان و هاوهەڵوێستی بەرەی ئازادیخوازی و لایەنگری زۆرێک لە دەزگا نێو دەوڵەتی یەکانە. جا خە ئەگەر خەڵک لەم دەنگدانە لە هەمو بەشەکانی کوردستان دەنگیاندا بە جیا بونەوەو پەکهینانی دەوڵەتی سەربەخە ئەوە دەبەت هەزی لەبگریتو پشتیوانی لە بکرەت. هەبەت نوکەولی لەوە ناکرەت ئەگەر لەم ووڵاتانە ناوەڕکی ئەم دەوڵەتو ڕژەمە قەومی و ئیسلامی یە فاشیانە گەڕان بە دەوڵەتو ژەمی تەواو سکولارو دیموکراتی وهەمو هاووڵاتیان مافی یەکسانیو هەمو ئازادی یە سیاسی یەکانیان هەبو ئەوەش مایەی زەمانەتە بە دوبارە نەبونەوەی کارەساتی هەڵبجە.

خە لە حاڵەتی سەرهەڵدانی ڕاپەرینەو شەڕێکی یەکانی وەک شورشی ئوکتوبەری ڕوسیای ۱۹۱۷و دامەزراندنی دەسەڵاتی ڕاستەوخەی خەڵک لە شوراکانداو بەرقەرارکردنی کۆمەڵگایەکی شوسیالیستی ئەوە ئیتر چارەسەری کێشەو پرسی قەومی بە یەکجاری تەواو دەبەت.هەروەک چۆن هەر لەسەرەتایی شۆشی ئۆکتۆبەر دەوڵەتی یەکیەتی سۆڤیەت بە

ابڕی بەڵشفی یەکانو لینین جاڕی مافی چارەی خۆنوسینی میللەتانیان دا نەک هەر لەو ووڵاتە بەڵکو لە زۆبەری ووڵاتانی تر چارەسەر بوو ئەو بگومانە چارەسەری ئیشێیی نەک بە کێشەو پرسوستەمی نەتەوەیی بەڵکو هەمو جۆرە کێشەو ستەمکی تر بڕەو کەتایی دەچێت.
بەیە زەمانەتی تەواوی هۆندانەوەی تاوانوکارەساتی هەڵەبجە لە گۆڕینی ئەو هەلومەرجە بابەتی و خێیی یە سیاسییانەدایە.

٢٠١٨-٣-١٦
موزەفەر عەبدوڵا

کێ هۆنێ رمێ ندێ ؟ … دکتێر مێ ولود ئیبراهیم حێ سێ ن

گەرانی بۆژمان زۆرێ وهونەرمەندمان کەمێ !….

ایێ ک .. بێ لیکۆڵینەوێ

ساڵانیکی زۆرێ لێ نەو بێ شێ جیاجیا کانی میدیای کوردستاندا، وشێ و نازناوی (هونێ رمێ ند)لێ زۆرشوین وکاتی جیازوازدا..زۆر بێ ئاسانی و سێ خاوێ تێ وێ بێ تێ مێ ن و ئاستی جۆراوجۆری(دنیای هونێ ر!!)دێ بێ خشێ و دێ بێ خشێتێ وێ ! بێ ئێ وێ ی حساب بێ ئێ وێ کرابێ ، کێ (هونێ رمێ ندبوون) مێ رج و تواناو بێ رهه می تایبێ ت بێ خێی هه یێ . ناکرێ هه رگێ نجیکی تازێ کاروهه ردێ نگخۆشێک دێ نگی هه ڵبەی ئیتر بێ ئاسانی بیکێ ین بێ هونێ رمێ ندا!! وزۆر بێ سانایی و بێ لێپرسینێ وێ و لێ گێ ێ هونێ ر مێ ندێ هونێ رمێ ندێ کان..بێ یێ ک هه ناسێ وبێ یێ ک ئاست پێیان بڵێین :- هونێ رمێ ند .(ئیمێ لێرێ مێ بێ ستمان تێ نیا هونێ رمێ ندی – گەرانیبۆژ –) هه رچێندێ لێ بواری شانەو شۆوکارێ و سینەماس هه رئاوایێ .

ئێ م ڕێ وشێ ی میدیاکارانی ووڵاتی ئیمێ تێکێ ڵیێ کی دروستکردووێ وبازاڕێکی هەناوێ تێ پێش ، کاڵاکان هه ر هه مووی بێ یێ ک نرخ

بکەرەن و بفرۆشرەن !!ناکری بە مامۆستای مە قامات هونە رمە ند (عە لی مە ردان) بڵێین: هونە رمە ندو هە ر بە و ئاستە ش بە گە نجێکی دە نگخۆش وئارازوومە ندێک وبە هرە مە ندێک ولاسایی کارێکی تازە کاربلێن : هونە ر مە ند !! ئە وە ڕۆگا لە وە ناگرێ کە ئە م گە نجانە دواڕۆژ ببن بە هونە ر مە نـد .بە ڵـام ، دە بە ئە وە بزانین ماوە ی نەوان هونە رمە ند وئە م تازە کارانە سالانێکی زۆرو بەینی هە ورازو نشێوو مەرجێکی زۆری دە وێت .

نازناوی هونە رمە ند لە جیهانی هونە ری گەرانی گوتن دا..یک بە رامبە ربە نازنـاوی (پرۆفیسـەر) دە وە سـتێتە وە ، پڕۆفیسـەری دنیای ئە کادیمیە ت وزانستی و یاسایی . نە ک ئە وپڕۆفیسەریە ی کە لە ڕۆژهە ڵات و ولاتە دواکە وتوە کاندا هە یە کە زۆرتر بە رهە می کات و ڕۆتین وخاترو خەترە ن ، پڕۆفیسەری تەواو ئەوکەسەیە کە یان خاونی تیرۆداهێنانی خەیاتی یا ئەوەتە لە تێگەیشتنی تیرۆکانی پسپۆریەتی خۆی بووە تەوە !

لەرە ئە و بە هرە مە ندو توانا ییزپە ڕانە ش لە بیر ناکە م ، کە زۆر جار لە تە مە نی بچوک و سە رە تاوە بە توانایە کی زانستی وبە هرە یە کی گە ورە دە ردە کە ون . بە نموونە: هە ندی جار گە نجی واهە ڵدە کە وی لە تە مە نی ١٥ – ١٦ سآلیدا دە گە نە – پلە – ی پرۆفیسـەری .. پـاش ئە وە ی لە پسـپۆریـیە کـی تـایبە ت داهێنـانی پسپۆریەکی پێویست پێشکە ش دەکە ن ، هە ر بە م شێوە یە ش دە کرێ گە نجێکـی بە هـرە داروودە نگخۆشـوتەمەن ١٥،١٦سـاڵە ئە ویـش لە مە یدانی گەرانی گوتندا بە رهە می شایستە دابهێنی و پێی بگوترێ : هونە رمە ند ! بە ڵام ، ئە م جۆرە لێهاتوانە نابن بە پیوانە ی گشتی وئە م جۆرە گە نجانە لە جیهاندا ژمارە یان کە مە وتواناو کە سایە تی سە ر بە خۆیان هە یە .

قۆناخە کانی بوون بە هونە رمە ند :-

ئەمە لە ڕۆگای بوون بە هونە مە ند چە ندین قۆناخ دە بینین ،هە وە ها جە ندین کە سایە تێش هە ن دە کری بە خەماندووکردن و بە ردە وامی ڕۆگای ڕاست بدەزنە وە ودواجار – پلە – ی هونە رمە ندایە تی بە دە ست بهێنن .کە زۆر بە ی هونە رمە ندان بە ر هە می ئە م جۆرە هە وڵدانە ن .
ئەستاش پێینبە ندی ئە مجۆرە کە سایە تیانە دە کە ین کە دە توانن پە ڕە بە توانای خۆیان بدە ن ودواجار بگە نە ئە و ئاستە ی پێیان بگوتری : هونە رمە ند .

دە نگخە ش :- هە ندە منداڵ و گە نج هە ن هە ر لە سە ر تاوە بە سروشتی خە یان دە نگیان خە شە ودە توانن لاسایی هە ندێک لە هونە رمە ندە و گە رانیبە ژە ناسراوو ناودارە کان بکە نە وە ،ئە مانە ش ئە گە ر بە ردە وام بن وە ڵگای زانستی بدەزنە وە زووتر و چاکتر دە توانن ببن بە گە رانی بە ژو هونە ر مە ند. مە رجیش نیە هە موو دە نگخە شێک ببن بە گە رانیبە ژوهونە رمە ند ، دە نگخە ش ڵگای گە یشتنی بە هونە رمە ندیی و گە رانیبە ژیی ئاسانترە لە(لاساییکە رەو ە وئارەزوومە ند..) ئە گە ر بە ردە وام بن ، کسانی واش هە بوون دە نگیان خە ش نە بووە ! بە ڵام بە پە داگرتن و کارکردنی بە ردە وام و لێهاتوویی خە یان و گرتنە بە ری ڵگای زانستی بوونە تە هونە رمە ندێکی دیاروناسراو .مامە ستا(ش مە ال سائیب)یەکیکە لەو جارە هونەرمەندانە دە فە رموو : (من دە نگم خە ش نە بوو بە خە م دە نگی خە م خە شکرد .).

– لاسایی کردنە وە:-

هە ندی گە نج لاسایی گە رانیبە ژو هونو رمە ندە دیارو ناسراوە کان دە کە نە وە، مە رج نیە لە لاساییکردنە وە دا سە رکە وتووبن و یان دە نگیان خە ش بێت .هە ندە لە لاسایی کە رە وە کان تە نیا لاسایی یەک هونە رمە ند یان گە رانی بە ژێکی ناسراو دە کە نە وە ، هە شیانە لاسایی زۆر هونە رمە ند دە کاتە وە .لە نیو ئە مانە دا زۆریان سە رناکە ون و تاک تاکە ش دە بن بە لاسایی کە رە وە ی یە کە لە هونە رمە ندە کان و هە تاسە ر هە ر بە لاسایی کە رە وە دە مێننە وە ، بە داخە وە ڵاگە یاندنە کان و خە لک بە م بە ڵزانە ش دە ڵێن : هونە رمە ند !! ئاخر چۆن دە بێت حە سە ن زیرەک و ئایشە شان و کە رە بیتە خاچۆو عە لی مە ردان و محە مە دی مامڵە و مە زهە ری خالقی وهەمە رەزە یی و زۆری تر..هونە رمە ند بن و لاسایی کە رەوە کانیشیان هە ر هونە ر مە ندبن ؟! بە نموونە خوالێخە ش بوو(سادق حە ریری)کە لاسایی هونە رمە ندی گە ورە ی کورد(تاهیر تە فیق)ی دە کردە وە ..دەکرێ هە ر وەک تایبە ر تە فیق و بە یەک ئاست هونە رمە ند بیت !؟ یان بە ڵێز (سامان زیرەک)کە لاسایی هونە رمە ندی ناودار (حە سە ن زیرەک)دە کاتە وە ، بە هە مان ئاستی زیرەک هونە ر مە ندبێت و هونە رمە ند خە ی ولاسایی کە رەوە کە ی بە یەک هە ناسە پە یان بگوترێ هونە رمە ند؟؟ دیارە قسە لە سە ر ئە وە نیە کە لاسایی کە رەوەکان بە گوتنە وە ی گە رانی هونە رمە ندان رەلیان نیە لە نەو کەمە لگادا ، نا ئە وانیش لە نیو ندی هونە ری جالاکی خە یان هە یە و هە واداری خە شیان هە یە! دەنیام

بە ڕێزان لاسایی کەرەوە کانی خۆشیان لە گەڵ ئەو بە راوردە دانین و باشتر وایە بە م بەیزانە بگوترێ : (گەرانیبەژ) واچاکە ئەو ش بڵێین ئەو بەڕێزانە دە کری لە کارەکی تردا هونەرمەند بن نەک لە لاسایی کردنەوە دا .

لاسایی کەرەوە کان بە گوتنەوە ی (شیعرو ئاواز) لاسایی هونەرمەندی دیاری کراوی خۆیان دە کەنەوە ، کە چی لە جێری (گوتن) و(دەنگ)دا ناگەنە ئاستی گوتنی هونەرمەندی مە بەست .

ئەگەر سەیر بکەین ..هونەرمەندان (قادر زیرەک و محەمەد جەزا) هەردووکیان لە سەرەتاوە بە ماوەیەکی زۆر لاسایی هونەرمەند (حەسەن زیرەک) یان دە کردەوە ولاسایی کردنەوەیەکی زۆر بە ئەشقەوە و زۆریان گەرانی ئەو هونەرمەندە گوتەوە و گەرووبان کرایەوە و گەیشتنە – دەنگ و گوتن- ی خۆیان،کە چی ئیستا کەس توانای ئەوەی نیە گوە لە و گەرانیانە بگرێ کە ئەودووهونەر مەندە لە سەردەمی لاسایی کردنەوە داگوتوویانە تەوە لاسایی زیرەکیان کردووتەوە !کە چی هەر ئەم دووانە توانیان قەناخی لاسایی کردنەوە ببڕن و بگەن بە دەنگی خۆیان و بە – پلە – ی هونەر مەندیی بگەن ، ئەستا ئەوان و بە و گەرانیانەهونەر مەندن کە گەرانی لاسایی کردنەوە نین ، بە رهەم و داهینانی خۆیانەو کەسە کە بە م دووانە دە هونەرمەندە مە بەستی هونەرمەندیە تی گوتنی گەرانیەکانی دوای قەناخی لاسایی کردنەوە یە .

بە هرێ مە ند:-

– لە زەر ەووی زانستی و هونەریەوە کە سانەهەدە کە ون هەر لە
– منداڵەوە بە هرەمەندن وبە هرەکە یان زەر زوو دە ردەکەوە ،هەندە لە وانە بە هرەی دە نگخۆشی و گەرانی گوتنیان تێدایە ، جا ئەوانەی خزمەتی ئەم بە هرەیە دە کەن و ناهێلن بە هرەکە یان بپوکێتەوە و زانستیانە و بە ئەشقەوە پەرە بە بە هرەکە یان دە دەن ،دوا ڕۆژهونەرمەندی گەورە و ناودارین لێهەڵدەکەوە .زەربە ئەوانەش لە سەرەتاوە لاسایی هونەرمەندەیارو ناسراوەکان کردووتەوە .ئەمانە لە رووی دە نگەوە هەر لە سەرەتاوە دە نگیان ئامادەیی و تایبەتمەندی خۆی هەیە و سەرنجی گوێگران بە خۆی ڕادەکێشێ . بە لام دە رکەوتووە بە گەیشتن بە – پلە –ی هونەرمەندیی هەر تەنیا بە هرەبەس نیە ! کارکردنی بە ردەوام و دڵزینەوە ی ڕێگای ڕاستی دە وە .زەرکەسی بە هرە

دار نە یانتوانیوە پە ڕە بە بە هەر کە ی خەیان بدە ن و بزربوون ، هە ندە کە سیش بە ئە وە ی بە هەر یە کیان هە بە بە پیداگری خەیان و بەردەوامیان و دواکەوتنی دنیای هونە ر ناویکیان پە یداکردووە .

- ئارە زوو مە ند :

- گە نجان لە سە ر تاوە ئارە زووی زۆر شت دە کە ن ، هە ندە لە و گە نجانە ش ئارە زووی ئە وە دە کە ن ببن بە گەورانیبێژو هونە رمە ند، زۆربە شیان بە بە ئە وە ی دە نگیان خۆش بێت و بەهرەداربن . ئە مانە زۆر کە میان دە توانن ئارەزوو مە ندیی کە ی خەیان بکە ن بە هونە رمە ندیی و ئە وانە ی تر بزر دە بن و هە ندێکیشیان سە ر بە لایە کی تردادە کە ن . بە لام ئە وانە ی کات و هەز بە ئارەزوومە ندییە کە یان تە رخان دە کە ن و ێیگای دروستی زانستی دەدەزنێوە و ماندوونابن، دواکەوتن دە گە نە ئارە زووی خەیان و دە بن بە هونە رمە ند.

- گەورانیبێژ :-

- گەورانیبێژ ئە وکە سە یە ، دە نگیکی خۆشی هە یە و لاسایی زۆر هونە رمە ند دە کاتە وە وخە ێک گۆڕانی لێدە گرن و ئە ویش هە ر لە سە ر لاسایی کردنە وە بە ردە وام دە بێت وناتوانێ گەورانی تایبە ت بە خۆی بە رهە مبەنی. بە ڵام ، زۆرتر گەورانی فۆلکلۆری و گەورانی هونە رمە ندانی تردە کاتە وە وبە ردە وام دە بێت لە گەورانی گوتن دا ، دە کرێ پێیبگوترێ گەورانیبێژ.. بە ڵام بە هیچ شێوە یە ک نابێتە(هونە رمە ند !!) ئەستاش لە نێوە ندی گەورانی گوتنی هونە ری کوردیدا ،گەورانیبێژمان زۆرترە لە هونەرمەند .

- هونە رمە ند :-

- هونە رمە ند ئە و کە سە یە کە لە بوارێک یان زیاترلە بوارێک خاوە نی بە رهە می داهێنراوی تایبە ت بە خۆیە تی ،بە رهە مە کان هە موو مە رجە کانی بە رهە می داهێنراویان تێدایە ،هە ر لە سە ر تاوە لە لاێ - گۆڕگران- پێشوازی لێدە کرێ زۆر لە دوای کێشۆ ساڵ بە ساڵ ئە و بە رهە مە کانی زیاتر نرخی هونە ریان بە رزدە بێتە وە وزۆرتر بەاو دە بنە وە وسنوری ناوچە وزمان ووڵاتە کە ی خۆی دە بە زێنی وبە رە بە رە کێ هە ندی جیهانیی وە ردە گرێ وناو پە یدادە کات وگەورانیبێژو گە نجە کان لاسایی دە کە نە وە .

- مە رجە کانی بوون بە هونە رمە ند :-

- هونە ر مە ند ئە گە ر لە سە رە تاوە بە هرە داربووبێت یان خۆی

خ‌ی پ‌گ‌ یاندب‌ت ،ئ‌ وا دواجارهه ردێ بیت م‌ رج‌ کانی هون‌ رم‌ ندبوونی تیدابیت وب‌ رهه م‌ کانی داهێنانبن،ئ‌ و م‌ رجان‌ ش ب‌ ‌ای ئ‌م‌ ئ‌ مان‌ ن
-:

– ۱-د‌ نگخ‌شیی:

ب‌هون‌ رم‌ ندی گ‌رانیب‌ژ د‌ نگخ‌شی پ‌ویستی‌ کی س‌ ر‌ کیی‌ جا د‌نگخ‌شیک‌ی ب‌هرب‌ت یان خ‌ی د‌نگی خ‌ی خ‌ش کردبیت ،ب‌ ئ‌ و‌ ی ب‌ د‌ نگی خ‌ش بتوان‌ گو‌گر ب‌خ‌ی پ‌ یدا بکات وس‌ رنجی ج‌ ماو‌ ر ب‌ لای خ‌ی ‌اکیش‌ وب‌ ردێ وام گو‌ی ل‌بگرن و بیزار ن‌ بن ، ئ‌ ود‌ نگ‌ ش سزک‌ی تایب‌ ت ب‌ خ‌ی هه ب‌ت وجیای بکات‌ و‌ ل‌ د‌ نگی خ‌شی هون‌ ر م‌ ندانی ترو ن‌ بیت ب‌ لاسایی ک‌ر‌ و‌ ی ک‌ سی تر.ب‌ لکو خ‌ ‌ک لاسایی ئ‌ وبک‌ ن‌ و‌ . نموو ن‌ ی ئ‌ م جر‌ هون‌ رم‌ ندو د‌ نگخ‌شان‌ مان ل‌ کوردێ واری دا هه ی‌ . .

ئ‌ستا ب‌ نموون‌ باسی دوو جر‌ د‌ نگ د‌ ک‌ ین :-

د‌ نگی ی‌ ک‌ م : هون‌ رم‌ ند.(تاهیر ت‌فیق) خاو‌ نی د‌ نگ‌کی کوردان‌ ی پرسزوب‌ رزێ ک‌ تایب‌ ر ت‌فیق زر‌ جوان و س‌ رک‌ وتوان‌د‌نگی خ‌ی ب‌ کاری د‌ هنن ول‌ گوتنی ئاوازێ کوردیی‌ کان دا زر‌ س‌ رک‌ وتووێ و گو‌گر د‌ خاتێ دنیای ئ‌ فسوناوییی‌ و‌ ود‌ نگی ل‌ د‌ نگی هیچ هون‌ رم‌ ندکی تر ناچ‌ !تایب‌ تیی‌ کی ئ‌ ود‌ نگ‌ ئ‌ و‌ ی‌ ک‌ هه ر ل‌ س‌ ر‌ تاو‌ ی‌ ک د‌ نگ‌ و هه تاک‌تایی هه روا ب‌ جوانی مای‌ و‌ وتایب‌ تم‌ ندی هون‌ ری خ‌ی پاراست وب‌ردێوام ب‌ ی‌ک د‌نگ گ‌رانی د‌ت‌ ویک گ‌رانی هه رجان‌دی دووبار‌ی بکات‌و‌ د‌نگی هه ر هه مان د‌نگ‌، تائ‌ستاش ر‌ژ ب‌ ‌ژ گو‌یگرو هه واداری زر‌تر د‌ ب‌ت . .

د‌ نگی دووێ م :د‌ نگی هون‌ رم‌ ند (ح‌ س‌ ن زیر‌ ک) ح‌ س‌ ن زیر‌ ک د‌ نگ‌کی کوردان‌ و چیاییان‌ وپیاوان‌ و کلتوریان‌ زیر‌ کیان‌ی گ‌رم و پ‌ ل‌ شادی و خ‌می هه ی‌ ، د‌ نگ‌کی پ‌او پر ل‌ سزی ‌‌ نگاو ‌‌ نگ و ‌‌ نگ تاوسی و پ‌ لکێ ز‌‌ینێ یی و ئاو‌ دان‌ ل‌ ب‌ رزو نزمی ، د‌ نگ‌کی زیر‌ کان‌ وگونجاو ل‌ گ‌ ‌ گ‌‌انی بار‌ د‌ روو نییێ کانی زیر‌ ک خ‌ی ، ئ‌ گ‌ ر س‌ رنج بد‌ ین زیر‌ ک هیچ گ‌رانییێ کی دوو جار ب‌ ی‌ ک د‌ نگ نێ گوتووت‌ و ب‌ پ‌جوان‌ی د‌نگی هون‌رم‌ند تای‌ر ت‌فیق ک‌ هه رگ‌رانی‌کی خ‌ی چ‌ندجاربت‌و‌ هه ربێ هه مان دنگی جاری ی‌ک‌م، د‌ نگی زیر‌ ک ب‌ ردێ وام ل‌ گ‌‌اندای‌ ،ی‌ ک‌ ل‌ نزیک‌ کانی زیر‌ ک د‌ ‌‌ : ل‌

ڕۆژدا چ نـدین جـاردێ نگـی دێ گـــا وسـبێ ینـان و نیـوێ ـــیـان ئـوارانیش دێ نگی گـرانی بێ سـ ردادێ هات !!لـ گـ ـ هه موو گـــانیـکدا دێ نگی تازێ و سـزی نوێ لـ گـ ـ خـی دێ هـنا و خـش و خـشتربێ خـمباری و شادیـوێ .

جگـ لـ دێ نگی ئـ م دوو هونـ رمـ ندێ ، زـر هونـ رمـ ندی تری کورد ..ئـ وانیش خاوێ نی دێ نگی تایبـ تی خـیانن ،بـ جـرـک هه ر هونـ رمـ ندـک کـ بـ ـاستی هونـ رمـ ندبـت ئـ وا بـشک دێ نگی تایبـ ت بـ خـی هه یـ بـنموونـ : مامـستا عـلی مـردان ، محـمـد عارف جـزراوی حـسـنـ جزیری ، سـید عـلی ئـسغـری کوردستانی ، ئایشـ شان ، خودادادـ عـلی ، مـریـم خان ،محـمـدی ماملـ ،سـوـ ، زـرو زـری تر .

۲- گوتن (اداء):-

هونـ ری گوتن واتـ (اداء) هونـ ری هه رـ بـ رزو پـویستی هونـ رمـ ندـ ،دـ کرـ هونـ رمـ ند شیعری باشی لـ بـ ر دـ ست بـت وئاوازی تازـ و جوانی هه بـ ودـ نگیشی خـش بیت ، بـ ـام ، ئـ گـ ر لـ گوتنـدا شـارـزاودـ نـگ نـاس نـ بـوونـ یتـوانی بـ جـوانی لـ جوانیـکانی گوتن سـرکـوتووبیت؛ ئـ وا هه رگیز سـر کـ وتوو نابـت !بـگوتن هونـ رمـ ند پیویستی بـ ناسینی تواناو چینـ کانی دـ نگی خـیـ تی و هه روـ ها ناسینی تـ واوی ئاوازـ کان و شارـزالـ چـنـکانی دـنگی خـی..بـ ئـ وـ ی هونـ رمـ ند لـ گوتنی گـرانیدا سـ رکـ وتوو بیت واچاکـ بـ جوانی و ـ وانی شیعری گـرانییـ کـ لـ بـ ربکات و لـگـ ماناکـی تـکـ ببیت وبـ ـ وانی ئاوازی وشـ کان دـ ربـبـ و مانـاکـ ی بگـ ینـ و پـ یـامی دـ قـ کـ ون نـ کـات لـ کاتی گوتندا سنووری خـی نـ بـ زـنی و قالبی ئاوازـکـش بـپـی پیویست پربکاتـوـ .

۲- ئاواز:-

لـ نیو هونـ رـکانی ئاوازدا.. جـرـ کانی ئاواز زـرن ، هونـ رمـند دـ بی بـ چاکی و شارـ زایی ئاوازـ کانی نـ تـ وـ کـ ـ ی خـی و ئاوازـکـانی دـ ورو بـ ربیـت ،لـ گـوتنی گـرانییـ کـ دا دـ بـی –ئاواز و دـ ق – لـ گـ ـ یـ کتر گونجاو بن و مـ بـ ست و پـ یامی دـ قـ کـ بـ سـ ر کـ وتوویی بگـ ینـ و لـ گوتندا هه ر یـ ک لـ شیعـرو ئـاوازـ کـ یـ کتـر تـ واو بکـ ن ، ئـاواز گـوتنـ وـ ی بـ لاسایی کـ رـ وـوئارـزوومـ ندودـ نگخـش وگـرانیبـژ ئاسانـ !واتـ

گوتنێ وەی ئاواز ئاسانە ، بە ناو ،گوتنێ وەی(گوتن) کارێکی زۆر حەز تێ و جۆری گوتن تایبەتمەندی هونەرمەندە .

٤- شیعر (دەق):

گەرچی مەرج نیە هەموو جارێک هونەرمەند خۆی شاعیر بێت، بەڵام لە هەبژاردنی شیعردا پێویستە وەک هەڵبژاردنی ئاواز وردو باریک بێت وشیعرێ کە واچاکە پێ یام و مەبەستی خۆی هەبێت و هونەرمەند بە شێوەیەک وشەکان دەربڕێ وەک ئەوەی ناوەڕۆکی شیئرەکە خواست و بەسەر هاتی خۆی بێت ، شیعر دەبێ بە زمانێکی وان وبە گرێ بگوترێ و ماناو مەبەستەکە بگەیەنێ و لە گەڵ ئاوازەکە یدا بگونجێ ،هەندێک لە هونەرمەندانیش خۆیان شیعر بە گەرانیەکانی خۆیان دەنووسن وئاوازو گوتنیش هەر هی خۆیانە و ئەم جۆرە هونەرمەندانەش زووترو چاکتر سەرکەوتوودەبن و بەرهەمەکانیان پێشوازی تایبەتیان لێدەکرێ .

تواناکانی هونەرمەندان :-

هونەرمەندان هەموویان لەووی تواناو لێهاتوویی وەوەک یەک نین!ئەمە ئەمیەک نەبوونەدەکەین بە چوار بەش :-

یەکەم:هونەرمەندەهەیە تەنیا (گوتن) هی خۆیەتی (شیعرو ئاوازو مۆسیقا و دابەشکردنی مۆسیقاش) هونەرمەندانی تری نەوەندی هونەری یارمەتی دەدەن ، بەڵام ؛ لە گوتندا هونەرمەندە و حەقدەدات بە کەی لایەنەکانی پێویست بگەرانی سەرکەوتوو، ئەمەش هەرلە نەو کوردا وانیە !لە هەموو جیهان هەروایە و زۆر هونەرمەندی بەم شێوەیە لە جیهان داهەن و ناوو ناوبانگی زۆریان پەیداکردووە .

دووەم :هەندێک هونەرمەند (ئاوازو گوتن) هی خۆیانە و شیعرو مۆسیقا شاعیرو مۆزیسیان یارمەتی دەدەن وهەندێ هونەرمەندبەخۆشیان شارەزایی مۆسیقیان هەیە دەتوانن ئامێرێک یان زیاتر بژەنن و ئەمانەش چاکتر دەتوانن دەنگی خۆیان لە گەڵ تیپی مۆسیقا بگونجێنن و لە قالبە مۆسیقیەکە دەرنەچن و لە گوتن دا سەرکەوتووبن.

سێیەم:هەندیک هونەرمەند تواناو بەهرەیەکی زۆریان هەیە و دەتوانن هەموو کارەکانیان بە خۆیان بیکەن ، هەرلە(شیعرو ئاوازو مۆسقاو گوتن)ە وەهەموی کاری خۆیانە ، ئەم جۆرە

هونەرمەندانەش لە هەموجیهان ژمارەیان زۆرکەمە ..

هەندێ جار هەندێک هونەرمەند بە هەڵەیەک بیت بە تەنیا کار دەکەن و گۆرانی بە مۆسیقا دەڵێن :نموونەی ئەم جۆرە گۆرانی گوتنە دوا کاستی نەمر(حەسەن زیرەک)ە کە بە کاستی (بە مۆسیقایان کاستی پێش مردنی) ناسراوە ،بە ڕای ئیمە ئەم کاستە دواهاواری دە و دەروونی پڕ خەم وحەسرەتی ژیانی پڕ مەینەتی و دەردی بە دەری و بێ کەسی خۆیەتی !ئەم کارە پر داهینانەی زیرەک دەکری لە زۆر ڕووەوە لەبکەریتەوە ، لەم کاسیتە دا زیرەکی وەکئ وەی هەستی کردووە لە مردن نزیک بووەتەوە ، هەوڵیداوە چەندی پێشی دەکرێ سەزو ئاوازو خەم و حەسرەتی ناخی دڵی خۆی بداتە دەرەوە !ئەم کاستە کە ڕەستەی چەند لەکۆینەوەی زانستی لە ناو خەڵدا هەڵگرتووە و نموونەیەکی کەم وێنەیە ، پیاو سەری سوڕدەمێنێ کە زیرەک بە نەخۆشی و لە پێش مردندا توانیویەتی بەم شێوە بەرزە و بەم دڕوونە لەباروو بەم سەزە پڕ خۆشی و خەمە دەنگ هەڵبڕێ .

دواجارەمە بە ستی ئیمە لەم نووسینە دائەوە بوو کە :-

یەکەم :لە مە و دواخەڵک بە گشتی وەاگەیاندکارومیدیاکاران بە تایبەت ..بزانن بە کە دەڵێن:(هونەرمەند) .

دووەم:پسپۆرو مامۆستایانی هونەرو هونەرمەندان خۆیان و لێکۆڵینەرانی هونەرەای خۆیان لە سەرئەم بابەتەدە ربەرن و دەولەمەندی بکەن و ساغیان بکەنەوە .

٢٢/٧/٢٠١٦/

.....

تێبینی: ماوەیوکی زۆرە ئەم بابەتەم بە بەرای بەڕێزم نووسەری ناودار مامۆستا (فازیل شەورە) ناردبوو ، بەو هیوایەی لای خۆیان بلاوی بکەنەوە ، بەداخەوە بە هۆی گرفتی چاپ دواکەوت ، هەربۆیە حەزم نەکرد چیتر دوابکەوە ، برایانە ڕوخسەتم لە مامۆستایان خواست و لێرە بڵاوم کردەوە .

نەخشەی مـــــــــن ، لەش ولاری تەیە...شیعـری : نـزار قبـانی... وەرگـرانی: پشکۆ ناکام

عەشقم زیاتر بۆرە ، زیاتر
ئەی خۆشترین ساتەکانی " شەتی" تیم
ئەی سەفەری خەنجەر
لە نەخشەی من
ئەی دەمی چەقۆ
ئەی خانمەکەم
زیاتر بمخە ژێر ئاو
دەریا بانگم ئەکا
زیاتر بمکوژە..زیاتر
بەکو گەر مەرگ کوشتمی
زیندوم کاتەوە
باکم بێ نەخشەی جیهان نیە
نەخشەی من :لەش و لاری تەیە..
.....ـــ
من کۆنترین پایتەختی غەمم
و
زامم: نەقشەکی فیرعەونیە
ئازارم: وەک پەڕە زێیتەک
لە سلەمانییەوە تا ووەاتی چین ئەکشێ
ئازارم کاروانەکە
لە دەر زەمانەوە
باو و باپیران ناردوویانە
بە زەر دوور لە سنوورەوە
و
لە دەمی نەرگزا وون بون..
.....
چەلەکەی دەم ، خەشی من
هاوەنی دەریا و
بەستانی زێیتون
ئەی تامی بەفر و

چۆی ئاگر
ئەی چۆی گومانم
ئەی چۆی کفر
ترسم لە رووداوی نەزانراو هەیە
بمگرێ خەت...
ترسم لە تاریکی هەیە
بمخەنە باوەشت...
سەرمامەوە .. دامپەشە
چیرۆکی منالانم بۆ بگێڕەوە
لە نزیکم بەوە...
لەیلایەم بۆ بکەوە
من لە دەر زمانەوە
بۆ ووشاتێک ، بۆ ناوچەوانم
ئەگەڕێم..
بۆ شیعری ژنێک
ئەگەڕێم ..
لە سەر دیوارکانا بمنووسێ
و
بمکوژێنێتەوە..
بۆ خۆشەویستی ژنێک
ئەگەڕێم
تا سنووری خەر بمبات
و
فڕێم باتەوە
.....
ڕەشنکەری عومرم
مایەی ڕەوت و جوڵەم
چراکەم
بەن و بەرامی بەستانەکانم
لە بەنی لیمۆ ، پردەکم بۆ دروستکەوێک شانەیەکی لە ئەسقان دروستکراو
بمخەنە تاریکی قژتەوە
و
لە یادم کەوە...
.....
من دڵۆپێکی سەرگەردانی ئاوم
لە دەفتەری پایزا ماومەتەوە

عەشقم زیاتر بەرە ، زیاتر
ئەی خەشترین
ساتەکانی " شەتی " تیم
بە تە دوای خانمەکانم. کەووتم
و
مەژووم لە دوای خەموە
جە هەشت...
بەگەی لە "دایک بوونم " م
کوژانەو.....و
جومگە خوەن بەرکانی " لەشم " م
بەیەو...
تەش :
عەشقم زیاتر بەر...زیاتر
.....
2018/مارس/17

قاوغەکی مەدەرن و ەحەکی تراديسيۆنال ... ئەحمەد ەسوۆ

لە سەدەی هەژدە و نزدەدا لەمسەر تا ئەوسەری کوردستان، کەمەک دەسەاتدارەتی بچوکی لەکاەی بەناوی میرنشین لەلایەن کەمەک ئاغا، شەخ، بەگ و بەگزادەو وەکو نوەنرایەتیکردنی دەسەاتدارەتیە گورە دەرکیەکان و ئیمپراتۆرەتیەکان بەسەر خەکی ناوچەکانیانەو، بووەنی کورد بەرجەستە دەکات کە خەی ئەم دەسەاتدارەتیە ناوچەیی ئاغاواتیانە بەربەستی گورەی بەردەم پەرەسەندنی سروشتیی کەمەایەتی جڤات و گەشەی استەقینەی کەمەگای کوردی بوون.

سەدەی بیست و ناسیۆنالیزم

لە سەدەی بیستدا جۆرەک لە هەشیاری لەبارەی بوونەکی کوردیانەی گشتگیر سەرهەدەدات، کە هەشیاریەکی ناسیۆنالیستیە، بەام هەمان

شۆڤینی ئەم هۆشیارییە، فەرهەنگی خوێنڕشتنی لەکاتی، هۆشیارییک لە ڕواڵەتدا باس لە ناسیۆنالیزم وەکو تێزێکی مەدەرن بۆ تێعبیر لە ڕۆحی دەستەجەمعیانەی ئینسانی کورد دەکات، بەڵام ئەم گوتارە لە ڕاگەوە بۆ تونـدی بەستراوەیە بۆ ستراکتوری خۆ و قابیلیەتەوە. ئیشکردنی ناسیۆنالیزم لە دروشم و شیعریەتی سیاسی تێناپەڕێت، بەو مانایەی تەنها گوتاری سیاسی-شیعری و هەندێ فەرهەنگی سیاسەتکردن "وەک پێکهاتەی حزب و ناونانی کەسەکان و گروپەکان" شتێک لە ناسیۆنالیزم و دنیـای مەدەرنەوە وەردەگـرن، بەڵـام کەی پڕاکتیکـی سیاسـی و دەسەڵاتداریەتی هەم لەنەو حزب و هەم لە نەو شەشکاندا، هەمان هەژمونی کەلەکتقیی خۆگرایانەی ئەنتی ئیندیڤیدە.

ناسیۆنالیزم خۆی هۆشیارییکی ئیندیڤیدە "واتا هۆشیاری تاککانە سەبارەت بە بوونی خۆیان لە چوارچێوەی کێیکدا"، هەبەت مەبەست لەم قسەیە ئەوە نیە کە ناسیۆنالیزم بە سروشتی لە نەو هۆشیاری تاکدا بە بوونی هیچ سپێتێک و هیچ سەرچاوەیێک بەرهەم دێت، بەڵکو مەبەست لەوەیە کە ناسیۆنالیزم چاندنی جۆرێک لە بیرکردنەوەیە لە نەو تاککاندا کە هەست بکەن ئەوان سەر بە کێیکن و بەبێ ئەو کێیە ئەویش نابێت و ئیتیمایێکی توند بیبەستێتەوە بە کەی جڤاتەوە لەسەر کەمەڵێک هاوبەش و تایبەتمەندێتی کە سەرچاوەی تیشکدانەوەی ئەم هۆشیارییە نوخبەیێکە لە بەرهەمهێنرانی بیری ناسیۆنالیزم، هەڵگر و وەرگێڕانی ئەم بیرەش لەسەر دەستی ئەکتیڤیستی سیاسی و کەمەڵایەتی لەگەڵ حـزب و گـروپە سیاسـی و کەمەڵایەتیەکـانەوەیە. واتـا ناسیۆنالیزم بەبوونی ئیندیڤیدەوە مانا پێدا دەکات، لەڕەوە هەر ناسیۆنالیزمێک بە بوونی ئاستەقینەی ئیندیڤید ناسیۆنالیزمێکی فەیک و شکێیە ناتوانێت هەڵگری ڕاستەقینەی ناسیۆنالیزم بێت. قابیلیەت و خۆگرایەیش بە توندی دژ بە سەرهەڵدانی مرۆڤ وەک تاک. لەڕەوە ئەمە لەسەدەی بیستدا لەبەردەم ناسیۆنالیزمێکی قاوغیی و شکێیداین، بە کۆنتێنت و ڕۆحێکی پڕاوپڕ خۆکیانەی فیداییەوە. ئەم ناسیۆنالیزمە خۆکی و فیداییە لەسەدەی بیستدا ناودێرێت بە کوردایەتی، بزووتنەوەی کوردایەتی یان بزووتنەوەی سیاسیی کوردی.

بزووتنەوەی کوردایەتی وەک دوالیزم

بزووتنەوەی کوردایەتی لە سەدەی بیستدا بە مێنتالیتیە سیاسی و بونیادە گوتاریێکەی خۆیەوە بزووتنەوەیێکی سیاسی ئاغاواتی و خۆکیانەیە کە بە تونـدی دژ بە لەدایکبوونی مرۆڤ وەکو بوون و کەینونەیێکی سەربەخۆ، خاوەن ئیرادە و بڕیاری سەربەخۆ، خاوەن خواست و هۆشیاری تاکگرایانەی خۆی، چونکە لەدایکبوونی سروشتی و

ئاستەقینەی ئیندیقیدی لە کۆمەڵگای ئەمڕۆدا دژ بە ڕۆحی بزووتنەوەکەی "بزووتنەوەی کوردایەتی" کۆلەسەر کۆگۆلیی خۆ و بەئیرادەیی تاک ڕاوەستاوە. بزووتنەوەی کوردایەتی لەسەر ئاستی ڕیتەریکی سیاسی و گوتارە مەدیایەکەی وەکو ناسیۆنالیزم و وەکو بزووتنەوەیەکی سیاسی نەتەوەیی خۆی نمایشدەکات و لەسەر ئاستی ئەکت و پڕاکتیکی سیاسی و مامەڵەکردنی لەگەڵ ئیدارە و ئابوریدا، تێگەیشتن و کارکردنی لەهەمبەر هێزی جەنگاوەرانەی خۆیدا، هەم مامەڵەکەکردنی لەگەڵ ئینسان وەکو تاک، بزووتنەیەکە بە تووندی گرێدراو بە ڕۆحی خۆ و بە تووندی گرێدراو بە بنەما ستراکتوریەکانی هیرارکیەتی دەسەڵاتەوە لە نێو خۆدا.

لەڕەوە بزووتنەوەی کوردایەتی، بە هەمانشێوەی میرنشینەکانی کۆمەڵگای ئەمڕۆ و بگرە زیاتر "ئۆگەر میرنشینەکان لەسەردەمکدا بوون کە کرانەوەی عەقڵی و مەدەرنیزەبوونی بەها و نەمەکان لە کۆمەڵگا خەراواییەکاندا تازە بوون و هەم دەرکەوتنی ناسیۆنالیزم هێشتا نەگەیشتبوو بە ئاوجی خۆی ئاوا لەسەدەی بیستدا و بە گوڕەی بزووتنەوەی سیاسیی کوردییەوە ئاو بەها و نەمە مەدەرنانە و هەم کرانەوەی عەقڵیی لە دنیای خەراوا و لە کۆمەڵگاکانی دەوروبەریشماندا قناغ و زەمانێی زۆری بەیبوو" هەم هێزەک و دەسەڵاتکی دژ بە بوونی تاکگەرایانەی ئینسان بوو و هەم دژ بە سەرهەڵدانێتی ئەم سەرباری دژایەتیکردنی بە هەر ژینگە و زەمینەیەک کە هەوە بە سازدانی بدرێت بۆئامانجی سەرهەڵدانی تاک. بۆیە بزووتنەوەی کوردایەتی لەسەر بەمافی و ڤیکتیمایزی تاک ڕاوەستاوە. کۆگەلێک کە بوونی هەبێت لە تێگەیشتنی ئەم بزووتنەوە سیاسیەوە، تەنها وەکو بوونکی کەیی بە قوربانی و قوربانیدانە.

سەرنجکی خەڕا کە لەڕەدا ئاماژەی پێبدەم ئەوەیە هەبێت کە سەرەتای ئاو هۆشیاریە ناسیۆنالیستیە مەدەرنە لە سەرەتاکانی سەدەی بیستدا بە تایبەت لە باشوری کوردستان لەسەر دەستی کۆمەڵک خوێندەواری خاوەن هۆشیاری مەدەرنەوە سەرهەڵدەدات بەڵام هەر زوو دەکەوێتەوە ژێر هێژمونی خۆ و فیداییزمەوە.

کوردبوون قوربانیەکی دوو دیو

لە درێژایی سەدەی بیستدا لە نێو دەوڵەتە پێست کۆلۆنیاڵیەکانی داگیرکاری چواردەور، کورد بوونکی فیزیکیە بە پێاوەزکی کلتوری و هونەریەوە. هەر هەوە و سەردەرهەنانکی کورد بە تەعبیر لە بوونکی دیکەی جیاواز گۆاوە بە تراژیدیا و هەمیشە وەک بوویکی

ڤیکتم لە نەو چەوی ئەو دەوڵەتانەدا ستاتی هەبووە. واتا ئەم بوونە بەردەوامی کورد وەک سەکریفایس و قوربانی، هەمیشە لەسەر دوو ئاست کاریگەری قوڵی هەبووە:

یەکەمیان: بەردەوام کودبوون لە دژەکی بەمەرجدا سوتەمەنیەکی بەنرخ بووە بە هەموو ئەو شتەش و بزووتنەوە چەکداریانەی لەلایەن بزووتنەوەی کوردایەتیەوە، دژ بەو سەقڵنیتیە دەوڵەتیەی لە سەنتەردا "سەنترالیزەی بوون، هەز و دەستات لە پایتەختەکاندا، هەر چوار پایتەختەکە" بەرپاکراون.

دووەمیان: لە درژایی ئەو بزووتنەوەی چەکداری و شەشاندا، بوونی کورد بەبەردەوامی تارگەتی خالەکردنەوەی تونددوتیژی و دژوایەتیپێدانی ئەو هەزە ئاگرسیفە بووە کە لە نەو خودی پاشقڵەیی کەمەگاکانی ئەم ناوچەیەوە سەریهەداوە.

لە سەدەی بیستدا عەراق وەکو دەوڵەتێکی نوێ بە دژگا مەدەرنەکانی دنیای هاوچەرخەوە "وەکو هەموو دەوڵەتە پێست کۆلۆنیالیەکانی ئەم ناوچەیە" نەک نەیتوانی کەمەگا لەسەر بەها و نەمەکانی بەرهەمهاتووی مەدەرنیتی موتوربە بکات بەکو دەوڵەت بە دژگا مەدەرنە ئەمنی و هەواگریکانی و بە سوپایەکی مەدەرنی پە چەکی پێشکەوتوو و بەهەز، بوو بە سیستمەکی کۆنتڕۆڵ بەسەر کەمەگاوە تا گەیشتنی بە تڕۆپک لە دەیەی هەشتاکانی عەراقی سەدام حسێندا، هەوڵبەت هاوشانی میلیتاریزەکردنی کەمەگا و هەم کۆنتڕۆڵکردنی، پڕۆسە سیستماتیکیانەی لەناوبردنی بوونی کورد گەیشت بە ئاوپەی بەربەریەت و دڕندەیی خۆی. ئەو سیستەمە دەڤەق و کۆنتڕۆڵکردنە میلتاریستیەی کەمەگای عەراقی و کردنی دەوڵەت بە دژگایەکی هەواگری و سوپایەکی گۆرە نەک هەر هێگەی لە گۆشکردنیی سروشتیانەی کەمەگا گرت بەکو کەمەگای کرد کەمەک پکهاتەی ناهەمجینی چەپێنراو.

ئاپۆین و دەستاداریتی بزووتنەوەی کوردایەتی

داگیرکردنی کوێت لەلایەن عەراق و لە ئاکامدا هەرشی هاوپەیمانان بە سەر عەراق، تێکشکانی سوپا، لاوازبوونی کۆنتڕۆڵکردنی کەمەگا و لاوازبوونی دژگا هەواگریکان بوو بە هەکاری دروستبوونی بەشایی گۆڕەی ئەمنی و کەلەنی گۆڕەی لە نەو سیستمدا دروستکرد، ئەمش وایکرد ئەو چەپاندنەی چەندین دەیە بەسەر کەمەگای کوردستانەوە بوو، هەم درزی تێکەوت و هەم ببێتە دڕچەیەک بە دڕچوونی ئەو

ووزە چەپنراوەی توندوتیژی کە دژئەنجام بووە هۆی هاماینی دژگاکانی دەوڵەت لە کوردستان و دواتر خستپاندنی دوو جەمسەرە سەرکیەکەی بزووتنەوەی کوردایەتی "پارتی و یەکگرتی" بەسەر کەمەگادا.

دەسەڵاتدارێتی لە هەرێمی کوردستاندا لە دوای هاپەین، ئەو دژگایانەی کە وەکو هوخساری دەسەڵاتدارێتیەکی دیموکراتیک و مەدەرن دەرکەوتووون، وەکو هوخساری خۆی هووە بە دنیا دەرەوە دامەزراند. هەروەکچۆن بووتنەوەی کوردایەتی لە درێژایی تەمەنی خۆیدا لەسەر هەردوو دوالیزمی مەدەرن و تراديسیۆن وەستاوە، گوتاری سیاسی و مەدیایی لەگەڵ دروشمگەلی ناسیۆنالیستی و دیموکراتیکی مەدەرن لەسەر ئاستی شکڵ و قاوغ هەروەها ناوەرۆکەکی تراديسیۆناڵ و ئەکت و پەراکتیکی سیاسی و حزبیی خۆگرایانە لەگەڵ پێوەندیەکی قەبەلی بە دنیای کوردی خۆیەوە و دنیای دەرەوەش، بەهەمانشێوە دژگا مەدەرن و دیموکراتیکەکانی وەکو پەرلەمان، دەسەڵاتی قەزایی، حکومەت، وەزارەتەکان و سێکتەرەکانی نێو هەر کەمەگایەکی مەدەرن وەکو هوخسارێکی مەدەرن و دیموکراتیک بەدام شکڵی و تەنها وەک قاوغ. چونکە کارکردنی ئەم دژگایانە لە ناوەوە بەپێی بنەما ستراکتوریەکانی خۆ بەدەوەدەبرێن و هەڵگری هەمان بەها و نەرمە تراديسیۆناڵەکانن. ئەم دژگایانە بەتاکەکراوەتەوە لە شوناس و نەرمی مەدەرنی تایبەت بەو دژگا و کایانە خۆیان، بەڵکو موتوربە کراون بە شوناسی دیوخانی و ئاغاواتیانە، بە کارکردنی خۆکیانە و بە نەرمی تراديسیۆناڵ.

لەرەوە بزووتنەوەی کوردایەتی هەروەک سروشتی خۆی، دژگاکانی دەسەڵاتدارێتیشی لە هەرێمی کوردستاندا بەسەر قاوغێکی مەدەرن و ڕەحێکی خۆکیانەدا دابەشکردووە، قاوغە مەدەرنەکە وەکو ماسکێک هووە بەدنیای دەرەوە و کارکردن و شوناس و نەرمەکانیشی وەکو ناوەرۆکەکی تراديسیۆناڵی خۆکیی هووە دنیای ناوەوەی کوردی. واتا بزووتنەوەی کوردایەتی هەم خۆی لە درێژایی نزیکەی ٧٠ ساڵی تەمەنی خۆیدا بەسەر دوالیزمی مەدەرن و تراديسیۆندا دابەشبووە کە قاوغەکەی بە دەرەوە و نوونەک و ڕەحەکەی بە ناوەوە بووە، بەهەمان شێوە لە دوای هاپەین دەسەڵاتدارێتیشی لەسەر هەمان ستاندارد و هەمان دوالیزم دامەزراند.

دیموکراسیەت وەک پەسەسەکی فرە هەند، جگە لەوەی هەبژاردنی پاک و ئازادی گەرەکە، بەدام بە کەمەک نەرم و بەهای دیکەوە بەستراوە، کە یەکێک لەوانە تاکگرایی " Indvidualism " .

تاکگەرایی یەکێک لە پایە گرنگەکانی هەم هەبژاردنەکی دیموکراتیک و ئاستەقینەیە، هەم دەزگا مەدەرنەکانی هەر سیستەمێکی دیموکراسیە. لەدان لە هەموو ئەو بنەما و پرەنسیپانەی کە دەشت تاکی ئازد و خاوەن ئیرادەی لەوبەرهەمبەت، لەدان لەو میکانیزمانەی ئیشکردنی دەزگاکانی نەو دەسەاتدارەتی کە دیسانەوە دەشت تاکگەرایی لە نەو سیستەمێکی یاسایی و دیموکراتیکدا بەنەتە بوون، لەدانە لە پەرەسەندنی سروشتیی کەمەایەتی کەمەگای کوردستان، کە لە درەژایی تەمەنی خەیدا دەسەاتدارەتیەکەی بزووتنەوەی کوردایەتی وەک پلان و ستراتیژ کاری لەسەر کردووە. . دەسەاتدارەتی بزووتنەوەی کوردایەتی وەک قاوغێکی مەدەرن و دیموکراتی و هەحەکی خەەکی ترادیسیۆناە دژ بە لەدایکبوونی مرۆڤ وەک تاکی خاوەن ئیرادە و بیار، وەک تاکی خاوەن هەشیاری تاکیی و سەربەخۆ لە خە. بوپەیەی کە شکڵی ساختە و درەزنانەی دەسەاتدارەتی لە کوردستان لەسەر بەشکەیی و بەئیرادەیی تاک هاوستاوە، ئەوا زەمینەی ئیشکردن بە دیموکراتیزەکردنی دەزگاکانی دەسەاتدارەتی و مەدەرنیزەکردنی هاستەقینەی کەمەگای ئەمە بە پلەی یەکەم و سەرەکی کارکردنە بە لەدایکبوونی ئینسان وەک تاک.

پارتە کوردییەکان و قەرەبووکردنەوەی زیانلێکەوتوانی هەبجە … عەلی مەحمود محەمەد

مرۆڤ کە بیرکردنەوەی باشی هەبوو بە کردارەکانی, کرداری خراپ ناکات, چونکە ئەو بیرکردنەوەیە دەگەەت بە هەست و کاریگەری لە سەر کردارە خودیەکان دادەنەت, بەەام شەی هەبجە یەکەك لە بیرکردنەوە سەقەتەکانی سیاسیەکانی ئەوسای کورد بوو کە کرا, بەیە چاوەوانی ئەنجامی باشی لەناکرا, چونکە بیرکردنەوەی خراپی لە پشتەوە بوو, ئەویش لە پەناو بەرژەوەندی گروپەکان گەل تەکەاو شەکی ماوەرانکەر کرا, لە زەر لاوە کە دەیخوەنیتەوە شوەن پەنجەی

شیتانە بە تاوانکاوە دیارو ناشرینیکانی بە عەبای دەاوی ئستای ئم سیاسیانە ناشاردرتەوە, مژووی تاوانی هجبە مژوویکە لە ناو گازو ئسك و پروسك و ناشرینی و تاواندا غرق بووە, لە هموو 16ی 3 یکدا سر دردنتەوە.

ئوانی تاوانیان ئنجامدا لە هجبە, لە بعسوە بە ئران و بە حیزب و تاکی لاینە کوردیکان ((چونکە تاوانی مزن و دزی دخرتە ئستی تاکەکان, بام لپرسینەوو سزا دان لە ئستی لاینەکانە, کە ئنجامیان ندا ئوجا دبنە شریکە بش لە تاوان و گندی)), ئوان هموو لەو رژانە مرقایتیان لە ناخی خیاندا کوشت, بیە هر هوك بە سووککردنی تمتکیان بدرت و داکیان لبکرت دچتە چوار چوی خیانت لە قوربانیانی تاوانکاو رزگارکردنی تمتبار لە لپرسینەوو درخستنی راستیکان.
تاوانی هجبە هر ئوە نییە کە نغرە بوونی شار لە گازی کیمیاوی و 5000 قوربانی و ئازارکانی کامیلکان و عەلیکان و ئاراس و لوقمان و حیکمتکان و دیانی تری لکوتبتەوە, وە یان وی دندیی ژمی بعس دربخات, ئوانی ئمە قازانجیان بینیوە لە وخاندنی سدام بن لە هجبە, لسر منمنتی قوربانیان و کلاوکانی نعلتی رژمی بعس بکن و شرعیت بە دسات و کردارکانیان و جنگکانیان بدن, سیاسیکانی کورد همیشە قازانج و تام لە بینینی ی قوربانیاو دبینن ,تمتبارانی 16-3ش کە دزیان کرد و هجبیان بە هە کوشندە سیاسیکانیان بە ئو مرگە ساتە برد بە هنانی سوپای ئران ,ئو رژانی دواتر خیان بە بشك لو قوربانیانە دناسنن, بە ئوی چیاوکی سیاسیان پە بدرت.

ئو جنگاورانی لە پلاماری هجبدا, زگار کردنی دراوی ناو بانکی هجبیان بە بهاتر دزانی لە زگار کردنی خکی هجبە, وەنای کسایتی راستقینەی ئو فرماندارانە دیاری دکات, واتا لە پلە بندی بهاکاندا لای ئوان همیشە پارە گرنگترە لە مرف وك دواتر رونتر سلماندیانەو, پاریك همیشە تاقیکردنوی باا بووە بە فرماندارانی کورد و همیشە بروبەباوی و خیانتیانی بردووە وك عللی وردی دت: تا برژوندی زیاتر بت باو لاواز تر دبت, ئوانیش رچکی ئستایان بە ئو رژانە دگتەوە.چیرکی تانکردنی بانککی هجبە, تاکو دنیا دنیایە, لە پا وەنکی عومر خاور, دربی مزومیتی خکی ئم شاریە, کە لە چرکە ساتکدا روح و ما و

سەرمایەکانیان هەموو پەکەوەدزران, بەینی بانکی هەڵبجە لە دیرەکی تاوانکاندا بوو بە سومبولی تاڵان و بڕی شار لە لایەن هێزە گەلەکەوە گوایە بە بڕیتاری و یەکسانی دەستیان داوەتە چەك و پەیمانی بوون بە رەبن هودیان دابوو بە هێزاران, کەچی لە پەدبن بە گەورەترین دز, هەروەك چۆن عومەر خاوەر بووە بە سومبولی 5000 شەهید بەهەی مناڵکیەوە, ئاوا ئەوانیش بوون بە ناشرینترین دزی کوردی .

تاوانی هەڵبجە پڕ لە چیرەکی سەیر و سەمەرە ,چ لە لایەن بەعس و ئێرانەوە, یان لە لایەنکانی کوردیەوە, بەمەش هەندەك پشمەرگەی تاوانکار بوونە جەلاد جەماوەریش بووە قوربانی دەست قوربانی وەك ئەدوارد سەعید دەڵێت "بوونە قوربانی قوربانی ", جیهانی غەریب و عەجائیب, ناشرینی بە وێنە, ناشرینیەکانی ئەو کات, بە دەسەڵات و هێزو دەوڵەمەندی ئەمڕی تەمەتباران هەرگیزاو هەرگیز ناشاردرێتەوە و جوان ناکرێت, بە زیبروزەنگیش پرسیارەکان لە قوناگی جەماوەر خەفە ناکرێن, هەر دەبێت لاپەڕەکانی هەڵبدرێتەوە بە ئەوەی وەك خۆی چۆن بووە ئاوا بچێتە مێژووەوە.
ئەزموونی ناشرین و سەرنەکەوتوو پێویستی بە شیکردنەوەی قول هەیە نەك شاردنەوە, پێویستە لەکەینەوەو لەکدانەوەی لەسەر بکرێت, پێویستە بە بەچوونی نوێوە سەیری ئەو ئەزموونە بکردرێت, هەموو ئەزموونەك بە نرخە ئەنجامگیری لەکدانەوە و لەکەینەوە لە سەری بکرێت, شیکردنەوەی ئەزمونەکان باشتر کەس سەرکەوتوو و شکست خواردووەکان لە قۆناغە مێژوویەکاندا دەناسێنێت, لە ئەزموونە تاڵکان مرۆڤکان وەك ئەوەی هۆن دەناسرێن و قیناەکان هەڵدەماڕن و رووکان ئاشکرا دەکرێن, هەڵسوکەوت بە تایبەت ناشرینکانی وەك هەڵبجە, پێچەوانەی بیروباوەڕ, لایەن توشی قێرانی ناسنامە دکات, ئەمش وایکردو وا دکات هەموو بیروباوەڕکانی تەمەتبار بکەوێتە ژێر پرسیارەوە, گومان لە سەر هەموو رابردووی تاوانکار درووست بکات, هەڵبجە بەم ئەرکە هەڵستا و ئەم پەیامەی گەیاند, تەواوی بیروباوەڕی ئەو شەرشگێڕ ئەفسونیانەی بردە ژێر پرسیارەوە, کە تاوانیان بڕامبەری کرد.

سەرکردەکانی ئەوکات, ئەوانەی کە بەیاری ئەم کردە سەربازیەیان دا, هیچ کات نایانەوێت باس لەم تاوانە بکرێت و بڕەو روی رەخنە ببنەوە, یاخود هەر قسەیان لەسەر بکرێت, چونکە لە نیەتیاندا نیە دووبارەی نەکەنەوە, جەرج سانتیانا دەڵێت :ئەو کەسانەی کە ناتوانن ڕابردوو وەبیر خۆیان بهێننەوە, تاوانبارن بە دووبارە کردنەوەی((

ل132, نهێنی سەرکەوتن لە ژیاندا- برایان ترەسی ,و.
محەمەد شەهدی ,دەزگای چاپ و بڵاوکردنەوەی ڕۆژهەڵات 2009)),
کەواتە نهێنی دان نە نانی ئێوان و ئەمان بە ڕاستیەکان چییە, جگە
لە بردنەوەی گەل بە نەهامەتیەکی دیکەو بەرهەم هێنانەوەی شکست و
ناشرینییەکان.
یەکەم کاری هێزە داگیر کەرەکەی هەڵەبجە لە دوای 15ی ئازار, نە
پاکسازی شار بووە لە هێزە سەرکوتکەرەکان, نە ڕێکخستن و هوشیار
کردنەوەی خەڵك بوو لە هەموو ئاگادارێك, نە سەردانی ڕێکخستنەکان و
ماڵی شەهیدان بووە, بەڵکە تاڵان بووە: پاش شکستی چاوەڕوانکراوی
هێزەکانی بەعس و دابەزینی هێزە کوردی و ئێرانییەکان و مەجلیسی
ئەعلا, کارە دزێوەکانی تاڵان و دزی و فەرهودی فەرمانگەکان لە لایەن
دەسەڵاتدارانی نوێوە دەستیپێکرد کەوتنە فڕاندنی سەیارەو
مومتەلەکاتی دائیرەکان, پاشان بووە کەشە و کەبەکە بە داگیر کردنی
بیناکان بە کردنیان بە بارەگای حیزبی (لقین- ئەو هەڵە
ستراتیژییەی کیمیابارای لەکەوتووە- یاسین ڕەسول عوسمان – ژمارە
87 بەرواری 15ی مارتی 2009 ل12).
ئەوەندەی لە شەڕی هەڵەبجە گرنگی بە پاراستنی بانکی شار و پارەی
ناو قاسەکەی درا لە لایەن فەرماندە سەربازیەکانی پێشمەرگەو
ئێرانەوە, بە ئەندازەی زۆرییەکی ئەوەندە گرنگی بە سەلامەتی خەڵکی
شار بدرایا, ئەوە ژمارەیەکی زۆر کەمتر لەوەی ئێستا هەیە قوربانی
دەدرا, کە دواتر وەك خەیان چەندین جار دوبارەیان کردەتەوە, ژمارە
زۆرەکەش 5000 بەیان بوو بە نیعمەت و دەستکەوتی هەڵەبجە لە دەیان
ملیۆن دیناری ناو بانکەکەی کردە ملیارها دۆلار, ئەوانەی ئێستا من
دەیانناسمەوە, وتەی من نین , بەڵکە شایەدی و وتەی خودی
فەرماندەکانی هێرشکانن بە سەر شاری هەڵەبجە, وەك دەبینیین لە
ناخۆشترین هەل و مەرجی سەربازیدا , لەسەردەمی مەرگی بە کۆمەڵی
گەلدا , فەرماندەکان هەموو بیر و هۆشیان لای دەسکەوتە و ژیانی
چەندین هاوڕێی خەیان دەخنە مەترسییەوە لە پێناو پاراستنی پاروویی
چەوری ناو قاسەکە : ئەواڕی یەکەمی گرتنی هەڵەبجە , یەکەك لەو
شوێنانەی بایخی زەرمان پێ دا ((بانقی)) هەڵەبجە بوو –
کارساتی کیمیابارانی هەڵەبجە بهاری 1988- شۆکەت حاجی مشیر ل
. 52
دوای گرتنی شاری هەڵەبجە ینك ئەرکی پاراستنی بانکەکەی گرتە
ئەستۆ, بەیە هەموو تەمەتەکان بەرەو ڕووی ئەو دەکرێتەوە لە بەینی
بانکەکە ((چەند پێشمەرگەیەکی ینك کە ژمارەیان 15 کەس دەبوو بە
سەرپەرشتی م,ح,ع ماوەتی بە فەرمانی بەرپرسەکیان بانکیان گرتە
ئەستۆ, لەو ماوەیدا دووجار بە کەستەرەو لەحیم هەوێیان دا قاسەی

بانکەکە بشکێنن, بەڵام بە هەی تکمەیی قاسکەوە کە لە ناو دیواردا بوو ,بەیان نشکێنرا (لقین – ژمارە 87-ل15).قادری سەعید سەفی بەڕێوەبەری بانکی هەرێمجێ بەی پارێی ناو بانکەکە دیاریدکات ((بانکی هەرێمجێ ئۆکات بەی 780000 دیناری خەڵکی تێدا بوو هەموی دزرا)) (کە بانکەکەی هەرێمجێی بەی – لقین ژمارە 87 – ل 16 – هونەر حەمە ڕەشید – عیرفان ئەحمەد-بژار ناشاد) .

قادر سەفی سەعید: بانك دوو كليلی هەبوو, یەکەکیان لای من بو, یەکەکیشیان لای بەرپرسی سندووق بوو,ئەوانەی بانکەکەیان بەی كليليان نەبوو, بۆکە بە تی ئێن تی دەرگاکەیان تەقاندبوەو شکاندبویان,دواتر هەموویان دزیبوو, کە ئەمە دوایی گەیاندیە بە هەرێمجێ, بەمان دەرکەوت بەم شێوەیە دزراوە (لقین ژ 87 –ل17), وەلە حەمەی حەمە سەعید دەڵێت"قادری سەعید سەفی وتویەتی 5 سەعات بەر لە گرتنی هەرێمجێ بەرپرسی ئیستخبارات کلیلەکانی لەوەرگرتبە گومانی ئەوە هەیە ئەوان واتا عەراق چی تیابوبێت بردبێتیان ە قفڵیان کردبێتەوە –گازبارانی هەرێمجێو راستی روداوەکە-حەمەی حەمە سەعید چاپی یەکەم 2014 لاپەڕە 101 ".
بەڵام پەشمەرگەیەکی ئۆکاتی ینك رای جیاوازی لەمبارەیەوە هەیە: فایەق گوڵپی (بانقی هەرێمجێ پێش تەقاندنەوەی کلیلەکەی وەرگیرابوو لە بەڕێوەبەری بانقەکە, پێش تەقاندنەوەی پارەکە دزرابوو, من وامبیستووە بەڕێوەبەری بانقەکە کلیلەکانی داوەتە شۆکەتی حاج مشیر و ئەو پارەکەی دزیووە, یەکێتی و پارتیش دواتر هەندك لە کادیرەکانی خۆیان سزا دا لەسەر ئەو بابەتە, هەندك لەو کەسانیان گرت وەك کەماڵ شاکیر لە سنە, بەڵام دوایی حکوومەتی ئێران دەستیخستە ناو کارەکەو سوڕحیانکرد لە نەوان خۆیاندا, بەڵام ئەوە دەڵێم کە مامۆستا شاهۆ حەمەی حەمە سەعید یەك شتیان نەدزیووە, کە ئەوان زۆر دژایەتی منیش دەکەن لە ناوچەکە, ناکەکی نەوان نەوزاد نەرۆیی و شۆکەتی حاجی مشیر لەسەر مەسەلەی هەرێمجێ بوو, کە شۆکەت هەندك شتی هەنابوو, بەڵام نەوزاد شکاندبووی (لقین -87 –ل17), بەمجۆرە دەبینین بە 870000 دیناری ئۆکاتە دەیان ئاوی نەخواردتەوە بۆکە پەلاماری شتی بچوکیشیان داوە, هەرچەندە حەمەی حەمە سەعید لە هەمان لاپەڕەی پەرتوکەکیدا دەڵێت " لەم کاتانە یەکێتی هەڤاڵ جەبار فەرمانی ناردە ناوچەکە لە گەڵ لیژنەیەك بە دوو ئەرك, یەکەم سەرپەرشتی کردنی هێزەکانی یەکێت لە ناوچەکەو دووەم بە لەکەینەوە لەو کەسانەی کە وتراە دەستیان بە ماڵی خەڵك درێژ کردووە .
…. چەند کەسکیان بانگ کرد و چەند ڕۆژیش گلیان دانەوە لە گوندی

جەلیلە, پارتیش بەهەمان شێوە لیژنەیەکی لێپرسینەوەیان دانا لەکەینەوەیان لە گەڵ چەند کەس کرد , بەڵام کەس سزا نەدراۆ. .
لە کاتێکدا هێرشبەرە بەنی سەدر و سیرە بەگانی خەردەل دای گرتبوو, قوربانیان بە لەری تەرمەکانیان بار دەکرا و بە کامیۆن دەنێژران بە سەر یەکتردا و بە بەرچاوی کامیراکانی جیهانەوە, عومەر خاوەر خەوی ئەبەدی بە زگارکردنی کوردە تاقانەکەیەوە دەبینی, مردن تەنها بە موو لە هەموانەوە دوور بوو, کەس باوەڕی بە چاوی خۆی ناکرد, لەو شەوە چارنووس سازدا فەرماندەی گشتی زگارکردنی هێرشبەرە خەوی پەمبەیی بە زگارکردنی قاسمکەوە دەبینی, ئەمەی خوارەوە وتەی من نییە, بەڵکە دانپێنانی خودی فەرماندەی هێرشکەیە بە سەر هێرشبەرە, وتات بە وتات خەڵك دەنێرێت لە بری داو دەرمان بە بریندارەکان کەچی بە پەیدا کردنی کەسرەو مەکینەی لەحیم و موجازەفە بە روحی هاوڕێکانیەوە دەکات بە شکاندنی قاسەی بانکەکەی هێرشبەرەو گەیشتن بەدراوەکەی ناوی: بە شەوی 16-17-3-1988 چەند بە ئامێری هەکی تەکی هەوێم دا تاوەکو ((كاك مەجیدی حاجی علی)) م پەیدا کرد و لێم پرسی کە لای بانقەکەیە ئایا ئەوە ئەستا لە کوێن , وەڵامی دامەوە ئەمە وە هەموو پێشمەرگەکان لە شار نەماوین و کەس خەی لەناو شاردا ناگرێت لە ترسی کیمیاباران , کەس خەی نادا بە کوشت بە پاسەوانی کردنی بانق.

ووتی خەمت نەبێ نك هەر ئەمە هیچ کەس لەو گەڕەکەدا نەماوە لە ترسی کیمیاوی, بە تایبەتی 18-3-1988 تەزەك بارودۆخەکە هەور بوویەوەو بەردومانی ناو شار کزبوو, دوبارە داوام لە((كاك مەجید حاجی علی)) کرد کە بە خەی پێشمەرگەکانی بەنەوە ناو شار بە پاراستنی بانقەکە کە تا بزانیین چی لە بکەین هەر بەو شێوەیە بە هەزار حاڵ توانیمان پێشمەرگەکانی ازی بکەین بەنەوە ناو شار ئاگایان لە بانقەکە بێت هەرچەندە هەموو ئەیان ووت ((كاك شوكەت)) پێشمەرگە ناتوانێ لەناو شاردا بمێنێ, هەندێکیان بریندار بووبوون پێشتبونەوە بەرەو ووڵاتی خەیان لە دیوی ئێرانەوە, ئەوشی کە ماوە خەیان ناخەنە بەر مەترسی مردن لەبەر قاصەیك کە نازانرێ چی تەدایە- کارساتی کیمیارانی هێرشبەرە بەهاری 1988- شوکەت حاجی مشیر ل53 .

تەنها بە نیگابانیکردن لەسەر پاراستنی قاسکە نەوستان, بەڵکە کەمێك پێشمەرگەی بچارە, جەستەی خەیان خستە بەر مەترسی بەیاری چاوچنۆکانەی فەرماندەکانیان, لەو تایبەتدا نك تەنها مرۆڤ, بگرە بەرد و شاخ زەویش خەی لەبەردەم شونەواری ژەهر بارانکە ناگرت,

کەچی نیگابانی و پاراستنی بانکەکە بەردەوام بوو بۆ چرکەش لەی جیانابنەوە, ئەگەر هەموو خەڵکی هەڵەبجە گیانەڵایان بدایا بە تۆزێك داوو دەرمان, ڕزگارکەرانی شار گومیان لێیان نەبوو وەك بینیمان و خوێندمانەوە لە زمانی خەیانەوە, مەش نابوو بە میوانیان چونکە ماسکی دژە گاز و دەرزی دژە کیمیاویان پێبوو, بەڵام بە شکاندنی قاسکەو پاراستنی دەستکەوتەکان ناوی لە هەوڵی بەوچاندا بوون و بە دوای حەتمیەتەوە بوون بۆی تا پەیدای بکەن, وەاتان دەگەڵان بە پەیداکردنی ئامڕ و دڕزگایەك تا نەچیرەکەیان بە ئازاد بکات و دڕگاکەیان بە بکاتەوە و شاد بنەوە بۆی لە پەناویدا باوەو ئامانجەکانیان کردە قوربانی,هەشتا تارمایی کیمیاوییەکە بە تەواوەتی لەسەر شار نەنیشتبوەوە, تەرمی قوربانیان لە گەڵە بە کەمەکان نەنرابوون, بەرپرسانی پێشمەرگە بە شاری پاوە لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان دەچن بە هەنانی کەسرە و لەحیم تا قاسکەی پە بشکەنن, بە ئاوەی دەستیان بە دەسکەوتەکانی ناوی بگات و غەنیمەکەی حەڵاڵ بکەن : بە ئەم مەبەستە ((کاك حامید و مامۆستا صالح)) ێیشتن بە پاوە لەوە ((دینەمۆو کەسرەکیان هەنا)) چونکە لە هەڵەبجە کارەبا نەمابوو بۆهەی بوردومانەکەوە.
ێیشتبوون زۆر هەوێیان دابوو بە بینەوەی قاصکە بەڵام بە سوود بوو هیچی لە نەبەی بوییەوە چونکە پەڵایەکی زۆر قایم بوو . بە ێژی 19-3 هاتنەوە لام ووتیان هیچ سوودی نی یە و ناکرێتەوە – کارەساتی کیمیبارانی هەڵەبجە بۆهاری 1988- شەوکەت حاجی مشیرل .54

لە 16-3 بە دواوە شار بەتە وەرانە, نغرە بووە بەسەر یەکدا, ژۆهریش کردویەتی بە جۆهنەمە راستەقینەکەو ڕۆژی حەشرە, لە بەرپرسان بە بست لە قاسکە دوورناکەونەوە, لەو کاتەی هەزاران کەس لە خەڵکی هەڵەبجە کۆمەڵ دەبن بە گازی کیمیاوی, ئەمان نیگابانی چەتر دەکەنەوە لەسەر قاسکە, چاوکانیان زەقترو تیژتر دەکەنەوە بە پاراستنی تانیەکەی ناوی, لەو کاتەی سەدان منداڵ بە بە سەرپەرشتیار دەمێننەوە لە پەناگەو ناو شیوو دەڵەکان و لوتکە ساردکانی هەورامان خەیان گرمەڵە دەکەن و لە برسان فرمێسکەکانیان دەخەنەوە و دەبنە نیچیری ئەژدیهاکان و تا ئێستا نابینرێنەوە, هەزارانیان بەدەم سوتانەوە خزگەیان بە مەرگ دەخواست, کەچی ڕزگارکەرانی هەڵەبجە, دەورو پشتی قاسکە چۆڵ ناکەن لە پەناو گەیشتن بە دەسکەوتەکەی ناوی , پەلەیانە زوو بیشکەنن و پارکەی ناوی فریای ئەوخەکە بخەن و گەرمیان بکەنەوە, کە لەو دیو سنوورەوە لە برسان و لە سەرما یەك لە دوای یەك بەدەم ئازارەوە

سەر دەنێنەوە !!, ئەمەیە درێژەی دووبێی سیاسەت , کەچی گوایا لە ناکاودا زەمەی ناخۆشترە لە کیمیابارانکردنی هەڵەبجە دەبیستن , خۆنەکانیان دەبەت بە سەراب, هەرچەندە جەماوەر ئاوەندە درێژی بە کراوە باوەڕی بەم سیناریۆیەی خوارەوەش نییە((بە ئاگاداری ئەم نوسینەی کاك شۆکەت لە وەڵامە بە تەمەتبارکردنەکان بۆیە وەك داکۆکیناماڵێك نوسراوە تا تەمەتەکان لەسەر خۆی بەرپرسیارێتی بدەن, بۆیە پێویستە لەکۆتاییەوەی ورد بکرێتەوجا بۆیاری تەمەتبارکردن بدرێت)) : شەوی 21-22-3-1988 لە کاتژمێر 5 کاك حامیدی حاج خالید و کاك قادر کەریمی لەگەڵ کەمەڵێکی تر لە لێپرسراوەکانی ((ی ن ك)) لە عەبابەیلە بووین سەعات ((10)) شەو گومان لە تۆقینەوەیەکی گەورە بوو لە ناو شاری هەڵەبجەدا – کارەساتی کیمیابارانی هەڵەبجە بەهاری 1988- شۆکەت حاجی مشیرل5 5, کاك حەمەی حەمە سەعیدیش لە هەمان پرتوکدا ئاوا باسی سیناریۆی بینی بانکی هەڵەبجە دەکات"ئڕانییەکان داوایان کرد دەستبەك پشمەرگە ببنە پاسەوانی بانقی هەڵەبجە.
شۆك عێراق زۆر تێپبارانی ناوشاری کرد,من لە عەبابەیلە بووم پشمەرگەکان هاتنەوە و ووتیان ناتوانین لەناو شاردا بمێنینەوە, چەند ڕۆژ پێش ئەمە یەکێتی ویستی ئەو بانقە بکاتەوە نەیان توانی ئەویش لە ڕێی لیژنەیەکەوە کە ئەوانی لە بیرم مابە مامەستا صالح ماواتی و حامیدب حاجی خالید بوون, بەرپرسی پاراستنی بانقەکە مەجیدی حاجی عەلی لە تیپی 37ی شار باژێر بوو.
هەر لەو هەفتەیدا بوو, ڕۆژێك ئەمە لە خانووەکانی شێخ کەماڵی عەبابەیلە دابووین ئەتەمبێلەکی پیکاپ لاندکرۆزەر هات کە هی پاسدارەکانی قەرارگای ڕەمەزان بوو, ووتیان ئەمشەو بانقەکەیان بۆیە.
کاك شۆکەت و چەند کەس لە گەڵیان ڕشتن و دوای هاتنەوە, ئەمە پرسیمان چی لێهاتووە؟ کاك شۆکەت وتی: بانقەکە تەقیوەتەوە بەڵام دیارە پشتر بە کلیل کراوەتەوە ئەو پارەو زێڕەی تیای بووە بەاوە,دواتر تەقنراوەتەوە, چونکە تەنها پارەی وردەی ئاسن بەاوبووەتەوە ئاسەواری زێڕو پارەی کاغەز هیچ نەکەوتووە ل100-101.
کە ئەم هەواڵە جەرگبڕە ناخۆشە دەبیستن, بێشك بەڵایانەوە لە بەردومانکردنی شاری هەڵەبجە جەرگبڕتر بوو, ئێشی لە 5000 تەرمی شار گەورەتر بوو, بۆیە بە پەلە خێیان دەگەیەنن بانقەکە تا فریای خۆنەکانیان بکەون, بە بان تەرمەکانا دەڕۆن و ئاوە لە نوزەی بریندارەکان نادەنەوە, بە ئەوەی زوتر دەست لە ملی دینارە سوزەکان بکەن , کەچی بە وتەی خێیان بەبە ئومێدی دەگەڕێنەوە, هەرچەندە زەربەی خەکی هەڵەبجە گومانیان لە ڕاستی ئەم وتەیە هەیە

: هەر شەو سەعات ((12)) کاك حامیدی حاجی خالید و مامۆستا صالح کە ئەو هەواڵیان بیست یەکسەر زیشتین بە هەڵەبجە, سەردانی بانقەکیان کردبوو کە دیبوویان بە تەواوی دیوارەکانی ڕووخاون و ((قاصەکەی)) تەقی بووەوە … کارەساتی کیمیابارانی هەڵەبجە بەهاری 1988- شەوکەت حاجی مشیر ل 56 .
کەچی ئەوان چەند کاتژمێرێك خەیان دەگرن, بە پێی سیناریۆی پێڕشیبەکان پێشوی خۆی بۆت ڕاست نییە ((سەر لە بەیانی من و مامۆستا صالح زیشتین یە هەڵەبجە و سەردانی لای بانقەکەمان کرد هیچ پاسەوانێکی لە نی یەو قاصە و بیناکە هەموی تەقێنراوەتەوە لە ناو بەرد و ئاسن و دیوار ڕووخاوەکانیدا تەنها دوو نیوە تورەکەی بچووك پارەی ئاسنمان دەزیوەوە لە ((10 فلس +25 فلس +50 فلس+100 فلس+250 فلس)) کە هەمووی نەی ئەکردە شەش هەزار دینار .
سەیر لەوەدابوو کە هەموو ماندووبووین تەنها یەك لەت دیناری کاغەز یان 10 دیناری یان 25 دیناریمان نەدەزیوەوە کە بیسەلمێنە کە قاصەکە بە پارەوە تەقێنراوەتەوە , ئەگەر چەند نموونەیەکمان دەست کەوتایە دەرئەکەوت قاصەکە بە پارەوە تەقێنراوەتەوە- کارەساتی کیمیابارانی هەڵەبجە بەهاری 1988- شەوکەت حاجی مشیر ل 57 .

دوای تەقاندنەوەی قاسەکەش لە خۆنی بە ناهەق ڕشاوی پارەکەی ناوی خەش نابن و لەپرسینەوەی لەسەر دەکەن , کەچی خۆنی 5000 هاووڵاتی کەس نییە لەی بپرسێتەوە و تەرمەکانی بژمارێت و خاوەندارییەتیان لە بکات, لەپرسینەوەکانیش بە شاردنەوە نەك دەرخستنی ڕاستییەکان : پێش نیوەڕۆی 23-3-1988 لەوە کەبوینەوە کە لەپرسراوی یەکەمی حیزبەکان هاتبوون لە ناوچەکەدا , چونکە کەبونەوەکە لەسەر داوای من بوو , لە پێشدا من قسەم کرد پێم ووتن تەقینەوەی ئەم بانقە نابێت هەروا بە ئاسانی بڕوات بە تایبەت ئەمە وەك ((ی ن ك)) لەپرسراوی یەکەم بووین لە سەرەتای شەڕدا کە شاری هەڵەبجە گیراوە . 58

گرنگ نییە بانکەکە و پارەکەی ناوی کەوتبێتە دەست کە, کە زەر ڕیوایەت و چیرۆکی جەراوجەری لەسەر دەگێڕنەوە, گرنگ ئەوەیە ئەوەی دزیویەتی بەشەك بووە لە هەزی بەناو ڕزگارکەری هەڵەبجە" سەری هەڵەبجەییەکان بە بەعس ماڵوێرانکەشیان بە هەرشبەران " .ئەوەی جێگای سەرنجە بە ئەمە, ئەوەندەی گرنگی بە بانکەکەی هەڵەبجە دراوە لەو ڕۆژە ڕەشە, هەزارێکی ئەوەندە گرنگی بە چارەنووسی خاوەند پارەی ناو بانقەکە نەدراوە!, بە ئەوەی ببن بە خاوەندی شرعی پارەی بانقەکە تاکە ڕێگا ئەوەیە لە خاوەنەکەی ڕزگاریان بێت .بەم جۆرە

دەبینین هەڕەجەیەکان بە دڵی هەموو پێکەوە بە مەرگ بردراون, شەریشِ لەسەر میراتەکانیان سازکراوە, هەموو کات لە مێژووی نوێی کورددا شتێکی دەسکەوتە نەک خەکەکەی .

قەرەبووکردنەوەو داوای لێبوردنکردن

پشیلە هەر پشیلەیە و تاوانیش کە بیکات هەر تاوانە پێویستە لێپرسینەوەی لە بکەرانی بکرێت, ئەو لایەنانەی (ینەك , پدك, سەسیالست ,بزووتنەوەی ئیسلامی,مەجلیس ئەعلا- کەماری ئیسلامی ئێران) کە بەیاری ئەم جەنگە نەگریسیان داو هەڕەجەیان بە چالاکیەکیان هەبژارد و دەستیان کرد بە تاڵان و ڕەگە گرتن لە خەڵك و بە بارمتە گرتنیان تاوانیان ئەنجامداوە بە تایبەتی بەیار بە دەستانی ئەوکاتی ئەو لایەنانە کە تا ئێستا بەدەنگیان هەبژاردووە, هەموو ئەوانەی گلاونەتە تاوانکەوە بە تایبەت ڕابەرە دەستەیشتوەکانیان لە بەیاردان, ڕابەرایەتیکردن, زانینی جەنگکەو ئاگادارنەکردنەوەی خەڵك و لایەنەکانی ڕژهەات, دزیکردن و ڕەگە گرتن لە هاووڵاتیان بەرپرسن لە بەشەك لە تاوانکە و پێویستە داوای لێبوردن بکەن لە قوربانیان و بنەماڵەکانیان و بە مێژووش پێویستە ڕاستیەکان دەرخرێت و بە دەکەمەنت بکرێت, هاوکات لایەنەکانیان پێویستە لە بودجەی حیزبەکانیان بەشەك لە قەرەبووکردنەوەی هەڕەجە بە تایبەت بانکی هەڕەجە و دزینی ماڵی هاووڵاتیان بگرنە ئەستۆ, لە تاواندا کەس وەك بەیاردەرو جەبەجەکار بەرپرسن و هاوبەشن لە تاوان.
کەمپەینگاکان کاتەك سەرکەوتوو دەبن کە هەبەرەکانیان پرسیاری بەجێ و باش لە خەیان بکەن و دان بە هەڕەکانیان بنێن, ئەوان نەیان زانیووە کە کونی بچوك دەبێتە هۆی نقوم بونی کەشتی گەورە, بەیارەکی هەڕەی سەربازی بچووك ((هەڕەی گەورە بوو)) لەوانەیە تاوانی مەزنی وەك هەڕەجەی لەبکەوێتەوە.

ئەو چەکدارانەی ئەو ڕژە هەڕەجەیان کرد بە شاڕەگای سەفەری پاسداران بە کەربەلا, هیچ گرنگیان بە هاووڵاتیان نەدا ومرۆڤایەتیان لە ناخی خەیان کوشت:سام لابود یەکێ لە کرێکارەکانی کەشتی ماریا لوئیزا گیانی خۆی بە تەمار کردنی فلیمەك لە بریندار بوونی دوولفین بەهۆی ئاوە ماسی لە مەترسی هاویشت ل242- هەنگاوی بچووك بە سەرکەوتنی گەورە -ئانتەنی ئابینز ,و.

محەمەد شەهدی -دەزگای چاپ و بڵاوکراوەی ڕژهەات 2010 , کەچی ئەم سیاسیانە بە هەنگاوی شەڕی هاوبەش لە گەڵ ئێران نەك دڵفینەك ملیۆنان مرۆڤ و گیاندارو گوندیان نغرۆ کرد, تا ئێستاش لە

شۆڕشواری ئاو ژەهر بارانی ژینگەی پاك نەبێتەوە. پەیوستە لایەنە سیاسییەکانی بەشدار بوو لە شاری هەڵەبجە قەرەبووی ئەوانە بکەنەوە کە نەیتوانیووە گرەنتی پاراستنی ژیانیان بکەن بە تایبەتی لە تاوانکانی جینۆسایدا, دەبوایا لایەنە سیاسییەکان گرەنتی پاراستنی ژیانی هاووڵاتیانیان بکردایە لە بری دزینی ماڵیان و ڕێگە گرتن لە رزگارکردنی خەڵکیان.
بەڵێ ئەوان هەمووییان لە تاوانکەدا هاوبەشن, ئەویش ئەوەیە نەیانتوانی هاوکاری و کەمەکی ئاو خۆراك بکەن کە ژیانیانیان خستە مەترسییەوە بەرەو دۆزەخیانیان برد .لە کاتێکدا لایەنە کوردییەکان هیچ کەسێکیان سزا نەدا بەرامبەر بە هەموو کارە دڕندانەی لە هەڵەبجە و ئەنفال ئەنجامدران کەچی دەبینین :ژەنەرال یاماشیتا لە گەڵ 900 یابانی دیکە لە دوای جەنگ بە تاوانی جەنگ ئیعدامکران, بە تاوانی ئاوە ئیعدام کران لە کاتایی جەنگدا سەربازەکانی تاوانیان ئەنجام دابوو ,لەو کاتەی کەنتڕۆڵی بەسەریانا نەمابوو ((ژەنەرال یاماشیتا)) 501 سنە الغزو مستمر –نعوم تشومسکی,المدی ,گبعە الپانیە 1999ص386.

بە پێچەوانەشەوە زەر جار لە مەژوودا لە ژێر پەردەی ڕزگار کردندا تاوان ئەنجام دراوە و کەچی لە تاوانبار نەپرسراوەتەوە:ساڵی 1965 زانکۆی ئەکسفەرد دکتۆرای شەرەفی بەخشی بە ترەمان کە فەرمانی بەردومانی هیرۆشیماو ناکازاکی دا, لە کوردستانیش بە هەمان شێوە زەر جار دەبینین خەڵات دەبەخشرێتە ئاو تاوانبار و تەمەتبارانەی پرسی جینۆسایدی گەلی کورد, یاخود ئەوانەی بروسکەی پیرۆزبایی تاوانی هەڵەبجەو ئەنفالیان بە تاوانباران نووسی دەبردنە پێشەوە و دەکرێنە واجیهەی ڕاگەیاندنەکان.
لە کاتێکدا خەڵکی هەڵەبجە بەهەی دەبەنگی بەیاردەرانی شاری هەڵەبجەوە سەرو ماڵیان چوو , ئاو پارەیەی دایان نابوو بە ڕۆژی ڕەش بووە پاروی چەوری دزەکان, سەیر بکەن هاووڵاتیەکی ئاوا چیرۆکی هاووڵاتیەکی داماو دەگێڕێتەوە کە هەوڵی وەرگرتنەوەی پارەکەی بووە لە بانکی هەڵەبجە: بانکی هەڵەبجە دەکەوێتە ناوەندی شار و بانکێکی کۆن و تەکەم بووە, لەو کاتەدا پیاوێکی دراوسێمان بەڕێوەبەری بوو , زۆر باش لە یادمە لە حەوشەکەماندا باوکم و بەڕێوەبەری بانك و چەند پیاوێکی دراوسێمان گفتوگۆیان دەکرد دەربارەی هەرشەکە و ئایندەی هەڵەبجە و کاردانەوەی, پیاوەی هەورامی هات و داوای 16000 دیناری سویسری دەکرد, بەڕێوەبەری بانك سوێندی خوارد کلیلەکانی لەسەندراون و ئاگای لە بانك نەماوە, لە راستیدا نازانم ئایا پیاوانی رژێم کلیلەکانیان لەسەندبوو یان

پێشمەرگە و هێزە کوردییەکان (لقین –ژ87 –ل15).

ئەم کارە دزێوانەی لە هێرشبەرە ئینجامدران هەموو دەچنە چوارچێوەی تاوانە نێونەتەوەییەکانەوە کە زەربەیان ئەران ئینجامی داون ((تاوانە گەورەکە کە کیمیا باران و ئینفالکردنی خەڵکەکەیەتی بەعس ئینجامی داوە)) ,بەپێی مادەی 8 خاڵی د,فەقەرەی ئەلف لە ئەرکانکانی تاوان بە پێی پەیماننامەی ڕەما "پێشێلی گەورە بەرامبەر بە پەیمانەی جنێف 12-8-1949 کرا لە :"لە ێوخاندن و دەست بەسەردا گرتنی سامانی نا سەربازی چ حکووومی یان سڤیل"قوتابخانە,کارخانە,کتێبخانە,نەخۆشخانە,بانك... ".
ئیعدامی بە دادگایی دیلەکانی کەمێ و ناچار کردنی یەکیان بە کارکردن لە ێزەکانی بەرامبەر ,پێلاماری ناوچەی سڤیل نشین, دەرکەردن و گواستنەوەی خەڵکی هێرشبەرە دوای داگیرکردنی … .المادە8(2)(هه)5جریمە الحرب المتمثلە فی النهبالارکان
1-ان یقوم مرتکب الجریمە بالاستیلاو علی الممتلکات معینە.
2-ان یتعمد مرتکب الجریمە حرمان المالك من هژه الممتلکات والاستیلاو علیها للاستعمال الخاص او الشخصی.
3-ان یکون الاستیلاو بدون الموافقە المالك.
4- ان یصدر السلوك فی السیاق نزاع مسلح غیر دولی او یکون مقترنا به.
5-ان یکون مرتکب الجریمە علی علم بالڤروف الواقعیە التی تپبت وجود نزاع مسلح ((ص309وپائق اساسیە مختارە ژات صلە بالمحکمە الجنائیە الدولیە "منشورات محکمە الجنائیە الدولیە",گبعە الپانیە 2009)).
دەبوایە دوای راپەڕینی خەڵکی کوردستان, بەرپرسانی دەست ێیشتووی لایەنکانی جەنگی هێرشبەرە بچونایەتە سەر مەزاری شەهیدان و داوای لێبوردنیان لە هاووڵاتیان بکردایە, لە بودجەی حیزبکانیان ڕەژیەکی زەریان بە قەرەبووکردنەوەی خەڵکی هێرشبەرە ببەدایەتەوە, هاوکات بە نرخی ڕەژ و بە خستنە سەری قازانج بە پێی هێزی کەینی ئەو 870000 دینارە لەوکاتە قەرەبووی زەرەرمەندانی بانکی هێرشبەریان بکردایەتەوە, هەرچەندە هەنگاوکی زەر بچووکی ناتەواو لێم بواردا نراوە وەك بەڵێنبڕی بانکی ئەو سەردەمە دانی پێدا دەنێت, ئەوەش لام رووونە زەربەی بەر دەستێیشتووانی ناو حیزب کەوتووە:قادر سەفی سەعید : ئەمە تا ماوەیکی زەر پارەکانمان بە ئەو کەسانە دەگەڕایەوە کە داوایاندکرد, بەڵام دواتر وەستنرا ,بەهەی ئەوەی خەڵك زەر دریانکرد,لەوەی کە چەندك پاریان لە بانقدا بووە (لقین –ژمارە 87 – ل 17).

لە کۆتاییدا دەیەم کاتی ئەو هاتووە سیاسییە بەیار بە دەستکانی ئۆوکاتی لایەنکانی شەی هەبجە, ئەوانەی لە ژیاندا ماون تا فرستیان لە بەردەستدا ماوە, با لە 16ی ئادار بچنە هەبجە و داوای لێبوردن لە خەڵکەکەی بکەن و لە مومتەلەکات و بوودجەی حیزبەکانیان قەرەبووی زیان لێکەوتوان و هەموو دانیشاوانکەی بکەنەوە, ئەوانشی نەماون لە مومتەلەکاتی کەسی ئەوەی بەناوینەوە یان حیزبەکانیان قەرەبووی خەڵکەکە بکرێتەوە, هەرچەندە ئەمان شانسی داوای لێبوردنیان لە دەست چووە, وە لیژنەیەکی لێکۆینەوە بۆ گەلان بەدوای راستییەکانی ئەم دەسیەیە پێك بهێنرێت و تاوانی لایەنە شاراوەکانی بە خەڵك ئاشکرا بکرێت, تاوانی کیمیابارانکردنی هەبجە تژیە لە نهێنی خەردەل خەڵکەکەی کوشت وەلە نهێنییەکانی بە زیندویی هەشتەوە.

کە درێژە بە کورتەی مێژووی کات دەداتەوە...؟! ... موزەفەر عەبدوڵا

لەغەمی مەرگی ستیڤن هاوکینگدا ...

لە کاتێکدا ئەمە یادی ١٣٥ ساڵەی مەرگی ئەو مرۆڤە بلیمەتە شەشگرێیە کە ڕووی مێژویی کەهێگای مرۆڤایەتی گۆڕی ، کە لە تەزە بەناوبانگەکەیدا کورتی کردەوو ووتی :هەمو فیلسوفەکانی پێشو تەنها دونیایان لێکداوەتەوە بەڵام گرینگ گۆڕینەتی ، کە ئەویش کارڵ هینرش مارکس بو کە لەساڵی ١٨١٨ لە ئەڵمانیا لە دایک بوو لە ساڵی ١٨٨٣ لە لەندەن مرد.

بەڵام بە داخەوە ئەمڕە بە پێی هەواڵەکان کە لەسەر زاری کۆمەڵانی یەوە لوسی ، ڕەبەرتو تیم مردنی ستیڤن ئیدوارد هاوکینگی باوکیان بڵاوکردەوەو بیستمان.
شایانی ئاماژەیە هاوکینگ خاوەنی چەندین تیەرو کتێبو کە یەکێک لە بەناوبانگترین و بەبەهاترینیان بریتی یە لە کتیبی کورتەی مێژویی کات وەک لە تایتڵی سەرەوەی بابەتەکە ئاماژەمان پیداوەو کردومانە

بە پرسیارکی ئومیدبەخش کە کە جگای ئو دگرتەوو بردەوام دەبێت لە داهێنانی زانستی.

هاوکینگ لەم سەردەمدا لەبواری فیزکو گردوونناسیدا بە موبالەغە گورەترین زاناو پسپورو قامەتی ئگار لە ئیزک ئینستاین بلندتر نابێت ئو هیچ کورتر نی یە.بە پی ووتی پسپرانی ئو بوارە کە وسفی دکەن لەسەر کورسی یەکی ئینستاین دانیشتوە لە زانکی کامبرج لە بریتانیا.
کورتی ژیاننامی ئم مرۆڤە مزنە ئویە کە لە ٨-١-١٩٤٢ لە دایک بوە لە شاری ئسفوردی بریتانیاو ،هر لوس چێتە خوندنگای سرتایی وپاشان ئامادیی و لە کتایدا بە پلی ئکادمیک بسرکوتویی تواو کردو.وە لە کلیژی زانستی گردوونناسی – کزملجیا – لە زانکی کامبرج وگیراو. بەام بەهی نخشیکی مشکوە کە لە دورانی هرزکاری توشی هات تواو پکی کوت .هرچندە یەکمجار دیتوانی کمک قسە بکات، بەام بە تپربونی کات دنگیشی تواو لە دستدا.هر لوکاتانە پزیشککان پیان وابو کە تنها ٢-٣ سا دژێت .بەام خشبختانە پشبینی یەکانیان استدرنچوو . سرەای چند نخشی تر تا ئمە ژیاو ، لسرو هموئو نخشیانشوە توانی بەهی زیرکی و بلیمتی و بە ئیرادە گورترین خزمت بە مرۆڤایتی بکات بە تایبتی لەو بوارەی کە خی لرادبەدر ئارزوی دکرد کە فیزیاو گردوونناسی بو.هر بیش توانی چندین تور دابنتو گلک دزینەوەی مزنی بکات.لەوانە پی بردن بە درهاویشتنی تیشککانی کونیلە ەشکان- الثقوب السوداء-
کە بەم تیر- بیردز-ە یی بیردزکانی زاناکانی پش خۆی لەوبوارە پوچە کردو.
هروەها لە بواری تیوری ەژیی کە ئینستایین بە داهێنری دادنرت ، ئو کمەک زانستی تری خستە سر ئو تیرە.

شایانی ئاماژیە کە کاتک لە تمانی ٢٤ سا تزی دکتراکی بەاوکردوە لە سای ١٩٦٦ بوە پر فرشترین کتبکانی ئوکاتە کە لە ١٣٤ ها پرە پکهاتبو.هاوکات سای ١٩٨٨ کە کتبی کورتی مژویی گردونی بەاوکردوە لە ماویکی کمدا زیاتر لە دوو ملیان دانی لفرشرا.
بگومانە کە تیوری و دزینەوو پی بردنی بە نهنی یەکانی دورستبونی کاتو شونو گردون بە مرۆڤایتی دسکوتی گورن بە پوچە کردنەوەی ئایدیالیزمو میتافیزیک کە زیاتر پشت بە ئفسانو

خەیاڵەکان بە تایبەتی خورافە ئاینییەکان دەبەستێت .

هاوکێنکیش وەک سەدان زانای تری ئایزاک ئێنستاین و داروین و فیساگۆرسو کۆپەرنیکۆسو باسکاڵو نیوتن و گالیلە …هتد کە لە بواری جیاجیاکانی زانستدا بونەتە بەهۆز بونی تیۆرەکانی ماتریالیزمی دیالەکتیک بە تایبەتی لە بواری کەمناسیداکە یەکێک لەسەرچاوەکانی بیری بیرمەندو گۆرە شۆرشگێری مرۆڤایەتی کارل ماركس . ئەوە نزیک بە سەدونیویکیشە بە ماركسیزم ناسراوەو هەمو بۆڕی ئایدیالیزمو میتافیزیک بە تایبەتی لە ڕوی فکری و سیاسی یەوە دژایەتی دەکەن.

ئێستا تیۆرەکانی هاوکینک بۆر لەهۆر شتێک وەڵامی تیژی زانستی یە دژی بیروباوەڕی خورافی ئایینی کە سەرچاوەی بونی هەمو شتێک بە دروستکەرێک – خالقێک بەناوی اللە – خودا- یەک دەگرنەوە . لەمبارەیەوە هاکینگ چەندین کوتە ووتەی هەیە لەوانە کە دەڵێت :من مشکی مرۆڤ وەکو کۆمپیوتەرێک ئەبینم لەکار ئەکەوێت کاتێک پێکهاتەکانی لەکار دەکەون.هیچ بەهەشتێک یان ژیانی ئایندە – قیامەت – چاوەڕێی کۆمپیوتەرە شکاوەکان ناکات .ئەوەی باسی قیامەتو ژیانی ئایندە دەکات ئەوە خورافەی ئەو کەسانەیە کە لە تاریکی ئەترسن- هەروەها بە پێچەوانەی زۆرێک لە زاناو پسپۆرەکانی تر ئەم زۆر ڕاشکاوانەو دور لە ڕەزدانان بە باوەڕو هەستە ئایدیالیستی یەکان ڕای ماددیانەی خۆی داوە بە تایبەتی لەبارەی خورافەی دینی یەوە. تا هەرچی زیاتر خەڵک باوەڕ بەو خورافانە نەکەنو بیر بکەنەوەو بە شوێن پەی بردنی ڕاستی یەکانی دروست بونی بون بە گشتی یەوە بن.
خاڵکی تری گرینگو بەرچاو و ڕونو ڕاشکاوی هاکینک بیرو هەڵویستە ئینسانی یەکانێتی لەڕویی ئابوری و سیاسی وکەمایەتی یەوە.ئەو هەمیشە لایەنگری ئازادی و یەکسانی نەوان مرۆڤکان بوە. لە یەکێک لە ووتەکانی دەربارەت ئەگەر هەلومەرجو دەرفەتی یەکسانی بە هەمو مرۆڤکان بەخسەت ئەوە لە جیاتی هاوکینگێک چەندین هاوکیکنگی تر پەیدا دەبن بە پەی بردن بە ڕاستی یە شاراوەکانی بون.

هەروەها لەبارەی بە خراپ بەکارهێنانی زانست لە لایەن سیاسەتو سیستەمی سیاسی یەوە کە چەن بەهەی ئەم سیستەمەوە ئەگاری زۆر هەیە بەهەی جەنگکی ئەتەمی یەوە مرۆڤایەتیو زەوی لەناوبچەت .یاخود بەهەی دروستکردنی قایرۆسکی کوشندەیەوە لە لایەن ئەم ڕژمکەوە کە ببەتە هەی بەاوبونەوەیو لەناوچونی هەمو مرۆڤایەتی.هەر بەیە پشنیار دەکات کە پێویستە مرۆڤایەتی بیر لە گواستنەوەی ژیان

بکەنەوە بە سەر ئەستێرەکان تا ئێگەر مرۆڤایەتی سەر زەوی لەناو چو بەهەر هەیکەوە ئەوە لەسەر ئەستێرەکانی تر ژیان بمێنێت.

تەنانەت لە ساڵەکانی ئێم دوایێدا بە تەواوی هەڵوێستی لە دژی جەنگەکانی ئەمریکا . هەروەها لە دژی سیاسەتی بە تایبەتی کردنی بواری تەندروستی و خوێندنو پەروەردە دەربریوەو دژی ئەو سیاسەتانەی حکومەتی ڕاستی محافزەکار بوو.وە هەمیشە داوای دەکرد کەبەهیچ جۆرێک نابێت.
بەشی تەندروستی بدرێت بە کەرتی تایبەت.چونکە تەندروستی سەرەتایی ترین پێویستی مرۆڤایەتی و نابێت دەوڵەت بە شوێن سودو قازانجەوە بێت.
هەروەها خاڵێکی تر ئینسانی ئێم زانایە ئەوەبو بە پیچەوانەی زۆربەی زاناکانی ترەوە هەمو کات تیرو دڵزینەوە زانستی یەکانی خەی ڕاستەوخۆ، یان بەهەرزانترین نرخ دەخستەبەدەست هەمو خەڵکی .
هەر بۆیە نازناوی باشوزی زانستی خەڵکیان پێبەخشی بوو.تەنانەت لە کاتی فرۆشتنی کتێبی کونیلە ڕەشکان لە یەک ڕۆژدا لەسەر پێگەی نێتی زانکۆی کامبرج ئەوەندە کۆیارو داگرتن زەر بوو کە پێگەی نێتکۆیان لێکار کەوت .بەپێی ئامارەکان زیاتر لە نیو ملیون کەس ئەو ڕۆژە خەریکی داگرتنی ئەو کتێبە بونە.
بۆیە ئەمڕۆ کە ئێم زانا بلیمەتە گەورەیە لەدەست دەدەین ئەوە گەورەترین زیانە بە مرۆڤایەتی دەکەویتو پێکردنەوەی ئێم زیانە وا ئاسان نی یە.
ئێمە وەک سەرنوسەرو نوسەرانو هەمو مرۆڤە ئازادیخوازو یەکسانیخوازو پیشکەوتنخوازو زانستخوازەکان ڕایدەگەیەنین کە وەرای بەشداری لە غەمو پەژارەی کەسوکاری ئازیزی هاوکینگو ،هەمو زاناو پسپۆرەکانو مرۆڤایەتی ئازادیخوازەکان ، بە لەدەستدانی ئێم مەشخەڵە گەشەی زانست و زانیاری ، هاوکات بە ئومێدەوە دەپرسین ئاخۆ کە درێژە بە کورتەی مێژووی کات دەداتەوە لە جیاتی هاوکینگ.
بیگومانە کە ناوو یادی هاوکینگ لەسەدەکانیش تێپەر دەکات

تێبینی:
ئێم نوسینە ئەمرۆ لە بلاوکراوەی بە پیشەوە بلاوکراوەتەوە

موزەفەر عەبدوڵا
٢٠١٨-٣-١٤

زانست و کۆمەکوژیی و ئەمەژانەی کورد! … برایم فەرشی

نیل ئامسترانگ و هاوسەفەرەکانی لە ئۆژئاوای ئامریکا لە شونەکی تایبەت خەریکی ئاهەنان بوون. کەسێک پاشماوەی هەزەکی قەکراو، لەیان پەیدا دەبە و سەرسام لە دیتنیان، دەپرسە، لەرە چ دەکەن؟ ئەوانیش کە لە دیتنی ئەو کەسە سەریان سوومابو، وەام دەدەنەوە، ئەمە ماوەیەکی دی بەرەو مانگ دەچیین و لەرە خەریکی خۆاهەنانیین. کابرا بەدەنگ دەبە و لە ناکاو دەپرسە، دەتوانن خزمەتێکی گەورە بە من بکەن؟ بۆ، چ خزمەتێک؟ " ڕووحی هەزەکەی ئەمە، چەتە مانگ، تکایە ئەو ڕستەیەی منی پێبگەیینن". پاشان بە زمانی هەزەکەی ڕستەیەک دەڵێ. داوای لەدەکەن بەیان هەگەنەتەوە. پەیان دەڵێت، ئەوە زمانێکی نهەنییە و تەنیا ڕووحی هەزەکەی من لەیتەدەگات.

ڕستەکە بە موسافرانی مانگ دەبەتە مەتەڵ. سەرئەنجام وەرگەڕێک پەیدا دەکەن. وەرگەڕە بە بیستنی ڕستەکە دەی لە خەدبەتەوە و دەبژێ، ماناکەی ئەوەیە " ئەوانەی هاتوون هەرچییان گوت باوەیان پەمەکەن، ئەوان هاتوون وەاتەکەتان داگیر بکەن!"

ئەم چیرۆکە لە کتێبە مەژووییەکاندا هاتووە، چەندە ڕاست بە یا نەبە، گرنگ تێگەیشتن لە پەیامی کابرای سەرزەمین داگیرکراو و هەزڕە کراوە! نامەی سەرۆکی سورپەستەکانی سیاتل بە سەرۆک کەماری ئەمریکا لە ساڵی 1854 هەمیسان بەگەیە لە تووانەوەی خەڵکان لە سەر سەرزەمینی خەیان.
لە سەدەی پازدەی زاینیی بەولاوە، ئووروپییەکان کەوتنە داگیرکردنی ئامریکا، ئامریکای لاتین، مەکزیک، کانەدا، ئوسترالیا، نیوزلەند. خەلکی ئەو شونانیان کردە کەیلە یان لە ناویان بردن! لە کاریبیک کە ناوەکەی لە خەڵکی ڕەسەنی شونەکە وەرگیراوە و ئێستا بەتە مەکەی توریست، سەرجەم دانیشتووانەکەی لە ماوەی دەساەدا بە یەکجاری لە سەر گەی زەویی پاک کرانەوە. کەمەکوژیی هاوچەشن لە مەکزیک، ئوسترالیا، نیوزلەند، ئەمریکا و ئەمریکای لاتین کراوە!

بوونی زمانی ئینگلیسی و سپانیایی لەو سەرزەمینانە و لە دەرەوەی بریتانیا و سپانیا، سەلماندنی پاکتاوکردنی دەیان ملیۆن هەز و تایفە و گرووپە بە دەستی ئوروپییەکان! کلۆنیالیستەکان لە پاش مردنی کۆیلەکان لە ژێر تەوژمی کار، نەخۆشی و چەوساندنەوە، کۆیلەی نوێیان لە ئەفریقاوە بۆ ئەو شوێنانە گواستەوە. بوونی ڕەنگینین پێستەکان لە ئامریکا، دەگەڕێتەوە بۆ ئەو مێژووە!

داگیرکردن و قۆکردن بە بە دەوری زانست و زانستکاران سەری نەگرتووە و سەرناگرێ. هەرچەند ئیسکەندەری مەقدوونی وەک بریتانی و سپانی و فەڕانسەویی و ئەوانی تر کلۆنیالیست نەبوو، بەڵام ئەویش کاتی هاتن بە سەرزەمینی ماد و پارس و میسر و هیندوستان فێلەسووف و ئێستڕۆناس و جوغرافیزان و زانای لە گەڵ بوون، بەڵام زاناکانی بریتانی و فەرانسەویی و سپانی بە پشکنیین، لێکۆڵینەوە، توژینەوە و بەکارهێنانی زانست و زانیاری لە پێناو داگیرکاری و ڕاگرتنی کلۆنیەکان، ببوونە هاوقەتاری نیزامیەکان. نووسەری جێگای باوەڕی من چاڵز داروین کە ئاسانەن بیلگیست نەبوو، بەڵکوو تێلەگ بوو، لە کاتی لاوی بەشداری سەفەرکان بۆ داگیرکردنی سەرزەمینەکان بوو، کە دواتر ڕەگای خۆی لەوان جیا کردەوە. زانست و زانا و پسپۆڕەکان لە پێنجسەد ساڵی ڕابووردو کەرەسەی جیددی بۆ دەست حکوومەتکانەوە و لە خزمەتی سیاسەت، ئابووری، شەڕ، وێرانی، چەوساندنەوە و ژێنەسایدەکاندا بوون! ئەمڕۆش هەمان دەور دەگێڕن!

ئەوەی کلۆنیالیست و زانستپیشەکانی بریتانی لە هیندوستان کردیان کەم وێنە بوو. ئەوان سەرجەم وڵاتکۆیان بە سرووشت و خەڵکەوە پشکنی، بست بە بستی وڵاتکۆیان پێوا، تەنانەت بەرزایی هیمالایا ئەوان دیاریان کرد. سەرجەم ئایینەکانی ناو ئەو وڵاتیان لێکدایەوە، ئەوان زمان و بن زاراوەکانی خەڵکانی هیندوستان فێر بوون، سەرجەم ئەم زانیارییانە بوو بە هەی ئەوەی بە سەر وڵاتکەدا زاڵ بن و لە هەمان کات زۆرترین زانیاریی هەموو مێژوویی هیندوستانیان کە کردەوە، کە خوودی هیندیەکان بە ناسینەوەی خۆیان دەبە پشت بەو زانیارییانە ببستن!

هەرچەند وڵاتی پارس نەبوو بە کۆلۆنی ئوروپییەکان، بەڵام تاقیکردنەوەی هیندوستانیان لە سەر ئێرانیش بە شێوەی جیاواز دووبارە کردەوە و لغاوی پاشاکانی ئێران کەوتە دەست بریتانییەکان. لە سەدەی شازدە چاویان بە خاتی بزماری لە پەرزەپالیس کەوت و دوو سەت ساڵ خەیان لەگەڵ خاریک کرد، بەیان ساخ نەبووە. لە سەدەی نۆزدە ئەفسەرکی بریتانی ڕەگای کەوتە بەردنووسکانی بەستوون،

خەیان دەستیان بە نووسراوەکان نەگەیشت، کوردەکیان پەیدا کرد کە وەک بزن بە شاخەکەدا هەڵدەگەڕا و لە ڕێگای ئەو کەسەوە کەپیان لە نووسراوەکان هەڵگرت و سەرئەنجام توانیان هەم زمانی بەردەنووسکانی کرماشان بدەزنەوە، هەم لەو ڕێگایەوە سەر لە خەتی بزماری دەربهێنن. ئەرانییەکان و کورد لە ڕێگای ئەوانەوە زانیان پێشنیانیان چیان کردووە و چیان گووتووە.

ئووروپییەکان، بەر لە خزمی کوردن، لە هەزارەکانی دوورەوە ڕێگایان کەوتە کوردستان و کورد لە ڕێگای نووسین و بابەتەکانی ئەوانەوە زانیاری لە سەر خەی پەیدا کردووە. ئەوەی کە لە کورد خەی بەجماوە هەموو زارەکی و خەسک بووە، جگە لە چەند سەد سالەی ڕابووردو کە کەسانی وەک شەرەف خانی بدلیسی ئاوەی لە دەوروبەری خەی داوەتەوە، دەنا هەرچی هەیە، کەمەک کتەبی شیعر و چیرەک و ئەفسانە و گەڵانەوەیە، بەنام لەرەش ئەوە ئووروپییەکانن کە بە ناخی مێژووی کورددا کە هەشتا وەسەریەک نەخراوەتەوە ڕێچوون. گرنگترین شتگەلێک جگە لە کەنینەکان کە لە موزەخانەکانیان و موزەخانەکانی ئێران و عەراق و سوریا و تورکیا و ڕێژهەڵاتی ناوەڕاست ڕاگیراون، کەمەک کەکردنەوەی بەیت و باو و گەرانی و داب و نەریت هەیە کە لە سەدەی شازدە بەدواوە کەکراونەتەوە یان کەمەک کتەب و نەخشەی کوردستان کە بە مەبەستی سەربازی لە لایەن ڕووس و بریتانیا و فەڕانسە بەکار هێندراون.
سەرجەم زانیاریە گرنگەکان بە مەبەستی سیاسی، سەربازیی، ئابووریی کە لە سەدەی شازدە هەتا ئەمڕۆ لە سەر کورد کەکراونەتەوە، بەدەگمەن کەوتەتە بەر دەستی کورد خەی. ئەستاش سەرجەم ئەو زانیارییانەی کە لە چارەکە سەدەی ڕابووردو لە سەر باشوور کەکراوەتەوە، کورد خەی دەستی پەڕاناگات. گەر بگوترێ کە وەاتانی ئووروپی ڕێژانە زانیاری لە سەر خەڵکی کورد و سەرجەم چالاکیان کەدەکەنەوە، ڕاستییەکی ڕێژانەیە و بە ئاگاداربوون ئەوەندە بەسە سەیری چارتی دەزگاکانی زانیاریی وەاتانی ئووروپا بکرێ!
بریتانیا و فەڕانسە و دواتر ئەمریکا دەوری سەرەکیان لە کەیلە هەشتنەوەی کورد لە ڕێژهەڵاتی ناوەڕاست گەڕاوە. وەاتانی ئامان، ڕووسیە، تەنانەت چین و ژاپۆن سیاسەتیان گرەدراوی بەرژەوەندیان لە ناوچە و لە جیهان لە دژی بەرژەوەندی کورد سووڕاوە .

مرۆڤی سیاسی و بگرە نوخبەی کورد مێژووی ئێران و تورکیا و عەراق و سوریا و ناوچە و مێژووی کورد هەنادەنەوە، چ بگات بەوەی بزاندرێ مێژووی بریتانیا، فەڕانسە، سپانیا، ئامریکا، ئوتریش و ڕووس چۆن

بووە، بە ئاوەی بزاندرێ بەچی ژنانەسایدی ئافرین لە گەلە کەمەکی جیهانی دەچێ؟
ئووروپا لە ماوەگای ژنانەسایدی بەشەک لە خەلکی جیهان گەیشتۆتە ئەمڕۆ، ئەمە دەبە لای مرۆڤی کورد ڕوون بێت، کە بەرژەوەندی ئاوان نەخی لە ژنانەسایدی شارەک، وڵاتێک، ناوچەیەک زەرتر! ئاوانەی جیاوی سیاسیان بە ناحەق کوتۆتە دەست، گەر لەم مڕووە و لە سیاسەتی ماڵئاوایەکان و چاروڵاتی دەوروبەریان نەگەن، خەیان بە زانیین و نەزانیین ماوەگا بە ژنانەسایدی ئەرێ و ئاوە خاش دەکەن، وەک شانگال، کەرکووک و ئاستا ئافرین! سیاسەتی هەموو حزبەکانی کورد دژ بە ژنانەسایدکردنی کورد چیە؟

ماڵئاوایەکان لە هەر قوماشەک، سیاسەت، ئابووری، زانست، تەکنیک و ئاخلاقیان گرێدراوی بەرژەوەندیانە و دەستی ئاو لایەن و وڵات و کەسانەن، کە لە ماوەگای بەرژەوەندییاندا هەنگاو هەڵدەهێنناوە، کوردیش لەم بازنەیەدا سەیر دەکرێ، بەو جیاوازییەوە کە کورد نە وڵاتی دیاریکراوی هەیە، نە حکوومەتی هەیە، نە ئابووری خۆی هەیە، نە کیانی هەیە، نە لەشکری هەیە، نە زانستی هەیە، نە تەکنیکی هەیە و نە سەنعەتی هەیە، بەڵام وڵاتێکی پڕ لە کان و وزە و هێزی بەڵاشی ئینسانی هەیە، کە هەر نابە دەکرێ وەک کێڵەی سیاسی و وەک هێزی کار سوودی لەوەرگیرێ، کرا لە وڵاتەکەی خۆی، دەنا لە وڵاتی کلۆنیالیستەکان. گەر کەتە هەرەمەکیشیان بوو، ئاوە دەکرێ بکرێتە بازاڕی کاڵای مادی و مانەوی ماڵئاوا، ماڵک وەک باشووری کوردستان، کە بەتە ویترینی ماڵئاوا و ماڵوێرانەتی جیهان، کە ئازەنەرەوی ویترینەکان کوردەکان خەیانن!

سیاسەتی حزبەکانی کورد لەو سەردەمەی کە تێیدا دژی، سیاسەتی ئازگارکردنی خۆی و وڵاتەکەی نییە. سیاسەتی هاوکێشەکردن لە گەڵ چاروڵاتەکەی دەوروبەریان و وڵاتانی ماڵئاوایە، کە کورد نەتەنیا تێیدا باڵا دەست نییە، بەڵکوو ژێردەستە. زیانی ئەم سیاسەتە بە سەرجەم کوردە و سوود و بەرژەوەندی بە چاروڵاتەکە و وڵاتانی ماڵئاوا. سیاسەتی بەرپەرچدانەوەی ئەم سیاسەتە قەژەی کورد، لە ناو کوردەدا بەدی ناکرێ. پێداگرتن لە سەر ئەم سیاسەتە، داهاتووی دیاریی بەدواوە نییە!
کورد گەر مڕووی ئەم جیهان و مڕووی خۆی نەناسێ و بە پێی ویست و پێداویستییەکان و بەرژەوەندی خۆی سیاسەت نەکا و دام و دەزگای ئەمنیی سیاسی- دیپلۆماسی- نیزامی- ئیداریی- ئابووریی ساز نەکا و ستراتێژی دەربازبوون لە چوارچێوەی وڵاتانی داگیرکەریی خاک و

خ□ک، دان□□ژ□، ل□ ج□غزیی تراژیک د□رناچ□!

کورد ک□ی□، ک□ بووو ک□ د□ب□ و داهاتووی کو□ی□؟ ئایا خ□ی ل□ کویل□تی □زگار د□کا و ل□ ه□موو ئیمکانی ئ□م س□د□ی□ ب□ پ□کهنانی کیانی خ□ی ک□ک و□ردگر□، یان چاو□□ د□م□ن□ ه□تا ک□س□ک پ□یدا ب□، ب□ ناردنی پ□یام ب□ □ووحی ن□تو□کی□ ل□ یک□ک ل□ ئ□ست□رکانی ن□ناسراو؟!

برایم ف□رشی

* ل□ زار□ی کت□ب□ جیددیی□کانی م□ژوو، ج□گای کورد پارس گرتوویی□ت□و□، یان ع□□ب و ترک!

ک□ ج□ت هیشتین – ب□ م□رگی مارکس … شیعری : ع□بدو□ا س□□مان(م□شخ□□)

پرس□ی□ک هات خ□ی کرد ب□نو□ نیشتمانی پ□ ل□ ئازار و سو□ی ژیان
با□ند□کان ب□ ساتک ل□ ف□ین و□ستان
ه□ناس□کان تاساو تاساو سیی□کانیان ج□د□ه□شت و
تک□□ د□بووون ب□ ب□ن و ب□رام□ی وش□ و یاد□و□ری□ □□نگین□کانی
□□ژانی پ□ک□و□ بوونمان
ل□ ق□راغ □ووباری ه□و□ و تک□شان
غ□م و□ک ه□ور□کی □□ش تاریک
س□ب□ری خست□ س□ر □□ژ□کانی ت□م□ن
ماتم□یی بوو ب□ پ□ل□ ئ□ست□ر□ی در□وشاو□ی ش□و□کانی چاو□□وانی و
د□ست گ□یشتن ب□ هیواکان
ک□ ج□ت ه□شتین ش□قام□کان د□یان پرسی و
د□نگیان د□گ□یشت□ ئاسمان
کارگ□کان ل□نو□ پا□□□ی کر□کاران کز ک□ز ب□دیار و□ن□ی□کی
ه□□واسراوی ت□ دامابوون
□□گاکان ماتتر ل□ جاران ل□ژ□ر پ□ و ه□نگاوی □□بوار□کانیدا
د□یان□وانی□ ئ□و ئاس□ی□ی ک□ ت□ پ□نج□ی ئوم□دت ب□ در□ژ کردبوو

کە جێت هێشتین ێیز ێیز کرێکاران هاتن
بە بەدەنگی کاوەکانیان لەسەریان داگرت و
بەیزەوە لەبەردەم گەستانەکە وەستان
لە پەشوازی ئەو هەتاوەی کە تاریکایی قووت دەدا
ئەو ووبارەی گەرووی وشکی تەراو دەکرد
ئەو پەدەشتەی پە لە گوە لە گوزارەی جێی سەیرانگای کرێکار بوو
ئەو شنەیەی کە ئارەقەی لەشی ماندووی کەیلەیەکی دەسەیەوە
ئەو ئاسمانەی جێی شەقەی باڵی باڵندەی ئومەد و هیوا و ئاوات بوو
ئەو باوەشەی پەنا ئاسا دیوارەکانی غەریبیی و تەنیایی و گەشگیریی
تەکوپێک دەدا
ئەو دەستەی پە بوو لە خەون
ئەو چاوەی پە بوو لە ەوانین
ئەو دڵەی پە بوو لە ئومەد
ئەو چرایەی پە بوو لە شەوق و لە شکە
کە جێت هێشتین ئیتر بووی بە خەر بە ژیان
بە دەرد و زام بووی بە هەتوان
بووی بە ەگا بە گەیشتن بە ئاسە نزیک و دوورەکان
بووی بە شەبەق لەنەو دە و نەو باوەشەی
کرێکارە مەچەک تەکمە و هەگری ئاپا سوورەکان

ئازاری ۲۰۱۷

نیشتیمان … هیوا سەعید

نیشتیمان چییە!
ئەو بازرگانە دزییە
خەراکی بەسەرچو دەفرۆشە،
یان ئەو تەەفرۆشە فەبازییە
تەرازوەکەی ناتەواوە،
یان ئەو نانەوا کەمتەرخەمییە
نانی خاوم نەداتە، هی سوتاوم دەداتە؟

نیشتیمان چییە!

ئەو دراوسێیە بەباکەیە
لە ژورەکەم بمرم سەرەکم لەهەناکشە،
یان ئەو خزمە چەتەیە
کەسایەتی و
سامانم بە تاڵان تەدەگا؟

نیشتیمان چییە!
ئەو خاوەن خانوە چاوچنۆکەیە
لە نیوەی مانگەوە
تەنگی کرێیەکەم پەهەدەچنە،
یان ئەو بەڕێوەبەرە بەهستەیە
کاتژمێرێک لە کار دوابکەوم
هەموو ڕۆژەکەم بە نەهاتو دژمێرە؟

نیشتیمان چییە!
ئەو سیاسییە درزنەیە
بەڵێنەکانی هەڵبژاردنی پێشوی بەجێنەهێناوە
بە هەڵبژاردنی ئەمجارە بەڵێنی دیکەم پێدەدا،
یان ئەو حیزبە خائینانەن
لە جەنگدا برایەکیان بە کوشتن داوم
براکەی ترم دەنێرن بە مفاوەزات؟

کەس پێم نڵێ نیشتیمان خاکێکی بە پیتە
کەس پێم نڵێ نیشتیمان ماڵە
کەس پێم نڵێ نیشتیمان ئاسایشە

خاکی بەبەهاوڵە غوربەتە
ماڵی بەبەخشەویست وەرانیە

نیشتیمان کام ئاسایشە؟
ئەو هەزار گوێیەی
گفتوگۆی من و هاوڕێیەکەم دەبیستە،
یان ئەو هەزار چاوەی
تەماشای ماچی من و خشەویستەکەم دەکا!

لەزایەڵی تەفانەکدا … هاوار تۆیب

ئەمشەو تکام لەتەمەنی فانیم کرد
بمداتەوە دەست ڕۆژگاری ئاوا!
بمکاتەوە بەسووی بانی ماڵەکی ئابردوو
منارەی ئەم خەمە!
هەر بەڕەح ئاو دەدرێ
و بەعیشق واڵا دەبێ
ببێ فریاد ڕەسم ئەی ئەمرگ...
ئەو دەمەی لەسنووری سەفەرتا پەساپەرتی
وەاتەکی بەناونیشانم پەبەخشرا
ئیدی مەرگ بەدەنگ و ژیان بەمانا
هەر خەم و
خەم بەدەم داغەی بیانییەوە
هەنووکە مقامەکی کریستاڵی دەیەوێ دیواری فیراق ببڕی و
مشتێك لەحیکایەتی منالیم
بباتەوە بەردەرگای خانەقای تەبەکارێك!
جریوەی زەمەنێك
لەگۆشەگیریم
بخزێنەتە خەوی شیعرەکمەوە
خەرابەتی ئەو هەموو نهێنییەم بەسپەدەیەکی ماڵئاوایی
خەی بەدەم خەیەوە شەرح دەکات
زایەڵەی سەحرایەك لەبەمروەتیم
عاشقانە بەبەرگی غەریبیم مەست دەکات
جەنگەك لەچاوەوانیم
ئەمداتە دەست چارەنووسی نیشتمانێك لەسەروەری و
زایەڵەی تەفانێك لەیادەوەری
ئەوێ قەدەرێ دەستی ژیان دەگرێ و
چاوەوانی لەهاتنی هەوناکییەك
لەپایيزدا دەچنێ و
لەهاویندا بارانێك لەبیابانداد بارێنێ
لەخونی جگەرگۆشەیەك ئەنفالکراودا
میهرەبانی شوێنپێی جەللادێك دەکاتە
ماڵێك بێ ناسکی خەیاڵ.

کـوردی هـائیم و حـەیران -9- … هەمن عومەر خەشناو

هەشتا تەواو دەرگای دوکانەکەیمان لەسمەنەبردبوو، هەر سەرمان بە ژوورەوە داگرت، ئەو یەک پە بەندبوو و بەرەو پیرمانەوە هات.
سەلاممان کرد و، سەلامی لەستاندینەوە، هەر بە تورکی فەرمووی لەکردین و بەخەری هەناین. ەفیقەکەم بە حەنەکەوە و بە کورمانجییەکی ەوان هەیدایە:
-کوردی دزانی؟
-(بە تورکی):زەر زمانان دەزانم، کورمانجی، زازاکی، تورکی، عەرەبی.
-(بە تورکی): ئەو هاوەیەشم کوردی عەراقە!
-یا اهلا وسهلا!
-ئەڤە کوردە، تو کرمانجی نزانی؟
-(بە تورکی)من هەموو زمانان دەزانم، بەڵام نەژادپەرست و ەگەزپەرست نیم!
-تو دزانی ئەڤە سەرانە سەران، نە کورمانجە.
-(بە تورکی)بەڵێ بەڵێ دەزانم سووریانە.
جا وەرە فرمێسکی سەربەدراومان لە حەژمەتان کەرتک بە کەرتک نەبە، وەرە هەناسەت نەخنکە و لە برای شیریی خەت ببیتە بگانە و غەیرە دینیش!
تە بەڵی چ جۆی شانازییەک بە، منێک خودێی سەر سەران بە کوردی خولقاندوومی و گەل و میللەتی دیکەشی بە زمانی خەیان، جارە لە فرمێسکی مل قوتکراوی مەیان نەپرسی، چما باسکردنی نیعمەتی زمان، کە موجیزەی خودێیە، نەژادپەرستییە؟ ئاخر برالەی پشت و قەوەتم، کاکەی گەشت و هەناوم، تە بە زمانی غەیر بەرسڤم دەدەیتەوە و هەر گاڤە ئەز خەب کورد دحەسبینم، تە دەمارت گرژ دەبە و پێم دەبەژی:
من هەموو زمانە دەزانم، لە نەژادپەرست نیم!
تەیەک، کە سەر و ەدەنت لەو دونیایە پە لە فرمێسک سەربەدا سپی

کردووە و ەندکەکی ساغ و سەلیمت دەناو چاوانداا نەماوە، چما من بە نەژادپەرست دەزانی؟ هەر لەبەرئەوەی باسی موعجیزەیەکی ئەو خودایەم کردووە کە تە پەنج فەرزە 34جاران بە ەووی موباەکتەوە تەوە و هەنیەتی بە دەخیەتە سەر عەردی؟

وەرە ئەەی کوردی هائیم و حەیران، با وەکا دەنکە فرمسکە شکەندراوەکانمان خەوکەین و جارەکی دیکە بە تەایەتییان دەسنوژەکی نوە بشینەوە و ئەوجار تە پەشی من وەهەش خە بیتەوە و دوور بەوانی دوور، تا جارەکی دی منەکی سەرانی هاوپشت و هاوگەشت و هاوخونت لە نەبەتە سووریانی.

ەخنەگری ئەکادیمی و خونەری ەخنەگر... هاوکار موسا

کارکردن لە ەخنەی ئەدەبیدا وردی و وریایی و پشوودرەژی زەری پەویستە ، بەم شەویە لەکەینەویەکی باش بەرهەم دەهەندرەت و ەخنەگر سەرکەوتوو دەبە لە نوسینی ئەو بابەتەی دەستنیشانی کردوە.
زەرەک لە نوسەرەکان کاری ەخنە دەکەن و زیاتریش بە ەگاوەن بە ئەم کارە، بەەام ئەوەی لەرەدا گرنگ و شایانی قسە لەسەر کردنە ئەویە ئایا هەموو ەخنەگرەکان وەکوو یەکن؟ جگە لە ەووی کارکردنەوە ،چونکە کارکردن بە ویست و ئازەزو و توانای ەخنەگرە سەبارەت بە بابەتەکە.

دەبە هەردوو جەرەکان بە باشی بناسینەوە و کارەکانی ئەم دووجەرە نوسەرانە هەەسەنگەنین، بە بەوای خەم نوسینی هیچ کام لەم دوو جەرە ەخنەگرە هەە نین و ەتیان ناکەمەوە ،بەلکی زیاتر سەرنج دەدەم و سودیشان لەوە دەبینم و شەوازی کارکردنی ئەم دوو لایەنەم بە ئاشکار دەبە.
خونەرە ەخنەگرەکان دەیانەوە هەمیشە کاری زیاتر بکەن ،بەوەی زەر پەلەیانە ،وەک چەن شاعیری بەپەلەمان هەیە ئاواش ەخنەگری بەپەلەشمان هەیە، بەەام ەخنەگرە ئەکادیمییەکان ورد و هەواش و لەسەرخەن و بە چاوەکانیان سەیری هەموو شتەک دەکەن و هەموو ئەو

کارانەی کە دەیکەن و هەوڵدەدەن وەرترین چەمک و بابەتی پەیوەست بە لێکۆڵینەوە فێرامۆش نەکەن و سوودی لە وەرگرتن، بە کەم و زۆری بابەتەوە بەگەی بەرچاو دەهێنەوە ،واتە ڕۆژنامەگەری ئەکادیمی بە شێوەیەکی زیاتر و بەرچاوتر قوتابخانە ڕۆژنامەنووسان و شێوازە ڕۆژنامەنووسەکان بەکار دێنێ و لێسەری لانادا و بەم شێوازە کارەکانی ئەنجام دەدا، کە بەگە و بنەما و سیماکانی قوتابخانە ڕۆژنامەنووسیەکە کردوویەتی.

خوێندنەری ڕۆژنامەگەر زیاتر مەجازییە و پێویستی یاخود بەنەکی لایەنگیری لە نوسینەکانی بەدی دەکرێ، بە نموونە نوسەرێکی دیکە موقەدەس دەکا و بە نوسینەکانیدا هەڵدەڵێ و زیاد لە ڕادە گەورەی دەکا ،جا چ بە هەی هەستی کەسی خۆیەوە بێ، یان بە هەی شارچێیەتی و ئەم شتانەی ڕۆژنامەنووسی دەی ئەدەب دەدا و کاریگەری نەگەتیڤ لەدوای خۆیەوە بەجێدەڵێ ،هەروەها بە شێوەیەکی بەرچاویش کاردەکاتە سەر بیرکردنەوەی خوێنەرەکان.

ڕۆژنامەگەری ئەکادیمیش خاڵی نییە لەم لایەنگیرییە ،بەڵام بە ئەندزەی خوێندنەری ڕۆژنامەگەر نا، بەڵکی لە چوارچێوەیەکی بچوک و داڕژراودا ،یانی تاکوو ئەو ئاستەی کە کاری لێکۆڵینەوەکەی لە پێناو کەس فێرامۆش ناکا و متمانەی خوێنەر لەدەست نەدا و لە بەرهەمی هیچ کەسێک نەدا بەپێی مزاجی خۆی و گەیان بەدوای واتا لە دەرەوەی دەقدا ،وەک چۆن خوێنەرە ڕۆژنامەگەرەکان دەیکەن.

خوێندنەری ڕۆژنامەگەر زۆر بە ڕۆژهایی و موتلەق دەنوسێ و سەرنجەکانی دەخاتەوە ،بەڵام ڕۆژنامەگەری ئەکادیمی بە پێچەوانەوە.
هیچ کاتێک ڕۆژنامەگەری ئەکادیمی نایەوە ببێتە بەشێک لە کەشکانی دەق و ئەم بە خوێنەر جەدەڵێ!

بەڵام خوێندنەری ڕۆژنامەگەر زیاتر پەل دەهاوێژێ و زیاتر خۆی لە دەقەکە دەباتە پەوشەوە، بەم شێوەیەش لە متمانەی وەرگر نزیکتر دەبێتەوە یان ئیستاتیکای وەرگر.
ڕۆژنامەگەری ئەکادیمی لە ڕۆگای خوێندنەوە بەم پلەیە گەیشتووە ،هەموو بابەتێکی ڕۆژنامەی خوێندووە و پسپۆڕی تایبەتە بە ڕۆژنامەی ئەدەبی ،بەڵام خوێندنەری ڕۆژنامەگەر لە ڕۆگەی ئەزموونی خوێندنەوەی خۆیەوە تێگەیشتووە، ئەمە واتای ئەوە نییە خوێندنەری ڕۆژنامەگەر نەتوانێ بگاتە ئاستی ڕۆژنامەگەری ئەکادیمی ،نەخێر،خوێندنەری ڕۆژنامەگەر هەیە زۆر لە ڕۆژنامەگەرێکی ئەکادیمی پێشکەوتووترە و هەشیانە بە پێچەوانەوە.
ڕۆژنامەگەری ئەکادیمی دەست بە وشەوە دەگرێ و زیادە خەرجی ناکا لە

وشەدا، بەڕام خوێندنەری ڕەخنەگر بە پێچەوانەوە

موزیسیانێکی کورد لە کەندا کارێک پێشکەش بە ئێیلان کوردی دەکات

نەورۆز حەسەن تەنیا لە زانکۆی وێفرید لۆرێ کەنشەرتێیک بە پیانۆ و ئۆرکێسترا دەنوسێت و بیرکەکەی لە کارساتی خنکانی ئێیلان کوردیەوە بونیاد دەنێت. کاتێک ڕۆژنامەی جارلی ئێبدو کاریکاتێرکی لەسەر ئێیلان بڵاوکردەوەو تێدا وا نیشاندراوە کە ئێگەر ئێیلان نەخنکایە دەبوو پەنابەرکی سەرشت، نەورۆز بیرکەکەی کارکەی لەسەر ئەوە بونیاد ناوە کە با پێچەوانەی چارلی ئێبدو دەکرا ئێیلان ببێتە پیانۆ ژەن. کارەکە لەلایەن Daniel Bartholomew-Poyser ڕابەری دەکرێت وەک پیانۆژەن کاری تێدادەکات Sarah Kenter.
ڕۆژی ٢٣ ی ئەم مانگە لەلایەن Wilfrid Laurier University Symphony Orchestra و لەسەر هێمای Maureen Forester پێشکەش دەکرێت.

لینک و زانیاری تەواوی کەنسێرتەکە لێرە دەبینرێت:
https://adc.wlu.ca/activedata/EventList.aspx?fromdate=3/1/2018&todate=3/31/2018&display=Month&type=public&eventidn=2660&view=EventDetails&information_id=7192

لانک لە فەلکلۆر و هونراوەی کوردی دا … رێزا شوان

(لانک) و (بەشکە) دوو ناوی هاومانان، مەبەستێک دەگەیەنن، لەرک و جێلانیش دوو ناوی ترن، هەموویان شوێنی نووستن و ژیرکردنەوە و ئارام بەخشینن بە منداڵی کرپە، تەنها جێلانە نەبێت کە بە هەموو قۆناغەکانی منداڵی بەکاردەهێنرێت.. هێندێ جاریش بەپێی کات و شوێن و پێویست بەکارهێنراون و بەکاردەهێنرێن. لانک و بەشکە و هەلەرک بە نەرمی رادەژێنرێن، بەڵام جێلانی بایپێودەنرێت.
لانک کۆرستەیەکی رەسەنی داهێنان و دروستکراوە تایبەتی گەلی کوردە لە هەموو جیهان دا. مێژووی دروستکردن و بەکارهێنانی لانک لە کوردستان دا، زۆر کۆنە و دەگەڕێتەوە بۆ چەندین هەزار ساڵ بەر لە ئێستا، تا ئەمڕۆش لانک بایەخ و جوانی و رەسەنایەتی خۆی لەدەست نەداوە و لە زۆربەی ماڵەکانی کوردستان دا هەیە، دایکانی کوردمان بەکاری دەهێنن.. بوونی لانکیش لە ماڵان دا، گوزارشتە لە بوونی منداڵ لەو ماڵانەدا، منداڵیش بەرهەمی خێزانییە و مایەی خۆشی و شادی و درێژدانە بە ژیان و مان و زۆربوونی وەچە و نەتەوە.
لانک یەکێکە لەو کۆرستە جوان و دێرینە بەرچاوانەی، کە مەزڕخانەکانی کەلەپووری کوردییان لە کوردستان دا رازاندۆتەوە و جێی سەرنج راکێشانی گشتیارانی بیانییە.

لانک لە زۆربەی جێگەی دارکان دروست دەکرێت، بە تایبەتیش لە داری (هەنار، هەنجیر، قەڕ، بی، قەزوان، گوێز، توو، بەڕوو، کە ئێم دارانە لە دارستانەکان و لە چەمەکانی کوردستان دا زۆرن و بەین و ریکخستنیشیان ئاسانە بۆ دروستکرنی لانک.
دەشێ وشەی (لانک) لە (لان) یا (لانە) هاتبێ وەرگیرابێت، کە بە واتای (شوێن خەو) و پشوودان و حەسانەوە دێت.. دەوترێت لانەی شێر، دەوترێت لان یا لانە یا هێلانەی هەڵۆ، واتا شوێنی نووستن و حەسانەوەی، شیر، هەڵۆ.. لانکیش شوێنی نووستنی منداڵی کرپەیە.. با شرۆقەکردن و ساغکردنەوەی ناوی (لانک) بە شارەزایان و پسپۆرانی زمانی کوردیمان بهێنینەوە، ئەوان ناوی لانک یەکلایی بکەنەوە.
هیچ دیمەنێک لە جیهان دا، ناگاتە دیمەنی ئەو دایکە میهرەبانەی کە جگەرگۆشەکەی کردۆتە نەو لانکەکەی و بە نەرمی رایدەژێنێت و، بە دەنگە ناسک و شیرینە پڕ لە سۆز و خۆشەویستییەکەی، لای لایەی و لەرین بە دەکات، دەنگی تەکڕە بە دەنگی تەقەی لانک و زەڕەی پێلە

و تەکە و پۆتکە و خۆوەکانی موتوموورو و کوژەکە و تەقەی خولخولۆکەی هەوسراوی شەوبووی قەد کەمەری لانک و بەشکەی کرپکەی دەبەت.. تەکەی بە دەنگی خەخەی بازنگکانی قەڵەی ناسکەکان و بە زرینگەی زرینگی زەنگلەکە و خرینگەی خەخاڵکانی پێیە ناسک و قنجکانی کرپکانیان دەبەتەوە.
شاعیری نەمری گەلەکەمان (فایق بێکەس) لە هەنراوەی (دایک) دا دەڵێ:
بە لای لایە گۆرانی
رایژەندووم تا بەیانی
(لامارتین) دەڵێ:" جوانترین هەنراوە لە سەرانسەری جیهان دا، لای لایەی دایکانە"
(بیکەن) دەڵێ:" ئەو گۆرانییەی کە دایکمان لەسەر بەشکە بەمان دەڵێت.. تامەردن لە گوێچکەکانمان دا دەزرینگێتەوە"
(ناپلیۆن) یش لە بارەی گۆرانیی دایکەوە دەڵێ:" دایک بە دەستی راستی لانک رادەژێنێت.. بە دەستی چەپیشی جیهان رادەژێنێت"
حەزدەکەم دەربارەی لانکی کوردی، دەقی نووسینەکی، نووسەری ناسراوی کوردمان دکتەر (جەمشید ئیبراهیم) کە کوردەکی هاوڕاتی ئێمانیایە، بەتان باس بکەم، کە لە بەرواری (١٥ی/ئەوگوست/ ٢٠١٢) دا، بە زمانی عەرەبی لە سایتی (الحوار المتمدن) دا، لێژەر ناوی (لانک ـ مهد الطفل الكردي) دا بەناوی کردبوو.. پەم جوانە بە دوورەندکردنی ئەم باسەمان، نووسینەکەی دکتەر جەمشید وەرگەڕەم بە کوردی:
"لانکی منداڵی کرپەی کورد، بە هەموو جەر و رەنگکانییەوە، لە داری هەمەجەر دروست دەکرێت، بە تایبەتیش لە داری هەنار یا هەنجیر هەر وەکو لە گۆرانی کوردی و لە لای لایەی دایکی کوردی میهرەبان دا دەردەکەوێت، کە منداڵەکەی دڵاوەنێتەوە بە ئەوی بنوێت.
هەروەها منیش دەمپرسی، بۆچی دایکی کورد منداڵە کرپەکەی بەم رادە بەبەزەییە لە جێگایەکی داردا، دەست و پێیەکانی بەند دەکرد؟ منداڵەک چەن خەوی لێبکەوێت، کە نەتوانێت دەستکانی و پێیەکانی بزوێنێت؟ دەبێت چ پەندێك لە دوای ئەمەوە هەبێت؟
لە چەشنی (لانک) تا ئێستا لە کولتوورکانی تردا بەرچاوم نەکەوتووە.. نازانم ئەم وشەیە لە کوێوە هاتووە، وەرگێڕانکانیشی نازانم، دەشە (لانە) بگرێتەوە یا شوێن، هەروەکو لە وشەی (لانە) دا دەردەکەوێت. وەڵامی ئەم پرسیارانەم دەست نەکەوت، تا ئەو کاتەی کە خانمە شارەزایەکی دەروونی کەمەڵایەتی ئێمانی بە رەکەوت لە ماڵەکەم دا ـ لە ئێمانیا ـ ئەو لانکە بچکۆلانەیەی بینی، کە لە

کوردستانەوە لەگەڵ خەم دا هەنابووم.. سەرنجی راکێشا و لێیپرسیم: ئەمە چییە..؟ کاتی کە مەبەستەکەیم بۆ ڕاڤەکرد، کە چۆن منداڵی کورپەی بەسزمانی کورد لە ناوی دا دانوەت.. شارەزاکە سەیری دەکردم و بەزەیی بە بە نائارامی مندا دەهاتەوە و وتی: پەویستە منداڵ هەر لە کۆرپەییەوە فێری ئەوەبێت، کە سنووری دەروونی و جووڵەیی و کەمەایەتی خۆی رابگرێت.. نووستنیش بەم شێوەیە لە بنەڕەت دا، منداڵ فێری ئەوە دەکات بۆ شێوەیەکی گشتی ڕەز لە سنوور بگرێت.
ئایە ئەمە بۆچییە؟ من چاوەوانی ئەوەم لەدەکرد، کە پێی سەیربێت و ئەوە بڵێت کە دایکانمان نەزانن، نازانن زیانی توندبەستنی دەست و پێیەکانی منداڵی کۆرپەی نەرم و نۆڵ بەم شێوە ڕەقییە چییە، کە ئەو لە قۆناغی گۆشکردنی سەرتای دایە.. خانمە شارەزاکە ئەوەی بۆ سەلماندم، کە شێوازی سەرەتایی، کە بووە بە داب و نەریت، هەندە جار باشترە لە شێوازی تازە، کە بەوایان بۆدەیە، لە کاتی نووستن نابێت ئازادی منداڵ کەتبکرێت.. شارەزاکە ئەوەشی بۆ زیادکرد، دژە دایکی کورد شێوازی ڕاست فێربووبێت، بۆ ئەوەی کە بزانێت سوودەکانی چین.
ئەم قسانەی شارەزا ئەمانیەکە، کە (١٨٠) پلە بەچوونی منی گەیی.. ئەوەم بۆ بیردا هێنا.. کە ئەوە لە دایکێکی بەسەزی کورد ناوەشێتەوە، کارێکی ئەوەتە بکات کە زیان بە کچەکەی یا کوێلەکەی بگەیەنێت.. جۆ ماچێکم لەسەر (لانک) کوردی شەقکرد.. ئەوەشم بۆ خەیاڵ هاتەوە کە من چۆن بۆ دەست و پێ بەستراوەوە لە ناوی دا ڕاکشاوم، دایکە میهرەبانەکەم بۆ لای لایەی پاکی کوردی، هەواڵەی خۆشکی قووڵی کردووم"
ئەگەرچی لە ئەمەدا، بۆ هەی تەکنەلۆژیای تازە و داهێنانی نوێ، دروست کردنی چەندی شێوەی مەدەرزمی لانکیش هاتوونەتە ئاراوە.. بازاڕی شێوە ڕەسەنی لانکی کلاسیکی گەرم و گوڕی نەماوە و کەین و فرەشتنی لانکی دار کزبووە.. بەڵام تا ئەمەش لە هەموو شارەکانی کوردستان دا، کەسانێکی وەستای ناسراوی لانک هەن کە لە باپیران و باوکانیانەوە پیشەی لانک دروستکردنیان بۆ ماوەتەوە.. دەستبەرداری دروستکردنی لانکی دار نابوونە.. لە پاڵ دروستکردنی لانک بۆ منداڵانی کۆرپە، هەر لە دار (لانکەکان)ی قنجییش بۆ بووکە شووشەکانی کچەکان دروست دەکەن.. هەندە لەو لانکانە، گەشتیارانی بیانی وەکو دیاریێکی جوان لە کوردستان دا، کڕیوانە و گەیشتوونەتە هەندە لە شارەکانی ئەورووپا و ئەمریکا.

بە دڵیان بێت و کەپلە و گرانی فلکلۆری کوردیمان هەیە، کە

بەسەر لانک و بەشکە و هەڵەرک و جڵانە و سەرلانک و دەسرازەی لانکی منداڵ دا هەڵدراون.. و باس لەو دارانەش دەکەن کە لە کوردستان دا، لانکیان لە دروستکراون.. باسیش لە بەڕەدی و دەستەنگینی وەستای دروستکردنی لانک لە شارەکان دەکەن.. بە نموونە ئەم بەیتانەی خوارەوە بەسەر لانک یا بەشکە و سەربەشکە (سەرچاوکە) و دەسرازەی لانکی منداڵ و وەستای لانکی منداڵ هەڵدروان:

داری لانکی داری بەیی
سەرچاوکەکەی چیت هەوریی
* * *

داری لانکی داری قەخ
سەرچاوکەکەی چیت شلەخ
* * *

داری لانکی دار هەنارە
کەمەی لانکی بە بزمارە
* * *

داری لانکی بەلالووکە
وەستای لانکی لە کەرکووکە
* * *

داری لانکی داری گیزە
کەمەی لانکی بە زریزە
کوە لە مەکان بە زیزە
* * *

داری بەشکەی داری لاولاوە
وەستای کارگەی شەخی زەهاوە
* * *

وەستا دەنم لە تارانە
لانک دروست کا بە چاو جوانە
* * *

لانکت بە دەکەم لە داری قەزوان
دەیازنمەوە بە شەوە و شیلان
* * *

لانک لە دار کەنەر
وەستا هات لە هەولەر
لانکی دروستکرد دونە و پەر
ڕەوارەی لانکی کورتە
ناگاتە مەمکی مەر
* * *

لانکت بە دەکەم لە دار خورمـــــایە
وەستات بە دەهێنم لەناو بەغـــــایە
* * *
لانکێـــــــکی دار هەنـــــــــــارە
دەســرازکی لە کـــژ مـــــــــــارە
* * *
لانـــکت بە دەکەم لە دار حەیـــزران
خـــوت لێبکـــەوە تا بـــەری بـــیـــان
* * *
وەســـتا دەـــــــنم لـــە سلـــــــــمانی
لانـــك دروست کات بە ڤـــــــــمانی
* * *
لانکێـــــــکی دار عەنـــــــــــابە
لـــوی دیـــارە مـــــاڵی کـــــــــابە
* * *
لانکێـــــــکی داری گـوێـــــــــزە
سەرلانکـــێی چیـت تـورێـــــــــزە
غـــوز لە عـــەجەم بـی پارێـــــــــزە
* * *
گەرانی فەلکلۆری بەسەر لانک دا:
باوترین و خۆشترین گەرانی فەلکلۆری کوردی کە بەسەر لانک دا هەڵدراون، گەرانی (لانک لانک لانکێ) یە.. کە تا ئێستا چەند هونەرمەندێکی گەرانیبێژی ناسراوی کوردمان ئەم گەرانییانە وتەتەوە و تۆماریان کردووە، تێکست و میلۆدیەکەی فەلکلۆری یە.. لەو هونەرمەندانەش کە ئەم گەرانییانە وتەتەوە (مەزهەری خالقی، ناسری ڕەزای، مەرزیە فەریقی، خەلیل سدیقی، محەمەدی ماملێ، حەسەن زیرەک، جەلال سەعید، بەژن کامکار، کاروانی نێی، ئەیاز یوسف، محەمەد فەخری، ڕەزا نەزەری، زانا عەبدوڵا ،...)
ئەمە لەرەدا تەنها کۆپلەی یەکەمی گەرانییەکەمان نووسیوە، کە وشەی (لانـــک)ی تەـــدایە.. ئەودوای کۆپلەکـــانی گەرانییەکە لە لای هونەرمەندان کەمە جیاوازی هەیە.. تەنانەت لە کۆپلەی یەکەمی گەرانییەکەش دا، جیاوازییەکی زەر کەم هەیە:
مەزهەری خالقی:
لانـــــــــــک لانـــــــــــکێ
لانـــــــــــک لە دار کنـــــــــــنێرە
وەســـتا هـــــات لە هەولـــــــــــێرە
لانـــکی دروستکرد دوـــــنێ و پـــــــێرە

ڕەوارەی لانەکی کۆرت
ناگاتە مەمکی مەڕ
ئەی ڕەش سەر دە خەبی، باب مردووبی
شەو درەنگ بە جێ ژوانە
جائێوە ڕژی ڕوونەاکە
هەموو عالەم دەیزانە
مەرزیە فەریقی:
لانەک لانەک لانەکە
لانەک لە دار هەنارە
وەستا بە لە تارانە
لانکی دوست کا بە چاوجوانە
دەلە لانەکە دا نانووم
دەبا بەی سازکەین جێلانە
جائێوە ڕژی ڕوونەاکە
هەموو عالەم دەیزانە
لە هەندە دەقی تردا، ئەم نیوە دێڕە (جا ئەوە ڕژی ڕوونەاکە) بەگەی (جا) بووە بە
(تاوە) بەم شێوەیە (تاوە ڕژی ڕوونەاکە).
لە لای لایەنکی تری مامۆستا مەزهەری خالقی دا، لە جێی (لانک) وشەی (هەڵەرک)ی بەکارهێناوە:
ڕەی خۆشەویست ، بینای چاوم
هەزی ئەژنەم و هێوای ژیانم
هەتا دێتەوە هەر چاوەڕێتم
هەڵەرکی منایەت رادژێنم
حەسەن گەرمیانی:
لانەکدار هات بەلامەوە
دەخشی دەردی دامەوە
شاعیری نەمرمان مامۆستا (هەژار موکریانی) لە هەنراوەی (لای لەیڵە)ی دا، کە هونەرمەندی خوالێخۆشبوومان (محەمەدی مامڵە) بە گەرانی دەیڵێتەوە، دێڕە:
لای لایەڵە ، ڕەلای لایەڵە
ئەمشەو بەزەییت بە منداینایەڵە
ژیربەرەوە ڕەی شیرین و جوانم
لە داخی لانەک دەگەری دەزانم
دەڵێی بە حەپسم بە دەستە بەستم!
بەو حەپسە من جەستە بەستم
لە نەو کورد نابە دەسرازە نیە

ئەو بەند و قەفەس و قەرازە چیە؟
کۆم من بیرم لە تە زیاترە
دەسرازە و لانك ببە چاترە
راستە تە نەوی شەری ژیانی
نەوی پاکی گەلی کوردانی
بەهام چونکە ئەمە کورد بکەسە
بەشیان لە دنیا کەت و مەحبەسە
بۆیە دەتپەچم تا خووی پە بگری
نەک تا من ماوم لە بەندا بمری
هەی لای لایە ، رەە لای لایە
هەزار تەبینی دواەژم لایە
لانکەە یەکی تری محەمەدی ماملە:

لانک لانکەە
لانک لە شتەە بزایە
وەستا بە لە بەغدایە
لانکە دروست بە لایلایە
دەبە بەی سازکەم جەلانە
لە لانکە دا خەوی نایە
لە دەڤەری بادینانیش دا چەندین هونەرمەندی گەرانیبەژی کوردمان بەسەر لانک دا، بەیت و گەرانی فەلکلەریان وتووە، ئەمە دەەکی یەکەکە لەو گەرانییانەیە:
دادە لانکە ب هەژنە
لە کوەە ساقا بخەونە

لەم کەپلە هەنراوەیەی خوارەوەدا کە (ناوی هەنراوەنووسەکەیم بەرچاو نەکەوتووە) جەخت لەسەر ئەوە دەکات کە پەویست دایکانی هەشیاری کوردمان، هەر بە کەرپەیی جگەرگەشکانیان بە کوردستان پەروەری گەشبکەن.. چاو بە نەخشەی کوردستانی داگیرکراودا هەبەنن.. بە کوردستان بەنە گوگاە، کە گەورەبوون تەە لە داگیرکەرانی کوردستان بکەنەوە:
خەریتەی هەموو خاکی کوردستان
دایک بە دەرزی و دەزوو و دروومان
بکەشەت لەسەر سەربەشکەی منالە
هەر بە کوردستان بەتە گوگاە
لە بەشکەی وایا چاو هەەنەهەنە
دریەە هەستە و تەەە بسەنە

(لانک) یا (بەشکە) لە هەنراوەی کوردی دا:
وەکو نموونە لە هەنراوەی هەنراوەنووسانی کوردمان لەسەر لانک.. ئەم هەنراوەیەی شاعیری گەورە و نەمری گەلەکەمان کاک (شەرکە بەکەس) م هەبژارد، کە لەژێر ناوی (بەشکە) دایە.. بەوانن کە شەرکە بەکەس، چەند بە جوانی و ناسکی و شیرینی پەیامە پە لە مەبەست و واتاکەی بە هەنراوە دەستانی کوردمان دەگەیەنێت.. شەرکە بەکەس چوار بەشکەی سوور بە کەرپەکانی کوردمان لە دار و لە تەختەکانی ئەو سەدارەیە دروست دەکات کە سەرەک کەماری کوردستان پێشەوای نەمرمان شەهید قازی محەمەد و هاوەکانیان، لە گەپانی چوارچرای (مەهاباد)ی پایتەختی کەماری کوردستان دا پێیان لە سەدارە دران.. شەرکە بەکەس چوار بەشکە سوورەکە دەنرێت بە (باکوور، رۆژهەڵات، باشوور، رۆژئاوای) کوردستان.. بەشکەکان دەسووڕێنەوە و ئەم ماڵ و ئەو ماڵ.. ئەم دەست و ئەو دەست دەکەن لە ماڵەکانی کوردستان دا، نێوە لە دوای نێوەی تازەی کورد تێیان دا، بە بیر و بە ڕەبازی ئازادی و رزگاریخوازی شەهید قازی محەمەد گەش و پەروەردە دەکرێن.. بەشکە لەم هەنراوەیەی شەرکە دا، هەمایە بە نەمری کورد و بە بیری کوردایەتی و کوردستان پەروەری.. ئەو پەیامەش بە داگیرکەرانی ڕەگەزپەرست و نەیارانی کورد و کوردستان دەگەیەنێت.. خەیاڵیان خاوە، گەر وابزانن بە لەسەدارەدانی قازی محەمەد چەکیان بە گەلی کوردمان داداوە، یا بە هیوایان کردووین و دەستمان لە خەبات و لە قوربانیدان هەڵگرتووە.. کورد هەرگیز نامرێت، نێوە لە دوای نێوەی تازەی کوردمان پەگەیشتوون و پەدەگەن، کە درێژە بە پەیام و بە ڕەبازە پیرۆزەکەی پێشەوای نەمر قازی محەمەد دەدەن.. لە ئەمەدا بە هەزاران تەکەشەر و دەسەزی کوردستان پەروەرمان، کە لە دەرچووانی قوتابخانەی کوردایەتی قازی محەمەدن.. گیانبەخشانە درێژە بە خەباتی رزگاری کوردستان دەدەن.. ئەمەش دەقی هەنراوەی (بەشکە)ی کاک (شەرکە بەکەس) ی هەمیشە نەمرە:

کە لاشەی ساردی چواچرا
وەکوو هەشووی سەرما بردوو
لە سەدارە کرانەوە،
دار.. بەجێ ما،
هەژارانی سابەخ بردیان!
زستانیش بوو نەیانسووتان!
لەو دارانە.. لەو تەختانە
چوار بەشکەی سووریان دروست کرد؛
لەو رۆژەوە هەتا ئەمە،

ئەو لانکانە
هەر ئەگەڕێن،
ئێم ماڵ.. ئەو ماڵە
ئێم دەست.. ئەو دەست
وەریان دەگرن
ئەی نابینی هەزاران قازی محەمەد لەسەر لوتکە وەستاون و
چەک هەڵئەبەن؟!
کورتە فیلمی کوردی (لانک) بۆ منداڵان:
هونەرمەندی لاوی کورمان کاک (زانیار لوتفی) خوێندکاری ماستەر لە بەشی (سینەما) لە زانکۆی تاران، بەرپرسی هونەری وێنەییەکانیشە لە شاری (سنە) لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان، توانایەکی باشی لە دەرهێنانی بواری شانۆ وسینەما دا هەیە.. تا ئێستا چوار کورتە فیلمی بۆ منداڵان بە زمانی کوردی دەرهێناوە، لەگەڵ فیلمێکی دیکەمێنتاری دا.

کاک زانیار لوتفی بۆ کورتە فیلمی (لانک) کە فیلمێکە بە زمانی کوردی بۆ منداڵان، لە شانزەمین فیستیڤاڵی نێونەتەوەیی سانای (ئیسپانیا) کە لە (١٦ی/ یانوار/٢٠١٨) لە شاری (بەرگسی) بەوەچوو، بەشداری کرد.. خەڵاتی باشترین کورتە فیلم و تابلۆی دیپلۆمای فیستیڤاڵەکەیان بۆ کورتە فیلمی (لانک) بەخشی.. نیازیش وایە ئێم فیلمە و شەش کورتە فیلمی تر کە بە زمانی کوردین بۆ منداڵان، لە ئەمساڵ دا لە هەشتەمین فیستیڤاڵی فیلمی منداڵان لە (هیندستان) نمایش بکرێت.. پیرۆزبایی و دەستخۆشی لە کاک زانیار لوتفی دەکەم و هیوادارم درێژە بە خزمەتکردنی منداڵە بەنازەکانمان بدات.
حەزدەکەم خوێنەرانی ئازیز ئاوڕ بزانن، کە لە بەرواری (٢٩/٦ /٢٠١٤) دا، بابەتێکم دەربارەی (لای لایە)ی کوردی باڵاوکردەوە، بە ناونیشانی (لای لایە بەشکۆ لە ئەدەبی منداڵان) کە چەند نموونەیەکم لە لای لایەی دایکانی کوردمان گۆبژێرکردووە.
(*) بۆ دڵنیابوونەوە ئێم نووسینەم، سوودم لەم سەرچاوانە وەرگرتووە:
١ـ (لانک) مهد الطفل الكردي ـ دكتور جمشيد ابراهيم ـ الحوار المتمدن ـ (٢٠١٢)
٢ـ چەند سایتێکی کوردی.
٣ـ چاپەخشانێک بە مژووی ئەدەبی منداڵان ـ ڕزا شوان ـ ٢٠١٥ ـ کەرکوک.
٤ـ ئەدەبی منداڵان ـ بە سەرپەرشتی : سەعدوڵا شێخانی ـ هەولێر.

٥ـ دیوانی هۆژار موکریانی ـ بۆ کوردستان.

رۆزا شوان
نۆرویـــج: ١٥ی/ئـادار/ ٢٠١٨

گۆڤاری کۆلۆن ژمارە 3

من لە ژانۆ هاتووم تاکو بژیم.
چیایەکانی من "هەندرین"
-_____

مەلەفی چیایەکانی من:
– زمانی فیکر، زمانی شیعرگفتوگۆ لەگەڵ "هەندرین"ی شاعیر و نووسەرسازدانی: عەبدولموتەلیب عەبدوڵا
-_____
– میکانیزمە بەرگریە دەروونیەکان لە شیعردا پێتووکی "چیایەکانی من" بە نموونەخەلیل سەلیم
-_____
– گۆڤانووی شیعریلە قەسیدەی چیایەکانی منداع بەدولموتەیب عەبدوڵا
_____
– جەنگی چیایەکان، جەنگی ململانێی خود و جەنگی لە دایکبوونەوی ووجهەمەت بایز
-_____
– خەیاڵ و یادەوەریی، شکڵی ئامانجکخوێندنەوەیەکە بۆ کشیعری "چیایەکانی من"ی هەندرینعەلی مستەفا

_____

چیرۆک:
– ئاوێنەی شکاوسادقی هیدایەتلە فارسییەوە: شەنگار سابیر
_____
– ووتجهانبەخش عسارلە فارسییەوە: شنە نووری
_____

– شیعر:

کۆتر ئەفسانەئەحمەد مستەفا نەجمەدین

———-

قفڵ لە دەرگەکەم دەدەم و دەڵم بەختیار ئاغەن

———

کە تەم هەبێزارا ئەحمەد جاف

———

ئافرەتی ژمارە 44یانسەرتا زەوی هەبوودانستان بەرزان

———

خوێندنەوەیەک بۆ شیعرەکانی ژمارە (3)ی گۆڤاری کۆڵنخەلیل سەلیم

———

ئەمن ئۆقیینی خەم درکاند*ویلیام بلەیکلە ئینگلیزییەوە: عەبدولخالق یەعقووبی

———-

دەسپێچی گەورە*هەشید مەحموود

———-

چاوپێکەوتن لەگەڵ دەرهێنەری فیلمی گورگ (زیئب) پاڵەواوی ئەسکار و بەفتا بۆ باشترین فیلمی بیانیعەلی موسەویلە فارسییەوە: ژیار هەمەر

———-

کچەکەی نۆو قەتارشاوا عەبدوڵا

———-

سینەمای سەیدمتەماس لیچو: پەیمان عەلیپوور

———

وێنەی ژن، کامەگەی دوای جەنگ‌بین حەمەفیق

———-

جەستەی ژن، ڕۆگەزی دووەمی هونەرەزان بەتوولە فاتیمە

———-

تابلۆی زریکە، دەڵاوکێی مرۆڤی هاوچەرخمریەم عادل وەرگێان لە عەرەبییەوە: علاء هەمەزان

عەشقی هاجەر.. ئەو عەشقی خوێن دەکات بە ئاو سیامەند هادی

ئەم دەقە لە زۆر ڕووەوە مەرکی چیرۆکی هەڵگرتووە، بەوەی هەموو ئەو کەرەستانەی چیرۆک کاریان لەسەر دەکات، لەم دەقەدا خراونەتەڕوو. لە خوێندنەوەی دەقەکەدا، ئەمە بە تەواوی هەست بەوە دەکەین چیرۆکێک دەخوێنینەوە، چونکە بەر گەڕانەوە و بیرکە و کاراکتەر و شوێن و کات و وەسف و دیالۆگ و فەنتازیا و گرێچن و هەموو لایەنە هونەرییەکانی چیرۆک دەکەوین. لەگەڵ هەموو ئەوانەشدا، ئەم دەقە بە چەند وردەکارییەکی هونەریی لە چیرۆک دوور دەکەوێتەوە، لەبەر ئەوەی هەندێک جار بەسەر پانتاییەکدا لە ڕوانین دەکرێتەوە، کە چیرۆک ناتوانێت قبووڵی بکات. وەک دەزانین لە چیرۆکدا بابەت و وەسف و کاراکتەر و شوێنکات بە شێوەیەکی هونەری ورد و چڕ کاریان لەسەر دەکرێت و پانتاییەکی کراوە لەبەردەم چیرۆکنووسدا نییە بە گوزارشتکردن، هەربۆیە چیرۆکنووس دەبێت لە کاری گەڕانەوەدا مەودای ڕوانین و خستنەڕووی بابەت و کاراکتەرکانی لەو پانتاییە دوورببینێت کە دەکەوێنە قاڵبی کرانەوە و ڕاڤەیەکی زیاترەوە لەوەی چیرۆک دەیخوازێت. لەڕەدا بە تەنها مەبەست لە درێژی نییە، بەڵکو مەبەست لە ئەو کرانەوە و ڕاڤە زۆرەیە کە دەقێک دەیخوڵقێنێت.

لە سەرەکی دیکشنەوە ئەم دەقە بەشێک لە مەرکی یادەوەریی هەڵگرتووە، بەوەی گێڕانەوەیەک (ڕاوی) بە شێوەیەک لە شێوەکان بیگرافیای خۆی دەنووسێتەوە. لەگەڵ ئەوەشدا بەوەی وەک مەرکی چیرۆک ئاماژەمان پێدا (کە زیاتر دەقەکە بە لای ئەو لایەنەدا دەشکێتەوە) ئەم تێکستە لەوە دەخات کە وەک یادەوەریی لێی بڕوانین. هەر ئەوەشە وا دەکات کە نووسەری ئەم تێکستە کارەکتەری بە (گەڕانەوە) ناوبەرێت، چونکە هەموو ئەوەی لەم تێکستەدایە، لەژێر ئەو چەمکەدا بە تەواوی جێگەی دەبێتەوە.

(عەشقی هاجەر) لە ڕێگەی گێڕانەوەی کەسی یەکەمەوە دەخرێتەڕوو، کە خۆی وەک کاراکتەر بەشدارە لە تێکستەکەدا. هەندێک چیرۆکنووس لە مامەڵەکردن لەگەڵ گێڕانەوەدا زۆرجار دەکەوێتە هەڵەوە، چونکە جۆرەکانی ڕاوی ئەدگاری تایبەتی خۆیان هەیە و نووسەر دەبێت ئاگادار بێت چۆن مامەڵە لەگەڵ گێڕانەوەدا دەکات، بەوەی گێڕانەوە

کەیە و چەن دەگەڕێتەوە و لە کودا وەستاوە و ئەو ماوەیە چەندە کە دەکەوێتە نەوان ئەو و خوەنەر لە لایەک و نووسەر لە لایەکی ترەوە. گەڕانەوەی (عەشقی هاجەر) کەسی یەکەمی بەشداربووە لە دەقەکەدا، هەربۆیە ئەم جۆرە گەڕانەوەیە وەک گەڕانەوەی هەموشتزان ناتوانێت بەبە بوونی هەکار بێ تەواوی ڕووداو و سایکۆلۆژیای کەسێتییەکاندا بچێتە خوارەوە و لە هەموو شوەنکاتێکدا ئامادەبوونی هەبێت.

گەڕانەوەی بەشداربوو ئەوەی دەیزانێ و دەگێڕێتەوە، ئەوەیە کە بینیوێتی یان بیان گواوێتەوە. لەم دەقەدا ئەمە بەر ئەو شەوە مامۆستا هونەرییە دەکەوین، کە گەڕانەوە بونیادی دەنێت. کاتێک گەڕانەوەی کەسی یەکەم و بەشداربووی دەقەکە دەست دەکات بە گێڕانەوە، ئەوەی دیگەڕێتەوە ئەوەیە کە خەی بینیوێتی، یان بیان گواوێتەوە. لەو شوەنەی کە شتەکمان لە دەڕەوەی ئەو لایەنە بە دگەڕێتەوە، ئەو دەڵێت (من بەو شەوەیە وەنای دەکەم)، بەو پێیەی ئەوەیان خەیاڵی خەیاتی بێ وەناکردنی ڕووداوێک یان حاڵەتێکی تایبەتی، بەمەش بە شەوەیەکی هونەریی خەی لەو هەڵەیە قوتار کردووە کە هەندێک چیرۆکنووس دەیکەن و ئەو پاساوەیان بەدەستەوە نەداوە کە خوەنەر قایل بکات. لەگەڵ ئەوەشدا وەناکردنەکانی گەڕانەوە کە ڕوانینی تایبەتی خەیاتی، لە ڕووتی هارمۆنیای دەقەکە نەچوونەتە دەڕەوە، بەڵکو هاوتەریب لەگەڵ ڕووداوەکانی دیکەدا دەڕۆن و دەبنە تەواوکەری چیرۆکەکە.

ئەگەر تەماشای ئەو گرنگی و سەرسامییە بکەین کە گەڕانەوە لە باسکردنی (دەخاوەر)دا دەیخاتەوو، جگە لە ڕووتی چیرۆکەکە بەوەی وەزیفەیەکی تایبەتی خەی هەیە، نووسەر دەیەوێت دوو دڵاڵەتمان لەو کەسێتییەوە بە دەربخات. لە لایەک دەیەوێت ڕگە بە ئەو شەوە گێڕانەوەیەی ڕاوی دەقەکە خش بکات، بەوەی کەسێکی لەو شەوەیەی ناسیوە، بەیە دەتوانێت بەو جۆرە چیرۆکێک بگێڕێتەوە. لە لایەکی تریشەوە بەو سەرسامییە زۆرەی بەرامبەر شەوازی گێڕانەوەی ئەو ژنە هەیەتی، دەیەوێت بڵێت کە ئەویش خوازیارە بتوانێت وەک ئەو ژنە چیرۆکەکەی بگێڕێتەوە.

ئەگەرچی ئەم گەڕانەوەیە کەسی یەکەمە و دەیەوێت بایگرافیای خەی بگێڕێتەوە، بەڵام خەی نەکردەتە سەنتەر و دەوروبەریشی بە پەراوێز، بەڵکو زۆرجار حیکایەتی باوکی قورسایییەکی زیاتری پێ دەدرێت. ئەم کەسی یەکەمە لەڕدا نابەتە پاڵەوان و بە شەوەیەکی خودبایی تەواوی کەشە و ڕووداوەکان بەرەوپێشەوە ببات، بە پێچەوانەوە ئەم کەسێتییە زۆر ئاسایی و بە ئەوەی بە کەمێک شت بارکرابێت،

چیرۆکەکەمان بۆ دەگێڕێتەوە.

لێرەدا دەکرێت بپرسین: ئەم گێڕانەوەیە دەیەوێت چیمان بۆ بگێڕێتەوە؟ عەشقی باوکی، یان بایۆگرافیای تایبەتی خۆی، یان کارەساتەکانی ناوچەیەک؟ هەنگاو دوای خوێندنەوەی دەقەکە خۆرا ئەو بەیارە بدەین کە سەنتەری گێڕانەوە و بابەتی سەرەکی لەم تێکستەدا ئەو عەشقەیە لەنێوان (فەقە عەلی) باوکی گێڕەرەوە و ئەو کچە قەرەجەدا دروست دەبێت کە ناوی هاجەرە، بەڵام سەرەڕای ئەوەی قورسایییەکی زیاتر بەو عەشقە دراوە، هەست دەکەین پەیوەندییەکی پتەو لەنێوان ئەو سێ لایەنەدا دروست کراوە، کە دەبنە تەواوکەری یەکتری و ناتوانین لە یەکتریان دابڕین.

ئەو باوکە گەورەترین خەون و خەیاڵی بە کچەکەوە دەبەستێتەوە و تا سەر ئەسقان عاشقی قەرەجەک دەبێت و دەیەوێت تەواوی ژیانی لەگەڵدا بباتە سەر، بەڵام دەوروبەری ناگریی لە دەکەن و ئەو عەشقە گەورەیە لەناودەبەن. خەڵکی ناوچەیەک کە عەشقەکەی بگەرد و گەورەی لەو شێوەیە لەناوبەرێت، دەبێت چاوەڕێی چی بکات؟ باوک بە ئەوەی بیەوێت، تەنیای ئەو لەناوبردنی عەشقە لە هەموو دەوروبەری دەکەرێتەوە. جگە لەو کارەساتانەی یەک لە دوایی یەک بەسەر ناوچەکەدا دێن، خەزانکەشی لەنێو ئازار و کارەساتدا ژیان دەگوزەرێنن. کچەکان بە بۆنی گوڵ دەمرن و کوڕەکانیش بە هەڵی بوونی باوکەکەوە کە سروشتێکی ناتەواوی هەیە، لەنێو هاوەڵ و دەوروبەریاندا ڕیسوا دەبن. هەمیشە باوک بابەتێکە بە دەوروبەر، بە ئەوەی نەوەکانی پڕ ڕیسوا بکرێن و وەک بەڵایەک بە دوایانەوە بێت.

هاجەرە لەو گوندە بەزەر دەردەکرێت و ون دەبێت، باوکی گێڕەرەوە دواتر هاوسەرگیریش دەکات و چەند منداڵکیشیان دەبێت، بەڵام هەرگیز عەشقی هاجەرەی بیرناچێتەوە و ئەو عەشقە ڕۆژ بە ڕۆژ لە ناخیدا تەشەنە دەکات. ئەو لە دواڕۆژکانی ژیانیدا لە دەرەوە دەمێنێتەوە و نایەوێت بێتە ژوورەوە، چونکە ماڵەوە دڵالەتی هەمنی و ئارامی دەبەخشێت، لە کاتێکدا ئەو ژیانێکی هەمن و ئارامی نییە و دەیەوێت لە دەرەوە بێت، کە لە ڕووی دڵالەتەوە ئاماژەیە بە وەبوون و بەجێگەیی. ئەو نە لە کاتێکی دیاریکراودا دەژی و نە شوێنکیشی هەیە تێیدا بێت، بەڵکو ئەو بە خەیاڵ لە کات و شوێنکی تردایە، بەپێش نائاگایە بەو ساتانەی لە ڕووی واقیعییەوە تێیدایە. هەر ئەوەش وا دەکات ئەم دەقە لە سەرەتاوە دەیەوێت بە دوانەی (ناوەوە/ دەرەوە) دەست پێ بکات، کە ئەمە دەتوانین سیمای ئەو دوو جیهانە ڕاڤە بکەین و پەی بەو پەیوەندییانەش بەرین کە ئەو دوو

چەمکە بە یەکەوە دەبەستێتەوە. باوک نایەوێت بێتە ژوورەوە، لەبەر ئەوەی دە و خەیاڵی لە شوێنکی ترە، بەبێ ئەوەی خەیشی بزانێت ئەو شوێنە کوێیە.

باوک لە ڕۆژی بەردومانکەدا ون دەبێت و کەس نازانێت لە کوێیە، دایک ناسنامەی خەزانکە لەگەڵ خەی دەبات، بە ئەوەی شوناسی ئەو خەزانە بپارێزێت، بەڵام هەرچەند دەگەڕێت ناسنامەی باوک نادۆزێتەوە. باوک ناسنامەکەی لەگەڵ خەی بردووە، چونکە ئەو کەسکی بێشوناسە و نایەوێت هیچ ناسنامەیەک لە دوای خەی بجێ بهێڵێت. ئەو ناسنامەکەی دەبات، بە ئەوەی وەک هاجەرە بێشوناس بێت و لە لای خەزانکەی بە ئەبەد بسەڵتەوە.

عەشقی هاجەرە سات لە دوای سات، گاریگەریەکانی لەسەر ژیان و جەستەی باوک دادەنێت، تا ئەوکاتەی تەواوی خوێنی ئەو جەستەیە دەکات بە ئاو، هەربەیە کاتێک بەر بەردومانی فڕۆکە دەکەوێت، لە بری خوێن، ئاو بەسەر ستارەی سەربانەکەدا دەڕژێت.
*(عەشقی هاجەرە)- گۆرانەوی: ئیدریس عەلی-سلەمانی ۲۰۱۷.

ئەفرین کورد بەرەو کوێ دەبات؟؟ … برایم فەشی

وەتانی ڕۆژئاوا و سەرجەم مەدیای گرەدراوی ناوەندەکانی سیاسەت، ئاگایان لە وردەکاریەکانی هەرشی عوسمانلیەکان بە ڕۆژئاوای کوردستان و شاری ئەفرین هەیە، هەرچەند ئەوان داڕێژەری سەرەکی ئەم پرۆژەیەی ئانکارا نیین، بەڵام بە بە ئاگاداری ئەوان، ڕووسیە و وەتانی ناوچە ئەم هەرشە نەکراوە. زیاتر لە پێنجا ڕۆژ لە خۆاگریی بە وێنەی ئەفرین تێدەپەڕێ و سەرجەم وەتانی جیهان و ناوەندەکانی ناونەتەوەیی هەنگاوەکی جیددییان بە کەتایی پێهێنان هێنەگرتووە و بگرە ئەوەی ووەدا دەخوازی ئەوانیشە، نە لە بەر تورکیا بەڵکو لە بەر ستراتژی خەیان لە ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست.

ئایا تێکشکانی کوردەکان کە لە باشوور و لە ڕۆژئاوا "هاوپەیمانی ڕۆژئاوا بوون و هەن، مەبەستی ڕۆژئاواییەکان؟ یان ستراتژیەکی

مەزنتر لە ئارادایە؟ ئایا تێکشکانی کوردەکان چ سوودێکی بۆ ڕژاوای لائیک هەیە؟ پاپشتگرتنی وڵاتی عوسمانی کە چوارناڵە بەرەو ئیسلامی بوون دەچێ، چ سوودێکی بۆ ڕژاوا هەیە؟ ڕژاوا لە ڕژهەڵاتی ناوەڕاست بۆ شوێن چیدا دەگەڕێ؟

گەر جوغرافیای سیاسی چل ساڵ بەر لە ئەمڕۆ، واتە پێش هاتنە سەر کاری ئیسلامی شیعە لە ئێران بەنیسبەت بەر نزیکتر، ڕژهەڵاتی ناوەڕاست جگە لە شام و ناکۆکی عەرەب و ئیسرائیل دەخێکی سیاسی کەمتر ئاماژەی هەبوو. ئێران نێک ئێندامی ناتۆ بەکوو وڵاتێک بوو کە سەرمایەکەی لە کۆنسەرنکانی جیهانی وەک کروپی ئالمان و بانکی جیهانیدا دەسووڕا، نەوت بە نرخی کەم دەگێشتە دەست ڕژاواییەکان. بەڵام لە ئێران، عێراق، ئەفغانستان، لیبی و عەرەبستان و میسر دەنگی نوێ کە جیاواز لە گەڵ سیاسەتی ئامریکا و وڵاتانی سەرکی ئوروپا بوو دەبیسترا. ئەپێک وەک ڕێکخراوی کۆنترۆڵکردنی نرخی نەوت دەوری سیاسی دەگێڕا. سەویەت لە هەندێک لە وڵاتانی ڕژهەڵاتی ناوەڕاست وەک عێراق، سوریا، لیبی و تەنانەت ئێران چێشنێک ئالترناتیو بوو لە بەرانبەر ئامریکا و ئوروپییەکان . ئەفغانستان ڕاستەوخۆ چووبووە ژێر سێبەرەی سەویەت.

ئەمڕۆ هیچکام لەو وڵاتانە وەک خۆیان نەماون. سەرانی ئێران، عێراق، لیبی، میسر، ئەفغانستان جگە لە ئێران کوژراون و تیرەر کراون. ئەو وڵاتانە هەمۆیان یان لە شەڕدان یان لە شەڕدابوون. ئەمڕۆ عێراق، سوریا، ئەفغانستان، لیبی وڵاتێکی یەکگرتوو و سەقامگیر نیین. ڕژاواییەکان دەوری سەرکی لە ژیانی سیاسی ئەم وڵاتانەدا دەگێڕن و چێشنێک لە کەلەنی شێوە نوێ بەڕێوە دەبن، کە نە تەنیا لایەنی سیاسی بەکوو، ئابووریی، ستراتژیک و ئەمنیەتی هەیە.

لە هەموو ئەو چل ساڵەدا، تورکیا دوور لە ئاوری شەڕ بوو، جگە شەڕ لە گەڵ پارتی کرێکارانی کوردستان. تورکیا دوای ڕووخانی سیستەمی عوسمانی و پارچەپارچەبوونی پاش کۆتایی شەڕی یەکەمی جیهانی، ملکەچی ئووروپییەکان و ئامریکا بوو. نئۆفاشیستەکانی کەمالیست بە درێژایی نزیک سەدەیەک لە ڕێگای دیپلۆماسی و مامەڵاتی ئابووریی و تیجاری ژیان و ئابووریان بەڕێوە دەچوو. بەڵام چەنیەتی ژیان و دەرامەتی خەڵکی ئەم وڵاتە گەلێک نزمتر بوو لە وڵاتانی خاوەن نەوت وەک عێراق، سوریە، ئێران، عەرەبستان، لیبی و شوێنی تر.
تورکیا لە ڕێگای توریسم، سەنعەتی دروستکردنی شووشە، بەرهەمهێنانی خواردنەوەی ئەلکۆلی، بازاڕی سێکس، کشت و کاڵ

وەداریی کە ئاوەی دوایە کەمتر رەگای بازاڕی ئوروپای بە کرابوو، ئابووریەکەی هەدەسووا. تورکیا هەم لە لایەنی سیاسی پەیوەستی بە ئوروپا بوو، هەم لە لایەنی ئابووری و نیزامی. بە میلیارد دراماتیی توریسم لە گەای ئوروپیەکان و وڵاتانی دەوروبەرەوە دابین دەبوو.
ووخانی ژیمی پاشایەتی لە ئێران، سۆڤیەتی پەشوو، عێراق و سوریە کە هاو سنوور بوون لە گەڵ تورکیا، کرانەوەی دەرگای بەهەشت بوو بەرەو ئابووری تورکیا. ئەمە جگە لە سەرمایەی ئوروپی سەرمایەی ووس و ئێرانی و عەرەب لە بازاڕ و ئابووری تورکیادا دەوری باڵا دەگێڕن. دەبە بازاڕ و ئابووری باشووری کوردستانیش بە ئابووری و سیاسەتی تورکیاوە گرێ بدەین، کە هەرکیان سوودی لەوەردەگرن.
ئاوەی تورکیا وادار بە سیاسەتکردن لە گەڵ ئەم وڵاتانە بە کوردی باشورەوە کراوە، دەوری بازاڕ و ئابووری و سەرمایەیە، کە ئێردەغان لە دەسااڵی ڕابووردو، دەستەاتی خۆی پە سەقامگیر کردووە، کە باشترکردنی ژیانی خەڵکیش دەگرێتەوە. بووژانەوەی ئایینی و پەرە ساندنی توژەکانی مامناوەندی سوونەتی، ڕەک ئێرانی ساڵی ١٣٥٧ دەنێتەوە بیر، توژگەڵەک کە لە سەردەمی کەمالیستەکان لە لایەنی ئابووریی و دینی و سیاسی جێگایان نەبوو.

ئاوەیان نەک پایەی ئابووریی، بەکوو پایەیی سیاسی تورکیا و ساختاری ئیداریی- قانوونی و کەمەایەتی و فەرهەنگی تووشی گۆڕان و قەیران کردووە.سەرجە م گۆڕانکاریەکان ێگای بە دەرکەوتنی کوردیش لە ئاستی کەمەایەتی، سیاسی، فەرهەنگی و مەدیایی لە چەند هەڵی سیاسیدا ڕەخساند، کە هەمووی ئاوانە و ناکەکی لە سیستەمی پەشووی ئاتوتورکی و بیری سیاسی و ئیدئۆلۆژی، قەیرانی تازەتری ناوخۆیی لە گەڵ خۆی هاورد.
سەرهەڵدانی داعش، گرووپە تیروریستیەکانی تری ئیسلامی و دەوری تورکیا لە پاڵپشتی کردنیان، تورکیای بەرەو قەیرانی زەرەری ناوچەیی و جیهانی کێشا، کە پەڕەنگکردنی ئیسلامیبوونی حکوومەتی ئاکەپەشی لە سیاسەتدا بە دوادا هات. ئەمە و نائارامیەکانی ناو تورکیا و پەرەساندنی تریریسم لە شارەکان، زیانی جیددی بە پایەی سەرەکی ئابووریی, واتە توریسم و لایەنەکانی پەیوەندیداری ئابووری گەیاند. هەروەها پەیەوکردنی سیاسەتی سۆتانی کە خۆی لە خۆیدا چەشنێک زیندووکردنەوەی کارەکتەری عوسمانلیەکانە، ئاوانی ڕووبەوی ئوروپا و وڵاتانی دەوروبەر کردەتەوە، کە ئامانزی لە گەڵ ئامریکا، ئامان و ئوروپا لە لایەک و ئامانزی لە گەڵ ڕووسیە چەند لایەنی ئامانزی سیاسی تورکیا دەنوینە، کە کورد لە باکوور و ڕۆژئاوا

و باشوور لە پەوەندی لە گەڵ داژاوایەکان، بەشێک لە ئازیەکانی تورکیا پێک دەهێنن.

تەکەبووونی تورکیا لە شەڕی سوریە و هاوپەیمانی لە گەڵ هێزە تروریستیەکان، تورکیای ئارامی، تەکەڵە شەڕەکانی ناوەڕاست کردووە. هەرش بە سەر داژاوایی کوردستان و سەر شاری ئەفرین قووکردنەوەی قەیرانی سیاسی، ئابووری، نیزامی بە تورکیا بەدوادا دەهێنێ. تورکیا لەم قەیرانە دەرباز نابێ و داگیرکردنی ئەفرین نە تەنیا زگاربوون لە قەیران و ئازیەکانی ناوخۆیی تورکیا و کۆتایی هێنان بە مەسەلەی کورد لە تورکیا نیە، بەڵکوو ڕاست بە پێچەوانە لە درێژخایەن هێزەکانی کورد چ هاوپەک کە خەڵی بە حزبەکی دەموکراتەکانی تورکیا دەزانێ و چ پ ک ک کە خەڵی بە حزبی کوردەکان و هەمیسان دەموکرات و چەپەکانی تورکیا دەزانێ، بەرەو دوو ڕەیانی هەڵبژاردنی سیاسی دەبا. یان ئەوان حزبەکی ناو چوارچێوەی تورکیان، یان حزبەکی کوردی پانتایەکی مەزنترن، بە ناوی کورد و جوگرافیای کوردستان.
لە حاڵەتی یەکەمدا هەم هاوپەک و هەم پ ک ک ، یان دەبێ لە حاند هەرش بە سەر وڵاتی سوریە کە داژاوا ئێستاش هەر سەر بەو وڵاتەیە، بەدەنگ بن یان هاوپەیمان. ئەوان ڕەگای یەکەمیان هەڵبژاردووە.

لە پەوەندی لە گەڵ پرسیارەکەی سەرەتای ئەم نووسراوەیە، داژاوا چ دەخوازێ چ دەنەخوازێ تورکیای بەرەو شەڕی خەرهەڵاتی ناوەڕاست کێشاوە، ئەم بەشداربوونە لە درێژخایەندا تورکیا یان بەرەو هەڵوەشانەوە دەکێشێ، یان بەرەو ملکەچبوونی زەرتری تورکیا لە حاند داژاوا، بەتایبەت ئوروپا و نەمازە ئامان.
بەشداریی زەرتر و زەرتری تورکیا لە شەڕی داژهەڵاتی ناوەڕاست، یانی دابەزینی هەرچی زەرتری ئابووری ئەم وڵاتە، یانی موحتاجبوونی هەرچی زەرتر بە چەک و لەجستیکی داژاوا، یانی پێویستی زەرتر بە پارەی یەکیەتی ئوروپا، بانکی ئوروپا، بانکی جیهانی. واتە وزەکی شەوەی یەنان کە چەپترین حزبی ئەو وڵاتەی لەحاند بانکی مەرکەزی ئوروپا بە چەک داهێنا. تورکیا بە سیاسەتی دژی کوردانەی کەشراوەتە گەمەیەکی سیاسی کە چارەنووسی وڵاتەکەی پەوە گرێدراوە.
ئێران وەک وڵاتێکی گەورەی پە لە کێشە، کە لە هەموو کێشکانی ناوچەکە بە هێزی نیزامی، سیاسی و ئابووری بەشدارە، قەیرانکانی گەیشتە لووتکە و دەستەڵاتی سیاسی لەم وڵاتە توانای چارەسەرکردنی کێشکانی خەی لە ناوخە و دەرەوە نەماوە.

ئێران نە تەنیا لە ناوچەکە وەک ناوەندی زەر لە کێشکان دەناسرێ،

بەکو وەاتەکە کە لە ماوەی چل ساڵی ئابووردو، سەرچاوەی دیپلۆماسی و مامەڵاتی بازرگانی و تیجارەیی و نیزامی لە گەڵ حکوومەتکانی ناوچە، پەیوەندی سیاسی ئاسایی لە گەڵ جیرانکانی نەبووە و لە ئاستی ناونەتەوەیش سەرچاوەی مامەڵاتی میلیاردی لە گەڵ دەژئاوا، چین، ژاپۆن، ڕووسیە و وەاتانی تر، توانای ئاگرتنی باڵانسی سیاسی لە گەڵ هیچ وەاتەک نەبووە، هەرچەند سەرجەم ئاڵوگۆزییەکانی ئێران سوودی بازرگانی بە هەموو ئاو وەاتانە هەبووە.
ئێران چ لە ناوچەکە و چ لە ئاستی جیهانی هاوپەیمانی هیچ قوتبەکی سیاسی نییە و خۆی و سیاسەتکانی تەریک ماونەتەوە و بە دەگمەن لە مامەڵاتی سیاسی و دیپلۆماتیکدا سوودی درۆخاینی وەرگرتووە و بە پێچەوانە لە کاتایی هەر مامەڵەیکی سیاسیدا بە ئاگرتنی حکوومەتکەی، ملکەچ بووە. هەرچەند لە ماوەی چل ساڵی ئابووردو، بەردەوام سیاسەتی دژەوەی خۆی سەرکەوتوانە بە خەڵکەکەی فرۆشتبێ.

ئێران کە ئێستا لە گەڵ قەیرانی قووڵی ئابووریی، بێکاریی، هەژاریی گشتی، ناکۆکی کۆمەڵایەتی، میللی، سیاسی، فەرهەنگی ڕووبەڕو و دەرگیری چەند شەڕیی ناوچەیی بووە، گەیشتەتە لوتکەی قەیرانکان و بەرپرسانی نادڵباڵا بەردەوام دەیدرکێنن کە توانای چارەسەرکردنی قەیران و گیروگرفتکانیان نەماوە. ئابووریی وەاتیش گەیوەتە ئاو خاڵەی کە توانای جێبەجێکردنی پرۆژەکانیان نەمابێ.

تەرخانکردنی زەرترین بوودجە بە بەشی نیزامی ترس و خۆفی سەرانی حکوومەتی ئیسلامی لە دوو لایەنەوە دەردەخات، هەم لە لایەنی ناوخۆ، هەم لایەنی ناوچەکە. بگوومان ڕەنگدانەوەی ئەم وەزعە هەم لە سیاسەتی ناوچە و هەم جیهان خۆی دەردەخات و ئێرانی ساڵانی داهاتوو نە تەنیا بەرەو سەقامگیربوون ناچێ، بەکوو ڕەژبەڕەژ هەموو ستوونەکانی کە لە چل ساڵی ئابووردو دامەزرێندراون، لەرزەک دەبێت و قەیران دەتوانێ ببێتە هۆی گیان، بەردام لە هەر حاڵەتکدا ئێرانی یەکپارچەی ئەمڕۆ لە تەی هیچ سیاسەتکدا، درۆخاینن یەکپارچە نامێنێ!
گەنکاریەکانی پاش تەکشکانی داعش، ڕەفاندەمی باشوور، ئادستکردنەوەی بەشکی زەر لە خاکی کوردستان بە بەغدا، هەڕشی تورکیا بە سەر ئەفرین، یەک ئاستی بە کورد دەردەخات کە لە سیاسەت و دیپلۆماسی سەردەم دا کلکە، ئاوەش دەردەخات کە ستراتژی سەرجەم حزبەکانی باشوور، باکوور، ڕۆژئاو و ڕۆژهەڵات بە شێوەیکی ستراتژیک شکستی هێناوە.
هەموو ڕووداوەکانی شەش مانگی ئابووردو، دەریدەخن کە سیاسەتی

کورد لە چوارچێوەی هیچکام لەو وڵاتانە لە بەرانبەر تاران و دەمشق و ئانکارا و بەغدا سەرکەتوو نەبووە و سەرکەوتوو نابێ. باشوور لە یەفاندنەوە بە سەربەخۆیی گەیشتووە, گەیشتووە باوەشی بەغدا. ڕۆژئاوا لە لوتکەی بەرخەداندا گەیشتووە بە هاوپەیمانی دەمشق و ئازیبوون بە هاوردنی هێزی تیرۆریستی دەمشق و تاران و ڕووسیە. باکوور لە حاند سیاسەتی هەرش بە ئۆفرین ئاچمەز بووە، تەنیا کارەکی کە نوێنەران لە پاڵەمانی ئانکارا کردیان ئەوە بوو چەند وێنە نیشان بدەن و بقیەتن کە کەمەکوژی کراوە. پ ک ک بە هەمان شێوە لە حاند ئۆفرین و سیاسەتی ئەردۆغان لە ناو تورکیا وکوردستان، یەک دژکردەوەی لە خۆی نیشان نداوە. ڕۆژهەڵات هەموو هێزی خۆی لە نووسینی چەند شیعر و گۆرانی بە ئۆفرین نیشان دا. ئەمە زۆرتر لە هەر کاتێکی تر دەردەکەوێ کە کورد بەرلەوەی داگیرکراوی هەر کام لەو وڵاتانە بێ، داگیرکراوی بیریی سیاسی و ستراتێژی نزیکی خۆیەتی. سیاسەتی هەر چوار وڵاتەکە مانەوەی کورد لەو جۆغزە و پارچەپارچەبوونی زۆرترە.
ئەوەی هێزەکانی ئیسلامی هەرچوارپارچە لەبەیک بە بەناو جیهادی ئەردۆغان دەدەنەوە، داڕزانی سیاسەت لە کوردستان دەنوێنێ. هێزەکانی ئیسلامی کە بە ئاشکرا پاڵپشتی داعش دژ بە کورد بوون و بە دەستی کوردی داعش لە بەر کامەراکان سەری پشمەرگە لە لەشی جیاکراوە، تەگەیشتنی لە مژینەی ئەو کوردانە بە خەلافەتکردن بە سەر کوردستانەوە نیشان دەدات. ئەوان لە هەر چوارپارچە خۆنی خەلافەتی ئیسلامی بە کوردستانەوە دەبینن و دەبنە هاودەستی تاران و ئانکارا و بەغدا و دەمشق و سەعودیە و شوێنی تر. ئەو پەتانسیلەی کە لە موسەمانی شیعە و سوونی عەرەب و تورک و فارسدا هەیە، لە کوردەکشدا بە جیهاد دژی کوردی بەناو ناسیۆنالیست، چەپ، لائیک، دەموکرات، نادەموکرات، کرێکاریی، ناکرێکاری هەیە.
کورد تەکشکاوی کیشەکانی ناوخۆیی خۆی و بە ستراتێژی و گرێدراویی بە سیاسەتی تاران و ئانکارا و دیمشق و بەغدا و فانتەزی سیاسییە. دەنا هەڵەکانی کورد دەتوانن کەبانی و شەنگال و سنە و کرماشان و ئامەد و کرکووک ڕزگار کەن و وەک ئۆفرین بیپارێزن، ئەوەی وەک ناپارێز، سیاسەتی چەوتی حزبەکان و هاوبەر و حزبە گرێدراوەکانە!
ئۆفرین بەرەو دەربازبوون لە ستراتێژیکی کەنی بە داهاتوو هەنمەنی دەکات، گەر پەیامی ئەم شارە و خەڵکە کەم وێنەکەی بژنەوین. ئۆفرین بەگەیکی زیندووی دەڵانی سیاسەتی کورد لە یەک سەدەی ڕابووردوە. بانگی ئۆفرین ستراتێژی هەمەگیر و هەمەلایەنی کوردستانییە، کە بە پێی قانوونی ئانکارا و تاران و دمشق و بەغدا داناڕژدرێ، بە پێی بەرژەوەندیی کورد خۆی لە جیهانێکی پڕ لە ئاڕیزیدا دا دەڕژێ،

یان خ ل ستراتژیيکی ئوتدا دبينينو، يان خمان گا ب تاژديکانی داهاتوو خش دکين/

جنابی سرککماری عراق دست بجی داوای لبوردن بک !!… عڵی محمود محمد

ل ئستادا ئو 15 سای تواو, ل پای ئو تاوانای عراق برامبر ب خکی کوردستان ل رابردوودا ئنجامی داو, داوا دکرت سرك کماری عراق وك رمزی بای وات داوای لبوردن بکات, ئرکی جنابی تابانی و بارزانی بوو, لو مانگ سرتایيی دوای روخانی سدام بون سرك کماری عراق ب پی پيتی ناوکانيان, دبوای ئو ئرکيان جبجی بکردبای, بشکی دی لو کماسيانی دکوتت ئستای هموو ئوانی لو کاتی ل بغدا بوون , سرتا عقليتی کورد لو ئاستدا نبوو ئو کار بکات, تنانت ئندامکانيان ل ئوروپا زياتر ل هموان دژ بو داوای دوستانو کوتنی جنو بارانکردنمان کاتك داوايکی وامان کرد, لايان نگی بوو سرکی نموونيکی ئوان ئو داوای بکات و بو ئرکی هبستت, نيانزانی دوا رژ مژوو دت شايانی ئو نبوون بو ئرکی هبستن, دواتر ب دوو خول تابانی سك بوو , دياان جار ئم داوايی برو رو کرايو, وام هر نبوو , معسوميش هات, داواکاريکی روو لويش سا ل دوای سا هر بردوام, ئويش هر بدنگ, هموو نيانتوانی ب ئرکی خيان هستن و سروريك ب مژوو تمار بکن, ب کورد نا بکی ب مرقايتی, ناويان ل ريزی ئوانداتمار بکرت بوکار هساون, چونکی داوای لبوردن کرد مانای دابانی لو مژووی ناشرينی پشوو.لم مبندی جينسايدی کی ناوی ژهاتی ناواستو و ئم واتای ئمی کی ناوی کوردستان, شونك پنتك نيی ب لبوردين مرقکان, لبوردين ل گ تاوان گورکاندا سری خی هگرت, روباری خون, دنيايك ه, وحشيت بونتو بشك ل کلتوری ئر.مژوويك ئمی دبستتو

بەم وەاتانەوە لە ناو خوێن و ئێسك و پروسكدا غەرق بووە, بە سینەوەی ئەو تاڵیانە پەویستمان بە داد پەروەریە, دادپەروەری و ئاشتەوایی پێكەوە گرێدراون, بە بە یەكەم ئەنجامدانی دووەم زەلالەتە و قەتیش بەدی نایات, وەك ئەوەی سیاسیەكانی كورد لەمەدا دەیكەن , لێبوردەیی هەموو كات دوای دان نان بە تاوانكار و دادپەروەری دێت, تاوانبار و قوربانیكان لە ئاوێنەی دەرخستنی هەقیقەت و راستیكانی رابردوودا وەك ئەوەی هەن دەردەكەون نەك وەك ئەوەی لە تاوانكانی رابردوو بشورێنەوە. كارێكی زۆر ناشایستەو ناڕەوایە داوا لە قوربانیانی تاوانكار بكرێت ئاشتەواویی بكەن, لە كاتێكدا هەشتا دادوەری بە ڕەسمی خەی هەڵنەسابێت و دان بە راستیكان و هەقیقەتی تاوانكاران نەنرابێت و تاوانباران دادگایی نەكرابێتن لە پێناو رزگار نەبوون لە سزاو بە دكەمێنت كردنی تاوانكان و دەرخستنی راستیكان و نووسینەوەی روداوە تاڕكان!!.

لە ئەزموونی خواروی ئافریقیاوە با فەر بین كە " باسكردنی سەرچاوەی تاوانكان ,دانپێنان ,قەرەبووكردنەوە,دان نان بەو شتانەی كە رووی دا, هەندێك جار زۆر پێ بایەختر لە زانینی حەقیقەتكانی بابەتەكە, ئەگەر چی مەرج نیە هەموو ئەو كەسانەی كە ئازاریان چەشتووە پەویستیان بە داوای لێبوردن كردن هەبێت بەشەویكی ڕەسمی تا ناكۆكیەكان ڕابردوو لێبیر خیان ببەنەوە, لەكەینەوە لە پرسەی لەخەش بوونی"كۆمسیۆنی حەقیقەت و پێكهاتنەوە لە باشووری ئافریقا" ئەوە پیشان دەدات كە قەبووكردنی سەرنجامكان تا ئەندازەیكی زۆر زیاد دەكات , كاتێك قوربانیان یان كەسوكاری قوربانیكان دانپێنانێك و داوای لێبوردنكی شەرعییان پێ دەگات ."پێكهاتنەوە –چارلس ڤیلا –ڤیسیستە ". قەرەبووكردنەوە تەنها پاداشتی مادی نیە لە بەرامبەر ئەو زیانانەی لە قوربانیان كەوتوون, بەڵكە خەی لە پاداشتی مادی یان ڕەمزی یان پێكەوە دەبینێتەوە, ڕەنگە پاداشتی دارایی بێت یان پێزش و داوای لێبوردنكردن بێت لە قوربانیان یاخود هەردووكیان پێكەوە, نابێت لە یادمان بچێت كە بژاردن هەم قەرەبووكردنەوەیە و هەم پەیمانیشە بە دوبارە نەكردنەوەی تاوانكانی ڕابردوو لە ئایندە, ئەمە لەم ماڵبەندی جینساید پەویستمان بەمەیان زیاتر كە روداوەكان رابردوو دوبارە نەكرێنەوە, لە كاتێكدا نە قەرەبو كراوینێتەوە نە داوای لێبوردنیشمان لێكراوە, نە وەاتیش بێتە ئەندامی دادگای تاوانی نەو دەوڵەتی, بەیە روداوەكان لە ژینگەیكی وادا ئاساییە دوبارە ببنەوە, وەك بەردەوام دوبارە دەبنەوە لە شنگالەوە بە دوز و لە داهاتووشدا بە ناوەكانی دی, راستە ئەمانە

رابردوو ناگ□□نن□و, و□ل□ ژیان ب□ قوربانیان ناگ□□نن□و, و□ل□ ژیان ب□ داهاتوو دور ل□ تاوان ز□مان□ت د□ک□ن .

ق□ر□بووکردن□و ک□رام□تی مر□قای□تی و ه□ندك ل□ زیان□ ماد□ی□کان د□گ□ر□نن□ت□و ب□ قوربانیان, ب□ ئ□وان□ی مافیان پ□ش□ل کراو, ب□ی مافی ق□ر□بوو ماف□کی ب□ ئ□ملاو ئ□ولای سازش ه□□نگرتنی قوربانیانی کوردستان□, ک□سیش ب□ی نیی□ ب□ ناویان□و ئ□و سازش□ بکات ئ□گ□ر ل□ تر□پکی د□س□□ات□یش ب□ت, د□ب□ت ت□نها خ□یان ل□ ب□رامب□ر ئ□و زیانان□ی پ□یان گ□یشتوو ب□م کار□ ه□□بستن.د□و□□تی ئ□نجامد□ری تاوان ک□ ع□راق□ نا ب□ت ل□ ب□رپرسیار□تی کار□کانی □ابردووی تاوان□کان ه□لب□ت, ع□راقی ئ□ستا ک□ داوای ل□بوردن د□کات و ق□ربووی قوربانیان د□کات□و, ل□ ب□ر ئ□و□ نیی□ ب□رپرس□ ل□ تاوان و ه□□کان □ابردووی س□دام, ب□□ک□ ل□ ب□ر پاب□ند ب□وون□ی□تی ب□ ب□رژ□و□ندی گشتی□و□ و کارکردن□ی□تی ب□ دووبار□ ت□ک□□کردن□و□ی قوربانی□کان ب□ک□م□□گاو گ□□اندن□و□ی ک□رام□ت ب□یان و متمان□یان د□دات□ ب□و□ی ع□راقی داهاتوو ئ□و□ی رابردوو نیی□, ل□ تاوان□و گواستراو□ت□و□ ب□ پ□زش ه□نان□و□, ل□ ئ□نجامدانی جین□ساید□و□ ها□ت□ سر واژ□ک□رانی پ□یمانام□ ن□ود□و□ت□ی□کانی ب□رپرسیار□تی ل□ ب□رامب□ر تاوان□ م□زن□کان, تا ئ□مان□ ن□کات یانی دوبار□ بون□و□ی تاوان ل□کات و ساتدای□.

ب□ داوی ل□بوردن کردن ب□رپرسیار□تی ه□□گرتنی ئ□و تاوان□ گ□ورانی ل□ □ابردوودا ئ□نجامدراون , تاک□ ز□مان□تی هاوس□نگی □اگرتن□ ل□ ن□وان مافی قوربانیان و ب□رپرسیار□تی تاوانکاران , د□و□□ت ب□ر د□وام د□ب□ت ل□ ه□□گرتنی ب□رپرسیار□تی سیاس□ت و کاری ف□رمان□□واکانی پ□شووی خ□ی, ئ□و ب□رپرسیاری□ت□ی مانای تاوانبار ب□وون ناگ□ی□نت , ب□□ک□ خ□ پ□اککردن□و□و ش□ردن□و□ی ل□ی , پاککردن□و□ی د□و□□ت و خود□ ل□و □ابردوو□ تا□□ خ□ناوی□ی پ□ ل□ تاوان□ ک□ ل□م و□ات□ رویانداو□ ,ئ□م□ ل□ باشووری ئافریقیا و شیلی و ئ□مانیاو ..ت□واوی ئ□و و□ات□انی گ□□انکاری تیایاندا ئ□نجامدرا ل□ پاش د□س□□ات□ی نازیز م ئاپارتاید و دیکتات□ری□ت پ□ی□و کرا, کوردیش چاو□□وانی د□کات ل□ ئ□راقی نو□ ک□ ئ□ستا ئ□و□ی ب□□□ز س□ر□کین ب□ت□ پرنسب□کی د□س□□ات□اری□ی□تی داهاتوو .

س□ر□کی چ□پگ□رای شیلی لاگ□س ه□□ستا ب□ ناردنی نام□ی پاساو ه□نان□و□ی ک□سی□ یان داوای ل□بوردنکردن ب□ س□رج□م ک□سوکاری قوربانیانی د□ست ژ□مه□ی س□ربازی □استا□□و□ی پ□شوو ب□ س□رکردای□تی بین□تش□, ئ□م پرس□ی□ ل□ سا□ی 1996 □و□ ب□ 2008 در□ژ□ی ک□شا,

کەچی خۆی و بیروباوەڕەکەی قوربانی و نەیاری ئەو دەستاتە بوون کە تاوانی ئەنجام دابوو, ئەو نامانەی ناردی بۆ سەرجەم قوربانیان ئەویان نەکردە تاوانبار , بەڵکە نامەکانی وەاتی لە تاوانکانی بینەتشەی تاوانبار شوشتەوەو ناشرینیەکانی پاککردەوەو خۆشی بردە ریزی سەرکردە مەزنەکانەوە.قوربانیانی دەستی ژەمەی نازی ئامانیاش, لە پاڵ قوربووی مادی, هەر یەکەیان نامەی سەرۆك کەمار"یوهانز راو" یان پێگەیشت , کە لە نامەکەیدا داوای لێبوردنی لە قوربانیانی دەستاتی نازی هیتلەر کردبوو."تعویز العمال الاسترقاقیین والقسریین فی المانیا النازیۆ-یونامی ", لە دوا هەوڵستیشدا بیار درا جووە جەزائیریەکان کە زەرینەیان لە فەرەنسا دەژین لە مەحرەقە رزگاریان بووە هەر یەکەیان بە 2300 ئیرۆ قەرەبووکەرنەوە .لە تەیموری ژەهەراتیش گەل داوای قەرەبووی ماوەی داگیرکاریشی کردەوە لە دەستاتی ئەندنوزی , نەك تەنها قەرەبووی پشلکاریە گەورەکان, ئەمەش بە کورد جێگای هەوڵستیە و پێویستە کاری لەسەر بکرێت, لە ماوەی رابردوودا بە ویستی خۆی داگیر کراوەو سامانەکەی تاڵان کراوە.

شیراك سەرۆکی کەچکردوی فەرەنسا داوای لێبوردنی کرد لە بەرامبەر گرتنی 13 هەزار جولەکە لە پرەسەی ئەلفیل دیف لە ساڵی 1942 لە میانی جەنگی جیهانی دووەم و پاشان بە کەمەە کوشتنیان لە لایەن هیتلەرەوە.هەرچەندە ماکرۆن سەرۆکی فەرەنسا سەبارەت بە جەزائیر وتی نە ئینکار کردن وە نە داوای لێبوردن کردن, لە ئەنجومەنی یاسایی فەرەنسا لە 8ی شوباتی 2018 بەیاریدا هەموو قوربانیانی جەنگی نەوان ساڵانی 1954 بە 1962 کە لە جەزائیر دەژیان لەوکاتە قەرەبو بکرێنەوە, هەرچەندە هەشتا فەرەنسا دانی بە هەقیقەتی یاسایی تاوانکانی خۆی لە جەزائیر نەناوە کە ملیۆن و نیوەك قوربانی لەکەوتەوە.

لە سیرالیۆنیش لە ساڵی 2010 سەرکی وەات بە شەوی فەرمی داوای لێبوردنی لەو ژنانە کرد کە قوربانی ململانێ چەکداریەکان بوون , لە کەمبەدیا سەرباری ئەوەی ناوی قوربانیان لەسەر ماپەەی دادگای نەونەتەویی کەمبەدی بۆاو کرایەوە داوای لێبوردنیشیان لەکرا, لە 23ی نۆڤەمبەری 2011 ەش ئەردەگان بە فەرمی لە بەرامبەر تاوانی جینۆسایدی دەرسیم لە بری دەوەەتی تورك بە شەوی زارەکی داوای لێبوردنی کرد, هەرچەندە هەنگاوەکەیمان بە ناتەواو زانی داوای لێبوردنکان پێویستە بە نوسراو بیاری فەرمی دەرچن و هەوڵستکان دوربن لە بەرژەوەندی سیاسی, ئەگەر مامەە وەك تاوان دەکات ئەوا

پەیوستە دان بە جینسایدی ئەرمەنیەکانیش بنەت و کۆتایی بە نکۆی کردن بهێنێت , کۆتایی بەو شێوە سەختەی لە بەرامبەر دەرخستنی حەقیقەتی یاسایی کەمکۆزی ئەرمەن گرتویەتیە بەرو ملکەچی حەقیقەتە مێژویەکان بێت, تەنی بڵێر سەرۆك وەزیرانی پێشوی بەریتانیا داوای لێبوردنی لە سەردەمی کۆلۆنیالیزم و ماندەلاش داوای لێبوردنی لە قوربانیانی کردارە سەربازیەکان کرد.

لە ساڵی 1998 دا بیل کلنتۆن لە سەردانی بۆ وڵاتی رواندا داوای لێبوردنی کرد لە رواندیەکان , بەهۆی هەوڵوستی حکومەتی ئەمریکیەوە لەو گەل کوژیانەی لەو وڵاتە رویان دا, شینزۆ ئابی سەرۆك وەزیرانی ژاپۆن, رەتی کردەوە سەبارەت بە دەسیسەی ژنانی رابواردن داوای لێبوردن لە کۆریەکان بکات, وڵە سەرۆك وەزیرانی ژاپۆن تەمیشی مەرایاما لە 15ی ئۆگستسی 1995 بە بۆنەی 50 ساڵەی کۆتایی جەنگی جیهانی دووەم لە بەیاننامەیەکدا داوای لێبوردنی لە هەموو ئەوانە کرد چ وڵاتگەیانی داگیر کردووە و یان وڵاتگەی لە میانی جەنگدا زیانی پێ گەیاندووون, لە فبرایری 2008دا سەرۆك وەزیرانی پێشوی ئوستراليا داوای لێبوردنی کرد لە هەمبەر تاوانێك کە بەرامبەر هاووڵاتیانی ڕەسەنی ئوستراليا بە تایبەت دزینی 17000 لە منداڵەکانیان, لە سەرۆك وەزیرانی نەمسا سیباستیان کۆرتز داوای لێبوردنی کرد سەبارەت بە پێشوازیکردنی وڵاتگەی لە سوپای هیتلەر.حکومەتی راستگۆرای پێندا سزای 3 ساڵی دانا بە ئەوانەی پێندیەکان بە هاوبەش دادەنێن لە تاوانی هەڵگەست و دان دەنێن بە ڕێیان لە تاوانگە, ئەمشیان بە داگەکی لە کۆرامەتی نیشتمانی دانا, بەخێی ئەمش داگەکیە لە هاوبەشانی تاوانکانی نازیەت .

ئەو قەرەبوە مادیانەی بۆ بە یاسا و ئاشکرا کردنی ڕاستیەکان و داوای لێبوردنکردن لە لایەن دەوڵەتی بکەری تاوانەوە دەبەخشرێت وەك خوێن بایی و هەوێی کینی دەنگی قوربانیان تەمشا دەکرێت لە بەی سینەوێی رابردووی خوێناوی, کورد پەیوستی بە خوێن بایی عێراق نییە, بەڵکە چاوەڕوانی ئەوێە دەوڵەتی بکەری تاوان بە فەرمی لە ڕێگای سەرکەکیەوە بە بەیاری ڕەسمی داوای لێبوردنی لە بکات, بەڵێز فوئاد مەعسومیش کە هەنووکە لە سەروی فەرمانڕەوایی ئێراقەوێە ئەرکە لەسەری بەمکارە هەڵبستیت و وەك ئەو سەرکانێی ئاماژەمان بۆ ناوکانیان دا بە ناوی دەوڵەتی عێراقەوە نامە بە یەك بە یەکی قوربانیانی جینساید لە کوردستان و عێراق بە تایبەتی و سەرجەم قوربانیان بە گشتی بە بە جیاوازی نەتەوێی و ئاینی کەماری عێراق بنەریت, ئەمە وەك تاك وەك نەتەوش داوای لێبوردن لە

کورد و تورکمان و ئاشور و کلدان و شیعە و کریستان و ئێزیدی و سائیبە ... بکرێت, هیوادارم بەم ئەرکە هەبستێت و هەڵکانی تاقیبانی و بارزانی دوبارە نەکاتەوە.

چاوەڕوانین هەموو قوربانیانی جینۆساید و تاوانی جەنگ و تاوانی دژ بە مرۆڤایەتی و پشێلکاری گەورە لە کوردستان و عێراق لە جەنابی سەرکەوە نامەی داوای لێبوردنیان پێ بگات لە زوترین ماوەیەدا.

کێ کردیو کێ خواردی...؟! ... موزەفەر عەبدوڵا

ئەم گوتەیەکی پێ ماناو مەغزای لەمڕێنەیە کە هەمیشە لەسەر زاری خەڵکەو دەوترێتەوە لە کاتی بردن و دزینی بڕەمی کاروبارنجو تێکۆشانی کۆسانێک لە لایەن یان کۆسانیکەوە. ئەم گوتەیە چەک دەتەوە لەگەڵ کرێکی سیستەمی سەرمایەداریدا کە چینی کرێکار کار دەکاتو چینی بڕژوا بڕەمی کار دەیخوات. بەگومانێ هەمو ئەمش بەهۆی ئاوەی چینی بڕژوای خاوەن سەرمایەو ئامرازکانی بڕەمهینان بە هۆزی هەڵکخراوی دەسەڵاتی سیاسی لە چوارچیوەی دەوڵەتو حکومەتو دامودەزگا یاساییو ڕاپەراندنو قەزایی و چەکداری و ڕاگەیاندنو دەیانی دەزگای تر هەلومەرجی بڕەمهینان دەپارێزێت.

ئێستاش کە سەروبندی یادی ساڵانەی هاتنە مەیدانی جەماوەری کوردستانێ لە دژی ژەمی قەومی فاشی بەعس لە ساڵی ١٩٩١ هەمیشە گومان لەم گوتەیە دەبەت کە ئاپڕین خەڵک کردی بەنام پارتی و یەکێتی وەک تاقمێکی چەکداری شاخی بنەماڵەیی و خەڵکی بڕەمی ڕاپڕینی خەڵکیان خواردو لەبڕی حسانەوەو بونە خاوەنی دەسەڵاتو پارەو کەمپانیاو ڤیللاو سەرمایەو خەڵکیشیان لەبرسا کوشتوە.

بەڵکوینەوەو ونکردنەوەو ڕایدانێکی کورت لەسەر پرسی ئاپڕینو پاسادانی بەسەر ئەم گوتەیەدا، وا پێویست دەکات لێرەدا جارێکی تر دوای ٢٧ ساڵ چاوێکی ڕەخنەیی خڕا بخشێنینەوە بەسەر هەمو ئەو ڕوداوانەدا کە لەوساڵانەدا ڕویاندا.

دیارە ئەو ڕووە کە ڕووداوی هاتنە مەیدانی خومەینی لە: ڕژانە ناو کۆچانو شەقامو گەڕەپانەکانەوە تا هێرش بردن بۆ سەر بنکەو بارەگاکانی بەعس و سەربازگەو جبەخانەو ، تەنانەت تا دامودەزگا و کەگا حکومیەکانو بەتاڵانبردنیان، هەموی لە سایەی هەلومەرجێکی سیاسی پڕ ئاڵوگۆڕو وەرچەرخانی نەودەوڵەتی و ناوچەیی وناوخویدا بوو. وە جەماوەر بە بە یەکگرتن و یەکخراوبونی جەماوەری چینایەتی خۆیان و، بە بەرزکردنەوەی دروشمی وەدەرنانی ڕژێمی سەرکوتگەر دەبەست لە کوردستان بچێتە دەر کەبینەوە و دەستیان دایە ئاپەین.ئەمە جگە لە چەندین دورشمو خواستی ترکە هەنگیان مەرکی چەپییان پێوە بوو . زەریشیان پیاهەڵدان و ستایشی حزبە قەومی یەکان و هیزی پیشمەرگەو سەرکردەکانیان بوو لە لایەن ئەندامانو لایەنگرانیان و ڕەکخستنە نهینی یەکانیانەوە لەناو خەڵکدا.

تا ئەو جێگایە دەگەڕێتەوە بە هەلومەرجی ناوخۆیی بریتی بو لە بونی ڕژێمی سەرکوتگەری ناسیونال قەومی عەرەبی کە دۆیان ساڵ بوو بە ئاگرو ئاسن دەسەڵاتی سەپاندبو بەسەر خەڵکی عەراق بە گشتی و کوردستان بە تایبەتی .وە هەمو جوڵانەوەو حزبو چالاکیەکی سیاسی وەکخراوەیی قەدەغەکردبوو. لەوانەش جوڵانەوەی ناسیونال قەومی کوردو حزبەکانیان، کە گەورەترینیان یەکێتی و پارتی بونو، خاوەنی هێزی چەکداری ملیشایی دۆیان ساڵ بون.

هاوکات ڕژەم تازە لە شەڕەکی هەشت ساڵە لە دژی رژێمی ئیسلامی لە ئێران هاتبوە دەر.بەهەی ئەو شەڕەوە توشی قەیرانێکی قوڵی ئابوری بوبو. ئەمە سەرەڕای قەیرانی قوڵی ئایدیولۆژی و سیاسی جوڵانەوەی ناسیونالیزمی عەرەبی ، کە حزبی بەعسی دەسەڵاتدار لایەنیکی بەهێزی بوو، لەبەرامبەر کەمەکێک بەرهەست – تحدیات –ی نوێی ئەو دەروانە.لەوانە بە تایبەتی بە دەسەڵات گەیشتنی جوڵانەوەی ئیسلامی سیاسی شیعەگەرا لە ئێران کە ببوە مەترسی گەورە بە سەر دەسەڵاتی ناسیونال عەرەبی ئیسلامی سونەگەرا ، بە تایبەتی لە کەندەوی عەرەبی.بیگومان ئەمەش خۆی یەکێک لە هۆکارە سەرەکی یەکان بوو بە بەرپابونی ئەو جەنگە کانەپەرستانەیە.

دوای کۆتایی هاتنی جەنگ کە هەشت ساڵی خایاند ،لە چوارچیوەی هەلومەرجێکی تازە بەدیهاتویی جیهانیدا ، ڕژێمی بەعس بە قەرەبو کردنەوەی هەمو شکستە ئابوری و سیاسی و سەربازی یەکانی ، کۆیتی داگیرکرد .لەم شەڕو داگیرکاریەشدا نێک هەر سەرکەوتو نەبو بەڵکو شکستێکی گەورەی تری توش بوو کە بووە زیاتر قوربونەوەی چەند قاتی قەیرانە هەمەلایەنەکانی .

بگومان هەمو ئەمانە هاوکات بوو لەگەڵ دەسپێکردنی گەورەترین ئاڵوگۆڕو وەرچەرخانی جیهانی کە خەڵکی لە کۆتایی هاتنی دوو جەمسەری دونیا ،کە هەرەسی جەمسەری بلۆکی چەپڕەهاتی بەناوی سوسیالیستی و باڵادەستی هەرە ڕاستەقینەی بەرژوا ئیمپریالی بوو، بە ڕابەری ئەمریکا.وە ئەم داگیرکاریو شکستی ژەمی بەعسیش لە کوێت بوە ئامرازو بەهانەیەک بۆ زیاترهێزواندنی ئەمریکاو دەخالەت لە عەراقو ناوچەکەو ڕاگەیاندنی سیاستو ستراتیژی نوێی جیهانی .

سەرەنجام ژەمی بەعسو سوپا زۆبەلاحەکەی بە شکستێکی گەورە پاشکشەی کردو بە تەواوی بوە مایەی لاوازی دەسەاتە سەرکوتگەرەکەیو بیزاری زیاتری خەڵک .وە هاتنە پێشەوەی دەرفەتی زیاتر بۆ نیشاندانی ئیرادەیان لە دژی ڕژیم.دیارە پێویستە ئاماژە بۆش بکەین کە ئابوقەی ئابووری جیهانی لە لایەن هێزەکخراوی نێودەوڵەتیەکگرتوەکانەوە، کە ئەمریکا باڵادەستی ڕەهای بەسەریدا هەبوو ،خەڵکی کردبوە سەر ساجی عەلی ،وەک دەڵێن ، کە ئەمەش هەکارێک بو بۆ زیاتر توڕەبونی خەڵکو سود وەرگرتن لەهەر دەرفەتێک بۆ ڕوخانی ژەم.

هەمو ئەمانە هاوتەریب بوون لەگەڵ بانگشەکانی ئەمریکاو دەوڵەتە هاوپەیمانەکانی هێزئاواو ناتە بۆ دیموکراسی ومافی مرۆڤ و زەر دروشمی بریقەداری تر.وە کاریگەریان هەبوو لەسەر پەرەگرتنی نارەزایەتی خەڵکی کوردستان تا ئاستی ڕاپەرین بەمانا باوەکەی . ئەم جگە لەوەی پارتی وێکیتی و هاوپەیمانەکانیان لە پێش جەماوەرو هێزکخراوە چەپەکانەوە باشتر لە خۆ ئامادەکردنی ریکخراویی و سیاسی و سەربازیدا بون بۆ ئاڵوگۆڕەکان.ئەوان هەمیشە وەک بەدیلی سیاسی ئامادە بون و نەخشەو پلانیان دادەڕێژا.خۆ ئەگەر چی لەناو شارەکان سەرەشقی هەمو خەپیشاندانو هەمەتەکانیش نەبوبن بەڵام هەمیشە خۆیان وەک بەدیلی سیاسی و کەمەڵایەتی و سەربازی ڕژێم دەخستە پێش چاو.

ئەگەرچی هێزکخراوو گروپو هێسوراوەکانی بزتنەوەی کەمۆنیزمی کرێکاریش بە گشتی ، سەرەڕای دستبردنیان بۆ کەبونەوە گشتی یەکانی کرێکاران و خەڵکی لە کارگەو گەڕەکو شوێنە گشتیە یەکان و،دامەزراندنی شوراکانو هەڵبژاردنی نوێنەرانو قسە کردن لە دەسەاتی شورایی بەرامبەر بە دەسەاتی حزبە قەومی یەکان ، بەڵام هەر کەوتنە ژێر کاریگەری ئەو دەخو کێشە سیاسی و فکری یەی کە باڵی کێشابوبەسەر جیهانو عیراقو کوردستاندا.هەر بۆیە ئەم چەپە نوی یەش بوە پاشکەی ڕوداوەکان.

ئەم چەپە نوێیەش هەشتا هەر بەوای وابو کە هەرهاتنە مەیدانێکی بە کەمەی خەڵک و بەرزکردنەوەی دروشمی روخانی ژەمەک خود بە خود دەیگەیەنیتە سەر دەسەاتی دەخوازی خەیان.ئەمەش یانی دانانی ئەم ڕوداوانە بەهەمان پرنسیپ و پیوانە گشتی یەکانی ڕاپەرینە نەریتی یەکان بە بی لەبەرچاو گرتنی ئەو هەمو ئاوگەو وەرچەرخانە فکری و سیاسیو ئابوری و کەمەایەتی و سەربازییە کە لەو سەروبەندەدا هاتنە پێش.

بەیە کاتێک لەم گۆشە نیگایەوە،و لە بۆتی هەمو ئەو دەخە ناوخەیونەاوچەیو جیهانی یەدا چاو بخشێنەوە بەو ڕوداوانی مانگی مارسی ۹۱ ، کە پێیان دەڵێین ڕاپەڕین ، دەگەینە ئەو ڕایی کە بەڵێ ئەم ڕوداوانە ئەگەر چی بوە مایی هاتنە مەیدانی خەڵک و بە گەڕ خستنی ئیرادەیان و کەمەڵێک دەسکەوتو ئەزمونیش بەدەست لە ڕووی ناوەڕۆکی ئایدیولەژیو فکریو سیاسیو کەلتورو نەریتەوە لە چوارچێوەی جولانەوەی ناسیونال قەومی کورد- کوردایەتی-بوو، کە ناوەڕۆکەکی بنەماەیی و خەڵکی لەادەبەدەر دواکەوتوانی هەیە .بە تایبەتی ئەم جولانەویەش لەهەر کاتێک زیاتر کەوتە ژێر هەژمونی ئاسەو ئامانجەکانی ئەو وەرچەرخانە ڕاستەوی جیهانی یە بەرابەری دەوڵەتی ئیمپریالی ئەمریکا .
هەر بەیە ئەگەر خەڵکەی ڕاپەڕینەشیان کردبێت و ئەم تاقمانە هیچیشیان نەکردبێت لەو ڕوداوانە بەدەم بەرهەمەکەیان خوارد بەهەی ئەوەی ئەوان بەدیل بون و هەزی ڕەکخراوی سیاسیو سەربازی و دەیان ساە ئەزمونیان هەبوو.

جا هەر ڕاو بەچونە لێکدانەوەیەک بە ئەو ڕوداوانە، بە ئەوەش کە پەی دەڵێین ڕاپەڕینی ئازاری ۱۹۹۱ ،کە ئاکامەکەی گرتنی دەستی دەسەاتی سیاسی ئەمانە بون تا ئێیستا، لەم گوشەنیگا چینایەتی یەوە نەبێت ئەوە ناتوانێت ڕاوبەچونو هەڵویستگیری بابەتی و دروستی سیاسی کەمەنسیتانە بێت بە ئەو ڕوداوانە. وە ناشبێت بە ئەزمونەک بە داهاتوی بەڕەی ئازادیخوازی و یەکسانیخوازیو چەپوکەمەنسیت.

بە ئەوەی لە داهاتودا دەرفەت نەدرێت بەوەی بەرهەمی کاروەاپەڕینی زەرایەتی خەڵک کەمایەتی یەکی چەکداری دزو گەندەڵ بیخوات وەک ئەم سی ساەڵ ئەوە پەویستە جەماوەر خەیان لەسەر فکرو سیاسەتو نەریتو شەوازەکی نوە ڕەکخەنو چەکدار کەن.وە داوای بەدیلو دەسەاتی ڕاستەوخەی خەیان بکەن کە ئەویش دەسەاتی جەماوەری شورایی یە لە خوارەوە بە سەرەوە کە لە ڕوداوەکانی ئازاری ۹۱ سەریهەداو بێتە ئەزمونەک بە داهاتو سەرەای هەر کەموکوری یەک کە هەیبوو

گەلی کورد فریاکەوە! … جیهاد موحەمەد

ئاگەر نەختێک بە وردی بیربکەینەوە، ئەوەمان بۆ دەردەکەوێت، ئەوەی کە مافی گەلانی بندەست و چەوساوەی وەرانکردووە، جگە لە بەرژەوەندخوازیی سیستمی سەرمایەداریی جیهانیی، بەرەی فاشیزمی نەتەوەپەرستیی و دینییە. گەلی کوردیش یەکێکە لەو گەلانە.
گومانی تێدا نییە، کە گەلی کورد خاوەنی چەندین حیزب و هێزی سیاسیی جیاوازە، ئەمەش زۆر ئاساییە، چونکە چ وەک تاک و چ وەک گروپ و چین لە گەلێکی ستەملێکراوی دەیان ملوێنیی و دابەشکراو بەسەر چەند جیۆگرافیای سیاسیی دروستکراوی وەک تورکیا و ئێران و عێراق و سوریادا هەمووی یەک ئاراستەی فکریی نابێت و لەسەر یەک هێڵە سیاسییی کۆنابێتەوە، هەرچەندە زۆر جار داوای کۆنگرەی نەتەوەیی کراوە و ئەستاش هێڵکخراوێک هەیە بەو ناوەوە، بەڵام هەشتا ئەمەش بە تەواوەتی نەمیوە و هەموو لایەکی سیاسیی و فکریی گەلی کوردی کۆنەکردەتەوە، هەکاری ئەمەش زۆرە هێنگە لەم بابەتەدا جێگەی نابێتەوە.

ئەوەی مەبەستمە بێەم بە کورتی و بە پوختی، تەنها یەک پرس و مەسەلەی سیاسیی هەیە کە لەبەرژەوەندی گشت گەلانی ستەملێکراو و بەشمەینەتە، ئەو پرسە سیاسیەش پرسی دیموکراتیی ستەقینەیە کە جێگەیەک نایەتەوە بە بندەستیی هیچ نەتەوە و چینێکیش، هەبەت ئەمەش بە هێژە، بە تایبەتی بە چینی چەوساوە کە هێنگە بە هێژەیەکی کەم چەوشاندنەوەی نیەت، چونکە تەنها چارەسەری سیستمی سەسیالیستییە کە بە تەواوەتی چەوساندنەوەی چینایەتی لە ناودەبات.
کەواتە گەلی کورد ئەبێت ئەوە باش بزانێت و وەک هێژی هوونا بە بەرچاویەوە بێت، بەرەی فاشیزمیی نەتەوەیی و دینیی بە جۆرێک دژێتی، کە هیچ جیاوازییەک ناکات لە نێوان ئاراستە سیاسیی و هێزە جیاوازەکانی بیرکردنەوەی ئەم گەلەدا، هیچ جیاوازییەک ناکات لە نێوان ئەم حیزب و ئەو حیزبدا، هیچ جیاوازییەکیش ناکات لە نێوان ئەم چین و ئەو چیندا.
فاشیزمی نەتەوەپەرستیی و دینیی سەنامییەکە، کە چاک و خراپ، ڕاست و چەپ، لیبرال و سیکتاریزمیی ئەم گەلە، چینی دەوڵەمەند و هەژاری

ئەم گەلە، وەک یەک هاپەچ دەکات و بە هەتایە نوزەی لەدەبەت.

هەرچ ئاراستەیەکی فکریی و هەڵسوکەوتی سیاسیی ئەم حەقیقەتە نەزانێت تەزقاڵەک خاوەنی عەقڵ نیە.
لەم حەقیقەتەوە کە ئاماژەم پێدا، پێویستە هەموو کورد و هەموو ئاراستە جیاوازە فکریی و هەڵسوکەوتە سیاسییەکان، هەموو حیزبە سیاسییەکانی ئەم گەلە لە هەر چوارپارچەکەیدا، پێکەوە هاناو بەرنە بەر هەموو گەلانی دنیا و هەموو حیزبە چەپ و سۆز و لیبراڵ و دیموکراتەکانی جیهان و داوای هاگرتنی ئەو سونامییە فاشیزمییە نەتەوەیی و دینییەی ئەردۆغان بکەن.
لە هاستیدا، سەرکەوتنی ئەردۆغان و بەرەی فاشیزمییە نەتەوەپەرستیی و دینییەکەی، نەک دژی هەموو گەلی کوردە بەڵکو دژی هەموو بەرەی ئازادیخوازیی جیهانییە، بۆیە بە گەلی کورد دەرفەتە کە هەموو بەرەی ئازادیخوازیی جیهانی ئاگادار بکاتەوە لەم بەرە هەڵەش و تاریک وئەنگوستچاوەی کە دەخوازێت هەموو جیهان بەرەو دەزەخی سەدەکانی ناوەڕاست هاپەچ بکات.

گەلی کورد فریاکەوە و ئەم سونامییە فاشیستییەی ئەردۆغان تێزت دەبات بە ئاسمانا، شتێک نامێنێتەوە بە ناوی گەلی کورد و مافی نەتەوەیی گەلی کوردەوە، شتێک نامێنێتەوە بە ناوی چینی دەوەمەند و چینی هەژارەوە، هەمووی وەک گەنمی دوو تونی بەردە ئاش دەهاڕێت و دەبەت بە ئاردی ناو دەک.
گەلی کورد باش بزانە! سەرکەوتنی عەفرین ئەگەر سەرکەوتنی یەکجارەکی گەلی کورد و بەرەی ئازادیخوازیی لە ناوچەکەدا نەبێت، بەڵام بە دڵنیاییەوە گەشەی بیر و ئەندێشەی ئازادیخوازیی و دیموکراتخوازیی لەدەکەوێتەوە و بە هەتایە ئەم دەنگە بەرزەفڕانە بە ئاسمانی ناوچەکەدا دەبریقێتەوە.

جیهاد موحەمەد
١٢/٣/٢٠١٨

مارسی ماریا ... حەمەی شانۆ

حەوتی بەیانی هەستم لەخەو ڕاپەڕ باش لەباخەڵەکان دەکەم و ئاوی گوڵەکانی نێو ئینجانەی تەنهایەکە ئەدەم ،
سەعات هەشت قژم دەهێنمەوە و نینۆکەکانم بەیەی شین دەکەم بە کراسێکی سوری گوڵدارەوە دچم بۆ بازاڕ یەک کیلۆ و نیودەخشی ئاڵ دەکەم هێندە کەیفم سازە هەستەکەم خەریکە لەخۆشیێ بگرم دووبارە ،هەر لەو ڕۆژگای ماڵ بە شەقامەکانی کەرزەخ دەڕۆمە سەرەوە بۆ کتێبخانەی یادگاری ،دڵچەپرسیارەکەم لەکارمەندی کتێبخانەکە ، ئەڕۆ بەشی من هەیە ؟ خەمگینانە دەڵێ ببەخشە گوڵ خانم هەشتا مەعسوم لەسەفەری بۆ ئینسانیەتە ونەهاتووە بۆلای ئێمە ، سپاسێکی ئەکەم و سەرم کزەکەم دەمە دەرە بەرام ئاو هەواڵەش نەیتوانی ڕۆژەکەم لە تاڵ کە شەقامەکان لەگڵ قاچەکانم ببون بەدەست چیتر لەیەکتر نەدەترسان گوڵم لە بوو زەوی پڕکەنینی پڕاوڕکانمی ئەدا دەنگی قاقای پڕاوڕکانم دەیگوت :تڕق تڕق تڕق ، گەیشتمە لای ماڵ هاوسێ کەمان ئاوی بەردەرگای بەرامایی ئەدا ، سڵامم لە حاجی ئاغای کەریمی کرد کە پیرەپیاوێکی لچ بەیکدەچوبو لەسەر تەختەنی سەروی شەست ساڵ سفڕەیی بوو بەیانیان لەچاوەڕوانی عەزرائیل دەهاتە پێش قاپی بەتەزبیحێکی دەنک گەورەوە تەزبیحەتی ئەکرد ، کەبینم هەستم کرد کەناریەکان خەریکە بەدەنگی ترپەکانی دڵم کاس دەبن سەیری ئەوەم ئەکرد دەنک دەنک وەک تەزبیحەکەی دەستی حاجی دەگاتە کۆتایی ، بەپەلە گەشتمە ماڵەوە چومە بەردەم دووشی گەرماوەکە ، ئاخر بۆنی گەحی سوتاوی پێپولەم گرتبوسەروچاوم چبوو بەیەک نازانم مانای ئەو ڕوانینە هەرچی و پەرچیانەی گەڵک وشەقامان چیە ؟ من هەڵنجم دەهات ، بەووتی هاتمە دەرە لەسەر پلیکانەکانی دنیای مەحوێوە چوم شکرە سەوکانم بەتەنەفی بەدفڕیوا هەواسی با لەدوورەوە کەشتیەکانی جەنگ بزانن ژنێک هەیە لەرە هەشتا ماڵەکەی بۆن و بەرامەی خۆشی لە دە ،گوڵەکان هەشتا گەمە دەکەن لەسەرگوڵەکان ، لەسەربانی سەرکۆنەکانمەوە دەمەخوارەوە ،بولبولی نێو قەفەسەکە ئێوەوە ئازاد بە و بفڕە بۆتە شەشگڵێک لەسەر گردە تونەکانی باخی میهربانیم بنیشتەوە بژە ، هەموو خەریتەکانی جوگرافیاش نوقستانن باخی سینەی منیانیان نۆنەخشاندوە لەسەری ، سەرم گۆڕخوات و خواخوامە تا ناوهێوانەکەبەم وخەریکە زەردەوی گەشگیری دەهێنمەوە ، هەواش هەواش گەیشتمە لای تەسجیلەکۆنەکە و کاسەتێکی سروودی ئاسودەیی ئەخمە سەری ، لەگڵ خەم ووتنەی چاوەڕوانی سەمادەکەم هەواڵدەم

تاگرووم هزی تیایە بقیژنم ئازبدەنگەکانی لە پشتدەاوکانی دفتری تەمەنم بەم ، چون قریشکەی هاوری گریان ، بچکۆلەکی بەختحمی ئازار لەدەم دەبریسکێنێ ، بزەرخەم دەگۆیەنمە زەنگی تەلەفۆنەکە ژمارەی ژانی ژیانم لە ئەدەم بەهام دەبیستم ئێژە لە دەرەوە بازنەیە . پیامێکی بە جێ دەهێم دەڵێم سااڵنی دووریت سەختە بو نەفرەت لەجەنگی هەشت ساڵی مەرگ ، سەیردەکەم میلی سەعاتەکە لەسەر کاتژمێر دوانزەی شەو پەردەی تاریکی و شەرم ماڵە بووکشووشۆیەکەی منی داپۆشیوە ،چرکە چرکە هەست بە چرچ بونی ڕووەتکانم و کزبوونی چراکانی نوری ئاوینم ئەکەم ئەچمە سەر پەرچەکەم چاوم لێک دەنێم ، دڵچم بە وەستگەی پاسکانی سەفەری ئەبەدیت و سەرم دەنێم بەجەمی پاسکەشینکەوە تادگەم بە جادەی فیردەوس و ، نوقتەی کۆتایی بو پەی ماندوتیوە دەهێم بزەحمەت دابزین هەیە.ئینسانێک بو پەی بتاقەتی و ناهەقی بڕامبڕکراو دەیوە دابزەت..

"حەمەی شانە"

عەفرین بانگم دەکات... مەولود ئیبراهیم حەسەن

ئە فسوس..
ئەستا ناتوانم
وەک پەنگ بەدوای ئاسکدا ڕابکەم ،
ئەستا ناتوانم
وەک ئاسک لە دەست پەنگ هەڵبەم ،
عەفرین بانگم دەکات ..
سەوزە فرەشکە هەشتا پاکەوتووە
چاوەڕێیە باڵی بگرم و
بیخەموە سەر کورسیە شەکە و
تائەوار لە جیاتی ئە و
سەوزە بفرەشم .
***

مامۆستائ مزگەوتێ نیوێ ئوخاوکێ
جاوەڕێم دەکات
ژمارەی نوێژکەرانی ببن بە چل کەس .
مامۆستای قتابخانەی نوێ ئوخاوکێ
چاوەڕێم دەکات
ئەمڕۆ لە جیاتی فەاشکێ
من دەرگای قوتابخانە بکەمەوە و
تەزی سێ رکتێبێ کان بتە کەنم و
ئحلەکان ەەک بخەمەوە و
دەستی منداڵێ پێ بەاوکێ بگرم و
لە تە نیشت دیوار بیخەمە ئیزەوە
تا فێربێ بنووسێ بژی کوردستان .
***
ئەوتا ئاوی پژەەکێ گیراوە تەوە
گەرەکێ بچم بیکەمەوە
تا ئیماندارەکان دەسنوێژ هە ێگرن
بە ئەوەی نزاکانیان گیرابێ
منداڵەکان پێش ئەوەی
بچنە قوتابخانە
جوان ..جوان دەم و چاویان بشۆن
بە ئەوەی ژیان بە جوانی ببێنن .
تا هە قاڵەکان مێ تارەکانیان
پێکەن لە ئاوی نێشتمان
بە ئەوەی دەروونیان
پێ بەت لە نیشتمان .
***
کاری زەرم لە پێشێ
گوێی نێو مەرکانی سەر مەزارو
چیمەنی سەر گەڵی شێ هیدێ کان ئاوبدەم
عێ فرین بانگم دەکات..
زەر درەنگێ
کارگوزاریەکەی نەخێشخانێ
چاوەڕێیە هاوڕاتیێ بریندارەکەی
لە گەل بگێ ینمێ ژووری نە شتەرگەرێ .
منداڵێ دەستبەاوکێ چاوە ەەیە
شرباکەی بە دەمە وە بکەم و
دەبە خێ بگێ ینمێ ئەو دایک و باوکەی

بۆ جووتە شانیان داوەتە بەر کێژاوەی
کچە تاقانەکەیان .
یارمەتی ئە باوکە بدەم کە خەریکە
دوا شەهیدی ماڵباتە کەی دەنێژە .
دەبە زوو بچمە سەر ئەو گۆڕستانە بریندارەو
بریندارکانیان بپێچمەوە
فاتیحەیەک بۆ ئەو کۆلە شەهیدانە بخوێنم .
***
عەفرین بانگم دەکات
تازووە خۆ بگەینمە ئەوجوتیارەی
ئێستا کۆلگەکەی چاوەڕێیە
تراکتۆرەکەی بیتەوە
ئەو تراکتۆرەی
جوتیارەکە خەی بۆ قوربانی کرد .
دەبە بەوە ڕابگەم
پیش ئەوەی تاریک دابێت
دەرگای مریشکەکان دابخەم
مریشک دز زۆر بووە .
***

عەفرین بانگم دەکات
ئەفسوس.. پیریی یارمەتیم ناداو
ئێساتا ناتوانم
وەک ئاسک لە دەست پەنگ ڕاکەم و
وەک پەنگ بەدوای ئاسکدا غاربدەم
ئە فسوس فرمێسکی پیری
ڕۆگە نادا مەیدانی ڕاپەڕە بەجوانی ببینم
پیری یارمەتیم نادا
ڕۆگای مەیدانی بەرخەدان بگرمەبەر
ئەوتا ئاڤێستا خابوور
بەرهە می خەبات دەچنێ
لە ژێر هە ردار زەیتوونکی سەوزدا
لە پێنا هە ربەردکی بەرخەدان
دەستی لە سەر تفەنگێ
ئاڤیستا ئێستا لە شکرکێ .
***
ئەوتا بارین کەبانی

بۆ باڵی فریشتەیەوە
بۆ ئاسمانی ناوچەکەدا دەسوڕێتەوە
دەسوڕێتەوە هووت هووت
زۆر بۆ پیرۆزییەوە
هوونەکی دەدات بەژن
بۆ بانگی بەرز
هوو لە سەرچەتەی چەتان دەچرێکێنێ :
بەووتیش ..لە ئەوە پشتە ترم
•بەبۆ کوژراوەس ..لە ئەوە زیندوترم
بۆ ئەتک کراوەش ..لە ئەوە شەریفرم
مەمکە بەاوەکەم
ئەستا لوتکەی کەوی ئازادیە
جەستەی هووتم
ئەستا نیشتمانی دایکە
هووم هەژی هەناتووی هەژهەناتە
هەژکوەرەکان نایبینن .
***
درەنگمە زۆر درەنگ
عە فرین بانگم دەکات
ئەوەتا دایکە پیرۆزەکی تەنیا
لە ماڵەکی تەنیا
لە گوندەکی تەنیا
هوو لە سەرچەتەی چەتان دەڕە:
ئەز نامە ڤم
عەفرین عەفرینامۆیە .
***
عە فرین بانگم دەکات ..
زۆر درەنگە
دەچم...هە رلەرەم
بۆ دیل دەگیرەم...هە رئازادم
شە هید دەکرەم و هەشتا زیندووم .
***
زۆر درەنگە
عە فرین بانگم دەکات
درەنگە شەوداهات
دەبە چیەکەک بۆ ئە و منداڵە بگەڕەوە
لە جیاتی باپیرەی

بەم سەرماوبرینداریەوە
خەوی لێناکەوێ
ئەو دوا چیرۆکە دەیبیسێ .
***
ئەفرین بانگم دەکات
دەبێ هەرچی زووە
فیشەک بگەینمە شەقانەکان و
تەزەک وریان لەوەرگرم
بیدەمەوە بە میدیاکاران
چەند وێنەیەکی داگیرکەربگرم
لە کاتی هەڵاتن
چەکە جەماوەکانیان کەکەمەوە
کوژراەکانیان بنێژم
دیلەکانیان ناو نووس بکەم .
***
زەرد درەنگێ
هەڵدەرەم ..کە دەچم
ئازادم ..کە دیل دەکرێم
هەرزیندووم ..کە شەهید دەبم
ئەفرین بانگم دەکات .
***
درەنگمە هەرچی زووە
دەبێ بارگای
نەتەوە یەکگرتووەکان
دابخەم
تابلۆی دەموکراتیەت
دابگرم
کتێبی مافی مرۆڤ
بسوتێنم
بە هاوپەیمانان بڵێم
درەدەکەن .
***
ئەفرین بانگم دەکات
هەرچی زووە
دەبێ کوردەکان کەبکەمەوە
پێیان بڵێم
بە یەکەمینجاروبێ هەمیش

یەکگرن
دنیای دوژمن
لە بەردەرگایە .
زەردەنگە
عەفرین بانگم دەکات .

مەولود ئیبراهیم حە سەن ١٠/٣/٢٠١٨ – هەولێر

لاوکی هەبجە مەنیفێستی مەوجوودیەت و ئازار* … عەلی مستەفا*

لاوکی هەبجە، شیعرێکە لە کۆی چلویەك لاپەڕەدایە، لە ساڵی 1989نووسراوە. هەڵگری پەیامێکی زەر و واقیعی ئازارێکی قووڵە. ئەم شیعرە ئەرکێسترای ماتەمینی گەلێکی ستەمدیتە و گوناهێکی گەورەی بوونە. شمشاڵی لاوکی نووستووی موئەبەدە بە ژیان. چاندنی سۆزکە تا ئەبەد لایەکی سووتاوە. ئەم شیعرە بە زمانێکی شیعری پڕ لە بەرائەتی چنراوە. پریەتی لە خەیاڵی ئەو دیمەنە هۆنگاوەنگانەی بە نیگا، خەیاڵی شاعیر و واقیعدا لەنگەر دەگرن و ناڵێن. هەبەتە ئەم شیعرە شوناسی گەلێکە لە هۆنگی هەڵەبجەییەکاندا، ناسنامەی نیشتمانێکی ماندوو و شەکەتە لە زامی ساڵۆز نەبوون و برینە گەورەکەی خاکی هەڵەبجەدا. لاوکی هەڵەبجە، سترانی بێدەنگییە، کە بە گوێی تاواندا چرپێندراوە.

تەنکتر لە گریان و یادەوەریی:
شاعیر لە بۆنی سۆوڵادەکات، نەبادا مەرگی منداڵێکی هەڵەبجە، یاخود مەرگی منداڵێکی کورد لە هەرشوێنکی دنیادا بێت، بە ناوی سیاسەتی بازرگانییەوە خرابێتە وەزن و کێشانی سۆوەکەوە. لەم شیعرەدا گریانی شاعیر لە تێکردنەوەی ئەو ئازار و ئێشانە دەردەکەوێت، کە بۆنی مەرگ و هەرزانبازاڕیی مرۆڤایەتی بەسەر گیانی کەمەگەی کوردییدا هاوتەریب لەگەڵ کوردەواریەکەیدا دەسەپێنرێت و چێنووکی بێبەزەییانەی بازرگانی کیمیا، بۆمبا و تەقەمەنیەکان لە

نەوان سیاسەتی ڕۆژئاوا، ئولفەتی ترسەنۆکانە و ئیدیۆلۆژیای کۆپی لە ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستدا، دەبنە هەڵگری شوناسێکی تاریك و مەترسیدار بەسەر گیانی پەپوولە ئاساکانی هەڵەبجە و تەواوی ناوچەکانی تری کوردستاندا.

ئەمە چەند ڕووتین لە بەردەم تۆفانی گازی ژەهراوی و
بۆمبارانەکانی ئەم چەرخەدا!
ئەمە چەند تەنیایین لەپرسەی
ئەم شارۆچکە شەهیدەدا. ... ل 573

هەموو ئەو هەستانەی بۆ مرۆڤبوون کەمەگە لە لووتکە دەهێنێتەوە، لە چەند ساتێکی تێکەوڵکەی بازرگانی بە مرۆڤایەتی، میلەکەی ڕادەگیرێت، نەبادا هەستەکان عاتیفەی ئینسانیانەیان بجووڵێنن و تەوژمی بازرگانییان بە مرۆڤ بوەستێت. کیمیاییکردن، کۆکوشتنی هەڵەبجەییەکان و ناوچەکانی تر، نیشانەی مەوجوودیەتە لە واقیعدا. جێبەجێکردنی تاوانەکەش بردنەسەری مامەڵەی سیاسەتی بازرگانی مرۆڤە لە مێزی تاریك و هەرزانویژدانی خاوەن کۆمپانیا و دەسەڵاتەکاندا.

ڕەفیق سابیر، لە سێبەری ئەو گەمە زمانیانەدا، سەرگەرمی پشکەشکردن و ڕاستکردنەوەی ئەو بەها ئینسانی و هەوشتییەیە، کە واقیعێکی دڕووشم ئامێز لە میانی تاریکبینیانەوە گومانی بوونی خستە سەر کەمەگە. بۆیە لە دەقەکەدا زمانی شیعریی لە لووتکەیەکدا دەبینین، کە جواناسینی دوو دیمەن و دیوی واقیعی ستەمکار و ستەم لێکراو، بەستنەوەی بە مێژوویەکی باو، کە عەقڵیەتی چەپۆك بە ستەمکردن و ڕاهاتن بە ستەملێکردن بەردەوامی پێداین. شاعیر لە سێنگەی چێنیەتی نووسین و هێنیەنەوەی دەقەکەدا، بەرەو سەرسامیت دەبات (ئەگەر لەهەر کەسێکدا هەوڵێك هەبێت بۆ ئاشکراکردنی نادیارێك و ئاشنا بوون بە جیهانێکی دیکە لەودیو ئەم جیهانە بینراو و هەست پێکراوەوە، ئەوا شاعیر بەهۆی خەیاڵی داهێنەرانەوە، نادیارێك بە ئەمە دەناسێنێت و نهێنییەکمان بۆ ئاشکرا دەکات)1 هەبەتە شاعیر جیهانی بوونی مرۆڤی لە ئایەتێکی هەڵەبجەییەکاندا پشاندەوین و لەنگەری ڕوانین و تەماشای ئینسانیەتی گشتی خستووەتە سەر شارۆچکەیەکی بچووك و زامدار، وەك بۆمبی هەڵەبجە ئاوێنەیەکی گەورەیە، جیهان تێیدا بچووك بووەتەوە، ئەمە حەقیقەتی بوونە بوونە بە مرۆڤ و بە سەرلێشێواوکردنی. پەراوێزخستنی بوونە لە ئاکار و سروشتی بوون بە ئینسانیەت و ژینگەکەی. هەبەتە شاعیر لە تەقەڵای زمانە شیعرییەکەیەوە هەوڵی ناساندنی شار و مێژووی هەڵەبجەییەکانی داوە. ئەمە کاریگەری ئەو نهێنییە ساڕێژ نەبووەیە، کە سیاسەتێکی تەخ بە سیمای خراپەوشتی ڕۆژگار، بەسەر چۆن و چنووسی لە دەقدا بۆی بەجێماوە.

ئەم شیعرە نووسینەوەی ئەو بەها هەچووەیە، کە لە نێوان خەیاڵ و بەشی سێیەمی بیرەوەریەکانی ئینساندا دەکەونە خێ، دەق و گوتاری ئەدەیبی، یاخود تەمارکردنی ئەو هەستە گوناهانەن تا ئێستاش دەقی ئەدەیبی بێ نەچووەتە خەوەتەوە. کەواتە واقیع چەند هەش، یاخود جریوەکەی چەند بەسز بێت، دەبێت حەقیقەتی دەقی ئەدەبی لە خەیاڵەوە دەستپێبکات و زمانیش باڵای شیعر هەڵبخات. (لە ئەزموونەوە زمانێکی فەردانی دروست دەکات لەوێشەوە بەرەو خەیاڵ و پێشبینیکردن دەچێ، وەك چۆن لە هەڵگەی ترس و دڵەاوکێی دەروونییەوە مامەڵە لە تەك گومان و بێهودەییە شیعرئامێزەکەدا دەکات بە جریوەو جوانی دەسپێرێت)2 لەگەڵ نووسەر هاوڕاین لە بوونی زمان و خەیاڵ لە دەقدا، ئەوەی عەبدولموتەلیب عەبدوڵڵا باسی دەکات، ئەو سەرەتا دروستبوونەیە، کە تاك دەبێتە خاوەن بیرێکی سەربەست. لەو سێنگەیەوە هەمای زمانی فەردانیی، گەشەی خەیاڵی ئینسانیی و وێژەیی، دەئاخنرێتە ناو دەقەوە. هەبەتە دەق بە جاویدی دەمێنێتەوە، ئەگەر سانسەر نەخرێتە سەر خەیاڵ و دروشمی واقیع، یان بیر، وەك سەرچاوەی کاریگەر بێ نووسینەوەی دەق لاواز نەکرێتەوە. (من بە ڕاوچی دەچم و بە هەست و نەست دەرك بە شتەکان دەکەم، نەك بە ئەقڵم. ئەقڵ هەنگاوێك بچێتە پێش شیعر دوو هەنگاو دێتە دواوە. شیعر و سۆزداری جمکێکن پێکەوە دەژین و پێکەوە دەمرن و ئەقڵیش بە دزیەوە خێی لێ مات داون)3 لە ئان و ساتی نووسینەوەی دەقی شیعرییدا نابێت لە ژێر هەژموونی پارێزبەندیدا بمێنینەوە، ئەگەرنا ناگەینە ئەو دەقەی، کە دەمانەوێت گوزارشت بکات لە واقیع و ئەو کاریگەرییەی بە سەر هەست و نەستمانەوە دروست بووە. ڕەفیق سابیر، بەم ئەزموونە شیعریەدا، لە ماڵی ووداو و خەیاڵدا ڕەشماڵی نووسین و هێنینەوە هەدەدات و دەقێك لە تەمەنی هەژدە ساڵیدا هەشتان بۆنی سۆوی هەبجەمان بەسەردا دەپژێنێت و هەمیشە زیندووە.

هەبجە هەرەسی هەقە
چنگێك خۆڵە خوێن دەیدڕێت.
داستانێکە بەیان لە زام دایدەتاشێت
لەسەر تەم و
دارستان و
خۆڵەمێش دەینووسێتەوە.
ڕووبار بەدەم گریانەوە
بێ گیا
دەریا
بێ کەنار و

تریفەی دەگ□□تەوە. ... ل 559
شاعیر لە شینی هەڵەبجەدا بە ستایلی ئەدەبیی لە بازنەی شیعردا هەنگاوی لە تەك لەژیك چە كردووەتەوە. شاعیر پەمان دە□□ت: هەڵەبجە یادەوەرییەكە بەمان جەماوە لە زمنی ئەو دەسەاتە سیاسی و كەمەكخوازییەی ساانكە بە كوشتنی تریفە و □ووناكیی، بەندی بە كراوە. شاعیر لە هەر وەنەیەكی شیعرەكەدا وەزیفەكانی بە گ□□انەوەی یادەوەریی بە گرووپ، لە چوارچەوەی ئەرك و نزیكایەتیدا دیاری دەكات، وەك □ووبار بە گیا، دەریا و كەنار، تریفەی مانگ لەشەوانی دەركەوتنەوەی ئاودا دەگ□□تەوە. كەواتە هەڵەبجە جگە لە گ□□انەوە و یادەوەری ئازارێكی مەژوویی، هیچی تر نییە. (كولتووری سیاسی و ڕشنبیری ئەمە، بە گشتی بەبایەخ بەسەر شتە بچوكەكاندا دەروات، ئەم دەردە تەنیا دەردی ڕشنبیری كوردی نییە، بەكو بەرهەمی باادەستی عەقڵی میتافیزیكییە، خودی عەقڵی میتافیزیكی كولتووركان لەسەر ئەوە كدەكات تەنیا بیر لە مەزن و موتەعالی و موفاریق بكەنەوە)4 هەڵەبجە لە كولتووری كەمەگەی كوردییدا بووە یادەوەرییەكی مەژوویی و ئازارێكی هەستپەنەكراو لە عەقڵیەتی مرۆقایەتی و سیاسەتی بەرژوازیدا. چونكە ئامانج لە هەڵەبجە، تەنیا كوشتنی مرۆڤ نەبوو بە تەنیا، بەكو بەرزكردنەوەی ئەو مارشە هەترەشییە بوو، بە هەموو تاكێكی كەمەگەی كوردیی و بزووتنەوەی ش□□شگ□□ی كوردیی، كە جیهان تێیدا كە كەوت. كەواتە مرۆقایەتی درێەكی گەورەیە كاتێك لە شونی خۆی لەنگەر نەگرێت.

بوون یان تەزێكی گوماناویی:
رەفیق سابیر، وەك شاعیرێك شوناسی □ەنگێكی كاە بەسەر جەستەی حەقیقەت و بەپەروایە لەو ئازارەی لەوەتەی هەیە، گوناهی بە دەكات و خ□□ بە باای شەفی بوون و گەانەوەی □استەقینە هەدەگرێت. شاعیر لە تەكستی لاوكی هەڵەبجەدا، گریانێكی بە كوە لە حەسرەت ئەو ژاكانە بەبنەمایانەی مرۆڤ دەخاتە ژێر پرسیاری بوون و نەبوونەوە، ئەمەیان كاردانەوەی ئەو كوشتنەیە، مرۆڤێك دەبێتە بازرگان و هەژارێك دەكاتە كیلە، سیاسییەكی درێزن دروست دەبێت و میللەتەكەی یان لە برسان دەمرێنێت، یانیش لە كوژییدا دەبێتە هەگری شوناسێكی مەترسیدار.
نهێنیەكان دەپشكنم
تا لە نێوان هەقیقەت و چاوانتدا
سنوورێك بێ ئەم گومانە بدزمەوە
تا ئاكەم لەسەر كەلاوەكان هەكەم
گەردی سەدەكان لەسەر ڕح

شۆنەواری داگیرکەران لەسەر کانی و
زەردەخەنەو
باران و گیا
لەسەر پەنجەرەی ژوورەکەم بسرمەوە.
نهێنیەکان دەپشکنم
تا داستانی ئەم داستانە
یان تاوانی ئەم تاوانە
بۆ نەوەکەم بنووسمەوە. ....ل 572
هەبەتە شاعیر، لە گەڵ ئەم هەموو نائومێدی و دڵە زامدارەی، هەشتان دەیەوێت ئەم تەلبەندانە ببڕێت و بگەڕێتەوە ئەو سنوورەی ژیان، کە بۆنی سۆکی نووستووی لێدێت. لەم دەقەدا پەیامی هەواڵێکی ناسۆری هەڵگرتووە و بۆ هەموو نەوە و ڕەگەزێکانی، وەک نەریتێکی گوناە و یاسایەکی چڕێس دەگێڕێتەوە، پێمان دەڵێت: مژوویەك پێیەتی لە کوشتنی پەپوولە و کوژاندنەوەی ڕووناکی، پێە لە سەرەڕۆکردنی تاوان، دیمەنەکانی ئەم مژووە، هەواسینی جەستەی ژنە لە تاریکی و سووتاندنی بشکەیە لە بۆنی سۆدا.
ئەم دەقە دەرگەی چوونە ژوورەوەی تاك و نەوەکانی داهاتووی کەمەگەی کوردییە، بۆ ئەوەی ئەم مژووە لە شکڵی گونیەیەك دابکوترێت و هەموو سیماکان لە دیتی خۆیان هەاوێر بکەن، بۆ ئەوەی بتوانن داهاتوو لە بیرکردنەوە و چەمکی مرۆقانەی خۆیان بۆیار بدەن، شاعیر پێی وایە حەقیقەت زۆر جار قەڵەواژوو دەبێتەوە لە چنگ ئەو فشارە ڕەجیمکراوانەدا، کە دەبێت تاك لە چوارچێوەی دەرنەچێت، ئەوەش بەڵای هەموومانەوە کەمەککردنە بە کوشتن و کوژاندنەوەی هەموو ئەو دەقانەی بۆ ئازادی بۆیار، لە دایك دەبن. شێل شیستف فەیلەسووفی ڕووسی دەڵێت: (ماسی لە قوڵاییدا دەگەڵێت، مرۆڤ لە کوێ ژیان باشتر و خۆشتر بێت، بەڵام هەندێك جار مرۆڤ دەگەڵێت لە کوێ قوڵترە، هەرچەندە بە ڕوونی دەبینێت لەوێ نەك باشتر نییە بەکو ئێجگار خراپە)5 مرۆڤبوون لە سروشتی عاتیفەدا دەبێتە هۆی دروستبوونی ژینگەیەکی ساخەم و تۆتالیتارییەکی بەردەوام، لەم دڵخەدا بەرەنگاریی ناماقولییە و فیکر تێیدا پووك بووەتەوە. بەڵام لە سیاقی بۆیار و جەبرییەتی دەسەاتدا بۆ ئومێد و نائومێدیی، بۆ مانەوە و تەقینەوە، هێز لاسەنگ دەبێت، چونکە خەسڵەتی مرۆڤ سەربەستییە، ئەمەش ئەوی بوون، وەك شڕۆشگێڕێك لە دەروونیدا ڕەجیمی لە بازنەیەکی داخراودا قەبووڵ نییە.

لاانەوەی مرۆڤێك لە دڵنەواییدا:
شاعیر لە کۆستی شارێك و مەخلوقەکانی شار، تاری تاڵ لە ناو

وشەکانیدا دەژەنێت، هاوپێوان دەکات لە شینی ئاوابوونی تیشك لە کەلی بەندی شنرۆ و گوومبوونی ئاسۆی یار و یاوەرانی. هەبەتە ئەم دەقە جگە لەوەی پەیامێکی گەیاندن و ئاگادارییە بۆ نەوەکانی داهاتووماڵان، بۆ تۆماری مێژوویەکی پڕ لە تاوان، نووسینەوەی جەستەیەکی بریندار و خەمدار، ئەوا دەقێکە پێیەتی لە ئێستاتیکا، نووسینەوەی هاوشێوەی پەپوولە و بەرائەتەکەی. چەند جوانە گوێ نەژاکێت، چەند گەورەیە خۆ بە خەردەل نەشڵدرێت، چەند ئازیزە زارێی چاوگەش بخەوێت و بۆنی سۆو نەیکوژێت. شاعیر لە ئاکامی ووداڵی ئەم هەموو تاوانانەدا مێژوویەك لە دەقدا دەخاتە بازنەی تاوان و لێپرسینەوە.

بنوو کۆرپە شیرینەکەم!
چیتر دەنگی دەستێژ و فێکە نایەت
بنوو ڕۆحە شەکەتەکەم!
بۆنی گاز و خوێن و جانەوەران نایەت. ... ل 574

شاعیر لە کەرنەڤاڵی مەرگدا بە گیان و جەستەیەکی ماندوو، تێڵای نائومێدی دەگرێتە ئەو ئارامگەیانەی کۆرپەکانی کورد لە هەڵەجە بۆ ئەبەد خەوتن و بیناییان لە دیدار کەوتوون. ئەوە ئەو جوانووسین و لاڵانەوە عیرفانی و ئینسانیانەیە شاعیر لە تەناسوخکردنی کردەیی هەموو مرۆڤێکی ووحیی و بە ویژداندا دەیچێنێت و لە گۆشەی دەقێکی پڕ تاسەدا شیوەنمان لەگەڵ دەگێڕێت.

ئیتر ئەو هێڵە تەریبانە ڕاست نابنەوە. ئارامگەکان پڕن لەو گوناهانەی بۆنی بەهەشتیان لێدێت. دواجار جەلاد پێویستی بە کوشتن و تەقاندنی فیشەکی شێت نەما. بۆنی گاز، خوێن و جانەوەریش کاری خۆیان کرد. مێژووش لە ئامێزی شەرمنترین سەکۆدا چاوی خستووەتە سەر لیباسی یوسفەوە. دوای هەر مردنێك توخمی کوشتن ئاشنایەتیمان ناکات.

بەرئەنجامی ئەم توێژینەوەیە دەرکەوتنی ترادسیۆنی کوشتنە لە شکڵی مرۆڤێکی جەلاد، یاخود شاعیر لە گومانەوە کەرنەڤاڵی ئەوەی بۆ کێشاوین، کە ئیدیۆلۆژیا لە هەر جەمسەر، پێگەیەك و ئاستێکدا بێت، تێنووە بە کوشتنی مرۆڤ، کاتێك مرۆڤ نەبێت بە کۆیلە و عابید. لە شاعیر وایە هەر جۆرە کوشتنێك و کۆکوژییەك، ئاماژەیە بە مەوجوودیەتی بەرانبەر، جا بەرانبەر لە هێزدا بێت، یان لە بێهێزدا بێت. شاعیر لە دەرکەوتەی ناهاوسەنگی ژیان، گەشەی زوڵم و تاواندا لە بازنەی باو دەردەچێت و هەموو بیر و باوەڕێك بە هیچ دەزانێت، ئەگەر لە خزمەتی تەواوی مرۆڤدا نەبێت بە هاوسەنگی یاسایی، کۆمەڵایەتیی و سروشتیی.

*ئەم لێکۆڵینەوەیە لە ژمارە 2ی هاوینی 2017ی گۆڤاری (کەلێن) بڵاوکراوەتەوە.

سەرچاوەکان:

1- میراودەلی، عومەر، زمانی دەق، هەولێر: وەزارەتی ڕۆشنبیری، 2008، ل. 33.
2- عەبدوڵا، عەبدولموتەلیب، زمان، بوون، شیعر، هەولێر: چاپخانەی موکریانی، 2010، ل. 55.
3- ماغوت، محەمەد، من ترس ڕۆحی سمیوم، و: شوان ئەحمەد، چ2، سلێمانی: ئەندێشە، 2016، ل. 59.
4- عەلی، بەختیار، لەودیو کورسیەکانەوە چی دەبینیت، ڕوانینێك لە ماناکانی کورسی، گۆڤاری هەنار، ژ (29)، سلێمانی، 2008، ل. 19.
5- عەلی، ئومێد حەمە، مرۆڤ لە نێوان هیچ و ناکۆتادا حەقیقەتی بوونی مرۆیی لە ئاسۆی فەلسەفەی بلێز پاسکاڵ دا، گۆڤاری هەنار، 2012، ژ (79)، ل. 60.
6- سابیر، ڕەفیق (دیوان)، چ1، سلێمانی: ناوەندی غەزەلنووس، 2014.

***عەلی مستەفا:**

لە ساڵی (1979) لە گوندی ئالماوانی سەروو لەدایکبووە. دەرچووی کۆلێژی زمان- بەشی زمانی کوردیی زانستگەی سەڵاحەدینە.
ئێندامی سەندیکای ڕۆژنامەنووسانی کوردستانە. فەرمانبەرە لە کۆلێژی پەروەردەی شەقڵاوە.
توێژینەوەو وتاری ئەدەبیی، پەروەردەیی، ژینگەیی، فیکریی و سیاسیی لە زۆر بڵاوکراوەکانی کوردستان بڵاوکردووەتەوە. چەند پەڕۆیەکی نووسینی لەکۆینەوە و شیکاری ئەدەبیی لەژێر دەستدایە.

عەلی مستەفا*
کۆلێژی پەروەردە- شەقڵاوە/ 2017

گۆگرتن لە بەدنگی … کامەران

چروستانی

بە چاوێکی غەمناکەوە دایکەکە تەماشایەکی کوڕەکەی خۆی کرد، کوڕەکەش نیگایەکی کرد و هیچ قسەیەکی نەکرد. دایکەکە بەبێ دەنگ چەند فرمێسکێکی ڕژاند هەرچەندە ئێویست غەمناکیی سەر دەموچاوی بشارێتەوە. کوڕەکە پرسی: دایە گیان بۆچی خۆت غەمناک ئەکەیت، بۆوا بکە هەورم و خەم لەو باسە ناخەم و ئەوەتا بە خەم بەدەنگ دانیشتووم. دایک لە وەڵامدا وتی: کوڕم، ئەگەر هیچ شتێک نەتوانم، ئەوا ئەتوانم بەدەنگیی کوڕەکەم بخوێنمەوە.
ئایا مرۆڤ دەتوانێت بەدەنگی بخوێنێتەوە؟ ئایا دەتوانرێت گوێ لە بەدەنگی بگرین؟
ئەم وتەی ئافرێتەکم بەبیر دەهێنێتەوە، کە دێیوت لە ئاخ و هاواری منداڵ، مرۆڤووی هەموو ئازارەکانی من و ئافرەتانی جیهان نووسراوەتەوە. بە هەمان شێوەش گەلێک جار بەدەنگی پەیامی خۆی وانە دەکات کە لەوانەیە بە دەربڕینێکی ئاسایی نەتوانرێت بگەیەنرێت، کاتێک لەناو ئەو بەدەنگییەدا کەمێک هەست و بیرێکە و دەربڕینی دەموچاو کەدەبنەوە.

دووبارە هەمان پرسیار: ئایا دەتوانین گوێ لە بەدەنگی بگرین؟
چەند ناوازەیە کاتێک مرۆڤ گوێ لە بەدەنگیی خۆی دەگرێت، چاوەکانی بۆئارامی لێک بنێت، گەشتێک بۆ بەدەنگییەکەی ناو ناخ و هەست و سۆز و هزری خۆی دەکات، گوێ لە دەنگە نەبیستراوەکانی تان و پۆی ناو ناخی بگرێت، جارێک بۆ دەشت و چیا و دەڤەکانی هەست و سۆزیدا بێت و بۆوات، جارێکی دیکەش بۆناو ڕووبەرووبوونەوەی بیرەکە و بۆچوونەکانی هەزردا بچێتەوە، ئاوەڕێک لە ڕابردوو بداتەوە و نیگایەکیش بخاتە سەر ئایندەی. لەناو ئەم گەشتانەدا هەمیشە بوار دەگوزەرێت بۆ ئەوەی بتوانرێت پارچە موزیکێکی جوانی ژیان بەدی بکەین یان دابەڕژین. خۆ ئەگەر بەسەر پاشماوەی شارێکی ڕووخاوی ناو ناخیشماندا تێپەڕین، ئەوا بۆلایەنی کەمەوە ئەبێت بۆ ئەزموونێک و گەلێک جاریش پانۆرامێک بۆ ئەوەی لە بەردەکانی ئەو شارە ڕووخاوەدا، خانچکەیەکی نوێ، گەڕەکێکی نوێ و شارێکی نوێ یان بۆلایەنی کەمەوە باخچەیەکی ڕەنگاوڕەنگی لە بنیات بنێینەوە.
گوێگرتن لە بەدەنگی جیهانێکی نەردین و تایبەت، تەنیا ئەو کەسەر چۆڕ و سوودی لە وەردەگرێت، کە دەتوانێت بەرجەستەی بکات، کە بچێتە ناو ئەو جیهانە بەدەنگەوە، نەک تەنیا جیهانە بەدەنگەکەی ناخی خۆی، بەڵکوو

لەناو ئەم جیهانە جەنجاڵەی سەردەمدا گوێگرتن لە بەدەنگیی کەسێک، چوونەناو پەیام و گفتوگۆی پشت زەردەخەنەیەک، گۆشەنیگایەکی چاوەکان، لەوکی خەمبار، ناوچەوانێکی گرژ گۆڵێک جار دەتبات ناو ئەو جیهانەی کە لەوانەیە بە وشە و دەربڕینێکی ئاسایی نەتوانرێت بڕجەستە بکرێت. جیهانی بەدەنگی و هەماکان جیهانێکی پڕ وشە و دەربڕینە، پڕ هەست و سۆزە، ئەو جیهانەیە کە دەتوانێت ناخی دوو مرۆڤ تێکەڵ بە یەکتر بگات و بچنە ناو قوڵایی ڕۆحی یەکترەوە، ئاگەرچی لە یەکتر دوورپش بن.
دەڵێن: ئاگەر بەردەوام بیرت لە کەسێک کردەوە، ئەوا بەگومان بەر لەوەی کە ئەو کەسەش بە هەمان شێوە بەبەردەوامی خەیاڵی لەلای تۆیە.
ئەمە ئەو جیهانە بچووکەی بەدەنگێیە کە دوو هەست، دوو ڕۆح، دوو هزر و دوو کەسایەتی پێکەوە دەبەستێتەوە.
ئایا ئێستا دەتوانین گوێ لە بەدەنگیی ناخی خەمان و کەسانی دیکەش بگرین؟

گەمەی ئاگر... یوسف مەنتک ئەحمەد

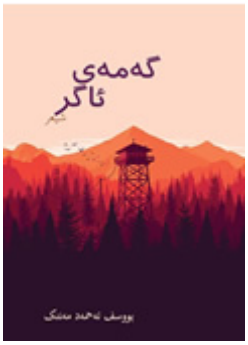

بۆ خوێندنەوەی ئەم کتێبە کلیکی ئێرە بکەن .....

هێزی میللی کوردی، جەنگی

سوریا، ئەمریکا و ڕوسیا ... ئاشتی ئیبراهیم ئەفەندی

لە میدیا جیهانیەکان و ناوچەییەکان، جەنگی سوریا لە ژیر ناونیشانی "جەنگی مەدەنی"، پێناسە و ناسنراوە، بە کۆمەڵگەی نێو نەتەوەیی. پێویستە ئەو ڕاستییە بوترێت، کە ئەو ناونیشانە نیوەی ڕاستە، نیوەکەی دی باسی لێوە نەکراوە کە، جەنگی سوریا " جەنگی مەدەنی و جەنگی جیهانی سێیەم"، کە لە سەرەتای ئەو سەدەیە، بە شێوەیەکی جیاوازتر، لە جەنگی جیهانی یەکەم و دووەمی سەدەی ڕابردوو، پێیەو دەکرێت، لەلایەن زلهێزەکانی ناوچەکە، دنیا و ئەو وڵاتانەی کە لە ڕووی ئابووری پێگەی بەهێزیان هەیە لە بازاری دنیادا.

ناساندنی جەنگی سوریا، بە "جەنگی مەدەنی"، لە نێو کۆمەڵگەی نێو نەتەوەیی، لە لایەن میدیای زلهێزەکانی دنیا، بە مەبەستەوە کراوە. زلهێزەکانی دنیا دەیانەوێت، خەیان بدزنەوە لە لێپرسراوەتی ئەو تاوانە گەورەیەی کە ٧ ساڵە، ئەنجام دەدرێت دژ بە مرۆڤایەتی، کە لە ئەنجامیدا، چوار سەد هەزار سوری کوژراون، پێنج میلیۆن پەنابەرن، شەش میلیۆن دەربەدەر و بە جۆگە و ڕۆگەن. ئەگەر سەرنج بدەین، لە هیچ میدیایەکی جیهاندا، لە ژێر مانشێتی "جەنگی جیهانی سێیەم" دا ڕووداوەکانی سوریا ڕووماڵ ناکرێن.

"جەنگی مەدەنی"، لە واقیعی دنیای ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستدا هەیە، کە لە ئەنجامی ناتەبایی و کێشە و نەگونجانی گەلانی ناوچەکە لەگەڵ یەکتری وەکو، ناتەبایی، نێوان کەمە نەتەوەکان. بوونی گروپی ئیسلامیی هەڵگری مەزهەبی جیاوازی وەک شیعە، سوننە، سەلەفی و سۆفی و دەیانی دی. بوونی بیروباوەڕی چەپ و عیلمانی، کێشەی سەرەک و دەستەاتی دیکتاتۆر و گەندەڵی و پیسخوری کە گەشەی زیاتری کردوە. دەستدرێژە نامەوای زلهێزە ناوچەیکانی وەک ئیران و تورکیا بە وڵاتانی دراوسێی وەک سوریا، عیراق، لبنان.

ناکۆکی نێوان زلهێزەکانی دنیا بە بەرژەوەندیی و دەستکەوتی ماددی لە ناوچەکەدا، چی لە سەپاندنی دەسەڵات و هەیمەنەی خەیان، چی بە بوون بە تاکە هێز لە سەر ئاستی دنیادا بە تایبەتی لە ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست کێشەیەکی بەردەوامە. وەک ئەوەی لە ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستدا ڕووداوە، زلهێزەکانی دنیا، ئەورووپا، ڕوسیا، ئەمریکا و تا دەگات بە چین، مەترسی سەرهەڵدانی گروپی سیاسیی و ئایینی و

مەزهەبییان لە نێو خودی وڵاتەکانی خۆیاندا هەیە و لە سەرتای سەرهەڵدانیەتی، کە دەیانەوێ پێشی پێ بگرن، بەهەی ئەوەی، مەترسی دروست دەکات، لە سەر بڕژەوەندییەکانیان، سنووری دەسەڵات و یەکگرتوویی وڵاتەکانیان. نمونەیەکی دی ئوستڕالیا، کێشەی لەو جۆرەی هەیە، بە تایبەتی بەهەی ئەوەی، هاوسنووری ئاوە لەگەڵ مالیزیا و ئەندونیزیا، کە دوو دەوڵەتن و بزوتنەوەی ئیسلامیی تەددا لە گۆشە کردنە، هەروەها رەژیەک لە ئەوانەی کە ڕوویان لە ئوستڕالیا کردوە لە وڵاتانی ڕۆژهەڵاتی ناوەاست و ئاسیاوە هاتوون کە زۆربەیان موسڵمانن. هەڕەتوەکان لە نەویاندا لایەنگریان دروست کردوە، هەر چەند بە ڕەژیەکی ئەجگار کەمن، بەڵام لەگەڵ ئەوشدا، ئوستڕالیا هەر لە ئەستاوە لە هەوڵی ئەوەدایە، کە پێشگیری لە گۆشەکردنیان بکات. ئەمانە هەمووی هەکاری گرنگن و بوون بە هەوێنی، هەڵگیرساندنی "جەنگی مەدنی و جیهانی سێیەم" لە سوریا.

زلهێزەکانی دنیا، خوێندنەوەی تەواوی بارودۆخەکەیان کردوە، زانیارییان هەیە کە کام گروپی تونددەوە، لە کام وڵاتی زلهێز مەترسی سەرهەڵدان و گۆشەکردنی هەیە، کە ئەمە هەکارێکی گرنگە، هەر یەکە و لای خۆی ئەو گروپە وەک کارتی فشار بەکاردەهێنێت دژ بە ئەوەی دی بە سپاندنی مەرجە سیاسیی ئابووری و سەربازیەکانیان. نمونە، ئەمریکا زانیاریی هەیە، کە ئەو گروپە چەکدارەی لە غوتە، دژ بە ئەسەد ڕاوەستاون، ئەو گروپەن کە ڕووسیا مەبەستی لەناوبردنیانی هەیە، لە ئەنجامی ئەوەدا، ئەمریکا ژیاندنەوەی داعش و ئەو جۆرە گروپانە، وەک هەڕەشەیەک دژ بە ڕووسیا بەکاردەهێنێت.
بە دنیاییەوە، پێشوەخت پلان و تاکتیک و ستراتیژیەتی ئەو جەنگە دارژراوە، لە لایەن زلهێزەکانی دنیا. گەڕانی جەنگ، پێشوەخت دیاری کرابوو، کە شونێک بێت، دوور بێت لە وڵاتەکانی خۆیان. هەروها مەبەستیان بوو، جەنگێک هەڵگیرسێنن بە ئەوەی هەموو لایەنگر و دەستی هەڕەتوەکان، لە چوارقورنەی دنیا ڕووی تێبکەن، لە یەک شوێن کەبێنەوە بە ئەوەی لەناوبردنیان ئاسانتر بێت.

جەنگی سوریا، هێژ دوای هێژ، سەختر و خوێناویتر دەبێت، تا گەیشتووە بە ئاستێک نەتوە یەکگرتووەکانیش دەسەڵات و توانای ڕاگرتنیان نییە، نمونە مانگی ڕابردوو نەتوە یەکگرتووەکان، بە ۳۰ ڕۆژ ڕاگرتنی جەنگیان ڕاگەیاند بەڵام هەندێک لە لایەنەکان پشتگوێیان خست بە تایبەتی تورکیا. هەکاری ئەوەش بە ئەوە دەگەڕێتەوە کە گەلێک گروپی چەکدار، وڵاتانی ناوچەکە و دنیا لەو

جەنگەدا ئاماون.
لە سەرەتای هەڵگیرساندنی شەڕی سوریا لە ٢٠١١وە، بە سەدان گروپی چەکدار یەکیان گرتوە، هەر زلهێزکی دنیا و ناوچەکە جگە لە سوپای فەرمیی خۆیان بە دۆیان گروپی چەکداریان لە ژێر ناوی جیاجیادا دروستکردوە، کە لە ئاکامدا نزیککردنەوەیان لە یەکتر ئاسان نییە هەر یەکیان مەرج و ئامانجی تایبەتی هەیە.

تورکیا، دوژمنی سەرسەختی کوردە بە تایبەتی یەپەگە. ئەنقەرە، نەک هەر ئازادی بە میللەتی کورد نەوا نابینی، بگرە هەموو جارەکیش پەداگری دەکات لەوەی کە دەبەت کورد تەنیا لە دانیشتن و گفتوگۆکانی "ئاشتی"یشدا ئامادە نەبن. ئیران و ئەسەد و عیراقیش بەهەمان شێوە. ئیران و ڕوسیا، پشتیوانی لە مانەوەی ئەسەد دەکەن. ئەمریکا دژیانە لەگەڵ ئەوەی ئەسەد، وەک کابرایەکی عیلمانی خۆی دەنوێنێت بەڵام لە هەمان کاتدا بەکرێگیراوی روسیایە، کە دوژمنی سەرختی ئەمریکایە. ڕوسیا، خوازیارە شەڕی جیهادیەکان بە ئەسەد بکات لە غوتە و لە هێگەی ئەوەوە بە یەکجاری لە نێویان بەرێت، بەهەی ئەوەی ئەو جەرە گروپە، ئەوانەن کە مەترسیان هەیە لە نێو ڕوسیا گەشە بکەن. گروپەکانی غوتە، سی گروپن نەگونجاون، کاتێک کە دەتە سەر دابەشکردنی پشک و بەرژەوەندیی، دژ بە یەک دەچنە سەنگەر.

هەموو لایەنە بەشداربووەکان، تەماحی ئابووری، سیاسیی و سەربازیان لە ناوچەکەدا هەیە، وەکو ئیران و تورکیا خوازیارن ئیمپراتۆریەت لە ناوچەکە دابمەزرێنن. ڕوسیا، ئەورووپا و ئەمریکا بە تەماحی ئابووری و دەسەڵات و هەیمەنە دەجەنگن. گروپە تووندەوە ئیسلامییەکان دوای سەرکەوتنیان دیانەوێت، بنکەیەک بە خۆیان دابمەزرێنن لەوەوە پەلوپۆ باوێن و سنووری دەسەڵاتیان فرەوان بکەن و دەستبگرن بەسەر خیروبێری ناوچەکە. تەنیا کورد نەبەت کە تەماحی هیچی نییە، تەنیا بەدەستهێنانی ئازادی و فەراهەم کردنی ژیانێکی هەمن و ئاسودە لە سەر ئەرز و خاکی خۆی لە نێو چوارچێوەیەک و دەسەڵاتێکی سیاسیی فەرمی. کورد میللەتێکی موسالیمە، چاوی لەوەدا نییە، دەست بگرێت بەسەر خێروبێر و سامانە سروشتیەکانی ناوچەکە یان ئیمپراتۆریەت دابمەزرێنێت، دەستدرێژی بکاتە سەر ماف و ئازادی میللەتانی دی هەر وەک چۆن ئیران و تورکیا لە هەوڵی ئەوەدان.
گرفتەکان، لەو ناوچەیەدا، گەلێک ئاڵۆز و تێکهەڵکێشراون، زەرینەی سادەی نێو میللەتەکان سەرودێری لە دەرناکەن، بە تایبەتی خەڵکی سادەی سەر شەقامی کوردی. بە دنیاییەوە بە دۆزگای هەواڵگری، زلهێزەکانی دنیا و ناوچەکە بە تایبەتی بە ئیتیلاعات و میتی تورکی

گەیشتوون بە سەرۆ داوکان، لەسەر ئەو بنەمایەدا پلان بۆ دژایەتی و جەنگ و هەڕەشە سەربازیەکان دادەڕژێن، لە سەر مێزی گفتگۆدا داواکاری و مەرج و ئامانجە سیاسی، سەربازی و ئابووریەکانیان تاوتوێ دەکەن.

لە بارودۆخێکی جەنجالی لەو جۆرەدا، لە ڕۆژئاوای وڵات، بە هیمەتی شەهیدقانان، جەماوەرێکی و سەرکردەکانی، خەباتگێڕیکی بێ وێنەیان لە مێژوودا تۆمار کردوە، وەرای ئەوەش، لەم بارودۆخە دا کورد پێویستی بەوەیە، یەک بگرێت، خەبات لە هەر چوارپارچەی کوردستان، هەزێکی چەکداری میللی سەرتاسەری پێکبهێنێت، کە بە گومان، ئەگەر هەوڵی جدی بۆ بدرێت، ئەو هەزە میلیۆنی ژمارەی لە ٢٠میلیۆن کەمتر نابێ، لە ژێر یەک ئاڵا و ڕابەرایەتی یەک سەرکردایەتی، دەستەی ئاراستە بکرێت، لە هەر لایەک مەترسی، هەڕەشە و شەڕ دژی کورد هەڵگیرسا، ئەو هەزە هێزە لەو شوێنە بکات و کاری بەوە نەبێت کام زلهێز یان کام وڵات شەڕی کە دەکات. بەمجۆرە کورد، دەتوانێت لە گۆڕەپانەکە سەنگەکی قورستری هەبێت، هەموو لایەنەکان هەژماری بۆ بکەن و لەی بگەڕێنەوە. لە دەرئەنجامدا، ڕێگر دەبێت لە دووبارە بوونەوەی کارەساتی جاری ئەنفال، هەڵەبجە و شەنگالێکی دی و بە تاڵان بردنی ماڵ و منداڵی. تا هەتایە ئیتر کەس ناتوانێت جارێکی دی نێک تەنیا دەستدرێژی بکاتە سەر خاک، بەڵکو ناتوانێت پێنجە بۆ یەک تاڵە موی سەری یەک ئافرەتی کوردیش درێژ بکات.

لە بەرانبەر ئاوێنەدا … شێعرێک لە ماسیمۆ بۆنتەمپللی

پێشەکی و وەرگێڕانی: زانکۆ یاری …

ماسیمۆ بۆنتەمپللی (Massimo Bontempelli)، ڕۆمانnووس و شاعیر و ڕۆژنامەنووسی بەناوبانگی سەدەی 19ی زایینیی ئیدەبیاتی ئیتالییە کە لە ساڵی 1878 لەدایکبووە و لە ساڵی 1960دا کۆچی دوایی کردووە.
ماسیمۆ لە پارێزگەی پێشکۆتووبوونی ئیدەبی ڕیالیزمی جادوویی‌دا

بارێکی گرنگی بوو، ٢٣ کتێب لەم نووسەرە بەرجەستەن. هەمانی"مرۆڤەکان لە تەپەبینی هەژگار" کە بە فارسی وەرگێڕدراوە و هەمانی "شەتڕەنج لە بەرانبەری ئاوێنەدا" کە لە ١٩٢٢ نووسراوە و یازدە ساڵ دواتر بەناوی "Chess Set in the Mirror"، بڵاو کراوە. هەمانی ""La scacchiera davanti allo specchio نووسراوەیەک لەمەڕ شەتڕەنج نییە، بەڵکوو خوێندنەر هووبەووی چیرۆکێک سەرقاڵ دەکات کە جار وایە بە پێکەنین هانی دەدات. بە بڕیاری چیرۆکەکە، هەدی هەدی خەڵکی لەنێو ئاوێنەکەدا دەدزێتەوە و کەسایەتیی سەرەکیی ئەو کوێکی تەمەن دە ساڵانە کە خەڵکی لەو پێی ئاوێنەکە و لە دونیایەکی جیاواز دەبینێتەوە کە بە هەکارێکی نادیارەوە، لە ژوورێکی خاڵی حەپسکراوە و لەسەر شەمینەیەک، تەنیا سواری شەتڕەنج و ئاوێنەیەک دیارە و ئیدی هیچ. نە هەر ژوورەکە، بەڵکوو ئەوپێی دیمەنی دەرەوە ناخۆش و دڵگیرە.
شێعری "لە بەرانبەر ئاوێنەدا" (بە ئیتاڵی: Davanti allo specchio)، یەکێک لە شێعرە سەرنج ڕاکێشەکانی ماسیمۆ_یە و ئەمە یەکەمین وەرگێڕانی کوردیی ئەو شێعرەیە کە لەردا دەیخوێننەوە:

لە بەرانبەر ئاوێنەدا
لە ڕۆژێک
ووناک لە تەشکی هەتاو
پڕ لە ئاوات و ئاکام
پڕ لە شنە بایەک کە لە پەنجەرەوە دێتە ناو،
سەر خۆش لە بۆنی گوڵانی نێو بەستان
لە شوێنێکی بەدەنگ
هەستی بەختەوەر بوونم دەکرد
بەختەوەری بە هەی ئەفسوونی سروشت
هەڵدەفڕم
لە بەرانبەری ئاوێنە،
کەزییەکانم ڕازانەوە
وخساریشم،
بە ئەسپایی گەرانی دەڵمەوە
هەتاوی ئاگرین
کەم کەم بەرەو ڕۆژئاوا دەچێت
شەو کۆتایی پێ دێ
بەدەنگی دووری تێک شکاندبوو
خۆم لە بەرانبەری ئاوێنەدا نوێ هاتە پێش چاو
بەڵام بەداخەوە،

دەنگی من شۆڕشکێکی تێ نەشکاند
لە ناکاو ڕۆحم خەمین بێ
تەنانەت بولبوولیش
نەیدەچریکاند…

(ئەم بابەتە لە گۆڤاری پارناس [زانستگای کوردستان]، ژمارەی 10و9، زستانی 2714 چاپ کراوە)

کچێك لێباران … شیعر: هاوار تێیب … دەنگ: کێمال میرکی

ئەم مەملەکەتە … حەمە هیوا

حەزدەکەم عاشق ببم
عاشقی کچێك کە بەزمارەملێ پارچەیەك
قوماشی کرابێتە سەر
عاشقی کچێك هەموو ژیانی لە ژورێکدا بەسەربردبێ
هەموو خەونی هەبوونی کەمانچەیەکی هەش و لێکردنەوەی گوێکی
ئەرخەوانی بوبێ،
کچێکم خۆشبوێت کە پێم بڵێت تا دواهەمین سەفەر وەك کچکردوویەك
لەگەڵت ڕادەکەم.
هەموو بەیانیەك
بە ئاوازی پەرەسێلکەکان لە خەو بە ئاگا بێین
و
لە دەشتاییەك پێکەوە نوقمی چاوانی یەك بین و کەروێشکێکی سپی و
سێ بێت
و

ئەکەردیەنمان بۆ بژەنێت
گشت پەپوولەکان بڕن و بە دیارمانەوە بنیشن و بفڕنەوە.
.....
نیشتیمانم خۆش ناوێت،لە بری نیشتیمان منا٠کی سوا٠کەرم خۆشدەوێت
و هەموو پیرۆزیەکان دەکەم بە فیدای،ئا٠ای نیشتیمان دەهێنم و
پارچە پارچەی دەکەم وەك پەڕیەك و فرمێسکی گشت منا٠ە بۆنازەکانی
پێ ئەسڕمەوە.
نیشتیمانی من لێوان لێوە لە بونی حاجی ئاغاکان،گشت حاجی ئاغاکان
لە گۆ٠ەپانێکی لماویدا کۆدەکەمەو
گشت کچە غەمگینەکان لە زیندانی ئەواندا دەردەهێن،وەك ێیشۆ٠ەیەك
لە قەفەزدا،بۆنی مرۆڤ بونیان پێ دەناسێنم.
.....
لەم مەملەکە شانازی هیچ شتێك ناکەم
لێرە
منداٍ٠ەکان لە بری ئەوەی
فێری وەفاداری و خۆشەویستی بکرێن،
فێری لێکردنەوەی گوێ دەکرێن
دایك و باوکانی ئێرە،
لە بری ئەوەی وەچەکانیان فێری پاکیزەیی بکەن
فڕ دەکرێن،
لاپەرەی کتێبەکان بدڕن و کۆلارەو فڕکەی پێ دروست بکەن،
لێرە لە بری ئەوەی مرۆڤەکان گوێ لە میوزیك بگرن،
گوێ لە مەلاکان دەگرن،
ئەو مەلایانەی پێیان وایە
شەرەف لە پارچە گۆشتێك دایە
ئەو مەلایانەی کە پێیان وایە
لێدانی دایك و باوك شیفایە!

10/3/2018

قازانجی جەنگ لە چیدایەو بە کێیە ...؟! ... موزەفەر عەبدوڵا

لەمساڵدا بای ١٧ملیارو نیو چەکمان فرێشتوە ... پەتین وادەیت.....

لە سەرەتای ساڵی ١٩٩٠ وە ،کە بە کۆتایی هاتنی جەنگی ساردی نێوان بلۆکی ڕۆژئاوای سەرمایەداری بازاری ئازاد بە ڕابەری ئەمریکاو، بلۆکی ڕۆژهەڵاتی سەرمایەداری دەوڵەتی بەڕابەری یەکێتی سۆفیەتی بەناو شۆسیالیستی هەرسهێناوە ،تا ئیستا هەمو مێژووی سەدکانی ڕابردوو بە قەد ئەم نزیک بە سی ساڵە جەنگی کارساتباری بەخەیاوە نەدیوە .ئەو کوشتو کوشتار، ئاوارەیی ، دەربەدەری ، پەنابەری ، بێکاری ، هەژاری ، قاتوقڕی و دوژمنایەتی یە نێوان خەڵک کە دورستیان کردوە وێیانداوە لەهەمو میژویی ڕابردوی سەدکانی تری نەبوە.لە کاتێکدا هۆشیاری و زانستو زانیاری و لەهەمو بوارێکدا لەهیچ سەردەمیکدا وا پڕە سەندو نەبوە.هەر بۆیش لەم سی ساڵە هەواڵو پرسو ڕاگورینەوەو هەوەست گرتن لەبارەی جەنگەوە بۆشی نێوەی زیاتری هەمو دامودەزگای ڕاگەیاندنکان و قسەوباسی سیاسەتمەداران و هەر مرۆڤێکی ئاسایی بوە وەکوک پیویستی خواردنی ڕۆژانەی لێهاتوە.

بەڵام زیاتر بونی کارساتکان لە ڕووی سیاسی یەوە لەوەدایە کە بۆشی هەرە زۆری مرۆڤکان ، تەنانەت ڕاڤەکارە سیاسی یەکان و چاودێرانیش ، پێیان وایە هەکاری ئەم جەنگانە لەسەرو ئیرادەی مرۆڤکان و حزب و دەسەڵاتو ڕژەمو سیستەمە سیاسی یەکەی دونیادایە. زۆر بە دەگمەن دەبینین و دەبیستین دەخوێنەوە کە ئاماژە بەوە بدەنو جەختی لەبکەنەوە کە بابە جەنگ درێژەی سیاسەتە بە شێوەی هەرە تووندو تیژی یەکەی .سیاسەتیش جگە لە سەرخانی ئابوری زیاتر هیچی تر نی یە . ئەم ڕایە لەسەر جەنگ هەمو ڕاڤەکاران و سیاسەتمەداران و چاودیران لە من باشتر دەزانن بەڵام کەشکەی ئەویە کە دەگمەنیان لە ڕواڵەتی ململانێی و بەرژەوەندی ئابوری و سیاسی یە چینایەتییەوە هەم لە تەزو ڕایەکەو هەم لە جەنگەکان دەڕوانن.

بەڵام کاتێک جار جار قسەی هەندێک لە سەرکەکانی جیهانمان بەرگوێ دەکەوێت لەسەدا سەد ڕاستی ئەو ڕاو تێزمان بە دەستەلمەت کە بەڵ

هەمو جەنگەکان پەویستی یەکی حەیاتی ئابوری سیستەمە چینایەتی یەکانن لەوی کەمەگا دابەش بوە بەسەر چینە کەمەایەتی یەکان لە دەوری موڵکداری تایبەتی . وە ئەمەش بەتە هەکارو سەرچاوەی سەرەکی هەگیرسانی جەنگ.سیستەمی ئابوری وسیاسی ئەم دوو سە سەدەیەش کە سەرمایەو سەرمایەداری یە جەنگی کردەتە پەویستی یەکی هەمیشەیی بە بەدەست هینانی قازانجی سەرمایەو ەاگرتنی دەسەاتەکەی.
جا ئەم قازانجەی سەرمایەیە لە زەر بوارەویە.یەکەک لەو بوارانە قازانجە لە بواری فرەشتنی چەکو تەقەمەنی.ئەمە لە قسەکەی فلادمیر پەتین بە ئاشکرا دیارە کە لە کۆبونەوەی لەگەە دەزگایەکی کاروباری جەنگو پیشەسازی چەک کردونی و دەەیت
تەنها لەمساەدا زیاتر لە ۱۷ ملیار دەلار چەکمان فرەشتوە.

جا خوەنەرانی ئازیز..! کاتەک ئەم ەەژە قازانجەت بەرچاو دەکەوەت کەمەک بیری لیبکەوە ئەمە تەنها ژمارەیەکی ەووت نی یە لە دەمی پەتین وەک بایەک دەرپەەی بەت ..نەخەر ! بەەکو ئەم ژمارەیە مانای قوەی ئابوری وسیاسی و..هتد هەیە.
ئەو روسیایە لە سەرەتای نەوەد کە هیچ نەبو لە دوای هەرەسی سەقیەت و ئەمریکا وەک مشک یاری پەدەکردو شاپو شەپازلەی لەدەدا بە تایبەتی لە دەورانی یەلستن. ئیستا بەتە ئەو زلهەزەی کە پەتین زەر جار شاپو شەپازلە لە ئەمریکا دەدات .
دیارە ئەم ۱۷ ملیار قازانجە دەچیتە سەر ئابوری روسیا کە ئابوری سەرمایەداری یە نەک فیودالی و کەیلایەتی . ئینجا جا بیهەنینە پیشەو چاو ئاخو خودی ئەمریکاو فەرەنساو بەریتانیاو ئەلمانیاو چین و زەری تر جەند قازانجیان تەنها لەمساەدا کردو؟!!
پرسیارەکی سەرەکی تەر ئەویە ئەم هەمو چەکە بەسەر کەو کەی ولەکویدا بەکار هاتووە ؟! بیگومانە هەموی بە سەر ئیمەدا لەم وولاتانەی وەک عیراقو سویاو لیبیاو یەمەن و وولاتانی تری گیرەدە بە قیرانو ململانی و شەر لە کیشوەرەکانی تریش.وە کە لە داهاتوشدا جەنگی تر .تەنانەت جەنگیکی تری سەرتاپاگیری جیهانی لەبەردەم دەرگاماندایە ئەگەر دژی ئەم جەنگانەی ئیستا نەوەسینەوە.

با بیهەنینە بەرچاومان تەنها بەم حەقدە ملیار دەلارە چەکو تەقەمەنی یە چەند کەس لەم وولاتانە کوژراونو بریندارو پەککەوتە بونو ئاوارەو برسیوبەکارو هەژار بون..هتد
بیهینینە بەرچاومان ئەگەر ئەم ۱۷ ملیارە تەنها بە بواری تەندروستی بەکارهاتبا لە ەوسیا خەک چەند سودمەند دەبون.ەەنگە بەەن و بپرسن ئاخر روسیای پەتین لە فرەشتنی ئەم جەنگەو چەکانە

قازانجی کردوە بە باشو باشتر کردنی ژیانی خەڵکەکەی.؟!
گومانی تیا نی یە ئەمە ئای هەندێک لە نوسەرە نوکەرە بێئاگاکانی دەوری پێتین و ترامپن کە بە قازانجی سیستەمەکەیان دەیکەن. یان نوسەرگەمژەکانی خوارەی سیستەمەکەیانن کە بەرامبەر کرێی نوسینکەکانیان وەری دەگرن تا ئەوارە قاپە ئارەقە فەلەکەیانی پێ بخونەوە .خۆ ئەگەر ئەمە رای بەشێک لە و خەڵکە ستەملیکراوە بێت ئەوە ئاکامی نا هەشیاری چینایەتی وگۆڕ بونیانە بە بیروباوەری نیشتیمانچێتی و نەتەوەچیتی ئەو دیاردە سیاسی یانە.
لە ئاستیدا ئەگەر ئەو جەنگانەی بەناوی پاراستنی خەڵکی ئەو وڵاتانەوە کراوە کە ئێمەکانو سەرکەکانیان بەریان خستون وا پەوپاگەندەی بە دەکەن وەک پێتین و ترامپ و بلیرو ئوردۆگان و گۆرەو بچوکیان ئەوە دەبو ئەستا لەو وڵاتانە هەژاری و بێکاریو برسێتیو ئاوارەییو بێخانەولانیی دەیان دیاردەی تری خراپ نەبوایە.
بەڵام دیارە ١٧ ملیارەکەی پێتین لەشەڵەکاندا تەنها لە قازانجی سەرمایەو سیستەمە سەرمایەداری یەکەیدایە.

دژایەتی شیعەی عیراق بۆکورد خەتای ئەم دەسەڵاتەی خۆمان نیە؟ … عیماد عەلی

زۆرجار ئەو پرسیارە لەخۆمان دەکەین؛ بۆچی دەنگی کاندیدەکانی عیراق بە دژایەتی کورد زیاد دەبێت؟ وەك دیارە ئەم حاڵەتە؛ واتە دژایەتی کورد لە نێو پێکهاتەی شیعەدا زیاتربووە، کە لە کاتی رژێمی بەعسدا بەپێچەوانەوە بوو، ئەمیش؛ واتە ئەم گۆرانکاریە گەورەیە لەبەر چەند هۆکارێکە کە لە پاش روخانی سەدامەوە هاتۆتە ئاراوە و بە تایبەتی لە هەڵبژاردنی پێشووەوە بۆتە دیاردە لە نێو ئەو خەڵکەی باشوور و ناوەڕاستی عیراقدا، لێرەدا قسەم لەسەر کۆنەبەعسیەکان و پیاوانی رژێمی پیشوو نیە و تەنها باسم لەپێکهاتە شیعەکیە بە گشتی، بۆ؟
لە رووی کۆمەڵایەتیەوە کە هەردوو پێکهاتە شیعە و کورد هاوبەشێکی

نزیك بوون لە زۆموزۆری سەدام و لە پاش روخانی ئەو رژێمە، ناوچەکانی ناوەراست و باشوور لەبەر هەر هۆکارێك بێت ئەو پشکەوتنەی بەچاو نەبینی کەلە کوردستان و لەبەر کۆمەیك هۆکاری بابەتی و خودی لە رووی سیاسی و ئابووریەوە رووبدا. بەڵام ئەوەی ئەوە زیاتر لە سەقامگیرنەبونی سیستمی سیاسی عیراق و هاتنە ئارای قۆناغێکی کاتیی بۆ یاسای تایبەت بە هەرێم و پارێزگاکان و پشتبەستن بە چالاکی کەسی و میزاجی شەخسی کاریگەری گەورەی لەسەر دیدی پێکهاتەی شیعە بۆ کورد فەرزکرد . هەستکردنی شیعە بە دواکەوتنی لە زەرینەی ئاستەکاندا، لە ژیانی تایبەتی و گستیاندا لە کوردی هاوخەم و هاوبەشیان لە زوڵم و زۆری رژێمی سەدام بە پێچەوانەوە کەوتەوە و ئەوەی لایان جێگیربوو کە کورد لە مافەکانی ئەوان دەخوات و لەسەر حساب و نەوتی ئەوان پێشدەکەوێت و ژیانی هاوڵاتیانی پەرەدەسێنێت، بۆیە زیاتر خەڵکانی شۆفینی و کۆنەبەعسی و رەگەزپەرست؛ رۆڵی گەورەیان هەبوو لە گۆرینی دیدوبۆچونی پێکهاتەی شیعە لەسەر کورد، ئەمەش لەگەڵ ئەوەی کورد بەخۆی هیچ کارێکی ئەوتۆی نەکرد بۆ مانەوەی هاوخەمی و هاوسۆزی لە دەرئەنجامی هاوناڵاندنی ئەم دوو پێکهاتەیە، لە پێناو هاوبەشی و بەشداری هەمەچەشنی هەردوولا و پێکهێنانی بەرەیەکی هاوبەش و درێژەپێدانی تادواجار و یەکترتەواوکردن لە لایەکەوە، لە لایەکی تریشەوە لە رووی ستراتیجیەوە هیچ هەوڵێکیان نەدا بۆ بنیاتنانی دەوڵەت کە بۆهەتایە پێویستمان بەوان نەبێت. بۆیە تەنانەت هاوکێشە کۆمەڵایەتیەکە کۆرانکی ئەوتۆی تێدا دروست بوو کە گۆرانی هاوکێشەی سیاسیشی لەگەڵ خۆیدا دروستکرد .

بۆگومان دیدوبۆچونی سیاسی زادەی بەرهەمی بیر و دیدی کۆمەڵایەتیشە، بە تایبەتی بە پێی ئەو میکانیزمەی هەبژاردن کە دەرهاویشتە و بەرهەمی دیدی خەڵکە بۆ بەرنامە و هەڵوێست و دیدوبۆچونی کاندیدەکان بۆ پرس و بابەتە هەمەگیرەکان و بۆچونی کاندیدیش لەمەر کورد و ژیان و گوزەرانی لە دەرئەنجامی کارگەریی بینینە مێژوویی کەڵەکەبووەکەی تێوانینی عەرەب بۆ کورد و ئەو رەگەزپەرستیەیە کە وەك پشکێی هەمیشە گەشاوە لە هەناویاندا دەتروسکێتەوە و، زۆرجار لە ئیرەیی و چاوچنۆکی لەهەر جموجوڵێکی کورد وایانلێدەکات ئاواتەخوازن مانەوەی کورد بە ژێردەستەیی ئەوانبن. ئەمە ئەگەر ژمارە کەمێکی خەڵکی ڕۆشنبیر و مرۆڤدۆست و بە تایبەتی زەرینەی چەپەکانیان لێدەرکەیت، بەڵام زەرینەی دەنگدەر لە جۆری یەکەمن و ئەوان دەرچوونی کاندیدەکان یەکلایی دەکەنەوە، بۆیە زەرینەی ئەوانەی کە دەنگی باڵایان لە هەبژاردنەکاندا هێنا لەم جۆرانەبوون کە دژایەتی ئاشکرا و نهێنی خۆیان بۆ کورد دەردەبڕی و

زیادەڕۆیان لە ڕەخنەگرتن لەکورد دەکرد.
بۆ ئەم هەڵبژاردنە" ئەوەی تا ئێستاش عەبادی لەسەر دەروات و سێی لێدەکاتەوە و لەبەرچاوی گرتووە، پشتبەستنە بەو بۆچونانە لەمەر بەدەستهێنانی دەنگی ئەم جارەی هەڵبژاردنەکان، وا بەئاشکرا دەیبینین کە هەموو بریارەکانی لەمەر کورد لەم ڕوانگەوە دەدرەکرێن و تەنانەت لەبەر ئەو ترسە مافە دەستوریەکانی کورد ناسەلمێنێت، تاگەیشتە ئەوەی جەخت لە پێشێلکردنی زۆرێک لەیاساکانیش دەکاتەوە، ئەگەر پەیوەندی بە کوردەوە هەبێت . بۆچی ئەم هاوکێشەیە کڕاوە؟ ئەمە زیاتر بۆ خودی ئاستی ڕۆشنبیری خەڵکی عەرەبی عیراق و ڕەفتاری سەرکردایەتی و دەسەڵاتی کورد و خوێندن و هەواڵستی نادروست بوو کە وای لەعەرەب کرد بگەنە ئەم وەزعە و حەسودی بە کورد بەرن و هەموو شتێك بکەن بۆ گەرناوەی کورد بۆ چوارگۆشەی یەکەم. خەتای دەسەڵاتی کورد لەوەدا بوو کە هیچ پلانێکی بۆ ئەم مەبەستە نەبوو و ڕەفتاری وای دەکرد کە هانی ئەم بۆچونە بدات، بۆ نمونە؛ ئیدعای هەوڵرکردنە دوبەی دەکرد بۆ گرنگیدان بە دوارۆژی کورد و، وەك خۆنیشاندان و لەخۆباییبوون دەجوڵایەوە، بەرزکردنەوەی باڵاخانەکان و پڕزلێدان، نمونەیەکی زەر زەقن لەمبارەوە بۆ ئەوەی هیچ جۆگیربونێکی سیاسی لەگەڵدا بێت، کۆ لەدونیادا بینیوەتی کە تۆ ڕزقت بەدەست کەسێکەوە بێت و لە ڕزقەکەی خۆی پیاوەتی بەسەرەوە بکەیت؛ کەس هەیە چاکسازی گەرەپانی یاری تۆپی پێی شەعبی بەغدای لە لایەن نۆچیروان بارزانیەوە لەبیر نەبێت، کەس هەیە یارمەتی مادی خەڵکی ناوەڕاست و باشووری عیراق زۆر جار لە زۆر بواردا لەلایەن ئەم دەسەڵاتەوە لەبیربکات کە جگە لە هەستوروژاندن هیچیتری لێسەوز نەبوو. بە ئەزمونی شەخسی لەو کاتانەدا بۆمان درکەوت کە ئەو کەسانەی ناوەڕاست و باشووری عیراق چەند لەمەر ئەو کردەوانە لە ڕووی سایکۆلۆجیەوە بریندار دەبوون. لە لایەکی ترەوە سیاسەتکردن و هاوپەیمانێتی لەگەڵ سوننەی عیراق کەشیعە زەدەدیدەی دەستی ئەوانبوون وایلیکردن کە ئەو هاوخەمیەیان کزبێتەوە و لەبیربچێت و ڕۆژانی سەختیان لەبەرچاونەمینێت.
بۆیە تەنانەت دژایەتی پێکهاتەی عەرەبی شیعەی عیراق بۆ کورد بە ڕۆژەیەکی گەورە لە دەرئەنجامی هەڵەی کار و بەرهەمی سیاسی دەستی ئەم دەسەڵاتەیە زیاتر لەوەی خەتای ئەوان بێت.

فەرهادی ەحمەتی : من نازانم لە کوم ! ... ئامادکردنی: هژار تها

" من نازانم لە کوم " ، ئەمە ووتەی پەنابەرکی ئرانییە بەناوی فەرهادی ەحمەتی کە لە ترسی نەبوونی پارزگاری داوای مافی پەنابەرتی پشکەش بە دوورگەی پاپانیوگینیا نەکردووە کە بە ماوەی چەندین ساە لەو دوورگەیە ژیان بەسەردەبات.
ەحمەتی ، دەت لە پاش گیانلەدەستدانی ئەو پەنابەرە کوردەی کە لە شوباتی سای 2014 دا گیانی لەدەستدا ، ئیتر متمانەیان نەماوە بەوەی کە لەلایەن بەرپرسانی ئەو دوورگەیەوە بیان پارزرن.
بە ووتەی ەحمەتی ، هەرچەندە دواتر کەیسی پشکەش کردووە لە ناچاریدا لە سای 2016 دا بەام کەیسەکەی ەتکراوەتەوە و لە ئستادا خاوەنی هیچ بەگەنامەیەکی مانەوە لەو دوورگەیە نییە.
پەنابەرانی دوورگەی پاپانیوگینا و ناور کە بەشکیان کوردن ئەو کەسانەن کە ویستویانە بە قاچاخ و بە بەلەم وو لە ئوسترالیا بکەن بەام لە لایەن هزە دەریاییەکانی ئوسترالیاوە دەستگیرکراون و ەوانەی کەمپەکانی ئەو دوو دوورگەیە کراون و هەرگیز لە ئوسترالیا نیشتەج ناکرن.
ئستا فەرهادی ەحمەتی و چەندین پەناخوازی تر نە مافی مانەوەیان لە پاپانیوگینیا نییە و داهاتووشیان نادیارە.
سەرچاوە : ماپەری هەوای ئەی بی سی نیوز

(ململانی مرق و کمەگە لە مانی پیاوکی تکشکاودا) ... سەدیق سەعیدواندزی

ژان ژاك سەدەت:مرق کەلەدایك دەبت، وەك پەەیەکی سپی وایە کەهیچی ل تمارنەکرابت. ئیدی ئەوە کمەگەو دەوروبەرە، مرق

فڕی دڕەقی و دڵندەیی و پەروەردەی نا تەندروست دەکات. بۆگومان هەموومان دەزانین مرۆڤ بوونەوەرێکی کۆمەڵایەتییەولە میانەی ئاوێتە بوونی لە گەڵ کۆمەڵگە و دەوروبەرو ژینگەی کۆمەڵایەتی مرۆڤەکان دیکە، فڕی چەندین دیاردەی نەشیاو، نادروست و نامرۆیی دەبێت.

ئەمەش بەهۆی کەوتنە ژێر کاریگەریەتی کلتووری ئەوانی دیکە بە شێوەیەکی پێزەتیڤ، یان نێگەتیڤ. دەشێ مرۆڤ لەسەرەتادا خاوەنی چەندین بەهاو پرەنسیپی مرۆیی و ئەخڵاقی بێت و لە ژێرکاریگەریەتی هیچ فشارێکەوە، دەستبەرداریان نەبێت. بەڵام زۆرجاریش لە ململانێی نێوان تاك و کۆدا، مرۆڤ و کۆمەڵگەدا، پەروەردەی دروست و نادروست، ئەقڵو سۆزدا، بەشێکی زۆرلەمرۆڤەکان ناتوانن تاسەر شەڕی ئەو بەهایانە بکەن و بەداخەوە دەدۆڕێن. وەك ئەوەی لە ڕۆمانی (پیاوێکی تەکشکاو)دەیبینین .ئەو ڕۆمانە، باسی کۆمەڵگەی مەراکیشمان لە سەردەمی پاڵەوانی سەرەکی ڕۆمانەکە کەناوی(موراد)ە بۆ دەکات. ناوەڕۆکی ئەو ڕۆمانە، سەرگوزشتەی ژیانی فەرمانبەرێکی دەوڵەتمان بۆ دەگێڕتەوە کەتیایدا گەندەڵی و بەرتیلخۆری و مشەخۆری، وەك تەونێی جاڵجاڵۆکە دەوریان داوە و پێکەشی نۆوخێی دەکەن. تا دواجاریش بەداخەوە لەوشەهۆدا دەدۆڕێت و دەچێتە سەر هەمان ڕۆچکەی حاجی حەمیدی کارەکتەرەکەی تری ڕۆمانەکە.

موراد کە پاڵەوانی ڕۆمانەکەیە، دەرچووی کۆلیژی ئەندازیاریە و دوای ئەوەی وەك ئەندازیارێك لە وەزارەتی نیشتەجێکردن دادەمەزرێت، ئیدی دەبێتە بەرپرسی بەشی مۆڵەتدانی دروستکردنی باڵەخانە و خانوو. کەهەمووشمان دەزانین ئەوبەشە چ دەروازەیەکە بۆ گەندەڵی وبەرتیل و ڕەشوە.موراد خاوەنی کەسایەتی و پێگەی کۆمەڵایەتی و هەموو ئەو بەها و پرەنسیپە ئەخلاقیانەیە، کەمرۆڤ تاکونەبێتە گەندەڵکار، پێی دەناسرێتەوە.بەردەوام بەوپەڕی پاکی،ڕاستگۆیی، یاساییانە، کارەکانی دەکات و لەبەرامبەریشدا چەند درهەمێك وەردەگرێت. مووچەکەی بە شی بژێوی خێزان و دوومنداڵەکەی ناکات و ژیانێکی مەمرە و مەژی دەژێت.

بەڵام ویژدانی ئاسوودەیە و سەربەرزو خاوەن شکۆیە.لەبەرامبەریشدا چەندکارەکتەرێکی دیکەی نێو فەرمانگەکەی وەك حاجی حەمید، کەسێکە لە بەرامبەر ڕایکردنی مامەڵەی هەر هاووڵاتییەك، بۆ پارەوەردەگرێت و کەسێکی بەرتیل خۆرە. ئەو ژیانی جیاواترە لەموراد و بە شێوەیەکی شاهانە دەژیت. بەڵام ویژدان و شکۆی وەك موراد نییە. موراد هەرچۆنێك بێت بەو ژیانەی خۆی ڕازییە.وەلێ لە ژینگە و

دەوروبەرێك دەژیت نموونەی کەسانی وەك ئەوی تێدا نییە. بۆیە لەلایەکەوە بە هۆی فشاری حەلیمەی خێزانی کەبەردەوام سەرزەنشتی دەکات کە ئەو پیاو نییە و ناتوانێ وەکو کەسانی تر ژیانی مارێ و منداڵی دابین بکات، لەلایەکی تریشەوە بەهۆی حاجی حەمید لە فەرمانگەکەی، دەکەوێتە نێوان ئەو دوو بەرداشە ودەیهاڕن. بەم جۆرەلەنێوان ململانێی لە گەڵ خود و ویژدانی خۆی لەلایەك و حەلیمە و حاجی حەمید لەلایەکی ترەوە،دەکەوێتە شەڕ.ِتاکو دواجار بەداخەوە ئەمیش فێری هەمان هەڵەفتاری ئەوانی تر دەبێت و سەرەنجام دەبێتە بەرتیل خۆرودەبێتە ئەو پیاوە تێکشکاوەی کەخۆی ناوی ناوە.

ئەگەر پێشتر موراد لە ژێر فشاری خێزان و هاوپیشە گەندەڵەکانی دابێت، ئەوا لەمەودوا دەکەوێتە ژێر فشاری ویژدان و ئەو هەڵەیەی کە کردوویەتی. بەردەوام هەست دەکات کەتاوانێکی کردووە و ئیدی ئەو کەسێکی دیکەی جیاوازە لەوەی پێشووتر. ئەو چەند درهەمێك زۆرتر لە موچەکەی بەهۆی ڕاییکردنی مامەڵەی هاووڕاتییانەوە دەباتەوە. بەڵام تاهەتایەڕویژدان، کەسیەتی، شکۆی کەمەڵایەتی، ئازادی و سەربەستی خۆی دەدۆڕێنێت. هەروەك خۆشی لە ڕۆمانەکەدا دەڵێت: (کەسانی گەندەڵ ئازادی و سەربەستیان لە کوێ بوو؟) موراددەکەوێتە بارودۆخێکی دەروونی ڕوخاوەوە. بەردەوام هەست دەکات تاوانێکی گەورەی کردووە. بۆیە ژیانی بەتەواوەتی دەگۆڕێت.بەردەوام لە دڵەڕاوکێ و ترس دەژیت.

دیارە ئەمەش چارەنووسی هەموو ئەوانەیە کە دەست بۆ گەندەڵی دەبن. بەوەی کە ڕۆژێك دادێت، دەکەونە لێپرسینەوە. بۆیە هەمیشە بە دوودڵییەوە چاوەڕوانی هەرلێزنەیەك دەکەن کەبەمەبەستی هەژماردن و بەدواداچوونی کەل و پەلەکان،یاخود هەر کارێکی تر سەردانی فەرمانگەکە دەکەن. بۆگومان کاتێ گەندەڵی دەبێتە دیاردە لە فەرمانگەکان و دەبێتە بەشێك لە تایبەتمەندی پەروەردەی ناتەندروستی تاکەکان، ئیدی هەوڵدەدەن مەرکەزی یاسایی بەو کارە بدەن. دەیانەوێت هەوایەتییەکی کەمەڵایەتی بەبەردا بکەن بۆ ئەوەی ئەو تێگەیشتنە لای خۆیان و ئەوانی تریش دروست بکەن، کە ئەوەی ئەوان دەیکەن کارێکی ئاساییە.

بۆیە دەبینین لە ڕۆمانەکەدا زۆرتر لە جارێك حاجی حەمید بە موراد دەڵێت هەموو ئەوانەی دەیکەین، ئاساییە. چونکە لە هەموو شوێنەکانی وڵات بەم شێوەیە کارەکان دەکرێن. بەداخەوە ئەمەیەکێکە لەگرفتەکانی بە شێکی هەرە زۆری کەمەلگا دواکەوتووەکان، کە هوشیاری تاکەکان لەئاستێکی نزمدایە. تاکەکان لە وجۆرە

کەمەلگایانە، لە بری ئەوەی بەرەنگاری دیاردە قێزەوەنەکان ببنەوە، دەبینین خەشیان دەبن بە بەشێك لەو کلتوورەی هەیە.

بەومانایەی ئەو گەندەڵی دەکات، ئەویتر بێ نەیکات. لێرەوەش حاجی حەمیدی هاوڕێی مورادە بەردەوام مەبەستیەتی ئەو هەستە لای مورادە دروست بکات، کە ئەوکەسیەتییەکی دیکەی جیاوازە لەوان. کەسێکی نامۆیەبە فەرمانگە و بە خودی کەمەگەش. تا دواجار ئەمیش فێری گەندەڵی دەکەن. بەڕام مورادە کاتێ فێری هەمان ئەو خوونەریتەی حاجی حەمید و ئەوانیتر دەبێت، کە ئەویش بەرتیلخۆری و وەرگرتنی پارەیە لە بەرامبەرجێبەجێکردنی ئیشی هاووڵاتییان، ئیدی دەبێتە مورادێکی دیکە. دەبێتە ئەو مرۆڤەی هەموو ئەو بەهاو پرەنسیپە مرۆیی و مرۆڤیانە لە دەست دەدات، کە پێشتر هەیبوون لە ژیانیدا.

تا دواجار دەبێتە پیاوێکی تێکشکاو کە بەردەوام ویژدانی ئازار دەچێژێت.خۆنەر کە ئەو ڕۆمانە دەخوێنێتەوە،واهەست دەکات تاهیر بن جەللون باسی کوردستان دەکات نەك مەراکیش! چونکە گەندەڵی و گەلەك دیاردەی تریش کەلەو ڕۆمانەدا باسکراون، لەکوردستانیش بەهەمان شێوە بوونیان هەیە. ئەو ڕۆمانە خوێندنەوەی گرنگە بەتایبەتیش بێ گەندەکاران. بێ ئەوەی هەمووان بیزانین گەندەکاران، چ جۆرە کەسیەتییەك، شکۆو پێگەی کۆمەڵایەتییان لە نێوکۆمەگە هەیە. من کاتێ لە خوێندنەوەی ئەو ڕۆمانە بوومەوە ئەوپرسیارەم لادروست بوو کە بۆچی مورادە هەمان کەسە پاکەکەی پێشووتر نەمایەوە ولەوشەوەدا بەداخەوە دڕاو و بووە پیاوێکی تێکشکاو؟ بەڕام ئاخۆ هەموو کەسێك دەتوانێ شەڕی پارە بکات و تەسلیم نەبێت؟ بێگومان مەحاڵە. ئەگەر ئەمە ببوایە، ئێستا گەندەڵچی و بەرتیلخۆران لە کۆمەگەدا نەئەبوون.

پەراوێز/پیاوێکی تێکشکاو/ڕۆمان نووسینی(تاهیربن جەللون) وەرگێڕانی/ ئازاد بەرزنجی/ بڵاوکراوەی ناوەندی ئەندێشە 2016..

تێبینی/ ئەم بابەتە لە ئەدەب و هونەری کوردستانی نوێ ژمارە(1029)ی ڕۆژی 23_2-2018بڵاوکراوەتەوە…

بینای هونەری چیرۆك (بینای کارەکتەر) … محەمەد سەرابی

یەکێك لە بینا بنەڕەتی و گرنگەکانی هەر دەقێکی گەڕانەوەیی، وەکو چیرۆك، کارەکتەرە. پێش سەرهەڵدانی چیرۆك بەم فۆرمە نوێیەی کە ئێستای هەیە، هەر لە کۆنەوە شیعری شانۆگەری هەبووە یەکێك لە گرنگەکانی ئەم ژانرەیش کارەکتەر بووە. هەر بۆیە پێش ئەوەی باسی ئەم بینایە بکەین لە چیرۆکی نوێی ئەدەبی میللەتاندا، گرنگە تەوانی (ئەرستۆ) وەربگرین کاتێك لە (هونەری شیعر)ەکەیدا باس لە بنیاتی تراجیدیا دەکات، لەناویشیاندا بینای کارەکتەر.

(ئەرستۆ ٣٢٢ – ٣٨٤ پ.ز) دەڵێت:"تراجیدیا لاسییکردنەوەی کردەوەیەو کردەوەش چەند کەسێکی دەوڵەت بە ئەوەی جۆرجێبکەن، ئەو کەسانەش بگومان هەندێك سیمای تایبەتییان لە هزرو کەستیدا هەیە، هەر ئەم دوو هێگەزەش جۆری کردەوەکە دیاریدەکەن. ئەم وامان لێدەکات بڵێین هەی ئەم کردەوانە دوو شتن؛ (هزرو کەستی)، ئەم دوو شتەش دەبنە مایەی سەرکەوتن، یان تێکشکاندی هەر کەسێك".١ وەك لە تێروانینی ئەرستۆدا دەبینین، ئەوەی جۆهەری کاری تراجیدیایە هوودارەو کارەکتەریش وەکو وەسیلەیەك ئەرکی وەرگەڕانی ئەو هوودارەی هەیە.

واتە کارەکتەر وەکو سەبەرێك بە شوێن هوداودا دەردەکەوێت، نەك خۆی لە خۆیدا مەبەستی سەرەکی بێت. ئەوەی زۆر گرنگەو پێویستە بە کارەکتەرەوە (ئەرستۆ) باسی لێوەکردووە، هەزرو کەستی کارەکتەرەکانن کە هەیانە. بگومان ئەم خاڵە یەکێکە لە خاڵە گرنگەکان، کە هەموو قۆناغێك دەبێت و تەنانەت بە ئێستایش، بە بنیاتنانی هەر دەقێکی گەڕانەوەیی، وەکو شانۆ گۆمان و چیرۆکی هونەری، گرنگە نوسەر ڕەچاوی بکات، بۆ پێیەی لە هەموو قۆناغ و سەردەمەکاندا، مرۆڤ لە هەر کەمەگایەکدا بێت خاوەنی تایبەتمەندی و بیرکردنەوەو سیمای جیاوازە، کە دەبێت لەناو دەقەکاندا, لە زمان و کردەی کارەکتەرەکاندا ڕەنگبداتەوە.

بگومان ئەگەر کەنتر لە گریگ بۆانین، کارەکتەر وەك هێگەزێك لە حیکایەت و دەقە ئاینی و ئەفسانەکاندا ئامادەیی هەمیشەیی هەیە. هەر حیکایەت و ئەفسانەیەکی جیهان بە گشتی و گەلانی ڕۆژهەڵات بە تایبەت بە نمونە وەربگرین، بە بوونی روودارەو و کارەکتەر مانایەکی ئەوتۆیان نامێنێتەوە. بەڵام بە بڕاوەد بە کارەکتەری

ەمان و چیرکە هونەرییەکانی ئەستا، جیاوازی زۆری هەیو لە فۆرمی جیاوازدا فەەمکردبوونە.

پاش سەرهەدانی کورتە چیرک و ەمان هەر لە گاڤە سەرەتاییەکانیەو تاوکو ئەستا، ەگەزی کارکتەر هەمیش ئامادەیی خۆی هەبووو یەکەك بووە لە ەگەزە بنەەتی و گرنگەکانی ئەم ژانرانە، بگرە لە چیرک و ەمانی نوەدا، ئەو گرنگی و بایخەیی لە حیکایەتە میللی و فۆلکۆرییەکاندا هەیبووە، زۆر زیادی کردووە، چونکە ئەگەر لە کەندا کارکتەر ەگەزك بوویت بە وەرگەرانی ەوداوی حیکایەتە میللییەکان، ئەوا لە زۆر چۆرك و ەمانی نوەدا، دەبنە بابەتی سەرەکی و چەندین ەهەندی سایکۆلۆژی و کۆمەڵایەتی و هزری و ئەنتەرپۆلۆژیانەی پەدەرەت.

بەەام لەرەدا گرنگە جیاوازی ئەو بکەین کە سنوورو تایبەتمەندی کارکتەر لە نەوان چیرک و ەماندا جیاوازە، بەوپێیەی دەکەیت لە ەماندا زیاد لە کارکتەرکی سەرەکی بوونی هەبەت و زۆر قەناغ و لایەنی ژیاری کارکتەرکان بخرێتەەوو، بەەام لە کورتە چیرکدا سنوورکە تەواو چە دەکرێتەوو زۆربەی کات یەك کارکتەری سەرەکی بوونی هەیو ئەویش "قەناقکی دیاریکراوی تەمەنی لە سەردەمکی دیاریکراو، یان ەژمەك لە ژیانی دەخرێتە بەرباس.

لەرەوە ئەگەر بەینە سەر پەناسەو گرنگی ئەم بینایەو وك چەمکەك باسی لەوە بکەین، دەربارەی کارکتەر لە کورتە چیرکدا، (د. مەریوان عەمەر حەسەن) لە نامەی دکتۆراکەیدا دەنوسێت: "کارکتەری کورتە چیرك هەگری تایبەتمەندی خودی ئەو ژانرە نوێیە، ئەگەرچی چنینی هونەریانەی چیرکنووسە، بەەام لە واقعی ژیانی کەە بەدوور نییەو پاەوان و کارکتەرکان دەشێن هی سەردەمی ابردوو، یان ئەە، یان هی داهاتووی کەە بن، واتە دەشێت پاەوان و کارکتەرکانی نەو کورتە چیرك لە داهاتوودا دروستببن".٢٠ لەرەدا چیرکنوس دەشێت کارکتەرکانی لە جیهانی واقیعەوە وەربگرێت و داهێنانی خۆی تێدا بکات، یاخود بە پێچەوانەوە بە ئەندەشکاری خۆی دەکرێت کارکتەری نەو چیرکەکەی بخوڤێنێت و دواتر لە جیهانی واقیعدا هاوشێوەیکی دروستبێت.

هەروەها دەگوترێت:"کارکتەر بریتییە لە کەی چەند عونسورکی بەلۆژیکی و کۆمەڵایەتی کە ەفتاری تاکەکەس، لەوانی دیکە جیادەکاتەوە، ئەو کارەیش لە ەگەی میراتگری، یان مەبەندی ژیانی کۆمەڵایەتییەوە سەرهەدەدات، واتە کارکتەر پێکدێت لە ئاکامی

هاوکێشی نەوان ڕەفتاری مرۆڤ و مەبەندی ژیان".٣ لە لایەکی دیکەوە دەربارەی ناساندنی کارکتەردەگوترێت:"قارەمان یان کارکتەر، تاکەکە بە هەموو ئاکار، بیچم، هزر، خولیا و جووڵەیەوە، بە کەمەك نیشانە و سیفەتی تایبەت بە خۆیەوە جیادەکرێتەوە و دەناسرێت. واتە ئەو مرۆڤەکە یان گیاندارەکە لە تاکەیلی دەوروبەری خۆی ناچێت. مەرجیش نییە دیوی دڕندەیی و ناوەوەی هاوسەنگ بن. ئەوە کارکتەرە کە ڕووداوەکان دەخولقێنێت و گۆشەیان پێ دەدات".٤ ئەمەش بەو ئاراستەیەماندا دەبات بەپێی، چیرۆکنووس خەبەخۆ کارکتەرەکانی هەڵنابژێرێت و بەکو دەبێت بەوپەڕی ناسین و شارەزاییەوە بیار لەسەر چۆنێتی بیرکردنەوەو ئاکارو خولیاو جۆگەکانی بدات، چونکە دەشێت جۆگەیەکی نائاگایانە، یاخود خستنەڕووی بیرو هزرێکی ناتەواو، هونەری کارکتەرسازییەکە بشێوێنێت و لەباری ببات.

چیرۆکنووس دەبێت هزرو دونیابینی کارکتەرەکانی باش بناسێت و بە دڕووندا ڕەبچێت، ئاگەرنا یەکەك لە بینا گرنگ و بنەڕەتییەکانی چیرۆکەکەی، کە کارکتەرە، بۆزداریەکی کاراو بنیاتنەرانەی نابێت و سەرکەوتنی ئەزموونەکە بەرەو شکست دەبات، هەر بۆیە دگوترێت:"پێوستە چیرۆکنوس لە ناسینی پاڵەوانەکەیدا، ئەوەندە نزیك بێتەوە، بەشێوەیەك بچێتە ناو پێستی پاڵەوانەکەیی و وەك خۆی بیناسێت، هەر لەبەر ئەوەش لەسەر چیرۆکنووس پێوستە شارەزایی هەبێت، بە لایەنی کەمەوە لە دڕووناسی بە هەڵسەنگاندنی ڕەفتارو دەربڕینی کاسایەتی پاڵەوانەکان وەکو خۆی".٥ بە نمونە ئاکارو جیهانبینی و جۆگەی هەر کەسایەتیەکی، وەکو (ژنەکی سەزانی، پیاوکوژەك، سەربازەك، مامەستایەك، شۆفێرەك، گوڕە کچەك، منداڵەك..هتد) لەیەکتری جیاوازەو چیرۆکنوس کاتەك بیار لەسەر هەر کەسایەتیەکی وا دەدات، دەبێت لە هەموو لایەنەکەوە دونیابینی لەوەی توانای بەسەر خۆقاندنی کارەکیدا دەشکێت، ئەوکات بیاری بۆزداریکردنی بدات. بە واتایەکی تر، لەم ڕوانگەیەوە وەك (جیدا ئیجینێت) دەڵێت:"پاڵەوان ئەو کارکتەرەیە کە چیرۆکگێڕەوە، دەیخاتە ژێر گەردە بینینەوە".٦
کارکتەر بینایەکە، لە دەقی گێڕانەویدا بەتەواویی بە بینای ڕووداوەوە گرێدراوە. باس لەوەدەکرێت، ئاگەر بکەرەك بوونی نەبێت، چۆن دەتواندرێت کردەیەك، چالاکییەك، ڕووداوەك بخوڵقێت؟ چونکە ئاشکرایە هەر ڕووداوەك سەرچاوەی خۆقاندنی هەکارەك، یان زیاد لە هەکارەکی دیاریکراوەو بەبێ ئەوان نایەتە بەرهەم. هەروەها تێبینی ئەوە کراوە، لە میانی خوێندنەوەی دەقەکدا، بە تایبەتی ئەو چیرۆك

و بەسەرهاتانەی تاراژیدین، دەبینرێت کاتێك ڕووداوەکی تراژیدی ڕوودەدات، ئەگەر لە کەستییەك ڕووبدات کە خاوەنی پلەوپایەیەکی دیاری کۆمەڵایەتی بێت، یان کەستییەکی بەناوبانگ بێت، زیاتر کاردەکاتە سەر وەرگر، وەك (ئەدیب، هاملەت، ئەتللە)، بەیە لەبارەکی هاوشێوەدا کەستی ڕۆمانی دەبێت لە دەرخستن و زیاتر کاریگەکردنی ڕووداو و بەخشینی چژێکی زیاتریش بە دەقەکە.٧ بەڵام جگەی ئاماژەپێدانە، دەشێت لە دەقگەلێکیشدا کارەکتەر ڕۆمانی لە هاتنەئاراوەی ڕووداوەکاندا نەبێت و بە پێچەوانەوە کاریگەرییەکە ڕووبدات.
لە ڕووی توخم و چییەتی کارەکتەرەوە، نابێت ئەوە لەیادبکەین کە مەرج نییە هەمیشە کارەکتەرەکانی نەو کورتە چیرۆك لە فۆرمی مرۆڤدا دەربکەون، بەڵکو زۆر چیرۆکیش هەن هاوشێوەی حیکایەتە فۆلکلۆرییەکان کارەکتەرەکانی ئاژەڵ، یاخود هەر تەنەکی دیکەی بگان بێت، وەکو چیرۆکی (مرۆڤ و ئەسپ)*ی (لیۆ تۆلستۆی)ی چیرۆکنوسی ڕوسیایی، کە کارەکتەری سەرەکی چیرۆکەکە بریتییە لە ئەسپێك و هەرهەمان کارەکتەریش تەواوی چیرۆکەکەمان بە دەگێڕیتەوە و چەندین ڕۆهەندیش لە زاری هەمان کارەکتەرەوە دەخرێتە بەرباس. تەنانەت دەکرێت کارەکتەرەکان شتانەکی بگان لەخۆبگرن و لە لایەن چیرۆکنوسەوە وەکو سیمبول و خوازە بەکاربهێنرێن، لەمەشدا بگومان کارەکی ئاسان نییەو لەهاتوویی چیرۆکنوسی پێویستە، لەوەی ڕوح بەبەری کارەکتەرەکانیدا بکات و وردبێت لەوەی کە ئاخۆ چۆن و بە چی مەبەستێك جووڵیان پێدەبەخشێت؟

ناو و نازناوی کارەکتەرەکان، لایەنێکی دیکەی گرنگەو پێیوەند بە هەر دەقێکی گێڕانەوەوە، جگەی هەڵوەستە لەسەرکردنە، چونکە لە لایەکەوە دەشێت هەکارێك بێت بە شاردنەوەی تەمای دەق و گەیاندنی مەبەستێکی دیاریکراو، لە لایەکی دیکەشەوە، "ناو و نازناو لە لایەنی هونەرییەوە بە کارێکی بایەخدار دادەنرێت، هەندێك لایەنی هونەری دەگرنەخۆ و جۆرێك لە شمولییەتیش بە ناوەکی دەقەکانیش دەبەخشن".٨ بە نمونە دەکرێت هەر ناوێکی، وەکو (شادی، کاروان، حوسێن، جەنگیز، ڕەحمان،..هتد) ببنە هەمایەکی دیاریکراوو ئاماژەیێك لە واقیعدا بگەیەنن. یاخود لە ڕۆگەی خستنەپاڵی نازناوێکەوە، دەلالەتێك بە کارەکتەرەکە ببەخشێت و لایەنێکی وەکو پلەوپایەی کۆمەڵایەتی، یان سیاسی کارەکتەرەکە دیاریبکات، بە نمونە نازناوێکی وەکو (خان، فەرماندە، دەوان، بەگ, گوە …هتد). هەندێك جاریش ڕێکدەکەوێت، کە چیرۆکنوس ناو لە کارەکتەر، یان کارەکتەرەکانی نانێت و تەنها لە ڕۆگەی وەسف و کردەکانی لەی دەکەوێتەوە، کارەکتەرەکەی بە وەرگر

دەناسنەت، کە بگومان ئەمش دکرەت مبەستکی دیکەی لە پشتەوە بەت و چیرکنوس بیەوەت سرنجی خوەنەر بە لایکی دیکەدا، کە بی گرنگ، ابکشەت.

لە ەووی چشن و جرکانی کارکترەوە، لە چند لایەنکەوە لە چیرکدا پلەنکاری بە کارکترکان کراوە. (هیگل) لە کتبی (دروس الجمالیات-۱۸۳۲)دا، سە جر کارکتری سرکی دیاریکردوە، کە ئەوانیش بریتین لە: کارکتری داستانی(البتل الملحمی)، کە مرۆڤکی نمونەییو لەبر پەوستی دروست دبەت. هروەها کارکتری تراژیدی(البتل الماسوی)، کە بەرجستەکری مرۆڤکی ستەمکارو زردار دکات، مرۆڤك کە چارنووسی خی دیاریدکات و ەووو مرگسات دەوات. کتا جریشیان، برتییە لە کارکتری درامی(البتل الدرامی)، کسکە شون هاو ئارەزووکانی دکەوت و کردگلك ئەنجام دەدات، دوورە لە خووەوشتی مرۆڤ و ەووبەووی زر بارودخی گرپیاوی دبەتەوە. لە ەوانگی (ڤلادمر پرپ)یشەوە، هموو چیرککی هونری، دوو کارکتری سرکی لە خ دگرت، یکیان ەاستی و ئەوی دیکیان درینە.۹
لە ەووی گشکردن و نکردنەوە، (پرنز سابیر) دوو جری دیکە لە کارکتر دیاریدکات؛ (کارکتری گەاو(گشکردوو-round)) و (کارکتری نگەە-flat). ئەوەشی بە بایخداریەوە لەدەواندرت و بە چیرك گرنگ، جری یکمیانە، واتە کارکتری گەاو. ئەم جریش ئەو کسایەتیان دگرتەوە، کە لەناو چیرککاندا بە هی گرچنی ەوداوی چیرکەوە، گشە دکن و لەباری دروونی ەوشت و.. لە چیرکدا لە ئاستکدا ناوستن. چیرکنوس سرکوتوو هوی دامزرندنی ئەم جرە دەدات، چونکە توانای فریو ئاستی چیرککە بەرزتر دکاتەوە، تمانی درژو دررنگتریش لە بیردچتەوە.۱۰
لە لایەنکی دیکەوە، کە بژداری کاراو ناکارای کارکترکانن، دتوانین کارکتری چیرك بە (کارکتری سرکی و کارکتری لاوکی) پلین بکین، چونکە وك (ئیبراهیمی یونسی) دەەت:"هر چیرککی باش بخوەنینەوە، دبینین لە کستییکی سرکی زیاتری تدا نییە، تنانت ئەو کاتانەیش کە هموو زنجیرە ەوداوی چیرککە لە نوان دوو کسایتی دایو هردووکیان کاریگری زریان هیە لسر چیرککە، سرنج دەدین کە کاریگری و گرنگی یکیان زیاترە، جگە لە کارکتری سرکی، لەوانیە یکك یان چند کارکترکی دیکەش لە چیرککەدا هبن، کە بە گشتی ئەم کسانە بە کارکتری لاوکی دادنرن".۱۱ همیشە زیاد لە کارکترك لە چیرکدا هبت، لەم لایەنەوە بە ئەم دوو جرە دابش

دەبێت، کە دەکرێت پێناسەی هەر یەکێکی بەم شێوەیە کورتبکەینەوە:

یەکەم: کارەکتەری سەرەکی، بریتییە لەو کەسایەتییەی بە شێوەیەکی بەردەوام بوونی هەیە و لەسەرەتاوە تا کۆتایی چیرۆکەکە ئامادەیی هەیە و بژداری کارای لە جووڵەی ووداوەکاندا هەیە و یان بە پێچەوانەوە کاریگەریی ووداوەکانی دەکەوێتەسەر. هەبێت لە بەجێگەیاندی ئەو ئەرکانەشدا، بە شێوەیەکی ئاستەخێ بێت یان ناڕاستەخێ، دەشێت کارەکتەری لاوەکی یارمەتیدەربێت. گرنگیچیرۆکنوس بە بایەخەوە کارەکتەرسازی لەم جۆرەدا بکات و بە ئاگایییەوە مامەڵەی لەتەکدا بکات، چونکە جووڵەو دەبەنگانی بە خوێنەر گرنگەو هەمیشەوەك مەرجەعێکی یەکلاییکەرەوە دەردەکەوێت.

دووەم: کارەکتەری لاوەکی، ئەم جۆرەی کارەکتەر جیاواز لە کارەکتەری سەرەکی کە لە تەواوی چیرۆکەکەدا ئامادەیی هەیە، دەشێت لە بەشێك لە چیرۆکەکەدا دەربکەوێت و لە بنەڕەتیشدا بە خزمەتی کارەکتەری سەرەکی بیتەئاراوەو لایەنی مەبەستداری ئەو کە چیرۆکنوس دەیخاتەڕوو، تەواوبکات. تەنانەت دەشێت بە پێچەوانەوە، چیرۆکنوس تەنها کارەکتەرێکی سەرەکی لە چیرۆکەکەیدا هەبێت و بنیاتی چیرۆکەکەی وابخوازێت، ئەم جۆرە لە کارەکتەر هەر بوونی نەبێت.

پەراوێزەکان:

١. ئەرستۆ، هونەر شیعر، وەرگێزی گەردی، خانەی چاپ و پەخشی ڕەنما، چ2، سلێمانی٢٠١١،ل٢٨

٢. مەریوان عومەر حەسەن، سیماو خەسڵەتەکانی کارەکتەر، نامەی دکتۆرا،زانکۆی سلێمانی- بەشی کوردی،ز، ل.٢٩

٣. سنوور قادر فەرەج، تەکنیك لە کەمڵە چیرۆکی (گۆڕی ڕەش)ی شەرزاد حەسەن دا، نامەی ماجستێر، زانکۆی سلێمانی- بەشی کوردی- ٢٠١٢ز، ل.٤٧

٤. محەمەد فەریق حەسەن، ڕەمانوس کارەکتەرکانی لە کۆوە دەنێت، بروانە ماڵپەڕی ووداو.

٥. سلێم ڕەشید ساڵح، شەواز لە کورتە چیرۆکی نوێی کوردی ساڵانی نەوەد ١٩٨٠-١٩٩٠، ساڵی٢٠٠١ز، ل.٩٢

٦. سنوور قادر فەرەج، تەکنیك لە کەمڵە چیرۆکی (گۆڕی ڕەش)ی شەرزاد حەسەن دا، نامەی ماجستێر، زانکۆی سلێمانی- بەشی کوردی- ٢٠١٢ز، ل.٤٧

٧. میران جەلال محەمەد، بنیاتی ووداو لە ڕەمانی کوردیدا، چاپی کردەلەجی،چ١، سلێمانی٢٠٠٩، ل.٣٢

*.لیکۆلینەوەیەکی سۆسیۆلۆجی، چاپخانەی ڕۆژهەڵات، چ١، هەولێر٢٠١٧،ل.١٩١
٨. ڕەوف حەسەن، ئەندێشەی جوانکاری ڕۆح-لە چیرۆکی هونەری کوردیدا، چاپی وەزارەتی ڕۆشنبیری، چ١، هەولێر٢٠٠٥، ل.٥٩
٩. محمد القاچی، معجم السردیات، النشرون: دار محمد علی للنشر، گ١، تونس٢٠١٠، ص.51-52
١٠.سنوور قادر فەرەج، تەکنیك لە کەمەڵە چیرۆکی (گۆی ڕەش)ی شەرزاد حەسەن دا، نامەی ماجستێر، زانکۆی سلێمانی-بەشی کوردی-٢٠١٢ز، ل.٤٨
١١. هەمان سەرچاوەی پێشوو.

ڕۆژی جیهانی ژن و یەکسانی ڕەگەزیی و فەمینیزم و تەوانینی ئنارشیستی* ... هۆژن

بۆرایی: ...

بۆچوون و تەوانینی گشتیی تاکەکانی کەمەڵە، بەدیاریکراوی ئەوانەی بە جۆرێک لە جۆرەکان لە نایەکسانی ڕەگەزیی ڕەخنەدەگرن، زۆر بەداخەوە لەژێر هەژموونی ئایدیۆلۆجیا و ڕەوتە ئامیاریەکان، زۆر کورتبینانە مامەڵەی دەبینێت و دەخوێنێتەوە. ئاوا دیتن و خوێندنەوەیەک بە دیاردە مامەڵەییەکان وەک شەرپەنجە ئاوەز و هەشی کەسەکان گەوجدەکات و کەسەکان تووشی کورتبینینی و نەزانیی لە بەماوەی مامەڵەیی دەکات.

ئەگەر لە هەر یەک لەو کەسانە بپرسدرێت یان بەو جۆرەی کانالە میدیاییەکان و مەدیای ڕەوتە ئامیاریەکان و بڕیارەکان و بڕیاردەرانی ئایدیۆلۆجیەکان وێنایدەکەن؛ سەرچاوە و سەرچاوەی بیرکەی ڕزگاری ژنان و یەکسانی ڕەگەزیی بە کەی و کە دەگەڕێتەوە، یەکسەر و ڕاستەوخۆ کەمەڵەک ناوی کەسیی و پارتیی و ئایدیۆلۆجیی دێزدەکەن و

بە سەنگدرپەڕاندن و شانازیی و لەخۆڕازیبوونەوە، لەسەر پاگەندەکانی خەیان پەیداگریدەکەن و ناوی شیکاریی "زانستی" و "واقیعیی" و "دروست" بەباددەن.

بەبەچوونی من، ئەوە یەکەک و سەرەکیترین پایەی دیاردەی گەوجبوونی ئاوەزیی و هۆشیی کەسەکانە، نەهامەتی سەردەمی مۆگەلبوون و تووتیبوون. سەردەمەک کە دژگەی گەوجەنەر (تەلەفزیۆن و ڕادیۆ) لەجیاتی هەمووان بیردەکەنەوە و دەدوەن و بیاردەدەن و ئاوەز و هۆشی کەسەکان کەووی ئایدیۆلۆجیی هەدەهەنەت و دەنگۆ ئاراستەکەرە شادراوە ئایدیۆلۆجیی و ڕامیارەکان لەپشت کانالە نیئۆلیبڕاڵ و چەپ و ئایینییەکان تاکەکانی کەمەڵ ئاراستەدەکەن و توانای بیرکردنەوە و ڕامان لە ئاوەز و هۆشی گشتیی کەمەڵ و تاکەکانی دەستێنن و لەنەودەبەن.

ئۆگەر نا، هەموو کەسێکی بە ئاوەز و هۆش زیندوو ئەوە دەزانێت، ستەم و هەڵاواردن و نایەکسانی ڕۆگەزیی وەک بەشێک لە ستەم و هەڵاواردن و نایەکسانی چینایەتی بە بەرەبەیانی سەرهەڵدانی یەکەمین پەکهاتە و ڕێکخستی قووچکەیی (ئایینی |خەڵکی) دەگەڵتەوە و گرێدراو و مانەوەی، وابەستەی مانەوەی ستەم و هەڵاواردن و نایەکسانی چینایەتییە و سەرهەڵدانی نەڕەزایەتی و بەرەنگاری و بزووتنەوە دژە- ستەم و -هەڵاواردن و -نایەکسانی ڕۆگەزییەکان بە بەرەبەیانی سەرهەڵدانی خودی ئەو ستەمە دەگەڕێتەوە و خواستی یەکسانی ڕۆگەزیی (یان مرۆیی) بە هیچ کەڵەسەرێکی چاکەکار و بەبەزەیی ناگەڕێتەوە و ئافەریدەی هۆشی یەزدانیانەی هیچ فیلەسەف و تیئۆریککار و ئیدئۆلۆگێک نییە و هیچ کەس ڕابەر و پێشنیارکەر و داهێنەری نەڕەزایەتی و بەرەنگاریی و بزووتنەوەی دژە-هەڵاواردنی ڕۆگەزیی نییە و لەو بەرەبەیانەوە تاکو ئێستا، خودی ژنان بەرەنگاریکەر و دەنگی نەڕەزایەتی و بزوەنەری ئەو ڕۆژەن؛ ژنانکی گومناو، ژنانێک کە هەردەم وەک ئازار و ستەم و هەڵاواردنکە پەردەپۆش و فەرامۆش و نادیدەگیردراون، هەر ئاوا کە دەنگی پەڕلیتەرە یاخییەکانی پێش و پاشی لەدایکبوونی تیئۆریککارانی سۆشیالیست پەردەپۆش و فەرامۆش و نادیدە گیراوە و دەکرێت، نەک فەمانە خاتوونی تۆژی نەوەنجی یان فەمانە خاتوونی خانزاد و دەسەڵاتدار و سەرمایەدار و پارتییباز و ئایدیۆلۆجیگەرا.

پێش ئەوەی ژنانی کرێکار مانبگرن و خوازیاری کرێی یەکسان بن بە کاری یەکسان، پێش ئەوەی ژنانی مانگرتوو لەلایەن خاوەن کارخانە بسووتێندرێن و پێش ئەوەی ژنانی پارتییباز ئەو هەڵە بە ناوبانگی

خەیان بەرزنەوە، پێش ئەوەی ئەو ڕۆژە وەک ڕۆژەکی جیهانیی بناسرێت، هەزاران ساڵ ژنان لەنێو لادێکان و لەسەر کێڵگەکان و لەنێو خێزانەکان دژی سوورانەی سەرکخێڵەکان و دژی فەرمان و یاساکانی پەرستگەکان و دژی ملهوڕیی پیاوانی نێو خێزان چرکەی بە چرکەی ژیانی خەیان جەنگیون و وەک تەکۆشەری گومناو ئەشکەنجەدراون و سووتێندراون و مەخکەشکراون و گوند- و شار-بەدەرکراون و زیندانیکراون و ئەتککراون و ...تد. بەڵام لەبەرئەوەی کە خودی تەکۆشەرانی ئەو ڕۆژگارانە لە ئاستی دەرککردنی تەماری ڕەواوەکانی ئەو مەژووە و هەم سیستەمە فەرمانداریی و کولتووریی و کۆمەڵایەتییەکە بواری ئەوەی نەداوە، مەژووو و بەرهەنگاریی ئەوان بە فەرامۆشیی سپێردراوە و بووە بە خوانی ئامادەی بەردەم ئیدئۆلۆگەکان و کراوەتە بارەتەقای پڕۆجووگەرانی ئایدیۆلۆجی.

هەوڵەت نابەت ئەوەش لەبیربکرێت، ئەو کاتیش وەک ئێستا ژنانێک هەبووون و کەم نەبووون، کە وەک هەر کێشەیەکی دیکە، خەریکی هەمبازێن بوون بە پاراستنی سەروەریی نەرسالاریی و سەروەریی چینایەتی؛ وەک ئێستا ژنانێک هەبووون، کە بە ڕاکشانی دژی سەروەران هەوڵیانداوە و لە باشترین بار خەریکی ڕیفەرمکردنی سەروەریی ڕەگەزیی و چینایەتی بووون؛ هەر وەک ئێستا و بەدنیاییشەوە هەر وەک ئێستا ژنانێک هەبووون، کە وزە و هێز و توانای بزووتنەوەی ڕزگاریخوازانە و یەکسانیخوازانەی ژنانی چەوساوەیان بە بەدەستهێنانی ناوبانگ و مشەخەریی و دەسەڵاتداریی خەیان بەکاربردووە؛ هەموو بووونکانی ئێستا (نەزایەتی و بەرهەنگاری ستەم و هەڵاواردنی ڕەگەزیی و خوازیاریی یەکسانی ڕەگەزیی، ناوبانگخوازیی و مشەخەریخوازیی و دەسەڵاتخوازیی هەڵپەرستان و ..تد) درێژە و گەشە و گشتگیربوونی دیاردە و بووونکانی ڕابووردوون، بەڵام بە ڕەهەند و وزە و فراوانییەکی دیکەوە.

لەبەرئەوە و لەسەر ئەو بنەمایە خواستی یەکسانی ڕەگەزیی یان دژایەتی سەروەریی ڕەگەزیی دیاردە و سەرهەڵدانکی تازە و دەسکردی هیچ کەس و ڕەوت و ئایدیۆلۆجیایەک نییە، بەپێچەوانەوە، هەردەم، چ ڕابووردوو و چ ئێستا کەسانی هەڵپەرست بە بەدەستهێنانی ناوبانگ و مشە و دەسەڵاتی خەیان، بزووتنەوە و خواستە کۆمەڵایەتییەکانی مرۆڤ دەکەنە سەرمایە و پێژەی سەرکەوتن و گەیشتن بە مەرامە سەروەریخوازەکانی خەیان و بە ئەو مەبەستەش ئیدئۆلۆگەکانی سیستەمی سەرمایەداری زەر وردەکارانە و بە شیکاریی دەروونیی خودی کەیلان (چ ژنان وەک کەیلەی ڕەگەزیی و چ گشت ژنان و پیاوانی

چەوساوە وەک کۆیلەی چینایەتی)، ئامانج و خەونی دژە-ستەمی ڕەگەزیی دەخنە خزمەت مانەوە و بەردەوامی سیستەمە چینایەتییەکە و ئاراستەی دژە-سەروەریی تەکەشانی یەکسانیخوازانەی ڕەگەزیی وەک بەشێکی سەرەکی لە تەکەشانی دژە-چینایەتی، دەگەڵن بە ململانێ و کێبڕکێزیی ڕەگەزیی نێوان ژنان و پیاوان و کردنی نێر یان نێربوون بە هەکاری سەرەکی هەڵاواردن و ستەمی ڕەگەزیی و پلە چەندیی پلەگەی ئابووریی و کۆمەڵایەتیی و کولتووریی ژنان.

ئاوا ڕەودان و زەمینەسازییەک بۆ ئەنجامی زیرەکی و ئەزموونگیریی ئیدئۆلۆگەکانی سەروەریی و ناهوشیاریی و پاشڕۆیی خودی چەوساوانە بە پلان و ئایدیۆلۆجییەکانی ئێوان. هەر ئاوا کە خودی ستەمی ڕەگەزیی یەکەکە لە ئامرازەکانی بەردەوامی ستەمی چینایەتی و بە ئێو مەبەستە ئیدئۆلۆگەکان و نووسەرانی پارێزەری سەروەریی ڕەگەزیی و چینایەتی، بە دەرخستن و بەرجەستەکردنی ژنانی دەسەڵاتخواز زەمینەسازییدەکەن و خەونە سەروەرییخوازەکانی ژنانی بەرتەریخواز و مشەخواز و دەسەڵاتخواز (بەدیاریکراوی دەستەبژێری ژنانی ئامیار و ئەکادەمیست) گەورە و بەرجەستە و تیئۆریزەدەکەن؛ فەمینیزمی ئایینی، فەمینی ناسیونالیستی، فەمینیستی دژە-نێرینە، فەمینیستی پارلەمانخواز، فەمینیستی پارتییگەرا و ..تد، کە لە بنەڕەتدا خودی ئێو ڕەوتانە بە درێژایی مێژوو هەکاری مانەوە و بەردەوامی ستەمی ڕەگەزیی بوون؛ پایەی پەرستگەکان بە ملکەچکردنی ژنان ڕەنراون، سەروەریی خەڵ"نەتەوە" لەسەر پابەندکردن و کەرەستەکردن و ناموسکردنی ژنان ڕەنراوە و چەکراوە، پارلەمانگەرایی لەسەر جەستەی مەینەت ڕەنراوە و پارتییایەتی وەک دژگەی پاراستنی نێرسالاریی دەرکەوتووە و ئەستاش وەک ئابووردوو هەموویان (بەنادیدەگرتنی لایەنە نێرینییەکانی دیکە) هەشتا یانەی (کاپی) نێرینە و سەرچاوەی شانازیی یەزدانیی و خەڵایەتی و ناسیونالیستی و ئامیاریی بە نێرسالارییەن و هەر ژنکیش ئاگا یان نائاگا ببێتە بەشێک لێو دژگانە، خەبەخە دەبێتە پارێزەری هەڵاواردن و ستەم و نایەکسانی ژن و پیاو و هەر سات و لە هەموو شوێن دەتوانین لێنو ئاخاوتن و بۆیار و ڕەفتاری بەشدارانی ئێو دژگایانە ڕەگەزسالاریی ببینین، بەدیاریکراویی ژنانی فریودراوی نێو ئێو دژگایانە، کە خراپتر لە نێرینە ناوبانگخواز و دەسەڵاتخواز و مشەخواز و گەندەڵ و ئامیارەکان، بە هەست و سۆز و خۆگر و خەونی یەکسانیخوازانەی ڕەگەزیی ژنان کایەدەکەن و خەشباوەیی ئێوان دەکەنە پێژەی سەرکەوتنی خەیان.

فەمینیزم (گرانەوە بۆ بنەماباوونی ڕەگەزی مەبینێ یان هادی کەم هاوبەهایی ڕەگەزی مەبینێ بە ڕەگەزی نەبینێ) زیاتر لە هەموو چەمک و ئاراستە و ڕەوتکی دیکەی کەمایەتیی لە خشتەبراوە و بە دژە-پیاوکردنی گەدراوە بۆ ئامرازکی سیستەماتیکی سەروەریی چینایەتی و تەنانەت هادیکاترین ڕەوتی نێو بزووتنەوەی یەکسانیخوازیی ڕەگەزیی (کە ژنانی ئەنارشیستن) بۆجۆرێک سیستەمی چینایەتی بەسەر هەش و ئاوەزی ئەوانیش سەبەریکردووە و خەریکە لەنێو ئەوان دەنگانەک پەیدادەبن، کە بزووتنەوەی دژی-ستەمی ڕەگەزیی یان بزووتنەوەی یەکسانیخوازیی ڕەگەزیی لە کەی بزووتنەوەی دژە-چینایەتی جیا و جیاوازدەبینن و نەرینێ بە هەکاری هەموو بەدبەختییەک دەبینن، کە بە بۆچوونی من، ئەوە نائاگابوونە لە مێژووی ستەمی ڕەگەزیی و هەگبر و درێژپەدرانی و تەنانەت ڕەی خشباوەکان یان هەڵپەرستانەی خودی ژنان لە درێژبوونەوەی و هەر ئاوا هەژاریی ئاوەزیی و هەشییە، کە چالاکانی ئەم ڕەژگارە تووش و گیرەدەی ئەو بۆچوونە ڕەگەزگرایینە بوون.

تەوانینی ئەنارکیستان بەگشتی، بە دیاریکراویی ئەوانەی کە لە سەرەتا و نەوەاستی سەدەی نۆزدە تاکو ئێستا خەیان بە تەکۆشەر و بانگدەری ڕەگاری مرۆڤایەتی لە کۆیلەتی چینایەتی ناوبردووە و ناودەبەن، بۆجۆرێك هادیکاترین دەنگەکانی مێژوو بوون و هەن و لەنێو ڕەوتە سۆشیالیستییەکان هادیکالترین ڕەخنە و بزووتنەوەی دژی ستەمی ڕەگەزی بوون و هەن. بە سەلماندنی ئەوەش بەڵگەنامە و نووسین و بۆچوونەکانی سەدە و نیوی هابوردوو ئەوە نیشاندەدات، کە ئەنارکیستەکان مەتەری هادیکالبوونەوەی بزووتنەوە کەمایەتییە دژە چینایەتییەکان بوون و لەنێو ئەوانیش زۆر بە دیاریکراویی بزووتنەوەی یەکسانیخوازانەی ژنان؛ بزووتنەوەی دژی نەرسالاریی، بزووتنەوەی دژی هەڵاواردن.... تد .

بەڵام دیسان بەداخەوە، لە نەوەی دووەمی سەدەمی هابوردووەوە و بەدیاریکراوی لە دەهەی کۆتایی سەدەی هابوردوو تاکو ئێستا، گەردەلوولی نەزمی نوێی بازار و هەژموونی میدیا و زانبوونی ئیدئۆلۆگی نیئۆلیبرالیزم، خەریکە بە جۆرێک تەوانینی ئەنارشیستی بە ڕگاری ژنان بڕەو ئایدیۆلۆجیابوونەوە لە گشتەتی ڕەوتی بزووتنەوە کەمایەتییە دژە-سەروەرییەکان دەبات. ئاوا هەوەک لەنێو ئەو کەمانەی کە پەیوەندییە کەمایەتییەکان تاکو هادی نەبوون و هەوەشانەوە ڕەیشتوون و هەر ئاوا ئەو کەمانەی کە پەست-دیکتاتەریی و تاکپارتیین و تازە خەریکە پارلەمانگەریی

دابەتە دیاردەی باو و جۆکەوتە، زیاتر بەدیدەکرێت، چونکە زەمینە بازاریی و میدیایی و مۆگڵگرایییەکان زۆرتر لەبارترن و لەوەدا هەموو شت و بوارێک، سەرنووکی سەرهەڵدان و پەرەسەندنی کێبڕکێی ناوبانگ و مشەخۆریی و دەسەڵاتداریی و کینەدزیینە و دەستە شاردراوە و پەرجووگرەکە زۆر بە ئاسانی زەرینەی تاکەکانی کۆمەڵ ئاراستەدەکات و دەتوانێت هەمووانی ناهوشیار یان ئایدیۆلۆجیگەر بکاتە سەربازی "في سبيل الله"ی سیستەمی سەرۆریی چینایەتی.

بەڵام سەرباری ئۆش، سەرباری هەموو پەراوێزخران و سەرکوتکران و دابەاندن و لەناوبردنێک، هەشتا ئانارکیستەکان پێیامەدەر و بانگدەر و چالاک و تێکۆشەری گومناوی ئادیکاڵکردنەوەی بزووتنەوە و هەوتە کۆمەڵایەتییە دژە-چینایەتییەکانن و هەشتا بنەماکانی تەواینی هزر و تیۆری ئانارکیستی، ئەستێرەی گەشاوەی ئاسمانی تێکۆشانی دژە هەاواردنی هەگێزیی و چینایەتی و پارێزەری ژینگە و گیانەوەری بنەما کۆمەڵایەتییەکان و بەختبوونەوەی تاک و گەشەدان بە کولتووریی مرۆڤایەتین.

ئەو پاگەندەیەی سەرەوە، زادەی حەزی من و پێداهەڵدانی ئایدیۆلۆجیانەی خود و بیرکردنەوەی من و هەوتی ئانارکیستی نییە، بەڵکو زادەی کەتوارێکی مێژوویییە، کە هزر و تەواینی ئانارکیستی و تێکۆشانی هەوتە ئانارکیستەکان لە گشت هزر و تەواین و ئاراستە و هەوتە کۆمەڵایەتیی و کولتووریی ئابووریی و ئامیاریییەکانی دیکە جیادەکاتەوە، ئەو جیاکردنەوە و گوێبژێرییەش بە بنەماکان و ئامانجەکانی هەزری ئانارکیستی و پێیکگیریی هەوت و بزووتنەوە ئانارکیستییەکان بە درێژایی دوو سەدەی ئابووردوو و پێشتریش دەگەڕێتەوە، کە هەردەم لە هەشەوە بە چارەسەری گرفت و کێشە و ستەم و نایەکسانی و سەرکوتگرییەکان گەاون و تێکۆشانی خەیان ئاراستەی پێکهاتەی هەکخستنێک کردووە، کە دروستکەر و پارێزەر و بەردەوامکەری ستەم و هەاواردن و ملهوڕیی هەگێزی و چینایەتییە؛ پێکهاتەی قووچکەیی هەکخستنی کۆمەڵ (پێکهاتەی خێزان، فەرگە، کارگە تاکو دەوڵەت) بە جێگیرکردن و پاراستنی سەردەست و ژێردەست، فەرماندەر و فەرمانبەر، پێشەو و پاشەو، بەیاردەر و ملکەچ، دارا و نەدار، دەسەاتدار و بێدەسەاتەکان....تد

بنەما هزرییەکانی ئانارکیزم و تەواین و هەگێچارەی ئانارکیستان بە هەاواردنی هەگێزیی واوتر لە هەر هزر و بیرکەیەکی دیکەی ئازادیخواز و سۆشیالیستی دەوات و هەگۆیش و سەراپای بوونی ستەم و سەرۆریی نیشاندەگرێت. ئانارکیستەکان هەبوونی نایەکسانی

کۆمەڵایەتیی و کولتووریی مرۆڤکان بە نایەکسانی دەستەڵاتی کۆمەڵایەتیی و کولتووریی مرۆڤکان دەگۆڕێنەوە و نایەکسانی دەستەڵاتی مرۆڤکانیش بە نایەکسانی پلەی ئابووریی ئێندامانی کۆمەڵ دەگۆڕێنەوە و پێکهاتەی قووچکەیی چینکخستنی کۆمەڵیش (خێزان تاکو فەرگ و کارگ و بەڕێوەبردن) بە ڕاگر و پارێزەر و درێژپێدەری ستەم و هەڵاواردن و نایەکسانییە ئابووریی و دەستەڵاتیی و کۆمەڵایەتیی و کولتووریییەکان دەبینن و تاکو چینکخستنی کۆمەڵ و بزووتنەوەکانی لەسەر بناخەی پێکهاتەی قووچکەیی چینکخستن بێت، بە جۆرێک لە جۆرەکان سەروەریی مرۆڤ لەسەر مرۆڤ (چەوساندنەوەگەزیی، ئایینیی، خێڵەکیی، نەژادی، کولتووریی، ئابووریی، دەوڵەتیی) دەمێنێت و زەمینەی دەبێت و بە ئاوەڵای سەروەریی مرۆڤ لەسەر مرۆڤ نەمێنێت، پێویستە بنەماکانی سەروەریی لەناوببردرێن و هەڵبوەشێندرێنەوە، کە نایەکسانی ئابووریی و کۆمەڵایەتیی و کولتووریی و دەستەڵاتیی مرۆڤن و ستەم و هەڵاواردن و نایەکسانی چەگزییش لەسەر هەمان ئاو بنەمایانە چێنراوە و خەی پاراستووە و درێژەی هەیە، کە سەروەریی مرۆڤ لەسەر مرۆڤی لەسەر ڕاگیراوە و ئاو هەکارەش ستەم و هەڵاواردن و نایەکسانی چەگزیی دەکاتە بەشێک لە ستەمی چینایەتی و بە هەبوونی سەروەریی چینایەتی دەگۆڕێتەوە.

بەڵام ئاو بەشبوونە بەو واتایە نییە و نا، کە تاکو بەیەکجاریی ستەم و سەروەریی چینایەتی هەڵنەوەشێتەوە، ئۆگەری لاوازکردن و لەناوچوون و هەوەشاندنەوەی ستەم و هەڵاواردن و نایەکسانی چەگزیی نییە. بەجگە لەوەش، تەوانینی ئانارکیستی بە هەوەشاندنەوەی سیستەمی چینایەتی و لەناوبردنی پایە ئابووریی و کۆمەڵایەتیی و کولوتووریییەکانی سەروەریی چینایەتی، تەواو پێچەوانەی تەوانینە ئایدیۆلۆجییەکانی پەش و پاشی خێزەتی و هەوەشاندنەوەی سیستەم و سەروەریی چینایەتی بە پرسێکی یەک شاو و چەژ و بڕەنجامی کودەتایەک یان گەیینی دەستەاتدار و سیستەمێکی ئامیاریی بە یەکێکی دیکە و ئاراستەکردنی ئایدیۆلۆجیانەی کۆمەڵ و لەقاڵبدانی ژییان نابینێت و گەیانی سیستەمی کولتووریی-کۆمەڵایەتیی – ئابووریی و ئامیاریی چینایەتی بە سیستەمێکی کۆمەڵایەتیی ناچینایەتی بە پرسەسەکی بەردەوامی تێکۆشان و بڕەنگاری و هوشیاربوونەوە و هەڵکشانی چەشنبیریی و گەیانی کولتووریی و کۆمەڵایەتیی و سەراپای ژییان و بیرکردنەوە و جیهانبینی مرۆڤی چەوساوە دەبینێت و بە بەدیهێنانی تەدەکەسێت.

هەر لەسەر ئاو بنەمایە، بڕەنگاریکردن و هەوەشاندنەوە و

لەنێوبردنی بنەما کولتووریی و کۆمەڵایەتیی و ئابووریی و هەڵوەشاندنەوە و لەنێوبردنی بنەما کولتووریی و کۆمەڵایەتیی و ئابووریی و هەڵکەندنی سروشتی چیایی (سروشتی مرۆڤ لەسەر مرۆڤ بگشتی) بە هەڕەشەوە و گۆڕینی خشت بە خشتی بیرکردنەوە و هەڵکەندنی هەڵگەزیی و چیایەتی دەبەنێت و هەر لەسەر ئەو بنەمایەی کە ژن بەشێکی یان نیوەی بوونی مرۆڤ و مرۆڤایەتییە، ئامرازکان و سەنگەرکانی شەڕی دژ بە هەڵاواردن و ستەم و نایەکسانی هەڵگەزیی و سەراپاگیری کۆمەڵ دەبن و پایەکانیشی تەکشانی هەڵشنگاریی و کولوتووری و کۆمەڵایەتیی و ئابووریی دەبن و پووستە و ئاوەش ئارکی تەکشرانەی ژنان دوو لایەنە دەکات، لایەک ئامانج و داخوازییەکان بەسەر پیاوانی هاوچین و لایەک بەسەر بەرەوبەرایەتی کۆمەڵ و وەستانەوە دژی دەسەڵاتی ئایین و کولتوور و نەرسالاریی وەک یەکەکانی سروشتی چیایەتی، کە لەنێو دەوڵەتی هاوچەرخ بەرجەستە بووە و دەبێت.

چونکە دەوڵەت (لە دەنگدەر و پۆلیس و سوپا تاکو دەگاتە پارلەمان و فەرمانداریی) بە هەموو جۆرەکانی و لە باڵاترین و هاوچەرخیترین ئاستی گەشەکردووییەوە خۆی، ئامرازی پیادەکردن و پاراستنی سروشتی چیایەتییە و لەنێو ئاویش هەڵاواردن و نایەکسانی هەڵگەزیی و نەژادی و کولتووریی و ئایینی و ئاگەر لە شوێنکیش بە پاشکۆ و گەینی ئاست و شێوەی هەڵاواردن و سروشتی بووبێت، ئەوا هەر بەرەنجامی تەکشانی دژە-سروشتی و دژە-چیایەتی و ناهەڵگەزییانەی چین و توێژە چەوساوەکانی کۆمەڵ بووە و دەبێت. کەواتە بەرەنگاریکردنی هەڵاواردن و ستەم و نایەکسانی هەڵگەزیی هاوکات بەرەنگاریکردن و لەنێوبردنی هەڵاواردن و ستەم و نایەکسانی چیایەتییە و هەر ئاواش بەرەنگاریکردن و لەنێوبردنی هەڵاواردن و ستەم و نایەکسانی چیایەتیی، هاوکات بەرەنگاریکردنی هەڵاواردن و ستەم و نایەکسانی هەڵگەزییە و دەبێت، چونکە هەر دوو ستەمکە زادەی یەک سیستەم و هەڵکەندنی هاوئامیاریی و ئابووریین و تەواوکەری یەکدین و وزەبەخش و هاگر و پارێزەری یەکدین و ئاگەر هەژگارەک سروشتی چیایەتی بە مانەوەی خۆی ناچاربکرێت، زەر ئاسایی هەڵاواردن و ستەم و نایەکسانی هەڵگەزیی پەچەوانە بکاتەوە و چەند هەزار ساڵەکیش بە ژنسالاریی بە بوونی خۆی درێژبدات.

وەک دەزانین ودەبینین، ژن منداڵ، خوێندکار، دایکە، جوتیارە، کرێکارە، مامۆستایە، فەرمانبەرە، نەدارە، بەدەسەڵات ... (

پڕۆلیتێر) و هاوکاتیش لەگەڵ هەموو ئەوانەی بەجگە لە چەوسێنەرە چینایەتییەکە، وەک ڕێگرێک دژ بەستەم و برا و باوک و هاوسەر و هاوکار و هاودەردە نزیکەکەی دکتاتۆر مەقاشی ئەو چەوسانەوەیە، کەواتە ژن بە تەزگاربوون ناتوانێت لە دژوارەی ئەو پیکهاتە کۆمەڵایەتیی و ئابووریی و بۆچوونبڕیانە بە تەزگاربوونی خۆی بگەڕێت و لەسەر گۆی زەمین بستێک شوێن لە دژوارەی سەروەریی تێگەزیی و چینایەتی و ملهوڕیی دوورێت نەماوەتەوە، تاکو ژنان لە باری خۆدابڕاندنی تێگەزیی، کە خەکوژیی تێگەزیی و مردیە، کەمونە هاوتێگەزیێکانی خۆیان دروستبکەن و لە ئاوا شوێن و سەردەمێک ژنیش وەک پیاوی چەوساوە و مرۆڤایەتی نەدار- و بەدەستات-کراو (پڕۆلیتێر) بە هەبژاردنی لایەک لە دووبیانی : (خۆزگارکردن لە سەروەریی) یان (کۆیلەمانەوە بە سەروەریی) سزاوار و تەزگاربوون بەبێ لەدان لە بنەما کولتووریی و ئایدیۆلۆجیی و کۆمەڵایەتیی و ئابووریی و پەکهاتەیی و دژگێیەکان، خوونی خواردنی کولیچێ دەبێت لەنێو ئەفسانەی بەهەشتی ئاسمانەکان.

دیسانەوە، ئەوە بە واتایە نییە، کە ژنان نابێت تێکخراو و گرووپی تایبەت بە خۆیان لەنێو پەکهاتەی چین و توێژێ نەدارکراو و بەدەستاتکراوەکان هەبێت، نا، بەپێچەوانەوە هەبوونی تێکخراوێ و گرووپێ پاگەندەیی و هوشیاربەخشەکان لە شوێنەکانی کار و ژیان و خوێندن و ..تد، پێداویستیی بەچەندوچوونن و تەنانەت بە هوشیارکردنەوە و داچڵەکاندنی پیاوانی چەوساوە و هاودەم و هاوچین پێویستن. بەڵام ئەگەر ئەو تێکخراوە و گرووپانە کەمتر لە ئامرازی هوشیارکردنەوە و پاگەندەی دژە-سەروەریی تێگەزیی بێن و واوەتر لە گرووپ و تێکخستنی هوشیاربەخش بن، دیسان دەبنەوە بەشێک لە هەوێ ئیدئۆلۆگییە بەرجوازییەکان و دەبنەوە بە کوتەک و جڵاد و ئاراستەکەری خودی ژنان و دەبنەوە بە بەرهەمهێنەرەوەی سەروەریی مرۆڤ لەسەر مرۆڤ و لە باشترین باردا دەبنە سەروەری مێینە لەسەر ژنان و جێگەی سەروەرانی نێرینە دەگرنەوە، هەر بەو جۆرەی کە تۆژانە دەبینین و دەبیستین، کە فێمینیستانی ئایینگەرا و ناسیونالیست و لیبڕاڵ بە ئاراستەکردنی ئاوەزی ژنانی تەزگاریخواز هەوێدەدەن و (بۆچوونبەربووون) و (پارلەمانتاربوون) و (سەرمایەداربوون) و سەروەربوونی ژنانێک بە تێگەچارەی تەزگاری ژنان و نەمانی هێزاواردن و ستەم و نایەکسانی تێگەزیی ژنان وێنادەکەن.

ئاوا بەچوون و تێوانینێک مرۆڤی خۆهوشیار و بەئاوەز تووبڕووی پرسیارێک دەکاتەوە؛ ئایا جیاوازی هەیە و چییە، کە (هاوتێگەزێک،

هاونژادەک، هاوزمانەک، هاوئایینەک، هاوکولتوورەک) یان (ناهاوگەزەک، ناهاونژادییەک، ناهاوزمانەک، ناهاوئایینەک و ناهاوکولتوورەک) مشتومڕی ڕەنج و سەرکوتگەر و سەروەری مڕۆڤ بێت؛ ئایا سەروەریی هەر سەروەریی نییە و دیوەکەی دیکەی ملکەچی و کۆیلەتی ئەوانی دیکە نییە؛ ئایا ڕەگەز و زمان و ئایین و نەژادی جەلادەک هیچ لە ئازار و ئەشکەنجە و ستەم و کوشتنی مڕۆڤی چەوساوە دەگەڕێت؟

هەژڵن
٦ی مارچی ٢٠١٨
_____

* یان بڕوادەی کەم، ئەوە تەوانینی من دەبێت.
** سیمبۆلی ئەنارشۆ-فەمیستەکان ؛ بزاوکراوەی یەکەمین گرووپی ئەنارشۆ-فەمینیست لە ئاستی جیهان : دەنگی ژن، ساڵی ١٨٩٦-١٨٩٧ لە بەینەس ئایرس (ئەرجەنتین) و دواتر ١٨٩٩ لە (ڕۆسێاریە) بڵاودەکرایەوە. هەر ئاوا ڕۆژنامەی (نە یەزدان، نە خاوەن کار، نا هاوسەر) لەو ساڵانە بڵاودەبووەوە:
https://en.wikipedia.org/wiki/La_Voz_de_la_Mujer

ئامانەك لە مارسدا... جوتیار

دیمەنی ئەو ژنانەی کە لە چەند ڕۆژی ڕابردودا لە (هەولێر) لە ناو ئەو ماڵە تاریکەدا وێنەکانیان لە ڕەگای گرتەیەکەوە خرایە ناو تۆڕە کۆمەڵایەتیەکان ، ئەوەندە ناخ هەژێنە کە مڕۆڤ ناتوانێت پێناسەی ئازارەکەی بکات، مڕۆڤ ناتوانێت بڕوا بە وە بهێنت کە ئەو کۆمەڵگایە تا ئەو ئاستە هەموو بەها ئینسانی و مرۆڤایەتیەکانی لە خێی داماڵیبێت و ڕووت بوبێتەوە، مەبەستم ڕوتبوونەوەی جەستەیی نیە، بەڵکو ئەو ڕوتبوونەوەیەی کە ئیتر هیچ مانایەك بۆ مەوجودیەتی پەیوەندییە کۆمەڵایەتی و ئەو ڕیتوالە و ڕەسایانە ناهەڵگرتەوە کە شارستانیەتەکان وەك ژێرخانێك بۆکولتوری مڕۆڤایەتی بنیادی ناوون.

لە ناو ئەو وێنانەدا من هیچ ژنێکم تیادا نەبینی کە شەوەی لە تاوانبارێك بچێت ، من هیچ یەکێك لەو شەوە ڕوخسارانەم نەهاتە

بەرچاو کە شایەنی ئەوە بێت خۆی داپۆشێت و حەشار بدات تاکوو ئێمە نەیبینین و نەیناسینەوە.. ئێمە هەموو ئەوانە دەناسین ، دەزانین ئەوان لە کوێ ژیان دەکەن، هەموویان ناسیاو و نزیکی ئێمەن، ئەوان کەسە هەرە وابەستەکانی ژیانێکن لە ناو ئەو گەڕەلاوژەیەدا کە نایانەوێت لەسەر ژیان و خوێنی خەڵکانی تر بنیادی بنێن، ئەوان کەسانێکن کە شەرەفیان لێ دەچێت، چونکە دەیانەوێت نانێك بێ مانەوەی منداڵەکانیان لە ناو ئەو نا دادپەوریە کۆمەڵایەتی و ئابوریەدا بەدەست بهێنن، ئەوان لەسەر بنەشەرەفکردن و شکاندنی کەرامەتی هیچ کەسێکیتر ژیان قبوڵ ناکەن تا وێنەکانیان بۆ بکرێتەوە ، ئەوان لەسەر دزین و بە تاڵانبردنی ماڵی خەڵکو سامانی هەژاران گرەو ناکەن تا وێنەکانیان بۆ بکرێتەوە، ئەوان سیاسەتمەداری بازرگان نین تا بناسرێنەوە ، ئەوان پلەدارو بەرپرسی خاوەن بیری نەوت و پارلەمانتاری بە ٤ ملیۆن دینار خانەنشینکراو نین بۆ وێنەکانیان بۆ بکرێتەوە؟!! ئەوان خاوەنی بانك و شوێنی گەشتیاری نین بۆچی خەڵك بیاناسێت؟!! ئەوان بەڕێوەبەری گشتی و فەرماندەی هێزی چەکدار نین و مامەڵەیان بە فرۆشتنی خاك و هیچ شارو لادێیەك نەکردووە، لە پێناو چیدا بناسرێنەوە؟! ئەوان تەنها لەپێناو ئەو نانەدا کە دەستەڵاتی مافیا و چەتەکانی سیاسەت لەناو هەموو گۆشەیەکی ئەو وڵاتەدا لێی زەوتکردوون دەیانەوێت لە ناو ئەو ماڵە تاریکەدا بەدەستی بهێنن لە پێناو مانەوەیاندا لەو دنیا سەخیف و نا ئامانەدا.

من پێم وایە کۆمەڵگایەك بەو جۆرە حەز بە تێکشکاندنی مرۆڤبوونی تاکەکانی بکات پێویستە گومان و هەڵوێستەی لەسەر بکرێت، گومانێك کە تا ئەوپەڕی ڕێچوونمان دەبات لە پەیوەست بە بوون و کردارمان. ئیتر ٨ مارس ئەگەر بۆ گۆڕانەوەی شکۆو و هەڵگەڕانەوەی ئەو مێژووە نەبێت لە پێناو مرۆڤبوونی ژندا بۆچییە ؟! سیاسیەکان شەرم ناکەن لەسەر تیڤی و لە ناو سۆشیاڵ میدادا بۆ ٨ ی مارس پەخشان دەهێننەوە.. حکومەتی هەرێم دانارزێت کە بەیاننامە لە ٨ی مارسدا بۆاو دەکاتەوە لە کاتێکدا ئەو ژوداوەی کە لەسەر دەستی پیاوانی ئاسایشپارێزی ئەو وڵاتەدا ڕویدا بۆ مێژووی ستەمکاری لەسەر ژن هیچی کەمتر نیە لە ژوداوی ٨ مارس .

ئەوە بەر لەوەی قسە لەو بارەیەدا بکەن باڵێن بیر لە یاسایەکی ئینسانی بکەنەوە لە پەیوەست بەو هەمەجیەتەی تا ئێستا بەرامبەر بە ژنان و مێژووەکەیانتان کردووە…

کتێبەکراوەکانی پاڵ ژنێکی دەرەنگخەوتوو... چنوور نامیق

ئەم هەڵەیە ئەمکوژێت و زیندووبوونەوەش دوبارە شێتم ئەکا و
دواییم نایە
جگە لە تەریقەتی درێکان چی تەریقەتێك مەزنترە لە دوبارەبونەوەی
روح
ئەم هەڵەیە مەستم ئەکا و زوو ناگەمە جێگای ونبوون
بەشەرەفی سۆزانییە جوانەکان سوێند بێ
متمانە نیە لەم وەرزە پووچانەی تێ
لێرە درێکان جوانترین گرەو
لەسەر مانی ئەرخەوانەکان ئەکەن و
پایز لە نێرە رێینی گوڵان جێدەمێنێ
بێ ئازیزن شەوانی دیار خەمە بێ هەوارەکانی روحی من
بەدیار رمانی عەشقەوە
نزای سەد ساڵ پێکەوبوونمان بەتاڵییە..
پوچن هەورە خەمەکانی چاو
کە ئەژنە ناو دەستی هەوەسی پیاوێك
ڕمانسیەتی چاوانم بەتاڵ ئەبێتەوە لە پاکی.
مەهزەلەیە عاشقبوون بە لەحزە هەوەسبازەکانی پیاوێکی نەشارەزا
بەکتێبە کراوەکانی سەر سینگی ژنێکی دەرەنگخەوتوو…

ئەم هەڵەیە ئەمکوژێت و دووبارە ئەمداتەوە دەستی مەرگ
چەن زیرەکانە ئەپەیڤی کاتێ رژانی جوانی من رائەماڵی و
تف لەرووی ئەوینم ئەکەی
بەشەرەفی پاکی سۆزانییە جوانەکان سوێند بێ
متمانەم نییە بەعەشق
لێرە پایز هەروەکو من لەنێرە رێینی گوڵان جێدەمێنێ
پوچن ئەو دەردە دڵانەی
لەناو دەستە هەوەسبازەکانی پیاوێك
ئەکوژێنەوە و
ڕۆژم لێ ئەکەنەوە شەو
لە ناچاری نیگای پاکی سۆزانییەك

بۆ ئازیزن شەوانی دیار خەمە بۆ هەواڕەکانی ڕوحی من
لێرە بێت
.....
2018-2-26
am 12

ڕزگرتن لە ئازادی ڕادەربڕینی مندااڵان … ڕزا شوان

منداڵەکانمان نەوەی ئەمڕۆن و هیوای داهاتووی کوردستانن.. بەرنرختترین و گرنگترین سامان و سەرمایەی گەلەکەمانن.. بۆ ئەوەی نەوەیەکی بەوابەخ و گەشبین و هیوادار پێبگەیەنین.. بۆ ئەوەی داهاتوویەکی شیاوتر و گەشتر بۆ کورد کوردستان دابینبکەین.. نەوەیەکی دڵسۆز گەش و پڕوڕدبکەین کە هاوبەستەبوونیان بۆ کورد و کوردستان هەبێت.. نەوەیەک ڕابهێنین و ئاراستەیان بکەین کە لە داهاتوودا بتوانن بەرپرسێتی هەڵبگرن و چارەنووسی گەلەمان لە ئەستۆبگرن.. نەوەیەک کە ڕانەمێنن و بتوانن لەگەڵ گەڵانکاریيە خێراکانی ڕۆژگاردا هەڵبکەن و دەربڕن، لەگەڵ داهێنانە تازەکانی تەکنەلۆژیادا دانەمێنن.. نەوەیەک کە بتوان ئاڵای زانست و زانیاری و پێشکەوتن و داهێنان و تازەگەری بەرزبکەنەوە.. ئەم ئامانجانە و بۆ دەیان هیوا و ئامانجی تریش.

پڕوڕدکردن و پێگەیاندنی نەوەیەکی خوازیاری واش، دەکەوێتە ئەستۆی دایکان و باوکان و مامۆستاکان و نووسەران و هونەرمەندان و میدیا و ڕاگەیاندنەکان و کەمپەگا و حکوومەت و هەموو کەسانکی ئاواتخوازی داهاتوویەکی باشتر و گەشتر بۆ کورد و کوردستان.
زەر گرنگ و پێویستە کە ڕێز لە ڕا و لە ڕادەربڕینی منداڵەکانمان بگرین.. لەیانگەڵین و هانیان بدەین و گوێیان لێبگرین با بۆ ئۆپەڕی ئازادییەوە گوزارشت لە هەزر و ڕا و لە بۆچوونکانیان بکەن.. بۆ ئازادی و بۆ بۆ ترس ئەوی لە دەیان دایە دەریان ببڕن.

لەیانگەڵین با چێژ و خۆشی لە منداڵێتییان ببینن، جیهانی خۆیان

فراوانیان لەتەکنەدەین، جیهانەکە سەرتاسەر لە پاکی و لە بەتاوانی و لە سادەیی و ساوەلکەیی.. پڕ لە هێوای شیرین و لە خەزگ و لە خەونی سەوز و لە گەشبینی.. منداڵان دەیان وەکو پڕسیاری گەورە وایە.. راستگۆن و درۆ و فێوفێل و خڕتاندن و پێچ و پەنا نازانن.. رق و کینە و بوغز و گەچەڵ و تەڕەسەندنەوە نازانن.. منداڵان بە پاکی و بەتاوانی لەدایک دەبن.. هیچ ڕەفتارێکی ناپەسەند و ناشیرین و نەرێنیش فێربن.. بەگومان لە گەورەکانەوە فێریان دەبن.. وەکو کورد دەڵێ: " گەورە ئاو دەڕژێ و بچووک پێی تێدەخا"

نابەت فەرامۆش و پشتگوێ و پەراوێزیان بکەین و لێیان نەپرسینەوە، پێویستە پرسیار پێبکەین.. را و خواست و ڕەخنە و پێشنیارەکانیان بە هەند وەربگرین، بە تایبەتیش لەو پرس و بیارانەی کە کاریگەریان لە ژیانی ئەمڕۆ و لە چارەنووسی داهاتوویانەوە هەن .. پێویستە ڕەنگ و دەنگ و ئامادەبوونیان هەبێت.. بەشداربن لە گفوگۆ و لە بیارەکان دا .. ڕێزگرتن لە ئازادی ڕادربڕین و گوزارشتکرن سادەترین مافی ڕەوای منداڵانە.

پێویستە فێزایەکی فروانی ئازادی بە منداڵەکانمان بەخسێنین.. تا بە ئازدی گوزارشت لە خەیاڵ و لە رای خۆیان بکەن.. شایەنی ئاماژە و باسیشە ئازادی ڕادربینی منداڵان مافێکی ڕەوای دانپێنراوە، لە لایەن کۆمەڵەی نەتەوە یەکگرتووەکانەوە پەسەندکراوە.
ڕێکەوتننامەی مافەکانی منداڵ، بیارنامەی(٢٥، ٤٤) لە (٢٠ی/ نۆڤەمبەر/١٩٨٩) کە لە لایەن کۆمەڵەی نەتەوە یەکگرتووەکانەوە پەسەندکرا و لە (٢ی/سێپتەمبەر/١٩٩٠) دا، کەوتە بواری جێبەجێکردن و پابەندبوونی وڵاتانی واژۆکردووی ئەم ڕێکەوتننامەیە.

لە دەقی ــ بەندی دوانزەیەم ــ لە بڕگەی یەکەم دا:" وڵاتانی ئەندام لەم ڕێکەتننامەیەدا، دەبە مافی ئازادی دەستبەربکەن بە ئەو منداڵەی کە توانای ڕێکخستنی بیروای تایبەتی خۆی هەبێت، مافی ئەوەی هەیە کە بە ئازادی ڕاکانی دەربڕێت، سەبارەت بە هەموو ئەو پرسانەی کە کاریگەریان بە ژیانی منداڵەوە هەبێت، پێویستە بەپێی تەمەن و گەشەکردنی ئەو منداڵە ڕاکانی بە هەند وەربگیرێن"
لە دەقی ــ بەندی سیانزەیەم ــ لە بڕگەی یەکەم دا، جەخت لەسەر ئەوە دەکات :" منداڵ دەبە مافی ئازادی هەبێت، ئەم مافەش ئازادی داواکردنی هەموو جۆرەکانی زانیاری و بیروڕاکان وەرگرتنیان و بڵاوکردنەوەیان دەگرێتەوە، چ بە زارەکی بن یا بە نووسراوبن یا چاپکراوبن یا هونەری بن، یا لە ڕێگای هەر ڕاگەیاندنەکی ترەوە بن،

کە منداڵ خۆی هەڵیبژێرێت"
پۆیستە ئۆمێد بزانین کە، منداڵان هەستیارن و توانایەکی زۆریان لە هەستکردن بە رووداو و شتەکانی دەوروبەریان.. هەندێ جار وشەگەلێکی قوت و جوان و سەیریان لێدەبیستین، ئەم قسانەش لە خەتەن و لە بۆشیەوە نایەن، ئەوە دەگەیەنن کە منداڵان تا چ رادەیەک لە رووداوەکانی دەوروبەریان تێگەیشتوون.. ئەوان راستن و بە راشکاوی راستیەکان دەدرکێنن.. ئەوەی لە دەیان دایە، هەر ئەوەیە کە لەسەر زاریان دایە.
گێڕانەوەی منداڵان بە ئازادی لە سەز و هەست و لە را و لە راز و نیازیان، لە گرنگترین پۆیستیە تەندروستیەکانی دەروونی و جەستەیی منداڵان و گەورەکانیشە.. بەڵام بە منداڵان کردارێکی زۆر گرنگ و هەڵکارێکی گونجاوە، چونکە منداڵان هەشتا کامە نەبوونە، کە بتوانن ئەڵتەرناتیڤێکی تەندروستی بدۆزنەوە، تا بتوانن لە میانیەوە سەز و هەڵچوونی متبووی دەروونیان دەربڕن.
گەر خەزانەکان دەخێکی ئەوتە بە منداڵەکانیان نەڕەخسێنن، بە ئەوەی بە ئازادی سەز و خرۆش و هەڵچوونیان دەربڕن.. دووچاری فشار و متبوون و تێکچوونی دەروونی دەبن.. ناچاردەبن ڕەفتار لەگەڵ سەزداری پەنگخواردووی دەروونیان بکەن.. ئەمەش دەبێتە هۆی بەردەوامی دەتەنگی و تێکچوونی دەروونییان.. هەست و سەزدایەکانیان بە نەستی و بە ناتەندروستی دەجووڵێن و دەوروژێن.
کەواتە زۆر گرنگ و پۆیستە، کە گرنگی و بایەخ بەوە بدەین، کە چی هەش و بیری منداڵەکانمانی سەرقاڵ کردوون.. دەبە هانیان بدەین بە ئازادی و بەپەی ترس و شەرم، بە قسەکردن یا بە نووسین یا بە وێنەکێشان ئەوەی دەیانەوێت دەریان ببڕن.. نابێت قسەکانیان پێببڕین.. فەری ئەوەشیان بکەین کە چۆن ئازادی دەربڕین بە خەیان ڕەوا دەبینن.. ئاوهاش گوە لە کەسانی تر بگرن و ڕێز لە ئازادی و لە ڕای و بۆچوونی جیاوازی هاوڕێکانیان بگرن.. هەستی کەسیش بریندارنەکەن.. دەبە هەر لە منداڵیەوە ئەوە لەهەشیان دا بچێنین، کە ئازادی مانای بەرپرسیاری و ملهوڕی نییە.. ئازادی پێوەر و سنووری هەیە.. مرۆڤ تا ئەو ئاستە ئازادە، کە پێشێلی ئازادی و مافی کەسانی تر نەکات و سنوور نەبەزێنێت.
بە تاقیکردنەوە و لێکۆڵینەوە، ئەو ساغ بۆتەوە، کە ڕێزگرتن لە ئازادی دەربڕینی منداڵان هەکارێکی گرنگە لە هەکارەکانی باڵادەستی و پێشکەوتنی منداڵان.. منداڵان بەوەش ناسراون کە خەڵقورتینن و خەبەرپێشەوەن و خەدەرخەرن.. زۆر دەپرسن، جار و باریش بە پرسیاری سەیر ڕامان و دامانمان دەکەن.. بەڵام ئەمە خاڵێکی ئەرێنی و نیشانەی زیرەکییانەیە، هەرگیز نابێت پرسیارەکانیان

وەڵام نەدەنەوە.. یا بە وەڵامێکی ناراست و سەقەت بەڵێنیان بکەین.. ئەوان دەیانەوێت ئەوانەی نایانزانن، بیانزانن.

هەندێ لە منداڵان، گرفتی بەتوانایی رادەربڕین و گوزارشتکردن و نەبوونی ئازایی ئەدەبییان هەیە.. ئەمەش پەیوەندی بە ترس و شەرم و گۆشەگیری و دەسەڵات سڕپنی دایکان و باوکانیانەوە هەیە.. کە تووندوتیژ و توووڕە و رەقن لەگەڵیان دا، سەرکوەر و سەرکوت و دەمکوتیان کردوون.. بە شەوازی فەرمان وسکت و بیدەنگیان کردوون.. بەری ئازادی رادەربڕینیان لێگرتوون.. بە لای ئەمانەوە، دەبێت منداڵان لە رووی گەورەکان دا، دەمیان داببەن و قسەنەکەن، تەنها گوێبگرن و گوێدەربن.
(یە نامات) دەڵێ:" تا تەمەنی سیانزە ساڵیم، وامدەزانی کە ناوم – دەمت داخە – یە"
ئەم هەڵوێستی دایکان و باوکان.. لە ئەمەڕ و لە داهاتووش دا، زیان و کاریگەری و ڕەنگدانەوەیەکی خراپیان لەسەر کەسایەتی و ژیانی منداڵان دەبێت.
لەم پەودانگەوە، پێویستە هەموومان ئەوە بزانین، کە ئازادی رادەربڕینی منداڵان چەند گرنگ و پێویستە.. چ کاریگەرگەرییەکی ئەرێنی لەسەر گەشەکردنی تواناکانی منداڵان هەیە.. نەک تەنها ئەم مافەی منداڵەکانمان بە ڕەوا و پێویست بزانین.. بەڵکو پێویستە بوار و زەمینەیان بۆ بڕخسێنین.. هانیان بدەین و ئافەرین و دەستخۆشیان لێبکەین.

ڕەزا شوان
نەرویج: ٩ی/ئادار/٢٠١٨

لەوار... دەشادتاقانێ

لەلەواری مەرگمدا
دیسان
وا گەڵامەوە
بەیاری چوونم دابوو
کەچی

لەم سەندرایەوە
چاوم بەیەوە ژیان
بەکەی سەرشانی خەم
پە لەخەمە و
گرانی زەر
ئاسەم
لەە تار و بەر
نابینم
لەی ەونایی
لەهەورازی تەنیایی
ناچارم تەواوی کەم
تا ئەوپەە دەنیایی
جگەرگەشەم
چرایە
بە چاوم نابینایە
دەستم وا ەادەکەشە
جەستە و گیانم
بەو ژیانە
گەلەک ئازار دەکەشە
هەنگاوم وردە و
بە هەز
بە دەسبار و هاوەە ەە
لەبەر خاتری وان نەبە
نامەوە ئەم دنیایە
ەەحی خەم لە بەایە

جەمیل ەەنجبەر لە دیدی منداڵ… گەران عەبدوەەا

ئەمەی خووارەوە بەشداریەکی کورتە لە کتەبی (جەمیل ەەنجبەر ئەو شاعیرەی ەەژە بە تەکەشان نەژیا)

لە ئامادەکردنی هاوڕێ عەبدوڵا سلێمان (مەشخەڵ).....

عەبدوڵا سلێمان (مەشخەڵ)
جەمیل ڕەنجبەر زۆر بە ڕاشکاوانە خۆی لە ژێر کاتیگۆری ئەدەبی کرێکاری و شۆڕشگێڕانە دەبینییەوە، شیعرەکانی شایەت حاڵی ئەو ڕاستییەن. ئایا هۆی چییە ئەدەبی کوردی بە ڕاشکاوانە ئەو ڕاستییە ناگۆڕێنن؟ بە بۆای تۆ خەسڵەتەکان و سروشتی ئەدەبی کرێکاری و شۆڕشگێڕانە چین؟

گۆران عەبدوڵا:
سەرەتا پێم خۆشە دەست خۆشیت لە بکەم لەوەی دەستمان دەگریت و دەمان بەیتەوە لای شاعیرێک خۆی و گوتار و کردارەکانی لەیەکتر جیانەکرێنەوە. شاعیرێک شاعیری جوانترین سەردەمەکانی شۆڕشگێڕیتی خەڵکی کوردستانی باشوور دیارە شۆڕش و شۆڕشگێڕیتی بە مانا زانستەکەی خۆی. شاعیرێک بە کارەستە شیعرەکانی زەمانی خۆیی و زمانێکی سادەوو چڕکەکەی شانیەوە لە ڕێی شۆڕش و ڕاپەڕینەوە موژدەی ژیانێکی باشتری پێبوو بە خەڵکی کرێکار و زەحمەتکێشی کوردستان. وەک لەم کۆپلە شیعرییەی دا دەڵێ:

ئەمەی هەژار، ئەمەی ئازا، وا پێڕا دەتونینەوە
هەرچی چەکی قورسیش هەیە
ڕەنجی ئەمە باری دەکا
لەمێ بە دووا هەموو هەرزۆی ژاومان دەنینەوە.

سەبارەت بە بۆشی یەکەمی پرسیارەکەت " ئایا هۆی چییە ئەدەبی کوردی بە ڕاشکاوانە ئەو ڕاستییە ڕاناگەیەنێ؟" بە وێڕای بەو پرسیارەتان دەڵێم، ئەدەبی کوردی ئەمڕۆ لە ژێر هەژموونی فیکرێکی تەواو جیاوزدایە لەوەی جەمیل ڕەنجبەر بکات، چوونکە لە ڕووی میتۆدی سیاسییەوە دوو دونیابینی جیاوازە . ئەدەبی کوردی ئەمڕۆ بە شۆڕیەکی گشتی لە ژێر کاریگەری دونیابینی لیبراڵیزمدا پێناسەی خۆی دەکات و دەیەوێت بڕەو بە قوتابخانە ئەدەبکانی ئەم دونیا بینییە بدات، بە پێچەوانەی ڕەنجبەرەوە کە دەکەوێتە قوتابخانەی ئەدەبی ڕیالیزمی سۆشیالیستییەوە .
باڵی دەست ڕۆشتوویی ناو ئەدەبی کوردی کە خاوەنی دەزگای چاپەمەنی و کەناڵاتی جیاوازە لە ڕووی میدیاوە کاتێک باس لە ئەدەبی بەرگریی و مەژووی ئەو ئەدەبە بکات هەوڵدەدات جەمیل ڕەنجبەر، مەلا عەلی،

شەرکە بکەس، عەبدوڵا پێشەو ، لەتیف هەمەت، حاجی قادر و فایق بکەس و دیوان شاعیری ترمان لەبەستێکدا و بەناوی کوردایەتییەوە پێشکەش بە خوێنەر بکات، لە کاتێکدا ڕوشنە کە هەرێک لەم شاعیرانەمان ئاسۆ تەنگوانین و ڕەگای سیاسی جیاوازیان هەبووە بە چارەسەری کێشەی کوردو هەرێکەشیان لە بەرژەوەندییەکی سیاسی و ئابووری جیاوازەوە بانگەشتەیان بۆ زگاری کردووە.

سەبارەت بە بەشی دووەمی پرسیارەکەت (خەباتکان و سروشتی ئەدەبی کرێکاری و شۆڕشگێڕانە چین؟)
شیعر لە ئەدەبدا بەکۆنترین ژانری ئەدەبیی دەڕەردە و مەژووییکی زۆر کۆنی هەیە. بەپێی سەرچاوە مەژووکانی ئەدەب دەتوانین بڵێین لەو کاتەوەی ئینسان بیری لە دونیای خەیی و سبەینێی کردەتەوە شیعریش سەری هەڵداوەو بە شێوەیکی گشتی بەتە دەربەی هەستی ئینسان. ئەدەبی کرێکاریش لەوکاتەوەی کارگەو کرێکار درووست بوو، لەوکاتەوەی ناعەدالەتی و چەوسانەوە لە پرەسەی وە بەرهێنان درووست بوو، لەو سەردەمەوە ئەدەبی کرێکاریش درووست بوو بە باسکردن لە نادادپەروەری ئەو سیستمەو ئاسەی زگار بوون لێی. بە مانایەکی تر ئەدەب شتێک نییە لە دەرەوەی جەگاو ڕەگای چینایەتی و فیکری ئینسان هەر بەییە قوتابخانەی جیاوازیش بە ئەدەب درووست بووە لەسەردەمە جیاوازەکاندا.

قوتابخانەکانی ناچرالیزم و ڕەمانسیزم دوو قوتابخانەی زالی سەدەی نزدەیەم بوون، پاشان قوتابخانەی ڕیالیزم هاتە کایەوە کە ڕەخنەگری بەناوبانگی ڕوسی (بیلیسینکی) بە ڕابەری ئەو قوتابخانەیە دەزانرێت.
ڕیالیزم لەسەر دەستی مەکسیم گۆرگی ڕەمانووسی ناسراوی ڕوسیا گۆڕا بە قوتابخانەی ڕیالیزمی سۆشیالیستی ، ئەوەبوو لە کۆنگرەی یەکەمی یەکێتی ئەدیبانی سۆڤیەت لە ساڵی ١٩٣٤ ئەم قوتابخانەیە بە فەرمی ناسنرا و تائێستاش دەورو نەخشی ئەم قوتابخانەیە کاە نەبەتەوە و شەهید جەمیلیش یەکێک بووە لە قوتابییەکانی ئەم قوتابخانەیە. خەباتکانی ئەم قوتابخانەیەش کارکردنە لەسەر خەباتی کرێکاران و زەحمەتکێشان و جوتیاران و هاندانیانە بە خەباتی چینایەتی و پیشاندانی ڕووی ڕاستەقینەی سیستەمی سەرمایەداری. لە دەڤکدا، ڕیالیزمی سۆشیالیستی گرەدراوی ڕاستەو خەیە بە بیری مارکسیزم و لە ئاسەیکی چینایەتییەوە دەڤانتە پەیوندییە کەمایەتییەکان و بەرژەوەندکانیان.

_____

بۆ خوێندنەوەی کتێبی:- جەمیل ئەنجەر ئاو شاعیرەی ئاژۆ بۆ تۆکەشان نژیا – کلیکی ئێرە بکەن

کردە هەرە گرنگەکانی دزگەیی هەواگری ئیسرائیلی مساد

میخائیل بار زهار
نەسیم میشال

وەرگێڕانی لە ئینگلیزییەوە:
شەفیقی حاجی خدر

بۆ خوێندنەوەی ئەم کتێبە کلیکی ئێرە بکەن ....

ئەمان – شیری موسا ... سابیر ئەشید

بۆ خوێندنەوەی ئەم ئەمانە کلیکی ئێرە بکەن .....

ئایا رەوای حەقە رازیبین فرۆکەخانەکی کوردستان تەنها بۆ عەمرە بکرێنەوە ؟ … عیماد عەلی

دراوسێیەکی هەژاری یەکجار ساویلکەمان هەبوو بە کرێکاری نانی ماڵومنداڵی دەردەکرد و ئەوەی کێی دەکردەوە جارکیان دای بەگایەك و لە چەژنی قوربانداسەری بری و بۆ ساڵی دووەم گایەکی تری دا بەئەرزدا و دواتر ئەوەی کە هەموو رۆژێك هاواری نەبونی دەکرد کە هیبوو دەستی کەوت پێ ڕێیشت بۆ حەج و سواکەر بەزەیی پێی دەهاتەوە. ئەوەی بە رەنجی گیانی دەریدەکرد لە سعودیا خەرجی دەکرد و پاش ئەوە بە دەست کرێکاری و نەبونیەوە دەیناڵاند. ئا لەم شۆوەیە بە سەدان هەزار کەسمان هەیە لەکوردستاندا. بۆیە ڕێیشتنی خێك بۆ عومرە لەسەر حسابی خەزان و منداڵ ناحەقیەکە دەبێت شەرعیش قبوڵی نەکات.
رازیبون بە کردنەوەی فرۆکەخانەکانی کوردستان تەنها بۆ عومرە ئەگەر زیانی بۆ باری سایکۆلۆجی و کۆمەڵایەتی نەبێت و لەوانە خەکانێك چاوەڕی عەمرەبکەن پێی دڵخۆش ئەوا بۆ باری سیاسی و ئابووری کوردستان زیانێکی یەکجار گەورەیە. بۆ؟
*لەباری سیاسیەوە:

1-کردنەوەی فرۆکەخانەکان ەتەنها بۆ کارێکی تایبەتی وەك عومرە؛ واتای مانەوەی داخراوی فرۆکەخانەکان دەگەینێت، وەزعەکە وەك خێی دەمێنێتەوە و تەنها بەهەمان شۆوەی حاڵەتی لە ناکاو و بواری مرۆڤایەتی حساب دەکرێت.
2-هەوڵستی سعودیە ئەوەندە ئەرێنی نەبوو لەمەر ریفراندۆم و قەیرانەکانی کوردستان و ئەو مۆژووە زۆر جوانەشی نەبووە لە دسەاتەکانی پێش روخانی سەدامدا تاوەکو بە ئاسایی وەربگیرێت و تا ئێستا بە لاکردنەوەیەکی بچوکی عەبادی بەرەو ریاز سعودیە هەموو ئدیعاکانی پێشەوەی سریەوە و تائستاش بۆ رازیکردنی دەسەاتی عیراق ڕۆژنیە بە بۆنە و بۆ بۆنە چەخت لەسەر یەکپارچەیی خاکی عیراق نەکاتەوە. تێش وەك پارەی نەوتەکەی داهاتەکانی زیاد بکەیت لەسەر حسابی ڕەکانی خێت.

3- رازیبون به بەکارهێنانی فڕۆکەخانەکان وەك خاڵێکی ناوەندی عیراق و عەبادی لە سەرجەم لایەنەکانیەوە دەخوێنرێتەوە، ئەمەش وچانێك بە عەبادی دەدات بۆ ئەوەی لەم بارەوە لە ژیر هەندێك فشاری دەرەکی خۆی رزگار بکات، بۆ ئەوەی یەك زەرە قازانج بە بارودۆخە نۆخیەکەی کوردستان بگەیەنێت و لە ئابوقەکەی کەمبکاتنەوە.
4- رازیبون بەم حاڵە دەبێتە هۆکاری خاوبونەوەی سەرجەم فشارەکانی جیهان و وادەی کردنەوەی فڕۆکەخانەکان بۆ گەشتەکانیتر بە گشتی دوادەخات و بوار بۆ عەبادی دەرەخسێنێت کە زیاتر مانۆری خۆی بکات وئەم حاڵەتە بگەیەنێتە دوای هەڵبژاردنەکان و زیارتیش و مەرجەکانی خۆی لەسەر حسابی خەڵکی کوردستان بەسەر دەسلاتی هەرێمدا فەرز بکات.
5- رازیبون بە نیمچەچارەسەری فڕۆکەخانەکان زیانی خۆی بۆ کێشەکانی سیاسیە هەمەجۆرەکانیتری نێوان ناوەند و هەرێم دەبێت و بۆ بواری تریش ڕێگە خۆشدەکات کە بە نیمچە ڕێگەچارە فەربن و ڕوو نەکەنە چارەسەری گشتی یەکجارەکی کیشەکان.
*لابەنی ئابووری:
1-عومرە جگە لە ڕێگەدان بۆ چوونە دەرەوەی زۆرێك لەپارەی کوردستان و بەتایبەتی دراوە جیهانیەکانی وەك دۆلار و یۆرۆ بۆ دەرەوە،هیچیتر نیە، بە تایبەتی ئەمەش لەم کاتە قەیراناویەی کوردستاندا دەکرێت، کە زیانی زۆرتر دەبێت لە لایەنی بەفیڕدانی دراوی قورس و کەمکردنەوەی لە نۆخدا کە لەپێویستەیکانی ئاسایکردنەوەی باری ئابووری کوردستانە.
2-جگە لە قازانج گەیاندن بە سعودیەیەك کە بە هیچ شێوەیەك وەربەرهێنانێکی لە کوردستاندا نەکردووە کە بۆ قازانجی گەلی کوردستان بکەوێتەوە و ڕەوای حەق بێت وەفاداری بۆ بنوێنرێت، ئەو دراوانەش لە کوردستانەوە ڕەوانەی ئەو وڵاتە تا سەر ئێسقان دکتاتۆریە بکرێت مایەی ئەوەیە کە جگە لە درێژەپێدانی قەیرانەکانی کوردستان هیچتری لێ نەبینرێت.
3- ئاستی ڕۆشنبیری خەڵك ئەوەمان نیشان دەدات کە لە لایەنی باوەربون و پیرۆزیەوە تەنها هەوڵی سەردانی شوێنە پیرۆزەکان بدەن و ئەگەر زیان لە خۆیان بدەن و بە برسێتیش بمێننەوە و لە شارەکانی سعویە سەرجەم پارەکەیان بۆ عومرە خەرج بکەن هیچ باکیان نیە و ئەمەش لە دەرئەنجامدا نەك بۆ عەمورەکەرەکە خۆی بەکو زیانی بۆ وەزعی گشتی کوردستان دەبێت.
بۆیە باشترین هەوڵستی ڕەسمی دەسەلاتی کوردستانە ئەوەیە کە ئەگەر ئەوەی کە تاوەکو فڕۆکەخانەکان بۆ سەرجەم گەشتەکان نەکرێنەوە، حکومەتی هەرێمیش ڕێگە نەدات تەنانەت وەك ناڕەزایەتیەك بۆ عومرەش بەکار بێت و وەك بایکۆتکی جیهانی حسابی بۆ بکات و بۆ رای گشتی

جیهان رایبگەیەنێت.

پدوو ئاوساو … شاخاو ءەبدوڵا مستەفا

کەنیشکە بوو لە ماڵە باوانی هەبڵا، هێشتا نەیدەزانی هەسین چییە؟ یاخوود بە بتوونی درکی نەکردبوو ئەو خوێنەی لە بەری دەڕوا و ئەو ئازارەی هاوکاتییەتی لە سەرینایی چیەوەیە؟ واتە بە قۆناغێکدا تێدەپەڕیی وەلێ هەرگیز لەو کاتەدا نایزانی چییە، هەنگە دواتر کنە بکەی و درکی بکەی، هەنگە هێشتاش وێ نەیزانێ. وێ پدووی هەمساوە، تاقە ددانێکی ساغی تێدا نەماوە، خواردنی پێناجوێندرێ، هەر شڵاو و شڕباو هەدەقڵێ. جارجارەش پێ لە خێ دەنێ ئەو شوانەی تر دەخوا کە بێ ئەو ناشێن، یاخود پێیان گوتوە بێ تێ ناشێن. شتی لە نێو دەم و لچی دەردەچێ، منداڵەکانی زۆر لە خێیان دەکەن، پێنەکەنن. دەستیان دەخەنە سەر دەمیان، وەلێ دواتر دەدەنە قاقای پێکەنین، تەوس و پلاریش لەولاتر، بە کوردی و کورمانجی پێی ڕادەبوێرن.
وێ زار هەدێنێ؛ ” هەری جەرگم خەرابی، لە سەن گێما بار کەتییە، درانما دانایەنە، ئا پێشما پێکەنن، چەقەتەینە؟”

وێ، کفت و کەوەڵێ لە پاێ دیوارەکە هەڵایژاوە، یاخود پشتی بە باڵنجەکەوە ناوە. ئێستا تەنێ بە قاوقوون جووڵە دەکا. کراسێکی کوردی شینی تێخ لێ ڕەنگپەڕیوو، کەوڵیەکی ڕەشی تێزاوی، چارگەیەك کە پرچی بەفرئاماڵی داپۆشیووە، لچی کارسەکەی شێقدەداتەوە لەبەر توڕەقڵێژ. پێستی گرنج گرنج و ڕەشداگەڕاوە یان هەر خێی ئەسمەرە، گێنا شڵێ و لێوانی بەنێو دەمیدا ڵێچوونە، چاوێکی ڕەش بە حاستەم لەژێر پڵێوانی دەردەکەوێ. لە پەنجەرەکە دەنڵێ؛ شەوە، مانگ خەرمانەی داوە، ساماڵە، بەس لە پێ ساردی کردووە، دەشتە دیانا کەمجار ئاوهەوایەکی مامناوەندی هەیە؛ یان تەواو سارد یان تەواو گەرم.

وێ هێشتا لە پەنجەرەکە دەنواڵێ؛ ژێوانی وەك چەقێیەکی هەسانکراو و

بێنده جەرگی شیتاڵ شیتاڵ دەکا. بە منگەمنگەوە یان لەبەر خۆیەوە دەگۆیێ؛ هەنووکە کێ قەرەبووی ئەو پدووە ئاوساوانەی دەکا؟ ئەرای تێری زگی زراسکان ئەو بەڵایەی وەسەر خۆی هێناوە، لەسەر ساغی ئەوان وای لێهات. بەمفایە ڵانەوە، هەر گاڵتەپێکردنی پتر و پتری منداڵەکانی بەدوا دادێ. کێ وەك ئەو ناودەمی خۆناوێ دەبێ، شیرینی خۆنی خۆی تامدەکا؟ وێ فامدەکا بەرپرسیارە لەو قوربانیەی داویەتی بە سەمای چاوی منداڵەکانی. ئەرێ بەرپرسیارە و دەری دەبا، یان وەها دەریدەخا دەریدەبا، ئاخر هەر بێ پاروویی قوڕگی ئەوان بوو.

وەلێ بەرگەی بزەی تیزئامێزیان ناگرێ؛ ڕێگەکان وەتەن، گرینگ نییە کیهەیان هەڵدەبژێری، تێ هەر پەملی پەشیمانی و تەماشاکردنە دواوەی. غایلەکان ڕاوی دەکەن، پرسیارەکان دێن و دەچن؛ ئاخر چ شتێك هەیە لەوە ناخۆشتر بێت نەتوانی ترشی دەنکە هەنار تامبکەی، دەنێو ددانان بیپرۆنی، ترشاییەکەی پێووی چاوانت بتروکێنێ؟ بەدەست وێ نییە، هەر هەنار دەبینێ ئاو دەزێتە دەمانی، ئەم بەڵا ناگەهانەی و ناچارەکیەی بیردەچێتەوە، خۆبەخێ پێی پێدا دەکا، بە نازونوزەوە شەقار شەقاری دەکا، لێناگەڕێ یەك دەنکە هەنار چییە بە خەسار بێوا، وەلێ هەر لە زارکی دەمی نزیك دەخاتەوە؛ فرمێسك لە قەراغ چاوەکانی زەنە دەکا، کسپە لە جەرگی دێنێ، ئاگری وە هناوا دەکەوی. هەر مکوڕە دەنکە هانارا بخاتە نێوزاری، تێیان دادەڕێ، ئەوانیش وەك کەروێشکی ڕاپسکیو لە نێو دەمی دەردەپەڕن.

چیڕۆکەکەتان یان چیرۆکەکەمان دەخوازێ بگەڕێینەوە سەرەتای هاوینی ساڵی 1993، هەڵەتی ئابڵۆقەی ئابووری، شوێن دەشتە دیانایە، ئەوەی ژمێری بەعس ناوی نابوو(قضاء صديق)، هەنووکەش بە (سۆران) ناودەبرێ. ناو ئەو ناوە کە لەسەر زارانە؛ لە هەر شوێنێك، لای هەر کەسێك باسی (سۆران) بکەیت، بێ هیچ ئەمڵاو و ئەوڵایەك لێتدەپرسێ:"دیانا؟". دەشتە دیانای وان دەمان دەشتێکی کاکی بەکاکی بوو. لە کۆتا ساڵەکانی دەیەی هەشتای سەدەی ڕابردوو ژێم دوو کۆمەڵگەی لێ دروستکردن؛ کۆمەڵگەی گەڵیان، کە لە گوندی(گەڵاڵێ)ی چەمانەوە ڕاگوێزرابوونەوە ئێرە. کۆمەڵگەی دیانا، (مهاجر، ساتی، سەید، ڕێستایی، گەزنەیی، ئەگەر هەڵە نەبم ڕەنگە دێسکیش) لێ کۆوەکرابوون. دیانای کێنیش بە دانیشتوان و شکۆ و مڵۆوە کریستیانیەکەی هەر لەوێدا هەبووە، هەیە.

لە نێو ئەم دەشتەدا، ڕێگایەك لە گەلیەوە ژێردا دەهات، لە چەقی دەشتەکە لێکجوودا دەبوەوە: ڕێگایەك بەرەو دەڤەری سیدەکان، ڕێگایەکی تریش بەرەو دەڤەری باڵەکایەتی. بێ سێ ئەم چیرۆکە

بوارمان نادا بۆکۆتا باس لە شەق و دڵگیرییەکانی ئەم شارە تازە ڕانراوە بکەین، بۆیە هاوڕێنەی ژوانینمان دەخەینە سەر ماڵێك لە ماڵەکانی کۆمەڵگەی گەڕیان، خانووەکانی هەمووان لەسەر هەمان نەخشە ڕانرابوون، بە جوداوازییەکی کەمەوە. خانووی وێ، لە دەرگا دەچوویتە ژوورەوە حەسارێك، دەرگای خانووەکەت دەکردەوە؛ سێ ژوور هەبوون(ناوەڕاست، دەستە چەپ، دەستەڕاست)، لە ژووری دەستەڕاست نەردەوانێك دەچووە نێو بەیتوونەکە، لەناوەڕاستدا هەڵەکە دەبووە دووبەش؛ بەشی پێشەوە ژووری دانیشتن، بەشی پشتەوە سەرشۆرك.

پاشان نانیندێك، حەوشەیەك، لە سووچێکی پشتەوەی خانووەکە ئاودەست هەبوو. بانی خانووەکەش بەقیڕ سواغدرابوو. ئەو ساڵە قاڵانی بوو، یان ئابڵۆقەی ئابووری، لێ ئەوە لە گوندان با، سەرەوڕساتێکی هەبا، یان زەویەکی بە ئیجارەت دەسکەوتبا کاری تەمام بوو. تومەز لەو ساڵەدا (سمایل)ی مەردی (ئایشێ) زەوییەکی بە ئیجارەت لە (گوانیا) وەرگرتبوو، خێی و منداڵەکانی گەنمیان داچاندبوو، دروێنەیان کرد؛ خەرمان بەرەکەت، چوار هەزار دینارێکی خەکردەوە. هەشتا وێ وەك ئێستا کەنەفت نەبوو، بەس هەرچی ددانە لەناو دەمی نەمابوون و کەوتبوون. شەو و ڕۆژ ئێشکی ڕەحسێنیان هەبوو، دەبوا وێ توند سەری لە نێو پانایی دەستی ڕاگیربکا، تاکو بەرگەی ئازارەکە بگرێ.

-"ئایشێ، خەهەدە بچینە ژواندزێ" وی بە بزە و فەرمانێکی نەرینانە بەوێی گوت، لەوێ دەمێدا تاقە نەخشانەیەك لەم دەڤەرەدا نەخشانەکەی ژواندزێ بوو. (دکتۆر عەدنان) ددانەکانی وێ دەپشکنێ، پاش ئێستێك بە ژوخسارە شڵگیر، سەری کەچەڵ، چاویلکە هەراوەکەی، لێیادەمێنێ، دەڵێ:"ددانت نەماینە، دەبێ تاخمە ددانەکی دانێی " (سمایل) لەنێو ئاواز، درێژ، جەمەدانی ژەش بە بزەیەکی بگەرد لە دکتۆرەکە دەپرسێ؛

-" دختۆر چەندی تێچی؟"

– " سێ هەزار دینار"

بە حەپەساویەوە وی و وێ دەبەیەکدی هەرماینە، خوزی قوتدەدەنەوە. دڵنەدەرەوە، لەپێش نەخشانەکە وی بە هێوری و نەزاکەتەوە، وێ بە بڕەنگی و بڕمەیلیەکی ژنانە وەستاون:

-" وەختێ هندێ نیە سێ هەزاری لە تاخمە درانا دەین، با هەرە وەبن. ئەدی منداراچ لێکەین؟"

وێ، بە پێچەقڵنیەوە ئەم چەند وشەیە دڵنەر سەرزاری، ژەنگە بنزاری زۆری دیکەی بێ گوتن هەبوو بێت. پاش تێپەڕینی ساڵان، هاتنی ساڵانی خۆشی، پارەژان لەدوای ساڵی 2003. وێ ئیستانەکینێ بوویتە

پیەژنەکی هو، ویش لە مژ سالە چوویتە بنگ. وەگەل کوە نەبەرەی دەکەوی، بە مەبەستی دانانی تاخمە ددانەك بۆ و، بە پەرشی و چاوەوانییەکی لەمژ سالەوە دەچتە بەردەمی دکتار، پاش پشکنین و تەماشاکردنکی وردی ددانەکانی و. دکتار بە ساردی و بباکیەوە، دەت.

-"پدووت ئاوساون، تاخمە ددانیش بە کەکی نایەت"
25/1/2018

ەوشی (رژنامە, گڤار) لە باشوری کوردستان … ئاری زندینی

لەم سەردەمەی ئستادا اگەیاندن (میدیا) بوارکی فراوان وپان وبەرینی لە ژیانی خەك داگیرکردووە,چەندەها بوارولق وپپی (تەکەمەایەتیەکان و ماس میدیا) بۆ زیادکراوە استەوخۆ بەدەست خەکەوەیە وەکو سەردەمانی پشوو نەماوە, بە هی ئەو پشکەوتنانەی لە بواری زانست و تەکنلجیا هاتوونەتە ئاراوە کەلە خزمەت (میدیا) و پشکەوتنی میدیا کاریگەری سەرەکی بینیوە کە (میدیا) زیاتر پفیشنا بت و زیاتر لە خەك نزیك ببنەوە پەیامەکان و رووداوەکان و هەوالەکان زووتر بگات. رژنامە و گڤار کەگەی سەرەکی و چەکی بەهزی اگەیاندنن (میدیا), رژنامەوگڤار لە هەموو ووتیك بوونی هەیە و لە کەمەگەی دواکەوتووپشکەوتوو ەواجی هەیە بەام تاچەند ئەکادیمی و پفیشنان جیاوازیان هەیە, رژنامەوگڤار لە کن و ئستادا للی سەرەکی بینیوە لە شنبیری وخوندەواری خەك ئەو رووداوهەوا وکارەسات وشتی نادیاروشاراوە استی و چەوتی کشەوگرفتەکان لە ژیانی خەك رووەدەن بیخەنە بەر چاوی کەمەگە,رژنامەوگڤار ئامادەیەکی باشی دەبت لە گەەپانی رووداوەکان ئەمەش بە هی پەیامنرەکانییەوە کە بەرهەمهنی هەوا وبەدواداچوونی مەیدانین,رژنامەوگڤار هەردەم دەبت بیر لە گان ونوبوونەوە بکەنەوە,پشکەوتنی (میدیا)پەیوەستە بە پشکەوتوویی

کۆمەڵگە واتە گەر کۆمەڵگەکە پێشکەوتوو مەدەنی نەبێت میدیا گەشە ناکات ,لە زۆربەی ووڵاتان وسەرتاسەری دونیا میدیاوان لە رۆژنامەوگۆڤار تووشی گرتن ولێدان وهەڕەشەوئیهانەکردن تەنانەت کوشتنیش بە هۆی نەبوونی ڕۆشنبیری وئازادی لای تاك و کۆمەڵگە و دەسەڵاتیش لە سەر بڵاوکردنەوەی وێنەیەك وروووژاندنی بابەتێك ڕاگەیاندنی رووداوهەواڵێك ئاشکراکردنی گەندەڵی وڕاستیەکان, رۆژنامە نووس توانایی هەیە هەندێك لە مەسەلەکان لای خوێنەر قۆزەون بکات هەندێکی خۆشەویست بکات !
(رۆژنامە , گۆڤار) دوو بواری جیاوازن لە ڕووی روخساروناوەڕۆکەوە لە ڕووی تەکنیکی و هونەری کاری رۆژانە, رۆژنامە گۆڤار نیە و گۆڤاریش رۆژنامە نییە, ئامانجی هەموو رۆژنامەوگۆڤارێك زوو بگات بەدەستی خوێنەروزۆرترین خوێنەرولە هەموو شوێنێك بڵاوبێتەوە, جیاوازیەکان بە گشتی لە سەرتاسەری جیهان بەم شێوەیە:

1-رۆژنامە,زیاتر گواستنەوەی هەواڵ رووداوواقیعەکە بێ درۆژەدان بە بابەتەکە بەڵام گۆڤار هەواڵ و رووداوواقیعەکە شیدەکاتەوەوخوێنەر دەگاتە ئەنجام.

2-رۆژنامە, رۆژانە دەردەچێت بەڵام گۆڤار هەفتانە و مانگانەووەرزی و ساڵانەی هەیە.
3-رۆژنامە, بابەتەکان رۆژانەیە بە پوختی و کورتی بڵاوی دەکاتەوە بەڵام گۆڤار بابەتەکان کێکراوەی هەفتانە و مانگانەیە بە دوایی چارەسەرەو بەتێروتەسەلی مەوزووعەکان پەخشدەکات.
4-رۆژنامە, لە رووی رووخسارەوە لە گۆڤار جیاوازەو لاپەڕەکانی سنووردارە بەڵام گۆڤار شێوەی جیاوازە لاپەڕکانی سنووردار نییە.
5-لە رۆژنامە, ناتوانرێت بابەتی زانستی و ئەکادیمی بڵاوبکرێتەوە بەڵام گۆڤار بابەتی زانستی و ئەکادیمی چێ بڵاودەکرێتەوە.
6-رۆژنامە, تایبەت بە بوارێك وەك (وەرزش , هونەر , ئەدەب , سیاسەت ,ژنان ,کۆمەڵایەتی) لە گۆڤاریش هەمان شت بەڵام بوارەکان چڕوپڕ تێروتەسەلن.
7-رۆژنامە, لە رۆژی بڵاوکردنەوەی تا چەند رۆژێك سوودی لێدەبینرێت زیاتر بەڵام گۆڤار پاش چەند مانگێکیش سوودی هەر دەمێنێت.
8-رۆژنامە,زیاتر لۆکاڵیە سنورێکی دیاریکراو دەبینرێت بەڵام گۆڤار دەتوانرێت لە شارێکیترو ووڵاتێکیتر ببینرێت بخرێتە بەر چاوی خوێنەر.
9- رۆژنامە, کەمتر وەك گۆڤار بێ ئەرشیف سوودی لێدەبینرێت چونکە گۆڤار بابەتەکانی تێروتەسەل و درۆژترن وەك بەگە نامە دەمێننەوە.

10- ڕۆژنامە, ناوی نووسەرەکان زۆرتر دووبارە دەبنەوە بەهۆی گۆڤارەکان نووسەری تازە پەیدادەبن.
11-ڕۆژنامە بەرگەی هەڵگرتن ومانەوەوئەرشیفکردنی کەمە بەهۆی گۆڤار بۆ ماوەیەکی دوورودرێژ دەمێنێتەوەوهەڵدەگیرێت و ئەرشیف دەکرێت.

(ڕۆژنامە , گۆڤار) لە باشووری کوردستان:
بە پێی بەدواداچوون وزانیاری و بۆچوون وبەڵگەو ووردبینی پوخت کە پێویستی بە هەخنەوتوێژینەوەیە, هەوشی (ڕۆژنامە , گۆڤار) لە باشووری کوردستان, بەم شێوەیە:

ڕۆژنامە:

1-ڕۆژنامە, لە کوردستان (95%) حیزبیە بەتایبەت حیزبی دەسەڵات.
2-ڕۆژنامە, لەلایەن حیزب و کەس و ڕێکخراوگرووپ دەردەچێت.
3-ڕۆژنامەی سێبەری حیزب و زەرد بوونی زۆرە .
4-تەنیا ڕۆژنامەی حیزبەکان دەتوانن ڕۆژانە دەربچن.
5-ڕۆژنامەی ڕۆژانە حیزبی ڕۆژانی پشووجەژنەکان دەرناچن.
6-ڕۆژنامە هەیە بەبێ هەکارو بێ ڕوونەکردنەوەی دەرناچێت.
7-بابەتەکانی ڕۆژنامە زۆرتر سیاسین.
8-ڕۆژنامە هەیە بێ کاتیکی دیاریکراومەبەستێك و باروودۆخێك دەرچووەودواتر نەماوە.
9-ڕۆژنامەکان بە ڕوون وئاشکرا ستایش و پیاهەڵدانی حیزب و سەرکی حیزب پەیەوەدەکەن.
10- تەنیا دوو ڕۆژنامە ڕۆژانە دەردەچن (ڕۆژنامەی کوردستانی نوێ, ڕۆژنامەی خەبات) کە ئۆرگانی سەرەکی حیزبی (یەکێتی نیشتمانی کوردستان , پارتی دیموکراتی کوردستان) پاڵپشتی دارایی زۆریان هەیە.
11-ڕۆژنامە بە زمانانی بێگانە(عەرەبی و ئینگلیزی) زمانانیتر بوونی کەمە گرنگی پێنادرێت.
12-بابەت وهەواڵ لە ڕۆژنامەکان دوورن لە واقیع و ڕاستی سەرچاوەی زانیاریان بزرووونادیارە لەپێچینەوە نییە لە ناڕاستی هەواڵ و ڕووداوەکان.
13-سەرچاوەی دارایی ڕۆژنامە دیارنییە بە چی بەڕوە دەچێت موچەی کارمەندانی بەچی دابینەدەکات.
14-ڕۆژنامە هەیە لەلایەن کونسخانەکانەوە دەردەچێت وەك (جام کوردی , شرق الاوسگ) .
15-کارمەندانی ڕۆژنامە بە مووچەیەکی کەم دامەزراون.
16-ڕۆژنامەکان بە زمانی ستانداردی کوردی و ڕێنووسی یەکگرتوویی

کوردی نانوسرێتەوە بەکو زیاتر ناوچەیی و میزاجی کەسی زاڵە.
17-کەسانی حیزبی و سیاسی بوونەتە سەرپەرشتکاروخاوەن ئیمتیازوبەیوەبەری نووسین.
18-رۆژنامەی نیشتمانی و ئۆرگانی حکومەت نییە.
19-رۆژنامە, شتێکی گرنگی پێنەدراو لای خەڵك و ناچێتە هەموو ماڵێك و بە درێودەلەسەی دەزانن.
20-رۆژنامەکان ناتوانن رای گشتی و شەقام دروستبکەن وبجوڵێنن.
21-رووداووهەواڵ و بابەت هەیە فەرامۆش و چاوپۆشی دەکرێت لەلایەن رۆژنامەکانەوە.
22-لاپەڕەوکاغەزی رۆژنامەکان کوالیتی باش نییە تەندروستیش نییە بۆ ماوەیەکی کەم لاپەڕەکانی بەرەونەمان و چرچ ولۆچی دەچن.
23-رۆژنامەی تایبەت بە بواری فیکری وئایدۆلۆژیا وەك رۆژنامەیەك تەرخانکرابێت بۆ فیکری (مارکسی , لیبڕالی , سۆشیالیزم , بیری چەپ) بوونی نییە.
24-جار هەیە رۆژنامەیەك رەگری لیدەکرێت لە شاریك بڵاوبکرێتەوە بەی بوونی هەواڵێك.
25-زۆربەی سەرنووسەروبەڕێوەبەری نووسین وخاوەن ئیمتیازەکانی رۆژنامە یەك رۆژیش کاری رۆژنامەیان نەکردووە دەرچوویی بواری راگەیاندن نیین.
26-رۆژنامەکان بوونەتە شوێن وجێگایە تەسفیەی حیساب , جوێن وقسەی ناشرین و ئیهانەی یەکتری, ململانێی یەکتری و ململانێی حیزبی .
27-بابەتی ەخنەوەخنەکاری بوونی نییە,واتە وەڵامی ەخنەوبەدواداچوون بۆ ەخنەکان نییە.
28-هەندێ بابەت و هەواڵ هەیە رۆژنامە ناتوانێت بڵاوی بکاتەوەوبیوروووژێنێ لەبەر نەبوونی ئازادی و رۆشنبیری لای تاك لای کەمەگە بە گشتی هەبوونی سانسۆر لای دەسەڵات.
29-نزیکەی (30) رۆژنامە بە قەبارەی بچووك وگەورە چاپ و بڵاودەکرێتەوە.
30-رۆژنامەی (سیاسی ورۆشنبیری گشتی ئەدەبی وهونەری و بازرگانی و ریکلام و تایبە بە ژنان) چاپ وبڵاودەکرێتەوە.
31-رۆژنامە هەیە ژمارەی لاپەڕەکانی (4) لاپەڕەیە رۆژنامەش هەیە ژمارەی لاپەڕەکانی (24) زیاتر نییە.
32-رۆژنامە بە زمانی(کوردی- شێوەزاری سۆرانی , بادینی) زمانی(عەرەبی , ئینگلیزی) بە پیتی (عەرەبی , ئینگلیزی , لاتینی) چاپ وبڵاودەکرێتەوە.
33- رۆژنامە کوردیەکان لە پارێزگاکانیتری عێراق بڵاوناکرێتەوەوبوونی نییە.

34-کەلتووورۆشنبیری بڵاوکردنەوەوداببەشکردنی ڕۆژنامە گرنگی پێنادرێت لە ئاستێکی نزمە.
35-ڕۆژنامە,بە زمانی عەرەبی کە لە عێراق دەردەچن لە پارێزگاکانی باشوری کوردستان بڵاودەکرێتەوە وەك (الزمان , الدستور , الصباح , شرق الاوسگ , الرای).
36-ڕۆژنامە هەیە بەناوی شارێکەوەیە وەك (ڕۆژنامەی هەولێر).
37-ستافی ڕۆژنامە حیزبییەکان وەك وەزیفە سەیری ڕۆژنامە دەکەن تەنیا بۆ ئازیکردنی سەرنووسەروبەرپرس وکەسە حیزبییەکان کاری ڕۆژنامە نووسی دەکەن.
38-ڕۆژنامەی هەفتانە وەك (هاوڵاتی , ئاوێنە , باس ,وشە ,ئاژانس ,رووداو, چاودێر) چاپ و بڵاودەکرێتەوە.
39-هەندێك لە ڕۆژنامەکان تەوەری تایبەت یان پاشکۆی (هونەری ,ئەدەبی, وەرزشی) لە گەڵ ڕۆژنامەکە بڵاودەکەنەوە.
40-هەندێ ڕۆژنامە چەند ژمارەیەکی لێدەرچوو دواتر وەستاو ژمارەی تری لێدەرنەچوو.

گۆڤار:

1-گۆڤاری (هونەری و وەرزشی وکۆمەڵایەتی وسیاسی ورۆشنبیری وپزیشکی وئایینی وکشتوکاڵی وکەلەپووری و فۆلکلۆری وسینەما وشێوەکاری و گۆڤاری گشتی وپەروەردەوفیرکردن و یاساوگۆڤاری تایبەت بە ژنان و زارۆکان) چاپ و بڵاودەکرێتەوە.
2-گۆڤاری ڕۆشنبیری (سێکسی,sex) چاپ و بڵاودەکرێتەوە بەڵام تایبەت بە (سێکس , sex) نییە.
3-گۆڤارەکان مورکێکی سیاسی وحیزبی و کەسی و ڕێکخراوی تایبەت پاڵپشتی دەکەن.
4-گۆڤاری هەفتانە و مانگانە و ساڵانە و وەرزی بوونیان هەیە.
5-گۆڤار هەیە پاش دوو سێ چوار جار لە چاپکردنی دەوەستێت بە هەر بیانووەك بێت.
6-گۆڤارەکان زۆر گرنگی بە ئازاندنەوەوقەشەنگی و ڕەنگاوڕەنگی و ریکلام دەدەن.
7-گۆڤارەکان تەنیا لە ناوخۆیی کوردستان بڵاودەکرێتەوە.
8-ژمارەوتیراژی گۆڤارەکان سنووردارو کەمە.
9-گۆڤار هەیە تەنیا لە سنووری شارێك بڵاودەکرێتەوە.
10-گۆڤاری (زانستی و ئەکادیمی) بە شێوەیەکی کەم چاپدەکرێت.
11-زۆربەی گۆڤارەکان بە زمانی کوردیە.
12-نرخی گۆڤارەکان لای هاوڵاتیان بەرزە.

13-شوێن و جێگایی گۆڤارەکان گونجاونیەو شیاوی بواری راگەیاندن نییە وەك (خراپی باڵاخانەوبچووکی و نزیکی ژاوەوژاو دەنگە دەنگ.
14- کەلتووری بڵاوکردنەوەو دابەشکردنی گۆڤار گرنگی پێنادرێت لە ئاستێکی نزمە.
15-گۆڤار هەیە بەردەوام داوایی یارمەتی دارایی دەکات لە حیزب و کەسایەتی بۆ ئەوەی بەردەوام بێت لە دەرچوونی.
16-زیاتر لە (30) گۆڤار بە قەبارەی بچووك و گەورە چاپ و بڵاودەکرێتەوە.
17- گۆڤار بە زمانی (کوردی – شێوەزاری سۆرانی , بادینی) بە زمانی عەرەبی ,بە پیتی (عەرەبی , لاتینی) چاپ وبڵاودەکرێتەوە.
18-گۆڤار هەیە تەنیا لە یەك شار دەردەچێت و چاپ وبڵاودەکرێتەوە.
19-گۆڤار هەیە بەناوی شارێکەوەیە وەك (گۆڤاری سلێمانی).
20-گۆڤاری هەفتانە و دوو هەفتەجارو مانگانە و وەرزی چاپ وبڵاودەکرێتەوە.
21-هەندێك گۆڤار لە ساڵانی پێشو چاپ وبڵاودەکرایەوە بەڵام لە ئێستادا نەماون.

بەفری ڕەش … سەردار جاف

دەمێکە روح
وەکی چوونی وڵاتی شەختەی گرتووە
ژینۆ ئاوی و کریستاڵیەکەی سەر بەفر
جارێ مت و
جارێ تووڕە و
جارێکی تر ڕەنگر بووە
ناو بە ناویش
کە دنەی ڕوحمی بە چیمەن و گوڵزاری خۆی ئاو دەدا
مەیلەکانم …… زۆر بە پەلە و بە پێتاو بوون
تا درەنگ نەکا و دوا پەیامی بە هەوری تەنك بدا
هەور پەرییەکی گەنم ڕەنگ بوو
لە ناخەوە هەر لە خۆم دەچوو
هەر مۆمئاسا توانەوە سەری هەڵدا
ترپەی پێیەکانم گورج بوون

لە شەختە بەندانی ساڵان
لە ڕچینی قامکەوە
بەرەو باکوور ..... بەرە و سەهۆڵبەندانی ژن ، نیگا دەچوو
وەستگەی ژووان
ماچی ئاوەزان بوونمانی بە خوا سپارد
پەری و چەپکە گوڵەکانی .....
منی دەس بەتاڵی مانوو ...
بەنمان بۆ ڕەبوارانی سەر ڕێگاکە نارد
ئاای لەو سەفەرە تاڵەی من .....
ناوی تێکشانی روحە
گەانەوە بۆ رابردوو و پەشیمانی لە گەڵ خۆیا بۆ من هێنا
ئاای لەو سەفەری غوربەتەی
بۆ دوا سات و هەتا هەتا
ئەم تەمەنەی لە مەڵتکەی گریان ئاڵان
کەچی بە سەر خۆی نەهێنا
گەانەوە
هەموو هەنسکی گریان بوو
لە هەر کوێیەك بنە و بارگەی ڕەوی دەم کاتێ لێکنا
بەفر ناخی ڕەش ڕەش کردم ...
نەمزانی بەفر خۆی ڕەش بوو ..... ؟
بەفر بووە ئەو ڕوح کێشەم
ئیتر هەرگیز خۆشم ناوی ...
من و بەفر دوو هاوڕێی لاساری یەك بووین
هێشتان مناڵ منا بووم و
فێری شەڕە تۆپەڵ بووم ...
لەو ڕۆژەوە خۆشم ویست و ئیستایش ڕەقیبی سەر سەرختە
هاکە بەرەو مەرگی بردم
پەرژین و دیواربەندی
سەنتراڵی کوبنهاگن
سەراپا وێنەی پەری بوون
ترپەی هەنگاوەکانی پێم
گڕانی کەمەندی دەچێ
" بەینی من و تۆ من و تۆ نەبوو ... باسی جیایی گفتگۆ نەبوو "
نازانم ئێستا بۆ وا چوون
ئێستا هاوژینەکەی تەمەن
هاوڕێی دوا ساتی ژینم بۆ
نە جێ گەرمی و نە دەس لەملانێی پەریە

نە بزە گۆینەوەیە
پەتکی پرچ
دەبەیەکی ئاوی بەتاڵ
چارگەیەکی نایلۆن
قاپی زەردباو
دیاری و گوڵ و وەنەوشەیە
گریانێکە بۆ تامردن
کە هات بۆ بانەوەیە

گفتوگۆ لەگەڵ سەرگۆن پۆڵس ... لە ئینگلیزییەوە: ئازاد ئەسوەد

سەرگۆن پۆڵس:

ئەفسوون و مۆسیقای وشە تاساندمی

Margaret Obank سازدانی: مارگرێت ئۆبانک
ی بڕیتانیBanipal سەرنووسەری گۆڤاری بانیپاڵ
لە ئینگلیزییەوە: ئازاد ئەسوەد/بەریتانیا
Margaret Obank سازدانی: مارگرێت ئۆبانک
ی بڕیتانیBanipal سەرنووسەری گۆڤاری بانیپاڵ
لە ئینگلیزییەوە: ئازاد ئەسوەد/بڕیتانیا
من بڕدەوام هاتوچۆی رابوردوو ئەکەم. زۆربەی ئەو مادانەی کەتیان پێک هێناوەو هەتا ئەمڕۆکەش ئیشت لەسەر ئەکەن و تێ درەنگوەخت بێت دەرئەکەوێ، لەمنالی سەرچاوە ئەگرێ. لەبەر ئەوە من پێم وایەهەرچیت لەمنالیدا بەسەر هاتبێ، بارودۆخ وسەردەم و رووداوەکان و ئەو شوێنەی لێی ژیاوی، ئەبنەهەی دروست بوون و پێک هێنانت، بەتایبەتیش گەر شاعیرو نووسەر بیت، دواتر ئەگەیتەوە سەریان و بێت دەرئەکەوێ کە ئەوە تاقە سەرمایەی راستەقینەی تۆیە. لەبەر ئەوە، وەکو وتم، لەشیعرەکانی دواییمدا بەردەوام ئەگەڕمەوەبۆ ئەو سەردەمە، بۆ ئەوەی سەرلەنوێ پێکیان بهێنمەوە، لەشوێنکی نوێ دا بیانبینم، لەناو هاوکێکدا گردیان بکەمەوەو توند بیبەستم تا

قوڵترین مانای گونجاو لەو دیمەن و رووداوو زەمینانە دەربھێنم.

دەریاچەو چیمەنی ئینگلیزی

دەریاچەو چیمەنی ئینگلیزی
من لەحەبانییە لە دایک بووم کەشارێکی بچووکی سەر ئاوەو پڕە لە گەمی دەسکرد کە ئینگلیزەکان درووستیان کردووە. لەنزیک ئاو لەدایک بووم، بۆیە پڕم وایە ئاو رزقکی گرنگە لەهلام و هەر لەبەر ئەوهشە زۆر بەکاری ئەهێنم. یەکێ لە یادەوریییە کۆنەکانم: لەگەڵ دایکم لەگوڵ ئاودا، لەو شوێنەی کەرهقانەمان هەبوو، دانیشتبووین و بە ماوەی چەند کاتژمێرێک لە ئاوەکە رائەماین و گوڵمان بە هەڵئەخست، لەگەڵ دیمەنی خەرئاوا کەهەتا ئێستاش لەیادم ماوە، تەنانەت تیشک و شەوەو رەنگیشی. ئەو وردەکارییە ناسکانەیە کە بەدرێژایی ژیانت ئەبن بە هاندەرت. حەبانیە شارێکی بچووک بوو زۆربەی دانیشتوانی ئاشووری بوون کە لەلایەن ئینگلیزەکانەوە هێنرابوون. ئەمە بە من مەژوویەکی گرنگ لەبەر ئەوەی بە شێوەیەک لە شەوەکان منیش ئەگرتەوە، پێیوندیی بە جەری پەروەردە کردنمەوە هەیە. لە بیستەکانی (سەدەی بیستدا) پاش ئەوەی ئاشوورییەکان لە باکوور دووچاری ڕەشبکوژی هاتن، ئینگلیزەکان لە هندییەوە کە بنکەیەکی ئاسمانیی بەریتانی بوو (معسکر رشیدی ئێستا لە بەغدا – وەرگێ)، بردیانن بە حەبانیە کە بووە بنکەیەکی سەربازیی و، خستیانە ژێر پارێزگاریی خۆیان. باوکم لەگەڵ ئینگلیزەکاندا کاری ئەکرد. یەکێك لەو یادەوەرییانەی کە لەیادم ناچن؛ باوکم لەگەڵ خۆیدا ئەیبردم بۆ شوێنی کارەکەی کە کامپێک بوو تەنیا ئینگلیزەکان و کرێکارە عەراقییەکانی تیادا ئەژیان. هاوینان خانمە ئینگلیزەکانم لەنەو چیمەن و گوڵزاردا ئەبینی کە لەژنانی خۆمان نەئەچوون وەکو دایکم و خوشکەکانم. لەوێدا وێنەیەکی دیکەی مرۆقایەتیم ئەبینی. منیش لە دوورەوە لەتوپی درەختەکانەوە چاودێری باخچەکانم ئەکرد. ئێستا بیر ئەکەمەوە، ئەوە بە من خۆیانەکی بەهەشتی بوو، بەهەشت بەواتای شوێنێکی پڕ لە گوڵ و گوڵزاری ڕەنگاوەڕەنگ. هێندە دڵم شیعرم لەبارەی ئەو شوێنەوە نووسیوە. بەگومان ئەوکاتە مناڵ بووم و درکم بەوە نەئەکرد کە ئەوان وەاتەکەمیان داگیر کردووە.

سامانە بچکۆلەکەم

گرانەوە لەیادەوەرییەوە بە ئەو وردەکارییانەی لە هیچ شوێنێکداو لای کەس بوونی نییە لای خۆم نەبێ، بڵامەوە شتێکی گرنگەو

بە سامانی بچکۆلەی خۆمی دائەنێم، یان وردەکارییە شنگەکانی جیهان. پەم وایە ئەو شتانەیە کە چڕ بە ژیانت ئەبەخشن و ئەتکەن بەو کەسەی کە هەیت. بەگومان ئەم شتانە بە شاعیر زۆر بەهادارن، لەبەر ئەوەی شاعیر لەبارەی چیەوە ئەنووسێ گەر لەبارەی قووڵترین شتەوە نەبێ، گەر لەبارەی گەڕان و لە وردبوونەوە نەبێ لە سەردەمە دوورەکانی یاد، لەوشەوە خوقاندنی روانینەک بە جیهان؟.

پاشان حەبانیەمان جیهشت و بە کەرکوک بارمان کرد، کە شارێکە لە باکوورو تەواو جیاوازە لە حەبانیە، شارێکی بە ئاو، رووبارێکی پیادا رەت ئەبێ لە ساڵەکدا نە مانگ وشکەو سێ مانگەکەی دی ئەبێ بە لافاو. بیرەکەی نوێترین کتێبم کە بە ئەمانی و عەرەبی بە ناوی (شهود علی الچفاف) چاپ بووە لە شیعرێک وەرگرتووە کە باس لە لافاوی رووبارێک ئەکات زەربەی کات مردووە، لەناکاو هەڵئەچێ و شار لەگەڵ خەیدا هاپڕچ ئەکات. ئیتر بەم جۆرە، لە حەبانیەوە بە کەرکوک، شاریکی وشک و بەردین، خەڵکەکەی تەواو جیاوازە: زەربەی تورکمانە، تورکی مەغەلی کە هەزاران ساڵە لەو شاردان و بەزۆری لە قەڵایەکی بەندو بەردین دا ژیاون. ئەم شتانە سەرنجێکی وایان لا جێهشتووم، ئەگەی مێژووەو هەموو رۆژە رووبەووت ئەبێتەوە.

بەجەش و خرۆشەوە ئەمنووسی

لە تەمەنی 12 ساڵیدا دەستم بە نووسین کرد. یەکەمین شیعرم لە تەمەنی 13 یاخود 14 ساڵیدا بەاو کردەوە، ئیتر لەوساوە من لە نووسین نەوەستاوم. ئەفسوونی وشەو مەسیقا لەناکاو گرتمی و تاساندمی. سەرەتا بە جەش و خرۆشکی زەرەوە ئەمنووسی. ئەستاش هەندە دەفتەری ئەو سەردەمەم لاماوەو لە بەرواری شیعرەکانەوە تێبەنیم کردووە کە لە رۆژکدا 5-6 شیعرم نووسیوە. بەگومان شیعری کورت و پڕ وزە، بەڵام 5-6 شیعر لە رۆژکدا کەم نی یە، ئەوەش بە شەویەک لە شەوکان پێویندیی بە چارنووسەوە هەیە. بەڵێ، من باوەڕم بەوە هەیە، لەحاڵەتی شاعیردا هەمیشە راستە، کە جارێک پێکرای ئیتر هەرگیز بە ئەو ئەفسوونە هەڵناکەی. هەمیشە ئەگەڵیتەوە ئەو سەرچاوەیە تا بێت رووبەتەوە: ئەمە چۆن ڕووبدا؟ بۆچی بەسەر مندا هات؟ بۆچی من هەڵبژەردرام بە ئەوەی لەڵەی وشەوە جیهان بەم شێوەیە ببینم؟
دایک و باوکم هەرگیز بە قوتابخانە نەچوونە، هەر ئەوەندەیان ئەزانی کە من بەتەنها لە ژوورەکەی خەمدا بە درەژایی شەو خەریکی هەڵشکردنەوەی کاغەز بووم. دایکم بەزەیی پیاما ئەهاتەوە و ئەیوت: کوەم بە ناچی بە خەت یاری بکەی؟ بە ناڵەی بە سینەما؟ ئاخر چاوت

تک ئەچێ .. بە گەنجیتیی خۆت بە با ئەدەی؟ بەگومان، نەمن ئەمتوانی بەی ڕوون بکەمەوە نە ئەویش لێم تێ ئەگەیشت. هەتا ئەمەکەش، تەنانەت لێم تەماڵنەشدا، هەرچەند شیعر ئێنووسم ئەگەمەوە بە ئەو هەستە جوانانەو هەوڵ ئەدەم دەست بەسەر ئەو چرکەساتانەدا بگرم.

گیان و وشە

ئەمەی دەرمانێکی ئەفسوناویەو لە گیان و وشە دروست بووە. لەگەڵ استیدا زمانی عەرەبییش ئەو ئەفسوونەی تیایەو هەر کەی بۆت دەرخست ئەکەوێتە داویەوە. ئەمە لە عەرەبیدا پێی ئەڵێن " أدركته حرفه الادب"، واتە دووچاری پیشەی ئەدەب بووە، نەفرەت لێکراوە. من لەڵای خەمەوە، لەپاڵ نەفرەتبووندا، بە بەخششی دائێنێم، لەبەر ئەوەی ئەمەت، گەر لێم بپرسی، ئەمەم ئەمەوە دیسانەوە هەر هەمان شت بکەمەوە کە پێشتر کردووەمن. پێم وایە من لە شیعردا، لەپاڵ موعانات و کرێشتنی کرێکی مژووەدا، شتی دیشم دزیوەتەوە.

مژووی عەرەب، مژووی ئاشووری، مژووی ئارمانی، هەموو ئەم نەتەوانەو زمانەکانیشیان، ڕاوەتە ناو زمانی عەرەبییەوە. ئەتوانم بڵێم 70%ی زمانی عەرەبی لە سریانی و ئارامی و تەنانەت سانسکریتی و هێندێ زمانی دیش پێکهاتووە، لەبەر ئەوە پێم وایە شتێک نییە پێی بووترێ زمانی پوختە. لەبەر ئەوەی عەرەبی زمانێکی بەهێز بوو، هەموو زمانێ مردووەکانی دەوروبەری کە هەتا چەند سەدەیەک لەوەوبەر بادەست بوون لەناوچەکەدا، وەکوو موگناتیز بەڵای خۆیدا ڕاکێشا. زمانێکی بەهێز بوو و هەموو زمانەکانی دیی هەڵلووشی.

هەتا ئێستاش گەڵێ وشە هەن لەزمانی عەرەبیدا زایەڵەی ئاشووری و عیبری و سریانی و کلدانی ئەدەنەوە. بەگومان کلدانییەکان پاش ئەوەی بابلیان لە ئاشووریەکان سەندەوە شارستانێتییەکی مەزنیان پێکەوە ناو زمانەکەشیان هەموو ڕەگەڵاتی ناوەڕاستی گرتەوە.
لەبەر ئەوە، کاتێ شیعر بە عەرەبی ئێنووسم – ئەمەش نەهێنییەکە لەنەوان من و خەمدا – هێندێ جار وا هەست ئەکەم بەهەموو ئەم زمانانە ئێنووسم. چونکە پێم وایە هەموو زمانێک، یادەوەریی مردووی هەموو ئەو میللەتانە ئەگرێتەخۆ کە بەشدارن لە دروست کردنیدا. من بەم شێوەیە ئەچمە نێو قووڵایی ئەم ڕووبارە مەزنەوە. وەکوو ئەو فەرهەنگە زلەی (لسان العرب) کە لە پتر لە بیست بەرگ پێکهاتووە بڵێم زەربەی مردووە لەبەر ئەوەی بەکار ناهێنرێ.

بەهەر حاڵ، ئەو بەشەی زمانی عەرەبی کە ئێستا بەکار ئەهێنرێ زیندووەو تیننووی گۆڕانکاری و نوێ بوونەوەیە. بەم جۆرە، ئەمە تەنیا لەسەدا پێنجی فەرهەنگ بەکار دێنین، لەبەر ئەوەی هەموو ئەو وشە جوانانە ئەمڕۆ بەکار ناهێنرێن و بە سەردەمانێکی پێشووتر داهێنرا

بنەچە زمانەوانییەکان

ئەم مەسەلەیە ئەمانباتەوە سەر بابەتیکی زۆر گرنگ، تەنانەت سیاسیش، بەو پێیەی نووسین سیاستێ، بەتایبەتی لەزمانی عەرەبی دا. ئەو کێشەیەی لەسەر زمانی عەرەبی ئەکرێ، مەسەلەیەکی زۆر ناسکەو لەهیچ زمانێکی دیدا بەدی ناکرێ، لەبەر ئەوەی قورئان سەرچاوەی ڕەوانبێژیی هەیە. لەئاستیدا سەرچاوە نییە، لەبەر ئەوەی زمانەکە بەر لەقورئان هەبووە، زمانێکی ڕەوان و شیرین، لەسەردەمی جاهیلییەتدا. بەڵام ئەم مەسەلەیە، بەشێوەیەک لەشێوەکان، مەسەلەیەکی سیاسیشە، لەبەر ئەوەی نێک هەر فەناتیکە ئایینییەکان، بەڵکو فەناتیکە زمانەوانییەکانیش لە گومان ئەترسن. ئەنجامەکانی ئەم کارەش ئێستا دەرئەکەون، بە نموونە تەنها لە جیهانی عەرەبدا کێشە لەسەر فەرمە شیعری یەکان بەدی ئەکرێ.

پەخشانە شیعر

لەئاستیدا تاکو ئێستاش پەخشانە شیعر پەسند نەکراوە. پێی ئەووترێ پەخشانە شیعر، بۆچی؟ لەبەر ئەوەی سوورەتەکانی قورئان لەشێوەی پەخشانە شیعردا نووسراون. بۆیە ئەبینین فاندەمێنتالە زمانەوانییەکان لە نێستی خۆیاندا هەست بە هەڕەشەو مەترسی ئەکەن لەلایەن پەخشانە شیعرەوە. ئەمەش ئەبینین پاش نیو سەدە لە سەرهەڵدانی پەخشانە شیعر کەچی هێشتا وەکوو جێستەیەکی نامۆو بیانی سەیر ئەکرێ کە بەزەبر خزابێتە نێو زمانی عەرەبییەوە، گەرچی سەرنجام خێی سەپاندووە. ئەمەش یەکێکە لەو کێشانەی یەخێی شاعیری عەرەب ئەگرێ.

ئەم مەسەلەیەکی گرنگە بە هەر کەسێک باس لە شیعری عەرەبی بکات. لێرەدا سێ فەرم، سێ بزووتنەوەی شیعری دەرئەکەوێ، لە شیعری کلاسیکەوە دەست پێ ئەکات کە لە پێش ئیسلامەوە، لەجاهیلیەتەوە، لە (إمرء القیس)و شاعیرە کانە مەزنەکانەوە درێژەی هەیە تا ئەم سەردەمە. لەئاستیدا دواییین شاعیری مەزن کە بە شێوەی کلاسیکی ئەینووسی و لەم دواییەدا کەچی دوایی کرد جەواهیری بوو کە لەگەڵ

خەیدا ئەم شێوە شیعرییەش بە تەواوی نەژراو دوایی هات. لە ئەدەبدا شتێکی دیی وا نییە کە لەگەڵ شیعری کلاسیکدا بەراورد بکرێ. شیعری کلاسیکی عەرەبی لە پێنجا دانەوە تا هەزار دانە درێژی هەیە و لەسەر یەک قافیە بەردەوامیی خۆی ئەپارێزێ. شێوەی شیعری کلاسیکیی عەرەبی لە هیچ ئەدەبێکی دیدا بەدی ناکرێ.

لە کۆتایی ساڵانی چلدا شاعیرێک لە عێراق بەناوی بەدر شاکر سەیاب هەوڵی دا کارێکی لەو بابەتە بکات. سەیاب بە شیعری ڕۆمانتیکیی ئینگلیزی کاریگەر بوو؛ جۆن کیتس و شێلی و، بەگومان بایرن و وەردزوۆرپ و، لەهەموشیان زیاتر ئیدیپ سیتوە. بەڵام هەوڵەکەی سەیاب نە شیعری ئازاد بوو، نە پەخشانە شیعر، بەڵکو شیعری سەروادار بوو، بەڵام سەروای جۆراوجۆری بەکار ئەهێنا، هەر سێ چوار دانەک لەسەر هەمان تەن و، بەکارهێنانی هەمان کێشی شیعری کلاسیکی. بەڵام ئەوەی ئەو کردی لەڕاستی دا شۆڕشێک بوو، دوو هەزار ساڵ لەشیعری عەرەبیی ژێرەوژوور کرد. گەرچی گەلێ شاعیری دی لەشێوەی جۆاهیری ئیاننووسییەوە، بەڵام ئیدی شیعری کلاسیکی کۆتای پێ هات. لەهەمان کاتدا، لە ئەمەریکا، شاعیرانی عەرەبی (مەهجەر) وەکو جوبران خەلیل جوبران و ئەمین ڕیحانی و ئەوانی دی کە بە واڵت ویتمەن و بزووتنەوەی شیعری ئازادی ئەمەریکییەوە کاریگەر بوون ، جۆرێک شیعریان ئینووسییەوە کە ئەمە پێی ئەڵێین پەخشانە شیعر، واتە شیعری بێ کێش، تەنیا پەخشان، بەگومان ئەویش هەرشی کرایە سەر، بەو پێ یەی تەنیا پەخشانەو هیچی دی.

پاشان لەکۆتایی پەنجاکان دا گۆڤاری (شعر) لە بەیرووت دەرکەوت لەلایەن یوسف ئەلخال و ئەدۆنیس کە هەنگاوێکی گەورە بوو بە پێشەوە. ئەمانە کەسانێک بوون ئەدەبی ڕۆژاوایان خوێندبەوە، ئەدۆنیس بە فەڕنسی و یوسف ئەلخال بە ئینگلیزی. ئەمان بە بەراوورد لەگەڵ هاوچەرخەکانیان، لە ڕووانینیاندا بە شیعر، بە مەدەرنیزم، بە شۆڕشگێڕی کردنی شیعر، گەلێک لەپێشەوە بوون. ئەمەش کە لەکەینەوە لە شیعری عەرەبی ئەکرێ، گۆڤاری (شعر) لە چهقی مەسەلەکەدایە.

ساڵی 1961 کە لە کەرکوک بووم 16 شیعری خەم نارد بە یوسف الخال، هەمووی لە لاپەڕەکانی یەکەمی گۆڤاری شعر دا بڵاو کردنەوە. لەهەمان کات دا لەڕۆژنامەی (النهار) ستایش کرام وەکو دەزینەوەی شاعیرێکی لاو. لەڕاستیشدا زۆر لاو بووم. لەوەو من و یوسف الخال دەستمان بە نامە گەیەنەوە کردو ئەوەش سەرەتای پەیوەندیم بوو لەگەڵ گۆڤاری (شعر)دا.

دەنگ و وێنە

لەگەڵ ئەو چاپەمەنییەی منی دیاری کرد – ئەو پەیوەندی یەکەمجاری لەگەڵ بەیروت دا پەیدام کرد. لەو بەرهەمی وام بە ئەکردەوە کە لە عێراق دا، کە شیعری نوێ هێشتا شوێنی خۆی نەگرتبووە، هەرگیز خەونم بە بەاو کردنەوەیان نەئەبینی. لە عێراق دامودەزگایەکی تەواو هەیە لە بەرگریکارانی شیعری کلاسیک، منیش لەو سەردەمدا نوخوازێکی ڕاستەقینە بووم لەبواری شیعردا. شیعری کڵشدارم ئەنووسی بەڵام بڕشووییەکی غەریب، لەوانەی سەیاب و شیعری ئەو دەمە نەئەچوو، بە سەروا، بەڵام بە زەبر، بە دەنگ و وێنەو ڕوحێکی سوریالیانەوە بەڵام پڕ جۆش و خرۆش.

من هەرگیز لە نووسین نەوەستاوم. گەلێ شیعرم لە گۆڤاری (شعر)دا بەاو کردووە، لەبەر ئەوەی یوسف الخال و ئەدۆنیس ئەوەندە هانیان ئەدام، بەڵادێک کە من ئەو کتێبەی ئێستا پێوەی خەریکم (ئەو شیعرانەی لە حەفتاکان و هەشتاکان دا نووسیومن) پێشکێشی ئەوانم کردووە، لەبەر ئەوەی ئەوان، بە شێوەیەک لە شێوەکان، چاپەنووسی منیان دیاری کرد. ئەو دەمەی پەیوەندیم لەگەڵ ئەو گۆڤارەدا پتەو بوو بەردەوام بووم لە خەون بینین، بگومان بەیروت لەو بوو، لەودیوی تەواوی دیمەنەکە، لەودیوی وشەکان. بەیروت بە ئەمە خەون بوو، پایتەختێکی زێڕین، بتایبەتی لە شێستەکان دا. ئێستا پاش جەنگ و وێرانی، بەیروت بۆتە مێژوو.

لە بەغداد جەبرا ئیبراهیم جەبرام ناسی کە لە کەمپانیای نەوتی عێراق کاری ئەکردو گۆڤارێکی ئەدەبیی چاکی بە کەمپانیاکە دەرئەکرد (گۆڤاری العاملون فی النفگ – وەرگێ). من لەو گۆڤارەدا شیعرم بەاو ئەکردەوە، لەبەر ئەوەی پاداشتیان ئەداو هەروەها لەبەر ئەوەی جەبرا پیاوێکی زەر چاک بوو. ئەو دەرچووی زانکۆکانی کامبریج و ئەکسفەرد بوو، منیش پێم خۆش بوو بچمە لای و بیدوێنم.

ئەو دەمە من شێتانە ئەمخوێندەوە، پێیم بە سەرلەبەری زمانی ئینگلیزی بردبوو، براکەم زمانی ئینگلیزیی ئەزانی و لەماڵەوە کتێبخانەیەکی قشتی هەبوو، باوکیشم بەهەی کار کردنی لەگەڵ ئینگلیزەکاندا، هەروەکو زەربەی ئاشوورییەکان، هێندە ئینگلیزی فێر بوبوو. ئەو جۆرە خوێندنەوەیە بیروبۆچوونی منی لەبارەی شیعرو ئەدەبیات دیاری کرد. من و هاوڕێیەکم کە ناوی جان دەیڤیو شاعیرێکی چاکە، لەبەغدا هێندە کتێبی هەرزانبایی ئینتەرجیای شیعری ئینگلیزیمان بەرچاو کەوت کە لەسەر شەقامەکاندا ئەفرۆشران.

بەو جۆرە دەستمان بە ناسینی شاعیران کرد، بەڵام ئەوەی لێ تێ نەگەیشتم ئەوەبوو کە خەیاڵم ئەکرد، کە خەیاڵ و بیرتیژیم گەشەی سەند. مرۆڤ لە تافی لاویدا بیرو خەیاڵی هێندە تیژ ئەبێ هەر شتێکی لەو بابەتە بیوروژێنێ ، ئەوەش پێم وایە گرنگترین خاڵە لەژیانی شاعیردا.

شوێنی تێ بەیرووتە

ڕۆژێکیان یوسف الخال هات بۆ بۆغدا، جەبرا ناردی بۆ شوێنماو پێی وتم:" یوسف الخال سبەی دێ بۆ ئێرەو ئەیەوێ بتبینێ". کەواتە ئەڵێم بۆ ماڵی جەبرا بۆ بینینی ئەو پیاوەی بۆ من نزیک هەر ئایدیا، بەڵکو نموونەی شاعیرێکی ڕاستەقینەش کە ڕەیشتووە بۆ ڕۆژئاوا و هاتتەوە گۆڤارێکی دامەزراندووە. یوسف الخال ناوێکی گەورەو ئەفسووناوی بوو پێشنگێکی زێبێندی بەدەورەوە بوو. پێی وتم:" تۆ شوێنت بەیرووتە، وەرە بۆ بەیرووت، تۆ یەکێکی لە ئێمە". پاش ئەوە بۆ دوو مانگ من لە بەیرووت بووم.

چیرۆکی سەفەر کردنم بۆ بەیرووت چیرۆکێکی زۆر دوورودرێژو خۆشە. ساڵی 1967 تەمەنم 22 یان 23 ساڵان بوو، کە تەمەنیکی پڕفڕکەتە بۆ سەرکێشی کردن، بۆ بینی باکوور، لەبەر ئەوەی مرۆڤ لەو تەمەنەدا سێ لەهیچ ناکاتەوە. بۆ پارە، بۆ هیچ شتێک، ئەبوو بڕۆم. جەبرای بەستەزمان (سەاو لە گیانی) پێی وابوو منیش وەکو ئەوخەڵکە بۆ فڕۆکە، بۆ بلیت و پاسپۆرت سەفەر ئەکەم. نەیئەزانی من نە بلیتی فڕۆکەم پێ بوو نە پارە. هێندە لە کتێبەکانم فرۆشت و 44 دینارێکم پێکەوە نا، بڕگومان بۆ پاسپۆرت! کەس ئامادە نەبوو پاسپۆرتم بداتێ.

جەبرا دەستنووسی وەرگێڕانە عەرەبی یەکەی (شالیر)ی دامێ تا بیدەمێ دەست یوسف الخال بگاوێ بکاتەوە. ئەو دەستنووسەم بۆ ماوەی دوو مانگ لە سارا پێ بوو. لە سارا پێیەوە بۆ حەسکەو حومس و دیمەشق، لەوێشەوە بۆ بەیرووت. ئەوە سەرکێشیەکی گەورە بوو لەژیانما، من هەتا ئێستاش لەسەری ئەنووسم. ئەوێش شتێکی زۆر ڕەمزیانەیە لەژیانی پێغەمبەران و شاعیراندا کە پێی ئەوترێ شەوی تاریکی ڕۆح. پێیندەوە لە سارا جیهانێکی دیبێ، لێڕاستیشدا وابوو، خۆن بوو بە من.

کاتێ لە بەیرووت بۆ دەستنووسەکەی شالیرەو چوومە دەزگای بڵاوکردنەوەی (دار النهار)، یوسف الخالم بینی لەسەر مێزێکی

دانیشتبوو، وا ئەزانم دوێنێ بوو، وتی:" ها، نەمووت؟"، وەک بڕی چاوەڕێم بوو. لەباوەڕی کەسدا نەبوو.
سارام بە پڕ بڕی، بە جانتای سەفەر، بە هیچ شتێک، تەنیا جانتایەکی بچووک کە دەستنووسەکەی شالیری تیا بوو لەگەڵ دەفتەری شیعرەکانما کە تا ئێستاش هەر پێمە. ئەم دەفتەرە بە من چاوگی ئەفسوونە کە شیعرەکانی تافی لاویمی لێخە گرتووەو زەربەیان بەاو نەبوونتەوە، بڕگەکی چەرم و قایمی هەیە لەسەری نووسراوە "بەغدا 1961". بە هەر شوێنێ بڕۆم ئەو دەفتەرە لەگەڵ خۆما هەڵئەگرم، ئایکەنی سیحریی منە، کاتێ پەویستیم بە شیعر نووسین ئەبێ، کاتێ هەست بە وشکبوون ئەکەم، ئەو دەفتەرە ئەکەمەوەو چاو بە لاپەڕەو دێڕەکانیدا ئێخشێنم، ئیلهامی ئەو چاوگی ئەفسوونەم پێ ئەبەخشێ.

ڕۆژانی بەیروووتم دابەش بووبوو بەسەر یوسف الخال و ئەو ڕۆژنامەیەی ئەدۆنیس کاری تیا ئەکردو کافەی (هەرس شوو)دا، کە کافەیەکی زەر نایاب بوو لە بەیروووت، تا ئێستاش ماوە. ئەواران هەرچ کەسێکت بویستایە لەوێ ئەتبینی، تەنانەت کەسایەتیە جیهانییەکانیش، وەکو سامیووێ بەکێت. من تاکو ساڵی 1969، ئەو ساڵەی چووم بۆ ئەمەرکا، لەڕۆژنامەی (النهار)و لەگەڵ یوسف الخال لە گۆڤاری (شعر)دا کارم ئەکرد. یوسف الخال پتر لەهەموو کەس ڕێکی گرنگی هەبوو لە دیاریکردنی چارەنووسم.

بەیروووت لەو سەردەمدا لەترۆپکی چاخی زێڕینی دا بوو، کە چاخی زێڕینی عەرەب بوو بەگشتی، لە ئێستادا شتێکی لەو جۆرە بەرچاو ناکەوێ. شارێکی کراوە بوو، جوانییەکەی و کەنارەکانی زەریای کە لە (ڕێنگ بیچ)ی سان فرانسیسکۆ ئەچوو سەرسامی کردبووین. من و ئەدۆنیس و یوسف الخال و زەر کەسی دیش پێکەوە ئەچووینە کەناری دەریا، شوێنێکی زەر خۆش بوو، کچان بکینی (سوتیان)یان لەبەر ئەکرد، ئەتووت (ریڤیرا)ی ئیتالیایە. من لەوێ لەمالی پوورم (خوشکی باوکم) ئەژیام. بەڕام زەر جار لەدەرەوە ئەماینەوە، کاتێ نووسەرو شاعیرێکی زەر کە ئەبووینەوە هەرگیزنەئەچووینەوە ماڵەوە.

دەرچوون لە بەیروووت

بەڕام من خۆن و خواست و ویستم گەورە بوو، بەیروووت بە من تا ئەهات بچووک ئەبووەوە، لەبەر ئەوەی من بە نیازی چوونە ئەمەرکاوە هاتبووم بەیروووت. ئەمەرکاو ڕۆژئاوا هەمیشە لەبیرو مشکی مندا بوو، سەرتا دەستم بە خوێندنەوەی کتێبی (وینسبەرگ، ئەهایە)ی

(شەروود ئاندرسن) کرد کە رەمانێکی کلاسیکی ئەمریکییە، پاشان فیکنەرو هەمینگوەی وفیتزجەرالدو جیهانە فانتازییەکانیان کە وەنام ئەکردن. من هەرچی بخوێنمەوە وێنای ئەکەم، بە وێنا کردن بەرجەستە ئەبە و ئەبێتە شتێکی بینراوو راستەقینەو تەنانەت تیایدا ئەژیم.

ئەم مەوداییە ئەندێشەی منە کە بەدرێژایی ژیانم پاڵکێشی کردووم. هەر بیرێشە ئێستا لەرەم لە ئەمانیاو لەگەڵتانا دانیشتووم. ریلکەو هەلدەرلین و شاعیرە ئەمانییە مەزنەکانی ترم خوێندتەوەو هەمیشە ویستووومە لەبارەی ئەمانیاوە فەربم و لەرە بژیم، ئەوەتا ئێستا لەرەم، گەرچی هەر ئەبوو پێشتر خەم بگێڕانەمە ئەمریکا و کارەکانم جێبەجێ بکەم.

بەڵام بەر لەوەی بیرووت جێبهێڵم زیندانی کرام، لەبەر ئەوەی ئیقامەم نەبوو. رێژەکیان چووم بۆ نووسینگەی گەڕاری (شعر) یوسف الخال وتی:" ئەوە چیێ پۆلیسی نهێنی بەدواتدا ئەگەڕێن، چیت کردووە؟" بەڵام من هەرگیز بەسەرهاتی خەم بۆ نەگێڕاوەتەوە. هەرگیز باسی سنوور بینم بۆ شۆڕیەکی نایاسایی بۆ نەکردووە. لەڕاستیدا من ناوچەی (هەوشە)دا ئێنووستم، ئەو شوێنەی کە وەکو پردی (گەدن گێیت بریج) لە سان فرانسیسکۆ عاشقان خەیان لەسەر هەڵئەدایە ناو رووبار، هەروەها لە ئاپارتمانی هێندێ هاوڕێدا ئێنووستم. رێژەکیان، کاتێ تەواو وەڕەس بووم لەهەموو شتێ، چووم بۆ پۆلیسخانە، کەلەپچەیان لەدەستم کردو وتیان: بەدوای تەدا ئەگەڕاین. چەند رێژەک لە زیندان مامەوە. زیندان پڕ بوو لە فەلەستینی، ئەو سەردەمە بوو کە بزووتنەوەی بەرگریی فەلەستینی تازە سەری هەڵدابوو و لە سنووریکان زیریان لە ئەگیرا. لەگەڵیان دا بووین بە هاوڕێ. 300 کەس بووین لە ژوورێکدا، ئەوان بەسەرهاتی خەیان بە ئەگێڕامەوە.

لەزیندانەوە بۆ نیووەرک

غاده السمان کە ئەوسا نووسەرێکی زۆر ناسراو بوو، سەرکی لوبنانیی ئەناسی. لە ڕێی ئەوەوە نیوەشەوێک بەڵامەوبەری زیندانی بەبجامەوە هێنایە زیندان تا بەرەبام بکات، بەڵام مەرجەکیان هەبوو، ئەبوو لوبنان بجێبهێڵم، یان بگەڕێمەوە بۆ عێراق یاخود شوێنێکی دی هەڵبژێرم. وتم: شوێنێکی دی!.

یوسف الخال زۆری یارمەتی دام، پێکەوە چووین بۆ باوەزخانەی ئەمریکی و پڕی وتن کە ئەم لاوە دوو ئەنتەلجیای شیعری ئەمریکیی

وەرگێڕاوەتە سەر زمانی عەرەبی و لە گۆڤاری (شعر)دا بڵاوی کردووەتەوە، گرووپی شیعریی (بیتنیکس)ی بەخوێنەرانی عەرەب ناساندووە. بە باوەزی ئەمەریکیی وت:" تۆ تەنیا بیدوێنێ"!

ئەدەبی ئەمەریکی

باوەزی ئەمەریکی پرسیاری دەربارەی ئەدەبی ئەمەریکی لێ کردم، من لە واڵت ویتمانەوە دەستم پێ کردو بە ناوە نوێکاندا هاتم کە جیاوازیی هەرگیز نەبیستبوون وپێم وایە هەرگیزیش نایانبیستێ، وتی:"بەس!، کارەکەت سەری گرت". ئەوراقیان دامێ، بڕیار هەشتا بە پاسپۆرت بووم. بڕم جێ، 50-60 دۆلارێکم قەرز کردو بە نیوویۆرک سەفەرم کرد، بە ئەوەی کەس بناسم، تەنیاو بە پارەو بە هیچ شتێک، ئنجا بزانێ! ئەستاش باوەڕ ناکەم چۆن رزگارم بوو، چۆن گەیشتمە سان فرانسیسکۆ کە دوا شوێنی مەبەستم بوو، لەبەر ئەوەی زۆرم لەسەری خوێندبەوەو نووسیبوو تەنانەت پێش ئەوەی بشیبینم.

من کاتێ لەگەڵ گۆڤاری (شعر) لەسەر گرووپی بیتنیکس (بیت جێنهرهیشن) Beat Generationم نووسی ئەبوو پێشکێشکەی لەسەر کەناری باکوور North Beach ی سان فرانسیسکۆ بێت. دواجار کە گەیشتمە سان فرانسیسکۆ بڕم دەرکەوت کە چۆن بۆی چووبووم وچیم لەسەر نووسیبوو، هەمووی راست دەرچوو؛ سان فرانسیسکۆو هیپییەکان و شاعیرانی بیتنیکس. هەر کە گەیشتمە ئەوێ یەکسەر چوومە پاڵ هیپییەڤژ درێژو ملوانکەی موورو لەملەکان. کاتێ یوسف الخال ئەم شتانەی لەبارەی منەوە بیست وتی:" سەرگەن تەواو، ون بوو، ئیتر هەرگیز ناگەڕێتەوە". ئەو پێی وابوو من بە ئەوێ ئەڕێم بە ئەمەرکا تا بخوێنم و هێندێ بەوانامەی دکتۆرا بەدەست بهێنم و بگەڕێمەوە.

ئیتێل عەدنان یارمەتیی دام لە نیوویۆرکەوە بڕم بە سان فرانسیسکۆ. ئیتێلم جارێک لە گۆڤاری (شعر)دا بینیبوو. ئافرەتێکی وردیلەو خوێن شیرین. بەرهەمێ ئەدەبییەکانی بە یوسف الخال ئەناردو منیش تەرجەمەی عەرەبیم ئەکردن. لەڕاستیدا هەموو ئەو بەرهەمانەی ئەو کە لە (شعر) بڵاو ئەبوونەوە، من وەرمگەڕاون، گەرچی گەلێ جار ناوی خۆم لەسەر دانەئنا. ئیتێل پێی وتم:" سەرگەن، گەر هاتی بە ئەمەرکا تکایە سەر لە شارەکۆ جوانەکەی ئەمێ بدێ، شاری سان رافائێل".

بلیتی بە ناردم و شەوێک خێی و خانمەکی دی هاتنە پێشوازیم. شتێکی جوان بوو، لەبەر ئەوەی ئیتێل لە هیندیێ سوورەکان بوو. پێی وابوو

هیندیی، گەرچی هەگبەکی سووریی بوو، بەڵام وەکو هیندییەکی سوور هەستی دەکرد. ئەو چەند رۆژی لەوە بووم لە کافە یەکی بەناوبانگ دائەنیشتین پێی ئەوترا کافیە (بەنا ڤیستا)، ئێستاش هەر ماوە، لە کەناوەکەیە (بی)، لەوێوە زینداندا بەناوبانگەکەی ئاکەتراز دیارە. لەوێ لەگەڵ ئەو هیندییە ئەمریکییانەدا بووین کە شەشیان بەرپا کردبوو و ئیانویست دەست بەسەر ئاکەترازدا بگرن. بەهەر حاڵ، من و ئیتڵ عەدنان چووینە پاڵ هیندییە سوورەکان. بینینی ئەوان بۆ من خەون بوو. من ئەوانم تەنیا لە فیلم دا بینیبوو، کاتێ جان وەین چەند هەزار کەسێکی بۆ جارێک لە ئەکوشتن. لەسەر شاشەدا کاوبۆیە سپی پێستەکان وەکو مەش لێیان ئەکوشتن، ئەمە هەمیشە بڕوایمان پێیاندا ئەهاتەوە. بەڵام لای من ئەوان میللەتێکی مازن بوون، ئەوەتا ئێستاش لە سان فرانسیسکۆ بۆ واقیعی ئیانبینم، بۆ پەڕووتووك و بەتانی ودەنکە مرواریی زلەوە.

من هیندی بووم

من زۆر پێیان سەرسام بووم و هاوەڵتیم لەگەڵ زۆربەیاندا پێدا کرد. هیندییەکان لە ڕەوشێکی زۆر خراپدا بوون، ئێستاش هەروان، خەیان بەرامبەر ئاکەهەڵ ڕانەئەگەرت و گەڵە ژن و پیاویان ئاکەهەڵیک بوون، سپی پێستەکانیش ئیانچەوساندنەوە. بەڵام من ناهەقیان ناگرم گەر سپی پێستەکان خاکت لە زەوت بکەن و ئامادە نەبن بتدەنەوە. ئەوان ئامادە نین ئەو ناوچە بەردینە بچووکە بدەنەوە بە هیندییەکان کە لێیان زەوت کردبوون. گەڵەکیان پێ کردن و ئاودوویان نان و لەخاکی خێیان وەدەریان نان. بەڵێ من لەو دەمەدا پێم وابوو یەکەکم لە هیندییە سوورەکان.

سان فرانسیسکۆ سەنتەری داهێنانە لە ئەمریکا، بەڵکو سەنتەری ئەمریکایە، لەلایەک کەناری ڕۆژهەڵات East Coastو نیوویەرک و جیهانی پێخش و چاپەمەنی و ئەدەب، لەولاش کەناری ڕۆژئاوا West Coastو سان فرانسیسکۆ کە هەموو بزووتنەوە تازەکانی تیا سەر هەڵئەدەن، تا ئەمەکەش، پڕ ئەوترە ڕێنیسانسی سان فرانسیسکۆ. لەگەڵ کۆنیپ ڕێکسرۆپ دا وەک مامۆستای ڕەوانبێژەکان، کە پێی گەیشتووم، بزووتنەوەیەکی مازن سەری هەڵدا. لەڕێی ئەوەوە هەموو شاعیرە مازنەکانی گرووپی بیتنیکس دەرکەوتن؛ وەکو گاری سنایدەر، پاشان ئالن گینسبەرگ و جاک کەرواک و، ئینجا گرێگری کۆرسۆو بەب کۆفمان و لۆرانس فێرلنگێتی، کە ماریی کچی، کە ئەمناسی، بوو بۆ

سەماکارێکی سەمای رۆژهەڵاتی. ئەو ئافرەتە گەرە فەندی هاوڕێی شاعیرم گاری گاچ بوو کە ئێستاش هەر لە سان فرانسیسکۆ ئاژی.

ئەمە ئەچووین بۆ لای کەنیپ رۆکسرۆپ، بەمەرجێک، بەمان نەبوو دەم بکەینەوە، تەنیا ئەو بۆی هەبوو قسە بکات. بڵیمەتێکی گەورە بوو، ئینسایکلۆپیدیایەک بوو بە خۆی، لەڕاستیشدا بۆ ناوبانگی دەرکردبوو کە هەموو دوو ساڵ جارێک ئینسایکلۆپیدیای بریتانیکای لەبەرگەوە بە بەرگ ئەخوێندەوە. پیاوێکی بلیمەت بوو.

سان فرانسیسکۆ شوێنی هەشیاربوونەوەیە، لەبەر ئەوەی نووسەران لەوێدا گەلە کراون. ئەوان وەکو شاعیرو نووسەری نیوویەرکی نین کە پتر مەرکەزی ئەوروپییانەی پشکۆتوویان پێوەیە، نەو، بەڵکو ئەوان نووسەری کۆزمۆپۆلیتین. سان فرانسیسکۆ لەڕاستی دا شارێکە لە هەموو شارەکانی جیهان پێکهاتووە. لەم شارەدا پاریس ئەبینی، لەندەن ئەبینی، ڕۆماو بەرلین و تەنانەت چین ئەبینی، شارێکی نەونەتەوەییەو کەلتوور تیایدا تەواو کراوەیە. شارێکە پێم وایە بە هونەرمەند، بەتایبەتی بە شاعیر یەکاویەکە. من پتر لە چارەکە سەدەیەکە لە سان فرانسیسکۆ ئاژیم تەنانەت بە یەک ساتیش تیایدا هەستم بە وەسی نەکردووە . کەڵە ئەدەبییەکان، ئەو گەشتە خۆشانە، بەتایبەتی لە حەفتاکان و هەشتاکان دا کە بەلای منەوە خۆشترین کات بوو، سەرکەشییەکان، ئەو گوەوتینەی هەمان بوو، ئنجا بارکلی کە لە کەتایی شەستەکان دا ببووە شوێنی شەش و ناڕازایی دەربەین دژی جەنگی ڤیەتنام.

یەکەم شەو کە گەیشتمە بارکلی کاروانەکی خوێندکارانم بە مەوە بینی گرانییان دژی جەنگ ئەووتووە، بە تاگرتنی جەنگ لە ڤیەتنام، شیعری هەشی مینەیان ئەخوێندەوە، کە من تەرجەمەی عەرەبیم کردن و لە (دار النهار) لە بەیرووت بەناوی (یومیات فی السجن) چاپم کردن، ئەوە یەکەم کتێبم بوو. ئەوە بە من شتێکی زۆر دڵخۆشکەر بوو، لەگەڵ خوێندکارەکاندا بووین بە هاوڕێ، یەکەم جاریشم بوو لەگەڵ ئەو کچە هیپییە جوانانەدا بم؛ ملوانکەی دەنک زلیان لەمل ئەکردو پرچیان بەرئەدایەوە منالی وردیان پێ بوو. لەگەڵ خۆیان دا بردمیان، لەناو کەشتییەکی جەهەڕاودا ئاژیاین لەکەنداوە بچووکەکەی نزیك شاری سان سالیتۆ، شاری ئەستێرە سینەمایەکان. هیپییەکان لەو بەندەرەدا شانبەشانی یەختی ئەکتەرە سینەمایەکان ئاژیان. ئەو کەشتییەی ئەمەی تیا ئاژیاین هی زەمانی مالك توێین بوو، لەو کەشتییانەی بە پەروانەی کەن و پەداڵی هەمین کار ئەکەن. لەناو کەشتییەکەدا بەکسەکی مەسیقا (جووك بەکس)مان هەبوو لەگەڵ گریل

(مەقاڵ)ێك بە هەمبەرگەر. كچێ هیپییەكان، منااڵكانیان بە ووتی بەدوایانەوە، هەمبەرگەریان دروست ئەكردو لەسەر مەسیقای بەب دیلن و جانیس جۆپلین دانسیان ئەكرد. وەكو خۆن وابوو.

ئەو گۆرانیانە بە ئەندازەیە

ناوی ئەو كتێبەی ئێستا كاری لەسەر ئەكەم (إذا كنت نائماً فی مركب نوح) (گەر لە گەمیی نووح دا نووستبوویت)ەو لە دوو دەڵ شیعری گۆرە شاعیری سۆفیی ئێرانی جەلالەدینی ڕۆمیم وەرگرتووە كە تیایدا ئەڵێ:" گەر تۆ لە گەمیەكەی نووح دا بە سەرخۆشی نووستبووی/ باكی چیتە گەر لافاو هەڵكات". كتێبەكە ئەو شیعرانە لەخۆ ئەگرێ كە لە ئەمەریكا، لەو سەردەمەی باسم كرد، نووسیومن. لەوە بەم دەركەوت كە هەموو ئەو دیدو بۆچوونانەی لەبارەی نووسینەوە هەمبوو – كە پێش ئەوەی بەم بە ئەمەریكا هیچ نەبوو – لەئاست ئەو بۆنیادا نەبوو، تەنیا تەكنیك و جۆرە شێوازێكی نووسین بوو كە خاڵی بوو لەو گۆرانیانە بە ئەندازەیەی تیایدا ئەژیام. لێرەوە كۆتەپرسیار كردن لەخۆم: ئاخۆ چۆن بتوانم گوزارشت لەم ئەزموونە بكەم؟

لەو شیعرە پێ وزانەی لە ئەمەریكادا نووسیمن هەستم ئەكرد زمان كۆنترۆڵی من ئەكات لەبری ئەوەی من زمان كۆنترۆڵ بكەم. بۆیە ئەبوایە ئەم خۆشەوانییەی ڕۆمانسی (ئیقاع)ی زمان دابهێنم، ئیدی ئەم ڕستە خۆشەوانە هەموو شتێكی لەگەڵ خۆیدا ڕاپێچ كرد. ئێستا كە ئەو شیعرانە ئەخوێنمەوە هەست ئەكەم لەو ڕۆیەوە خەم هاڤێ ئەكەم. شیعر نووسین بە من هەر لەسەرەتاوە تا ئێستا مەسەلەیەكی زەرگرنگ و جۆهەری بووەو پەیوەندییەكی قووڵی بە ژیانی ناوەوەی خەمەوە هەیە. ئەگینا من بۆچی شیعر ئەنووسم؟ بە ڕەمان نا، بە وتار نا؟

من هەوەم دا شێوەی نوێ دابهێنم تا لەو ڕۆیەوە زمانی عەرەبی ناچار بكەم ئەو خۆشەوانییە مەزنەی زانیاریی نوێ و واقیعی نوێ بگرێتە خۆ، سەرەنجام ئەو شیعرە نایابانەم نووسی كە ئێستا خەریكی كۆكردنەوەیانم، هەندێكیان 25 تا 30 لاپەڕە ئەبێ. بەڵام ئێستا هەرگیز لەخۆم ڕانابینم شیعری وا دوورودرێژ بنووسم، ئێستاش نازانم ئەو شیعرانەم چۆن نووسی، قەت بە خەیاڵیشما نەهاتووە باویان بكەمەوە، پێم وابوو كەس ئامادە نییە شیعری وا درێژم بە باو بكاتەوە. بۆیە هەموو ئەو ماوەیە، نوقمی ئەو جۆرە ژیان و نووسینە بووم بە ئەوەی باو بكەمەوە.

نامەیەک لە ئەدۆنیسەوە

تا ڕۆژکیان خانمکی ئاشووری کە ناوی ڤیلیت یەعقووب بوو لە بەیروووتەوە هات بۆ سان فرانسیسکۆ، پێی وتم:" نامەیەکم لە کەسکەوە بۆ هەناوی ناوی ئەدۆنیس"، وتم:" ئەدۆنیس!"، ئەم ناوە وەکو زەنگ لەدان بوو بۆلامەوە. ئەم قسەیە ساڵی 1972 یاخود 1973 بوو و من بۆ تەواوی لە جیهانی عەرەب دابڕابووم. نامەیکی جوان بوو، ئەدۆنیس تیایدا ئەی "تۆ لەنێوماندا ئامادەیت هەیە، گەرچی لەڕە نیت بەتام هەرگیز هەستمان بۆ ئامادە نەبوونت نەکردووە، ئەمەوە هەرچی نووسینت هەیە بەمیان بنەڕی بۆ (مواقف) {گۆڤارەکەی خۆی}". هەرچی نووسینم هەبوو ناردم بۆ ئەدۆنیس، ئەویش هەمووی لە گۆڤارو ڕۆژنامەکان دا، لە مەغریب و هەموو شوێنکدا بڵاوکردەوە. شیعرەکانم بڵاوبوونەوەو کەسانکی زۆر پێیان وتم کە ئەوانە باشترین بەرهەمی من بوون، تۆ ناتوانی بۆ هەشمەندی، شیعری لەو بابەتە بنووسی، بەهەر شێوەیک بۆ سەر هەڵئەدۆن.

یەکەم کەمپی شیعرم (الوصول إلى مدينه أين) (گەیشتن بۆ شاری کوێ) لەڕووی شێوازەوە نوێخوازانە بوو. زۆربەی شیعرەکانم لە ئەمریکادا نووسیبەوەو بەشێك بوون لەو بارودۆخە مەدرنە ڕەهایەی هەوەم ئەدا بینووسمەوەو دەستی بەسەردا بگرم. گەرچی ئەو کەمپی شیعرەم لەساڵی 1985دا چاپ کرد بەڵام بەرواری نووسینی هەندکیان ئەگەڕێتەوە بۆ کۆتایی شەستەکان و حەفتاکان و هەشتاکان. پاش بڵاوبوونەوەی ئەو کەمپی شیعرە قۆناغکی نوێ لەژیانمدا دەستی پێ کرد. کەمپی شیعری دووهەمم، کە زۆربەی شیعرەکانیم لە یۆنان نووسیبەوە، لە مەغریب بڵاوچاپم گەیاند. لەو کەمپی شیعرەدا هەوڵم داوە هەستونەستی مەدیتەرانیانە (ئەو ناوچانەی ئەکەونە سەر دەریای ناوەڕاست – وەرگێڕ) دەربڕم، هەر بەیەش ناونیشانی (الحياه قرب الاكروپول) (ژیان لە نزیک ئەکرۆپۆڵ دا)م بۆ هەڵبژارد. ئەوە ڕاستە، من لەو دەمەدا نزیک ئەکرۆپۆلیس ئەژیام، هەموو ڕۆژێ بەناو (ئەکرۆپۆلیس) و (پلاکا)دا پیاسەم ئەکرد، بەیەدەریاو بێن و بڕامەو هەستونەست و هەموو وردودرشتکی مەدیتەرانیانەیە.

پاشخانی ئاشووری

ئاخۆ پاشخانی ئاشووریم هیچ کاریگەرییەکی لەسەر کارەکانم هەیە؟ من بۆ مناڵییش هەر بۆ عەرەبی ئەمنووسی، گەرچی جاروبار بۆ ئاشووری ئەمنووسی، بەڵام هەر زوو بەم دەرکەوت کە ئاشووری زمانکی زۆر سنووردارە. پێش هەموو شتێک، زمانی ئاشووری لەهەموو ڕۆژهەڵاتی

ناوەڕاستدا لەو ناچانەی ئاشووریی تیا ئەژین پێشەل کراوە – ئاشوورییەکان قوتابخانەیان نییە، گۆڤاریان نییە، کتێبیان نی یە، تەنیا کەمێکی نهێنییان هەیە. یەکەم قوتابخانە کە بەی چووم لە کۆنیسەیەک بوو لە حەبانیە کە قەشە فێری ئاشووریی ئەکردین. زمانەکی زۆر جوان و مەزنە، هەندە جار بیر لەوە ئەکەمەوە شیوانە شیعرەکی نایاب بە زمانی ئاشووری بنووسمەوە کە چەن بەبەرچاومەوە ئەمرە.

بەڵام کاتێ کەوتمە وێژەی زمانی عەرەبی، کاتێ ئەفسوونی زمانی عەرەبیم بەرکەوت، بەم دەرکەوت کە لەڕاستیدا هەموو زمانەکان یەکن، مەبەستم ئەوەیە بەڵام زمانی عەرەبی بە من وەکو زمانی ئاشووری وایە. ڕەنگە بەڵاتەوە سەیر بێ بەڵام ئەمە حەقیقەتە. لەڵای من زمانی عەرەبی وەکو سەرپێشەک وایە کە لەژێریدا هەموو زمانە دەرینەکان تیکەڵی یەکدی بوونە. زمانەکان هەرگیز نامرن، بەڵکو ئەوەتان لەوە، لەناو زمانی عەرەبی دا تواونەتەوە.

ناوی خەیان گەیوە

من بە چەندین ساڵ خەریکی خوێندنی ئەم بابەتانە بووم. تەوراتم خوێندووە کە بە کلاسیکیاتی زمانی عەرەبی دائەنرێ. پاشان بەم دەرکەوت کە هەندە لە شاعیرە گەورەکانی عەرەب ئاشووری بوون. "إمرێ القیس" ئاشووری بوو. "النابغه الزبیانی"ی شاعیری کەشك و پاشاکان ئاشووری بوو. ئێستا لەعەراق دا کە هەیە کرستیان بە و ئاشووری یان سریان یاخود کلدان نەبە؟ گەرچی هەموو ئەمانە لەڕاستیدا یەک میللەتن. هەروەها، "أبو تمّام" کرستیان بوو و ناوی خۆی گۆڕیبوو. "إبن العربی"ی مەژوونووسی گەورە ناوی بە ئاشووری "بن خەفری"یە، کەواتە ئاشوورییە. ئەتوانم سەدان ناوی دیت بە ریز بکەم. "إبن الرومی" کریستیانەکی یەنانی بوو. ئەمانە حەقیقەتن لە ئەدەبی عەرەبیدا. لەبەر ئەوە، پەم وایە شتەک نییە بەناوی ئەدەبی عەرەبیی پوختەوە، هەمووی لەملاو لەولاوە وەرگیراوە، بەتایبەتی لە عەراق و سوریاوە کە هەموو بزووتنەوە گەورەکانی شیعری کلاسیکیی تیا دا هاتە ئاراوە، وەکو شۆڕشە شیعرییەکانی ئەبو تەممام لە سوریاو موتەنەببی لە عەراق. ئەم بزوتنەوانە لەگەڵ خەیاندا رابوردووی هەموو ڕۆژهەڵاتەکە تێکەڵاوکان و، زمانە تێکەڵاوکان و، زاراوە تێکەڵاوکان و، مەعریفە تیکەڵاوکانیان بکێش کرد. هەموو رابوردووش لە شیعرو پەخشان دا ئامادەیی هەیە. من پەم وایە زۆربەی شاعیران بەدرێژایی مێژوو ئەمیان کردووە، لەبەر ئەوەی، ئەوەی لەکتایی دا حیسابی بە ئەکرێ زمان نییە، بەڵکو ئەوەی زمان دەری

ئەبێ.

منیش لە کتێبەکانمدا، بەتایبەتی لەو سێ کتێبەی دواییمدا هەمان شتم کردووە، رستەو دەستەواژەی ئاشووریم ئاخنیوەتە نێو شیعرەکانمەوە، بە نموونە (پشیممەت بابا برەناو رەخت مقوتچا)، واتە بەناوی باوک و کوڕو روحی قودس، هەندە جار وەکو خەی، بە وەرگێڕان، کە ئاشکرایە ئاشووریین، بەڵام نەک لەبەر ئەوەی ئاشووریین، چونکە ئەوە شێنییەتە.

من ئەمەوە کارەکی وا بکەم کە زمان، لەڕدا مەبەستم لە زمانی عەرەبییە، هەموو شتێک لەخۆ بگرێ. من رستەم لە ڕەبەرت لەوێ و سیزار پاڤیز و سەسار ڤالەخۆ وەرگرتووە. یەکەم جارە ئاماژە بەوە بکەم کە زمانی عەرەبی لەتوانایدا هەیە هەموو شتێک لە جیهان وەربگرێ، ئەمەیان گرنگە، ئەوانی دی تەنیا وردودرشتی مەسەلەکەن و هیچی دی. زمان مردوو نییە، بەڵکو ئەتوانێ هەموو شتێک بگرێتە خۆ. ئەوەندەی من بزانم پێشتر ئەم کارە نەکراوە، لەبەر ئەوەی ناتوانن، ناوێرن، ئەبە بزانی چۆنی ئەکەی، چۆن بە شێوەیەکی راست ئەنجامی ئەدەی، نەک تەنیا لەپێناو ئەنجامدانی کارەکە، ئەوە کارەکی بە مانایە، بەڵکو ئەبە بەشێوەیەکی داهێنەرانە ئەنجامی بدەی. ئەم کارە پێویستەو، ئەتوانێ بەشێوەیەکی چالاکانە بەشداری لە دەوڵەمەند کردنی شیعرو زمان بکات.

زمانی عەرەبی هەشتا پێی پێ نەبراوە

من لە میانەی ئەزموونی خەم لەگەڵ زماندا دەمەکە، بەڵکو هەر لەسەرەتاوە، کاری ئەزموونگەریم لەسەر زمانی عەرەبی کردووە، بەڵام هەشتا پێم وایە کە زمانی عەرەبی مادەیەکی پێی پێ نەبراوە، بەڵکو هەشتا مادەیەکی خاوە. من رام وایە زمانی عەرەبی ئەتوانرێ بە رادەی پەڕی پێ بدرێ بە جۆرێک لە داشتنی ئیدیەماتیکیی نوێ، کە من بەردەوام کاری لەسەر ئەکەم. بەوانە، من کەمێک شیعرم لە ڕۆژنامەی "الحیاه"ی لەندەنی دا بڵاوکردەتەوە کە لەڵاستیدا تەرجەمەن، بەڵام من ناویان لە نانەم تەرجەمە، بەڵکو ناویان لە ئەنەم (نووسینەوەی دەقی شاعیر).

من پێم وایە هونەری وەرگێڕان واتە دووبارە نووسینەوەی دەق. بە نموونە، من هەندە سەناتەی شەکسپیرو شیعری شێی-م بڵاوکردەتەوە کە لەڵاستیدا دووبارە نووسینەوەی ئەو دەقانن بە زمانێکی عەرەبیی

سروشتی و مەدەرن، هەروەها هایکوو و شاعیرانی چینیی وەکو (پە چووی)و، شاعیرانی کلاسیکی یابانیی وەکو ساف. بەدرێژایی چەندین ساڵو تا ئێستاش هەر خەریکی ئەم جۆرە تەرجەمەیەم، هەر خەریکی کاری ئەزموونگەریی لەو بابەتەم. من بەم جۆرە کار ئەکەم؛ دەقێک ئەهێنم، ئەیهێنمە بەرچاوم گەر لەئێستدا بە عەرەبی نووسرابێتەوە دەقێکی چانی لە دەرئەچوو. ئەمە هەموو فیکرەکەیە. واتە بیرو خیاڵم بە روحی دەقەکە ئەچێت. پەکەشی ئەوە ئەکەم شاعیرێکی عەرەب، هەست و سۆزێکی لەم چەشنە چۆن ئەنووسێتەوە؟
سەناتای شکسپیر؟ من ئەوەم بە دەرکەوتووە کەوا هێزی سەناتەکان لە خشتەوانی و بەردەوام بوونیان دایە، لەوەدایە کە بەریان لە نەگیرێ. ئەمە لە عەرەبی دا لەحوکمی مەحاڵدایە، بۆچی؟ بەهۆی کەتای دەستکانەوە کە ئەبنە بەربەست لەبەردەم ئەو بەردەوامییەدا.

بەردەوامیی هەناسە

لەم حاڵەتەدا چی بکەم باشە؟ جۆرە دەستکی نوێ دائەهێنم کە خشتەوانی و بەردەوامیی هەبێ. لەشیعری خۆشمدا هەروا ئەکەم. من کار لەسەر سەداکانی شیعرو، لەسەر دەم ئەکەم کە بە وەستان درێژ ئەبێتەوە سەر دەستکی دی تا هەناسەیەکی بەردەوام بە سەناتاکە ببەخشێت. ئەم کارە هەرگیز پێشتر لە عەرەبیدا نەکراوە، بۆچی؟ لەبەر کەشی شیعری عەرەبی.

ئەوەی من ئەیکەم، پەستاندنی زمانە بە جۆرێك کە جەی کەشی کەن بگرێتەوە، ئەویش بە داهێنانی جۆرە کەشکی نوێ، وەکو ئەوەی شاعیرە رۆژئاواییەکان کردیان، وەکو تەد هیووز. تەد هیووز شیعری بەگەداری ئەنووسی، بەگومان پێش ئەویش ئەدن ئەینووسی. شیعری بەگەدار ئەویە پشت بە بەگە ئەبەستێ.

لەو دیمانانەی بە عەرەبی لەگەڵمدا ساز دراون، گەلێ جار باسی ئەم مەسەلەیەم کردووە، بەڵام تەی ناگەن، نازانن من چیم کردووە. هەر رەخنەگرێک لەسەر منی نووسیبێ هەرگیز باسی ئەو کارانەی نەکردووە، لەبەر ئەوەی ئاگادار نین، ئاگاداری هونەرو تەکنیکی کارەکانم نین. رەخنەگران لەڵاستیدا زۆر بە تەروتەسەلی لەسەر شیعرو کتێبەکانم ئەنووسن، بەڵام لە نووسینەکانیاندا بایەخ بەوە ئەدەن کە چی ئەکەم، بەڵام ئەوەی ئەیەم بە من گرنگ نییە بەقەد ئەوەی چۆنی ئەکەم. ئەمیان گرنگە.

وەرگەڕان بەشکی گرنگی دیکەی چالاکییە ئەدەبییەکانم پێك ئەهێنێ.

لێکۆڵینەوەی ئەدەبی کوردی ئەتوانم کەشف بکەم. لە ئاستیدا لەژێر کەسم بیستووە، یاخود روویداوە پێیان وتووم، یان بە تەلەفۆن و نامە، کە من کارێکی گرنگ و نوێ ئەکەم لێم بوارێدا.

شەکەکی جوان

پار هاوین لە فەستیڤاڵی عومان دا بەگوێی خەم راو بەچوونی ئاو خەکەم لەسەر شیعرەکانم گوت لە بوو. لە شوێنی بیابانی وادا وەکو ئەبوزەبی و دوبەی و شاریقاو تەنانەت لە شارەکانی قووڵایی بیابانداا، تووشی خەکانی وا ئەبووم کە شیعری منیان خوێندبووەو لە کارەکانم ئاگادار بوون. خەکانێك لە گوندی لاتەریک، لە قووڵایی بیابان، ئاوە تووشی شەکی کردم، شەکەکی جوان و خۆش.

هەموو شاعیرێک بەدرێژایی ژیانی ئاواتخوازی ئاوێنە تووشی هاوڕێستەکی لاو جارە بە. خۆشترین ساتە. هەموو ئاو ساڵانی خەم بە شیعرەوە خەریک کردووە، پەم وابوو کەس ئاگاداری نووسینەکانم نییە (لە ئاستیدا رەخنەگران ئاگادار نین)، کەچی لە پەکدا، لە شوێنەکدا خوێندکارێکی سادەت لە پەیدا ئەبە کە خەریکی کاری لێکۆڵینەوەیە لە نووسینەکانت و ئاو تەکنیکانەی بەکاریان ئاهێنی.. لە ئاستیدا ئاو لاو ئیزافاتەی کردووتە تێگەیشتووەو پەکاویەتی. ئاوە بە من پاداشتە، تاقە پاداشتاو ئاوەندە بە من بەسە، هەموو شاعیرێکیش هەر ئاوەندە ئەخوازێ.

کاتێ پەم ئەڵێن شیعری مەدەرن زۆر ئاسانە بە تێگەیشتنی کەسێکی سادەو ساکار، ئاوە قسەی قەڵەو ەاست نییە، ئاو پیاوە سادەیە کە یە؟ شتێک نییە پێی بووترێ پیاوی سادە. هەموو مرۆڤێک هەو فاکتەری ئاسانزی خۆی وباری دەروونیی خۆی هەیە، من باوەم بەمە هەیە. کاتێکیش شتێک سەرسامیان ئێکات یەکسەر هەستی پێ ئەکەن، یان بە غەریزە یاخود بە مەعریفە. هەندێ جار مەعریفە خەسکێ.

عەرەبی زمانێکی هەمیشە شەرمنێ

ئەمە کاتێ بەو شاوێیە باسی شیعری عەرەبی ئێکەین لە ئاستیدا باسی شتێکی زۆر گرنگ ئێکەین کە شایەنی ئاوە لێدانەوەیە، لەبەر ئاوەی عەرەبی زمانێکە بەرهەستی ئێکات، زمانی بەرهەستییە، ئەڵێی دەستدرێژیی کراوەتە سەر. عەرەبی زمانێکی هەمیشە شەرمنە، لە ئاستیدا عەرەبی زمانێکی پاکیزەیە، تەنانەت لە زاراوەناسییشدا. تەنانەت لەم کاتایی سەدەی بیستەمشدا – وا خەریکە پێ ئەنێینە ساڵی دوو هەزار – کەچی عەرەبی تەنانەت سادەترین وشەی ئیرەتیکی

لەخۆ ناگرێ. بۆ نمونە، ناتوانی بڕوائشکرا ناوی کەرو قوز بنێی، کە ناوهێنانی ئەم شتانە لە کەلتوورەکانی دیکەدا زۆر ئاساییە.

لەبەر ئەوە هەوڵ ئەدەم جارێ هەستەکی وا بخوڵقێنم کە ئازادانە مامەڵە لەگەڵ بگەو ماناو بینای شیعرو رستەدا بکات. پەم وایە لەو میانەوە ئەتوانی زۆر شت بڵێی. لەڵاستیدا من هاوینی پار لە فێستیڤاڵەکەی عومان دا هەوڵم دا کارەکی لەو بابەتە بکەم، بەم جارێ، هەموو ماناکانم لە چەند دێڕێکدا چڕ کردەوە. ئەمەش هەدی هەدی و بە شێوەیەکی ناڕاستەوخۆ ئەکرێ. هەموو کەس ئەیزانی باسی چی ئەکەم، منیش باسی هەموو شتەکم ئەکرد بە ئاوەڵی ناویان بهێنم. ئا بەم جارێ ئەتوانی پارێ بە شیعر بدەی – بەشێوەیەکی ناڕاستەوخۆ، بە سەداو ڕوحی شیعر. کاتێ هەندێ سەدای دیاریکراو بەکار ئەهێنم بیرەکەو ماناکان دەرئەکەون. ئەوان ئەزانن من باسی چی ئەکەم. ئەمەیە نهێنیی شیعر.

لەبەر ئەمەیە کە شیعر زمانێکی دەگمەنی هەیەو تەواو جیاوازە لە زمانی چیرۆك و وتارو پەخشان. ئەم کارە لە شیعردا ئەکرێ لەبەر ئاوەڵی لەشیعردا هەموو سەدایەک حیسابی بۆ ئەکرێ. منیش بە هەزیلی مامەڵە لەگەڵ زماندا ئەکەم، لەگەڵ زمانێکی وەکو عەرەبی کە هەمیشە پڕە لە دیکەرو وشەی زیادو چەوری، چەوریی زمانەوانی. من وەکو قەسابێک لەتوپەتی ئەکەم و ئەسقانی ئەودیو گۆشتەکەی دەرئەخەم، ئەمەش شتەکە پەم وایە شایانی ئیش لەسەر کردنە.

بەڵێ ئەمە کارێکی قورس و ئاڵۆزە، من چەندین شەوو ڕۆژم بە بیرکردنەوە لە چەنتیی ئەنجامدانی ئەو کارە بەسەر بردووە. چۆن؟ وەکو شاعیرێکی ڕاستەقینە ئاوەڵی لەسەرتە بیکەی کاری ئەزموونکاریی بەردەوام و بە کۆتایە. ڕەنگە لە هەندێ لەو هەواڵانەدا سەرکەوتن بەدەست نەهێنی، من ناڵێم هەروا بە ئاسانی سەرکەوتن بەدەست ئەهێنی، شتی وا نی یە، ڕەنگە لەناو سەدان هەواڵی لەو جارەدا تەنیا یەکێکیان سەرکەوتوو بێ. خۆ ئەگەر لە دووسەد لاپەڕە تەنیا پێنجی باش بێ، من ئەمە بە سەرکەوتن ئەزانم.

هەندێ نائومێدی

کارێکی درێژخایەن و بە پاداشتە. پاش 30 ساڵ نووسین هەست بە جارێك لە نائومێدی ئەکەم، لەبەر ئاوەڵی هەمیشە گەلەپیاوان ئەیبەنەوە. هەندێ شێخی دەوڵەمەند یان کەسانێکی خاوەن نەوت و ملیارەها دۆلار زیانێکی شاهانە ئەژین و خاوەنی هەموو گۆڤارو ڕۆژنامەکانن،

شاعیریش رەنج ئەداو تێکۆشێ تا گەشە بەزمان بدات، پەم وایە ئەوەی شاعیر ئەیکات یەکەکە لە ئەرکە پیرۆزکانی ژیان، کەچی بەتەواوی پشتگوێ خراوە. بۆیە هەندێ جار کە شاعیرێک واز لەشیعر نووسین ئەهێنێ ناهەقی ناگیرێ. بەڵام پێویستە بەرهەستیی نائومێدی بکرێت.

ئەم رێگای جەراوجێر ئەگرینەبەر تاکو ڕووەوەی شیعر بەرەو پاشەڕۆژکی ڕاستەقینە بەرین. بەڵای منەوە ئەمەیە شێشی ڕاستەقینە کە لەناوەوە ڕووئەدات، نەک لەدەرەوە. بە هەراو زەنا نا، بەڵکو بە بەدەنگی و جددی، لەناوەوەدا، بە هەوە و کێشێکی پشوو درێژی لەو جۆرە. من شتەکان بەم جۆرە ئەبینم، ئەمە بەچوونی منە، هەر ئەمشە وای لە کردووم لەم گەشەگیرییەی (شێپینگن) دا بەردەوام بم. هەندێ جار مەرگ و چیمەنی وەکو ئەم گوندە ئەمانییە بچووک و دڵگیرە، یان هەر شوێنێکی دی، ئەدەزمەوە تەنیا بە کەوتنە شوێنی ئەو بیرو بەچوونە سەرنج ڕاکێش و ئاوەزانەی خەم.

ئەتوانی بەعەرەبی بڵێی "فەك" Fuck ؟ – گینسبێرگ

سەرگەن پەڵس شیعری (لووڕ) Howlی ئاڵن گینسبێرگ-ی وەرگێڕایە سەر زمانی عەرەبی و، بە ئەم مەبەستە ئەبوو ئیقاع و زمانی نوێ دابهێنێ. سەرەنجام، مەحمود دەرویش لە گۆڤاری (الکرمل)دا بڵاوی کردەوە. سەرگەن لەڕەدا باسی ئەو کارە نایابە ئەکات:

ئاڵن گینسبێرگ شیعری (لووڕ)ی لەماوەی چوار پێنج ڕۆژدا لەژێر کاریگەریی مادە هەشبەرەکانی وەکوو (مێپیدرین)و (ئێس. ئێس. دی) (مادەیەکی تووشی وێنەت ئەکات – وەرگێ) نووسی . بەڵام گینسبێرگ لەڕاستیدا کەسێکی ترێ، مرۆڤێکی زۆر مەزنە. من هەشتا لە عەراق بووم شیعری ئەوم ئەخوێندەوە. شاعیرێکی زۆر کاریگەرە. کاتێ تە لەسەرەتای تافی لاوی دایت و بە یەکەمین جار شیعری گینسبێرگ ئەخوێنیتەوە، سەرسام ئەبی، هەرگیز لەیادت ناچێتەوە. پاشان بەیارم دا تەرجەمەی بکەم.

بەڵام وەرگێڕانی ئەو شیعرە بە عەرەبی مەحاڵ بوو، چونکە ئەبوایە زمانەکەی ، زمانی بیتنیکس، بەعەرەبی بخوێنمەنم، چۆن؟ زمانی شیعرەکەم وەلا نا، ئەبوو گێڕانکاری بەسەر ڕەزماندا بهێنم و، وشەی نوێ دابهێنم. کەس ئامادە نەبوو بڵاوی بکاتەوە. پاش دە ساڵ

چاوەڕوانی لەگەڵ (الکرمل)دا بەناوبانگ. گینسبێرگ کە بیستی شیعرەکەیم وەرگێڕاوەتە سەر زمانی عەرەبی باوەڕی نەکرد. هەندێ برادەر پێیان ڕاگەیاندبوو. یەکێک لەوانە خانمێکی هاوڕێمە ناوی (لین ویدی) یەو گەنجە فرێندی شاعیری ڕۆشپەستی گەورەی ئەمەرکی (بەب کەفمەن) بوو کە زۆر هاوڕێم بوو و کەچی دوایی کرد. بەهەر حاڵ، ئەو خانمە باسی تەرجەمەکەی منی بە گینسبێرگ کردبوو، ئەویش هەرچەند ئەهات بە سان فرانسیسکۆ پێی ئەووتم:" شیعرەکە کوا؟ چۆن بەاویان کردووە؟".

گینسبێرگ لێم پرسیم:" ئەتوانی بەعەرەبی بڵێی فەک ؟"، وتم:"بەڵێ، بەڵام کەس بەاوی ناکاتەوە". ئنجا پرسی:" بەعەرەبی چۆن ئەڵێی (صەک مای دیك)؟ suck my dick". وەك ئەزانی گینسبێرگ حەزی لەو شتانە بوو. گاڵتەی نەئەکردو زۆر بە جددیی بوو، ئەوە زمانی قسەکردنی بوو. پێم وت:" بەوانە ئاڵێن، کەس ئامادە نییە بەاوی بکاتەوە، منیش نامەوێ بە کەموکوڕی بەاوی بکەمەوە، بەڵکو ئەبە وەکو خەی بەاوبێتەوە".

ڕۆژکیان باسی تەرجەمەکەم بە مەحمود دەرویش کرد، ئەویش وتی:" گەر دەقەکە ئامادەیە من بەاوی ئەکەمەوە". وتم:" بەڵام بەمەرجێك، وەکو خەی"، وتی:" وەکو خەی بەاوی ئەکەینەوە!". شیعرەکە بەاوبوەوە، تاقە تەکستێ بەعەرەبی. یەکەم جاریش بوو ئەو زمانە پەرنەگرافییە بەعەرەبی بەاوبێتەوەو قەتیش دووبارە نابێتەوە. پەرنەگرافییەکەی لەادە بەدەرە. بەڵام هەر ئەبوو بەاوبێتەوە. من لەو تەرجەمەیەدا شتی نوێم داهێنا، ڕێگەی نوێم داهێنا بە دەربڕینی زمانی سەرجادەی عەرەبی.

هەناسەی درێژ

ماوەیەکی زۆر لەگەڵ وەرگێڕانی ئەو دەقەدا خەریك بووم، لەبەر ئەوەی ئەمویست هەمان هەزو کاریگەریی زمانە ئینگلیزییەکەی بپارێزم. تەنانەت ڕەزم و ئیقاعی نوێشم داهێنا. ئەوەی لە شیعری (لوورێ)دا سەرسامی کردووم دەڵێ، هەناسەی دریژی دەڵێ کە بەعەرەبی زۆر ئەستەمە، ئەو کارە بە کەش ناکرێ، بەڵام ئەزانم بە پەخشانی عەرەبی ئەکرێ. من تەنانەت نەفەسی قورئانیم بەکار هێناوە لە وەرگێڕانی ئەو شیعرەدا کە زۆر زەقەو هەر کەسەك زمانی عەرەبی بەباشی بزانێ ئەمەی بە دڵنیاکەوە.

زەر ئەستەمو کاری زەر پەویستە، وەکو حالی سەفیەکت لە دە لە زیکردابە و لەناو وشکانی خەیدا ون بووبە. من تەنانەت سەرواو سەروای ناوکی (سجع)م بەکار هەناوە، لەبەر ئەوەی زمانی عەرەبی پەویستیی بەو رەوەوە ناوکیە هەیە تاوکو دەکان بخاتە گەڕ. ئەمیە هەناسە. هەزی (لوورە)ش وەکو یەکێک لە کلاسیکیاتی سەدەی بیست و بگومان شیعری مەدەرنی ئەمەرکیەیش، لە هەناسەکەی دایە. گینسبەرگ پەی وتم کە لە واڵت ویتمەن و پاشان لە کانتەکانی ئیزرا پاووند-ەوە فەری ئەو هەناسە شیعریەیە بووە، کە بەدرێژایی شیعرەکە بەردەوامی لەو هەناسەیەدا هەیەو، بەم شێوەیە، بیرکەی شیعرەکەش خەسڵەتی خشڵەوانیی تەدایە، لە میانی وێنەدا، لە میانی وردودرشتی شیعرەکەدا کە لەرەدا ژیانی گینسبەرگ لەگەڵ هاوڕێکانیدا، بەتایبەتی گرێگری کەرسەو جاک کەرواك. گینسبەرگ لەم شیعرەدا ویستوویەتی ئەزموونی هەموو ژیانی خەی بخاتە نەو ئەم شیعرەوە، تەنانەت باسی گشتکانی خەی و هاوڕێکانی تیایە بە تەنجەو مەکسیکەو هەروەها دەنقەر کە لەو دەمەدا سەنتەری سەرهەڵدانی هەموو ئەم جەرە کارانە بوو.

لەڕاستیدا بەکارهێنانی ئەو هەموو وشە پەرنەگرافییانە بەعەرەبی کارێکی زەر ئەستەمە. لەبەر ئەوە ئەبوو لەکاتی وەرگێڕانی شیعرەکەدا جەرە زیکرێک بەکار بهێنم، زیکری زمانەوانی، هەر واشم کرد. تەرجەمەکەم لە یەنان تەواو کرد، بە کاوەخۆو، دەڵ بەدڵ کارم تیا ئەکرد هەتا بەو شێوەیە دەرچوو کە خەم ئەمویست. کەسانێک گەلێ سەرسام بوون بە وەرگێڕانی ئەو شیعرە، بگومان مەحمود دەرویش یەکێک بوو لەوانە، بەیە کاتە دەستنووسەکەی خوێندەوە سوور بوو لەسەر ئەوەی مەترسیی بەاوکردنەوەی لە گەڤارەکەی خەیدا (الکرمل) بگرێتە ئەستە.
تیبینی: ئەم دیمانەیەی سەرگەن پەڕس (1943 – 2007)، کە لە گوندی شۆپینگن Schoppingenی ئەڵمانیدا ساز دراوە، لە ژمارە یەکی گەڤاری (بانیپاڵ) 1998 کە لە لەندەن دەرئەچێ بەاوبەتەوە. شایانی باسە سەرگەن لە 22/10/2007 لە بەرلین لە تەمەنی 63 ساڵی دا بە نەخۆشیی دە کەچی دوایی کرد.

کورد و ئیسلامەتی ... بەختیار محەمەد

ئەوە چل و ئەوەندە ژنە لەشکری داگیرکەری دەولەتی تورکیا هێرش بۆ سەر عەفرین دەکا، کۆ گوێی لێ بووە مەلایەك گوتارەکەی لە نوێژی هەینیدا (ئەگەر چەند دەقەیەکیش بێ) بۆ ئیدانەکردن و هەخنەگرتن لەم هێرشە داگیرکارییە تەرخان بکا؟

ئەوە من باسی ئەو هەموو دەولەتە ئیسلامیی و عەرەبییە ناکەم و باسی ئەو هەموو دەزگا و ژنکخراوە ئیسلامییە ناکەم، کە تەنها بۆ توندوتیژیی و تیرۆر لەژێر پەردەی کاری خێرخوازییدا کار دەکەن و یارمەتییەکی هەگەزپەرستانەی هەندێك خەڵك و لایەنی دیاریکراوی موسڵمان دەدەن (کۆ لە جیهانی ئیسلامەتیدا ژنکخراوێکی مرۆیی نێونەتەوەیی و نێودەوڵەتی دیتووە، کە بۆ جیاوازی یارمەتی خەڵکی لێ قەوماوی هەر هەموو نەتەوە و ئایینە جیاوازەکان بدا؟ یانیش وەکو ژنکخراوی لێبووردنی نێودەوڵەتی بەرگرییان لێ بکا؟)؛ کەچی گەلێکی موسڵمانیان لەم ناوەدا لەبەردەم هێرش و پەلاماری ناڕەوای وەحشیانەی دەوڵەتێکی داگیرکەر بەجێ هێشتووە، بەناو دژن باسی مەزنایەتی ئیسلام و بیروباوەڕەکەی دەکەن. ئەوەی جێی تۆمانە پاپا و کڵێسەی ژماش هەمان هەڵوەستی نەرێنییان هەیە؛ وەك بژێی شەڤانان و خەڵکی عەفرین ئیسلام و مرۆڤ نەبن، ئەمە لەکاتێکدایە، کە شەڤانان و گەلی کورد لە پێشەنگی شەڕی دژی تیرۆری ئیسلامیی (داعش و بەرەی نوسرە) بووینە.

ئەی کوا ئەو ئەخلاقە ئینسانییەی، کە گوایا لەناو ئایینەکاندا هەیە و شەو و ڕۆژ بەم ناوەوە کاسیان کردووین؟ هێزە تیرۆریستەکانی وەك ئەنجوومەنی ئیسلامیی سووریا، بیاری جیهاد لە دژی هەسەدە دەدەن؛ ئای خزگە تۆزێك غیرەتی جیهادیان لە بەرانبەر ئیسرائیل هەبوایە! پێدەچێ ئەوان ئەردۆگان بە سوڵتانی عوسمانیی نوێی خۆیان بزانن، بۆیە وا لە دەوری کۆبوونەتەوە و شەڕی دژاوی بۆ دەکەن.

بەختیار محەمەد

دەقی کراوە پیاسەیەکی درەنگ وەخت لەگەڵ ماغوت-دا ... سمکۆ عەبدولکەریم

(١)
دوای ئەو پیاسەیەش دەبە ناوە ناوە سەر لە (خەمکانی بەر هونەکی مانگ)ی ماغوت بدەم و بەسەری بکەمەوە.
بەڵکو ئەوە خوایە، قامچییەکەی دەوەشێنێ و شەش دەست پەدەکات و ئەمەش قورتارمان دەبێت لە چنگی ئەو گەرما بەدفەڕەی تەنیا بگوێی خەی دەکات:
"هەموو ئەوەی دەمەوێت
بەو پەڕەی خەرایی بگەمە ئاسمان
بە ئەوەی قامچییەک بدەمە دەستی خودا
تا فەلاقەمان بکات و هانمان بدات شەڕش بکەین و
یاخی ببین"
(٢)
کەتایی ساڵی 1989 بوو، لە کەرکی شیعری لە هەولێر، کە بە ژمارەیەک لە شاعیرانی(هەولێر، رانیە، کۆیە) رەکخرابوو
کە لەو ساوە بە ئەمڕە دەکاتە (٢٩) ساڵ.
هەروا دەزانم دوێنی بوو.
ئەگەر هەڵە نەبم هەر لەو ئەوارە کەڵدا (قوبادی جەلیزادە) شیعری (تەمتومان)ی خوێندەوە:
"بای دەچ بایەک
مناران قوت دەکا
قەڵایان سەرنخوون
کانیاوان پە دەکا
لە ژەهری کەم و خوون"
کەژال ئەحمەد، تازە وەک شاعیرەکی ناسک و بە جورئەت و جوان دەردەکەوت، ئەستاش وەبیرمە کە وتی:
"بە ئەو ئەوارە کەرە براکەمیان لەگەڵ ناردوم، کە دیارە ئامانجێکی هوون بوو بە فەزای ئازادی، لە ووە کەمایەتییەکیەوە"
ئەو شیعرەم بیر نەماوە کە کەژال خوێندیەوە، بەڵام ئەو دەرە شیعرەم بیرە، کە مشتومەکی زۆری بەدوای خەدا هێنا:

"هیچ شتێك بەم زەویيەم نابەستێتەوە، جگە لە پاژنەی پێاوەكانم"
ئەوە، ئەو چركە ساتە بوو، كە بە یەكەم جار گوێم لەناوی "محەمەد ماغوت"ی گەورە شاعیر بوو، چونكە دواتر لە "كۆژال ئەحمەد"یان هەڵدەی، كە گوایە ئەم دێرە شیعرە، لە شیعرێكی "ماغوت" وەرگیراوە، كە دەڵێ:
"هیچ شتێك بەو زەویيەم نابەستێتەوە جگە لە پێاوەكانم"
ساڵ هات و چوو، ماغوتم باشتر ناسی، بە تایبەتی كە لە شیعرێكیدا دەڵێ:
"من پێاوانم .. كوا جەماوەرم
من خائینم… كوا دارقەنارەم
من پێاوم كوا ڕێگام"
ئەستاش باشترم ناسی كە ئەو قسەیەی ماغوتم خوێندەوە:
"بە ئەوەی شاعیرێكی مەزن بیت، دەبێ ڕاستگۆ بیت
بە ئەوەی ڕاستگۆ بیت، دەبێ ئازاد بیت
بە ئەوەی ئازاد بیت، دەبێ بژیت
بە ئەوەی بژیت، دەبێ بەدەنگ بیت"
(٣)
بەهەی ئەوەی كە ئەم و ماغوت، سەر بەیەك كیشوەرین
سەر بە یەك ئاسمان و یەك جەمسەرین
بەڵام ئەم وەاتێكی بەدەوێت و ئەوان نیشتمانێكی فرە دەوێتن.
كەچی زامەكانمان یەك جەر زام و ئەقە و مەشكمان یەك جەر و هەر یەك توخمە.
ئەوتانە ماغوت ئەوەی بە نەتەوەكەی خەی دەڵێت، وەك ئەوە وایە بەنەتەوەكەی منی بڵێت:
" وەاتەكانمان نوقمی نەخشی و نەزانین و بێ ئیشی و قەرز و سەكس و كەبت و ماددەی هەشبەر و ئوسولییەت و تایفەگەری و توندوتیژی و خوێن و فرمێسك بووە.
كەچی ئەم سەرقاڵی نقومبوونی تایتانیكین"
(٤)
هەرچەند لە گەڵ "ماغوت"دا بە ڕێگادا دەڕۆم و دیقەتی ئاوازی غەم و هەناسەكانی سەر شەستەی و هەنگاوە لەسەرخۆكانی دەدەم، هێندە زیاتر هیچ و پووچی مرۆڤەكانم بە دەردەكەوێت، زیاتریش ئەو تێگەیشتنەم چەكەرە دەكات، كە بەڕاستی ئێگەر پیاو كوژو خوێنەی و سەرسەری و درۆزن و دز و جاسوس و كەسەكانی نەو تاتیرخانەكان.
هەموو ئەوانەی، شەریفەكان تۆیان هەڵداونەتە دژەوەی بازنەی كەمەگا نەبوونایە، ئەوە بە دڵنیاییەوە مرۆڤ شەریفەكان دونیایان دەخوارد.

وەك" زەكەریا تامر" لە پێشەکی کتێبی "ساخون وطنی" ماغوتدا دا دەڵێ:
" نیشتمانی ستەمگەران هیچ نابەخشێتە خۆکی لە چەوساندنەوە و زەبووونی و کەساسی زیاتر، بۆیە هەر وەلائێک بە ئێم نیشتمانە خیانەتە" ئەو نیشتمانەی هەمیشە بە دەستی شەریفکانەوەیە، چا نیە مرۆڤە ناشەریفکان لێناگەڕێن ئەوان بە کەمالی ئیسراحەت لێی پاکەون. لە نوستنیشدا دەبێت هەمیشە چاوکیان زەق بێت.
عیسای براى ماغوت ئاماژە بە دواستەکانی ماغوتی براى دەکات و دەڵێ:
"ماغوت تا دواساتەکانی تەمەنی، شیعر و گەرانی هەر بە برسیەتی و ترس هەنیەوە، ئەو ماڵەکەی پە بوو لە خەراکی جەراوجەر، بەڵام نایدەخوارد، تا دەست بەو برسییەتیەوە بگرێت، کە لە کاتی نووستندا ئیلهامی پێ دەبەخشی"
ماغوت کاتێك بە گیرفانی بەتاڵ و برسیەتی و بێجگەرەیی و پێاوی کون کونەوە، بە شەقامەکانی بەیروتدا دەسوایەوە، نزار قەبانی شاعیر لەسەر (دانتێا)ی دەنووسی، کە جەرە قوماشکی لە ئاورشم و لەکە دروستکراوە.
بۆیە هەمیشە لەسەر خاکی نیشتماندا کەمەلەك جانەوەر دەژین، وەك جانەوەر لە هەوەی یەکتر خواردندان.
(٥)
من ئێستا تێگەیشتم بۆچی لە بەرامبەر ئەو هەموو رووداوە جەرگبڕانەی بەردەوام لە نیشتمانەکەمدا رووددەن، هێندە خەمساردم.
بۆچی لەبەرامبەر هەموو ئەوەی رووددات کەمترین فرمێسك بە چاوکانمدا دێنەخوارێ.
کەچی لەبەرامبەر بیرەوەریە تاڵ و شیرینەکانم، گریان بەردەوام میوانمە و فرمێسك بە چاوانم وشك نابێتەوە.
رەنگە هەموو ئەو مرۆڤانەی تەواوی تەمەنیان لە نێو شەڕی بە ئاماندا بەسەر بردوە، هەروا بن.
چونکە ناکرێ خەت بەدیتە دەست ئەو قەدەرەی تەواوی ژیانتی داگیرکردوە.
ئەگەر خەت بەدیتە دەست ئەو مژووە داسپاوە، مانایەك بە ژیان نامێنێتەوە.
بۆیە تە دەبێت مانایەکی تر بە ژیان ببەخشی و هیوایەکی تر بدەیتە بەر خەت.
لەرەوە دەتوانی بە شێوەیەکی دیکە خەت بدەزیتەوە و خەت لەم گەمارۆیە دەرباز بکەیت، کە خەریکە لە نەوت دەبات.
ئەوە، ئەو ئەوارەیە بوو، کە لە پیاسەیەکی درەنگ وەختدا "ماغوت"

پی وتم.
ماغوت زار زوو لەو تگەیشتووە، کە ناکرێ بە هەمیشە بدیار بێ ئەقڵی سەرکردەکانی و خەم و خەفەتی میللەتەکەی کە وەك مێ هەر خەریکی چەپڵە کوتانن، بە دیار قسە بە ماناکانی ئەو سەرکردانەی هەر دەزانن بقیەننن، دانیشە و خەی بخواتەوە.
"ماغوت" لە جیاتی ئەوەی فرمێسك بە بە ئەقڵی ئەوان بگرێت، فرمێسکی بە بدبختی خەی هشت، ئەو تا ژیا هەر بدیار غەمکانی خەیەو خەریکی نووسینەوەی غەمکانی نەتەوەکەی بوو.
"ماغوت" دەڵێ:
"بە درێژایی جەنگی حوزەیران فرمێسکێك چیێ بە چاومدا نەهاتە خوارێ، کەچی گرانییەکی فیرز، یان نەجات، یا عەبدولحەلیم دەمگرێنێت"
(٦)
مرۆڤکان هەمیشە لە نەوان ئومێد و پشیمانیدا، واق وماون، هندکیمان ناتوانین پشت لە ئومێدکانمان بکەین.
هندکیشمان زرجار ناتوانین پنجەی پشیمانی نگەزین.
هست دکەم پیوندییەکی ورد لە نەوان ئەم دوو وشیدا هیە.
پیوندییەك ناتوانین نبڕین هردووکیان استن.
کاتێك ماغوت لە کتایی ژیانیدا بە فاتیمەی هاوسەی دەڵێت:
" ئەمە محکومین بە ئومێد"
فاتیمە لە وەڵامی ئەمدا پی دەڵێت:
" ئەمە محکومین بە پشیمانی"
ماغوت تنیا دتوانێ سەری بە اوشنێت، وەك ئاماژیەك، بە ئەوەی پی بڵێت:
" جەستەم تەنەی ئەوەم لەدەکاتەوە، کە چەندین ساڵە پشتگوەم خستووە"
هرچەندە دووریی نەوان "ئومێد و پشیمانی" ئاسمان و زەویە، بەڵام نزیکیەکشی لە دربرین و تفکریندا هەر تنیا ئەو (و) ەی نەوانیانە.
"بیە تا (و) هەبە ناتوانین ببین بە یەک گیان لە دوو جەستەدا"
(٧)
هەموومان وەک یەک، لە مانگ ادەمنن.
کە اشماین، وەک یەک مانگ دبینین.
کە بینیشمان، وەک یەک لەتەدگەین.
کە تشگەیشتین، کاتێک دبینین مانگ لە جی خەی نماوە.
(٨)
کەمن ئەوانەی لە دوا چرکەی تەمەن و ژیانیشیاندا هیوابەخشن.

دڵخۆشکردنی مرۆڤ فەلسەفەیەکی گەورەیە.
پێدانی هیواو هاندانی مرۆڤ، بۆ ئەوەی هەمیشە بەرز بڕوانێ و چاوی لە ئاسۆ دانەبڕێ، بە مرۆڤە بوودەکان ناکرێ.
هەموو فەیلەسوفەکان «هایدیگەر» نین لەدوا چرکەی روح دەرچوونیاندا بڕێن سوپاس.
لەبەرامبەر ئەو سوپاسەشدا چەند لقەدارو گەڵایەك بخەنە نێو تابووتەکەیەوە.
تۆ سەیرکە، ئەو بەم سوپاسەوە، ئەم مەرگە تاڵە، چەند شیرین دەکات، بەڵام ئێمە، ئێمەی ئێستا، ئەم ژیان و جیهانە قەشەنگ و شرینە چەند ناشرین دەکەین.
(٩)
تۆ بڵێ، کاتێك گەڵاکان زەردبوون و وەرین، چ پێویست دەکات، پێمان بڵێن ئاگادارین، ئەمە نیشانەی هاتنی پایزە.
کە بەفر باری بۆ دەبێت نەزانین زستانێکی قورس بەڕێوەیە.
کە هێلکەمان لەبەر خۆرەتاو برژاند نەزانین ئێم هاوینێ چەندێ گەرمە.
کۆ درختەکان زووتر چرێیان دەرکرد نەزانین ئەمسال بەهار زووتر دێگات.

پرسـوای ژانـ... مـوزفـر عـبدوڵا

تـبینییـکی پـویست:

وەک چـند ژنـێک لـەوبـەر ڕامگـیاند کـە لـێم هـەڵتـیـوە ،زیاتریش لـسـەر سـەرنجو پـشنـاری هـنـدێك لـە خوێنـەرانـو هاوڕیـان ، گـشـتی پرسـوای هـەڤـتـانـێ دەکـەمـە ژانـێ تـا بـتـوانم ژانـێ ڕاوبـچونـو هـەڵـویستم لـسـەر ڕودداوو پرسـ گـورـو گرینگـکان زوترو بـە دواکـوتن بدەم.هـەوڵـبـدەم ئـەمـش بـە پـێی کاتو تواناو پـویست.بـو هیوایـم بتوانم لـە ڕوانگـەی مارکسیسـتی و بـەرژەوەنـدی یـە چینـایـەتیـەتی یـەکـانی جـەماوەری چـەوساوەوە تیشکـێک بخـەمـە سـەر هـەکاری سـەرهـەڵدانی ئـەو ڕوداوانـو شیـوازی چارەسـەری ئینسانیـان لـە ڕێگـای خـبـاتو

تەکەشانیاندا.

پارەی کەیان حەماە: دەسەڵاتداران یان سەکس فرۆشکان...؟!
لە چەند ڕۆژی ڕابردوودا دوو ڤیداوو وەک بەمب لە دەزگاکانی ڕاگەیاندنو میدیای کۆمەڵایەتیدا تەقینەوەو بونە جیگای پرسوڕاو هەڵوەستگیری فراوان لە کۆمەڵگادا. وە بە شێوەیەکی گشتی خەڵکەس لە ڕایکانیادا دژی دەسەڵاتداران بون لە رودانی ئەم روداوانەو سەرکەنەیان کردن.
ئەو دوو هەواڵەش هەواڵی چاکسازی لە موچەو کرێی خانەنشینی پەرلەمانتارو وەزیرەکان بوو لەگەڵ بڵاوبونەوەی ڤیدیوی کۆمەڵێك ژنو کچی هەرزەکار کە لە لایەن دەزگای پۆلیسی پارتی یەوە بڵاوکرانەوە .وەک لە ڤیدیەکانیش دیاربون پۆلیسەکان ئەوپەڕی سوکایەتیو بەئیزیان بە ژنەکان دەکرد بە ڕووو دەرخستنو دانپیانانیان بەم کاری سێکس فرۆشی یەو وەک ئەوەی گەورە تاوانبارەکانی سەرانی داعشو دزو گەندەڵکارو بکوژانی ڕۆژنامەنوسانو هەڵسوڕاوانی سیاسیان گرتبێت. بەگومان ئەمەش سەرەڕای ئەوەی ئەوپەڕی پشێلکاری مافەکانی مرۆڤو یاساو هەر نەریتێکی ئینسانی بوو هاوکات ژیانی ئەم ژنانە دەکاتە بەر مەترسی کوشتنەوە بە تایبەتی لە لایەن کەسوکاری پیاوسالارو کۆنەپەرستی تاوانباری ناو کۆمەڵگاوە.

جا بەو پێی یەی هەردوو هەواڵە هاوکات بونو، هەروەها لە زەر لایەنەوە پێویستیان هەیە پێکەوە ، بە تایبەتی لە قسەوباسو هەڵوەستگیریو ناڕازایەتی یەکانی خەڵکیش بە هەردو ڕووداوەکە ، بەیە منیش بە پێویستم زانی بە پرسیارێک وەک هەمو جارێک ڕایکیان لەبارەوە بدەم . هەروەک لە تایتەڵکەدا پرسیومە پارەی کەیان حەماە : پارەی سەرانی دەسەڵات ، کە مەبەستم هەمو پەرلەمانتارو وەزیرو گزیرو سەرانی حزبەکانە، بە تایبەتی ئەوانەی جومگەکانی دەسەڵاتیان بەدەستەوەیە کە زیاتر پارتی و یەکیتین ،یان ئەم ژنە سیکس فرۆشە بەتاوانانە ؟!
بەر لە خستنە ڕووی ڕادووڤیداوو وەڵامەکەم بە پێویستی دەزانم ئاماژەیەک بەوە بدەم بە ووشەی حەڵاڵم بەکار هێناوە کە ڕوانگەیەکی ئیسلامی لە پشتەوەیەو، لە کاتێکدا من هیچ کات نە بەوام پێی هەبوو نە لە هیچ دیدگایەکی ئیسلامیشەوە ئاوبەچونەکانم دەنوسم.ئەنگەڵ زەر کەسی هاوبیریشم هاوڕام نەبن.بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا بەکارهێنانی ئەم ووشەیە لەرەدا بە موناسب دەزانم بەو مەبەستەی کە سەرانی ئەم دەسەڵاتو حزبانە سەروبەریان بەوایان بە ئایینێ ، بە تایبەتی ئیسلام

.بە هەمو شتێکی باشو خراپ ، عادل وناعادل ،هەقو ناهەق ، ووشەی حەڵاڵو حەرام بەکار دەنن. ئەمەش جگە لەوەی لەناو خەڵکیش بەهەی باڵادەستی بیرو نەریت و کەلتوری ئیسلامیو قەومیو خەڵکی ئەم دیدگاو دەستواژەو ووشانە بونەتە باو . بەکاری هێنانی منیش بە ئەم ووشەیە زیاتر بەو مەبەستەیە بیدەمەوە بەچاوی گەورەوبچوکی ئەم تاقمە قەومی و خەڵکیو ئیسلامیانەی ناو دەسەڵاتو دەوری دەسەڵات و پێیان بڵێم کە هەر بە پێی پێودانگو بانگشەو قسەکانی خۆتان پارەی ئەم سیکس فرۆشانە حەڵاڵە کە لە سایەی دەسەڵاتەکەیاندا ناچار بەم کارە کراون بەرامبەر بە پارە یەک تا ژیانی خۆیانو منالیانی پێ دابین بکەن.
کە دەڵێین لە سایەی دەسەڵاتی هەشی ئەماندا ئەم ژنانە ئەم کارە دەکەن باشترین بەڵگەش هەر ئەو یاسایە بووە هەر لەم کاتەدا پەسەندیان کرد بە دانی موچەی خەیاڵی بە هەمو سەرانی دەسەڵات لە کاتی خانەنشینیشدا کە مانگانە چوار ملیۆن دینارە کە بەشی ژیانی ساڵێکی ئەم ژنانە دەکات.بڕوانە موچەی خانەنشینانی تری وەک مامۆستاو کارمەندانو کریکاران دوای ٣٠-٤٠ ساڵ کارو خزمەت زۆرترینیان ناگاتە نیو ملیۆن.

ئەمە جگە لەوەی ئەو کاربەدەستە دزانەی دەسەڵاتو حزبەکان پێش خانەنشینیشیان دەبنە خاوەنی خانوو کەمپانیاو ماشینو هەمو پێویستی یەکانی ژیان کە دەیان قات زیاترە لە پێویستیان .بڕوانە لەو سەدان هەزار مامۆستاو کارمەندو کرێکارە نیوەی زیاتریان تا مردن نابنە خاوەنی خانوو ماشینو هیچ سەروەتو سامانێک. ئاخر ئەوانە چۆن دەبنە خاوەنی هیچ کە ساڵانە تەنها ٣-٤ موچەی نیوە ناچلی ئەوپەڕی نیو ملیونی وەردەگرن!؟
بڕوانە کاکی پەرلەمانتارو وەزیر تەنها لەو چوار ساڵە جگە لە چوار ملیونەکە جۆرەها دەرماڵەو هەسمو سومی تری بە دەنوسرێت لە پاڵ دزیو گەندەیو بەرتیل وەرگرتنو پاسەوانی بن دیوارو دەیان فرتوفێڵی تر.

ئەمە بە نیسبەت موچەی خانەنشینی پەرلەمانتاو وەزیرو گیزەکان .ئەوە ئیتر لە بەرپرسە حزبی یەکان ،بە تایبەت لە کادیرە حزبیو سیاسیو کەمپاینەتیو پیشەییو چۆنە بازە میدیاکارەکانیان تا دەگاتە سەرکردایەتی یان مەپرسە کە هەمویان لەبەر خواردنی پارەی دزی و گەندەڵی بەغدابەیان بەسەر بێنباخکانیانو، ورگیان بەسەر قایشکانیانو ،چەرمی قاچیان بەسەر قەندرە چەرمە ئیتالییەکانیان شڵە بونەتەوە...!

ئا بەم شێوەیە دەزگەکیان بە زۆرایەتی خەڵکی چەوساوەو بەبەش لە: کرێکاران، جوتیاران ، بیکاران، دەستفرۆشان ، مامۆستایان ، کارمەندان ،ژنان، وردە پیشەوەرەکان ، لاوانو قوتابیان و ..هتد پێکهێناوە . بە تایبەتی ئەوانەی کە سەر بەو حزبانە نین، ناچاریان کردون پەنا بەرنە بەر هەمو شێوازیک بۆ پەیداکردنی پارەو نانێک .هەر لە گەڵان بە دوای ژیانە خراپەکێک یان هەر پێویستی یەکی تر لەسەر زبڵدانەکانو، سواڵو دزیو ،ئاووتو ،تاوانکاری تا دەگاتە کاری نا ئینسانی لەشفرۆشی ژنانی وەک ئامانە کە وێنەو ڤیدیویان بۆ دەکرێتەوە .

وەک ئاماژەمان پێدا تا ئێو جێگایەی دەگەڕێتەوە بۆ ئەوداوی بۆکوردنەوەی ڤیدیوی ئەم ژنە بێتاوانانەوە ،کە هاوکاتو هاوتابو لەگەڵ بەیاری پەرلەمان بۆ بینەوەی موچەی خەیاڵی خویانو موچەی کەمی زۆرایەتی خەڵکی تر کە جیاوازی یەکی ئاسمانو ریسمانە، ئەویە کە ئێوە بارودۆخی ئابوری و کۆمەڵایەتی یە وا لە بەشکی ژنان دۆکات ناچار بن دەسبەرن بە کاری سێکس فرۆشی .بەگومان ئەمە سەرەڕای ئەوەی هەمو ژنێک شونەواری زیانباری تەندروستی ، کۆمەڵایەتی ، کەلتوری ،و سوتاندنی هەستو سۆزی خۆشەویستی، ئەم کارە دەزانێت .وە دەزانێت کە لە کۆمەڵگایەکی ژێر سایەی دەسەڵاتی خەڵکی ،بنەماڵەیی ئایینی وەک ئامانەی کوردستان دەسبردن بە ئەم کارە ژیانی دەخاتە مەترسی مەرگەوە بەڵام لەگەڵ ئێوەشدا ژیان ناچاری دەکات ئەم کارە بکات. کوشتنی هەزاران ژن یاخود خەکوژیان بە بەهانەی شەرەفەوە لەم سێ دەیەیەی رابردووی کوردستان باشترین بەڵگەن بۆ مەترسی دەسبردن بۆ ئەم کارو پیشەیەو هاوکات بەردەوام بونیشی.

جا ئەگەر ئەم پڕلیسو ئاساییشانە ئەم راستی یانە دەزانن وهاوکات پییان وایە کە نیشاندانی ئەم وێنەو ڤیدیویانە دەبێتە هۆکارێک بۆ لەناوبردن یان کەمکردنەوەی لەشفرۆشی ئێوە مەگەر هەر براکانی ئەم چەکدارانە نین پاسەوانی شێوە پەمەیی وسورکانی سەرانی ئەم دەسەڵاتە دەکەن کە جوانترین ژنکانیان بە دەهێنن بۆ ماڵکانیان و ئوتیلو ڕیستۆرانە حەوت ئەستێرەیی یەکان...؟! وە دوای تەواو بونیشاین بۆ پارەکیش دەخنە گیرفانیان وەک پاداشتیک بۆ پاسەوانیان،،؟!
هەر بۆ نمونە ڕۆژێک لە یەکێک لە ئاپارتەکان سەبارەت بەم دیاردەیە لە کوردستان بۆ تایبەت شاری هەولیر کە لە زمانی یەکێک لە کچە هەرزەکارەکانەوە باسی کردوە کە ژنە دەڵاڵەکەی پێی وتوە ئەمشەو لە

هوتلێکی حەوت ئەستێرە لەگەڵ یەکێک لە سەرکردە گەورەکانی پارتی شەو بەسەر دەباتو پارێیەکی خیالی وەردەگرێت هەقی ئەوەی کچێ و تا ئێستا لەگەڵ کەس نەخەوتوە.
ئاخر ئەمە چ کارەساتێکە بەسەر ژناندا دێت...!

ئەم پەلسو چەکدارانە کە لەم ڤیدیۆیەدا ئاوا سوکایەتی بەم ژنە بێدەسەڵاتو داماوانەدا دەکەن ئاخۆ دەتوانن بچنە بەردەم ئەو ئوتێلەی کە سەرانیان لەگەڵ هەمان ژنانی سیکس فرۆش هەمبازێن دەکەن..؟! دیارە بەگومانە نەخێر،چونکە ئەمانە خەیان هەم پاسەوانو هەم قوربانی دەسەڵاتن.
بۆیە پێویستە ئەم پاسەوانانەی دەسەڵاتدارانو هەر کەسێکی تر کە خەیان وا نیشان دەدەن دژی ئەم دیاردەیەن ئەوە بزانن کە هەرگیز بەو شێوە بیرو کارانە لە سایەی دەسەڵاتی چەوسێنەرانەی ئەمانە ئەم دیاردە دژی ئینسانی یە لەناو دەبرێت . هەنگێ بە ئاشکرا نایەتن بەڵام بە نهێنی هەر دەمێنێت .
چارەسەری ئەم دیاردەیە لە گرووی نەهێشتنی زەمینە ئابووری و کەلتووری یەکانو دەستبەرکردنی ئازادی و یەکسانی هەمڵایەنەی ئابووری و کەمەایەتیدایە. بەگومانە ئەمش کاری شەوو رۆژێک نی یە بەڵکو پرۆسەیەکی دوورت بەر لەهەر شتێک ئامانجینی ئەم جۆرە دەسەڵاتەی دوورت کە بۆتە هۆی سەرهەڵدانو زیادبونی چەوسانەوەی ژنان و بارزگانی پیوەکردنو سیکسفرۆشیان.

جا بۆیە هەتا ئەم دەسەڵاتانە لەسەرەوە بە خەیان بەرامبەر هیچ ماندوبونو ووزە بە فیرۆدانیکو کارێکی تاقەت پرۆکێنو بە شەوازی دزیو گەندەڵی نهێنی و ئاشکرا خاوەنی پارەو پولو هەمو هەیکانی بەرهەمهێنانو سەرمایە بن ،و ئەم دەخە نا ئینسانی یەش بەسەر خەڵکی ستەمدیدە بە گشتی و ژنان بە تایبەتی بسپێنن ئەوە بەگومانە هەندێک ژنانیش هەر بە پاروە نانێک توشی داوی ئەم کارە نا ئینسانی یە دەبن.
بیگومان لەهەر ڕوێکەوە سەرنجی پێداکردنی ئەم شێوە پارە پێداکردنەی ئەم ژنە بێتاوانانە بکەین ئەوە حەاڵەت لە چاو پارە پێداکردنەکەی سەرانی ئەم دەسەڵاتە کە لەسەر حیسابی قوتی نزیک بە پینج ملیۆن خەڵک پێیدای دەکەن.

٢٠١٨-٣-٤

شنەی دەریا … شیعری: ستیڤان مالارمێ

لە ئینگلیزیەوە: سەران محەمەد ……

جەستە خەمناکە، مەخابن! ومن هەموو کتێبەکانم خوێندووەتەوە.
با بڕۆین، دوور بڕۆین، هەستدەکەم
مەلەکان سەرخۆشن و دەفڕن
بۆ قولایی کەفی نەزانراو و ئاسمان!
هیچ- تەنانەت باخە کۆنەکانیش نا کە چاو دەیداتەوە-
ناتوانن ڕۆ لەم دۆە بگرن لە نغرۆ بوون،
ئا شەوەکان، یا ڕووناکی جۆگڕاوی لامپەکەم،
لە سەر بێشایی پەڕەکە، سپیاتییەکی بەرگریکارە،
نا، تەنانەت ژنە گەنجەکەش خۆراك بە منداڵەکەی نادا.
من دەڕۆم! کەشتییەکە گوریسەکانت ڕاکێشە
لەنگەرەکەت بڕندکە ڕووەو زبریەکی سەیر
بێتاقەتی، فەرامۆشی دۆنێتەدی بە ئاواتی زبر
هێشتا باوەڕدار بە ماڵئاوایی دەسڕەکان!
و هەنگە چارکەکان، بانگهێشکردنی ڕووناکییەکان،
ئەوانەی گەردەلولەکە چەماندنیەوە بەسەر پارچەی کەشتییەکە،
ون بوو بۆ چارکان، بۆ چارکان، دوورگەکانیش بڕیین…
بەڵام، ئای دڵم، گوێ لە ئاوازی دەریاوانەکە بگرە
…

پڕۆفایل:

ستیڤان مالارمێ شاعیری ناوداری فەرەنسی؛ لەساڵی 1842 لە پاریس لەدایك بووە، دادەنرێت بە یەکێك لە پێشەوانی ڕێبازی سیمبۆلیزمی شیعریی.
پاش مردنی دایك و باوك و براکەی، هەر لە منداڵییەوە توشی خەمۆکی بوو، لەساڵی 1863دا هاوسەرگیریی کردو منداڵەکیان بوو، بەڵام باری خەمۆکی ئەوی سوك نەکرد.

ئەو دەیویست باز بدات بەسەر ئەو هەوتە باو و لاسایکارەی ئەو کات لە فەرەنسا لە ئارادا بوو، هەروەها بە ڤیگتەر هوگۆ سەرسام بوو. هونراوەکانی بە هەسەنایەتی ناوزەد دەکرێن، بە هۆی ئەو سروشتە داخراو و بیرکردنەوە قوڵ و سۆزدارانەی هەیبوون، ئەمە وایکرد بە یەکێك لە شاعیرانی نوخبە ڕیزبەند بکرێت... ئاڕیزی دەقەکانی و سیمبولە جیاوازەکان ڕەنگیان هەبوو لەم ئەفراندنە جیاوازەی ئەودا، تا لە فالفان لە بەرواری 9/9/1898 دا کۆچی دوایی کرد.

...

سەرچاوەکان:

Poemhunter -1

en.wikipedia -2

پێشکەوتن: گۆڤارێکی تەمەن کورت و بە بەشت ... ئیسماعیل تەنیا

ڕۆژنامەگەریی کوردی بە گەلێک قۆناغی جیادا تێپەڕیوە. هەبووی دەیان ئاستەنگی قەبە، هاتووە. لەگەڵ هەموو ئەمانەشدا، بە پسانەوە بەردەوام، شان بە شانی تفەنگە ئۆکتیڤەکان، لە خەبات و تێکۆشاندا، بەردەوام بووە. ڕۆژنامە نووسە بوێرەکان، ئەوانەی گیانی خۆیان خستبووە سەر لێپی دەست و ، مەمرەو مەژی، داینەمۆی سەرەکی ئەم بزاڤە بوونەو درێژیان بەم ڕێگا پیرۆزە داوە.

ڕۆژنامەگەریی شاخ، لە مەژووی بزاڤی کوردایەتیدا، شوێنێکی دیارو بەرچاوی هەبووە... سەربەرزانە، هاوسەنگەر لەگەڵ پێشمەرگەکان، مەژووی پڕ لە قوربانیدانی گەلەکەمانیان، نووسیوەتەوە. لە شێوەی نوێی ئەمجارەشماندا، بە دەیان گۆڤارو ڕۆژنامەو بڵاوکراوەی جیا جیا، لە ڕووی هزرو ئایدۆلۆژییەوە، دەرچوونە، کە لە ئاستە کردن و گۆشکردنی جەماوەردا، جێ پەنجەیان لەسەر ئەم نەخشە جوانەدا، دیارو ڕوشن بووە. جگە لەمەش، دەزی کوردیان بە خێکی تر ناساندووەو، ڕۆمە داگیرکەرەکانیشیان، ڕیسوا کردووە. یەکێک لەم گۆڤارە سەربەرزانەی کە دەبێت شوێنێکی شایستەی لە خەباتی کوردایەتی و چینایەتیدا،

دەقەبەر بکرێ، گۆڤاری (پێشکەوتن)ە.
پێناسین
کەسێکە بوونی چەندین تێنگوچڕێمەی فکری و ئیداری و ناوخۆیی، بووە هۆی لێباریکچوون و لێکترازانی (حزبی سۆسیالیستی کوردستان)و، پارچە پارچە بوونی.
بەرەنجامی لێبڕچاو نەگرتن و لێکتر حاڵی نەبوون و جیاوازی بیرکردنەوەو بیرو بۆچوون، زەمینەیەکی ئامادەی خولقاند کە لە ١٤/١٢/١٩٨٥ دا، (حزبی سۆسیالیستی کوردستان- عێراق/ ئیتجاهی دیموکراتی شۆرشگێڕ)، هەڵوەست وەربگرێت و، لە حزبی دایک، جودا بێتەوە. ئەم حزبە سەربەخۆیی خۆی ڕاگەیاندو کۆتە جموجۆڵ و ڕاپەڕاندنی ئیش و کاری خۆی. بە ئەم مەبەستەش، لێبواری ڕاگەیاندنەوە، (ئاڵای ئازادی) و گۆڤاری (پێشکەوتن)ی، دەرکرد.
پێشکەوتن، گۆڤارێکی سیاسی، ڕۆشنبیریی، گشتی، قەبارە (١٧ بۆ ٢١) سانتیمەتر، بوو، حزبی سۆشیالیستی کوردستان- عێراق/ ئیتجاهی دیموکراتی شۆڕشگێڕ، دواتر، (حزبی زەحمەتکێشانی کوردستان)، لە شاخ، دەریدەکرد. هەمووی بەسەر یەکەوە، پێنج

(٥)، ژمارەی لەدەرکراوە. لە یەکەم ژمارەوە، تا ژمارە چوار، لێژنەی ناوی (حزبی سۆسیالیستی کوردستان- عێراق/ ئیتجاهی دیموکراتی شۆڕشگێڕ)دا، دەرچووە. لە پاش کۆنفرانسی یەکەمی ئەم حزبە لە بەهاری ساڵی (١٩٨٨)، کە لە کوردستاندا، بەستی،
ناوی حزب بۆ (حزبی زەحمەتکێشانی کوردستان)، گۆڕدرا. بۆیە: لە ژمارە پێنج (٥)دا، ناوی حزبە تازەکە (حزک)ی لەسەر نووسراوە. ئەم گۆڤارە لە ڕێگای ڕێکخستنەکانیانەوە، بۆ ناو دەبەوە، ئەم دەست و ئەو دەستی دەکرد. زەر جاران
دەگەیشتە ناو خوێندکارو نووسەرە بەغدانشینەکانیش. ئەم گۆڤارە، پێنج ژمارەی بەم شێوەیە، لەدەرچووە:
– ژمارە (١) ، ئازاری ١٩٨٦، ٤٤ لاپەڕە.
– ژمارە (٢) ، تشرینی یەکەمی ١٩٨٦ ، ٦٠ لاپەڕە.
– ژمارە (٣) ، شوباتی ١٩٨٧ ، ٨٠ لاپەڕە.
– ژمارە (٤) ، تشرینی یەکەمی ١٩٨٧، ٥٦ لاپەڕە.
– ژمارە (٥) ، نیسانی ١٩٨٨، ٥٢ لاپەڕە.
کۆی هەموو لاپەڕەکانی بەسەر یەکەوە: (٢٩٢)، لاپەڕە بوو. لە ژمارە دوو بەدواوە، چەند لاپەڕەیەکیشی بە بابەت بە زمانی عەرەبی، تەرخان کردبوو.
ناوەڕۆکی گۆڤارەکە

پەشکەوتن لە بزاڤی ئەژنامەگەریی کوردیدا، بە گۆڤارەکی چەپی شۆڕشگێڕ، لەقەڵەم دەدرێت. بە دیدەکی پەشکەوتنخوازانەوە، لەژێر ڕۆشنایی بیرو ئایدۆلۆژی (سۆسیالیستی زانستی)دا، هەوڵستی لە ڕووداوەکان، وەردەگرت و شرۆڤەی گونجاوی، بۆدەکردن.
بابەتەکانی، زۆتر سیاسی بوون. لەکەی (٢٩٢) لاپەڕەدا، (١٨٣) لاپەڕەی بە بابەتی سیاسی، تەرخان کردبوو. پاش سیاسەتیش، (٥٠) لاپەڕە بە ئەدەب، (١٥) لاپەڕە بە بابەتی کۆمەڵایەتی، (١٤) لاپەڕە بە مێژوو، (٩) لاپەڕە بە مێژووی
ئەژنامەگەریی کوردی. لە کەی پێنج ژمارەدا، (١٢) لاپەڕەی بە زمانی عەرەبی تەرخان کردبوو. بەشە ئەدەبییەکەی بریتیبوو لە بڵاوکردنەوەی نە پارچە شیعرو، دوو چیرۆک و، چوار لێکۆڵینەوە. یەکێک لە لێکۆڵینەوەکان، وەرگێڕان بوو. بابەتە وەرگێڕدراوەکان، هەموویان لە زمانی عەرەبییەوە، بوون.
پەشکەوتن، دوو گۆشەی بەردەوامی هەبوو، یەکەمیان: ئەژمارەی پەشمەرگە بوو، کە بریتی بوو لە بیرەوەرییە تاڵ و شیرینەکانی پەشمەرگە. بە شێوازێکی ئەدەبی پڕخشان ئامێز، داڕێژرا بوون. گۆشەی دووەمیان: (داستانی پەشمەرگە)، بوو. ئەم گۆشەیە، گۆشەیەکی زیندو و هەست هەژێن و پڕ خوێنەر بوو. زانیاری لەسەر شێوە داستان ئامێزەکان، بڵاو دەکردەوە، کە بە نووسینەوەی مێژووی هاوچەرخمان، سەنگی تایبەتی هەبوو، بە تایبەتیش، داستانەکانی: (وەزە)و، (شیوەپیران)و، (دەشتۆ)، (سماقولی)و، (ترپەسیان).

نووسەرەکانی (پەشکەوتن)
سەختی ژیانی پەشمەرگایەتی و بوونی پاپێستۆو فشاری ژێم لەسەر کەس و کاری پەشمەرگە، ببووە هۆی ئەوەی (ئەگەر نەڵێم هەمووی)، ئەوا دەتوانم بڵێم بەشی هەرە زۆری بابەتەکان، بە ناوی خوازراوەوە، بڵاوکراونەتەوە. ئەمەش لە پێناوی پاراستنی گیان و ماڵی کەسوکاری نووسەرەکانەوە، بووە. ئەم ناوە خوازراوانەش لە ڕاژی ئەمڕۆماندا، بە نووسینەوەی مێژووی ئەم زەمەنە سەختە، سەرئێشەیەکی گەورەی دروستکردووە، چونکە: دەیان نووسەر، لە ڕێبازو بیرو بۆچوون و سەر بە حزبی جیا جیا، بە هەمان نازناو (ناوی خوازتراو)، لە گۆڤارو بڵاوکراوەکانی شاخدا، نووسینیان بڵاوکردەتەوە. دەبێت (هەرش)ی نووسەر لە گۆڤاری (پەشکەوتن) لەگەڵ(هەرش)ی نووسەر لە گۆڤارەکی تری سەر بە حزبێکی تر، جودا بکرێتەوە. دەبێت: هەوڵ و ماندو بوونی ئەوان ڕێژنامەنووس و نووسەرانە، نەبێتە ئاردی ناو دەکان . دەبێت بە مێژوو و ناوی نوێ، بناسرێن.

لەم ڕوانگەیەوە، من بە پێویستی دەزانم – کاتی خۆی، وەک لە ستوونێکی ڕۆژنامەی کوردستانی نوێ-شدا، ئاماژەم پێکردووە، دەبێت، ئەم نووسەرە گومناوانە، خۆیان ئاشکرا بکەن، یان ئاشکرا بکرێن، تاوەکو خەڵکی لە ڕۆگای نووسینەکانیانەوە، بیانخوێننەوە.
من بە سیفەتی ئەوەی دەستایێتیێکی باش و پتەوم لەگەڵ (پێشکەوتن) و نووسەرەکانیدا هەبووە، وەرای ئەمەش، لە ڕۆگای پرسیارو ساڕاخکردنەوە، توانیوومە بۆشکی هەرە زۆری نووسەرەکانی ئەم گۆڤارە، ئاشکرا بکەم. بە ئەم مەبەستەش، سوودمکی باشم لە کاک ئاسۆ حەسەن (کاکل حەسەن)، وەرگرتوە. ناوبراو، هەرچەندە ناوی لەسەر گۆڤارەکە نەبووە، بەڵام سەرنووسەرو دایناەمەی سەرەکی پێشکەوتن، بووە.
لە کۆی سەرجەم بابەتەکاندا، دوو بابەت بە ناوی (دەستەی نووسەران)ەوە، بەاوکراونەتەوە، کە هەردووکیان (هەرش)، نووسیویەتی. دوو بابەتیش بەناوی پێشکەوتن)ەوە، بەاوکراونەتەوە کە یەکێکیان (هەرش) و، ئەوی تریان (ب- ڕۆگا)، (
نووسیویەتی. بابەتەکانی تریش بەم ناوانەوە بەاوکراونەتەوە: (
هەرش، ئاسۆ، دارا، ب- دەوەن، کاردۆ، ئومێد، دلێر، ئاشتی، ڕۆباز، خەبات، عەبدولڕەزاق مەرزەنگ، ۆ- هەشەنگ، ک- حەسەن، باوکی سەیران، م- سەنگەر، م.ج، ڕابەر، سۆفین-
خ، هێڤی، هێژار، هەمەت، فارس، زەزان، ح.م، هاوار، هەشەنگ، بروسک، ڕۆکان، ب- پێشمەرگایەتی، ب- ڕۆگا، هەشمەند، گەران، سەران، ئاکۆ ئاکەیانی، حەسیب).هەرش و ئاشتی، هەر یەکەو سێ بابەتیان، بەاوکردەتەوەو بە پلەی یەکەم دەن. دوای
ئەمانیش، ئەم نووسەرانە: (ئاسۆ، کاردۆ، هەمەت، ڕابەر، هێژار، زەزان، ۆ- هەشەنگ، ک- حەسەن، ڕۆکان)، بە پلەی دووەم دەن و هەر یەکەو دوو بابەتیان لە هەر پێنج ژمارەکەدا، بەاوکردەتەوە. بە پێی ئەم زانیارییانەی کە دەستم کەوتوون، ناوە خواستراوەکان و ناوی ڕاستەقینەیان، بەم شێوەیە:
– هەرش: (قادر عەزیز)ی سکرتێری (حزبی زەحمەتکێشانی کوردستان)ی جاران و ئەندامی مەکتەبی سیاسی (یەکێتی نیشتیمانی کوردستان)ی ئێستایە.
– ئاسۆ، کاردۆ، ئاشتی، ک- حەسەن، ب- پێشمەرگایەتی، هەموویان، (ئاسۆ حەسەن)ی ڕۆژنامەنووس و چیڕۆکنووس، بوونە.
– ح.م، ب- ڕۆگا: (عەباس محەمەد حوسێن)، ناسراو بە (حاجی مەم)، یان(کاکەباس)، بووە. ناوبراو، ئەم کات (ئاڵای شۆڕش) بووە.
– ب- دەوەن، ڕۆکان: (ئیسماعیل تەنیا)ی نووسەری ئەم بابەتە، بووە.
– هاوار، زەزان: (عەبدولڕەزاق مەرزەنگ)، بووە.

– هۆزار، م- سەنگەر، م.ح: نووسەرو پشمەرگەی شەهید (هۆزار دەدەوانی)، بووک.
– هەمەت: (ئیبراهیم) ناوک. بە داخەوە ناوی باوکیمان بە ساغ نەکراوەتەوە.
– هابەر: (هابەر ڕەشید)، یان (فازیل ڕەشید)ە، ناوبراو ئەستاکە مامۆستایەو لە شارچکەی (ئاتون کۆپری) پردە، دژیت.
– سەفین- خ: شاعیرو نووسەری خوالێخۆشبوو (ئەبوبەکر خۆشناو)، بووک.
– خەبات: (بەختیار عەبدوڵلا)ی ئەندامی دەستەی سەرکایەتی (حزبی زەحمەتکێشانی کوردستان)ی ئێستایە.
– سەران: مامۆستای زانکۆ، (دارا عومەر)ە.
– ئومێد: (زرار جەلا)یە.
– حەسیب: (ئارەز عەبدوڵلا)ی ئەندامی سەرکردایەتی (یەکێتی نیشتیمانی کوردستان)ی ئێستایە.
پشکۆتن لە ناوی هونەریەوە بە هەی کۆمەڵایەتی و هەل و مەرجە سەختەکانی ئەوان ڕۆژان، بەاوکراوەکانیش، باڵایان بەقەد باڵای ئەو هەل و مەرجانە بووە… بەیە، گۆڤاری (پشکۆتن)یش، وەک هەموو گۆڤارو بەاوکراوەیەکت تری زادەی زەمانی شاخ، لەم ڕووەوە، هۆزارەو خواستی خوێنەری ئەم سەردەمە تێر ناکات. بە فۆنتێکی ورد تایپ کراوە، دەڤەکان چوونەتە پاڵ یەک و بۆشایی نەوانیان کەمە، وشەکان سەرو ژێریان بە نەکراوە، ناوونیشانی بابەتەکان بە دەستی نووسراونەتەوە، لاپەڕەی دیارو جێگیرکراوی بە پاشماوەی بابەتەکان، نییە، بە گوێرەی (چەن گونجان)، جێگایان بە کراوەتەوە.
بەرگ، کارتۆنێکی ڕەق و جوانە، هیچ وێنەیەکی لەسەر نییە. لەسەر بەرگی دووەمدا، ناوی گۆڤارەکە بە پیتی لاتینی و ، هەروەها بە زمانی عەرەبی (ألتقدم)، نووسراوە. لە هەموو ژمارەکانیدا، لە ڕوپەڕەی ناوەوەی بەرگی یەکەمیدا، وتەیەکی (لینین) نووسراوە، کە گوزارشت لە سەربەستی و بیروبۆچوونی حزب دەکات.
بەم کورتە نووسینە، هیوادارم توانیبێتم لاپەڕەیەکی شاراوە لە بزاڤی ڕۆژنامەگەریی کوردی سەردەمی خەباتی نهێنی و شاخ (۱۹۷۵-۱۹۹۱) ئاشکرا بکەم و، هەوە و کۆششی ئەم سەربازە وناناشم خستبێتەڕوو. درود بە گیانی هەردوو پشمەرگەو شاعیر (ئەبوبەکر خۆشناو) و (هۆزار دەدەوانی)، کە لەم گۆڤارەدا ژیان هەبووەو یادەوەریان بەمان بەجێهێشتووە…

ئیسماعیل تەنیا – هانۆڤەر

کەروێشک و ڕووی.. نووسینی: ڕزا شوان

چیرۆک بۆ منداڵان..

کەروێشکێکی کەوی، لە سەیرانگایەکدا، کەروێشکێکی سپی بینی، چوو تا تاوێک یاری لەگەڵدا بکات، کە لێی نزیک بووە، سەیریکرد هیچ ناجووڵێتەوە.. بۆی دەرکەوت کە کەروێشکێکی ڕاستی نییە، لە کوتاڵی قەدیفەی سپی دروستکرابوو.. کەروێشکە پێنیەکەی لەگەڵ خۆیدا هێنا و لە دووری کونەکەیدا داینا.. جاروبار بە ڕژد دەچوو تاوێک یاری پێدەکرد.
ڕۆژێک لەوبەر جگا ئاوەکەوە، ڕوویەک لە دوورەوە هەردوو کەروێشکەکەی بینی.. لەبەر خۆیەوە وتی: دەزانم ناتوانم هەردووکیان پێکەوە بگرم.. بەڵام دەتوانم یەکێکیان بگرم.. ئەڵبەت خەم مەستی خواردنی گەشت کەروێشک دەکەم.. پێویستە بیر لە پلانێک بکەمەوە، تا بتوانم لێیان نزیک ببمەوە و ڕانەکەن.
ڕوویەکە پێشتر لە نزیکی ڕێگاکەدا، چاوڵکەیەکی ڕەشی فڕێدراوی بینیبوو.. چوو چاوڵکەکەی دەزیەوە، کردیە چاوی.. دارێکی باریکیشی دەزیەوە، دارەکەشی گرت بە دەستیەوە.. بە تەقە تەقی دارەکە بە ڕێگاکەدا هات.. کەروێشکەکە ڕوویەکەی بینی.. بە وردی سەرنجی دەدا.. ڕوویەکە تا وا خۆی پێشان بدات کە نابینایە، جاروبار بە ئەنقەست لە ڕێگاکەدا لای دەدا و دووبارە دەهاتەوە سەر ڕێگاکە، بەڵام کە گەیشتە پردە تەسکەکەی سەر جگا ئاوەکە، بە خێرایی و بە ئاسانی بەسەریدا پەڕیەوە.
کەروێشکەکە ڕای کرد و چووە ناو کونەکیەوە، کە کەوتبووە نێوان کەمەڵێک دار و دەوەنی چەقەوە، بە ئاسانی نادەزرایەوە.. ڕوویەکە دیسان لەبەرخۆیەوە: ئەویان هیچ، بەڵام وا دیارە کەروێشکە سپیەکە منی نەبینیوە.. ئای کە قەڵەو و جوانە.
کە لە کەروێشکە سپیەکە نزیک بووە.. چاوڵکەکەی و دارەکەی دەستی فڕێدان و پەلاماری کەروێشکە سپیەکەی دا و بە قەپ هەڵیگرت.. کە زانی کەروێشکەکەی پەڕیینە.. فەڵەی دایە سەر زەویەکە و وتی: ئەی کەروێشکی زەرزان، چەن زانیت کە من چاوساغم و

نابینانیم.. راتکرد و خ ت رزگارکرد.

کاریکا تر ... میدالیایی شرم ... جبار

EFRÎN
میدالیای شەرمەزاری
جبار 2018

دورگەی خەیاڵ … ستار ئەحمەد

لەچاوانتا
عەشقەکی قووڵ
ئەدرەوشێ وەکوو ئەستێرە
ئاسمانی رووت پڕتووکەکە
پیرەزترین پەڕەو دڵە
خوێندنەوەت ئاسان نییە
دەروونت دورگەی خەیاڵە
بەقەد تاڵی پەرچەمەکەت
ژینت ناسنامەی هەواڵە
مەنگیی بەعەشقی پێشینەو
لەرابردووی پڕ کێسەرت
وەک شەڕەبی
بەفری مەینەت
نیشتووەتە لوتکەی سەرت
لەگەڵ شنەی وردە تەما
بژێ بەسەر خاکی دەما
زیاتر لەرەحما جێ گیر بێ
خەشم ئاوەی هەناسەکەم
بەس ناخم پارێ پارێ کەو
کەم دەگیر بێ

نانۆتەکنەلۆژی … ئاراس وەهاب

(نانۆ) یەکەیەکی پێوانەییە، هەزار جار لە میکرۆمیتر بچووکترە. واتە یەک میلیمەتر دەکرێت بە یەک ملیۆن نانۆمیتر.
1 nanometer = 106 mm
بە ئاوەی لە قەبارەی نانۆپارتیکڵ باشتر تێبگەین، بڕوانە هەڵکاریی پێنجەمەری خێت. ماوەی نێوان بازنەیەک و بازنەیەکی تری پێنجەمەری خێت، تێیدا هەشتا هەزار نانۆپارتیکڵ جێگای دەبێتەوە

(خوێندنەوەیەك بۆ مانی فیتنە) ... سەدیق سەعیدوەندزی

تووندوتیژی وەك دیاردەیەکی سیاسی و مەترسییەکی گەورە بۆ سەر وڵات،هەمیشە بەشێك بووە لەشوناسی عێراق بەتایبەتیشی دوای دامەزراندنی. ئەوتووندوتیژییە کەبەشێك بووە لە ماهیەتی ئاستەقینەی دەسەڵاتە یەك لەدوای یەکەکانی عێراق دژ بەنەتەوەوتاکەکان لەسەر دەمی فەرمانڕەوایەتی بەعسدا دەگاتە ترۆپك. کاتێ ئەو وڵاتە دەبێتە زیندانێکی گەورە و ژێرەکی فاشی بۆ ماوەیەکی زۆر فەرمانڕەوایی وڵات دەکات. بۆیە خەونی ڕووخانی بەعس ئەو ئومێدەی لای عێراقییەکان بەگشتی دروستکرد، کە ئیدی قۆناغێکی نوێ لە ژیانی سیاسی ئەو وڵاتە دەست پێدەکات. بۆیە زۆرکەس ڕووخانی سەدامییان وەك دەرفەتێك دەبینی بۆ ئەو گۆڕانکارییە. خەونی لە ناوچوونی بەعس کە سایکۆلۆژیەکی زۆر وەك مۆتەکەی ترس و تۆقین لە ژیانی عێراقییەکان بوونی هەبوو، خەونی هەمووان بوو بۆ جیاوازی.لە پێشەوەشیان ئەوانەی ستەم و زیندانیکردن و ئەشکەنجەدانیان بەدستی ئەو ژێرەمە دیتبوو.تاوی زیندانەکانی بەعسیان چەشت بوو. وەلێ بەماوەیەکی کەم دوای ڕووخانی بەعس، ئەو خەونەش لەنێودەچێت و جارێکی ترو لەفۆرمێکی تر، تووندوتیژی و دیمەنەکانی خوێن و کوشتن، دەگەڕێنەوە سەر شانۆی سیاسی ئەو وڵاتە. کەبەداخەوە تا ئێستاش بەردەوامی هەیە.

پێکهاتەی عێراق، لە ڕووی ئیتنیکی و مەزهەبییەوە، پێکهاتەیەکی ئاڵۆزە، ئەو وڵاتە وڵاتێکی بە زۆر دروستکراوو پێکەوە لکێنراوبوو. بەعس و سەدام بە زەبری چەك و کوشتن ئەو هاوسەنگییەیان ئاگرتبوو. بۆیە کاتێکیش ئەو ژێرەمە نامێنێت، ئیدی ئەو بەیەکدادانە ئایینی و مەزهەبییەش دروست دەبێت، کە سایکۆلۆژیەکی زۆربوو پەنگی خواردبووەوە. لێرەوەش عێراقی نوێ کە دوای ڕووخانی بەعس پانزە ساڵ لەمەو بەردروست دەبێت، بەبۆای هەزاران کەس جیاوازییەکی دیکەی لە گەڵ عێراقی پێشووتر نییە. دیسانەوە خوێن و ستەمکردن دەبنەوە بەشێك لەناسنامەی ئەو وڵاتە کە بەداخەوە هەمیشە وەك سیمایەك دەبینرێت

بۆ ناسینەوەی شوناسی سیاسییانەی. بۆگومان هەموومان لە ڕۆگەی کتێبە نایابەکەیەوە بەناوی(دۆستایەتی و بێدەنگی) نووسەروبیرمەندی عێراقی(کەنعان مەکیە)دەناسین. ئەو نووسەرەی دوورکەوتنەوە و ستەم و چەوسانەوەی زۆری دیت لە سایەی بەعس.

دواجاریش ماهیەتی ڕاستەقینەی ئەو دەسەڵاتەی لەو کتێبەیدا بەهەمووان دەرخست. بۆیە ڕەنگە ئەو نووسەرە ئومێدێکی زۆری بەو عێراقە تازەیە هەبێت. وەڵێ بەماوەیەکی یەکجار کەم و تاکە ڕۆژێك دوای ڕووخانی بەعس و کوشتنی (سید مجید)، ئیدی ئەو ئومێدەی ئەویش هەرەس دێنێت. ئەم بیرمەندە، ئەمجارەیان لە ڕۆگەی کتێبێکی دیکەیەوە کەخێی ناوی ناوە ڕۆمانی(فیتنە) شوناسی ئەو عێراقە نوێیە دەردەخات کەلەدوای بەعس دروست بوو. مەکیە لەو ڕۆمانەیدا، ڕەخنە لە ئەقڵیەتی سیاسی بەڕووبردنی عێراقی تازە و ئەو بەیەکدادانە مەزهەبییە دەگرێت کەسەدان هەزارعێراقی کردەقوربانی بەبێ ئەوەی بتوانن لێبوردانەبەیەکەوە بژین. ڕەخنە لەو دەستەبژێرە سیاسییە دەگرێت کەدەبوو ئەزموونێکی سیاسی جیاوازتریان لە ئەزموونەکانی ڕابردوو پێشەکش کردبا کەبەداخەوە نەیانکرد.

ئەو ڕۆمانە باسی واقیعی سیاسی عێراق لە نێوان ساڵانی 2004-2006 دەکات. کەتیایدا بەیەکدادانی شیعەو سوننە لەترۆپك دابوو.ڕۆمانەکە لەچەندین بەشی جیاواز پێکهاتووە.لەهەریەك لەو بەشانەش باسی کارەکتەرو ڕووداوێك دەکرێت. وەڵێ پەیامی ڕۆمانەکە دواجار لەوخاڵەدا چڕدەبێتەوە کە ئەویش ڕەخنەکردنی ئەو ئەقڵە شیعەگەرایەیە کەدوای ڕووخانی بەعس دەسەڵات دەگرێتە دەست، بەڵام سەرکەوتوو نابێت لە بەڕووبردنی وڵات. ئەوناکۆکییە تائیفیەی لەنێوان پێکهاتە جیاوازەکانی عێراق هەبووە ڕەنگدانەوەی لە سەر سیاسییەکانیش دروستکردووە. ئەمەش وایکردووە لەبری ئەوەی وەك عێراقییەك بیر بکەنەوە بەپێچەوانەوە وەك شیعەو سوننەیەك بیر دەکەنەوە.هەروەك خۆشی لە سەردەمی یەکێ لەکارەکتەرەکانی ڕۆمانەکەیەوە باسی دەکات.

کاتێ دەڵێت:(عێراق تەنها ناوە وەك بیرکە و نەتەوە بوونی نییە.سەرەتا ئێمە شیعەین، ئینجا عێراقی،دواتر عەرەب).بۆگومان ئەو بیرکردنەوەیە ڕەنگە بەس بێت بۆ ئەوەی تێگەیشتنی سیاسییانەی تاکی عێراقی بۆ بەیەکەوە ژیان دوای ڕووخانی سەدام بزانین. کاتێ مەزهەب لە پێشەوەی وڵات و نەتەوە دێت، ئیدی هەموو شتێك ڕەوایە لە پێناو ئەو مەزهەبەشدا بکرێت. وەك ئەوەی ڕۆمانووس باس لە کوشتنی(عومەر)ەکان دەکات کاتێ سەریان بە دڵلی کارەبایی کون

دەکرێت تەنها لە سەنگەی ناوەکەیان. یاخودئەوانەی ناویان(عەلی)یە ئیدی باجی ناوەکەیان دەدەن. نووسەرلەوەمانەیدا، هەموو ئەودیمەنە تراژیدی و دڵتەزێنانە باسدەکات کەلەنێوان ئەو ساڵانەدا ڕوویاندا کاتێ کوشتن لە سەر ناوو ناسنامە دەبێتە کاری لە پێشینەی تاکەکان و سیاسییەکانیش جگە لە تەماشاکارێك ناتوانن بەر بەو خوینە بگرن کە هەژانە لەجەستەی عێراقییەکانەوە دەژێت.

بەبۆای نووسەر دەستە بژێری سیاسی عێراقی لەوە بێ توانا تربوون بتوانن عەقڵیەتێکی تازە بێ هەموان بونیاد بنێن. کە تیایدا کوردو عەرەب و سوننەو شیعە و موسڵمان وکریستیانییەك بەیەکەوە وەك برابژین. ئەو سیاسییانەکە بە تێگەیشتنی هەمانووس ساڵانێکی زۆر لە دەرەوە ژیاون، ئیدی دڵنەوە سەر زەمینەیەك بەبێ ئەوەی بتوانن وڵات بەهێوەبەرن. شیعەکان کە پێکهاتەیەکی گەورە و سەرەکی عێراقن و دیمۆگرافیایەکی زۆری ئەو وڵاتە پێکدەهێنن، لەهەموان زیاتر ئەو بەرپرسیاریەتییان دەکەوێتە ئەستۆ. چونکە ئەوان دەستە بژێری بەهێوەبردنی وڵات بوون. بەڵام بەداخەوە ئەوانیش نەیانتوانی نەخشی ئەو عەقڵیە نوێیە بەبرایەتی و پێکەوە ژیانی مەزهەبی بکەن. بگرە ئەوەلەیان قۆستەوە کە ساڵانێکی زۆربەدەست سوننەکانەوە ستەمیان لێکراوە، ئیدی گیانی تۆڵە سەندنەوە لەناخیان دروست بوو.

ئەمەوڕای ئەوەی لەنێوخۆشیان کەوتنە ململانێ لە سەردەسەڵات و ناسینەوەیان بەچەندین شوناسی مەزهەبی لەبێی هاوولاتیبوون وەك:(حەکیم و سەدرو خوئی وچەندان شوناسی تریش). وڕای دروستکردنی چەندین میلیشیای چەکداری.کەهەریەکەیان سەربە نێوەندێك و کەسایەتییەك بوو.بەمەش وڵات بووە پارچەیەك لە میلیشیای چەکداری، بێ هێکخستن و سەروەربوونی یاسا و دامەزراوەیی دەوڵەت. کە دڵخەکە زۆر لە پێشتر خراپتر بوو. بەبۆای هەمانووش ماهیەتی عێراقی بەناو نوێ هەر تەنها هەژێك دوای ڕووخانی بەعس لەنێی نیسان دەرکەوت، کاتێ لە دەی نیساندا سید مەجید خوئی، کەیەکێکە لە کەسایەتییە پاك و خێنەویستەکان تیرۆر دەکرێت.بەبێ ئەوەی هیچ کەس و دەزگایەك لەوخوێنە هژاوە بپێچنەوە. ئیدی جارێکی تر خوێن دەبێتە بەشێك لە ژیانی هەژانەی هاووڵاتییان و بەتەقاندنەوەی مەرقەدی دووئیمامەکانیش،دەبێتە فوارە.ئەمەش سەرەتای نائومێدبوونە لەدروستبوونی عێراقی تازە، کە خەونی گەورەی(مەکییە)و هەزارانی وەك ئەویش بوو.

لەبەشێکی دیکەی هەمانەکەیدا هەمانووس ەخنە لە هەژی لە سێدارەدانی دیکتاتۆر دەگرێت، بەوەی کە پاڵنەرێکی مەزهەبی لە پشتی

ئەوەبووە ئەوەژە بەلەسەدارەدانی دیکتاتۆر دیاریبکرێت. کە دەکاتە یەکەم ژی جەژنی قوربان و پیرۆزی خۆی لای مەزهەبی سوننەکان هەیە.لەدوابەشی ماندەکەشیدا،نووسەر باس لە ساتی دادگاییکردنی دیکتاتۆرو پاسەوانەکانی و چەند دیالۆگێك دەکات کە سەدام لە میانەی لێپرسینەوەی لەبەردەم دادوەردا وك دروشمێك هەمیشە بەرزی دەکردنەوە کە ئەویش شانازیکردن بە عروبەو خۆناساندن وەك بەرگریکاری نەتەوەی عەرەب بوو، کە دواجار هەموو عێراقییەکانیش چارەنووسی ئەویان بینی کەنەك نەیتوانی بەرگری لەنەتەوەکەی بکات،بگرە لە خۆشی.

لەکۆتایی کتێبەکەشیدا، مەکییە لە بارەی بیرکەی ئەوکتێبەو پاڵنەری نووسینی دواوە کە بەبۆای من پێویستی بەو شرۆقەکردنە نەدەکرد. ئەم کتێبە بەبۆای من وەك خوێنەرێك پتر کتێبکی سیاسی و مێژوویی لەوەی ژمان بێت. ڕاستە نووسەر لە کتێبەکەیدا بەزمانی ئەو کارەکتەرانە دەدوێت کە خۆی ناوی ناون.بەڵام بیرمان نەچێت، کەسایەتییەکان، ڕووداوەکان، ململانێ و کێشمە کێشمە سیاسییەکان، لە زەمینەی واقیعدا و لە کۆمەلگەی عێراقی بوونی هەیە. بۆیە ناتوانرێت گوتاری ئەو کتێبە لەو دیمەنە سیاسییانە دابڕێنین کەلەدوای ڕووخانی بەعسەوە لە عێراق دروست بوون. ئەم کتێبە تیشك دەخاتە سەر بەشێك لە مێژووی عێراقی تازەی دوای ڕووخانی بەعس.بەڵام مێژووێك چەند شایستەی لێوردبوونەوەیە، هەزار ئەوەندەش مایەی نائومێدییە. چونکە دواجار ئەو ڕاستییەمان بەڕاشکاوی پێ دەڵێت کە عێراقی نوێ، ئەو عێراقە نەبوو کە سەدان هەزار عێراقی و کەنعان مەکییەش خەونیان پێوە دەبینی و ئومێدییان پێبوو.بەکو زەمینەی بەیەکدادانی نۆخێبی و دیمەنەکانی تەقاندنەوەو خوێن بوو..

پەراوێز/ فیتنە/نووسینی(کەنعان مەکییە)/وەرگێڕانی(هەکەوت عەبدوڵا)/بڵاوکراوەی(ناوەندی عەبدولڕەحمان زەبیحی_ سلێمانی-2017)

سەردەمی ئیمپریالیزم (١٨٧٠ – ١٩١٤) … وەرگێڕانی: هەمن عەزیز

هەرچەندە شەشەی پیشەسازی و ناسیۆنالیزم لە سەدەی نۆزدەدا هەنگاوێکی گەورەی ئەوروپیەکانیان کرد، ئیمپریالیزم – زاڵبوونی وڵاتێک یان خەڵکانێک بەسەر وڵاتێک یان خەڵکانێکی تردا – بە تەواوی جیهانی گرتەی لە نیوەی کۆتایی سەدەی ناوبراودا.
ئیمپریالیزم لەسەدەی نۆزدەهەمدا دەستی پێنەکرد. لە سەدەی شازدەهەمەوە تا سەرەتای سەدەی نۆزدەهەم، سەردەمێک کە بە سەردەمی ئیمپریالیزمی کۆن ناسراوە، نەتەوەکانی ئەوروپا لە هەوڵی دۆزینەوەی ڕێگای بازرگانی دابوون بۆ ئاسیای دوور، جیهانی تازە دۆزینەوان و نشینگەیان لە ئەمریکای باکوور و باشووری ڕۆژهەڵاتی ئاسیا دامەزراند. ئەوان شوێنگەی بازرگانیان دامەزراندن و پێگەی گرنگیان لە کەنارەکانی ئاسیا و ئەفریقا بەدەستهێنان و بە دەستانە کاریان لێگرت فەرمانڕەوا ناوخۆییەکان دەکرد بە دەنیابوون لە پارێزراوی بەرژەوەندیە ئابووریەکانی ئەوروپیەکان. لێگرتە ئەوشەدا کاریگەری و نفوزیان سنووردار بوو. لە سەردەمی ئیمپریالیزمی نوێدا کە لە ساڵانی ١٨٧٠کان دەستی پێکرد، ئەوروپیەکان کەمتر ئیمپراتۆریەتی گەورەیان دامەزراند بەڵکو لە ئەفریقا و دواتریش لە چین و ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستیش.....

[بۆ درێژەی بابەت کلیکی ئێرە بکەن .....]

لەتیف هەمەت و شیعری منداڵان … زیاد ڕەشاد قادر

یەکەم: کورتەیەك لە ژیانی

لەتیف کۆی مەحموود کۆی محەمەد حەسەن ناسراو بە (لەتیف هەمەت) لە ساڵی (1947) لە شارچکەی (کفری)ی سەر بە پارێزگای کەرکووك لە باشووری کوردستان لە دایك بووە، هەر لە منداڵییەوە لەنێو کتێبخانەی بابیدا چاوی کراوەتەوە و بە دونیای خوێندنەوە و کتێب

ئاشنا بووە، وەك خۆی دەڵێ: "هەر کە لە دایك بووم گوێم لە شیعر بووە، چونکە لە ماڵەکدا گەورە بووم پێ بووە لە کتێب"،(1) سەردەمی پێگەیشتن و دەستدانە نووسینی لەتیف هەمەت لە کاتێکدایە کە هەوتی ئەدەبی و هۆشنبیری لە کوردستانی باشوور و ناوچەکە بەگشتی بە قۆناغێکی تازەدا تێپەڕ دەبێت.
ئەو، یەکەم شیعری لە ساڵی (1963)دا نووسیوە و لە ساڵی (1970)شدا کۆشیعری (خوا و شارە بچکۆلەکەمان)ی چاپ کردووە،(2) هەر لە هەوەتی لاوییەتی نووسینی لەتیف هەمەتدا، دەستەیەك لە شاعیرانی نوێخوازی عێراقی گروپی شیعری (69)یان دامەزراند، هەروەها ژمارەیەك شاعیر و نووسەری ئەو سەردەمەی باشووری کوردستانیش مانیفێستی ڕاگەیاند، لەم سەروبەندەشدا لەتیف هەمەت و چەند شاعیرێکی دیکەی هاوڕێی، لە حەفتاکانی سەدەی ڕابردوودا، گروپی شیعری کفریان دامەزراندووە و هەمەت تێیدا ڕێکخراوێکی دیاری دیوە لە نوێکردنەوەی شیعری کوردی لە باشووری کوردستان، پاشتر کە بەیاننامەی یازدەی ئادار دەرچوو و گۆڕانکارییەکی جەڕایەتی بەسەر هەوشی ژیانی سیاسی و کۆمەڵایەتی خەڵکی باشووری کوردستاندا هات، ئەو گۆڕانکارییە زمانی نووسین و هەوتی هۆشنبیری و ڕۆژنامەگەریشی گرتەوە، ئیدی دوای ئەوە لەتیف هەمەت لەپاڵ نووسین بۆ گەورەساڵان لە دوای ناوەڕاستی حەفتاکانی سەدەی ڕابردووەوە، دەستی داوەتە نووسین و وەرگێڕانی شیعر و چیرۆك بۆ منداڵان، سەبارەت بە نزیکبوونەوەی هەمەت لە دونیای منداڵان، هەنگە وەك خۆی دەڵێ: "ئێستاش هەست دەکەم جۆرێك لە جۆرەکانی منداڵێتی لەناومدا دەژی، جگە لەو شیعرانەی دەمخوێندەوە، کۆمەڵە بەیت و باڵۆرەی منداڵانە هەبوو کە من لەناویاندا گەورە بووم و هانیان داوم بچمە دنیای منداڵانەوە…".(3)

دووەم: لەتیف هەمەت و ئەزموونی نووسین و وەرگێڕان بۆ منداڵان

(لەتیف هەمەت) یەکەم شیعری بۆ منداڵان لە ساڵی (1975) نووسیوە و لە ڕۆژنامەی (پاشکۆی عێراق)دا بڵاوی کردووەتەوە،(4) یەکەم کۆبەرهەمی چاپکراوی بۆ منداڵانیش لە ساڵی (1979) بە ناوی (جوانترین دڵ) چاپ کردووە. کە لە ژمارەیەك شیعر و چیرۆکی منداڵان پێکدێ و لە ناویاندا دەقی وەرگێڕاویش هەیە. دوای ئەوە بەرهەمەکانی (دەنگخۆشترین مەل)، (هێلانەیەکی تر)، (منار و باران)، (منار و چۆلەکە)، (کاتژمێر)، (گوڵی ناو ئینجانەکە)، (پرسیار لە منار)، (چۆلەکەی سەر دارەکە)، (منار و بووکە شووشە)، (گوڵدرێژ و پاشا)، (پشیلەیەك پاسکیل لێدەخوڕێ)، (هەڵبجە) و (مانگ لە نێوانی

هەزار و یەك ئەستێرەدا دەنوێ). وێبسایتی وێکیپیدیادا سەبارەت بەو نووسیویەتی: "لەتیف هەڵمەت لە ساڵی (1979)دەستی کردووە بە نووسین لە بواری منداڵاندا. یەکەم بەرهەمی جوانترین دێ بووە کە بڵاوی کردووەتەوە، تا ئێستە (17) بڵاوکراوەی بێ منداڵان هەیە. ساڵی (2006) بەرهەمەکانی کۆکراوەتەوە کە دەکاتە (500) لاپەڕە، هەروەها خەڵاتی ئاپیکی لەسەر دیوانی منداڵان وەرگرتووە، چەند جارێکیش خەڵاتی وەزارەتی ڕۆشنبیری وەرگرتووە".(5)
هەروەها ساڵی (2008) خەڵاتی زێڕینی بلەی پێ بەخشراوە. لەتیف هەڵمەت لە بواری ئەدەبی منداڵان سەر بە نەوەی حەفتاکانی سەدەی ڕابردووە و دەکەوێتە قۆناغی دوای گۆران و فەرەیدوون عەلی ئەمین و ع.ع.شەونم و کاکەی فەللاحەوە، وەك لە پێشدا ئاماژەی پێدرا ئەو جگە لە شیعر، چیرۆکیشی بێ منداڵان نووسیوە، بۆیە دەتوانین بڵێین ئەزموون و تەمەنی نووسینی بێ منداڵان زۆتر لە چل ساڵ دەبێت. بەر لەوەی شیعر و چیرۆکیش بێ منداڵ بنووسێت و بەناوی کتێبی منداڵانەوە بڵاوی بکاتەوە، لە شیعری گەورانیشدا هەندێ کێپلە و خورپە و وێنەی وای هەن، ئەگەر بە تەواوی سەر بە ئەدەبی منداڵانیش نەبن، ئەوا نزیکن لە فەرهەنگ و دونیای منداڵەوە، وەك لە کۆشیعری (گەردەلوولی سپی)دا، لە شیعری (ئەگەر)دا کە ساڵی (1973) نوسیویەتی، دەڵێ:

ئەگەر نەخشەی هەموو جیهان
تێکدەنەوە
ئەگەر زەوی وەکو لێکە
شیکەنەوە
کە سنووریان کێشایەوە
دووبارە
هەر دێمەوە بێ ئەم شارە
هەر کوردستان
دەکەمەوە بە نیشتمان(6)

هەروەها لە هەمان کۆشیعردا، هەردوو شیعری (پاشەڕۆژ) و (گیان)، کە یەکەمیان ساڵی (1976) و دووەمیان ساڵی (1977) نووسراون، هەم خێی لەژێر ناوی (شیعر بێ مناڵ)دا بڵاوی کردوونەتەوە، هەم وشە و گوزارشتەکانی نێو هەردوو شیعرەکە، زۆرێك لە توخم و ڕەگەزەکانی ئەدەبی منداڵانیان تێدایە.

سێیەم: لەتیف هەڵمەت لە لێکۆڵینەوە و تێزە ئەکادیمییەکاندا

تا ئێستا ژمارەیەکی بەرچاو لە توێژەر و ڕەخنەگرانی ئەدەبی، لەسەر

کێ کاره ئەدەبییەکانی لەتیف هەمەتیان نووسیوه لە ماوەی نیو سەدەی ڕابردوودا و لە ڕۆژنامە و گۆڤارەکاندا بڵاو کراونەتەوە، لەناویشیاندا چەندین لێکۆڵینەوە لەسەر ئەو بەرهەمە ئەدەبییانەی نووسراوە کە سەر بە ئەدەبی منداڵانن، لە خوارەوە بەشێك لەو لێکۆڵینەوانە ئاماژە پێدەدەین، کە لەسەر بەرهەمە منداڵانییەکانی لەتیف هەمەتیان نووسیوە:

1 – (نەوزاد عەلی ئەحمەد) لە کتێبی (منداڵ و ئەدەب)، کە چاپی یەکەمی لە ساڵی (1998)دا چاپ کراوە و چاپی سێیەکی ئەلکترۆنییشی لە ساڵی (2007)دا بڵاو بووەتەوە، لە پاڵ قسەکردن لە ئەزموونی ژمارەیەك لەو نووسەرە کوردانەی بۆ منداڵیان نووسیوە، نموونەی بەشێك لە کارە ئەدەبییەکانی هەمەتیشی باس کردووە.

2 – فازڵ مەجید جاف، لە کتێبێکدا کە بە ناوی (شیعری منداڵان لە ئەدەبی کوردیدا)یە و ساڵی (2004) چاپی کردووە، ئەم کتێبە تۆزی دکتۆرانامەی نووسەرە، بەشێك لە شیعرە پەروەردەییەکانی لەتیف هەمەتی بە نموونە باس کردووە.

3 – کتێبی (وەخسار و ناوەڕۆکی چیرۆکی منداڵان لای لەتیف هەمەت)، کە لەلایەن (موزەفەر مستەفا ئیسماعیل)ەوە نووسراوە و لە ساڵی (2011) چاپ کراوە، کتێبەکە لە بنچینەدا نامەی ماستەرە و لە ساڵی (2008) تاوتوێ کراوە. ئەم کتێبە لە (208) لاپەڕە پێکدێ و نووسەر بە تێروپێی لەبارەی زمان و کات و شوێن و ڕووداو… لە چیرۆکە منداڵانییەکانی لەتیف هەمەت ئاخاوتووە.

4 – (حەمە ساڵح فەرهادی) لە بەرگی یەکەمی کتێبەکەیدا بە ناوی (پێگەی شیعری منداڵان لای شاعیرانی کورد)، کە لە ساڵی (2013) چاپی کردووە و لە (340) لاپەڕە پێکدێ، باسی ژمارەیەك لەو شاعیرانەی کردووە کە بۆ منداڵانیان نووسیوە، لە نۆیشیاندا (35) لاپەڕەی کتێبەکەی تەرخان کردووە بۆ قسەکردن لە شیعرە منداڵانییەکانی لەتیف هەمەت.

5 – لە کتێبی (چیرۆکی منداڵان لە ئەدەبی کوردیدا 1970-1990)دا، کە (خالیدە قادر فەرەج) نوسیویەتی و لە ساڵی (2013) چاپ کراوە، لە بەشێکی لێکۆڵینەوەکەیدا، نموونەی بە چیرۆکە منداڵانییەکانی لەتیف هەمەتی هێناوەتەوە، ئەم کتێبەش لە بنجدا نامەی ماستەرە و لە ساڵی (1999) تاوتوێ کراوە.

ئەم سەرچاوانەی سەرەوە و هەر گوتار و لێکۆڵینەوەیەکی دی، کە ئێمە دەستمان پێی گەیشتبێ و لەسەر بەرهەمە منداڵانییەکانی لەتیف هەمەت کرابێ، بەگوێرەی پێویست و لە هەر کوێ بزانین کەمەکمان دەکان بۆ چاکتر خوێندنەوە و شرۆڤە کردنی شیعرە منداڵانییەکانی، ئەوا سوود لە ئەنجام و بۆچوون و خوێندنەوەکانیان وەرگیراوە.

چوارەم: ناوەڕۆکی شیعرەکانی لەتیف هەمەت

ئەمە لێرەدا زۆتر لەسەر ناوەرۆکی شیعرەکانی لەتیف هەمەت دەوەستین، ئەوانەی کە لە نووسینی خۆیەتی، تەنیا لەو شوێنانەدا چیرۆکەکان و شیعرە وەرگێڕاوەکانی بە نموونە دێنینەوە، کە بزانین کەمەکمان دەکات بۆ شیکردنەوە و تێگەیشتنی پتر لە پەیام و ناوەرۆکی شیعرەکانی.
لەتیف هەمەت لە هەموو ئەو شیعرانەی بۆ منداڵانی نووسیون لە زۆر جێگا بە شێوەی ڕاستەوخۆ و ناڕاستەوخۆ، ئەوە بە منداڵان دەڵێ کە خۆشترین شوێنی سەر ڕووی زەوی کوردستانە، دڵگیرترین گوند گوندی ئێمەیە، شار و شاخ و باخ و کانیاوی کوردەواری لە هی هەموو دونیا هەنگینتر و ڕازاوەترە، وەك لە چیرۆکەشیعری (جوانترین دێ)دا، کە دەمەتەقێ دەکەوێتە نێوان (ئازاد) و (پەپەسوڵکە)کەی، پەپەسوڵکەکە بە ئازاد دەڵێ هاکا زستان هات ئیدی لێرە کڕچ دەکەین و دەچین شار و شوێنی دیکە دەبینین و دەریات پیشان دەدەم، کە زۆر لە کانیی چکۆلەی گوند جوانتر و گەورەترە، بەڵام ئازاد وەڵامی دەداتەوە کە هەرگیز گوندەکەی خۆی بەجێناهێڵێ:

گوندەکەم لە هەموو جیهان قەشەنگترە و
کانیە بچکۆلەکانیشیی لە هەموو دەریاکانی جیهان گەورەتر و
شێخو شەنگ تڕە.
(دیوانی منداڵان، ل21)

هەروەها لە شیعری (بەچکە ماسی)دا ئەوە بە گوێی منداڵاندا دەدات، کە وەك چۆن ماسی بۆ ئاو ناژیێت، ئاوا ئێمەش لە نیشتیمان و شار و شاخی کوردەواری و زێدی باب و باپیران دوور بکەوینەوە، گیان دەسپێرین، بۆیە پێیان دەڵێ وەرن بەڕۆن بدەین لە چیا و دار و بەرد و گۆ و لوتکەی ئەم نیشتیمانە بەزار نەبین و بەجێنەهێڵین و تا ماوین ستڕانی خۆشی بۆ بچڕین:

ڕۆژێ لە ڕۆژان
بەچکە ماسی یەك تڕا لە سیروان
لە لم و چەوی لێوارەکەیدا
گوێی تینویەتی هەڵی پێوکان
مرد نیگای گەشی
هەڵوەری هەردوو گڵێنەی ڕەشی
شارە مڕوولە بەربوونە لەشی
منیش چرکەیەك لە تۆ بتراز۪م
لەناخی گوێی ئاوارەییما
هەڵدەکووز۪م

دەقرچێ گیانم
ئەمڕۆ گەرانی خۆشی زمانم
ئەی نیشتمانم من ھەڵەی تۆم
ھەرتەی شۆڕش و جەم
جێت ناھێڵم و جیا نابیەوە لێم
ئەی نیشتمانم.. شار و شاخ و دەم..
ھەتا ھەتایە ھەر تەی شۆڕش و جەم
لە چیاکانت ھەرگیز ناتەرێم
ھەر گەرانی خۆش
بۆ دارو بەردو لوتکەی تۆ دەڵێم...
ئەی نیشتمانم ئەی نیشتمانم
ئەی شۆڕش و جەگای
ھەزاران ساڵی
باو باپیرانم..!
ئەی نیشتمانم..!
(دیوانی منداڵان، ل13و14)
لە شیعری (منداڵێکی ئاوارە)شدا، سەرگوزشتەی منداڵێك دەگێڕتەوە کە لە شار و ڕاتی خۆی ئاوارە بووە، لەبەر ناڵە و گریانی، پەری و فریشتە لێی دەچنە پێش و لەگەڵ خۆیاندا دەیبەن بۆ چەندین شاری جوان، کە پێیەتی لە گوڵ و ھەنگوین و ئەستێرە و بووکەشووشە و شەکرەسۆو و ھەنار و دەبدەبەی ھەنگاوەنگ و میوەی شیرین، دەیبەنە شوێنێك کە شار و وڵاتێکی ئاسایی نییە، بەڵکو بەھەشتێکی فراوانە، کەچی منداڵە ئاوارەبووەکە دەپرسێ و ھاوار دەکا (ئێرە کوێیە؟)، پاشان داوا دەکات بیبەنەوە بۆ نیشتمانەکەی خۆی.
منداڵێکی ئاوارە بوو لە شاران
ھێندە گریا ھێندەی ناڵان
دەورەیان دا مەلائیکەو پەری ئاسمان
لەگەڵ خۆیاندا بردیان
بۆ ھەزاران شاری جوان جوان
بۆ بەھەشتی فراوان
بەھەشتی پڕ گوڵو ھەنگوین
بەھەشتی پڕ ئەستێرەی شین
ھەزار ھەزار بووکە شوشەو
شەکرە سووو ھەناری زێڕینیان دایێ
ھەزار ھەزار پفیلکی ھەنگاو ھەنگو
میوەی شیرینیان دایێ
گریاو گریاو فرمێسکی ھشت وەکو باران

هاواری کرد: ئەرە کوێ یە؟
ئەمەوە بێ نیشتمان.!
(دیوانی منداڵان، ل27)
لەتیف هەمەت لە زۆرێك لە شیعرەکانیدا، ئەوە پاتە دەکاتەوە کە هیچ شوێنێك وەکو نیشتیمانی خۆت خۆش نییە، بچیتە هەر لایێ، ئەوجا دەزانی کوردستانی زێدی باب و باپیران لە هەر هەموو دونیا دڵگیرتر و خۆشەویستترە، وەك لە شیعری (بەستەی نیشتمان)دا دەڵێ:
جێ نیە لە گشت جیهان
خۆش بێ وەکو نیشتمان..!
(دیوانی منداڵان، ل112)
ئەو لە شیعری (دیجلەو فورات)دا، لەسەر زاری چەم و ڕووبارەکانیشەوە، ئەوە بە منداڵان دەڵێ کە دوورکەوتنەوە لە نیشتیمان یانی دەرد و ژان:
کە دوور بین لە نیشتمان
دەمان گوشێ دەستی ژان
(دیوانی منداڵان، ل115)
لە شیعری (خۆشترین جێ)دا، سەربوردەی کەسێکی ئاوارە دەگێڕێتەوە، کە دوای ئەوەی لە هەندەران دەگەڕێتەوە گوندەکەی خۆی، منداڵ و پیر و جوان و مامۆستا و شوانی لادێ لە دەوری خێ دەبنەوە و پێی دەڵێن چۆنت بەسەربرد لە شاران، ئەویش لە بەرسڤیاندا دەڵێ نیوەی دونیا گەڕام، لە هیچ شوێنێك وەکو ئەم دێیەی خۆمان شادمان و دڵخۆش نەبووم:
ووتی نیوەی جیهان گەڕام
بە فڕۆکەو تەمبێل پێوام
لە هیچ وڵات و جێیە
دڵخۆش نەبووم وەك ئەم دێیە
(دیوانی منداڵان، ل302)
بە هەمان شێوە لە شیعری (نووسین)دا، دوای ئەوەی بە منداڵانی هاوڕێی دەڵێ بنووسن (کوردستان، سەرکەوتن و نەورۆز)، دیسان ئەوە بە گوێیاندا دەچرپێنێ دێیەکەم خۆشترین دێیە:
بنوسە ئەی هاوڕێ گیان
بە پیتی -کاف- دەست پێدەکا کوردستان
بنووسە ئەی هاوڕێی من
بە پیتی -سین- دەست پێدەکا سەرکەوتن
بنووسە ئەی هاوڕێی دڵسۆز
بە پیتی -نون- دەست پێدەکا وشەی نەورۆز
بنووسە ئەی هاوڕێکەم

خۆشترین دێیە دڵکەم
(دیوانی منداڵان، ل327)
هەمەت شیعرکی دیکەیشی هەیە هەر بە ناوونیشانی (نووسین)، لەم شیعرەشدا لەسەر زاری منداڵانەوە دەڵێ بنووسن لەسەر ئاوێنە و گۆی جوان و لەسەر دیوار و بیابان و دارستان… هەروەها پەسنی نیشتیمان و ئاوی سیروان و ناوی شەهیدان و خۆری پرشنگدار دەدات، تا لە دوا دێردا ئەوە ڕادەگەیەنێ کە کوردستان جوانترین وڵاتە:
دەنووسم لەسەر بەردان
جوانترین وڵاتە کوردستان
(دیوانی منداڵان، ل341)
شاعیر هەر ئەوە نییە بە منداڵان بڵێ خۆشترین جێگای دونیا کوردستانە و بچینە هەر جێگایەك بڵێ دەگەڵینەوە، بەڵکو لەگەڵ منداڵان دەڵێ هەر چیمان هەیە دەیبەخشینە نیشتیمان، وەك لە شیعری (پاك و خاوێنی)دا دەڵێ:
هەرچیم هەیە.. دڵم.. گیانم
دەیبەخشمە نیشتیمانم
(دیوانی منداڵان، ل30)
هەروەها لە شیعری (پێشوازی زستان)دا، بە زستان دەڵێ وەك چۆن تۆ فرمێسك دەبەخشییە نیشتیمان، ئێمەش ئاوا گیانی پێ دەبەخشین:
ئێمەش هەموو وەکو تۆین
ئەویندارێ باخو کۆین
تۆ فرمێسك و ئێمە گیان
دەبەخشینە نیشتمان
(دیوانی منداڵان، ل49)
لەتیف هەمەت گۆرانی بۆ باران و ووبار و جوتیار و شوان و کرێکار… دەچڕێ، وەڵێ گۆرانییە هەرە جوانەکەی، ئەوەی کە لە هەموو گۆرانییەکانی دی جوانترە، بۆ جوانی نیشتمانی دەچڕێ:
گۆرانی دەڵێم بۆ باران
دەمان داتێ ئاوو نان
تا لە کۆتایی شیعرەکەدا دەڵێ:
بەڵام کام گۆرانیم جوانە
بۆ جوانی نیشتمانە
(دیوانی منداڵان، ل159)
دیارە نیشتیمانی لەتیف هەمەت پارچەکانی دیکەی کوردستانیش لە خۆ دەگرێ، وەك لە شیعری (پێستی کوردستاندا) لەسەر زاری منداڵێکەوە گلەیی لە پێستەچی دەکات:
ئەی پێستەچی

ئەی پەستەچی
لەکوەوە دێی بۆ کوێ دەچی
بۆچی نامەی براکەممم
بۆ ناهێنێ لە قامیشلی..؟
ئەی پەستەچی ئەی پەستەچی
تکایە بۆ کوێ دەچی
هاوار... فریاد
بۆچی نامەکەم نابەی
بۆ خوشکەکەم لە مهاباد...؟
ئەی پەستەچی... ئەی پەستەچی
هاوارە بۆ کوێ دەچی
چەند ساڵی تر
نامەکەی من دەگەیەنی
بە مامم لە دیاربەکر..؟
هاوارە ئەی پەستەچی
بۆ ئەوەندە دڕەقی
نامەی منداڵێکی بچووك
نابەی بۆ باوکی لە کەرکووك..؟
(دیوانی منداڵان، ل322)

لە شیعری (باڵ)یشدا لەسەر زمانی منداڵێکەوە خۆزگەی ئەوە دەخوازێ لە سڵەمانییەوە بچووبایە بۆ لۆستان یاریی لەگەڵ منداڵانی ئەوێ بکردایە.

ئەو تەنانەت لەو شیعرەی باسی یاری و تۆپیش دەکات، ئەوە دەخاتە دڵی منداڵانەوە کە گەورە بوون دەبن بە پێشمەرگە و پاسەوانی نیشتیمان، وەك لە شیعری (تۆپەکەم)دا دەڵێ:

تۆپەکەم سرکو شەنگە
پڕ لە گوڵی ڕەنگ ڕەنگە
تا لە کۆتاییدا دەڵێ:
من مناڵێ بەهێزم
تۆپی خۆم دەپارێزم
گەورەش بووم پاسەوانم
بۆ گەل و نیشتمانم
(دیوانی منداڵان، ل86و87)

ئەمەو لە زۆرێك لە شیعرەکانی دیکەی لەتیف هەمەتدا، گیانی خۆشویستنی نیشتیمان و بەرز ڕاگرتنی ناوی شەهید و ستایشکردنی ڕاپەڕین و لاوانەوەی هەڵبجە و خۆشویستنی زمانی کوردی و یادکردنەوەی نەورۆز و هتد... بە ڕوونی دەبینرێ.

ئەگەر شیعری (تۆپەکەم) و بەشێك لە شیعرەکانی دیکەی لەتیف هەمەت، زۆتر کوانە بن و بۆ منداڵی کۆ گوترابن، ئەوا بەشی زۆتریشی بۆ منداڵانی کیژ نووسیوە، لەنێو هەموو ئەو شیعرانەی کە خوێنەر وا هەست دەکات لەگەڵ منداڵی کچ دەدوێ زۆرترینیان لەسەر زمانی بووکەشووشە یا لەگەڵ بووکەڵە دەدوێ، چونکە وەك ئاشکرایە منداڵ و بووکەڵە، بەتایبەتی منداڵی کیژ زۆر بەیەکەوە پەیوەستن، ئەگەر منداڵێکی کچ بووکەڵەی نەبێ وەك ئەوە وایە هەموو شتێك یا شتێکی زۆر گەورەی لێ زەوت کرابێ، بۆیە منداڵ پێویستی بە بووکەڵە هەیە، چونکە ئەمە "ئاسوودەبوونێکە بۆی کە خەم و ئێش و ئازار و نەخۆشییەکانی پێدەردەکات و متمانەش لەلای دروست دەبێ".(7) جا ئەمە بۆ هەموو تەمەنێکی منداڵی کچ ڕاستە بە شێوازی جیا، بۆ نموونە "منداڵ لە تەمەنی 3 ساڵی چەندین جار ئارەزوی ئەوە دەکات بووکەڵانەکەی بخەوێنێت، پاشان خەبەری بکاتەوە، بەڵام کچە منداڵی پێنج ساڵان مەیلی چالاکی گەورەتر دەکات"..(8) بۆ نموونە لە شیعری (بووکە شووشە)دا دوای ئەوەی ستایشی پرچ و چاو و ڕومەت و خەندە و جل و پەنجە و ملوانکەی بووکەڵەکەی دەکات، پاشان دەڵی من شتی دەدەمێ بەڵام ئەو وەریناگرێ و خەوی دێ:

بووکە شووشەکەم شەنگە
شەڕ ناکاتو بۆدەنگە…

تا دەگاتە:

شتی جوانی دەدەمێ
ئاوو نانی دەدەمێ
وەری ناگرێ نایەوێ
ماندوو بووە.. ئەخەوێ..!
(دیوانی منداڵان، ل31)

لە شیعری (بووکە شووشەکەم)یشدا، باسی ئەوە دەکا کە باران باریوە بووکەشووشەکەی تەڕ دەبێ و دوایی سەری ژان دەکات و نەخۆش دەکەوێ، بۆیە دەڕۆ دەبێ جلی تازەی لەبەرکەم:

دەبێ دەستو برد بکەم
جلی تازەی لەبەرکەم
مەگری بووکەشووشە گیان
وا بڕۆت دێنم جلی جوان
(دیوانی منداڵان، ل323)

هاندانی قوتابییان بۆ چوونە قوتابخانە و خۆشەویستی زانست و کتێب و دەفتەر و ڕۆزگرتن لە مامۆستاش، پانتاییەکی زۆری لە شیعرەکانی لەتیف هەمەتدا گرتووە، وەك لە شیعرەکانی (باخچەی فێرگە، قوتابخانە، منداڵانی باخچە، پاداشتی ماندووبوون، خەو و کەشێر…)

ئەوە چەند بارە کراوەتەوە کە قوتابخانە و باخچەی منداڵان خۆش و دڵگیرن، کەلوپەلەکانی دەپارێزین و ڕۆژی مامۆستا دەگرین، لە قوتابخانەوە فێری زانیاری دەبین و مامۆستا کە ئابەرمانە شەوەزەنگمان بێ ووناك دەکاتەوە، بە خوێندنەوە و ئەنجامدانی ئەرکەکانی قوتابخانە پێش دەکەوین و سەردەکەوین، لە شیعری (قوتابخانە)دا، ئەوها پەسنی زانست دەدات و خوێندنگە بە مەبەندی بیر و هۆش ناوزەد دەکات:

قوتابخانە زۆر خۆشە
مەبەندی بیر و هۆشە
ئەپارێزم باخچەکەی
دەرگا و شووشە و پەنجەرەی
بەرد ناهاوم بێ داری
پێ لە گوێ و هەناری…
(دیوانی منداڵان، ل108-109).

ئەو ئاوێ لە چەندین پرس و باسی پەروەردەیی و فێرکاری دەداتەوە و تێوی ڕەوشت و خۆشەویستی و ڕۆژ لە یەکدی گرتن لە دێ و دەروونی منداڵدا دەچێنێ و گیانی یەکتر قەبوڵ کردن و تەبایی لای زارۆکان خۆشەویست دەکات، هەروەها لەسەر زمانی گیاندار و بێ گیان و منداڵانەوە، وانەی ئازادی دەیتەوە و ئەوە ئادەگەیەنێ دیلێتی و قەفەس زیان بە ژیان و ماف و ئیرادەی مرۆڤ دەگەیەنن، هەر وەك لە شیعرەکانی (دەنگ، دارتاش، وێنەی باخچە و باڵندە…)دا، جێی شکاندنی قەفەس دەدات و گرانی بێ ئازادی دەچێ، لە شیعری (دارتاش)دا سوێند دەخوات کە هەرگیز قەفەس دروست نەکات:

گەر دارتاش بم بە مشار
دەبڕمەوە تەختە دار
لە داری چنار و گوێز
دروست دەکەم تەختە و مێز
کورسی قوتابخانەو ماڵ
بێ گەورەو هەم بێ منداڵ
جێلانێ دروستدەکەم
بێ کڕپەی خەندە بە دەم
بەڵام سوێند بێ… سوێندی بەرز
قەت دروست ناکەم قەفەز
نەوەك ڕۆژێ زەردارێ
تیا بەند بکا باڵدارێ..!
(دیوانی منداڵان، ل113)

لەتیف هەمەت لەو شیعرانەی کە بێ منداڵانی نووسیوە، وەك زۆربەی

شاعیرانی دیکه که ئاوەیان له منداڵ داوەتەوە، لەسەر زاری زۆرێك له گیانەوەرانی وەکو (سمێرە، ورچ، سەگ، پشیلە، چۆلەکە، کەڵەشێر، گورگ، قەلەڕەش، توتی، ڕێوی، پەڕەسۆلکە، کۆتر، کرم و مێروولە...) شیعری نووسیوە، هەروەها لە گەشتی شیعرەکانیدا منداڵ بە گوێ و درەخت و گیا و سەوزایی و باخچە و دەریا و دارستان ئاشنا دەکات. هەروەك لەگەڵ هەور و مانگ و خۆر و ئەستێرە و بەفر و با و باران... دەدوێت. بە هەمان شێوە کۆلارە و بووکەشووشە و چەتر و قەڵەم و تۆپ و دەفتەر... لە بیر ناکات. ئەو بە منداڵان دەبێژێ کامە مافیانە و سروود بێ نان و ئاشتی و ئازادی دەچڕێ و نەفرەت لە چەك و جەنگ دەکات. هەروەها بێ خزمەتی شیعر و ئەدەب و منداڵ سوود لە کەلەپوور و فۆلکلۆری میللەتەکەی و گەلانی دیکەش وەردەگرێ. بە بایەخەوە لە وانە و ئارەزووی شیعر نووسین و تابلۆ و نیگار و فۆچە و پێشانگا دەئاخفێت.

هەروەها خێشەویستی خۆی بۆ دایك و باب دەردەبڕێ و بە ئازیز و خەمۆکان ناویان دێنێ، بە تایبەتیش بە دایکی دەڵێ بەتەوە ئەم دونیایە ڕووناکە و تەماشاکردنت چون هەتاوی ئازادی خۆشە و هیچ وشەیەك لەم جیهانەدا بەقەد وشەی دایك ناسك نییە، ئەوەش لای زۆرێك جوان پیشان دەدات کە گەرەکە خوشك و برا و ئەندامانی دیکەی خێزانەکەمان خۆش بوێ. وا لە منداڵ دەکات ڕێز بۆ کەمئەندام و خودان پێداویستییە تایبەتەکان دابنێ، ئەو بە منداڵان دەڵێ هاوڕێ نابیناکانمان بە دڵ سەیری ژیان دەکەن:

گەڵێ هاوڕێی نابینا هەن
بە دڵ سەیری ژیان دەکەن
سەیری ڕەش و سپی دەکەن
بە دڵ ڕاستی بەدی دەکەن
(دیوانی منداڵان، ل320).

هەروەها شاعیر چەندین شیعری پەروەردەیی و فێرکارییشی هەیە، کە لە ڕێگەیانەوە ئەوە بە منداڵ دەڵێ کە (با) شێوەی نییە و بەفر سەرەتا لەکۆوە دێ و ساڵ چەند وەرز و هەر وەرزە چەند مانگە، ڕێژانی هەفتە چەند ڕۆژن و ناویان چییە، ئەتەکێتی نان خواردن دەبێ کوو بێ و چۆن ڕەچاوی پاکژی بکەین. هەروەها لە ڕێی شیعرە فێرکارییەکانییەوە باس لە سوود و بایەخی شیری دایك بۆ منداڵ دەکات و لە زیان و خراپییەکانی جگەرە دەدوێت.

لەتیف هەمەت لە چەند دەقێکدا، بەرگری لە کێشەی فەلەستین دەکات و بە چاکە ناوی قودس و بەیروت دێنێ و زەمی ژێمی ئیسرائیلی دەکات، بەتایبەتی لە یەکەم کۆبەرهەمیدا. ئەو ژمارەیەك شیعر و چیرۆکیشی لە عەرەبییەوە وەرگێڕاوەتە سەر زمانی کوردی، هەروەك سوودی لە

ناوەڕك و بیرکەی کۆمەڵی دەقی ئەدەبی ئازەری دیوە و ئاماژەی پێداون. جگە لەمانەش کۆمەڵە شیعری جیهانی کە لەلایەن منداڵەوە بۆ منداڵ نوسراون لە عەرەبییەوە گێڕیوە بۆ سەر زمانی کوردی، کە ئەمە لە ئەدەبی کوردیدا وێنەی دەگمەنە.

پێنجەم: فۆرمی شیعرەکانی لەتیف هەمەت

زمانیی شیعریی لەتیف هەمەت زمانێکی هەوان و پاراو و ناسکە، ئەو کوردیزانێکی کارامەیە و تابڵێی لە مامەڵەکردنی لەگەڵ وشە و ڕستە و وێنەی شیعریدا، هەنج دەدات و خۆی ماندوو دەکات و وەستایەتی بەکاردێنێ، چون ئەندازیارێکی زیرەك لە وشەی ڕۆژانە و پەیقی نێو فەرهەنگ و یاریی منداڵان، باڵاخانەی قەشەنگی شیعر و پەخشان بونیاد دەنێت. چوون نیگارکێشکی بەسەلیقە کە فڕچە و مەرەکەبەکەی هەقایەت و داستانی خۆش خۆشن، وێنەی قەشەنگی وەها دروست دەکات، گەورە و منداڵ سەراسیمە دەکات، لە شیعری (پێشوازی زستان)دا نووسیویەتی:

ئەی زستانی باو باران
کچێکەی چاو پڕ گریان
تۆی بە فرمێسکی هەوان
گوڵزار دەکەی گشت جیهان
(لەتیف هەمەت، ل49)

ڕاستە بەر لە لەتیف هەمەت، لە ئەدەبی کوردیدا شیعری ئازاد بۆ منداڵان نوسراوە، بەڵام ئەو لە ڕووی ژمارەوە زۆرترین شیعری ئازاد و چیرۆکە شیعر و پەخشانە شیعری بۆ منداڵان نووسیوە، کە بەشکیان زۆر درێژن، هەروەها لەو شیعرانەشی کە ئازاد نیین و شیعری کێشدار و سەروادارن زۆربەیان لەسەر کێشی حەفت بگەیی و هەشت بگەیین، بەڵام لەتیف هەمەت بەهۆی ئەوەی شیعری ئازادی زۆرە و لە شیعری گەورانیشدا شیعری ئازاد دەنووسێ، هەروەها بۆ منداڵانیش جگە لە شیعر چیرۆکیشیان بۆ دەنووسێ، بۆیە لەو شیعرانەی کێشدار و سەرواداریشن، هەندێ جار زۆر گوێی بە ژمارەی بگەکان نەداوە و هەندێ شیعری بۆ نموونە کێپلەیەکی حەفت بگەییە، دوایی لە کێپلەیەکی دی دەبڕێتە هەشت بگەیی، شیعری وای هەیە هەمووی هەشت بگەییە، لە نیوە دێری کۆتاییدا بگەیەکی بۆ زیاد دەکا یا کەم دەکا، بۆ نموونە لە شیعری (خەون)دا دەڵێ:

من خەونێکی خۆشم دی
مانگ هاتبوو بۆ سەر زەوی

لە شەوی ئەنگوستەچاوا
مەلەی ئەکرد لە ئاوا
بەدرێژایی شەو تا بەیان
مانگی دەم بەخەندەو جوان
لەگەڵ سەدان ماسی ورد
هەر یاری و مەلەی دەکرد
(دیوانی مناڵان، ل191)
وەك دەردەکەوێ ئەم چەند دێرەی سەرەوە حەفت بڕگەیی و هەشت بڕگەیی و نێ بڕگەییشی تێدایە.
لە شیعری (زستان)یشدا، ژمارەی بڕگەکانی هەموو نیوە بەیتەکانی وەکو یەك نین، ئەوەتا دەڵێ:
کاتێ من دێم بەفر دێ
سپی دەبێ شار و دێ
مناڵ بێ کەڵان ڕادەکەن
شەڕە بەفرینەی تیا دەکەن…
(دیوانی مناڵان، ل220)
هەروەها لە شیعری (ئاسمان)دا کە شیعری وەرگێڕدراوە و بەم شێوەیە دەست پێدەکات:
ئاسمان هەتا بڵێی بەرزە
زستان هەر بارانەو تەرزە
(دیوانی مناڵان، ل169)
کە بە کێشی هەشت بڕگەیی نووسراوە، کەچی لە نیوەی شیعرەکەدا بووە بە حەفت بڕگەیی، وەك دەڵێ:
هەنگاو بێ هەر کۆم دەبات
ئاسمان تەماشام دەکات
(دیوانی مناڵان، ل169)
تەنانەت لە نیوە دێری کۆتاییدا دەبێتە شەش بڕگە و دەڵێ:
مانگ و ئەستێرە و هەتاو
بێ ئاسمان بوون بە چاو
(دیوانی مناڵان، ل169)
هەم کێش و هەم سەروا لەکن منداڵ بایەخی زۆری هەیە و زۆربەی ئەو گۆرانی و یارییە فۆلکلۆرییانەش کە لای منداڵ خۆشەویستن گرنگیی بە کێش و سەروا دراوە، لەتیف هەمەت یەکێك لەو شاعیرانەیە زۆر بایەخی بە سەروا (قافیە) داوە، لە شیعرە ئازاد و چیرۆکەشیعرییەکانیشیدا، کە کێشی شیعر فەرامۆش دەکرێ، بەڵام بە بەردەوامی یەکێتیی قافیەی پاراستووە، ئەوەش خاڵێکی هێزی شاعیرە لەو ڕوانگەوەی کە وەك عەزیز گەردی دەڵێت: "سەروا دیاردەیەکی زەقی

شیعری جیهانییه بەگشتی و شیعری کوردییه بەتایبەتی، شیعری کوردی هەر لە سەرەتاوە تا بیستەکانی سەدەی بیستەم، بە هەردوو جۆرییەوە (نووسراو و زارگۆتن)، بە هەموو زارەکانییەوە، زۆر پابەندی سەروا بووە، دەستبەرداری کێشی یەك ھەنگیش بووبێ (وەکو هەندێ بەیتی فۆلکلۆری) دەستبەرداری سەروا نەبووە".(9) لەگەڵ ئەوەش لە چەند شوێنکی کەمی شیعرەکانیدا قافیەی زۆر دووبارەبووەوە و سواوی بەکار هێناوە، یا هەندێ قافیە و پاش قافیەی وای بەکار هێناوە یتم و ئاوازی شیعرەکەی لەنگ کردووە، بێ نموونە لە شیعری (کەهکێوی)دا، کە وەك خۆی دەڵێ بنەهەتی شیعرەکە لە دەقکی ئازەرییەوە وەرگیراوە دەڵێ:

لە پێ شاخی کەهکێوی
گیر بوو لە شورەی تەلەزی
(دیوانی منهان، ل256)

لێرەدا بێ وشەی (کەهکێوی) کە هاوقافیەی (ێوی، پشێوی، بزێوی، بەدنێوی...)یە، ئەو هاتووە (تەلەزی) هەڵبژاردووە! هەروەها لە بەشکی دیکەی شیعرەکانیدا بێ وشەی (بدەر)، وشەی (مەدەر)ی کردووەتە هاوسەروا، یا بێ هەردوو وشەی (قەڵای) و (گوناهەی) پاش قافیەی (خۆی دەدۆ)ی بەکار هێناوە، بێ وشەی (ببینم)، وشەی (دەچم) و بێ وشەی (پێکەنی)ش وشەی (گەوجێتی) کردووەتە هاوسەروا و هتد... هەروەها لە هەندێ شوێندا بە (کێ) قسە دەکات، کەچی بێ ئاگرتنی قافیەی شیعر دەیکات بە (تاك) یا بە پێچەوانەوە، بێ نموونە لە شیعری (بووکەشووشە)دا دەڵێ:

چاوەکانی ئەش ئەشە
دەمی پێ خەندەی گەشە
(دیوانی منهان، ل31)

لێرەدا مادام باسی چاوەکان هاتووە، دەبوو بنووسرێ (ئەشن)، نەك (ئەشە)، بەڵام بێ ئەوەی لەگەڵ (گەشە) ببێتە هاوقافیە وای نووسیوە. هەروەها لە شیعری (تابلۆیەك)دا دەڵێ:

دوکەڵکی ئەشو چێکن
بەدەوریدا وروژاوە
بەهەزاران منهێو ژن
لە ناوەندی تابلۆکەدا کوژراوە
(دیوانی منهان، ل295)

لێرەشدا بێ هەزاران منداڵ و ژن، (کوژراون) بەکار دێ نەك (کوژراوە)، لێ بێ ئەوەی لەگەڵ (وروژاوە) ڕێك بکەوێ کردوویەتی بە (کوژراوە). لە شیعری (پەڵە هەور)یشدا، چەند کۆمەڵێ بەرخی هەیە، بەڵام لەبری ئەوەی بڵێ بێ لەکەن، دەڵێ بێ لەکەیە، تا ببێتە

هاوسەروای (هەیە):
چەند کەمەک بەرخم هەیە
سپی سپی بۆ لەکەیە
(دیوانی منالان، ل50)
سەبارەت بە ناوونیشانی شیعرە منداڵانییەکانی لەتیف هەمەت، پێویستە ئەوە بگوترێ کە لە هەبژارنی ناوونیشاندا، توانیویەتی زیرەکانە مامەڵە بکات و هەر ناوونیشانێك گوزارشتێکی زۆر نزیکی ناوەرۆکەکەی بێ، لەگەڵ ئەوەش بەشێك لە ناوونیشانەکانی زۆر لەیەکەوە نزیکن، بۆ نموونە ئەو شیعرێکی هەیە بە ناوی (بووکەشووشە)، شیعرێکی دیکەی هەیە بەناوی (بووکەشووشەکەم)، تەنانەت ناونیشانی دووبارەبووەوەشی هەیە، دوو شیعری هەیە بەناوی (دارستان)، دوو شیعری هەیە بەناوی (مامۆستا)، زۆتر لە شیعرێکی هەیە بەناوی (باران) و هتد… هەروەها هەندێ لە ناوونیشانەکانی زۆر درێژن، وەکو: (مار نابێتە هاوڕێی کەس)، (وەرزەکان چەند مانگن)، (ناونیشانی منالانی کوردستان)، (دەنگو ئاوازی کۆتر) و (دیرێکی شەڕی دوو بزن) و هتد…
لەتیف هەمەت هەندێ کەرەستە و وشە و خوازەی نوێی هێنایە نێو ئەدەبی منداڵانی کورد، کە پێشتر یا نەبوون، یا زۆر دەگمەن بوون، ئەو لەگەڵ نووسینی شیعر، چیرۆکیشی فەرامۆش نەکرد، لە هونەری شیعر نووسینیشدا، شیعری ئازادی زۆری هەیە، هەروەها ئەو هونەرەی کە پێی دەگوترێت (چیرۆکەشیعر) زۆر پەرەی پێدا، ژمارەیەکی بەرچاو دەمەتەقێ و ئێپەرێتی نووسیوە، سوودی لە بیرۆکەی شیعر و چیرۆکی گەلانی دیکە وەرگرتووە و لە بەرهەمی منداڵانەی ئەوانیشی کردووە بە کوردی، لەناو بەرهەمە وەرگێڕدراوەکانیشیدا ئاوڕی لەو شیعرە بیانییانە داوەتەوە کە منداڵ بۆ منداڵی نووسیوە.
هەرچەندە کێی بەرهەمە منداڵانییەکانی لەتیف هەمەت پێلین نەکراون بۆ کام تەمەنی منداڵ گونجاون، وەلێ بە خوێندنەوەی بەشی زۆری شیعرەکانی دەردەکەوێت کە بۆ منداڵانی سەرووی (10) ساڵی گونجاون، ئەمە بۆ چیرۆکەکانیشی هەر ڕاستە و چونکە ئەو "لەو نووسەرانەیە کە زۆربەی چیرۆکەکانی بۆ قۆناغی پێش چوونە قوتابخانە ناگونجێت و زۆربەی چیرۆکەکانی لەتیف هەمەت بۆ منداڵانی تەمەن 8-12 ساڵی شیاوترن وەك تەمەنی بچووکتر".(10) لەگەڵ ئەوەش بەشێك لە شیعرەکانی بۆ تەمەنی خوار دە ساڵیش گونجاون و لەگەڵ منداڵی شەش ساڵان و حەفت ساڵان دەئاخفن، لە کەمەڵە بەرهەمی (جوانترین دێ)دا شیعرەکانی (دایکم) و (پاك‌و خاوێنی) و (باخچەی فڕگە) بۆ منداڵانی سەرەتای قۆناغی خوێندن و تەنانەت هی باخچەی منداڵانیش گونجاون.
بۆ نموونە لە شیعری (منالانی باخچە)دا دەڵێ:

ئەمە منالی باخچەین
دادەکانمان
فەرمان دەکەن هەنراوەی جوان
لەبەر کەین…
(دیوانی منالان، ل276)
بە هەمان شێوە لە کۆمەڵە بەرهەمەکانی دیکەیدا، چەند شیعرێکی تری هەیە کە بۆ منداڵانی گچکە دەستدەدەن، لەوانە شیعری (منالانی باخچە) و (ژانی هەفتە) و (نان خواردن) و (باوك و دایك)… شیعری سادە و ئاسانن، وشەکان سەر بە فەرهەنگی منداڵن و دوورن لە بەکارهێنانی وێنەی قورس و ئاڵۆز، بۆیە ئەو ئەنجامەی (موزەفەر مستەفا ئیسماعیل) لە لێکۆڵینەوەکەیدا کە لەسەر چیرۆکی منداڵانی (لەتیف هەمەت) نووسیویەتی لە چیرۆکی (جوانترین دێ)دا پێیگەیشتووە، ئەوا لەسەر بەشی زۆری شیعرەکانیشی جێبەجێ دەبێ، بەڵام لەسەر کۆی شیعرەکانی نا، چونکە ئەو شیعرانەی باس کران دەرخەری ئەوەن کە بەشێکی کەم لە شیعرەکان بۆ منداڵی خوار دە ساڵییش گونجاون.
بەشێکی دەقەکانی لەتیف هەمەت کە بۆ منداڵان نوسراون، پەخشانەشیعرن، کە دیارە "پەخشانە شیعر نووسینێکە لە ڕواڵەتی پەخشاندا بەڵام هەڵگری توخمە باوەکانی شیعرە، وەك: کێش، هونەرە کەلامیەکان، لەحنی تایبەت، سەروای ناوەکی، هاوئاهەنگی پیتەکان و وێنە دیداری و ژنەفتەنیەکان".(11) بەشێك لە پەخشانە شیعرییەکان وشەی قورس و خوازە و وشەی جوت مانای وای تێدا هەیە، کەم منداڵ هەیە تێی بگات. لە پەخشانە شیعری (دارستان)دا وەهای نووسیوە:
بۆ نایەن تاوێ لەسەر
سەوزە گیای قژ نەرما بۆ خەم
لەسەر گازەرای پشت ڕاکشێم
کاژی ماندوێتێ دووریی ڕێم
دابماڵم لە ئەستێم..
لە گۆمی خەوی شیریندا.. هەمن هەمن..
تەپو تۆزی کێچو بارم لە خەم بشەم..
(دیوانی منالان، ل43)
ئایا منداڵ لەم وەسف و گوزارشت و ڕەوانبێژییە تێدەگات؟ دیارە ئەم وێنە شیعرییانە بۆ منداڵ قورسن، بەتایبەتی بۆ منداڵانی خوار تەمەنی دە ساڵان، وەڵێ ئەو خێی باس لەوە دەکات کە ناتوانێ لە (10-12) ساڵ زێتر خێی بچووك بکاتەوە، بۆیە دەبینین بەشێك لە چیرۆکەکانیشی بۆ منداڵان قورسن "چیرۆکەکانی لەتیف هەمەت زۆربەیان بۆ منداڵانی قۆناغی (8-12) ساڵی نووسراون. هەروەك خێی

دەڵێت من ناتوانم لە 10-12 ساڵی زیاتر خۆم بچووك بكەمەوە".(12)
ئەو لە شیعرەكانیشیدا وەك كەسێكی زمانپاراو و كوردیزانێكی كارامە دەركەوتووە، وەڵێ ئەو كوردیزانییەی ئەگەر لە زۆر باردا كۆمەكیان كردبێ تا شیعری بەپێز و قەشەنگ بۆ منداڵان بنووسێ، ئەوا لە هەندێ شوێندا، بوونەتە هۆی گرانكردنی فۆرمی شیعرەكانی و وەك دەقێكی ئاڵۆز و تەمومژاوی خۆیان پیشانی منداڵ بدەن، بۆ نموونە منداڵ چ لە وشەكانی (هەزن، یادگە، دەغەزار، قەقنەس، مەڕەش، هەژگ، تیلماسك، زگار، كاكێشان، چنچێ، چی، پەرخز، ناقۆە و بۆقەتە…) تێدەگات، یان ئەگەر لە ناوچەیەكیش بەكار بێن، بەشی زۆری منداڵی ناوچەكانی دیكەی كوردستان، كە دیالێكت و بەشە دیالێكتی دیكە دەئاخفن، لەوە ناچێ تێی بگەن.
لەتیف هەمەت كۆمەڵە وشە و زاراوەی جوانی لە دەقە ئەدەبییەكانی بەكار هێناوە، ئاخر ئەو فەرهەنگی شیعرە منداڵانییەكانی پێن لە وشەگەلی (گوێ، نیشتیمان، بەهەشت، پەری، خەندە، باخچە، هێلانە، جێلانێ، پەپوولە و ئاسمان و هتد…)، بەڵام لە بەكاربردنی زۆر وشە و زاراوەیش كە هەنگە زۆر پێویست نەبن لە تێكستی منداڵاندا بەكار بێن، كەچی ئەو بەكاری هێناون، بەتایبەتی لە ئەزموونە بەراییەكانیدا، وشەگەلی (قەنارە، خوێن، پەژارە، تابووت، چەپەڵ، دێزە، نەگریس، بەدكار، دڕندە، بگەن، ناپاك، بێ ئەمەك، تف، تفەنگ، تانك…) لە تێكستەكانیدا دەبینرێن، كە ئەمەش ئەگەر زیانی بە ئەدەبی منداڵانی ئەو نەگەیاندبێت، ئەوا هەرگیز قازانجی نەبووە، ئەمە بەلەربەچاوگرتنی ئەوەی كە هەندێكیان بەر لە سی چل ساڵ لەمەوبەر نووسراون، بێیە ئەگەر بكەونە بەر دادگای هەنەش دەبێ هەچاوی ئەو سەردەمە بكرێت و بە چاوی ئەو قۆناغە هەبسەنگێنرێن. بەڵام ئەو چونكە فەرهەنگی زمانی دەوڵەمەندە و لە بەكاربردنی وشە و ستەدا خودان ئەزموون و وەستاییەكی چاكە، زۆرەڵێیی نییە گەر بڵێین هیچ ستە و بەیت و وێنەی كرچوكاڵ و بێواتا نادزیتەوە، ئەگەر هەشبێ زۆر دەگمەنە، هەروەها لە وشە و زاراوەی نێو دیالێكتی كرمانجی خواروودا شارەزایە و تا ئادەیەكی زۆریش هەچاوی ڕێنووسی جوانی كردووە و جوان مامەڵەی لەگەڵدا كردووە، لەگەڵ ئەوەش لە هەندێ شوێندا لە پێكەوەلكاندنی وشە و پاشگرێك، یا لە یەك جوداكردنەوەی پێشگرێك و وشەیەكدا، وەكو پێویست ورد مامەڵەی نەكردووە، بێ نموونە لە چیرۆكە شیعری (جوانترین دڵ)دا نووسیویەتی:
گوندەكەم لە هەموو جیهان قەشەنگترەو كانیە
بچكۆلەكانیشیی لە هەموو دەریاكانی جیهان گەورەترو
شێخو شەنگ تڕە

(دیوانی منا‌ن، ل21)
ئەمە لە کات‌کدا ئەگەر بۆ (کانییە)ش یەك (ی) بەکار بێنێ و بنووسێ (کانیە)، بەڵام دیار نییە بۆچی لەباتی (بچکۆلەکانیشی)، نووسیویەتی (بچکۆلەکانیشیی)! یان لە (قەشەنگتر) و (گەورەتر) دروستی نووسیوە، کەچی هەر لە دوای ئەوە لەباتی (شۆخو شەنگتر)، نوسیویەتی (شۆخو شەنگ تر). هەروەها (بووکەشووشە)ی بە (بووکە شووشە) و (بووکە شوشە)ش نووسیوە، لەباتی (جوانیی دایك)، ئەو (جوانی دایك)ی نووسیوە، لە هەمان دەمدا (با نابینرێ)ی کردووەتە (با نابیینرێ)، (گرانیی پیتەکان)ی نەنووسیوە و (گرانی پیتەکان)ی نووسیوە، وشەی (لەسەرخۆ)ی بە (لە سەر خۆ) نووسیوە، کەچی لەجیاتی (با پیر نەبین) ئەو (باپیر نەبین)ی نووسیوە… ئەمە دەزانین بەیەکەوە لکاندنی وشە لەگەڵ پێشگر و پاشگر، یا نووسینی یەك (و) و دوو (و)، یا بەکار هێنانی یەك (ی) و دوو (ی) لە زمانی کوردیدا بەتایبەتی لە ڕێنووسی ئەلفبای عەرەبیدا کێشەی زۆری هەیە و یەکلا نەکراونەتەوە، چونکە "چەند جارێك کێ و کێبوونەوە و سیمیناری تایبەت ڕێك خراوە بۆ یەکخستنی ڕێنوسی زمانی کوردی و ڕێککەوتن لەسەر هەندێك وشە و زاراوە کە کێشەی تێدا هەیە، بەڵام بەشێی زۆری ئەو گردبوونەوانە ئەنجامی دڵخۆشکەری لێ نەکەوتووەتەوە".(13) بەڵام ئەم نموونانەی باسمان کردن دەکەونە دەرەوەی ئەو کێشانەوە.

هەروەها لەتیف هەمەت لە بەکارهێنانی هەندێ وشەدا، وەکو پێویست و ورد مامەڵەی نەکردووە، ئەگەرچی ئەو وشانە زۆر دەگمەنیش بن، بەڵام مادام لە بەرهەمی سەر بە ئەدەبی منداڵاندایە، زووتر هەستی پێ دەکرێ و کەمتر بواری ئەوەی تێدایە لەژێر ناوی گەمەکردن بە وشە و لێسەندنەوەی دەسەڵات لەم وشە و پێدانی بەو وشەدا جێگایان بکرێتەوە، نازانم بۆچی ئەو (مەڕ و پەز)ی پێکەوە بەکارهێناوە، لەکات‌کدا یەك مانایان هەیە و لەنێو ئەو دەربڕینە جوتپەیقانەشدا جێگای نابێتەوە کە لە کوردیدا باون، وەکوو (بەژن و باڵا)، (جێ و مەکان) و (بەخت و مراز)… کە یەك مانایان هەیە و هەندێ جار هەردوو وشەکە کوردین و هەندێ جاریش وشەیەکیان کوردییە و ئەوەی دیکە هی زمانێکی دیکە و هاتووەتە نێو زمانی کوردییەوە.(14) هەروەها وشەی (پەمە) بۆ گریان بەکار دێ، کە بە واتای (شیوەن، گریانی بەهێز، گریانی لەناکاو) دێ،(15) کەچی ئەو (پەمەی پێکەنین)ی بەکار هێناوە. لە شوێنی دیکەدا (فرمێسکی قاڵ) و (کێتری مڕ)ی بەکار هێناوە! هەروەها لە شیعری فۆرکاریدا وەك چۆن گرنگە شاعیر زمانێکی سادە و نەرم بەکار بێنێ و خۆی دوور بگرێ لە زمانی ئامێزگاریی

ڕاستەوخۆ، لەویش گرنگتر ئەوەیە زانیاریی نادروست بە منداڵ نەڵێت، کەچی دیار نییە بۆچی ئەو بە منداڵان دەڵێت سەرچاوەی ئاوی ڕووباری دیجلە دەریاچەی وانە!

ئەنجام

لەتیف هەڵمەت وەك شاعیر و چیرۆکنووسێکی دیار لە نیوەی دووەمی حەفتاکانی سەدەی ڕابردووەوە دەستی داوەتە نووسین و وەرگێڕانی شیعر و چیرۆك بۆ منداڵان و تا ئێستاش بەردەوامە، ئەگەر زۆرەر و بەشێك لە هاوڕێکانی ڕێبەرایەتی ئەدەبی منداڵانی کورد بکەن لە بیستەکانی سەدەی ڕابردووە وە تا کۆتایی نیوەی یەکەمی سەدەی ڕابردوو. گۆران و ئەدیبانی دوای خۆیشی بە نەوەی دووەمی ئەدەبی منداڵانی کورد دابنرێن، ئەوا لە تیف هەڵمەت لە چارەگی کۆتایی سەدەی بیستەم بە نوێکەرەوەی زمان و فۆرم و ناوەرۆکی شیعر و چیرۆکی منداڵان دادەنرێت. ڕاستە بەر لە لەتیف هەڵمەت، لە ئەدەبی کوردیدا شیعری ئازاد بۆ منداڵان نوسراوە، بەڵام ئەو لە ڕووی ژمارەوە زۆرترین شیعری ئازاد و چیرۆکە شیعر و پەخشانە شیعری بۆ منداڵان نووسیوە، جگە لە پێشخستنی هونەرەکانی چیرۆکەشیعر و دەمەتەقێ و شیعری ئازاد لە ئەدەبی منداڵانی کورددا، هەروەها چ وەك وەرگێڕان یا سوود وەرگرتن لە بیرۆکەی دەقی ئەدەبی بێگانە، بەرهەمگەلێکی عەرەبی و ئازەری و هی تری کردووە بە کوردی، ئەو یەکێکە لەوانەی بایەخی زۆری بە وەرگێڕانی ئەو دەقە ئەدەبییانە داوە کە لەلایەن منداڵانەوە بۆ منداڵان نووسراون. ئەگەرچی مێژووی نووسینی لەسەر هیچ یەکێك لە تێکستەکانی نەنووسیون، بەڵام ئەوەندەی لە ڕێگەی ساڵی بڵاوکردنەوەی چاپی یەکەمی کتێبەکانییەوە دەردەکەوێ ئەوەیە کە زمان و ستایلی نووسینی هەموو شیعرەکانی وەکوو یەك نیین. ئەویش وەکوو شاعیرانی پێش خۆی و هاوسەردەمی خۆی، سەرەتا بە شیعر و نووسین بۆ گەوران دەستی پێکردووە، دواتر ئاوڕی لە بواری ئەدەبی منداڵان داوەتەوە. هەروەها بە سەرنجدان لە کۆی بەرهەمەکانی لەتیف هەڵمەت بە شیعر و پەخشانییەوە، ئەوەش دەردەکەوێت کە ناوبراو هەرگیز شیعری ئایینی و شیعری گاتەوگەپ و مەتەڵە شیعری نەنووسیوە. چیرۆکی کورت و درێژیشی هەیە، بەڵام لە ئەزموونی نوسینیدا هیچ ڕۆمان و نۆڤێتێکی بۆ منداڵان نەنووسیوە.

پەراوێز

– چاوپێکەوتن لەگەڵ لەتیف هەڵمەت، سازدانی: فریاد محەمەد، گۆڤاری (پەیامی ڕاستی)، ژمارە (84)، زستانی (2009)، ل54-59.

2 – سەرچاوەی پێشوو، ل54-59.
3 – سەرچاوەی پێشوو، ل54-59.
4 – حەمە ساڵح فەرهادی، پێگەی شیعری منداڵان لای شاعیرانی کورد، لە بڵاوکراوەکانی ئەکادیمیای کوردی، بەرگی یەکەم، چاپخانەی حاجی هاشم، هەولێر، 2013، ل.177
5 - https://ckb.wikipedia.org

6 – لەتیف هەمەت، گەردەلوولی سپی، لە چاپکراوەکانی کۆی زانیاری کورد، چاپخانەی کۆی زانیاری کورد، بەغدا، 1978، ل.33
7 – کۆمەڵە پسپۆڕی ئەمەریکی، گەمە لە ژیانی منداڵاندا، وەرگێڕانی: کەمال فاروق، لە بڵاوکراوەکانی دەزگای وەرگێڕان، چاپخانەی وەزارەتی پەروەردە، چاپی یەکەم، هەولێر، 2005، ل.53
8 – سەرچاوەی پێشوو، ل.54
9 – عەزیز گەردی (د.)، سەروا-لێکۆینەوەیەکی شیکاریی بەراوردە لە شیعری کوردیدا، دەزگای چاپ و بڵاوکردنەوەی ئاراس، چاپخانەی وەزارەتی ڕۆشنبیری، چاپی یەکەم، هەولێر، ل.6
10 – مقفر مصگفی اسماعیل، ڕوخسار و ناوەڕۆکی چیرۆکی منداڵان لای لەتیف هەمەت، لە بڵاوکراوەکانی ئەکادیمیای کوردی، چاپخانەی حاجی هاشم، هەولێر، 2011، ل.180
11 – بەختیار سەجادی و محەمەد مەحموودی، فەرهەنگی شیکارانەی زاراوەی ئەدەبی، دەزگای چاپ و بڵاوکردنەوەی ئاراس، چاپی یەکەم، هەولێر، 2004، ل .113
12 – مقفر مصگفی اسماعیل، ڕوخسار و ناوەڕۆکی چیرۆکی منداڵان لای لەتیف هەمەت، لە بڵاوکراوەکانی ئەکادیمیای کوردی، چاپخانەی حاجی هاشم، هەولێر، 2011، ل.183
13 – زیاد ڕەشاد قادر، زمان و میدیا، چاپخانەی ڕۆژهەڵات، چاپی یەکەم، هەولێر، 2013، ل .33
14 – بۆ زانیاریی زێتر بڕوانە: (Nezir Ocak, Waneyen Rezmana Kurmanci, wzsanen hesrane2, Capxane Kayhan matbazcilik, capa yakamin, rezber 2014, R51.)
15 – بۆ زانیاریی زێتر بڕوانە: (هەژار، هەنبانە بۆرینە، انتشارات صدا و سیمای جمهوری اسلامی ایران، تهران، 1368، ل106) و (موحەممەد مەردۆخی کوردستانی، فەرهەنگی مەردۆخ، لێکۆینەوە و ئامادەکردنی: ڕەئوف ڕەهنموون، بەرگی یەکەم، خانەی بڵاوکردنەوەی پێتەوبەیان، چاپی یەکەم، سنە، 1388ی هەتاوی، ل 347) و (عەبدولوەهاب شێخانی، فەرهەنگی شێخانی، دەزگای توێژینەوە و بڵاوکردنەوەی موکریانی، چاپخانەی خانی، دهۆك، 2009، ل122).

تێبینی:
سەرجەم نموونە شیعرییەکان لەم سەرچاوەیە وەرگیراون: (لەتیف هەمەت، دیوانی منداڵان- شیعرو چیرۆك بۆ منداڵان، لە بڵاوکراوەکانی کۆمەڵەی ڕووناکبیری و کۆمەڵایەتیی کەرکوك، چاپی سێیەم، کەرکووك، 2013).

ئەستەمبوڵا ناوەندی مەعریفی ڕوناکبیری کورد ... سەلام ناوخۆش

سۆکوچکەی باشوور لە باکوور
نالی، حاجی قادری کۆیی، پیرەمێرد .....

_____

دەروازە

پێش و پاش ئەو زاتانە ، چەندان نوسەری دی باشووری کوردستان بەرەو ئەستەمبوڵ لە کاتی جیاواز بارگایان تێکناوە ، بەڵام ئەم سێیە لە پێش و پاش چوون ، وەك سێ ئاببەر لە شیعری کوردی باشوور پێگەیان هەبوو .
ئەم کورتە توێژینەوەیە لە چەند سەرباسێك پێکهاتووە ، هەموو جەخت لە سەر ئەوە دەکەن ، کە ئەستەمبوڵ لە کاتی حوکمڕانی عوسمانیی ئارامگای کۆکردنەوەی دژەکان بووە ، بەڵام لە سەردەمی حوکمڕانی ئیتحادییەکان و کەمالییەکان بۆتە شوێنی سێنەوەی ناڕازییەکان و تەنگاوکردنیان کە ئەستەمبوڵ بەجێبهێڵن یان زیندانی دەکرێن!
لە لایەکی تر هەر لە سەردەمی عوسمانیدا ، ئەلفوبێی کوردی تەواو نزیك بووە لە ئەلفوبێی عوسمانی ، تەنیا لە چەند دەنگێك جیاواز بوونە ، بەڵام لە سەردەمی حوکمڕانی کەمالیی زمان و ڕێنووس و ئەلفبێی کوردی لە باکوور قەدەغە کراوە ، بۆیە دوا کەسی سۆکوچکەی (نالی ، کۆیی ، پیرەمێرد) ناچار بووە ئەستەمبوڵ بەرەو سلێمانی بەجێبهێڵێت.

سەرباسی یەکەم ، پێگەی ئەستەمبوڵا لای متەنەوەری کورد

قوستەنتینییە (ئەستەمبوڵ) پێگەیەکی مەعریفی بوو بۆ نوسەرانی کورد . ئەلاکۆم 2005 لە ل20ی کتێبی کوردەکانی ئەستەمبوولی کۆن لە بارەی کورد لە ئەستمبوڵ دەنووسێت :" دەمانێك کورد کە نزیکەی (30)هەزار کەس بوون ، ئەمڕۆ لە سەرووی (3) ملیۆن کەس دەقەسرێنرێن . تەنانەت سەرچاوەی ئەوتۆش هەن کە سەرژمێری کورد بە نزیکەی (4) دادەنێ."

شاری ئەستەمبوڵ شارێکی هێندە گەورە بووە بۆ گەورەکردنی ڕۆناکبیرانی کورد، هەربۆیە حاجی قادری کۆیی لە وەسفی گرینگی شاری ئەستەمبوڵ دەنووسێت :

سەوادی ئەعزەمی قوستەنتەنییە
گەلێ بێ ناوی کردە صەدری ئەعزەم

ئەلاکۆم 2005 ، ل28 و پیربا 2009، ل6 و عوسمان 2017 ئاماژە بەوە دەکەن کە ئازادکردنی ئەستەمبوڵ دوای ساڵی 1453 بووە ، کورد تاك تاك و شۆوەی گروپ هاتونەتە ئەستەمبوڵ . ئەلاکۆم لە ل29 دەنووسێت هەر گرتنی ئەستەمبوڵ خودی شەهابەدینی شارەزووری ناسراو بە مەلا گۆرانی بووە. لە سەرەتای سەدەی بیستەمیش ، سەردەمی عەبدالحەمیدی دووەم 1879-1909 کاتێکی زێڕین بووە بۆ کەسایەتی دینداری کوردی ، بە جۆرێك ئەلاکۆم لە ل42 دا دەنووسێت :" زیادبوونێك لە ژمارەی ئەو کوردانەدا ، بەرچاو دەکەوێ کە لە سەردەمی عەبدلحەمیدی دووەم دا هێناونەتە کەرتی سەرەوەی بیرۆکراسییەوە….هەروەها لە ل42-43 دەنووسێت : کوردەکان لە کۆشکی عەبدالحەمید وەك مرۆڤی لە ئاسن دروستکراو لە تابووردا ڕیز دەبوون ، لەسەر کەوا (مینتان)ەکانیانەوە هێمەکی زەرد جوانیان لەبەر کردبوو .." هەروەها د.عومەر عبدالعەزیز 2016 لە گۆڤاری خاڵ ، ژمارە (5) باس لەوە دەکات کە سەعیدی نورسی لەگەڵ پیرەمێردی شاعیر چوونەتە دیداری عبدالحەمید."

لەپاش نەمانی عبدالحەمید ، هەر یەك لە ئەلاکۆم و جوردی گۆرگاس و پیربا باس لەوە دەکەن کە هۆشی ئابووری و ڕۆشنبیری ئەستەمبوڵا تێکچوو بوو . هۆحمی هەکاری لە شیعرێك بەناوی نوزەی هەتیوێك لە گۆڤاری ژین ، ئەوها باسی بەشێك لە کوردەکانی ئەستەمبوڵ دەکات کۆچەرم من ، ئەوا کەتوومەتە بەر دەرگای ئەم و ئەو

جوردی گۆرگاس لە کتێبی(الحرکه الکردیه الترکیه فی المنفی) و فەرهاد پیربا لە (گەنجە کوردەکان) پێ لە سەر ئەوە دەگرن کە زۆربەی ڕۆناکبیرە گەنجە کوردەکانی ئەستەمبوڵ نەك هەر لایەنگری هۆوتی عەلمانی بوون، بەڵکو مارکسیش بوون . ئەو گەنجە سیکیولەرە مارکسیانە لە نێویان جەلادەت بەدرخان و هی تر هەر بەو گۆڕانکاریە

هزرییه نەوەستان ، بەکو ئەلفوبێی کوردیشیان گۆڕی بە ئەلفوبێی لاتینی .
هەر یەك لە نەوشیروان مستەفا 2012 بە دەم ڕۆگاوە گوڵچنین –کتێبی یەکەم و مەلا ئەحمەد سەلیم ، ل6ی دیوانی حاجی قادری کۆیی ، باسی ئەوە دەکەن کە دەلاقەی دیوەخان و مزگەوت و کۆشکی دیوەخانی ئاغاکانی کورد …سەرچاوەی بەهێزن بۆ پاراستنی دەقی کوردی .”
ئەو سێ شاعیرە لە دوو کۆنتێکستی جیوگرافی جیاواز ژیاون ، بەیە هەر چ نەبێ شیعری دووانیان ، نالی و حاجی قادر ، پەرت و بڵاویان پێوە دیارە ، دژوارە بەرهەمی هەردوو شوێنیان بدۆزرێنەوە ، چونکە لەو دووایانە نەبێت توێژەری کورد دەرفەتی دیتنی دۆکیومێنتی عوسمانی بۆ واڵا نەکراوە ، هەروەها توێژەری کوردی باشووریش ، پیشەی گەڕان بە دوای دەستنووسدا لە مزگەوت و دیوەخان و حوجرە و خەڵك نەکردێتە خەمێکی ئەکادیمی بۆ ساخککردنەوەی مۆژووی ئەدەبی خۆی !
سەرباسی دووەم ، نالی لە ئەستەمبوڵ 1851-1877

ڕابەرییوونی نالی لە شیعری کلاسیکی کوردیدا هیچ پەیوەندی بە تەوژم و ئایدیۆلۆژیایەکی سیاسی وەنەبووە , بەکو ئەوە دەقەکانی بوون ، بۆیە لە یەك کاتا کۆمەڵك توێژەری ئایدیا جودای هاندا لە دەرگای بدەن : بۆ نموونە دیندار و شەرعزانی کورد مەلا عەبدولکەریمی مودەریس , ڕەخنەگری مارکسی وەك مەسعود موحەمەد , کۆمینیستی وەك حەمەی مەلا کەریم , توێژینەوەکاری وەك دکتۆر خەزنەدار و دکتۆر ڕەئووف عوسمان ، کەسی وەك پیرەمێردی شاعیر هەتا بە ” پێغەمبەری شیعری کوردی ” ناوی ببا ، هۆشیار ، ل85 .
سێ کۆنتێکستی جیوگرافی جیاواز ، سلێمانی ، شام ، ئەستەمبوڵ ڕۆڵی خۆیان هەیە لە دیارکردنی شوناسی شیعری نالی دا .
کۆنتێکستی سلێمانی و شام زۆر قسەی لە سەر کراوە ، بۆیە بە زۆری قسە لە سەر ژیانی نالی لە ئەستەمبوڵ دەکەین.

کۆنتێکستی شام سەرەتایەك بووە بۆ کۆچککردن بۆ ئەستەمبوڵ ، سەرچاوە کوردیەکانی باشوور ، سەجادی ، عبدالکریم مدرس ، محمدی مەلا کریم ، مسعود محمد ، خەزنەدار 2003 ، ل45-46…، جەخت لە سەر ئەوە دەکەن ، کە نالی لە حەج-دا گەڕاوەتەوە شام ، لەوێ نامەیەکی لە (سالم) پێدەگات کە، لە غیابی (ئەو) کودەتایەکی سیاسی لە سلێمانی ڕوویداوە : کە لە ساڵی 1844 دا(ئەحمەد پاشای بابان) لە کۆشکی میرایەتی لادراوە و (عەبدوڵا پاشا) بە هۆزی عوسمانی لە جێی داندراو و ئەحمەد پاشا ئاوارە و دەر بەدەر بوو , نالی لەو

کوده‌تایه‌دا سل‌مانی چ‌ نه‌کردووه , به‌ام له نه‌گبه‌تی سا‌ی 1851 دا نه‌گبه‌تیه‌که له‌وه دابوو ‌وخانی میرنشینی ل‌که‌وته‌وه و سل‌مانی کرایه قه‌زایه‌ك له ویلایه‌تی شاره‌زوور. ده‌و‌ه‌تی عوسمانی عه‌بدو‌‌ا پاشاشی لادا و پیاوی خ‌ی له شو‌نی دانا .”
نالی چامه به ناوبانگه‌ی ب‌ ده‌ن‌ر‌ت ، چامه‌که‌ی نالی 42 د‌ر بووه ، چامه‌که به ن‌ستال‌ژیه‌ك ب‌ نیشتیمان ، سل‌مانی، ده‌سپ‌ده‌کات :

قوربانی ت‌زی ‌‌گه‌تم ئه‌ی بادی خ‌ش مروور
ئه‌ی په‌یکی شاره‌زا به هه‌موو شاری شاره‌زوور

نالی له غه‌زه‌لنووسی (نالی سل‌مانی) له شام ده‌ب‌ته ش‌‌شگ‌ر‌کی که‌لامی ، ئه‌و ش‌‌شگ‌‌ه به‌رگه‌ی مانه‌وه له شام ناگر‌ت ، ب‌یه وه‌ك صه‌دیق
ب‌ره‌که‌یی 2008 , ل580 باس له‌وه ده‌کات که ئه‌حمه‌د پاشای بابان له‌گه‌ خ‌ی ب‌ ئه‌سته‌مب‌لی بردووه هه‌روه‌ها (کار‌کی میریی) ب‌ د‌زیته‌وه .
ل‌ره‌دا ئار‌شه و جیاوازی له ن‌وان تو‌ژه‌ران ده‌ست پ‌ده‌کات . سه‌جادی له لاپه‌ه (246) ی هه‌مان کت‌بدا , ده‌نووس‌ت : ” نالی له 1830 ده‌چ‌ته حه‌ج و پاشان ده‌گه‌‌ته‌وه ب‌ شام و له‌و ده‌مه‌دا میرنشینی بابان دووچاری هه‌ره‌س ده‌ب‌ت ، که‌چی خه‌زنه‌دار 2003 , ل47 ئه‌و چوونه‌ی نالی ب‌ حه‌ج ده‌گه‌‌نه‌ته‌وه ب‌ سا‌ی 1851 هه‌روه‌ها سه‌جادی باوه‌‌ی وایه که نالی سا‌ی 1855 ک‌چی دوایی کردووه .” که‌چی خه‌زنه‌دار , ده‌نووس‌ت له 1856 مردووه . ب‌ره‌که‌یی 2008 باوه‌‌ی وایه نالی له ته‌مه‌نی 83 سا‌ی ک‌چی دوایی کردووه , (ب‌ره‌که‌یی , ل575) حاجی قادریش له ته‌مه‌نی 77 سا‌ی له ئه‌سته‌مب‌ل ک‌چی دوایی کردووه – (سه‌جادی ، ل 336)
که‌واته به قسه‌ی تو‌ژه‌ره کلاسیکیه‌کانی باشوور له ن‌وان سا‌انی 1854 و 1855 که حاجی قادر و نالی ئاواره ‌وویان کرد‌ته ئه‌سته‌مب‌‌ ، ب‌یه هه‌قمانه ده‌پرسین : ده‌ب‌ ئه‌و زاتانه یه‌کتریان له ئه‌سته‌مب‌‌ بینی ب‌ت ؟ ئه‌و یه‌کتربینه ز‌ر گرینگه، چونکه لایه‌کی ش‌وه شیعری نالی له ئه‌سته‌مب‌ل پیشان ده‌دات! مارف خه‌زنه‌دار 2003 , ل47 له وه‌رامی ئه‌و نیگه‌رانیه ده‌‌ت : ” حاجی قادر له ده ج‌گه له شیعری ناو دیوانیدا یادی نالی کرد‌ته‌وه و به چاو‌کی به‌رز ته‌ماشای کردووه و به گه‌وره‌ی شاعیران ناوی بردووه .”
له پرسی له دایکبوونی نالی دا ز‌ربه‌ی تو‌ژه‌رانی وه‌ك سه‌جادی و خه‌زنه‌دار و مه‌سعود موحه‌مه‌د و موده‌ریس …، ز‌ر له یه‌ك نزیکن، به‌ام له پرسی مردنی ز‌ر له راستی دوورن ، چونکه نالی له تورکیا –دوور

لە چاوی خەڵکی باشوور مردووە.
هەریەك لە بڕەکەیی ، کوردی ڕۆژهەڵات ، و دکتۆر هێمن عومەر 2017 ڕای تەواو جیاواز دەخەنە ڕوو . بڕەکەیی باوەڕی وایە نالی لە تەمەنی 83 ساڵی واتە ساڵی1880 کۆچی دوایی کرد بێت ، هەرچی دکتۆر هێمن عومەر خۆشناوە 2017 لە ل 42ی کتێبی (نالی لە بەگەنامەکانی عوسمانیدا) " نالی لە 11ی تشرینی دووەمی ساڵی 1293 ی ڕۆمی کۆچی دوایی کردووە ، کە دەکاتە 23ی مانگی 11ی ساڵی 1877ی میلادی."
هەموو ئەوانەی قسەیان لە سەر شیعری نالی کردووە وەك عەلائەدین سەججادی -1952 , دکتۆر مارف خەزنەدار 2003 , سدیق بڕەکەیی (سەفی زادە) 2008, دکتۆر عزەدین مستەفا ڕەسول 2012، سەلام ناوخۆش 2016 ، دکتۆر هێمن عومەر چەند زانیاریەکی کەم لە سەر ژیانی نالی لە باکووری کوردستان یان ئەستەمبۆل تۆمار دەکەن , وەك :

1. سەججادی لە لاپەڕە 257ی (مۆژووی ئەدەبی کوردی) ئاماژە بۆ ئەوە دەکات هەر سێ چاپی یەکەم 1931 و دووەمی 1948 و سێیەمی 1962 دیوانی نالی لای کوردی ڕۆژهەڵات بووە بە ناوی کوردی مەریوانی , عەلی سنەیی , گیو موکریانی , نەك باشوور , ئەمەش ئەوە دەگەیەنێت , کە ئەو دیوانانە دەقی سلێمانی و شام و باکووری کوردستان لە خۆ گرتووە.
2. سدیق بڕەکەیی –سەفی زادە کە لاپەڕە 575-588ی بەرگی دووەمی (مۆژووی ئەدەبی کوردی)بۆ نالی تەرخانکردووە. بە پێی سەفی زادە ئەم دەقە , کە لە دوا بەرهەمەکانی نالی یە لە باکوور دا , ئاماژە بەوە دەکات نالی زۆر پیر بووە , بە جۆرێك قژ سپی و چاو کز بووە وەك دەڵێت :
مووی سپی کردم بە شووشتن ئاوی عەینی شەڕە شەگ
شەڕە شەگ یەعنێ کە تێدا خۆ بە خۆ قەل بوو بە بەگ
3. دکتۆر مارف خەزنەدار , یەکێ لەو کەسانە بوو کە بە نالی ناس وەك عەبدەلکەریمی مودەریس و مەسعود موحەمەد حسێبی بۆ دەکرا , نەك تەنیا کەکەرەوەی دیوانەکەی نالی بۆ !
بە قسەی مارف خەزنەدار 2003 , ل46 نالی تەنیا 3 ساڵك لە باکوور یا ئەستەمبۆل بووە ، ئەو باوەڕی وایە نالی هەتا ساڵی 1853-1854 لە شام بووە و لە 1856 کۆچی دوایی کردووە. هەروەها دکتۆر خەزنەدار ، ل 46 باوەڕی وایە نالی لە ئەستمبۆل بزر دەبێ !
4. دکتۆر عزەدین مستەفا ڕەسول
لە شێوەی ئەم دەقەی نالی –دا
فارس و کورد ە عەرەب هەر سێم بە دەفتەر گرتووە
نالی ئەمڕۆ حاکمی سێ مەکە , دیوانی هەیە

ئەم مەرج (زانینی زمانی دی) و پێوەرە , نالی ئەستەمبێلی وە لێکردووە , کە چوار زمان بزانێت , ل 7-8 و شیعرەکە وای لێدێت:
فارس و کورد و عەرەب و تورك هەر چوارم بە دەفتەر گرتووە
نالی ئەمێ حاکمی چوار مێکە , دیوانی هەیە.
ئایەکەی خەزنەدار ناڕاستەوخێ لای دکتێر عزەدین و بارەکەیی و مەسعود موحەمەد و مەلای گەورە ئەتدەکرێتەوە , چونکە نالی بە 3 ساڵی فێری تورکی نابێت و شیعری پێ بنووسێت , یان مەلای گەورە واتەنی بە 56 ساڵی ئەوەندە پیر بێت ؟؟ یان نالی واتەنی ئیش سپی و چاو کز بێت!
دکتێر عوسمان عەلی 2013-2015 کتێبێکی دەربارەی کورد لە بەگەنامەکانی عوسمانی بڕاوکردەوە ، بەڵام بە هیچ جۆرێك بە لای پرسی نالی و حاجی قادر کۆیی لە ئەستەمبێ نەچوو ، تۆژینەوەکەی دکتێر هەمن عومەر ، نالی لە بەگەنامەکانی عوسمانیدا ، چەندان زانیاری تازەی لە بارەی نالی لە ئەستەمبێ خستێتەوو بەوەی لەو ژنێکی هێناوە بەناوی (زەینەب) هەروەها لە ئەستەمبێا وەزیفەدار بووە و خانەنشین کراوە هەروەها بەپێی بەگەنامەکانی عوسمانی لە ئەستەمبێ کۆچی دوایی کردووە.
لە ژیانی نالی لە هەر سێ شوێن ، دەگەینە چەند ئەنجامێك:

1.نالی لە ژیانی دوو جار حەجی کردووە (سەجادی و ئەوانی تر تەنیا باسی یەك حەج دەکەن ، پێش ئەوەی بچێتە ئەستەمبێ ، کەچی مەسعود محمد و صەدیق بارەکەیی باسی حەجێك دەکەن کە نالی لە پیری حەجی کردووە و باپیرەی مەسعود موحەمەدی لە حەج بینیوە.)
2.نالی لە ئەستەمبێ بێتەوە نالی سلێمانی وەك مەلا سەعیدی کوردی و ئەحمی هەکاری پشتی لە ململانێی میرانی کورد کردووە.
3.هەرچەندە تۆژینەوەکەی دکتێر هەمن عومەر زۆر شتی تازەی تێدایە ، بەڵام هیچ دەقە شیعری تێدا نییە ، کە شیعری نالی بن لە ئەستەمبێ ، لەوانەیە هەکارەکە ئەوە بێ ، دکتێر هەمن دکیومێنتی عوسمانی بە دەست کەوتووە ، نەك دەستنووسی کورد ، هەرچی صەدیق بارەکەییە دەستنووسی بە دەست کەوتووە ، نەك دکیومێنتی ڕەسمی ، هەربۆیە ئەو مردنی نالی بە 1880 دادەنێت ، دکتێر هەمن بە 1877 دادەنێت : دەپرسین دەبی نالی لەو وازی لە شیعرنووسین هێنا بی ، ئەمەش دووڕە لە ڕاستیەوە ، چونکە صەدیق بارەکەیی باسی شیعرێکی نالی لە تەمەنی پیری دەکات.
4.ئەو دوو کارەی بارەکەیی و هەمن تەواوی قسەی تۆژەرانی باشوور لە بارەی ساڵی مردنی نالی ، 1855یا 1856 یا 1857 هەڵدەوەشێننەوە !

سەرباسی سێیەم ، حاجی قادری کۆیی لە ئەستەمبوڵ1856-1897
حاجی قادری کۆیی لە باشووری کوردستاندا بە خانی دووەم ناوزەد دەکرێت بەوەی ئەویش وەك خانی دینداری و سۆزی نەتەوەیی هەبووە . فندی 2008، لە ل70ی کتێبی الفکر القومی الکوردی.. دەنووسێت : بەوەی حاجی پێش بچێتە ئەستەمبوڵ ، چێتە کوردستانی ئیران بۆ دیراسە لەوانە سەردەشت و مهاباد ، بەڵام پاش تەواوکردنی دیراسە گەڕاوەتەوە کۆیسەنجق..”
سەبارەت بە پرسی حاجی قادر لە ئەستەمبوڵ ، ڕای جیاواز هەیە.
بە قسەی ئەکوام و ڕەحمی هەکاری ، ئەستەمبوڵ لە حوکمرانی عوسمانیدا پەناگەی کوردی باشوور بووە ، بەڵام بە موحەمەدی مەلا کەریم 1960 ، ل 10 و سەردار میران و کەریم شارەزا 1986 ، ل14 ئەستەمبوڵ ، شوێنی چەوساندنەوە بوو! سەردار میران و کەریم شارەزا ، ل14، ئەو شیعرەی کۆیی دەکەنە بەگە

شەو دانیشتبووم بۆ شەمع و میصباح
ئەتێی هێناوە یادم کاکە فەتتاح

بەدرخانییەکان لە باکووری کوردستان بە تایبەتی ئامەد خاوەن قۆناغ بوون ، نەك لە ئەستەمبوڵ ! لەوێ ئاوارە و دوورخراوە بوون ، بە هۆی تێمەتبارکردنی عەبدالرەزاق بەدرخان لە سەر کوشتنی (ڕەدوان پاشا)!
لە لایەکی تر ، پرسی کەیفی جوانۆیی بۆتە پرسێکی جێگای شك : ئایا لەگەڵ لە کۆیی سەفەری کردووە یان لە ئەستەمبوڵ بۆتە برادەری؟!

سەججادی لە لاپەرە (336) ی مێژووی ئەدەبی کوردی , دەنووسێت : ” حاجی قادری کۆیی لەگەڵ کەیفی شاعیر لە ساڵی 1854 بەرەو ئەستەمبوڵ دەچێت .” کەچی سەردار میران و کەریم شارەزا 1986 ، ل15 دەڵێن :” کەیفی جوانۆیی ، حاجی قادری کۆیی لە کۆیە نەبینیوە ، بەڵکو لە غوربەتی بووە بە دۆستی گیانی بە گیانی کەیفی جوانۆیی.”
ئەو بەجێهێشتنەی کۆیە لای مەسعود محمد ، سەردار میران ، ڕەشید فندی بۆتە ئارەشە !
بینیمان چوونی نالی بۆ ئەستەمبوڵ بەهۆی ناچاری بووە : دەوڵەتی عوسمانی میرنشینی بابانی ڕوخاند و کەسانێکی نزیك لە خێی لەوێ کردە میر . سالمی هاوڕێی ئامۆژگاری دەکا بەوەی سلێمانی کەبکی ئەوی نەماوە ، ئەویش سەری خێی هەڵدەگرێت بەرەو ئەستەمبوڵ دەچێت ،کەچی لە پرسی ڕێشتنی حاجی قادر کۆیی مەسعود موحەمەد لە بەرگی سێ ، ل277و سەردار میران و کەریم شارەزا 1986 ، ل12و فندی لە ل71

دەنووسن : کە شێخ نەبی ماویلی و مریدەکانی ،حاجی قادری کۆیی پەنجا ساڵی ناچار کردووە کۆییە بەجێبهێڵێت و بەرەو ئەستەمبووڵ بچێت.”
تێنەگەیشتن لە پرانسیپەکانی ئیسلام و ماتریالیزم ، هەندێ نووسەری بەوە بردووە کە حاجی قادری کۆیی بە زانای ماتریالیست ببەن ، وەك چۆن هەمان شتیان کرد دەربارەی (قانع) و (مەلای گەورە)!!
سەردار میران و کەریم شارەزا لە ل15، ئەم شیعرەی خوارەوە بە نموونەی ماتریالیزم دەهێننەوە

لازمە خول بخۆی وەکوو بەرداش
هەموو قەرنێ دەگێڕێ ئەمری مەعاش

هەر یەك لە نالی و حاجی قادر کۆیی لە یەك ماوە زەمەنی لە ئەستەمبووڵ بوونە ، ئایا یەکتریان بینیوە؟ هەردووك لە ئەستەمبووڵ تەنیا لە لایەنی ئایندارى لە یەك نزیك بوونە ، ئەگەرنا هەردووك لە ئەستەمبووڵ پێچەوانەی یەکتر بوون : نالی وازی لە شیعری نەتەوەیی هێنابوو ، کەچی حاجی قادر وازی لە شیعری دێداری هێنابوو ، خەریکی شیعری نەتەوەیی بوو!
لە لایەکی تر ئەلاکۆم2005 ، لە ل66-80ی کتێبی کوردەکانی ئەستەمبووڵی کۆن دەنووسێت : کورد لە بەشی ئەوروپای ئەستەمبووڵ و بەشی ئاسیای ئەستەمبووڵ دەژیان ..” ئەوەش وەیکردووە یەکتر نەبینن ، تەنیا لە دوورەوە ئاگاداری شیعری یەکتر بن.
دکتۆر فەرهاد پیربا 2009 لە ل11-12 دەنووسێت :” حاجی قادری کۆیی لە ساڵی 1897 لە ئەستەمبووڵ کۆچی دوایی کردووە.” سەردار میران و کەریم شارەزا 1986 لە ل17 دەنووسن :” حاجی قادر لە ساڵی 1897 دا لە شاری ئەستەمبووڵ ، لە ئاوارەیی و بێ کەسیدا سەری ناوەتەوە و لەبەری ئێسکودار ، لە گۆرستانی (قەرەج ئەحمەد) نێژراوە.”

سەرباسی چوارەم ، پیرەمێرد لە ئەستەمبووڵ 1897-1924

پیرەمێرد ، جگە لەوەی لای هەندێك بە بیرمەند و لای کەسانێکی تر بە فەیلەسوف ناوزەد دەکرێت . پیرەمێرد لە کوردستان و ئەوروپا زۆری لە سەر نووسراوە هەتا ماستەر و دکتۆرا، وەك ماستەر فێئاد ەشید و دکتۆرای عەبدوڵا پەشێو .
پیرەمێرد لەگەڵا شاندێکی باڵای باشووری کوردستان لە کۆتایی سەدەی نۆزدەهەمەوە چۆتە ئەستەمبووڵا . دکتۆر فەرهاد پیربا 2009 لە ل11ی ئەستەمبووڵ و ئەدەبی نوێی کوردی دا دەنووسێت :” لە ساڵی 1897

دا پیرەمێردی شاعیر ، لەگەڵ شاندێکی شێخ سەعید، باوکی شێخ مەحموود، دەگاتە ئەستەمبوڵ." ئەو شاندە کوردیەی باشوور ، شاندێکی مەزن بووە. ئەلاکۆم 2005 لە ل111 دەنووسێت :" ئەو شاندە شاندێکی 40 کەسی بووە (زۆربەیان) و (پیرەمێرد) ، (شێخ مەحموود بە منداڵی) ، (شێخ سەعیدی باوکی شێخ مەحموود) سوێتان عەبدالحەمیدی دووەم مۆواندارییەکی گەورەی کردوون. ئەو شاندە سێ مانگ لەوێ ماوەتەوە." دکتۆر عومەر عبدالعەزیز 2016 ، ل 66 لە نووسینەکەی گۆڤاری خاڵا ئاماژە بەوە دەکات ، کە مەلا سەعیدی کوردی (شێخ سەعیدی نورسی) پیرەمێردی شاعیر بە هەڵی ڕواوی (31ی مارت) پێکەوە گیران …" " پیربا۠ا لە ل11-12 دەنووسێت :" پیرەمێرد ، لە ئەستەمبوڵا هاوڕێ و دراوسێی دوو کەڵە نووسەری ڕۆبەری ئەم بزووتنەوە ئەدەبیەی تورکیا بووە:ئەکرەم ئەجایی زادە (سەرنووسەری گۆڤاری پێروت فنون 1896-1901)، هەروەها خالید زیا عوششاقی زادە ، کە هەردووکیان لە یەك ئاپارتماندا ، لەگەڵ پیرەمێرد ژیاون.." ئەلاکۆم لە ل112 درێژە زیاتر بەو دیدارە دەدات کە جگە لەو دوو کەڵە نووسەرە تورکە بەوەی پیرەمێرد ماوەیەك لە (هەیبەلی ئەدا-دوگەی هەیبەلی) لە تەلارێکدا لەگەڵ حوسێن ئەحمی ، ڕەزا تۆفیق ژیاوە هەروەها ئەحمەد ئاسم و عبدالحق حامید تەرخان دەناسێ."
پیرەمێرد وەك گەنجێکی 29 -30 ساڵی زۆر لە ژێر هەژموونی ئەو بزووتنەوە ئەدەبیەی تورکیا بوو. لە یادەوەری شاعیر و نووسەری کوردی باشوور بەوە دەگەین کە ژمارەیەك لەوانە وەك تۆفیق وەهبی ، ئەفیق حیلمی ، ئەفیق مەولانزادە ، موحەمەد ئەمین زەکی ، پیربا۠ا لە ل12 لە یاداشتەکانی پیرەمێرد دەگوازێتەوە بەوەی وتویەتی :" ئێمە ، زۆرترمان ، لەوێ پێگەیشتووین." ئەو نوێکردنەوە شیعرییە کاریگەریەکی زۆری بە سەر پیرەمێرد بەجێهێشتووە، گۆڤارەکەی ڕەجایی زادە ، سەروەتی فنوون، سەرنجی پیرەمێردی ئاکۆشاوە ، ناچاری کردووە بیانخوێندێتەوە ، ئەوەتە ئەلاکۆم ، ل112 و پیربا۠ ، ل12 لە پیرەمێرد دەگوازنەوە بەوەی لە یاداشتەکانی وتویەتی :" کاریگەریی ئەو شیعر و ئەدەبیاتە ، لە سندباد پتر وای لێ کردم بە دونیای خەیاڵدا ئابمێنم.." پیربا۠ لە ل16 دا دەنووسێت : پیرەمێرد یەکەمین شاعیری کوردە کە شیعری خۆی لە ژێر کاریگەرێتیی تورکە گەنجەکاندا بنووسێت و بڵاوبکاتەوە: یەکەم دوو شیعری پیرەمێردلە ژمارە 1 و 2ی ڕۆژنامەی کوردلە 1908 لە ئەستەمبوڵ بڵاوکراونەتەوە."
لەو 25 ساڵەی ئەستەمبوڵ ، چەند نووسەرێکی کوردیشی ناسیوە ، د.عومەر عەبدالعەزیز لە ل66-71 ی ژمارەی 5ی گۆڤاری خاڵ دەنووسێت : مەلا سەعیدی نورسی ، خەلیل خەیاڵی ، شێخ عبدالقادری شەمزینی ،

خالید بەگ ، یوسف زیا ، دکتۆر کەمال ..”

چاکیە ئەدەبی و سیاسییەکانی پیرەمێرد لە ئەستەمبوڵا

پیرەمێرد هەتا هاتنە سەر کاری مستەفا کەمال هەوەشاندنەوەی نیزامی سەلتەنەت و قەدەغەکردنی زمانی کوردی هەر لە ئەستەمبوڵ ماوەتەوە . هەر یەك لە فەرهاد پیربال ، ل22 و دکتۆر عومەر عبدالعەزیز ، ل66 دەنووسن 25 ساڵ لە ئەستەمبوڵ ماوەتەوە ، کە لە 18ی 11ی 1924 ئەستەمبوڵ بەجێدەهێشت و دەگەڕێتەوە بەغدا ، ئەم شیعرە دەنووسێت:

ئەوا ڕووم کردەوە تۆ ئەی دایکی موشەففەق بیست و پێنج ساڵە
لە غوربەتدا بە یادی تۆ دەژیم خوا شاهیدی حاڵە
بەیانی دا نەسیم لای تۆوە هات ، بۆنی وەتەن پێوە-هوشیار ،ل32

تەها هاشمی ، یەکێ لە دامەزرێنەرانی سوپای عیراقی هەر بەوە نەوەستا سوپای عیراقی دروست کرد ، لە بەغداوە” چوو بۆ ئەستەموو بۆ پێوەندیکردن بە ئەفسەر و ڕێناکبیرەکانەوە کە بگەڕێنەوە بۆ عیراق ، چاوی بە حاجی تۆفیقیش کەوت و داوای لێ کرد کە بێتەوە بۆ عیراق…”هەشیار 1990،ل31

پاش هاتنە سەر کاری مستەفا کەمال ، هەوشی کەمەڵەی کورد تەعالی زەر خراپ ببوو ، زەربە ئایانکردبوو یان لە بەندیخانە بوون ، کوردەکانی باشووریش گەلابوونەوە عیراق ، بۆیە دەردی غوربەت و خۆش ، ناچاربوو بە پێشنیازەکەی تەها هاشمی ئازی بوو و گەڕایەوە بەغدا ، پیربالا ، ل22 ، هەشیار ،ل31.

هەفیق حیلمی ، ل106 ، هاوار ، ل301 ، خواجە ، ل3 چیم دی باسی ئەوە دەکەن پاش ئەوەی شێخ مەحموود لە ئەیلولی 1922 گەڕاوە سلێمانی حکومەتی دووەمی لە مانگی دامەزراند.” لە 29ی شوباتی 1923 دوو فڕۆکە هاتنە سەر شاری سلێمانی و شێخ لە سەرەتای مارتی 1923 سلێمانی بەرەو جاسەنە بەجێهێشت -، هاوار ، ل498 ، شێخ لە 26ی 6 گەڕایەوە سلێمانی و وتی

من کوردم و بە کوردی ئەژم و بڕایەوە

دڵ نەما ، گوێی هیوامان گەشایەوە ، هاوار 528 . ئینگلیزەکان لە 18ی 7 ی 1924 ناو سلێمانی ، بەمەش حوکمداریەتی شێخ لە سلێمانی کۆتایی پێهات –ل556 .

بە قسەی پیربال ، ل22، پیرەمێرد لە 30ی 1 ی 1925 لە ئەستەمبوڵ هاتەوە سلێمانی .” بەڵام لە ژمارە 6ی ڕۆژنامەی ژیان 25ی 2ی 1926 ڕۆژی 23ی 2 هاتەوە سلێمانی –هەشیار ، ل35. ئەوساش ، 1926 حوکمداریەکەی شێخ تەموزی 1924 لە سلێمانی کۆتایی پێهات بوو،

کەواتە پیرەمێرد حوکمداریەکەی شێخ مەحموودی نەبینی بوو !! بەڵکو لە هەردوو حوکمرانیەکەی شێخ 1918-1919 ، 1922-1924 ، ئەو هێشتا لە ئەستەمبوڵ بوو !!
شیعری ~" فەلسەفەی شیعری کوردی " کە بە
ئەبێ بەخشندە مل کەچ کا ، لە ڕاستی مووچە خۆری خۆی
سوراحی بێ پیاڵە سەر فڕێ دەنێ کە تۆ کا بۆی-ل185
لە زۆر شوێن بۆاوکراوەتەوە ، هیچ پەیوەندی بە ستەمی دەسەڵاتی شێخەوە وەنییە ، چونکە شێخ لە زەمەنی هاتنەوەی پیرەمێرد لە سلێمانی هیچ دەسەڵاتی نەمابوو؟! بە واتای کە پیرەمێرد گەڕاوە سلێمانی ، حوکمڕانیەکەی شێخ نەمابوو!!

1.خاوەن ئیمتیاز و بەڕێوەبەری ڕۆژنامەی (کورد)
ڕۆژنامەی کورد ڕۆژنامەی کۆمەڵەی تەعاون و تەرەقیی کورد بوو کە لە 1908 لە ئەستەمبوڵ دەردەچوو . لای ئەلاکۆم ، ل126 ، پیربال ، ل16 ، کەچی دکتۆر عومەر لە ل67 ڕۆژنامەکە دەکاتە گۆڤار و لە ل69 خۆی ڕاستەکاتەوە و دەنووسێت : ڕۆکخراوی ناوبراو بڕیاریدا کە ڕۆژنامەیەك دەربکات! هەر ئەلاکۆم لە ل126 دەڵێت : ئەحمەد جمیل دیاربەکریی سەرنووسەر ڕۆژنامەکە بوو.
2.مەلا سەعیدی کوردی بۆ ئەوەی دەرفەتی مەشروتیە-دەستوورخوازی 1908 بقۆزێتەوە ، بووە ئەندامی کۆمەڵی موحەمەدی . دکتۆر عومەر لە ل67 دەنووسێت : پیرەمێرد لەگەڵ نورسی ئەندامی ئەنجومەنی بەڕێوەبردنی ئەو کۆمەڵەیە بوون.
3.کۆمەڵەی هیڤی1910
ئەو کۆمەڵەیە کۆمەڵەیەکی نهێنی قوتابیان بوو ، لە دوای داخرانی کۆمەڵەی تەعاون و تەرەقی کوردی دروست بوو . دکتۆر عومەر لە ل66 دەڵێت : پیرەمێرد ئەندامی کۆمەڵەی هیڤی بووە." بە تێگەیشتنی من ، پیرەمێرد ئەندامی ئەو کۆمەڵەیە نەبووە لە بەر دوو هۆ :
1.بیرکردنەوەی ئەندامانی جودا بوو لە تەعاون و تەرەقی کوردی و کۆمەڵەی موحەمەدی
2.دکتۆر عبدالستار لە ل63-64 ناوی ئەندامەکانی باکوور و باشووری گۆڤارەکە لە دوو ماوەی پێش جەنگ و دوای جەنگ دەهێنێت ، ناوی پیرەمێرد تێدانییە :" عومەر بەگ جمیل پاشا ، قدری ئال جمیل پاشا، فوئاد تەمۆ ، زەکی بەگ ، ئەکرەم بەگ جمیل پاشا ، مەمدوح سلیم ، خلیل خەیالی ،…هەروەها زنار سلوپی لە چاپی دووەمی دەزا کوردان ناوی کەمال فەوزی …نەجمەدین حسێن کەرکوکلی ، عبدالکریمی سلێمانی .
هەروەها پێرەمێرد دوور بوو لە ململانێی بنەماڵەی شەمزینی و

بەدرخانییەکان ، بۆیە نەبۆتە کۆمەڵەی سەربەخۆیی کورد ، چونکە ئەو باڵە زیاتر کەسانی لایسیزم و سیکیولەر بوونە!

ئەنجام

لەم نووسینەدا بە چەند ئەنجامێك گەیشتووین ، لەوانە
1.ئەستەمبوڵا لە سەردەمی عوسمانی 1453-1908 پێگەی حەسانەوەی زۆرێك لە نووسەرە ناوداراەکانی کورد ، لەوانە مەلا گۆرانی شارەزووری ، نالی ، حاجی قادری کۆیی ، پیرەمێرد ، ڕەفیق حیلمی ، موحەمەد ئەمین زەکی..
2.ئەستەمبوڵ لە سەردەمی ئیتحادییەکان ، گەنجە تورکەکان 1908-1918 و کەمالییەکان 1921-2002 پێگەی داخستن و چەوساندنەوە و زیندانیکردن و کۆچپێکردنی نووسەرانی کورد بووە.
3. مزگەوت و دەلاقەی دیوەخان و دەستنووس و بەگاکەکانی عوسمانی سەرچاوەی بەنرخن بۆ دۆزینەوەی شیعرە ونبووەکانی کوردی ئەستەمبوڵ .
4. خوێنەوار و بەشێك لە توێژەری کورد لە ترسی ئایدیۆلۆژیا کاری لە سەر ئەو چوار شوێنە نەکردووە ، بۆ نموونە هەتا دەرکەوتنی دکتۆر هێمن عومەر کار لە سەر دۆکیومێنتی عوسمانی نەکرا بۆ دیتنەوەی بەشێك لە ژیانی نالی لە ئەستەمبوڵ!
5.پاش ئەوەی نالی بە دڵشکاوی لەگەڵ ئەحمەد پاشا بەرەو ئەستەمبوڵ ، دەستبەرداری شیعری نەستاڵۆژیا ئامێز و بەرەی میرانی کورد دەبێت .
6.پاش ئەوەی حاجی قادری کۆیی هەست دەکات ، خەڵکی کۆیی وەك پێویست قەدری ناگرن و لایەنگیری شێخ نەبی ماویلی دەگرن لە تەمەنی پەنجا ساڵی بەرەو سەری خۆی هەڵدەگرێت.
7.حاجی قادر بە پێچەوانەی نالی-یەوە کە دەگاتە ئەستەمبوڵ و لەناو بنەماڵەی بەدرخان دەژی ، شیعری شۆرشگێڕی و نەتەوەیی نووسیوە.
8.پیرەمێرد لە ئەستەمبوڵ هەم شاعیر هەم سیاسی هەم قانوونی بوو ، بە واتای ئەوەی ئەستەمبوڵ پێی بەخشی زۆر زیاتر بوو ! لەو هەمووە بەشدار بوو.
9.پیرەمێرد لەوێ بووە هاوڕێی زۆر شاعیری تورك و کورد هەروەها بووە هاوڕێیەکی گیانی بە گیانی نورسی هەتا کە گەیەوەش ، لە سڵمانی لە ڕۆژنامەی ژیانەوە یادی هاوڕێیەتی نورسی هەر کردۆتەوە.

سەرچاوەکان

.كوردى

.ئەلاكۆم ، رۆهات 2005 .كوردەكانى ئەستەمبووڵى كۆن ، هەولێر : دەزگاى موكريانى.
.بەكر ،سەلام ناوخۆش 2015. ناسیۆنالى ناوەكى و دەرەكى لە شیعرى كوردیدا ، هەولێر : چاپخانەى هێقى.
.بەكر ، سەلام ناوخۆش 2017 . ~" كۆنتێكستى جیۆگرافیاى شوێن لە ژیانى نالى ، ێێژنامەى وشە.
.پیربااڵ،فەرهاد 2009.ئەستەمبێڵا و ئەدەبى نوێى كوردى ، سلێمانى :لە بااوكراوەكانى بنكەى گەاوێژ.
.خواجە ، ئەحمەد 1969 .چیم دى ،سلێمانى :چاپخانەى كامەران.
خورشید ، هێمن 2017. نالى لە بەگەنامەكانى عوسمانیدا ، سێران : لە بااوكراوەكانى زانكۆى سێران.
.سجادى ، عەلائەدین 2005 .شێرشەكانى كورد وە كورد و كۆمارى عیراق ، چ2،تاران :ئەتلەس چاپ.
.

.عوسمان ، دیدار و شەیما ێێستەم 2017.ماێستاى محەمەد فاتیح : مەلا گێرانى شارەزووري، هەولێر : چاپخانەى هێقى.
.فندى ، ێەشید 2008 . الفكر القومى الكوردى بین خانى و حاجى قادر الكویى ، دهوك : لە بااوكراوەكانى سپى ێێز.
.قەرەداغى ، محمد عەلى 2009 .هەنگاوێك لەسەر ێێگاى لێكێێینەوەى دیوانى سالم دا ، هەولێر : لە بااوكراوەكانى ئەكادیمیاى كوردى.
.میران ،سەردار و كەریم شارەزا1986 .دیوانى حاجى قادرى كۆیى ، بەغدا : لە بااوكراوەكانى ئەمیندارێتى گشتیى ێێشنبیریى و لاوان.
.هاوار ،م.ێ.1991.شێخ مەحموودى قارەمان و دەوێەتەكەى خواروووى كوردستان،لەندەن :بلاك رێز.
.هێشیار ، فائق و ئەوانیتر1990 .دیوانى پیرەمێرد، بەغداد.
گێڤارى خاێ ، ژ.5 ، نووسینەكەى دكتێر عومەر عبدالعزیز.

.عەرەبى

شریف ،عبدالستار 2007 .الجمعیات و الممڤمات و الاحزاب الكوردیه فى نصف قرن ، سێیمانیه:سردم

چەند سەرنجێک دەربارەی گرنگی سیاسی و ڕێکخراوەیی مانیفێستی حزبی کۆمۆنیست ... مۆزەفەر عەبدوڵا

تیبینی یەک:
بیرکەو سەرخەتی ئێم بابەتەم مانگێک پیش ١٧٠ یادی بلاوبونەوەی مانیفیست نوسیبوو بریارمدابو لەهەمان ڕۆژدا بلاوی کەمەوە. بەڵام بەهەی ئەوەی دەبو پیشتر لە بلاوکاروەی بەپیشەوەدا بلاوبکریتەوە بویە کەمێك دواکەوت. بە داوای لیبوردنەوە، بە هیوای سودبەخشین بە خوێنەرانو خە هەر سەرنجو بوجونیکتان هەبو لەسەر بابەتەکە هیوادارم بوم بنوسن تا سودی لیوەرگرم.
کرێکارانی جیهان یەکگرن !
دروشمێکی سەرسورهێنەر لە سێ ووشەدا

بە بۆنەی ١٧٠ هەمین ساڵیی بڵاوبونەوەی مانیفێستەوە....

پێشەکی:

لینین لە وەسفی مانیفێستدا دەڵێت :لەم کتێبەدا بە چڕێنکی بلیمەت(عبقری) یانە تازەترین بیروڕا لەبارەی جیهان ووڕنکراوەتەوەو پیشاندراوە.ماتریالیزمی راستودروست کە بواری کەڵەکایەتیش دەگرێتەوە،دیالێکتیک کە فراوانترینو قوڵترین زانستە لەمە پەرەسەندن،تێبینی و سەرنجی خەباتی چینایەتیو ڕۆژی شۆڕشگێڕانەو میژوویی و جیهانی پرۆلیتاریا کە دامەزرێنەری کەمەڵگای تازەی کەمۆنیزمە، ڕونکراوەتەوەو خراوەتە ڕوو.
ئەم چەند ڕستەیەی لینین ،کە گرنگترین ڕابەری تیۆری و پراکتیکی سیاسی شۆڕشی سۆسیالیستی کرێکاری بوو دیدگای ڕۆشنو کورتی خەی لەبارەی گرینگی سیاسی و ڕێکخراوەیی مانیفیست و پێگەو ڕۆڵی شۆڕشگێڕانەی چینی کرێکار(پرۆلیتاریا) لە کەمەڵگای مرۆقایەتیدا دەربڕیوە. وە لەبەر ڕۆشنایی یەکانی مانیفێستو هەلومەرجی کەمەڵگای ئەو سەردەمەی روسیاو جیهان توانیان چینی کرێکارو تویژە

زەحمەتکێشو چەوساوەکان ڕێکخراو بکەن لە حزبی کۆمۆنیستی بڵشەفی و شورا جەماوەری یەکانو ئاپۆرین و شۆڕش بەرپابکەن.وە لە ئاکامدا دەسەاتی چینی بۆرژوازی بوخێنن و دەسەاتو دەوڵەتی هاوچەرخی یەکێتیی سۆڤیەت(یەکێتیی شوراکان) دامەزرێننو،هەوە بەدن بە ئاوگۆڕی شۆرشگیرانەی ئابوری سەرمایەداری بە ئابوری کۆمەایەتی سۆسیالیستی .

شایانی ئاماژە پێدانە جگە لە لینین زۆر تر لە ئابڕانی جوانوەی کۆمۆنیستی لە ئاستی جیهان دەربارەی مانیفیست قسەوباسیان کردوەو سەرنجو تێبینی و ڕەشنگەریان داوە.

لێرەداش بە بۆنەی سەدو حەفتاهەمین یادی دەرچونی یەوە هەوە دەدەم چەند سەرنجێک بخەمەووو لەبارەی گرینگی سیاسی و ڕێکخراوەیی مانیفیستەوە ،کە لە تێزی چینی کرێکار بە هێزی تێکخراوەیی خۆی ڕزگاری دەبێت کە لە زێر جگادا مارکس و ئێنگلز ئاماژەیان پێداوەو جەختیان لێکردۆتەوە.وە لە دروشمی کرێکارانی جیهان یەکگرن ! دا کە لە ٣ ووشەدا وەک داخوازی یەکو کۆتایی نیشانەی سەرسورماندا کورتیان کردۆتەوە.

***سەرنجی یەکەم :کورتە مێژویەک**

مێژووی دەرچونو بەاوبونەوەی یەکەم چاپی مانیفێست – بەیان-ی حزبی کۆمۆنیست بە زمانی ئەڵمانی، بە پێی زۆربەی سەرچاوەکان دەکاتە ٣ مێژ بەر لە ئەودانی شەشی ٢٤ شوباتی ١٨٤٨ فەرەنسا .ئەو شۆرشەی ئاگەر هەتا ئێستاش کەسێک بیەوێت لەناوەڕۆکی هەر شۆرش بگات پێویستە هەردوو شاکارنوسەکەی مارکس – خەباتی چینایەتی لە فەرەنسا و ١٨ بڕەمیر لویس بونابورت بخوێنێتەوە.هەرچەند ئێنگلز لە پێشکی یەدا دەڵێت مێژووی بەاوبونەوەی مانیفێست ١٨ مارسی ١٨٤٨ کە مێژی ئاپۆڵینی جەماوەری شاری میلانیە لە ئیتالیا.

مانیفێستی کۆمۆنیست هەروەک مارکسو ئێنگلز خۆیان لە زۆر پێشکی ونوسینی تر ئاماژەیان پێداوە بەرنامەی هەمو کۆمۆنیستەکانە لە ڕوی تیۆرو پڕاتیکەوە – النظریە والتطبیق – لە لایەن کۆمەڵەی کۆمۆنیستەکانەوە ،کە ڕێکخراوەکی نێونەتەوەیی کرێکاران بوو دەرکڕاوە. کۆمەڵەی کۆمۆنیستەکانیش درێژکراوەی یەکێتیی زەحمەتکێشانی ئەڵمانیا بوون کە لە ساڵی ١٨٤٥ پێکهاتبون. پاشان ناوی خۆیان گۆڕی بە ئۆم کۆمەڵەیەو، لە یەکەمین کۆنگرەیان کە لە لەندەن لە ٢١-٢-١٨٤٧ بەستیان ،داوایان لە مارکسو ئێنگلز کرد بەرنامەیەکیان بۆ بنوسن . مارکسو ئێنگەزیش لەبەر ڕەشنایی باسە تیۆریو سیاسیو ئابوریو فەلسەفی یەکانیانو، بەڕاوکردنی

بەرەوپێشەوەچونی چەندایەتی و چەنایەتی چینی کرێکارو پێشرەوی یەکانی ڕووتی کومونیزمی ناو کرێکاران و بزوتنەوەیەکیان ، ئەم مانیفێستیان بۆیان نوسی. هەر ئەو کاتیش کە ناوی کۆمۆنیزمیان لێنا نەک سوسیالیزم بە خۆ جیا کردنەوەیان بوو لە جوڵانەوەو ڕووتە سۆسیالیستی یەکانی دەرەوەی بزوتنەوەی کرێکاری. لەوانە شونکەوتوانی ڕۆبەرت ئۆوین لە بریتانیاو فوری یەکان لە فەرەنسا کە هیچ پەیوەندی یەکان لەگەڵ کرێکاران نەبولەودەورانە. بەڵام هاوکات ڕووتکی تر هەبون لەناو جوڵانەوەی کرێکاریدا کە زۆر چالاک بونو ناوی کۆمۆنیزمیان لەخۆیان نابو ئەوانیش ڕووتی کۆمۆنیستی ئێکاریزم کایە لە فەرەنساو ڕووتی ویتێنگ لە ئەڵمانیا بون . مارکس و ئەنگەزیش پێیان باشتر بوو ئەم ناوە لە بەرنامەکەیان بنێن.
ئیتر پاش ئەم یەکەمین چاپ بە زمانی ئەڵمانی ،دوای ٣ ساڵی تر یانی ١٨٥٠ بە زمانی ئینگلیزی لە لایەن مەدام هێلین ماکفیرلین وەرگێردرایە سەر زمانی ئینگلیزیو چاپو باڵاوکراوەیە.بە دوای ئەو دوو زمانە بە دە ساڵ بە زەربەی زمانە ئەوروپایی و ڕوسی و زۆر زمانی تریش وەرگێدرانو باڵاو بونەوە.

جا کاتێک مانیفێست نوسرا ، بە ووتەی ئەنگلز ،هەروەک لە پێشکی یەک ئاماژەی پێداوە ،کە کۆمۆنیستەکان و کومەکیان لە زەربەی ووڵاتانی ئەوروپا کە هەبون ،کاروچالاکی یان قەدەغەکرابوو.تەنانەت ئەو یەکەمین کۆنگرێیش کە لەندەن بەسترا بە جۆرێک نهێنی بوو. بە تایبەتی دوای کۆنگرەو باڵاوبونەوەی فراوانی مانیفێست لە ئەڵمانیا لە ساڵی ١٨٥٢ دا لە هەمەتێکی پڵیسدا لە شاری کۆلن زەربەی کۆمیتەی ناوەندیان دەسگیرکران ،و بە بەیارێکی قەرەقوشانەی دادگا زەربەیان چەندین ساڵ خرانە زیندانەوە.ئیتر ئەو ئەندامانەی کۆمیتەی ناوەندنی کە دەسگیر نەکرابوون بە بیانێک هەڵوەشانەوەی کۆمەیەکان ڕاگەیاند تابەردەوامی کاروچالاکی کۆمەکیان نەبێتە هۆی سزای گەورەتر لەسەر دەسگیرکراوەکانو دەسگیر کردنی خۆشیان. ئەم جگە لەوەی کۆمەڵێک هەکاری تر هەبوو وای کرد کە هەیوشێننەوە. بگومان دوای ئەم ڕووداوانەش ئیتر بە فەرمی مارکس لە زەربەی ووڵاتانی ئەوروپا فەرمانی دەسگیرکردنی لە لایەن پڵیسەوە بە دەرچوبو و یاساغی ڕاگەیندراو پڵسی نهێنی زۆرێک لە ووڵاتکانی ئەوروپا بە شوێنەوە بون تا دەسگیرو زیندانی بکەن.
هۆیەت هەمو تەمانی یەکێتی زەحمەتکیشانی ئەڵمانیاو کومەڵەی کۆمۆنستکان لە ساڵی ١٨٤٥ تا ١٨٥٢ بوو.وە لەوماوەیدا ئەو تێزە بناوبانگیان خستە ڕوو و جەختیان لەکردوە کە دەڵێت چینی کرێکار تەنها بەهێزی یەکگرتوانەی ڕێکخراوی خەیان ڕزگاریان دەبێت

.ئەمشیان لە دروشمکی سەرسوهێنەری سە ووشەیی کرێکارانی جیهان یەکگرن !دا کورتیان کردوەو وەک داخوازی و داواکاریەکو فەرمانێک لە سەراتا وکۆتا بەشو بەگەی مانیفێستدا نوسی کە دەڵێت: با چینە چەوسێنەرەکان بەرامبەر شەپۆلی کۆمۆنیستی سەر تا پایان بتەلەرزین. کرێکاران لە شەپۆلکەیاندا هیچ لە دەست نادەن، بەڵام جیهانێک بەدەست دێنن . کرێکارانی جیهان یەکگرن !

دە ساڵ دوای هەوڵشانەوەی کۆمۆنیستەکان ئیتر مارکس و ئەنگلز بە هاوکاری هاوڕێیانیان یەکەمین ئەنتەرناسیونالیان لە٢٨-٨- ١٨٦٤ پێکهێناو تا ساڵی١٨٧٤ نزیک بە دە ساڵ – لەهەندێک جێگا دەڵێن نۆ ساڵ – لە ژێر ئاڵای ئەنتەرناسیونالی یەکەم کاروخەباتی ڕێکخراوەییان کرد .ئیتر لەو ساتەوە مانیفێست وەک بەرنامەکی تیۆری و پراکتیکی سیاسی و دروشمەکەی کرێکارانی جیهان یەکگرن ! کە سەرەتا لە کۆڕی کۆمۆنیستەکان تێنها لەناو ژمارەیەکی کەمی کرێکارانی ئەو ٣ وڵاتەی فەرەنساو ئەڵمانیاو بەریتانیا ڕەواجی هەبوو، دوایی بونە بەرنامەو دروشمی زۆربەی کرێکاران و کۆمۆنیستەکانی ئەروپاو ئوسیاو ئەمریکاو بەشێک لە ئاسیاش کە هەشتا بەرژوازی وەک چینێک لەگەڵ کرێکاران هاوپەیمانی خەبات بونو ملیان لە ژێر خاچو شمشێری دەسەاتە دڕندەگی یەکانی تزاری ڕوسی و ئیمپراتوری ئیسلامی عوسمانیدابوون.

ئێستا دوای ١٧٠ ساڵ لە دەرچونی یەکەم چاپی ئەم مانیفیتسە ئەمە سەرەڕای هەمو دژایەتی و ڕێگیری یەکان لە دژی ئەو تیۆرو پراکتیک و تێزو دروشمانەی کە لە مانیفێستدا هاتوە لە لایەن سیستەمی سەرمایەداری و دەوڵەتو ڕژێمە بەرژوازی یەکانی ووڵاتانەوە بە دیموکراسی و دکتاتوریانەوە کە دوو ڕووی دەسەاتداریەتی چینی بەرژوازین ،بەڵام چاپو بڵاوبونەوەی بە زۆربەی هەرە زۆری زمانە جیهانی یەکان لەهەمو لادەو گۆشەکو شارو ووڵاتێکی ئەم دونیایەدا ،زیاترە لە کتێبی ئینجیلو تەوراتو قورئان ،کە بە هەمو شێوازێک هەمو دەسەاتکانی چینی بەرژوازی جیهانی بە پاراستنی بەرژەوەندی خەیان درێخی ناکەن لە چاپو بڵاوکردنەوەی. هەروەها لەم ١٧٠ ساڵەدا هەزاران حزبی کۆمۆنیست لە دەوری ئەم مانیفیستە پێکهاتوە لە ووڵاتانی دونیادا .جا ئەگەرچی هەر بە ناویش بێت ئەمە ئەو ڕاستی یە دەردەبڕیت کە ئەم مانیفیستەو دروشمکەی بۆتە هێزێکی سیاسی و کۆمەڵایەتی . وە دەیان شەپۆلی کرێکاریش ڕویان داوە لە ژێر ڕۆشنای یەکانی مانیفێستدا .بە تایبەتی لە ووڵاتانی ئەوروپا ،کە هەڵگری ناوەڕۆکی پەیامی مانیفێست بونە.لە دەیان شەپۆلدا کرێکاران بە هێزی

ەکخراویان توانیویانە دەسەلاتی بەرژوا بخەنە مەترسی تەواو یاخود وەک شەشی کۆمۆنی پاریس
لەساڵی ١٨٧١ دا بۆ ماوەی چەند مانگ دەسەلات بگرنە دەست . بەڵام بەهۆی هادەی ەکخراو نەبونی پۆیست لە حزبی سیاسی و ەکخراوی جەماوەری وەک شوراکاندا بۆ ئاسۆو ئامانجو بەدیلی کۆمۆنیستییەوە نەیان توانیوە بۆ تەواوی دەسەلاتی بەرژوا بوخننو دەسەلاتی خۆیان دامەزرێنن.وە بەهۆزی سەرکوت لە لایەن چینی بەرژواوە ،وەک لە فەرەنساو ئەڵمانیا زۆر ووڵاتی تری ئۆروپا هویاندا راپەڕین و شەرشکانیان شەڵاڵی خوێن کران. بەڵام لە نو هەمو ئەو راپەڕین و شەرشە کرێکاریانەدا سەرکەوتنی شەرشی سۆسیالیستی کرێکاری ئۆکتۆبەری ١٩١٧ بۆ ەابەری لینین و بەلشەفی یەکان کە لە ئاکامدا چینی بەرژوایان لە دەسەلاتدا هەناو خوارەوو هوخاندیان و دەسەلاتی شورا کرێکارانو خەڵکی زەحمەتکیش دامەزرا .ئەگەر چی تەنها دە ساەکیشی خایاند ،بەڵام ئەو قوڵی تێگەیشتنی لینین و حزبی کۆمۆنیستی بەلشەفی ئەو کاتە دەگەنت لە مانیفێست.
ئەم دوو تاقی کردنەوەیە لە گرتنە دەستی دەسەلاتی سیاسی چینی کرێکارو هەمو توێژە بەبەشو چەوساوەکان هاستی ناوەڵەکی پەیامی سیاسی و ەکخراوەیی مانیفێستیان سەلماند وەک لە تەزی چینی کرێکار تەنها بەهۆزی یەکگرتوی خۆیان رزگاریان دەبێت کە لە دروشمی کرێکارانی جیهان یەکگرن ! کە ئاکامی پێ بردنی مارکسو ئەنگلز بۆ پێگەی شەشگیری یەکەی چینی کرێکار وا پۆیست دەکات چاوەکی خۆرا بۆ دووبەشە سەرکی یەکەی مانیفێستدا بخشنین.
سەرەتا مارکسو ئەنگلز لە پێشکی یەکی کورتەو دەستیان پێکردوە وەک زۆر کتێبو بەرنامەی ترکە لە دەرینەوە تا ئێستاش بۆتە نەریتێکی باوی زۆربەی نوسین ونوسەرکان .لەو پێشکی یەدا ئاماژە بەوە دەدەن کە چەن ئیتر کۆمۆنیزم تەنها دونیایەکی خیاڵ پێاوی نی یە وەک لە کتێبی ئیکاریزمی کایەو فوری یەدا هاتوە .بەڵکو بۆتە هێوتێکی سیاسی و کۆمەڵایەتی ێیشدارەو ،بەهۆزی ناو کرێکاران و جوانەوەی کرێکاری لەهەمو ئۆروپاداو، بۆ ئاشکرا لە رێکخراوی

کۆمۆنیستەکاندا خۆی نواندوە .وە ئەمەش بۆتە مەترسی یەکی گەورە لەسەر دەسکەاتی چینی بەرژوازیو سیستەمە سەرمایەداری یەکەی ئەو وڵاتانە، بە تایبەتی لەهەر ٣ وڵاتی فەرەنساو ئەمانیاو بەریتانیا،ولەبەر دەم دەروازەی شەرشکانیاندان.

ئەم مەترسی یەش وای لە چینی بەرژوازی هەمو ئەوروپاو، تەنانەت ئەمریکاش کردوە، کە هەمویان لە جەرەها پەیماندا یەکبگرن بە لەناوبردنی ئەو تارمایی یە.هەر ئەم مەترسی یەشە کە وای لە چینی بورژوا زی کرد لەهەر کۆبیەک لە دەسەاتدا بێت هەمو ئەپۆزیسیونی خەیان بەهەر شێوازێک بو بن بە کۆمەنسیت لە قەەم بدەن.هەرچی باڵی ئەپۆزیسیونیشە باڵی فەرماندەوا بە کۆمەنیست تەماتبار کردوە.وە باشترین بۆگۆش بە بون بەهەزی کۆمەنیستەکان ەاستەقینەکان هەەماتی ەاونانو دەسگیر کردنو زیندانی کردنی ەابەرانی بزوتنەوەکەو بوو .تەنانەت ئەوانەی کۆمەنیستیش نەبونو سەر بە ەەوتەکانی تری ناو جوەانەوەی کرێکاری بون هەمان تەماتیان دەدایە پاڵیان و ەاویان دەنان .بە تایبەتی لەوکاتانە داخوازی کەم کردنەوەی کاتی کارکردن بە هەشت سەعات کار، کە لە هەندێک شوێنی کار تا هەژدە سەعات کارکردن بووە،بە تەواوی تێکەە بو بە لۆگۆ سیاسەتو تەزو دروشمەکانی کەمەنیستەکان و مانیفێستەکەیان هەروەک لە بەشی دووەمی داخوازی یە بەپەڵکاندا هاتبوو.
ئێستا با چاوێکی خێرا بە بەشی یەکەمدا بخشێنین تا بزانین پەیوەندی و پێگەی کرێکاران لەگەڵ بەرژواکاندا چی یەو چونە؟

سەرنجی دووەم :
بەشی یەکەم: بەرژواکان و پرەلیتارەکان ..

لە بەشی یەکەمدا قسەو باس لەسەر بەرژواکان و پرەلیتارەکان دەکەن .ناوەرۆکی ئابوری و سیاسی و کۆمەەیەتی ئەم دوو چینە وەک دوو هاوکێشەی حەتمی و پێویستی یەکتر شیدەکەنەوە.
تا ئەو جێگایە دەگەەتەوە بە چینی بەرژواوە قسە لەسەر سەرهەەدانی چینی بەرژوازی بە درێژایی مێژوو، و ەەی شەرشگێرانەی ئابوری و سیاسی و فکری و کەلتوری ئەم چینە دەکەن . بە تایبەتی لەو کاتانەی کە هەشتا بەرژوازی (ووشەیەکە لە زمانی فەرەنسی یانی دانیشتوانی شار) لە ژێر دەسەاتی فیودالی و خاچی کەەساو قەشەکاندا جەرەها باجو سەرانەیان دەداو دەچەوسانەوە.ئەمە جگە لەوەی ئاماژە بە پەیوەندی و هاوکاری و هاوپمانی خەباتکارانەی نێوان کرێکاران و بەرژوازی دەدەن لە دژی دەسەاتو سیستەمی فیودالی وەک لە پێشەوەش باسمان کرد.

لە ڕوانگەی ماتریالیزمی مێژوویی یەوە قوناغ بە قۆناغو، زۆر بە وردی و ڕەشنی ،ئاماژە بە سەرهەڵدانی چینی بۆرژوازی دەدەن لەهەمو ڕوێکەوە .

بە تایبەتی سەرهەڵدانو پەرەسەندنی شێوازی ئابوری بورژوازی لە ژێرەوە کە بنکەڵەی سیستەمی ئابوری فیودالی دەکەن. هەتا دەگاتە ئەوەی ئیتر چینی فیودالی بانادەست لەووی ئابوری و کۆمەڵایەتی و کەلتوری یەوە خود بە خود هەرەس دێنێت و تەنها دەسەڵاتیکی سیاسی لاوازی بە دەستەوە دەمێنێت.هەر ئەمەش وای لێکردن بەشێک لە دەسەڵاتە فیودالەکان بە بە ڕاپەڕینی سەختو تووندو تیژو خوێناوی ،وەک لە زۆربەی شۆڕشە بورژوازیەکاندا ڕوياندەوە، لەهەندێک ووڵاتی تر، بە تایبەتی لە بەریتانیا ،ڕوندەداو دەسەڵاتی پاشایەتی دەسبەرداری دەسەڵاتی سیاسی بۆها بێت و مل بدات بە ڕیفۆرم سیاسی یەکانو دەسەڵاتی دەستوری.هەروەک ئەستاش دەیان بینین دەسەڵاتەکەیان زۆر ڕوکەشی یە .وە بەمەش لە دەسەڵاتی بۆهای سەرکوتگەری بیان ڕوتنەوەو لە چوارچێوەی دەستورو یاسا پەیوستکانی بۆرژوازیدا ،کە دەزگای پەرلەمانو حکومەت و قەزای هەبژێردراوەو ڕەنگدانەوەی سیستەمی ئابوری سەرمایەداریی قەتیسیان کەن.
لە دوای شیکردنەوەو هەڵویست گرتن لەسەر دەوری شۆرشگێرانەی بۆژوازی لەو دەورانە و پاش بە دەسەڵات گەیشتنی، ئیتر دێنە سەر بەشی دوەمی ئەم هاوکێشەیە کە پرلیتاریا، یانی چینی کرێکار.

لەم ڕووەوە ئاماژە بە بنەڕەتو پێگەی ئەم چینە دەکەن لە سایەی دەسەڵاتی بۆرژواو سیستەمە ئابوری یەکەی و کەشفی گەورەترین هەقیقەتی ئابوری دەکەن کە ئەویش بەرهەمهێانی زیدەبایی یە لە چوارچێوەی ئەم پەیوندی یە ئابوری و کۆمەڵایەتی و سیاسی یە.جا ئەم کەشفە کە مارکس پێش ئێنگلز پەی گەیشتوە هەروەک خۆی لە زۆر جێگا باسی دەکات و دەڵێت(بیری بنەمایی – فکری اساسی – لە مانیفیستدا ئەوەیە کە بەرهەمهێانی ئابوری و ئەو پێکهاتە کۆمەڵایەتی یەی کە لێیەوە دێتە کایەوە لە هەمو سەدەیەکی میژوویدا، میژووی سیاسی و بیری ئەو سەدەیە پێکدێنێت.ئێنگلز ئەمە لە پێشەکی چاپکدا لەندەن لە ١٨٨٨کەوتی مانگی شەشی ١٨٨٣ ئاماژە پێ دەدات.

ئێنگلز هەروەها دەڵێت ئەگەر چی خۆی پێش ئەوەی مارکس بە یەکەمجار ببینێت کتێبی بارو گوزەرانی چینی کرێکار لە بەریتانیای نوسیوەو ناوەرۆکی ئەو بیرۆکەی کە لەم کتێبەی خۆیدا هاتوە لای مارکسیش

هاتوە . بەڵام کاتێک ئەو لە جارێکی تر لە بروکسل ساڵی ١٨٤٥ مارکسی دیوە ئەو زەر بە قوتروبێشەیی تر و هەمەلایەنە تر پێی گەیشتوە و ئەو بیرەی تەواو کردوە و دایشتوە لە چەندین نوسراودا.هەر بەیەش زەر بە تەوازوعەوە دەڵێت پێویستە تەنها ناوی مارکس دابنین لە کەشف کردنی ڕاستی ئەم تەورو تەزە ئابوری و کومەڵایەتی و سیاسی یانە.جەخت لەوەش دەکاتەوە کە ئەم کەشفەی مارکس ،کە کرێکێکی لە کەشفی زیدەبایی کە ئاکامی فرەشتنی هێزی کاری کرێکارانە بە چینی بۆرژوا خێی دەبەنتەوە، بە قەد کەشفی داروین لە بواری زانستی بایەلۆژیدا گرنگو کاریگەری هەیە لە مێژووی کەمەلایەتیدا .وە دوای مەرگی مارکسیش ئەنگلز یەکەم کەس بو کە ناوی تەوری شۆشگەرانەی مارکسیزمی لینا وێک تەوری شۆشگەرانەی چینی کرێکار بە شۆشی کرێکاری وگرتنی دەسەڵات لە ڕێگای روخانی دەسەڵاتی بۆرژوازی و بنیاد نانی سۆسیالیزم و کۆمەڵگای کۆمۆنیستی ئینسانی تەواو.

بەشی دووەم: پرۆلیتارێکان و کۆمۆنیستێکان...

لە بەشی دووەمی پرۆلیتاریاو کۆمۆنیستێکاندا بە پرسیارێک دەست بە ڕونکردنەوەی ئەم هاوکێشەیە دەکەن و دەڵێن بە شێوەکی گشتی هەڵویستی کۆمۆنیستێکان بەرامبەر پرۆلیتارێکان چۆنە؟ هەر بە یەک ڕستەش وەڵامێکی سادەو ڕۆشن وێک هەڵوەستی کۆمۆنیستێکان بەرامبەر پرۆلیتارێکان دەدەنەوە دەڵێن کۆمۆنیستێکان ،کە مەبەستیان لە خەیانەو ڕێکخراو بون لە کۆمەڵەی کومونیستێکان ،کە ڕابەرانی تەوری و سیاسی وفکری یان بون ،هیچ بۆرژۆوەندی یەکی جیاوازیان لە کرێکاران نی یە. تەنها جیاوازی یەک کە هەیان بۆت لەگەڵ بەشەکانی کرێکاران وحزبە کرێکاری یەکانی تر ئەوەیە کە کۆمۆنیستێکان ڕەچاوی هەمو بۆرژۆوەندی یەکانی ئێستاو داهاتوی بزوتنەوەی کرێکاری دەکەن کە خێی لە ڕیفەرم و شۆڕشدا دەبینێتەوە تا گەیشتنی کرێکاران بە دەسەڵاتی سیاسی لە ڕێگای ڕوخانی دەسەڵاتی چینی بۆرژوازی یەوە، پاشان لە ڕیشەکێشانی شێوازی ئابوری سەرمایەداری کە بەهێی خاوەندارێتی تایبەتی ئامرازەکانی بەرهەمهێناوە کرێکاران بە بەرهەمهێنان بکرێ دەگرن بە دانی کرێیەکی کەم کە تەنها بەشی بژێوی یەکی سەرەتایی و مامڕەو مێژیان دەکاتو زێدەبایان لە وەردەگرن .ئەم زیدەبایی یەش سەرچاوەیی هەمو سودو قازانجەکان و کۆمەکێی سەرمایەکانیانو ،تەنانەت درێژەدان بە دەسەڵاتی بۆرژوازی بەهەمو دامودەزگا سەرکوتگەرەکانی یەوە. جا لەهەمان کاتدا ئەم واقعی بەرهەمهێنانە خود بەخود کرێکارانی لە شوینی کارو ژیانیان ڕێکخستوە بە تایبەتی لە ژیر یەک میچی – سقف – کارگەو شوێنی کاردا

بونەتە خاوەنی خودبەخودی هۆشیاری خەباتی ئابووری خەیان هەمیشەش مافو خواستە ئابووری یەکانیان دەخنە ڕوو.

بەڵام تا ئەو جێگایە پەیوەندی یان بە کۆمۆنیستەکانەوە یەوە ئەوەیە کە کۆمۆنیستەکان لە ڕووگای ڕووکخراوبونیانەوە هەمو بەشە پشرەوکەی کرێکاران ڕووکەدەخن لە حزبی سیاسیوهڕوەها لە ڕووکخراوەی جماوەریدا و ئامادەیان دەکەن بە شێوەش . کرێکی ئەو شارشەش بریتی یە لە هەوەشانەوەی پەیوەندی یە ئابووری و کۆمەڵایەتی یەکەی بەرژوازی کە لەسەر موڵکداری تایبەت وەستاوە.وە لە جێگایدا پەیوەندی موڵکداری گشتی جێگیر دەکەن.
خاڵی گرینگ لەم بەشەدا کە کرێکی دروشمەکەشە ئەوەیە ، کرێکاران وەک ئاماژەمان پێدا شەوەی بەرهەمهێنانی سەرمایەداری ناچاری کردون بە جۆرێک لە ڕووکخراوبون هەر بەیەش خود بەخود کرێکاران هەمیشە بیر لە زیاد کردنی کرێو باش کردنی هەلومەرجی کار کردنو بردنە سەری ئاستی گوزەرانی خەیان و ماوەمنانیان دەکەنەوە. تەنانەت خەیان لە ڕووکخراوی پیشەیی و جماوەریشدا ڕووکدەخن.

بەڵام گرینگتر لەمە بەرزکردنەوەی ئەم جۆرە لە ڕووکخراو بونەیە تا ئاستی ڕووکخراوبونی سیاسی کە کرێکەکەی ڕووکخراوبونی حزبی و حزبی کۆمۆنیستی یە .ئەمەش بە مەبەستی هەم باشتر و ئاسانترو خێراتری خواستە ئابووری و کۆمەڵایەتی یەکانیان هەم کۆتایی هێنان بە سیستەمی بەرهەمهێنانی سەرمایەداری و دەسەڵاتی بەرژوازی و گرتنە دەستی دەسەڵاتی خەیان و گەیەنی شەوازی ئابووری سەرمایە لە ڕووگای بە کۆمەڵایەتی کردنی ئامرازەکانی بەرهەمهێنان.جا بانگەوازو داخوازی و هۆشداری یەکەی کرێکارانی جیهان یەکگرن کرێکەکەی بریتی یە لەوەی کە کرێکاران بە ئەوەی پێامە مێژویی و ئینسانی یەکەیان جێبەجێ بکەن کە کۆتایی هێنان بە چەوسانەوەی ئینسانە لە لایەن ئینسانەوەو لە ڕووگای لەناو بردنی موڵکداری تایبەتی بەرژوازی و سیستەمی سەرمایەداری یەوە پێویستە حزبی سیاسی شۆڕشگێری خەیان پێکبێنن .جا هەر کەسو لایەنێکش کە زیاتر بانگشەی کۆمۆنیستی بکات ئاگەر ئاوا مانا سیاسی و حزبی یەکەی وەرنەگرێت ئەوە ئیتر لە کرێکی مارکسیزم نەگەیشتوە.

لە ڕوێکی کەوە مانیفیست پەمان دەڵێت جیاوازی نیوان شۆڕشە بەرژوازی و کرێکاری یەکسان لە کرێکدا ئەوەیە کە شارشە بەرژوازیەکان پیش ئەوەی شۆڕشە سیاسی یەکەی بکات شۆڕشە ئابووری یەکەی زەر لە سەرخە لە چەند سەدە لەوەوبەرەوە ئەنجامداوە لە دژی سیستەمی دەرەبەگی .یانی ئابووری سەرمایەداری لە هەناوی سیستەمی

ئابوری دەربەگی سەریدەرهەناوە لە ژیرەوە لە یەکو دوو سەدەی رابردووەو. بەیە شەرشە سیاسی یەکەی تەنها کاری گەینی تەنها سەرخانو دەسەاتی سیاسی یە. بەام شەرشی کرێکاری بە پێچوانەوە یەکەمجار اپەینی سیاسی دەکاتو دەسەاتی سیاسی هەمەلایەنەی بەرژوازی دەروخنیت و دەسەاتی سیاسی خێی جێگیر دەکات. تەنانەت پەویستە هەمو دەزگاکانی بەرژوازی لەناوببا تو دەسەاتو دەوەتی خێی لە جێگای دابمەزرەنێت .ئەوکاتە هەنگاو هەدەرێت بە شەرشە ئابوری یەکەی.وە لە رستەیەکدا دەیت لە شەرشە بەرژوازی یەکاندا رابردوو بەسەر داهاتودا زالە بەام لە شەرشە کرێکاری و کەمەنسیتی یەکاندا ئەوە داهاتوە زالە بەسەر رابردووداە.ئەم تیزانە ئەگەر چی لە مانیفیستدا هاتون بەام لە زەر شونی تریش بە رووەنی باسی کردون. بە تایبەتی لە یانزە تیزەکەی لەمەر فیورباخ. تیزەکانی فیورباخ اوستە رەهەندی ئینسانیان هەیە بەام لەهەمان کاتدا ناوەرۆکەکی چینایەتیان هەیە.کاتێک لە یەکێک لە تیزەکان دەیت فەیلەسوفەکانی پەشتر تەنها دونیایان لەکداوەتەوە بەام گرینگ گەینەتی.پرسیارەکە ئەویە چۆن دەگۆڕێت و کە دەیگۆڕێت.دیارە مەبەستی چینی کریکارو ەیە شەشگیرەتی یەکەتی.

بە کورتی ئەنجامگیری لەسەر گرینیگی سیاسی و ەیکخراویی چینایەتی کرێکاران و کەمەنیستەکان وەک بەشی پەشەوی کرێکاران لە پەیوەندی یان لەگەم بەشەدا ەونو ئاشکرا دیارە وەک لە تیزو دروشمەکەش کورتیان کردەتەوە کە مەبەستیان کرێکاران پیویستە لە رووی سیاسی حزبی یەوە یەکبگرن تا دەسەلاتی بەرژوا بە راپەرین بروخنن بە تەواوی و دەسەلاتو دەوەتی چینایەتی خێیان دامەزرەنن .لە یەکەم هەنگاوەشدا پیویستە ئەو دەخالە بە گرینی ریشەیی کە خودی شەرشە ئابوری یەکە دەست پێ بکەن بە بەرقەراربونی ئابوری سوسیالیستی کە هەنگاوی یەکەمە.وە جێخەت لەوە دەکەنەوە کە ئەم هەنگاوانە لە هەر وەاتیکەوە بە ووەاتیکی ترو لەهەر سەردەمەکدا ئەگەری هەیە جیاواز بیت.لەبەرئەوە سەرەتا سوسیالیزم وەک هەنگاوی یەکەمی شەشی کرێکاری دادنین هەتا هەنگاوی دووەم دەسپێدەکات کە کەمەنیزمە لەسەر بنەمای تیزە بەناوبانگەکەی تریان بەەوە دەچێت کە دەەت :لە کەمەگای کەمەنیستی تازەدا پەرەسەندنی ئازادی هەمو ئینسانێک مەرجی پەرەسەندنی ئازادی هەمو ئینسانەکانە.

هەبەت لە مانیفیستدا بەشی سەهەمیش هاتوە لەگەل کەمەیک سەرنجو تیبینی لەسەر هەویستگرتنی حزبە کەمەنیستەکان بەرامبەر حزبە ئۆپۆزیسیونەکان ئەو سەردەمە بەلام بەرچاو کردنی ئەوەی کە بەشی

یەکەمو دووەم بە درێژی و ڕوونی باسی پێگەو ڕۆڵی شۆرشگێرانەی پرۆلیتاریا و گرینگی سیاسی و ڕێکخراویی یان دەخاتە ڕوو هاوکات کاکڵەی تیورو پاکتیکی شۆرشگێرانەی مانیفیستە بۆیە ئیمەش بە پێویستمان زانی سەرنجەکانمان لەسەر ئەم دووبەشە چڕ ببەستێت. بە نیسبەت بەشی سێهەم و سەرنجو تێبینییەکانیان لەسەر شیوازی هەڵوێستی کۆمۆنیستەکان باردودۆخی ئێوساو ئیستا تێنانێت دەورانی لینینیش ئێوێندە گرنگ و هەر بۆیە وەک ئینگلز لە دوای پیشکەی شوباتی ١٨٩٣ دا ئاماژەی پێدەدات جگە لە باسە بنەمایی یەکانی کە لەو بەشەدا هاتوە زۆر شتی ناکۆکیت وەک سەرچاوەیەکی سەرەکی چاوی لێبکرێت
سەرنجی سێهەم :

ئینجامگیری یەکی کورت:

ئەگەر ئەمرۆ دوای سەدو حەفتا ساڵ لە بڵاوبونەوەی یەکەم چاپی مانیفیست بڕواودی ئەم نوسراوەیە بکەین لەگەڵ هەمو ئەو کتێبانەی، جا هەر ناوو ناونیشانێکیان هەبێت ، لەم مەژوەو نوسراون و بڵاوبونەتەوە، دەگەینە ئەو ئینجامگیری یە کە هیچ نوسراو کتێبو بڕنامەیەک وەک لەسەرەو سەبارەت بە ئینجیل و تەوراتو قورئان و..ئاماژەمان پێدا نەیان توانیوە بە ئەندازەی ئەم کتێبە بچوکە کاریگەریان هەبوبێت لەسەر کۆمەڵگای مرۆڤایەتی بە تایبەتی ڕەگای ڕەشنی ڕزگاری یەکجاری نیشاندابیت بە تیوری یەکی شۆرشگێرانەو بابەتیانە. ئەمەش بگومانە دەگەڕێتەوە بە دوو هۆکار :
یەکەم: پێگەو ڕۆڵی شۆشگێرانەی چینی کرێکار- پرۆلیتاریا – لە کۆمەڵگای مرۆڤایەتییدا کە دوا پێیامی وەرچەرخانی شۆشگێرانە بە شێوەی حەتمی کۆتوتە ئەستۆی . ئەم چینە تا کۆمەڵگای مرۆڤایەتی رزگار بکات لەهەمو شێوازێکی چەسانەوەو کۆمەڵگایەکی کۆمۆنیستی جیهانی بەدی بێنێت کە تیایدا هەروەک لەوەشدا هاتوە کە چینی کریکار لە ڕیگای شۆرشکێیەوە خۆی و بەرژوازیش لەناو دەبات ئیتر قسەیەک نامینێت لە چینە کۆمەڵایەتی یەکانو چەوسانەوە.

دووەم: ڕۆڵی مارکس لە دانانی ئەم تیۆرە شۆشگێرانەیەوەو پێی بردنی بەوێی کە تەنها پراکتیکی ئەم چینە دەتوانێت ڕێکبێتەوە لەگەڵ ئەم تیورە .چونکە تاکە چینێکە لەهەمو مەژووی کۆمەڵگاکان تا ئێستا کە تاسەر شۆشگێرەو ئەرکی کۆتایی پێهێنانی چەوسانەوەش لەسەر ئەستوی ئەم چینەیە.هەر لەڕەوشەوە تیۆرەکەی مارکس بوە تیۆری شۆرشگێرانەی ئەم چینەو ناوی مارکسیزمی لینرا کە ڕەگای ئازادیبەخشی نێک هەر کرێکاران بەڵکو هەمو مرۆڤایەتی یە.

لەم ریگایەشدا هاوڕێیەتی مارکسو ئینگلزیش بونە ئەو هاوڕێیەتی یە کە هەرگیز مەژووی مرۆڤایەتی نە بە خێوەو دیوەو نە دیبینێت. ئەمەش لەو دەسزیە هەمەلایەنەدا دەردەکەوێت کە ئینگلز بە مارکس هەیبو کە جگە لە هاوبەشی لە داهێنانو داشتنی ئەم تیۆرە بەناوبانگە ئەو هەموکات ناوی مارکسی لە پێش خێوەو داناوەو، سەرنجامیش دوای مەرگی مارکس تەنها ناوی مارکسی لکان بەم تیۆرەوەو کردی بە مارکسیزم.

موزەفەر عەبدوڵا
٢٠١٨-٢-٢١

بە بەرهەم سالح لەگەڵ سەباو و هیوا خوازیدا-2 … سمکۆ عەبدولکەریم

بەشی دووەم ….

" زیندووترین نمونەی بەگژدا چوونی سەرمایانەی دژ کیشت، ئەو شەڕە تژ بەتانەی بوو، لەگەڵ پەروانەی ئاشی (با) کەدا، چونکە لە ڕەمانی (دژکیشت)دا، ئەوەی شەڕی دەگەڵ پەروانەی ئاشی بادا دەکرد دژ کیشت بوو"
بەیە ئەوە واقعیی ژیان و سەروەیی دژ کیشتیەکانە ئەو ڕەمانیان بە نەمری هەشتۆتەوە.
هەڵبەرهەم
من دەمکۆ بەخەم باوەڕم بەوە هەناوە، کە لە تەواوی ژیاندا یەک ڕاستی و یەک هەڵە هەیە، ڕاستیەک کە دەمانگەنتە وەستگە و هەڵەیەک کە ئەگەر کەتایشمان پێنەهێنە، بە دژنیایەوە، بە هەمیشە لە پەراوێز و کەنارکان دەمانهەڵتەوە.
بەیە من هەر زوو لە کاتی خێدا وتم یەکێتی لە بەردەم یەک هەڵەو یەک ڕاستی دایە. دواتریش ئاماژەم بە ماقولترین قسەی تە کرد کە لە چاوپێکەوتنێکدا وتت: " بە خەمی ڕەوا نابینم، هەکاری لێکترازان و لەتبوونی یەکێتی بم"

بەڵام لە ئێستادا، تۆ بە پێچەوانەی ئەو قسەیت یەکێتی-یت لەوەها ئاگرێک هەر زڕ نزیک کردۆتەوە.
هەموو ئەوانەی ئاماژە بە هێزێک، یەک لە دوای یەکێکان دەکەن، لە مانای هێزێک تێناگەیشتون، وەک چۆن هەموو ئەوانەش کە باس لە هاستیەیەک لە دوای یەکێکان دەکەن، بەهەمان شێوە لە ڕوحی هاستی نەگەیشتون.
یەکێتی بە ئەزمونێکی زۆر سەختدا تێپەڕی، تا ئێرە توانیوێتی سەرسەختانە و بە باوەڕ بەخۆبوونەوە ئیدارەی ئەو قۆناغە سەختە بدات، بەوەی توانی دەست بەو ئەزموونەی هەرەمی کوردستانەوە بگرێ و لێنەگەڕێ لە یەک کاتدا نە شێوە دروست بێ و نە دوو ئیدارەیی، نە گۆڕان لەدەست بدا و نە پارتی، لە یەک کاتدا توانی ئیدارەی ململانێی ناوخۆی و دەرەوەی خۆی بدات، توانی پارسەنگی هێز هاگادات، گوێی بەوانە نەدا کە پێیان دەوتن (ئۆکاد مالکی) گوێی بەوانەش نەدا کە پێیان دەوتن (پێ پارتی) کاتێک لە ڕێککەوتن نامەی ستراتیژیان دور خستەوە بە ئەوە بووە پێوبانی بکەن، کاتێک ڕێککەوتنێکی لە گەڵ بزووتنەوەی گۆڕان پێکرا بە ئەوە بوو کۆت و بەندی بکەن، لە ئێستادا یەکێتی لە دوا قۆناغ و ساتی ئاویدیو بوونداین، دەبێ زۆر وریا بێ (یەک هێزە و یەک هاستی هەیە) ئەو هێزیەی کە تایبەتمەندی و ئەو هاستیەیەی دەربازی دەکات.
هەڤال
تۆ بڕ لەوەی بیر لە سەرکەوتن بکەیتەوە دەبێ بیر لە سەرنەکەوتن بکەیتەوە، بیرت بێ ئەوە بچێ کە هەموو ئەوەی ئینسان بیری لێدەکاتەوە ئەوە نییە کە بەدەستی دێنی، هەرگیز مەبەستم ئەوە نییە، یان پێم وابێ ئینسان تەسلیم بە قەدەر بێ.
(سەلاح نیازی) نووسەر و وەرگێڕی ناسراوی عیراقی دەڵێ: "من بە دوای سەرکەوتندا ناگەڕێم، بەڵکو لە فشەل هەنان دەترسم"
ئەمە وەک ئەو پەندە ئینگلیزیە وایە:" گەر بە تەماعەوە بازێکی گەورەتدا بێ ئەوەی سواری ئەسپێک بیت، ئەوا دەکەویتە ئەو دیوی ئەسپەکەوە"
لەسەروبەندی خۆیدا (دیگۆل) سەرکردەی دیاری فەرەنسا ئامۆژگاری (ئێندری مالرۆ) ی هاوڕێی کرد کە" بەهێدا نەچێت فەرەنسا چیدی شێشی ناوێت، سەردەمی شێشی بەسەر چووە"
بۆیە تۆ پێت وانییە سەردەمی جیابوونەوە بەسەر چووە، پێت وانییە کۆشکانی کوردستان پێویستیان بە داهێنەرێکی خەلاقی لە شێوەی (فرانکلین ڕۆزفێلت)-ی ئەمریکی و (لیون بلۆم) فەرەنسی هەیە کە لەسەردەمی قۆیرانی دارایی گەورەدا توانیان وەتەکانیان لە گەورەترین گرفتی دارایی قورتار بکەن و لێم ڕگەیەوە دەسەڵات

بگرنە دەست.
بۆگۆیەکی گفتگۆی نێوان ئەمانی (تاوان وسزای) دەستێفیسکی لەسەر خودی مرۆڤ، کە "راسکۆلنیکۆف" پاڕاوانی رەمانەکە، کە دەکرێ بەم بیرکردنەوە و دەربڕینەکانی تەعبیرێ لە خودی دەستێفسکی، مرۆڤ دابەشی سەر دوو جۆر دەکات مرۆڤ ئاسایەکان و مرۆڤ نائاسایەکان.
ئەم بۆگۆیەکی وەسفکردنی مرۆڤی نائاسایەکەیە:
"گەلێک لێو مرۆڤ نائاسایانە، ئۆگەرچی هەر بە خەسک گوڕایێلن، بە هەی هەندێک گەمەی سروشتیوە کە تەنانەت گا لێی بەبەش نییە، حەز لێوە دەکەن خەیان وا بنوێنن کە پشێوو و یاخین و قسەی تازەیان پێیە. بە تەواوی بەوایشیوە ئەم کارە دەکەن. لە کاتێکدا ئەمانە بە زەریی گوێ بەوانە نادەن کە وتەی نوێیان پێیە تەنانەت ئۆوەندە لێیان بێزارن، کە بە دواکەتووبان لە قەڵەم دەدەن. وێڕێ بە بەوای من ئەمانە مەترسیی گەورە دروست ناکەن، چونکە ئەو جۆرە کەسانە هەرگیز ناتوانن رێگەی دوور ببڕن"
هەڤاڵ
تەنگژەی سیاسی و شەی ناوخەیی ئینگلستان لە نێوان "چارلز-ی یەکەم پاشای ئەو وڵاتە و پەرلەمانی ئینگلیستان لە سالە 1642 بە 1651" کە بەسەرکەوتنی پەرلەمان بەسەر مەلیک-دا کۆتایی هات.
وای لە تەماس هەبز-ی فەیلەسوف کرد، کە پشتگیری لە دەسەاتێکی بەهێزی رەها بکات، کە بە پێچەوانەوە" جۆن لۆک" فەیلەسوفی بلیمەت باوەی وابوو دەبێت پشتگیری لە دەسەاتێکانی گەل بکرێت.
تە سەیرکە دوای 367 سالە ئەمە لە کوردستان بەهەمان تەنگژەدا تێدەپەڕین.
لەوسەردەمدا لەو چەندین بلیمەتی گەورە هەکەوتن (تەماس هەبز) پێی وابوو هەموو ئەوەی رووبدا لەسەر چەند بیرکردنەوەیەکی کەمی تاک لایەنە دروست بوو، کە هەموو ئەو ململانێ کردنانەش بە هەی لۆک تێنەگەیشتنەوە دێنە ئارا.
ئەم قسەیەی "هەبز" وەک ئەوە وایە، دوێنی لە بارەی کێشەی هەرەمی کوردستان-وە قسەی کردبێت، لەکاتێکدا ئەو بەچوونانەی هەبز بە نزیکەی 370 سالە بەر لە ئەمە دۆگمەتەوە.
بەڕاستی لۆک تێنەگەیشتن بەڕایەکی گەورەیە "هیگل" لەسەرەمرگدا وتی: (ئەو لەمن تێنەگەیشت) بەڕام ئەمەش وەک کورد هەمیشە لە هیچ تێنەگەیشتین.

جوتیاران لە هەرمی کوردستان سەرقۆخێیی خێیان لەدەست داوە… نووسینی: خاتوبەندێدیکت بەنزی

وەرگێڕانی لە فەرەنسییەوە: هەرمە حەمەخالید ئەحمەد
ماموستا لە کۆلێجی تەکنیکی کشتوکاڵی هەڵەبجە ….

بۆ خوێندنەوەی ئەم بابەتە کلیکی ئێرەبکەن ….

ئازادکردنی ساڵح موسلم چیمان لەسەر ئاوپا پێدەڵێت؟ … شەرکۆ کرمانج

دوای دەستبەسەرکردنی ساڵح موسلیم لە پراغ، پایتەختی چیک، خۆکێکی زۆر لە تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان هەڕشیان کردە سەر وەاتە ئاوپییەکانو دامودەزگاو دامەزراوەکانی. هەندێک لەوانە تووڕەیی خەمخۆریی بوو سەرچاوەی ڕەخنەو هەڕشەکانیان بەرام هەرشو ڕەخنەکانی هەندێکی دیکە هەڵوەشاوەی پاشخانی ئایدیۆلۆجی بوو جا چ ئیسلامییەکان بووبن یان چەپی توندڕەو. بەجگە لەم دوو گروپە خۆکانەکیش هەبوو لە کەم شارەزایی لە سیستەمەکانی ڕۆژئاواو ئاوپا گلەیی و هەڕشەکانی خۆیان دەکرد.
لەم کورتە بابەتە هەوڵدەدەم چوارچێوە تیوریییەکانی لیبرالیستەکان بکەم بە دیدگایەک بۆ تیشک خستنە سەر ئەم بابەتەو هەڵوەشاندنەوەی تۆگەیشتن لە سیستەمو شێوازی کارکردنی دامەزراوە دەوڵەتییەکان بخەمەڕوو.

سەرتا دەمەوێت ئەوە بڵێم کە لەماوەی چەند ڕۆژی ئابردو، بەتایبەتی لەوتەی هەڕەشەکانی تورکیا بۆ سەر عەفرین دەستیانپێکردووە بزاڤی بدەنگیی وەاتانی ڕۆژاوا هەستیپێدەکرێت. لەوکاتەوە منیش بەبۆنەما لەسەر تێگەیشتنی ئیالیستەکان بۆ سیاسەتی نێودەوڵەتی چەندجارێک باسم لە کەمبایەخیی بۆهاو ئاخلاق کردووە لە پەیوەندییە نێودەوڵەتییەکان. ئەستاش هەر پێموایە کە ئیالیستەکان تاڕادەیەکی چاک لەکەدانەوەکانیان لەو پەیوەندە ئاستە، بەدەربڕینێکی دیکە بەچوون تێگەیشتنەکانیان ڕێی تێدەچێت.

سەرەڕای ئەوە من هەمیشە پێموایە کە هیچ قوتابخانەیەکی فکریی یان تیورێک ناتوانێت هەموو دیاردەکانو یان ڕووداو پێشهاتەکان شڕحو تەفسیل بکات. هاوکات پێموایە بۆ تێگەیشتن لە هەڵسوکەوتی وەاتەکانو دامەزراوەکانیان ناتوانین بگەڕێنەوە بۆ یەک تیور، یەک بیرمەند یان یەک قوتابخانەی فکری تایبەگەین، یان هەموو دیوەکانی دیاردەکە ببینینو وەڵامی پرسیارەکانمان دەستکەوێت.

ئەو تیۆرەی کە دیاردەیەک باش ڕونەدەکاتەوە لەوانەیە بۆنکردنەوەی دیاردەیەکی دیکە کورت بێنێت. بۆنمونە، کاتێک باس لە بەدەنگی وەاتانی ڕۆژاوا دەکەین لەبەرابەر هەڕەشەکانی بۆ سەر عەفرین ئەوە تیۆری ئیالیستەکان وەڵامەکی چاکتری پێیە بۆبڕاورد لەگەڵ تیۆرەکانی دیکە. ئیالیستەکان لە حاڵەتێکی ئاوهادا بەدەنگیەکە بۆ بۆبایەخی ئاخلاقو بۆها مرۆییەکان لە پەیوەندییە نێودەوڵەتییەکان دەگەڕێنەوەو دەڵێن ئەوە بەرژەوەندییەکانە کە سەرچاوەی بۆیارو هەڵوەستی وەاتەکانە لەبەرابەر وەاتێکی دیکە.

بۆئام ئەگەر ئەوە بۆبیر خۆمان بێنینەوە کە ئیالیستەکان پێیانوایە کە دەوڵەت (state) یەک یەکەی سیاسیەو بۆ یەک دەنگو بۆ یەک ڕەنگو بۆ یەک زمان قسەدەکات ڕەفتار دەنوێنێت ئەوە لە پەیوەندە بۆ ئازادکردنی ساڵح موسلیم بۆمان دەردەکەوێت کە تیۆری ئیالیستەکان کورتدەهێنێت.
پرسیارەکە ئەوەیە کە بۆ لەچیدا تیۆری ئیالیستەکان کورت دەهێنێت؟ لە وەڵامدا دەڵێین ئەگەر دەوڵەت یەک یەکەی سیاسی بێت کەواتە هەموو دامەزراوەکانی دەبێت بۆ یەک دەنگو بۆیەک ڕەنگو بۆ یەک زمان قسەبکەنو ڕەفتار بنوێنن، هاوکات لەسەر یەک بنەما پرسەکان هەڵبسەنگێننو بۆیاری لەسەر بدەن. ئەوەش بۆ مانایەیە کە دەبوایە چیک بەرژەوەندییەکانی خۆی ڕەچاوبکردایەو لەسەر داوای تورکیا ساڵح موسلیمی نێک هەر ئازاد نەکردبا بەڵکو ئادەستی تورکیا بکردایەوە. کەچی ئەوەی بەدیکرا ئەوەبوو کە دامەزراوەی دادگا لە دەوڵەتی چیک

عەدالەتو ئاستیو بەگژی کردن بە بنەماکانی هەستنگاندنی کەیسەکە نەک بەرژەوەندیو قازانج. بەواتایەکی دیکە، دادگای چیک عەدالەتو بەگژی بە بنەما وەرگرت نەک بەرژەوەندی بایە ساڵح موسلیم ئازادکرا.

ئەمش پشتڕاستی تیوری لیبرالەکان/ئایدیالیستەکان لەمە دەوڵەت دەکات کە پێیانوایە دەوڵەت یەک یەکەی سیاسی نیە بەکو دامەزراوەکانی بگەڕانەوە بە بنەمای جیاجیا بیارەکانیان دەدن. ئەوان دەڵێن زەر جار دەوڵەت لەمیانی گفتوگۆ لەنەوان دامەزراوەکان بەبیاری خۆی دەگات. بەنمونە، وەزارەتی دەرەوەی وڵاتەکان بگشتی بەرژەوەندی نیشتیمانیی چاودەکەن لەکاتی هەستنگاندنو بیاردان کەچی دادگاکان یان وەزارەتی پەروەردە لەوانیە دادی کەمایەتی، یەکسانی، بەگژ، ئازادی هتد بکەن بە بنەمای تگەیشتنو بیارەکانیان.
لەژێر تیشکی ئەم گفتوگویانە بەمان دەردەکەوێت کە ناحاڵیبوونەک لە دنیای کوردی بە شێوازی کارکردنی دەوڵەتو دامەزراوەکانی وڵاتانی ڕۆژاوا هەیە، ئەم ناحاڵیبوون، یان بەدحاڵیبوونە، سەرچاوەی زەربەی هەرشو ڕەخنەکانی ئەو خەڵکانیە کە لە چند ڕۆژی ڕابردو لە تەڵە کەمایەتییەکان بەرچاودەکەوتن.

پەرلەگیرفانتـــــــــــاران دەنگدەرانیان شەرمەزار کرد … عەلی مەحمود محەمەد

زانیم درێ دەکەن, بەیە هەفتەی رابردوو بابەتکم بەناوی درێی هەڵوەشاندنەوەی ئیمتیازاتی پلە باڵاکان نووسی, زانیم روی حکومەت سپی دەکەنەوە, ئاخر من 9 ساڵە چاودەریان دەکەم, ئاخر من چەندین پرۆژە یاسایانم خوێندەوە و لەناو تەنکەی زبڵدا بینیمەوە, ئاخر ئەوەی زیاتر موزایەدە دەکات زەرترین پرۆژە یاسای واژە کردو و داوام ان لێیان کرد کەوا ژمارەی بانکی نادەن بە موچەی خانەنشینیەکەتان, بە ئەوەی نیاتە سەر ژمارەک , کەچی لە بری

ئەو بە گومان بکەن, بەدوای ژمارەی بانکی جواندا دەگەڕان, ئەستا دەبێت لەبەردەم دەرگای حکومەتەکە بوەستین و بپاڕێنەوە کە ئەو پرۆژە یاسایە واژە نەکات کە پەرلەگیرفانەکان دەنگیان بۆی دا, دەبێت چەند لەو 11 پەرلەمانتارانەی تەدا بێت سوێندیان بە ئینفال و هەڵەبجەو شەهیدان خوارد کە موچەو خانەنشینی دوای دەرچونیان رەت کەنەوە, ئەستا خانەنشینی خۆیان 16 جاری فەرمانبەرێکە کە 45 ساڵ خزمەتی هەیە و رەنجی جەستەیی دەدات, ئەی ئەو دایکە شەهید و منالە باوك ئینفالکراوە, کە ئەستا بە دەریایەك خوێنەوە کاکی پەرلەگیرفانی ئەفەندی بە دوو دانە درۆ خانەنشینییەکەی 10 هەندەی ئەوانە .

پێشبینیم دەکرد ئەستا ئەوان موزایەدە بەسەر حکومەتە ناعەدالەتەکەی کوردستانەوە بکەن و بڵێن نا 2 ملیۆن بە ئەستای کوردستان زۆرە , نا دوای پەرلەمانتاری لە کۆ شەڕ بەرامبەر خەڵکی کوردستان هەبێت ئەمە لەوین , نا دایکی شەهیدان سەروەری ئەمن و هەموو موچەیەك لە خوار ئەوانەوە بێت, ناو نا و هەزاران نای دی, ئەوانە ئاوا پاداشتی دەنگدەران و خەڵکی کوردستان دەدەنەوە .لە کۆتادا کەس موزایەدەی سەر شاشەمان پێ نەفرۆشتەوە , ئەگەر راستە کەن , ژمارەی بانکی مەدەن و موچەی خانەنشینی رەت بکەنەوە , ئیتر نامانەوێت جارێکی دیکە بە درۆی هاوکاری خەرخوازی هەمان خەڵتەنن .ئیتر ئەمە سستەمی پەرلەمانییەو ئەوەی ئەمە ئەمرە دەیبینین, گەلان دەیان ساڵە بینیویانە, بۆیە کە پەرلەمانتارە بینن, گیرفان و دۆلار و ئیمتیازاتو بینن.

کۆنفیدراڵیزم، کۆنفیدراڵیزمی دیمۆکراتیك و گۆڕاوای کوردستان … زاهیر باهیر

زۆرێك لە دینکان و ئایدۆلۆجییەکان لە چەپەوە بۆ ڕاستیان لە بەرانبەر گرفت و کێشەکانی کەمێک-دا وەستاونەتەوە ، بەڵام هیچ کامیان نێك هەر نەیانتوانیوە ئەو کێشانە لە بەین بەرن، بەڵکو

بارودخەکەشیان خراپتر کردوە.
لە کاتێکدا کە کۆشکان بەردەوامن و وەکو خۆیان ماونەتەوە ، هەر لەو کاتەوە گروپەکان، پارتە سیاسییەکان و تاکەکانیش بە ئایدیا و بیردۆزی جیا جیاوە هاتونەتە پێشەوە . کۆنفیدراڵیزم، یاخود کۆنفیدراڵیزمی دیمۆکراتیك ،یەکێکە لە ئایدیای چارەسەرکان .
ئایدیای فیدراسۆن و کۆنفیدراسۆن دوگۆیتەوە بە چەند چەرخێك لەمەوبەر. یەکێك لەوانەی کە زۆری لە سەر فیدراسۆن و کۆنفیدراسۆن نوسیوە جۆزیف پرۆدۆن، (1809-1865) بووە ، بەتایبەت سەبارەت بە کەنەدا و سویسرا و ئەوروپا. تەگەیشتنی ئەو بە ئەو دوو چەمکە و شیکردنەوەکانی بەیان ، تەواو جیاواز بووە لەوەی کە ئەو سەردەمە قسەی لەسەر دەکرا.

کاتێك کە ئەو چاودێریی و گۆڕانکارییەی لەدوانەکانی سەبارەت بە ئەوروپا دەکرد، تێبینی ئەوەی دەکرد کە زۆر جیاوازن لە ئایدیا و تەگەیشتنەکانی ئەو بە ئەو دوو تۆزە. پرۆدۆن سەبارەت بە لەداون و بەچونە باوەکانی ئەو سەردەمە، کەمێنتی خۆی هەبووە " ئەمەی کە ئەوان دەیڵێن وادەردەکەوێت کە ئەوان هیچ تێناگەن جگە لە هاوپەیمانێتی هەموو دەوڵەتەکانی کە لە ئێستادا لە ئەوروپادا هەن بە سەرکایەتی کۆنگریسەکی دائیم ، ئیتر دەوڵەتەکان گەورە بن یا بچوك لای ئەوان گرنگ نییە . ئەوانیش بەو مەبەستە قسەی لەسەردەکەن کە هەر دەوڵەتێک فەرمانك لە حکومەت کە پەی بکەوێت و بەی باشبێت دەگرێت بە خۆیەوە . ئەستاش کە هەر دەوڵەتێك بە گوێرەی بەی دانیشتوانەکەی و قەبارەی گەورە و بچوکی دەڤەرەکەی دەنگی لە کۆنگریس هەیە و دەنگدەدەن، دەوڵەتە بچوکەکان لەڕدا هەر بە زووبی دەخزێنە ناو دەوڵەتە گەورەکانەوە کە پەی دەوترێت کۆنفیدراسۆن تێبینی و پەیامەکەی ئەو کاتەی پرۆدۆن بە کاتی خۆشی و ئێستاش هەر ڕاستە . لە ڕاستیدا یەکێتی ئەوروپای کۆنفیدراسۆن دەزگەیەکی بیرۆکراتیانەیە و یەکگرتنی دەوڵەتەکانە و زۆریش کۆنفیدراسۆننیکی نادیمۆکراتیانەیە ، "مافی یەکگرتن و یەکێتی، هاوکاتیش مافی ئازادبوون لەبەیاردانی جیابونەوە و کشانەوە لەو یەکێتییە لە پێش هەموو شتێکەوەیە بە هەموو مافە سیاسسییەکانیەوە ، بە بێ ئەم مافانە کۆنفیدراسۆن هیچ نییە جگە لە ناوندگرایەکی مکیاجکراو نەبێت"1
باکنین و کرۆپتیکین و خڵکانی دیکەش سەبارەت بەو تۆزی سەروە نوسیویانە بەڵام کەسیان ئەوندەی مورەی بوکچین-یان(1921-2006) لەو بارەوە نانوسیوە و ئەوندەی ئەو لەم پرسدا قوڵنەبونەتەوە.

بوکچین هەر بە نوسین لەم تێزە نەدوواوە ، لە ڕاستییدا پرسی کۆنفیدراڵیزمی بە پرسی سۆشیال ئیکۆلۆجی، ناناوەندگەرایی و بەستێوە و بەوای وابووە کە بنیاتنانی شارەوانی ئازاد و ئازادیخوازانە بناغەکەیەتی . بوکچین هەر بە تەنها تئیورزان نەبووە ، ئەو لەپێناوی چەمکەکەیی و باوەیی-دا زۆر بە پەرۆش و چالاک و ماندووناس بووە. ئەو کاتانەی کە لە ژیاندا بووە ، بەتایبەت لە ساڵانی 1980 کانا لە هەوڵی ئەوەدا بووە کە تیئورەکەی بخاتە کارەوە/ پراکتیزەوە. بوکچین زۆر چالاك بووە لە بواری ئەوەی کە خەی باوەی پێی هەبووە ، ڕەخنەر و بزوێنەری ئایدیاکە بووە و خەیی بە تەرخان کردووە ، لەم بارەوە ئاوا لەسەر چالاکیکانی ئەو نوسراوە " بوکچین لە شارکانی Vermont وەکو Burlington لە هەوڵی ئەوەدا بوو کە ئایدیاکانی، پەژڕی [شارەوانی ئازادیخواز] بخاتە کار ەوە ، ئەویش بە کار و چالاکیکردن و هاوکاریی لەتەك کەمەڵە لە پارتی سەوز لە باکوری ڤێرمەنت لەگەڵ هەندەك لە پارتی سەوزی بەرلنگتن لە شارەوانی ئەوە بە سەپاندنی دیمەکراسی. بوکچین لەم چالاکیەدا بەردەوام بووە تاکو ساڵی 1990 کە لە سیاسەت خەی خانەنشین کردوە . ئایدیاکانی ئەو لە کتێبی بیناکردنەوەی کەمەدا کە لە ساڵی 1989 دا و لە کتێبی The Murray Bookchin Reader 1997 بە کورتی چەکراوەتەوە"2

لای بوکچین بنیاتنانی شارەوانی ئازاد بناخەی بنیاتنانی کۆنفیدرالیزمە، ئەتارنەتیفەکە/جەگرەوەیەکە بە دەوڵەت-نەتەوە . ئەو وای هەست دەکرد شارەوانی ئازاد بە گەیشتن بە کەمەڵەی ناچینایەتی و کەمەڵەکی ئازاد، زۆرووریە . کاتەك کە بوکچین ویستی پەڕگرەکەی شارەوانی ئازاد یاخود شارەوانی ئازادیخواز بخاتە چوارچێوەی چالاکیی ئەنارکیستەکانەوە ، ئەمە بووە هەی ناکەکی لەتەك ئەنارکیستەکانا، کە لای ئەو بەزاریەکی دروستکرد " بوکچین لە کۆتایی نەوەدەکانی چەرخی ڕابوردوودا لە ئەنارکیزم دابڕا و لە دوا وتاری ، (The Communalist Project 2003), بەدیاریکراوی باسی شارەوانی ئازادیخوازانی کرد کەپکهاتەیەکیی سەرکییە لە کۆمەنیزم، Communalism *. بوکچین بەوای وابوو کە کۆمەنیستەکان وا بەوایانە کە شارەوانی ئازادیخوازان دوو پێیام دگەیەنێت هەم بە بەدەستهێنانی کەمەڵەکی لەڕك/ ژییر هەروەها بناخەیکیشە بە دامەزرانی ئەو کەمەڵە "2

جانێت بەی-ی برادەری دێرینی بوکچین، کە نزیکەی 8 ساڵك پەکەوە ژیاون، لە کتێبی Ecology or Catastrophe سەبارەت بە گرنگی و بایاخی شارەوانییەکان و کۆنفیدراڵیزم بە بوکچین، دەڵێت " لە دیدی بوکچین – ەو شارەوانییەکان کە دیمەکراتیزە کراون هەروەها

کۆنفیدراسیۆنی شارۆانییەکان وەك جۆگرۆیەکی دەوڵەت-نەتەوەن و کۆتایی و قۆناغێکن بۆ سۆشیالیزم. بۆکچین ئایدکان و ئۆرگومێنتەکانی کە بۆ شارۆانی ئازادیخوازان، ناودەبرد، هەمووی بە کامیلی لە فۆرمی یاخود کتێبی The Rise of Urbanisation and the Decline of Citizenship [هەڵکشانی شارنشینێتی و داشکانی هاوواتییبوون] کە لە ساڵی 1986 دا بڵاوی کردەوە، خستەتە ڕوو"3 لەم بۆشایی ئەم وتارەدا هەوڵدەدەم پێناسەی چەمکی کۆنفیدراڵیزم لە دیدی بوکچین و کۆنفیدراڵیزمی دیمۆکراتیك ، کە تێزێکی عەبدوڵا ئۆجەلانە، بکەم و ئاوڕێکی خێراش لەوەی کە لە ڕۆژاوادا بەدەستهێناوە بدەمەوە.

گرچی بوکچین ئایدیا و پلانی بۆ جێبەجێکردنی تئیورێکی لە واقیعدا هەبووە، هاوکاتیش ئاوەی زۆر باش دەزانی کە مەحاڵ و خوون دەبێت لە بیناکردنی شارۆانی ئازادیخواز و کۆنفیدراڵیزم لە شار زۆبەڵاحەکانی کە هێن لەسەر بناغەی مێنتێتی و پڕۆردە و ڕۆشنبیری باو و ئاو کولتورەی کە ئێستا لێناو خەڵکدا هەیە و هەروەها بە هەی سروشتی ناوەندگرایی کەمڵی -شەوە . بوکچین دڵرکی بوە کردبوو کە دروستکردنی شارۆانی ئازادیخواز داخوازی جڵرکی جیاواز لە پڕوردە و خێپگەیاندن و ڕەکخستن، دەکات و ئاوشی دەزانی کە ناوەندگرایی یەکەکە لە ڕەگڕە سەرکیەکان . بیرکردنەوەی ئاو سەبارێت بە شارۆانی ئازایخواز ئاوا نمایشکراوە " بوکچین هەر لە ساڵی 1950 کانوە لایەنگر و پێداگربووە لەسەر دیمۆکراسی ڕاستەوخۆ یاخود ئەنجوومەنی دیمۆکراتی . ئاو سروشی لە نوسینەکانیی H.D. Kitto هەروەها Alfred Eckhard Zimmern وەرگرتووە. سەبارێت بە چەمکی کۆنفیدراسیۆنیش، بوکچین لەژێر هەژموونی بیردەزان و بیرکەرۆوانی ئانارکیستەکانی چڕخی نزدەدا بووە. ئاو شارۆانی ئازادیخوازانی بە دیدی یەتەبیانەوە لەبارەی ناناوەندگرایی [ئەتەنەمی] بە گچکەکردنەوەی شارەکان، هەروەها بە قەبارەی مرۆڤکانەوە لەشانی کەمەنتییە ئیکۆلۆجییەکانەوە و دیسانەوە بە تێزی شڕشی شارنشینیەوە، گرێداوە "2
جانێت بۆ لەگڕ ئاوەی سەرەوەدا نایتەوە. لە نامەیکیدا کە 09/12/2017 بۆی ناردوم ، ئاو هەکارکان کە هەژموونی خێیان لەسەر بوکچین داناوە ، بەم جۆرە بەمنی نوسیوە " ئاوەی کە سروشی بیرکردنەوەی بوکچینی بە کۆنفیدراسیۆن ، هێناوە جۆزیف پرۆدۆن و باکۆنین و ئاوانی دیکە نبوون ، بەکو چیرك و چالاکیی نقابەی CNT ئیسپانی (Confederation Nacional del Trabajo) لە ئیسپانیا بوو . کتێبەکەی The Spanish Anarchists تەرکیز لەسەر هەیکەلی سی ئۆن

تی وەکو کۆنفیدراسیۆنێك، دەکات . ئەو لەو کتێبەیدا لە هەوڵی خستنەڕوی ئەوەدایە کە پێچەوانەی تەماتکانی کە مارکسییەکان داوایناتە پاڵ ئانارکیستەکان بیسەلمێنێت ، کە لە ڕاستیدا ئانارکیستەکان دەتوانن خەیاڵی ڕەکبخێن، ئەوان بنیاتنانی کۆنفیدراسیۆن و دامەزراندنی قەوارەی [هەیکەلی] لە خوارەوە بە سەرەوە هەڵدەبژێرن"

وەڵامی ئەوەی کە بوکچین باوەڕی بە ناوەندگەرایی و کۆمەڵگەی ئیکۆلۆجی هەبووە ، لەگەڵ ئەوەشدا باوەڕی وا نەبووە کە ئەوەی سەرەوە بتوانرێت بەبێ کۆنفیدراڵیزم بەدەستبهێنرێت ، کە تێیدا لە ڕێگایەوە شارەوانییەکان دەتوانن یەکبگرن و هاریکاریی یەکدی بکەن بۆ هاوبەشکردنی دەرامەت و داهاتیان لە ڕێوانی خەیاندا لەسەر بناخەی بگۆڕەی پێویستییەکانی تاک و خودی کۆمەڵێتیەکان. لەگەڵ ئەوەشدا هاوکات ئەو باوەڕەی وابووە کە هەر یەکە لە شارەوانییەکانی ناو تێیدا لە کەشانی سیاسەت و کاروباری ڕۆژانا، پێویستە ئازاد بن و ئەتەنەمی خەیان هەبێت. پێناسەی بوکچین بۆ کۆنفیدراڵیزم " کۆنفیدراڵیزم لەسەرو هەموویەوە تێیدا بە ڕێکخستنی کاروباری ئیداریی شارەوانییەکان کە ئەندامەکانیان یاخود نوێنەراوەکانیان [وەفد] لە ڕێگای دیمەکراتی ڕاستەوخۆوە لە ڕێگەی ئەنجوومەنە دیمەکراتییەکانا لە شار و شارۆچکە و گوندە جیاجیاکانا و گەڕەکەکانی شار گەورەکانا،هەڵدەبژێرن . ئەندامانی ئەم لیژانەی کۆنفیدراسیۆنەکە لە شێوەیەکی زۆر توند و بە لادان لە داخوازییەکان، دەستەیشتنیان [صەلاحییەت] پەدەرێت، لە نزیکەوە چاودێریان دەکرێت. کەی پێویست بوو بانگدەکرێنەوە، بەرپرسیار دەبن لە بەرانبەر ئەنجوومەنەکانا کە دەستنیشانییان کردون یا هەیانبژارادوون بۆ ئامانجی هاوکاریی یەکگوتن و ئیدارەدانی سیاسەتەکان و کاروبارەکان کە لە لایەن خودی ئەنجوومەنەکانەوە فەرمیلە کراون"4

ووبەووبوونەوەی دروستکردنی کۆنفیدراڵیزم داخوازی دروستکردنی شارەوانی ئازادیخواز دەکات کە کار لەسەر پایە سەرەتاییەکانی وەکو ناوەندگەرایی، ئیکۆلۆجی کۆمەڵایەتی [سۆشیال ئیکۆلۆجی]، پێویستبوونەوە و فەمینیزم کە ئەرکگەلێکی زۆر گرنگن . هەر یەك لەم پایانە بەستراون بە یەکدییەوە کە هیچ کامیان بە ئەوی دیکەیان ناکرێت و کارا نابن. بوکچین ئەمەی زۆر بە باشی ڕونکردۆتەوە کە دەڵێت " قسەکردن لەسەر دروستکردنەوەی کۆمەڵ و پێویستە دیمان لەتەك دونیای سروشتیانەدا ، گوایە تەنها دەتوانرێت لە ڕێگەی ناوەندگەراییەوە یاخود لەکاڵیزمەوە یاخود خودی خۆاگریی خودئیکتیفاییەوە، هەر لە فەزای ناتەواوی چارەسەرکانا

دەمانهێنێتەوە"4 وەرای ئەمەش بوکچین پێداگریی لەسەر ئەوە دکات کە ناوەندگەرایی و خودئیکتیفایی بە تەنها مانای ئەوە ناگەیەنێت کە کارەکی دیمەکراتیانە بێت و لە توانای چارەسەرکردنی گرفتەکانی کەمەڕ-دا سەرکەووتوو بێت لە ئامانجێکدا ، هەر بەم هەکارەش بەردەوام دەبێت و دەڕوات " ئاستیەکی گرفتاویە کە دەرك بەوە نەکەین ، کە ناوەندگەرایی، خودئیکتیفایی بە تەنها خیان و لە خودی خیانا بە زەروورە بە پرسیەکی دیمەکراتی بناسین . شارە نموونەیەکەی Plato [قوتابیەکەی سوقرات و مامۆستاکەی ئەرستۆل] لە کەمارکەیدا لە ئاسستیدا وا کەشە کشرابوو کە خودئیکتیفا بێت، بەڵام خودئیکتیفابوونەکەی تەنها بە پاراستن و بەردەوامبوونی جەنگاوەرەکانی و هەروەها نوخبە فەلسەفیەکەی، بوو. بەڵاستیش ئیمکانێتی پاراستنی خودئیکتیفابوون پابەندە بە تواناوە، هەر وەکو لە بەرگرییکردنی شاری Sparta [شارەکی گەورەی یونانیە کۆنەکان] لە بەرانبەر هێرشەوونی " گەندەیدا" لە دەرەوەی کولتورەکان، دەیبینین (کە کاراکتەرەکە و دەتوانم بڵێم هەشتا لە زەر کەڵەی داخراوی ئێژەڵاتا دەردەکەوێت).

هەر بە هەمان پێوەر ناوەندگەرایی لە خودیی خیدا زەمانەتی ئەوە ناکات کە کەمەکی ئیکەلەجیمان دەداتە دەست. کەمەکی ناوەندگەرایی زەر بە ئاسانی لە شانی هیراشیەتەکی ئەوپەی ئێق و تەقدا. دەکرێت هەبێت. بەرچاوترین نموونە ئەوروپا و فیودالیزمی ئێژەڵاتە. ئیزبەندی هیراشیانەی کەمەڵایەتی کە تیایدا ئەمیرەکان و دوقەکان و بارەنیەکان لە پلە و پێگەی باڵادا نیشتوون و دانیشتوانی کەمەنتیە ناوەندگەریەکان [ئەتەنمیەکان] بەیودەبن . لەگەڵ هەموو ئێزەکمدا بە fritz Schumacher ، بچوك مەرج نیە کە جوان بێت.....ئەگەر ئەمە ستایشی ئەم کەمەنتیانە بکەین هەر لەبەر ئەوەی کە ناوەندگەرین ، یا خودئیکتیفایین یاخود بچوکن یا " تەکنەلەجیایەکی ماقوە و بەجێ " بەکاردەهێنن ئەو کاتە ئەمە ناچاردەبین کە فەرامۆشی ئەو هەکارەش بکەین کە لە ئەوی کولتورەوە وەستاو و مەنگن ، ئەمە جگە لەوەی هەر بە ئاسانیش لە لایەن دەستێژەرە دەرکیەکانەوە پاوان بکرێن "4
بوکچین کە باسی لە کەنفیدرالیزم کردووە لە ئەووی سیاسیەوە وەکو جەگرەوەیەك بە دەوڵەت-نەتەوە داینراوە. ئەو دەیزانی کە لە کاتەکدا کە دەوڵەت دەزگاو سیاسەتی خێی هەیە ، هاوکاتیش ئابووریی سەرمایەداریی لە ڕۆگای دەزگاکانیەوە وەکو هەزی سەربازیی و پلیسیی و سیخوڕیی و دەزگای دیکەی وەکو : کەنیسە و مزگەوت و بانق و دەزگە دراویەکانی دیکە و میدیا و دادگا، ئابوریەکەی لەو

ڕێگایانەوە دەسپێنێت و کۆمەڵە کۆنترۆڵ و هەیمەنە دەکات .

بوکچین باوەڕی وابوو کە کۆنفیدراڵیزم لە ڕێگای شارەوانییە ئازادیخوازەکانەوە دەبێت دژگرەکانی خۆی بخوڵقێنێ ، کۆششی سیاسەتەکانی خۆی بکێشێ، ڕۆشنبیریی و پەروەردەی خۆی بەکاربێنێ، ئابووریی خۆی دروست بکات ، تاکەکانی کۆمەڵە یاخود هاووڵاتیانی تواندار بکات . ئابەم شێوەیە بوکچین جەختی لەسەر ئەوە کردەتەوە و وتوێتی " کاتێک کۆنفیدراڵیزم وەکو مەبادیئەکانی یاخود بنەماکانی ڕێکخستنی کۆمەڵە دەگاتە ئەو پلەی پێشکەوتنی ئەو کاتەی کە خودی ئابووری کۆنفیدرەڵایز کرا [واتە کە ئابووریی ئازاد کرا لە لایەن کۆنفیدراسۆنەکەوە و خاوەندارێتی لێکرا- زاهیر] ئەویش کۆگەکانی ناوچەکە ، کارگە و کارخانەکان هەروەها ئەو پرۆژانەی کە پێویستن بە کۆمەڵە، بخرێنە ژێردەستی شارەوانییە لێکۆڵینەوە ، ئیدی ئەمە تەواوی کارەکەیە . کاتێك کە کۆمەنتیەکە بچوك یا گەورە لە تێکڕای گرێدراو و یەکگرتوودا لە تێك کۆمەنتییەکانی دیکە، دەستدەکەن بە بەڕێوەبردنی سەرچاوە ئابووریەکانی خۆیان، ئەوە ئێنجامدانی کارەکەیە"4

جێگەت بێ لە کتێبەکەیدا: The Politics of Social Economy, Libertarian Municipalism لە بەندی 11 دا بە زمانێکی ئاسانتر و پاراوتر هەوێداوە کە باشتر ئایدیاکانی بوکچین سەبارەت بەو کێشەیەی سەرەوەی ئەو، ڕونبکاتەوە و شرۆڤەیان بکات. ئەو دەڵێت " کۆنفیدراسیۆن تێکەڵەیەکە کە تیایدا چەند لایەنێکی سیاسیانە بە دروستکردنی دامەزراوەیەکی گەورەتر لە هەموویان، یەکدەگرن . وەڵای ئەوەی کە لایەنێکی گەورەتر لە پرسەی هاوپەیمانێتییانا دروستدەبێت ، بەڵام لایەنە بچووکەکان لەناو ئەو هاوپەیمانێتییەدا خەیان هەڵناوەشێننەوە و گۆڕیان گومنابێت ، بەڵکو لەبری ئەوە، ئازادیی و شوناسنامە و سەروەرێتی خەیان، گۆڕچی لەو هاوپەیمانێتییەشدان، هەر دەپارێزن."5

شتێکی ئاشکرایە و خاڵێکی سەرەکییە گەر خاڵێکی لە ڕووی ئابوورییەوە بە گەورەی پێویستییەکانیان یەکسان نەبن، ئەوە لە ڕوانگەی سیاسسیشەوە جیاوازی گەورە لە نێوانیانا دەردەکەوێت و ئەو کاتەش بەیاکادان و شۆڕشێ لە نێوانیانا سەر هەڵدەدا. هاوکاتیش ئاشکرایە کە یەکسانی ئابووریی ڕووندات ئەگەر خودی خاڵێکی خەیان کۆنترۆڵی ئابووریەیان نەکەن. ئەمەش مانای ئەوەیە کە ئابووریی بەهیچ شێوەیەك نابێت لە دەستی خاوەندارێتی تایبەتییدا بێت، یاخود لە دەستی دەوڵەتا کە ناوی خاوەندارێتی خاڵێکی/ کەرتی گشتی لێنراوە ، یا بەهاوبەشی لە دەستی خاوەندارێتی دەوڵەت و خاوەندارێتی

تایبەتدا ، ببێت، بە واتایەکی دیکە ئابووری تەکنەلۆژیا لە کەرتی گشتی و کەرتی تایبەتی . جانێت بۆکۆ لە هەمان کتێبدا Libertarian Municipalism لە بەندی 12 دا ، لە بەشی بە شارەوانیکردنی ئابووریی [Municipalaised Economy] کە تەرخانی کردووە بە ئەو جۆرە ئابووریەی کە کۆمۆنیتیەکە پێویستی جیاوازی ئەو جۆرە ئابووریە دەکات لە جۆرەکانی دیکەی ئابووریی، کە لە کۆمەڵانکدان کە لە سەر بناغەی کۆمەڵی چینایەتی خەیانیان گرتووە. ئەو دەڵێت :

" شارەوانی ئازادیخوازان گرنگی بە فۆرمێك لە خاوەندارێتی گشتی دەدات ، کە لە ڕاستیدا گشتییە. سیاسەتی ئابوریانەی شارەوانی ئازادیخوازان، پشتیاری جۆرێك لە ئابووریی دەکات کە نە خاوەندارێتی تایبەتی لەدەکرێت ، نە پارچە پارچە پارچەش دەکرێت بە هەرەوزییە گچکەکان و نە خەماڵیکردنیش دەبێت، بەڵکو ئابوورییەکە، کە شارەوانیانە [واتە ئازادکراوە – زاهیر] کراوە و خراوەتە ژێر دەسەڵاتی کۆمۆنیتیەکەوە "خاوەندارێتی گشتی" و هەر لە لایەن ئۆیشەوە کۆنترۆڵدەکرێت."
" ئەم بەشارەوانیکردنەی ئابووریی [ئازادکردنی ئابووریی – زاهیر] یانی " خاوەندارێتی" و بەڕێوەبردنی ئابوورییەکە لە لایەن هاووڵاتیانی کۆمۆنیتیەکەوە، موڵکەکان بە هەردك جۆرییەوە: زەوی و کارگەکانەوە، چی دی موڵکی تایبەتیی نابن و خاوەندارێتی تایبەتییان لە ناکرێت بەڵکو دەخرێنە ژێر دەسەڵاتی تەواوی هاووڵاتیان لە ئەنجوومەنەکانیانا. لەم بارەدا هاووڵاتیان بە کۆمۆ ، هەموان، " خاوەندارن" بە سەرچاوەکانی سامانی ئابووریی کۆمۆنیتیەکانیان و خۆیان فۆرمیلەیان دەکەنەوە و ڕێزامەندی لەسەر سیاسەتی ئابووریی بە کۆمۆنیتیەکە، دەدرێت. ئەوە ئەوانەن نەك بیرۆکراتەکان و سەرمایەدارەکان، کە سەبارەت بە ژیانی ئابووریی ، بڕیارەکان دەدەن..... لە کۆمۆنەکی ماقوڵی/ ژیریی ئەنارکیستیدا نایەکسانی ئابووریانە لە ڕێگای گۆڕانەوەی سامان ، موڵکییەتی تایبەتی و هەروەها ئامرازەکانی بەرهەمهێنان بە شارەوانی، لەناودەچێت، بەهەی بە شارەوانیکردنی ئابوورییەوە، [ئازادکردنی ئابوورییەوە زاهیر] سەرچاوەکانی سامانی چینی خاوەندار لە لایەن خەڵکانی ئاساییەوە دەستی بەسەردا دەگیرێت و دەخرێتە ژێر چنگی کۆمۆنیتیەکەوە تاکو بە بەرژەوندی هەموان بەکاربهێنرێت. "5

چەمکی کۆنفیدرالیزمی دیمۆکراتیك:

عەبدوڵا ئۆجەلان سەرکردەی پارتی کرێکارانی کوردستان ، پەکەکە، پێش

سەردەمی بەندکرنی و لەسەردەمی بەندیی-دا بیری لە بزوتنەوەی پەکەکە و لەکدانەوەی بە کردووە ، هەروەها شیکردنەوەی بە هەرسهێنانی شورەویی ئەو کاتەو بلەکی وەاتانی کەمانیستی لە ڕۆژهەڵاتا، کردووە. هاوکاتیش ئەزموون و ئایدەلەجی هەر هەموو پارتە کەمانیستەکانی لە جیهاندا لە گەڵ یەکدیدا بەتایبەت ئەوانەی خەرهەڵاتی ناوین بەیەکەوە گرێدراتەوە و شاهیدی دەستکەوتەکانیان بوو، کە لە زەمینەی واقیعدا ، هەموو شتەك بوو جگە لەوەی کە ئەوان بانگەشەیان بە دەکرد. لەگەڵ هەموو ئەمانەدا خائاشناکردنی بوو بە ئایدیاکانی گەلانی ئەجەلان لەبەندیخانەدا خۆئاشناکردنی بوو بە ئایدیاکانی موراڵی بوکچین . ئەجەلان لە ڕۆگای پارەزەرکەیەوە چەند جارێك نامەی بۆ بوکچین ناردوە تاکو لە ئایدیاکانی ئەو باشتر تێبگات بۆ ئەوەی لەگەڵ چەمکەکانی پەکەکەدا بیانگرێتە بەرچاو، بەڵام بوکچین لە کاتایی ژیانی و لەسەر پێخەفی مردن، بووە، هەر لەبەر ئەوەش نەیتانیوە بچێتە گفتوگۆیەکی زەر جددیەوە نە بە پەیام و نە بە نوسین .

لەسەرەتای ئەم چەرخەدا ئەجەلان بە تەواویی تێگەیشت کە پرۆژەکەی بوکچین سەبارەت بەئەنجومەنەکانی هاووڵاتیان و پرسی کەنفیدراڵیزم، دروستترین چارەسەرن بە هەموو نەتەوەکان و کەمایەتییە نەتەوەییەکان کە لە وەاتانی ناوچەکەدا دەژین. دوای ئەم تێگەیشتنە ، ئەجەلان ئایدیای دەوڵەت-نەتەوەی ڕەتکردەوە. لە ڕاستیدا ئەو ئەستا باوەی وایە دەوڵەت-نەتەوە ڕەگەوێشەی گرفتەکانە زیاتر لەوەی کە چارەسەربەت ، ئەو وای دەبینەت کە ئەوە دەوڵەت-نەتەوەیە کە تا ئێستاش کارەسات بە خەڵك دەهێنەت. دەنوسەت "ئەگەر دەوڵەت-نەتەوە بەبەپشتی سەرمایەداریی مەدەرن بەت ، بە دڵنیاییەوە قۆفەسکە بە کەمەڵە سروشتییەکە.....دەوڵەت-نەتەوە لەژەر ناوی کاپیتاڵیزم-دا کۆیکرنەی/ ماڵیکردنی کەمەڵ دەکات و کەمانێتییەکە لە سروشتە بناغەییەکانی نەیار/ غەریب دەکات"6
ئەجەلان باوەی وایە نەك هەر نەتەوەکان ئایندەیان لەژەر سایەی دەوڵەت-نەتەوەدا نییە ، بەڵکو تاکەکانیش – هاووڵاتیان- ئایندەیان نییە مەگەر خەیان لەتەك جەرەك لە مەدەرنیتی کەمەڵ-دا بگونجێنن " هاووڵاتیبوون لەسایەیدا [سایەی دەوڵەت-نەتەوە -زاهیر] هیچ پەناسەیەکی نییە بەڵکو هوودانی گەلانکاریەکە لە خاوەندارێتی تایبەتی کەیلایەتییەوە بە کەیلایەتی دەوڵەت"6
ئەجەلان دەیزانی کە ێشەی گرفتەکان لە گەلەك کەمەڵدا ، وەکو کەمەڵی کوردیی، بەتایبەتی لەو ناوچەیەی کە لەوەی هاتووە، کامانێن. لای ئەجەلان تەنها ئەوە بەس نەبوو کە بە تەنها دەوڵەت-

نەتەوە ڕەتبکاتەوە ، ئەو باوەڕەی وایە لەتەك ئەوشدا خەڵکی دەبێت تەرکیز بکاتە سەر گرفتکی سەرکی دیکە کە لە کۆمەڵدا بە ماوەیکی دوورو درێژ هەیە، کە پرسی ژنانە. ئۆجەلان زۆری لەسەر کۆمەڵی کۆن [قەدیم] خوێندەتەوە ، هەر لەکاتی یەکەم مەدەنیەتەوە پێش 10 هەزار ساڵ هەروەها ڕۆڵی ژنان لەو کۆمەڵانەدا هەر لەو سەردەمانەوە . بۆ خوێندنەوە قوڵە، ئەو دەرکی بەوە کرد کە کەهموو پرسەکان، کێشەکان هەر لە دووڕەت-نەتەوەوە لە ڕۆگای چەوساندنەوە و بەکارهێنان و کۆیلەکردنەوە تا دەگاتە کێشەی ژنان و یەکسانی جێندەیی زەر بە تۆندی بە یەکدیەوە گرێدراونەتەوە هەر لەبەر ئەوەش ناتوانرێن بەجیا چارەسەربکرێن. لە ئاستیدا ئۆجەلان وابیردەکاتەوە کە چەوساندنەوە و بەکارهێنان لە کۆیلەکردن و سەرکوتکردنی ژنانەوە دەستپێدەکات " بۆیە کۆیلەکردنی ژنان هیچ کام لە جۆرەکانی دیکەی کۆیلایەتی نایەتەوانی بوونی هەبێت ، ئیتر لە بردەوامبوون و گێشکردنی خودی کۆیلایەتی بگرێ….بۆیە سەرکوتکردنی ژنان سەرچەمی کۆمەڵگە مەحاڵ بوو یاخود پێشبینی نەدەکرا"6

ئۆجەلان زەر بە جددی کێشەی ژنانی وەرگرتووە تا ئەو ڕادەیەی وای بیردەکردەوە کە ژنان نەتەوەیکی کۆیلەنایزکراون. چەمکەکانی ئەو سەبارەت بە ژنان ئەو ڕاستییە دەردەخەن کە ئەو چەند پەرەشی پرسی ژنانە، جێختکردنەوەی لەسەر بەشداریکردنی ژنان لە یەکەم تێگەیشتن و هەنگاونانی خەباتکردنا بە چارەسەرکردنی گرفتکانیان و هەروەها سەراپای گرفتکانی کۆمەڵیش، بناغەیین. ئۆجەلان بە کۆتواریی کاری لەسەر ئەمە کردووە کاتێك کە لە شاخ بووە توانیوێتی زەرەك لە ژنان تەکۆڵاوی بزوتنەوەی پەکەکە بکات، نەك هەر لە کورد ، تەنانەت لە غەیرە کوردیش . بە تێپەڕبوونی زەمەن ئۆجەلان زیاتر لە ڕۆڵی ژنان ئاگابووەوە ، نەك هەر بە تەنها لە جەنگینیانا بە چەك دژی دووڕەت ، بەڵکو جەنگینیان دژ بە دووڕەت لە ڕۆگای جیاوازەوە بە دروستکردنی کۆمەڵکی نوێ لەسەر بناغەی کۆنفیدراڵیزمی دیمەکراتیك " کۆنفیدراڵیزمی دیمەکراتیك بە کوردستان دووڕەت-نەتەوە نییە ،…… بەڵکو سیستەمکی دیمەکراتیانەی خەڵکیە بە بێ دووڕەت"6

بۆچی ئۆجەلان ئەوەندە پەداگریی لەسەر کۆنفیدراڵیزمی دیمەکراتیك کردووە؟ پێناسەی ئۆجەلان بە ئەو چەمکە چییە؟

ئۆجەلان لە شوێنکدا پێناسەی کۆنفیدراڵیزمی دیمەکراتیکی لە چەند وشەیکدا کورتکردەتەوە " دیمەکراسیی ، ئیکۆلۆجیی ، کۆمەڵی ئازادیی جێندەیی… یاخود دیمەکراسی بێ بێ دەوڵەت" 7

ئەو باوەڕەی وایە سەرمایەداریی لە سەر 3 پایە دروستبووە و خەی

گرتوو: سەرمایەداریی مەدیرین، دەوڵەت-نەتەوە، پیشەسازییبوون [پیشەسازیکردنی وڵات – زاهیر]. ئەو باوەڕەی وایە کە خەڵکی خۆیان دەتوانن ئەمانە واتە ئەو 3 پایەیە بە " دیمەکراسی مەدیرانانە، نەتەوەی دیمەکراسی، ئابووریی کەمونانە [بە هاوبەشیکردنی ئابووریی – زاهیر] لەتەك پیشەسازی ئیکۆلۆجیانە [وڵات ئیکۆلۆجیانە پیشەسازی بکرێت – زاهیر]" 7 جێگا بگرنەوە.

ئایدیای کۆنفیدرالیزمی دیمەکراتیك لای ئۆجەلان خەڵکخستنی خودی خەڵکی خۆیەتی بۆ بەدەستهێنان و بەڕێوەبردنی خۆی. ئەو ئەم پلانە بە کاری خەڵکە هەشووەوتەکەی خوارەوە دەبینێ کە لە هێگای دەستەجەمعییەوە، بەیارمەتی کەسبارێت بە کاروبارەکانیان لە لایەن خۆیانەوە دەدرێت ، نەك لە دارەوەی خۆیان، ئەویش لە هێگای دیمەکراتی ئاستوخوەوە کە لەوەدا کۆنترۆڵکردنی دەوڵەت یاخود هەر ئیدارەیەکی دیکەی پاوانخواز هەتدەکاتەوە. ئەو نوسیوەتی " کۆنفیدرالیزمی دیمەکراتیك نموونەیەکی واقیعیانەیە بۆ خەڵکانی سەرکوتکراو. کۆنفیدرالیزمی دیمەکراتیك مەدەلێکی کەمایەتی دەوڵەت-نەتەوە نییە. لە لایەن دەوڵەتەوە کۆنترۆڵ ناکرێت. هاوکاتیش کۆنفیدرالیزمی دیمەکراتیک بە کوڵتورکردنی هەکخستنی پشنیارکراوی نەتەوەی دیمەکراسییە. کۆنفیدرالیزمی دیمەکراتیك لەسەر بناغەی بەشداریکردنی جەماوەر ، پرسەی بەیادانکانە کە کەمەنتیەکان دێدەن"6 ئۆجەلان بەردەوام دەبێت لەسەر قسەکانی و دەڵێت " [کۆنفیدرالیزمی دیمەکراتیك] .. دەتوانترێت بە ئیدارەیەکی سیاسی نادەوڵەت یاخود دیمەکراسی بە بە دەوڵەت ناوزەد بکرێت. پرسەی بەیاردانی دیمەکراسییانە نابێت چەواشەیی دروستبکات لەتەك ئەو پرسانەی کە ناسراون بە دیمەکراسی لەلایەن ئیدارە کەمایەتییەکانەوە. ئیدارەی دەوڵەتکان تەنها ئیدارەی دەوڵەتین بەڵام دیممەکراسییەت، فرمانڕەوایی دەکات. دەوڵەتکان لەسەر بناخەی دەستەڵات/ هێز دامەزراون ، بەڵام دیمەکراسی لەسەر بناغەی بەیاری هەرەوزی / بەکۆمەڵی کە هەموویان لەسەری هەکەکەوتون و ێیکن، بنیاتنراوە"6 تائێستا پێناسە و دیدی کۆنفیدرالیزم لە لایەن بوکچینەوە و هەروەها پێناسە و ڕوانگەی ئۆجەلان-یشم سەبارەت بە کۆنفیدرالیزمی دیمەکراتیك، باس کردووە. ئێستاش با بزانیین چ وەکچونێك و جیاوازییەك لە نێوانی ئەم دوو چەمکەداو هەروەها لە دیدی ئەم دوو کەسەدا هەیە؟ . بەڵای من هەردوو تێزەکە و دید و ڕوانگەی بوکچین و ئۆجەلان زۆر نزیکی و وەکجوون، هاوبەش دەکەن. هەنگە ئەوان هەردوکیان دوو چەمکی جیاوازیان بۆ تێزەکانیان هەبێزاردبێت ، بەڵام مانا و ئامانج لای هەردووکیان یەکە.

چەند جیاوازییەکی لاوەکی لە نەوانیئانا هەیە وەکو ئەوەی ئەجەلان کەنفیدراڵیزم-ی کردووە بە کەنفیدراڵیزمی دیمەکراتیك. هەروەها لە بری بەکارهێنانی شارەوانییە ئازادیخوازەکان ئەجەلان ناوی جیا جیای بە ئەو ئیدارانە هەبەژاردووە وەکو ئەوانەی کە لە ڕۆژاوادا پیادەکراون. ئەوەندەی من ئەجەلانم خوێندبێتەوە ئەوە تێگەیشتوم تیئۆرەکەی – کەنفیدراڵیزمی دیمەکراتیك- وەکو چارەسەرێك بە بەیەکادانەکان و گرفتکانی نێوان نەتەوەکان و کەمایەتییە نەتەوەکانە تایبەتن بەو ناوچەیەی کە ئەو سەری لێوەدەرهێناوە . بەڵام بوکچین زیاتر لە ئەجەلان ڕۆیشتووە و باوەڕی وایە کەنفیدراڵیزم چارەسەرە بە سەرجەمی مرۆڤایەتی و ڕێگایە بە کۆتایهێنان بە پاوانخوازیی سەرمایەداریی لە هەموو لایەکەوە. لەبەر ئەمەش کەنفیدراڵیزم لای بوکچین چارەسەرە بە گرفت و کێشەکانی خەڵکی کە لە جیهانداڕووبەڕووی دەبنەوە نەك هەر بە تەنها لە ناوچەیەکدا یاخود لە چەند وڵاتێکدا.

جیاوازییەکی دیکەش هەیە . ئەجەلان لە شیکردنەوە و توێژینەوەکەی بە مۆژوی مەدەنیانەی مرۆڤ، چەوساندنەوە و کۆیلایەتی، ئەو باوەڕەی وایە کە کۆیلایەتی لە کۆیلەکردنی ژنانەوە دەستی پێکردووە و هیراشییەتیش لە پاوانخوازیی پیاوانەوە بە ژنان دستی پێکردووە ، گەر چی لە شوێنکی دیکەدا لەگەڵ بوکچین-دا دەتەوە کە دەڵێت " من بە بڕدەوامی ئەوەم خستۆتە ڕوو کە کەمەڵی باوکسالاریی لە " شامان" [شامان پیاوانی ریشچڕم و دەماستی خاوەن کەسایەتی بوون – زاهیر] شێخ بۆتەمانە خاوەن ئەزمونکان ، سەرکردە سەربازییەکان، بووە. ڕێنگە کارکی ژیرانە بێت ئاوەڵك لە بنەما نمووندییەکان بە کەمەڵکی نوێ لەناو ئەم جۆرە گێشکردنەدا بدینەوە لێشانی " کەمەڵکی نوێ"وە کە مەبەستمانە تاکو بزانین کە بارودۆخك هەبووە بە سەرهەڵدانی سیستەمی هیراشی/قوچکەیی لەناو خەڵکانا. بەم شێوەیە دابەشبوونە زڕوورییەکە گەیشتە دواکۆشی، ئەمەش لە کاتێکدا کە سیستەمی هیراشی تێشنەی بە فەرمیلکردنی / پێکهێنانی چینکی سابیت و هەروەها ڕێکخراوی شێوە دەوڵەتی ، کرد"8
پرسی سیستەمی هیراشیی/ قوچکەیی ڕەحی تئیورەکەی ئەجەلانە وەکو شارەوانی ئازادیخوازان بە بوکچین، گەرچی هەردووکییان هیراشییەت بە بە بناغەی کەمەڵی چینایەتی دەزانن . ئاشکرایە کە بوکچین زۆر قوڵتر لە ئەجەلان لە کێشەی هیراشی و کەمەڵی هیراشیانە ڕۆچووە، زیاتر و قوڵتر لە ئەجەلان سەبارەت بەوەی کە چۆن پاوانخوازیی لە نێو سەرانی خەڵکان و ، سەرانی خەزان و بەتەمانکان و هەروەها لە پاوانکردنی ژنان لە لایەن پیاوانەوە ، پێش کەمەڵی چیانیەتی، بوونی

هبووە. " بە گوترەی کارل ماركس " یەكاسانییەكانی نێو كۆمەڵە سەرەتاییەكان " بە گشتكردنی چینە كۆمەڵایەتییەكانەوە هەرسی هێنا، كە لەوەدا ئەوانەی كە خاوەنی سامان و موڵك بوون هێزی كاری ئەوانیان بەكارهێناوە كە هیچیان نەبووە. بەڵام بە تێپەڕینی مێژوی هاوچەرخ ، بوكچین ئەوە تێگەیشت كە شیكرردنەوەی چین بە تەنها لە خێدا شرۆڤەی تەواوی چەوساندنەوەی كۆمەڵایەتی ناكات. كەتاییهێنان بە كۆمەڵی چینایەتی پێوەندی نێوانی باڵادەستان و ژێردەستان چارەسەرناكات ..... بوكچین پەداگریی لەسەر زرووری نەهەڵانی نەك بە تەنها چینەكانی نێو كۆمەڵە بەڵكو هیراشییەتی نێو كۆمەڵیش ، كردووە... هیراشیەت و پاوانخوازیی[هێمەن] لە دیدی بوكچینەوە لە ڕوی مێژویەوە پایەی داپەسین و سەركوتكردن بووە و هەر لەوەوە پێوەدنیەكانی چینایەتی بناغەیان گرتووە"9
لەگەڵ ئەو شرۆڤەیەی كە لە وكچوون و جیاوازیەكانی نێوان بوكچین و ئەجەلان كردوە، جانەت بڵە باوەڕی وایە كە تیئورەكەی ئەجەلان زەر یان كەم هەمان ئەوەی بوكچینە و ئەجەلان تیئورەكەی بوكچینی خستەتە كارەوە . لەیەكەك لە بەنەكانا ئەو دەڵێت " من وا بیردەكەمەوە كەبوكچین ساوایەكی بووە و ئەجەلانیش كردویەتی بە منداڵەك"10 ئەو لەسەر قسەكانی بەردەوامدبەت و دەڵێت " ئەجەلان هەندەك لە مەدەلە ئەریجانەكەی[ئەسی] بوكچینی گەیوە. بوكچین ئەنارکست بووە بەو شێوەیە ئەو دژی هەموو جۆرەكانی هیراشی بووە هەر لە : هیراشی نەژادیی، جێندەیی، سێكسی پاوانخوازیی لە لایەن دەوڵەتەوە تا دەگاتە پێوەندییە شەخسییەكان. مستەر ئەجەلان جەخت لەسەر هیراشی جیندەیی و گرنگیی ئازادی ژنان دەكات. ئەوەش یەكەك لە گەورەترین گەڵانی تئیوریی كە من بزانم "10
سەرەڕای ئەم لەكچوون و جیاوازیانە ، بەڵای من جیاوازییەكی دیكەی گەورە لە نێوانی دیدی بوكچین و ئەجەلاندا هەیە . بوكچین باوەڕی وایە دروستكردنی شارەوانییە ئازادیخوازەكان بناغەی بنیاتنانی كۆنفیدرالیزمە.

دروستكردنی كۆنفیدرالیزمیش بە تەواوی بەندە و متمانە دەكاتە سەر پەروەردە و پەگیاندن ، ڕێكخستن و بەشداریكردنی خەڵكی. ئەجەلانیش باوەڕی وایە ئەو بەشداریكردنە كاری خودیی خەڵكی خۆیەتی و دەبەت لە ڕێگای كەبونەوەی جەماوەریی/ ئەنجوومەنەكانەوە بەت بە لەدوان و گفتوگۆكردنی پرسە هەنووكییەكان و ئەوانشی كە پێوەندییان بە بارودۆخەكەوە هەیە ، بیارکانیش دەبەت بە كۆمەڵ/ هەرەوزیانە بدرێن. بە بەیكردنی ئەمش ئەو پشنیاری ئامرازی دیمەكراسی ئاستوخە و چالاكی ئاستوخە دەكات.

گەرچی لای ئەجەلان ئامانج هەر هەمان ئامانجی بوکچینە وەکو پێشتر خستمە پێشچاو، بەڵام ڕێگای گەیشتن بە قۆناغەکە لە لایەنکەوە یاخود لانی کەم ئەوەی کە لە ڕاژاوا و لە باکور دەتوانین بیبینین ، جیاوازە. تاکو ئەم چرکەیە ئەجەلان سەرۆك و ڕابەری پەکەکەیە و سەرۆك و ڕابەری ڕەحیی کوردانی باکور و ڕاژاوایە و هەروەها زۆرێك لە کوردانی باشور و ڕۆژهەڵاتیش . ئەوە ڕاستیە کە ئەجەلان پەیوەندی بە حیزبەکەی و خەڵکەکەیەوە کردووە کاتێ کە لە بەندیخانەوە دەیتوانی بیکا . ئەو هەوڵی زۆریدا بۆ ڕازیکردنیان بۆ گۆڕانی پەکەکە بۆ بزووتنەوەیەکی کەمڵایەتی. بەرەنجامی ئەوەش لێدوان و گفتوگۆیەکی زۆری لە ساڵی 2012 وە خستەوە، دوای ئەوەش سەبارەت بە ئایدیای ڕێکخستنەوەی دەوڵەت-نەتەوە ، پابەندبوون بە ئاگربەستیەوە ، هەروەها گفتوگۆکردن دەربارەی ئۆتارکیزم . لەگەڵ ئەوەشدا پەکەکە نەگەڕا بەوەی کە ئەمە و ڕێنگە ئەجەلانیش، دەیویست. کاتێك کە پەیوەندی نێوانی ئەجەلان و دەرەوەی لە مانگی نیسانی 2015 دا بڕا و بارودۆخێکی نوێ لە باکوردا بۆ هێزی هەڵواو فاشیانەی دەوڵەتی تورکیاوە نێك هەر بە سەر پەکەکە بەڵکو هەموو کورد لەوە، پەکەکە زیاتر میلیتەرایز / عەسکەرتاریی بوو ، لەبەر ئەمەش بۆ پەکەکە گرنگتر بوو بایاخ بەبەرپەرچدانەوەی دەوڵەت بدات تاکو بەردەوامبوون لەسەر پرۆژەکەی پێشتری. لە ڕاژاواش زۆر یا کەم هەمان شت ڕوویدا، بەڵام لەوە لابەری شۆڕ بۆ سوپای ئاسایش ناچارکرا بەوەی کە بەرگریی لە کۆبانی و شوێنەکانی دیکە بکات لە بەرانبەر داعش دا** جێگای گومان نییە کە لەسەردەمی شۆڕ لە هەر وڵاتێکدا، بزووتنەوەی کەمڵایەتی/ جەماوەریی لاواز دەبێت و بزووتنەوەی سەربازیی بەهێزتر . هەر بۆ شۆڕیش لە باکور و ڕاژاواشدا پەکەکە و پێدەڵێن لەسەر حسابی بزووتنەوە جەماوەرییەکە زیاتر بەهێز بوون.

ئالیرەوە من دەرنجامی ئەوە دەکەم کە لە باکور و ڕاژاوادا جوتێك حیزبی هیراشی بۆ زەبتوڕەبت لە پشتەوەی دروستکردنی کانفیدراڵیزمی دیمۆکراتیکن لە هەردوو کوردستانا . هەر بۆ هێیانەی سەرەوە ئەمانە ئەو پارتیانەن کە بەیارە گرنگ و گۆڕکان دەدەن ، پلان دەکەن، کۆشەی سیاسەت دەکشن و گفتوگۆ و سازش لەگەڵ دوژمنانیان و دەوڵەتکانا دەکەن ، هەر ئەمانن کە بەیاری شۆڕ و ئاشتی دەدن. بە دنیاییەوە ئامانەش کۆشۆ و پرسی زۆر گەورەن کە داهاتوی کەمڵی ڕاژاوا و باکوریی پەوە بەندە. بەداخەوە و بە بەدبەختیی، پارتە سیاسییەکانن کە ئەم بەیارانە دەدەن لەبەری خودی خەڵکەکە لە کابونەوە و ئەنجوومەنەکانی خەیانا لە ڕێگای چالاکی ڕاستوخۆوە.

لای بوکچین هەکار و ئەرکی دروستکردنی شارەوانییە ئازادایخوازەکان و کۆنفیدراڵیزمی کاری خەڵکەکەیە یاخود "هاووڵاتیانە" وەکو ئەو ناوی خەڵکی بە هاووڵاتیان دەبات، بەڵام لای ئەجەلان و پەکەکە لانی کەم لە حاڵی حازردا، ئەرك و ئامانجی پارتە سیاسییەکانە.
لە بەشی کۆتایی ئەم وتارەدا پرسیارەك دەتە پێشەوە. ئایا ئەوەی کە لە ڕۆژاوادا هەیە لە ئستادا کۆنفیدراڵیزمی دیمەکراتیکە ؟
وەڵامی ئەم پرسیارە یەکجار قورسە بە من چونکە من لە وەرگرتنی زانیارییەکانما تەنها متمانەم کردەتە سەر ئەوەی کە لەسەر ڕۆژاوا دەستم دەکەوێت، ئەویش دووکەوتنی دەنگوباس و هەواڵە لە ڕادۆ و تیڤی ، ماڵپەڕەکان ، سۆشیاڵ میدیا بەتایبەتی فەیسبوك و چوونە کۆبونەوەکانە.
بە وەڵامدانەوەی ئەم پرسیارە و تێگەیشتن لە هەموو لایەنەکانی کە پەیوەندی بە ئایندەی ڕۆژاوایە پێویستم بە کردنی چەند توێژینەوەیەکی بنەڕەتی هەیە . ئەم کارەش چونە شار و شارچکە و گوندەکانی ڕۆژاوایە ، قسەکردنە و دیمانەکردنی خەڵکەکی زۆرە لە زۆربەی مەیدانەکان و لە پلە و پایە جیاوازەکانی هەموو کەرتەکی کۆمەڵەی ڕۆژاوادا. بینینی کۆمونەکانە و بەشداریکردنی کۆبونەوەکانیانە و دووکەوتنی بریارەکانیانە . بینینی هەڵوێستەکان و شیکردنەوەی هاوسەنگی هێز و دەسەڵاتەکانە لە نێوانی بزوتنەوەی تێقدەم و پێدەڕ و هەڕوەها لە نێوانی ئەوان و ئیدارەی خۆبەڕێوەبەریی، خەسڵەتێکە لەگەڵ کردنی زۆر کاری تر.

هەمووەمان تێبینی ئەوەمان کردووە کە زۆرێك نوسراو لەسەر کۆنفیدراڵیزمی دیمەکراتیك لە ڕۆژاوادا ، هەیە. زۆربەی زۆری ئەم نوسینانە پێزەتیڤانە و هاوپشتیانەیە بە ڕۆژاوا، هەمووێان یەکدەگرنەوە کە کۆنفیدراڵیزمی دیمەکراتیك لەوە دروست بووە یاخود لە دروستبوونداید.
بە بروای من گرفتی سەرەکی زۆربەی ئەو نوسینانە پەراوێزخستنی شتە سەرەکییەکانیانە ، هۆوداوەکانە لە بەرانبەر ڕۆژ و هەژموونی پێدەدا کە تا ڕادەیەك لەیاد کراون. هاوڕێیانەك کە ئەم نوسینانەیان نوسیوە یاخود لەبیریان کردووە یا نەیان ویستووە ئەوە بڵێن کە دروستکردنی کۆنفیدراڵیزم و کۆنفیدراڵیزمی دیمەکراتیك ئەرکی ئەنارکیستەکانە. ئەنارکیستەکانن نەك پارتە سیاسییەکان کە دەبێت بەشداری بکەن و لە ڕۆگای بزوتنەوە جەماوەرییەکەوە لە پرۆسەی دروستکردنی کۆنفیدراڵیزم، کۆنفیدراڵیزمی دیمەکراتیکەوە بگەڕێن چونکە هەندەك کەشەو پرس دەنە پێشەوە کە دەبێت لە ڕۆگای شارەوانی ئازادیخوازەوە کە بناغەی کۆمەڵی ئازادە، لابەلابکرێتەوە.

بوکچین دەنوسێت " پێش سەردەمی کۆمۆنی چینایەتی " گۆرچی ناکرێت ئیمە کۆنفیدراڵیزمی دیمۆکراتیك (یاخود کۆمۆنیلیزم) ببینین کە پێویست بە ئەنارکیزمەوە نەبێت چونکە ئەوان [ئەنارکیستەکان – زاهیر] زۆر بە دووی تراديسۆنی ئەنارکیزمی کلاسیکییەوەن "4 .

لە پرسی ڕۆژاوادا زۆر پرسیار هەیە کە بکرێت زۆرکێش لە کێشە یەکلاییەنەکراوەکان هەن، کە دەبێت قسەیان لەسەر بکرێت. وەکو : ئایا هەموو کەسێك ئازادە لە بەشداریکردن لە سیاسەتا و بەشداریکردن لە کۆبونەوەکانا کە بەیارەکانی تیادا دەدرێت ؟ ئایا ئەو کێشانە کە لە سەرەوە دەستنیشانم کردن و ئەو بەیارانەی کە دەدرێن ئایا بە دەستەجمعی لە کۆبونەوە جەماوەرییەکانا لە ڕۆگای چالاکی ڕاستەوخۆوە دەدرێن؟ ئایا هەرەوەزییەکانی هەنوکە بەڕاستی لە لایەن کۆمیتەکانەوە خاوەندارێتی لەدەکرێت یاخود ئیدارە خەڵکییەکە یان جۆرێك لە تەکنیکیە لە خاوەندارێتی تایبەتی و گشتی ، هەروەها ئایا هەموو کەس دەتوانێت کە بەشێتە ئەندام لەم هەرەوەزییانەدا بە پشتگوێخستنی ئەوەی کە ئەوانە کێن و جیاوازییان چیە ، هەروەها چۆن بەرهەمی ئەم هەرەوەزیانە دابەشدەکرێت؟ ئایا کۆمۆنەکان و 'ماڵەکانی گەل' لە ڕاسیتیدا گروپ یا ڕێکخراوێکی هیراشی نین؟ بۆچی سەرۆك و هاوسەرەکیی لە پلەکانی خیانا بە ماوەیەکی دووروو درێژ دەمێننەوە؟ ئایا سەرەکی ئیدارە خەڵکییەکە و ئەوانەی کە لە پلەیەکی بەرزی تەقدەم و کۆمۆنەکاندان لە ڕۆگای دیمۆکراسی ڕاستەوخۆوە هەڵدەبژێرن یاخود هەر دادەنرێن؟ چەندەك بە جددی کۆنفیدراڵیزمی دیمۆکراتیك کار بەرەو بەدیهێنانی کۆمەڵکی ئیکۆلۆجیانە دەکات و تا ئێستا چی لەو بارەوە بە دەستهێناوە؟ لە ڕاستیدا پرسیارگەلێکی زۆری تر سەبارەت بە لایەنەکانی کۆنفیدراڵیزمی دیمۆکراتیك هەیە و دەبێت قسەیان لەسەر بکرێت و وەڵامەکانیان تاووتوێی بکرێن.

بە بۆچونی من ئەوانەمان کە تا ئیستا دەربارەی کۆنفیدراڵیزمی دیمۆکراتیك نوسیومانە وەڵامی زۆرێك لە پرسیارکانمان نەداوەتەوە یاخود کاری تەواومان لەسەر ئەم پرۆژەیە نەکردووە.
من هەندێك لەو هاوڕیانە دەناسم کە لە سەر ئەم پرسە وتاریان نوسیوە زۆر لە ڕۆژاوا نەماونەتەوە تاکو سەبارەت بە هەموو لایەنەکانی کۆمەڵکەی بزانن و توێژینەوەی تەواو لەسەر ئەم پرسە بکەن. ئەو کەسانەشی کە بە ماوەیەی زۆر لە ڕۆژاوا ماونەتەوە ئەو هاوڕیانە بوون کە پێوەندییان بە یەپەگە و یەپژەوە کردووە .
لەگەڵ هەموو ئەوانەی سەرەوەشدا ، ئەبێت لەسەر ئەوە پێکبەین کاتێك

کە دەنوسین و توێژینەوەی جێژاوا دەکەین نابێت جێژاوا پەراوێز بخەین لەو بارودۆخەی کە دەوری داوە . دەبێت بە باشی دوژمنەکانی جێژاوا لە ناوەوەی سوریا و دەرەوەی ببینین، هەروەها بەردەوامبوونی لە شێیدا دژ بە داعش و بە ژێمی ئەسەد ، تورکیا و ئێگەری شێی داهاتوش کە جەنگی عێراق و ئێران و تورکیا یەکبگرن دژ بە پەکەکە ، نەدەینە لاوە.
سەرجەای هەموو ئەوەی کە باسمکردن دەبێت دان بەو ڕاستییەشدا بنێین کەمەك و هاوپشتیی نێونەتەوەیی کارا و بەهێز لە لایەن چەپ و کۆمۆنیست و سوشیالیست و نقابی و ئەنارکیستەکانەوە نەبوو هەروەها هەمان یاخود لەو چەشنە بزوتنەوەیە لە هێج وڵاتێکی دراوسێ یا لە ناوچەکەدا ڕووی نەدا . ئێگەر بارودۆخی جێژاوە جیاواز بوایە لەوەی کە هەر لە 2015 وە پێیدا دێوات و ئەو هێلە مەرجانەی کە باسم کردن بهاتنایەتە کایە ، جەنگبوایە جێژاوا وەکو هەموو پرسیارەکانی منی بە بارێکی پڕزەتیڤانە بدایەتەوە و نموونەیەکی باشتری بدایەتە دەستمان.

زاهیر باهیر – لەندەن
شوباتی 2018
Zaherbaher.com

*Communalism ئەم چەمکە هی بوکچینێ ، وەکو چەمکێکی سیاسی فەلسەفی بەکاری هێناوەو گۆشەی پێکردووە و وەکو خەبەیوبەریەك یاخود سیستەمێکی خەبەوبەریی کە کۆمۆنەکان بە ئازادیی و سەربەخۆیی خەیانەوە لە فیدراسۆنێکدا یەکبگرنەوە پێێوی مبادیئەکانی خاوەندارێتیی بکەن و بیخەنە پراکتیکەوە .
**ئەم وتارە پێش هێشی دوەێتی فاشی تورکیا بە سەر عەفرین ، جێشنوسکەی نوسراوە .

_____

سەرچاوەکان

Anarchist and Radical Texts/The Anarchist Sociology of Federalism

2 Libertarian municipalism – Wikipedia https://en.wikipedia.org/wiki/Libertarian_municipalism

3 Biehl J. Ecology or Catastrophe, The life of Murray Bookchin, Oxford University Press 2015, P 227

The Meaning of Confederalism | The Anarchist Library 4 https://theanarchistlibrary.org/library/murray-bookchin-the-meaning-of-confederalism.pdf
5 The politics of Social Economy, Libertarian Municipalism. Biehl, J. P 110 and 118 https://drive.google.com/file/d/0B6YOyGNakE86b3RLY2RZN0dySUE/view?usp=sharing
6 http://www.freeocalan.org/wp-content/uploads/2012/09/Ocalan–Confederalism.pdf
7 Democratic Confederalism – ROAR Magazine
8 Abdullah Ocalan, Capitalism and unmasked gods and naked kings: Manifesto for a Democratic Civilization, Volume ll (page 110). Published New Compass Press, Porsgrun, Norway and International Initiatives edition, Cologne, Germany 2017
9 The Murray Bookchin Reader. Edited by Janet Biehl (page 75) https://archive.org/details/themurraybookchinreader
10 Golphy O. Rojava’s democratic confederalism: the experiment of an American theory. 2016. https://www.reddit.com/r/syriancivilwar/comments/4fxpd5/rojava/s_democratic_confederalism_the_experiment

---

مەکسیم گۆرگی و ئەدەبی منداڵان … رەزا شوان

بەشێکی زۆر لە کەس نووسەرانی جیهانی (هەڵبژاردەنووسان، چیرۆکنووسان، ڕۆمانnووسان، شانۆنووسان) منداڵانیان فەرامۆش نەکردووون، بەشێک لە نووسینەکانیان، بە تایبەتی بە منداڵان نووسیوون، بە شێوازێکی ئاسانتر و کورتتر و بەزمانێکی شیرین بۆیان داڕشتوون، لەوانەش (تۆڵستۆی، چارلز دیکنز، ڤیکتۆر هۆگۆ، پۆشکین، ئۆسکارد وایڵد، تاگوور، مەکسیم گۆرگی، ئەحمەد شەوقی،…) لە هەڵبژاردەنووسانی کوردیشمان (ئەحمەدی خانی، فایەق بێکەس،

پیرەمەرد، زەوەر، گەران، هەژار موکریانی، قانیع،...)
(ئالیکسی ماکسیمۆڤیتش بیشکەف) کە بە نازناوی ئەدەبی (مەکسیم گۆرکی) ناسراوە و نووسینەکانیشی هەر بەم ناوەوە نووسیون و بڵاوی کردوونەتەوە.
کاتێ ڕەماننووس و چیرۆکنووس و شانۆنووس و وتارنووس و چالاکوانێکی سیاسی روسیە، خاوەنی شاکارە ڕەمانی جیهانی (دایک: ١٩٠٧)ـە. مەکسیم گۆرکی بە دامەزرێنەری قوتابخانەی ڕاستیی ئەدەبی و بە سەرکردەی شۆڕشیکی ئەدەبی لە روسیا دەزانرێت.

مەکسیم گۆرکی لە (٢٨ی/ ئادار/١٨٦٨) دا، لە شاری(نیژنی نۆڤگورۆد) لە ڕووسیا لەدایکبووە.. تەمەنی پێنج ساڵان بوو، باوکی (مەکسیم پیشکەف) کۆچی دوایی کرد.. دایکی (ڤارڤارا کاشیرنیا) دووبارە شووی کردەوە، نەنکی و باپیری (باوک و دایکی باوکی) ئەرکی پەروەردەکردن و بەخۆوکردنیان گرتە ئەستۆیان.. باپیری پیاوەکی ڕەق و توندوتیژ و گرژ بووە.. بەڵام نەنکی ئافرەتکی بەسۆز و میهرەبان و نەرم بوو، مەکسیم گۆرکیی زۆر خۆشدەویست.. شوانە بە شەوازکی شیرین چیرۆکی فۆلکلۆری خۆشی بە دەگێڕایەوە.. ئەم چیرۆکانە بوونە ئیلهام بە ئاوەزی گۆرگی هەر لە منداڵییەوە ئاڕەزووی چیرۆک نووسین بکات.. بە هەی دەستکورتی مادی نەنکییەوە، مەکسیم گۆرگی لە تەمەنی هەشت ساڵییەوە ناچاربوو کاربکات.. چەندین کاری قورس و سەختی کرد کە لەگەڵ تەمەنی دا ناگونجان وەکو ئشکردن لەنانەواخانە، مانگی بە دوو ڕەبل.. تەمەنی نە ساڵان بوو دایکیشی کۆچی دوایی کرد.. دوایش نەنکیشی کۆچی دوایی کرد.. گۆرگی بە مردنی دایکی و، بە تایبەتیش نەنکی کە زۆر خۆشویستی و پەگەیکی تایبەتی لە دڵیدا هەبوو، غەم و ناخۆشی و کەسەرکی زۆر چووە دڵییەوە، کاریگەرییکی زۆر تێکردن.. ژیان بە منداڵکی بەناز بە دایک و بە باوک زۆر ناخۆش و سەخت بوو.. چونکە هیچ داهدەیکی ئاوەتەی نەبوو ڕووی لەبکات.. ماوەیک وەک و سەرگەردان و دەربەدەربوو.. بە ڕوسیادا دەسوایەوە.. شوێنکی نەبوو تیا بسرەوێت.. لە تەمەنی نزدە ساڵان دا، لەبەر هەژاری و نەبوونی و بە پارەیی و بکەسی، هەوڵی خۆکوشتنی دا.. خۆی بریندارکرد و خەریک بوو بمرێت.

بەڵام زۆر جار ژیانی سەخت و تاڵ و پڕ لە مەینەتی و کارەسات، وا لە مرۆڤ دەکات کە زیاتر بەوای بە خۆی هەبێت و خەڵاگربێت و بە هیوا و ئائومەد نەبێت.. دڵخۆشی بە کۆتایی ژیان و جیهان نەزانێت.. بە گۆشبینییەوە بگەڕێت بە دەزینەوەی دەرگایکی تری بەختەوەری و خۆشی.. بەڵێ مەکسیم گۆرگی پشیمان بوو، کورد

وتەنیش:"لە دوای تەنگانە شەنەیی دەت"
گۆرگی دەڵێت:" تا مرۆڤ زیاتر تاڵی بچێژێت.. زیاتر برسیی خۆشیەکانی ژیان دەبەت" دەشڵێت:" جیهان وەک شۆکی تارەک وایە.. هەموو کەسەک دەبەت چرای خۆی داگیرسێنێت.."
مەکسیم گۆرگی لە ساڵی (۱۸۹۲) لەگەڵ (کاترینا بیشکۆفا) دا کە چالاکوانێکی بواری مافەکانی مرۆڤ بوو، هاوسەرگیریان کرد.. دوو کوڕیان بوو.
مەکسیم گۆرگی بە منداڵی زۆر حەزی لە قوتابخانە و لە خوێندن بوو، دەڵێت:
"ئەگەر پەمیان بوتایە، پێتدەخوێنی، بۆ مەرجی هەموو ڕۆژانەکی شەممان لە گەڵپانی (نیکۆلا یەڤسکی) دا، چینی دارکاریت دەکەین، بەگومان رازی دەبووم" زۆرحەزیش دەکرد کە بچێتە زانکۆ و خوێندنی باڵا تەواوبکات.. بەڵام هەژاری و سەرگەردانی ڕەگربوون لە رووی ئەم حەز و هیوایەی.
زۆریش لە قوتابخانەدا بەردەوام نەدەبوو، بچە بچە دەچوو.. بەڵام زۆری دەخوێندەوە.. یەکەک لەو پەرتوکانەی کە خوێندیەوە و سەرسامی بوو، پەرتوکی (زۆردەشت وای وت" لە نووسینی بیرمەندی ئەڵمانی (نیتشە).

گۆرگی لە ساڵی (۱۸۹۰) دا بە نووسینی کورتە چیرۆک، دەستی بە نووسین کرد و بڵاویانی کردنەوە.. لە ساڵی (۱۸۹۲) دا، یەکەمین چیرۆکی خۆی نووسی و بڵاوی کردەو کە لەژێر ناونیشانی (ماکار چودرا) دایە.. چەندین چیرۆکی تری بە دوای ئەم چیرۆکەدا نووسسی و بڵاوی کردنەوە.. دوایش دەستی بە ڕۆمان نووسین کرد، چەند ڕۆمانەکی بەرزی هەیە.. زیاتریش بە ڕۆمانی (دایک) ناوبانگی دەرکرد کە بەیەکەک لە شاکارە ڕۆمانە جیهانییەکان و کراوە بە فیلمی سینەمایی.. کە وێریان گەڵاوە بە زەربەی زمانەکانی جیهان نووسەر ڕووناکبیر و سیاسەتمەداری کوردمان خوالێخۆشبوو مامەستا (کەریمی حیسامی) ڕۆمانی (دایک)ی لە زمانی فارسییەوە وەگەڵاوە بە سەر زمانی کوردی..هەروەها گۆرگی چەند شانۆیەکی سەرکەوتووشی نووسیوون، زەربەیان لەسەر تەختەی شانۆدا نمایش کران.. بە دەیان وتار و ڕۆخنەی ئەدەبی و سیاسیشی نووسیوە.. هاوڕێتیشی لەگەڵ لینین و ستالین دا هەبوو.

شایەنی باسیشە وشەی (گۆرگی) لە زمانی ڕوسیدا، مانای (تاڵ) دەگەیەنێت.. هەڵبژاردنی ئەم نازناوەش لە لایەن مەکسیم ەوە، دەگەڕێتەوە بۆ ئەو ژیانە تاڵ و سەخت و ناخۆش و پڕ کارەسات و

کۆرەواری و مەینەتییەی کە گەلی روسی لە سایە دەسەلاتی قەیسەری دا دەیان چەشت.. ئەم راستییەشی بۆ چاوی خۆی بینی.. هەروەها بۆ ژیانی تاڵ و سەختی منداڵی و هەرزەکاری خۆی.. بۆ ژیانی تاڵی دایکە بەدبەختەکەی کە بە دەست مەردی دووەمیەوە، گیریخواردبوو.. کە پیاوەکی مەیزەدە و هەمیشە سەرخۆش و توندوتیژ بوو، دەستی لە دایکی دەوشاند و هەر خەفەتیشەوە مرد.. ئەم هەموو تاڵیانە، وای لە مەکسیم کرد کە وشەی (گەرگی: تاڵ) بکات بە نازناوی ئەدەبی و بەم ناوەوە بنووسی و بڵاوبکاتەوە.

گەرگی سەرگوشتەی ژیانی خۆی لە سێ بەشدا نووسیوەتەوە، دوو بەشیان باس لە تاڵیەکانی قۆناغی ژیانی منداڵی و لە قۆناخی هەرزەکاری و لە ژیانی سەخت و تاڵی خەڵکی دەکات.
مەکسیم گەرگی لە تەمەنی (٦٨) ساڵیدا لە ساڵی(١٨ي/ یونی/١٩٣٦) دا لە شاری مۆسکۆدا کۆچی دوایی کرد.. لە گۆڕستانی سوور، لە بن دیواری کرملین دا، لە ریزی شۆڕشگێڕان و نەمرەکانی روسیادا بە خاکیان سپارد.
ئەدەبی منداڵان لە روانینی مەکسیم گەرگییەوە:
ئەوەی ئەمە لەم نووسینەدا مەبەستمانە ئاوەدانەوە و روانینی مەکسیم گەرگییە لە ئەدەبی منداڵان.. کە رەنگی گرنگ و بەرچاوی هەبوو لە گۆشەکردنی و پێشکەوتنی ئەدەبی منداڵانی روسی دا.. داواشی لە نووسەرانی ئەدەبی منداڵانیش کرد.. کە هەوڵی داهێنان و تازەگەری بدەن لە ئەدەبی منداڵان دا.
گەرگی دەڵێ:" منداڵ لە هەموو سەردەمێکدا هەمای بەتاوانی و پاکی و خێر و راستی و جوانییە.." لە بارەی شێوازی نووسینیش بۆ منداڵان، دەڵێ:" پێویستە بۆ هەمان شێوازی نووسین بۆ گەورەکان.. هەر بۆ شێوازیش بۆ منداڵان بنووسین، بەڵام بۆ ئاستێکی باشتر" لە روانینی ئەوەوە، پێویستە نووسین بۆ منداڵان، بۆپێی خواست و ئارەزووەکانی منداڵان بێت، نەک بۆپێی ویستی نووسەران.. گەرگی تەنها بە قسە پابەندی ئەم بیر و باوەڕ و روانینانەی نەبوو، بەڵکو زۆر جار لەگەڵ منداڵان خۆشیان دادەنیشت و لێی دەپرسین: حەزتان لە چ جۆرە نووسینێکە؟ جارێکیان بە فۆرمی بە ناردنی نامە ئەم پرسیارەی ئاراستەی ژمارەیەک لە منداڵانی روسیا کرد:"ئارەزووی خوێندنەوەی چی دەکەن..؟" لە زیاتر لە دوو هەزار منداڵەوە وەڵامی پرسیارەکەی پەگەیشت، نووسیبوویان لە "هەموو شتێک"
مەکسیم گەرگی لەم وەڵامەوە، لە گرێ و لە رێنماییەکانی گەورەکان وازیهێنا و دەستبەرداری فیز و خۆبەگەورەزانین بوو.. چووە نێو جیهانی وێنەوشەیی سیر و سەمەرەی منداڵانەوە.. جیهانی راستی و

پاکی و بەتاوانی، گوێی لە هیوا و خواست و راز و لە خۆنە شیرین و سۆزکانیان دەگرت.. بۆیە مەکسیم گۆرگی فەلسەفەی خۆی لە دەستواژەی "هەموو شتێک"دا چەکردووە.

مەکسیم گۆرگی، ماکۆشی کردبوو بۆ ژوانگەیەکی نووسەرانی ئەدەبی منداڵان، زۆرجار لەگەڵیاندا دادەنیشت و گوێی لەدەگرتن.. باس و تاوتوێ نووسین و ئەدەبی منداڵانی لەگەڵ دەکردن.. بەچوونەکانی و ڕێنمایی و ئامۆژگارییەکانی پەدەوتن.. چەند جارێکیش کەبەکەی بۆ ئەدەبی منداڵان سازکرد.. خۆاتی ڕۆزلەنانی بۆ نووسەرانی تێکستێ باش و براوەکان دەبەخشی.. شایەنی باسیشە مەکسیم گۆرگی، گەورەترین دەزگای چاپ و بڵاوکردنەوەی ئەدەبی منداڵانی لە ڕوسیادا دامەزراند.. کە هەکارێکی گرنگ و هاندەربوو، بۆ گەشەکردن و پێشکەوتنی ئەدەبی منداڵانی ڕوسی.
لە تەوانینی گۆرگییەوە پێویستێ ئەدەبی منداڵان، هاوەوت بێت لەگەڵ پەڕوەردەی نوێدا.. پەروەردەش پەروەردەیەکی کەمەایەتی بێت.. پەروەردەی کەمەایەتیش بۆ لای گۆرگییەوە، ئەنجامدانی کاری شەشگەانەیە.. ڕزگارکردنی مەشکی منداڵانە لە خەیاڵی پووچ و لە داب و نەریتی بەسەرچووی سواو.. دەبێت منداڵان بۆ شەوازێک گەش و پەروەردە بکرێن، کە زیاتر لە داهاتوو بەوانن، وەک لەوەی ئاوە لە ڕابردوو بدەنەوە.

گۆرگی دەڵێ:"کاروانی ڕابردوو ناتگەیەنێت بۆ هیچ شوێنێک" مەبەستی گۆرگیش ئاوە نییە، کە هەڵی ڕاست و چەپ بەسەر ڕابروودا بهەنین و لەبەر چاوی منداڵانی بخەین، یا لە ڕگاوە ڕگکێشی بکەین.. چونکە ئەمەش لە دوێنە لە دایک بووە، سبەینێش لە ئەمەش لەدایک دەبێت، ئاوەی ڕابردووی نەبێت، ئەمەش و داهاتووشی نابێت.. مەبەستی گۆرگی ئاوەیە، پێویستێ بە شۆیەکی ڕاستگەیانە و ڕوون، بۆبە ئارایش و ڕتووش، باسی ڕابردوو بە منداڵان بکەین.. لەم ڕووەوە دەڵێ:"پێویستێ زانیاری لە خزمەتی منداڵاندا بێت.. منداڵانیش وا ڕابهەنین کە بیر لە داهاتوو بکەنەوە.."
مەکسیم گۆرگی، جەخت لەسەر بایخی چیرۆکە کۆنە میللیەکان دەکاتەوە، کە گرنگییان هەیە لە گەشەکردنی هەش و هزری منداڵان، لە هەستکردنیان بە داهێنان لە هونەر و ئەدەب دا، لە دەوەمەنکردنی زمانیان، لە بەخشینی چێژ و خۆشی و شادی پێیان.

ڕزا شوان
نەرویج: ١ی/ ئادار/٢٠١٨)

کورد لە تاراوگە و خەباتی مەدەنی و گەیشتن بە ئامانجە نیشتیمانی و نەتەوەییەکان ... هیوا ئەحمەد

لە ئابردودا گەلی کورد لە چوارچێوەیەکی جوگرافیای قەتیس و بە میدیاو بە کەس و بە دەست چەوسێنراوەتەوە و خاکی داگیر کراوەو کەمێ کوژوو جینۆساید کراوە ، دوژمنانی ئەم گەلە هەمیشە چەپکی قورس و داگیرکاریان لەسەر کوردستان بووە زۆر لەم سەردەمە زیاتر کوشت و بڕو داگیرکاریان کردوە ، بەڵام بەهەی نەبون یاخود کەم بونی کورد لە دنیای دەرەوەو جیهان بە گشتی و نەبونی میدیاو کەناڵ و نەبونی خەباتی مەدەنی نەتوانراوە دەنگی میللەتەکی چەوساوە بە جیهان و بە کەمێگەی نەودەوڵەتی و ئەوروپا بگەیەنرێت ، ئەوەی لە ئێستادا لە خەرئاوای کوردستان ەودەدات چ لە کەبانە لە شێی داعشداو چ لە عەفرین کە وەاتەکی زل هەزی وەک دەوڵەتی تورکیاو دوهەم هەزی ناتە هەرشی داگیرکەرانەی کردەتە سەر بە نیو هەندەی جینۆسایدی کیمیا باران کردنی شاری هەڵەبجەی باشوری کوردستان نابێت کە شارەک بەتەواوەتی خاپور کراو ژەهر خوارد کراو لە ماوەی ەەژەکدا ەژەمی بەعس توانی کە مەرامی خەی وەدەست بخات و هیچ وەاتەکیش لە کاتی خەیدا نەبو بە ەژەمی بەعس بڵێت پشتی چاوت بڕیە !!

لە ئێستادا و لەم سەردەمی عەولەمو تەکنەلەجیایەدا بەو هەمو سەرمایەو چەکی پێشکەوتوو فڕۆکەسەربازیەوە تورکیا بە ناتوانێت عەفرین بگرێت ؟؟!!گومان لە خەیاگری و بیرو باوەڕی نەتەوەی و کورد پەروەری و بەرخەدانی شەهیدانی و یەکینەکانی پاراستنی گەل نیە بەڵام گومانیش لە نابەرامبەری لە چەندێتی و جەرگتی مەشق و چەک و جبەخانەی دەوڵەتی تورکیاو شەهیدانەدا نیە ئەوەی کە تورکیا ناتوانێت سنوری عەفرین بشکێنێت و بچێتە ناوەوە چەندی موقاومەت و شەو بەرگری شەهیدانە ئەوەندیش موقاومەتی خەباتی مەدەنیە لە هەمو پارچەکانی کوردستان و لە تەواوی دنیا کە کوردەکان ەەژانە بە

خۆپیشاندان و چالاکی مەدەنی شۆڕشگێڕانی وڵاتانی دنیا پێ دەکەن و لە دەرگای کۆمەڵگای نوودوولەتی دەدەن و دەرگای پەڵەمانی یەکێتی ئەورووپا دەگرن و لەدەی کەسایەتیە سیاسیەکانی جیهان دەدەن و پێیان دەڵێن ئەمەیش میلەتێکی ئازادی خوازو دیموکراتی خوازین و دەمانوەت وەک تەواوی میلەتانی جیهان بژین و خاک و ماڵ مان پارێزراوبێت ،هەر ئەویش وایکردوە کە دەوڵەتی تورکیا لەژێر فشاری نوودوولەتیدا نەتوانێت بەو مقاومەتەی شۆڕشگێڕان بەو هێزە نابەرامبەرەوە سنوری عەفرین بشکێنێت ، دەنا خاپور کردنی خاکی عەفرین لەوانگەی سەربازیەوە بە دەوڵەتێکی وەک تورکیا هیچ جیاوازیەکی نیە لە خاپور کردنی هەڵەبجە و بە چەند کاتژمێرێک دەتوانێت بیکات.

کەواتە دەبە گەلی کورد و تاکی کورد لەم خەباتە مەدەنیەی کە دەکرێت بە تایبەتی لە تاراوگە نائومێد نەبێت و هیچی خۆی بە کەم نەگرێت ، بەشداری کردن لە خۆپیشاندانەکان و چالاکیە مەدەنیەکاندا فەرقێکی ئەوتۆی نیە لە خۆچەکدارکردن و سەنگەر گرتندا ،هەردو جۆرەکە تەواوکەری یەکترین و بە هەردو جۆری خەبات کورد دەگاتە ئامانجە نەتەوەی و نیشتیمانیەکانی ، هەر لەم ڕوانگەیەوە دەتوانین بڵێین خەونی بەدیهاتنی ئاواتەکانمان نزیکە و گەلی کورد لە ئێستادا گەلێکی ناسراوو کراوەیە بەوی جیهاندا و کۆشای ئەم گەلە لە داگیرکاری و چەوساندنەوەی گەیەنراوەتە تەواوی جیهان و ئەم خەباتە مەدەنیانە کە لەئێستادا ئەنجام ئەدرێن زۆر لە خەباتی چەک و شۆڕش خۆنەڕژی کە لەوڵاتانی دیموکراتی خوازدا نەفرین کراوە بەهێز ترو کاریگەر تر بەردەوامیدان بە خەباتی مەدەنی و بەشداری کردن لە خۆپیشاندانەکان و چالاکیە مەدەنیەکاندا گەلەکەمان دەگەیەنێتە کەناری ئارام .

ئایا ئەردوگان لەنەوەی ئەوانەیە کە کورو برای خۆیان

بۆ کورسی کوشت؟ … عیماد عەلی

ئەگەر یەکێتی ڕەفتارەکانی ئێردوگان بخوێنیتەوە، لە ناپاکی و پاشقوڵدانی ئەربەکان و نزیکترین هاوڕێیانی خۆی لە گول و داود ئۆغلۆ و گوێلەن و چەندینی تری نێوخۆی حزبەکەی خۆی، دواتر لە مژووی تورکیا و بە تایبەتی زەمانی عوسمانیەکان وردبیتەوە و بەراوردێك بکەیت، بۆت دەردەکەوێت هاوشێوەی زۆری هەیە و هیچ سەرتسورنامێنێت لە سیاسەتەکانی ئەمڕۆی ئەم ملهورە. بۆ زانینمان دەبێت ئەوە ڕیز بکەین کە عوسمانیەکان چیان کردووە:

1- یەکەم کەس سوڵتان مورادی یەکەم باپیری سوڵتان محەمەدی فاتیح بوو، کە بە دەزووی تووندوتۆڵ دروستکراوی ئاوریشم سوڵتانی مەحمودی برای لە خرپەی خەودا خنکاندا.
2- سوڵتان محەمەدی فاتیح؛ برایەکی شیرەخۆڕی شەش مانگەی بە ناوی میر ئەحمەد لە ترسی کورسیەکەی خۆیدا کوشت.
3- سوڵتانی سەلیمی یەکەم؛ هەردووبراکەی خۆی کوشت بۆ ئەوەی خۆی ببێتەوە جێنشینی باوکی و لە دوا ساتەکانی حوکمەکەیدا هەوڵی کوشتنی کورەکەی خۆیشی دا بەڵام بە لێهاتوویی دایکیەوە ڕزگاری بوو، دواتر بە ناوی بە سوڵتان سلێمانی قانونی ناویدەرکرد.
4- سوڵتان سلێمانی قانونی؛ خۆشەویسترین کوری خۆی دەخنکێنێت و کورەزا شیرەخۆڕەکەی سەردەبڕێت.
5- سوڵتانی سەلیمی دووەم براکەی خۆی و منداڵەکانی خنکاند .
6- محەمەدی سێیەم پاش وەرگرتنی عەرشی عوسمانی بەچەند کاتژمێرێك نزدە برای میری خۆی کوشت، کە سێ میریان منداڵی شیرەخۆڕە بوون و پێنجیشیان لە نێوان دوو بۆ شەش ساڵان بوون.
7- مورادی چوارەم سێ برای خۆ کوشت و لەگەڵ ئەوەشدا چەند منداڵی دەبوو بە نەخۆشی دەمردن، بۆیە سوڵتانە کەسیم ی دایکی بەهەر جۆرێك بوو نەیهێشت ئیبراهیمی برای بکوژێت بۆ ئەوەی بنەماڵەکەی بنبر نەبێت.
8- سوڵتانە کەسیم دواتر بەخۆی ئیبراهیمی کوری کوشت لەبەر ئەوەی هەرەشەی شاربەدەرکردنی لێکردبوو، بۆیە محەمەدشازادەی تەمەن شەش ساڵی کردە جێنشین بۆ ئەوەی بە خۆی کاروباری دەوڵەتی عوسمانی بەڕێوەبەرێت.

ئەم ڕەفتار و عەقلیەت و مامەڵە سیاسی و فکریەی عوسمانیەکان بە ناوی ئاینی ئیسلامەوە، بەم شێوەیە لە هیچ شوێنکی دونیا و لە هیچ قۆناغێکی مێژووییدا بەم توندی و دڵرەقی و نەشیوایەوە نەبووە،

مەگەر لە خەڵکێکی لەم شێوەیەی عوسمانیی تێرانیدا نەبێت کە وەچەکانیان تا ئێستا شانازی بەو مێژووەوە دەکەن.
بۆیە، لێرەدا بۆمان دەردەکەوێت ئەم رەفتار و مامەڵەکردن و عەقڵیەتەی ئێردوگان لەو سوڵتانانە زیاتر نیە و، هەمیشە چاوی لە گێرانەوەی هەیبەت و هەژمون و شکۆی سەڵتەنەتەکەیە بۆ تورکیای کەمالیست .
ئەمڕۆ، لەم شەرە دەستەویەخەی ئەردوگان کە بە کورد و عەفرین دەیفرۆشێت" ئەوەی بۆ سەلماندین کە بەو عەقڵیەتەوە دەجوڵێتەوە و هیچ سەرمان سورنەمێنێت کە هەرچیەکی بۆ بکرێت دەیکات تەنانەت بەکارهێنانی هەر چەکێکی مرۆڤکوشیشی بەدەست بێت، لەبەر ئەوەی لە نەوەی ئەوانەیە کە بۆ کورسی برا و منداڵی خۆیان بە قازەونترین ڕێگە کوشتن، ئەگەر بۆیان بکرێت کوردکوشتن هەر ئاوخواردنەوەیە لایان.

خۆنکەی (باران) … نوسینی: عەلی حەمید

(باران) لەگەڵ ئاوی کە زەر حەزی لە قوتابخانە بوو، بەڵام هەندێک جار بەزاری خۆی دەردەبڕی ،چونکە پێاو و پێتوکانی زەر قورس بوون،کە دەگەڵایەوە جانتاکەی دەکردە شانی ،پشتی دەیدایە ئازار.هێزێک دوای گەڵانەوەی لە قوتابخانە پشوویەکی کەم ، ئاپادەکەی هێنا و لە دڵی خۆیدا وتی خۆزگە لە جیاتی پێاو و پێتوک تەنها ئەم ئاپیادەم دەبرد بۆ قوتابخانە. بۆدەم بیرکردنەوە لەو بابەتە ، چونکە ماندوو بوو خۆشکی ئارام ئامێزی بۆ کردەوە .(باران) خۆنکی خۆشی بینی ، کە بۆ ئاگا هاتەوە چووە لای هاوڕێکانی وخۆنکەی بۆ گەڵانەوە، لە خۆنمدا مامۆستا بووم ، لەگەڵ مامۆستاکانی تردا هەموو پێتوکانی پڵی یەکمان سکان کرد و بۆ قوتابییەکانمان وت کە ئاپیادی هەیە،بۆیانی لەگەڵ خۆی بیهێنێت! چەند خۆشبوو هەموو هەیانبوو .بۆ بۆیانی هەمووان ئاپادەکانیان هێنابوو ناوی خۆشیان لەسەر نوسی بوو . لەمان وەرگرتن و بابەتە سکانکراوەکانمان لەسەر ئاپیادی هەریەکیان دابەزاند .بۆ هێزی دواتر لەسەر ئاپیادەکە وانیان دەخوێند و هەر

لەسەر ئایپادەکەش ئەرکەکانیان دەنوسیەوە,لە وانەی پەنجەمدا پەمان وتن بە بەیانی پەویست ناکات جانتا قورسەکانتان بهێنن.چونکە ئەستا هەموو بابەتەکان لەسەر ئایپادەکانتان هەن.باران بە پەکەنینەوە وتی: بەداخەوە کە بە ئاگا هاتمەوە تەماشادەکەمماستا نیم وهەروەک جاران قوتابیم!جانتا و ئایپادەکەشم هەروەک خەیان ماونەتەوە،ئیتر هەمووان دایانە قاقای پەکەنین و وتیان:خەزگە خەونەکەی باران دەهاتە دی بە هەمووان.

ئاەتون ... پشکە ناکام

..... ئەم عالەمە زەر سەیرن ، یاخوا بە شتەکەوە نەیگرن تا کەوەی نەکەن وازی لە ناهێنن ، ئەوەتا بەربونەتە وەزەی نوێنەرە ئازیزە خەم خەرەکانمان لە پارلەمانی نمونەی پاکی و دیموکراسی و بە لایەنی هەرەمەکەمان ، چی قەوماوە ؟ گوایە ئەو بەڕێزانە ازی نەبوون بەوەی تەقاعودیان لە چوار ملیەن دینار، تەنیا چوار ملیەن !! کەمتەر بەت... ئە هەقی خەیانە ، ئەبە معاشەکەیشیان هەر وەک کورسیەکانیان لە عەوام بەرزتر بەت ، ئەمە ئەبەت چاک لەوە تە بگەین کە پارلەمانتار بە ئەوەی باش بیر بکاتەوە و خەرا تر بە دوای سکالاکانی خەڵکەوە بچە پەویستە سیحەتی باش بەت ، سیحەت باشیش بە خواردنی گران و پە لە ڤیتامین نایەتە دی ، لەم وەزعەشا بە ئەوەی نوێنەرەکانمان سیحەتیان باش بە و باش بیر بکەنەوە مەودای ئەقە و فکریان بە دەیان کیلە مەتر بەوات ئەبە سە ژەمە خواردنەک بخەن کە هاوتا بە لەگەڵ ئیدراک و تەگەیشتنیان بە گرفتە ناوخەیی و دەرکیەکان ، هەمووشمان ئەزانین ئەمە خواردنی باشی شایستە بەوان گرانە ، بەیە لەوانەیە نە معاش نە تەقاعودیەکەشیان بەش بکات ، لەوانەشە بکەونە قەرز کردن..!

بە سەیارە گرانەکانیشیان ، ئەوان نوێنەری ئەمن چاوی ناحەز نەیارانی دیموکراسیان لەسەرە، جا بە ئەوەی کەس زەفەریان پە نەبا ئەبە سەیارەی خەرا و تەکمەیان پە بەت تا مەحفوز بن و هیچیان بەسەر نەیەت، خەڵکی وک ئەمەومانان دروست ئەبەتەوە ، بەڵام خەڵکی وەک ئەوان یەک جار لە تەئریخ و جوگرافیاش دروست ئەبن ، ئەوە بیر بکەنەوە خوانەکردە نوێنەرەکمان بە کارەساتی هات و چە لە کیس بچەت

چەن زەحمەتە یەکەکی تر شونی بگرێتەوە ، چونکە وەختەکی زۆر ئەبات تا فەری ئسوڵیاتی پارلەمانتار و چونیەتی " خەتەر کردن" و سیحەت باشی ئەبێت، جا بە سەیارەی باش و خەرا و قایمیان نبێت ! هەقە بە ئەوەی دەستی ناحەز نەیانگاتە و بەمزەرێت بن سەرو هاممەر یان مودەعەکیشیان بنە بە کاتی تەنگانەدا...

جگ لەوەش ئەمە نونەری وامان هەیە بە دیفاع کرن لە مافەکانی میللەت چوار ساڵە هەر هاوار هاوارێتی و هەر ئەقیڵنە ، دەیان جار تووشی نەخۆشی قوڕگ و لەوزەتیەن بوە ، ئەی ئەگەر معاش و تەقاعودیەکەی زۆر نەبە ناتوانە چارەسەری خەرا و باش لای دکتەری باش وەربگرێت، بە ئەوەی سەرلەنوە بتوانە هاوار هاوار کات نابە دەرمانی ساختە (هی عەوام) بکار بهێنێت ، بە ناشکوریش نەبێت خە مەتارکان هەر داخراون و ناتوانن بچن بە دەروەی ووڵات بە چارەسەری قوڕگ و دیفاع کردن لە نەخۆش و پەککەوتەکانی میللەت / بەشی عەوام..!! جگە لەمانەش نونەری وامان هەیە روژانە بە فەردە و کیلە جەردی " دز" یەکانمان لە تەلەفزیونەکانەوە بە ئەزمەرێت ، ئە خونەوەی ئەو هەموو ژمارانە بکەیت بە دینار ، تەقاعودیەکەی ئەبە لە چوار ملیۆن دینار تێپەڕێت...هەر هیچ نەبە هەقی ئەوەی مەشکی بوە بە قاسە لە قاسکەی پارلەمان تەقاعودیەکی موحتەرەمی بە دابنرێت... ئەوەشمان لە بیر نەچێ " نونەری هەژاران "ی وامان هەیە کە ئەیەوێت بیسەلمێنێت کە : تەر ئاگای لە برسیە ، جا ئەو زاتە ئەگەر معاش و تەقاعودیەکەی زۆر نەبێت ناتوانە تەر بە و ئاگاشی لە برسیەکان نابە ،. زۆر گرنگ و جێی سەرنجە کەسک گیرفان و وورگ پە بێت و دیفاع لە برسی بکا و هەست بە برسێتی ئازارەکانی " عەوام " بکا و سەلماندنیشە کەتەر ئەتوانێت ئاگای لە برسی بێت ، نەک وەک ئەوەی کە ئەووترێت " تەر ئاگای لە برسی نیە..!" معاش و تەقاعودی باش و زۆریش ئەو نونەرانە بە "تەر" ێتی ئەهەتەوە و زیاتر و لە نزیکتر ئاگایان لە برسیەکانی هەرێم ئەبێت..خەڵکی کوردستان ئەبە مەمنوون بن کە نونەری وایان لە پارلەمان هەیە بە چوار ساڵ چوار جوملەی نەووتوە، بەڵام کام جوملانە ؟ هەمووی عیلم و سیاسەت و دیفاعە لە ئەمە ، ئاسایی هەر جوملەیەک بە یەک ملیۆن دینار لە تەقاعودیەکەی بە حساب برێت ، چونکە ئەو جوملانە زۆر دەگمەنن و زۆر کەم گومان لە ئەبێت ، هەموو شتەکی دەگمەنیش گرانە ، هەر وەک ئاەتون..

خەکی باشوری کوردستان لە چاوەوانی (گۆڕان)دا ! … ئاری زۆندینی

ئەوە نە وەزعە نە قەیرانە نە سیاسەتە نە کارەساتە نە گەندەڵیە نە کێشەی ئیداریە نە ئابووقەی سیاسی وئابوری نە قەیرانی دارایە ئەوە سەد لە سەد بەهۆیەیە! حکومەتی هەرێم ستێپی نەماوەوبەرەوهەڵدێرولێژایی دەوات قەت ناتوانێ چاکی بکات چاکی بکات خراپتردەبێت! ئەو وەزعە یان خوا یان عەبادی یان ئەمەریکا ئەوە قسەو قسەڵکی خەلکە قوربەسەرەکەی باشوری کوردستانە, چونکە دەڵێن ئەوە غەزەبی خوایە و سیاسەتی بەغدایە و دەستێوەردانی ئەمەریکایە و حیزبایەتی حیزبەکانی کوردستانە گومانیشدەکرێت بەئەنقەست وا کرابێت بێ مانەوەو درێژەپێدانی سیاسەتی خۆیان وبازرگانیان.حکومەتی هەریمی کوردستان داهێنەری سیاسەت و میکانیزمی (نیوە موچە, چارەگە موچە,پاشەکەوت لە موچە) ژیان لە کوردستان هەمووی نیوە نیو ژەمە خواردن نیوە کارەبا نیوە دەوامکردن نیوە زەوق نیوە عەیب نەبی با نەیێم هتد …, دەسەڵاتداران بەسەر لاشەی هاوڵاتیان گوزەردەکەن و دەژین هاوڵاتی بێتە قەڵغان بێ بەرگری سیاسەتی نیوەوچارەگ.

هاوڵاتی بێتە چەکی میلانۆوهامەری ئەمەریکی و قەناسی دوورهاوێژ بێ رووبەرووبوونەوەی هەموو قەیران و پێشهاتەکان وەك حەشدی شەعبی و داعش و قەیرانی دارایی,جیاوازیمان چیە لەگەڵ وڵاتێکی وەکو (میسر) فەرمانبەرێك لە کاتی موچە وەرگرتن نەتوانێت کیلۆ گۆشتێك بکڕێ, هەزاران دەرچوی کۆلیژ دانامەزرێن بەرەو هەندەران , وەرە حیزب وەرە حکومەت دوژمنی خەڵکی خۆت بیت چاوت لە موچە و پارەی خەڵك بێت دۆنیام هەموو حیزبەکان پێیان خۆش نیە موچە لە بە غداوە بێت چونکە بێ ئیش کار دەمێننەوە بەرنامەوپرۆژەیان تەواو دەبێت چونکە کەرەستەی وان هاوڵاتیە وەك داشی دامە! گەر یاپرخیش دروست بکەن هەر بە هاوڵاتی دەیپێچنەوە! مەعلومە و دیارە خەڵك دەڵێ (یان خوا یان عەبادی یان ئەمەریکا) ئەی حکومەتی هەرێم ئەی دەست وئەقڵی خۆتان, هەندێك جار دەڵێن کورد حکومەتاتی پێناکرێت و بەس پارەی

دەوڵەت بەڵام ئەم دیاردە بەس لە باشوری کوردستان وجوودی هەیە کوردانی (ئێران و تورکیاوسوریا) بەم شێوەیە نین ئەمەش سەبەب و رەهەندی مێژوویی خۆی هەیە.

خەڵك لە باشوری کوردستان بە جارێك گێژووێژ بووە بۆ پارەوبازرگانی لەوانەیە ئێستا دەسەڵاتداران داهاتی دوکانەکان بکاتە نیوە لە گەڵ خاوەن دوکانەکان لاریان نیە قبووڵیانە! بەڵام ڕاستە (یان خوا یان عەبادی یان ئەمەریکا) دەتوانن ئەم دۆخەی باشوری کوردستان ئاسایی بکەنەوە بۆ؟ لەبەر ئەوەی (خوا) خاڵقی کەونوکائیناتە چاکەوخراپە هەرئەودەیکات هەمووی بۆ تاقیکردنەوەی مرۆڤەکانە ئەوە مرۆڤەکان خۆیان وادەڵێن و واش تێگەیشتوون لەم دونیایە, (عەبادی) سەرۆك وەزیرانی عێراق پارە وبریارەبەدەست ئەوەوڵێژنەی ناردۆتە کوردستان دەشتوانێت بە موچەوپارە نەوەك فەرمانبەری کوردستان بەکو دەسەڵاتدارانی کوردستانیش ڕازی بکات خەونی دەوڵەتی کوردیش لە گۆڕێت هەروەك چۆن ریفراندۆمی هەڵوەشاندەوە, (ئەمەریکا) ئەوەش هەر قسەی خۆکە دەڵێن هەمووی ئەمەریکایە هەموو ئەمەریکا داعشی دروستکرد هەموو ئەمەریکا نەفتی برد گەر ئەمەریکا زەغت بکات وەزعەکە باشتر دەبێت,هاوڵاتی کوردوحکومەتی هەرێم چاوەڕێی (عەبادی و خواو ئەمەریکا) ئەی خوا ئەقڵی نەداوەتە مرۆڤ و تاقی دەکاتەوە کارێك بەکارێك بکات, عەبادیش دەڵێ حکومەتی کوردی خۆتانە کێشەی من نییە, ئەمەریکاش دەڵێ هاوڵاتی بابەخۆی داوایی مافی خۆی بکات تۆزێك بەغیرەت بن ئەوجا ئێمە هاوکاریتان دەکەین.ئەوەی لە کوردستان دەگوزەرێ بە هیچ دانانی فەرمانبەروماموستاودوکتۆروخانەنشین وکارمەندانی داموودەزگاکانی حکومەتە, بەئاشکراوبەڕاستەوخۆیی بەرپرس قەشمەری بە هاوڵاتی کورد دەکات کە تۆ هیچت پێناکرێت ئەگەرنا مەعقول چیە مەسئول وبەرپرس لە ماڵەوە حیمایەی هەبێت و بەشیری گامێش خۆی بشوات و کارەبایی (24) سەعاتی هەبێت و داوودەرمانی لە ووڵاتانی ئەوروپی بۆ بێت!

ئەوەی لە کوردستان دەگوزەرێ شێوەیەکە لە کۆیلایەتی و فەرمانەوایی سەدەکانی پێش ناوەڕاست بەڵام بەشێوەی (مۆدێرن) بە چەواشە کردنی خەڵك و لێڕاهاتنی خەڵك و سست کردنی تواناکانی مرۆڤەکان لە جیاتی دوژمن و داگیرکەران پێمان بکات ئێمە خۆمان بە خۆمانی دەکەین بۆ ئەوەی پێی بزانین! گەرنا ململانێی حیزبەکان بۆچی ؟ لەکارکەوتنی حکومەت وپەرلەمان بۆچی؟ نەبوونی موچە بۆچی؟ خانەنشینکراوێك تەمەن (70) ساڵ بۆ پارەوموچە بۆچی؟ چارەسەرکردنی ئەو وەزعە بۆچی (یان خوا یان عەبادی یان ئەمەریکا) ئەی خەڵکی

کوردستان یان حکومەتی هەرێمی کوردستان,ئەوەی لە کوردستان رووەدات لە هیچ شوێنکی دونیا رووینەداوە لە سێ شاروپارێزگا نەتوانی بژی نەتوانی دادپەروەری و یەکسانی و ئازادی جێبەجێبکەی.

لە دوایی ڕاپەڕین هەڵبژاردنی (36) دانرا لە (2005) فیدرالیمان وەرگرت لە کاتی هەڕشی داعش لە ئاسمانەوە فڕۆکەی هاوپەیمانان ئێمەی پاراست کەواتە نە عەبادی نە خوا نە ئەمەریکا دەستت ناگرێ و بتژیێنێ بە ئکو خۆت بە خۆت بزانی چۆن دەژی و بۆچی دەژی ئەوە نە سەدەکانی ناوەڕاستە نە سەردەمی ئەفسانەی تەنها بیربکەیەوەو دانیشی بەکو سەردەمی زانست وتەکنەلۆجیایە دەبێت بیربکەیەوەوبکەویە سەر پێ تەنها بۆخۆت نەژی بەکو بێ هەمووانیش بژی چونکە خەڵك لە کوردستان بەجارێ خۆپەرست بووە پێویستی بە فڕۆمات کردن هەیە مەشکی قورس بووە شتی زیادی تێدایە! معقول چیە فیتەرێك لە سناعە معاش خۆرە دوکاندارێك معاش خۆرە بندیوار نوسراوە! بەو مانایەی بێت ماموستاوفەرمانبەر سەردیوارن معاشیان نیە دونیا عەکس بووەتەوە ئەوەی لە بنەوەیە دیارن سەرەوە دیار نیینە, یاسا بێ فەقیری پارەوبودجەومەزرەعەوقیلا بێ مەسئول وخاوەن زەلام! هەریمی کوردستان دارستانکە یاسایی بەهێزەکان جێبەجێدەکرێت! نەوەڵا لە هەمووی سەیرتر نەوت فرۆشبیت بەئام یەك قەترە نەوت بێ هاوڵاتی خۆت نەبی !

دوو کاری کاریکاتێری … خۆن و یەکسانی …. جۆبار

خۆن…

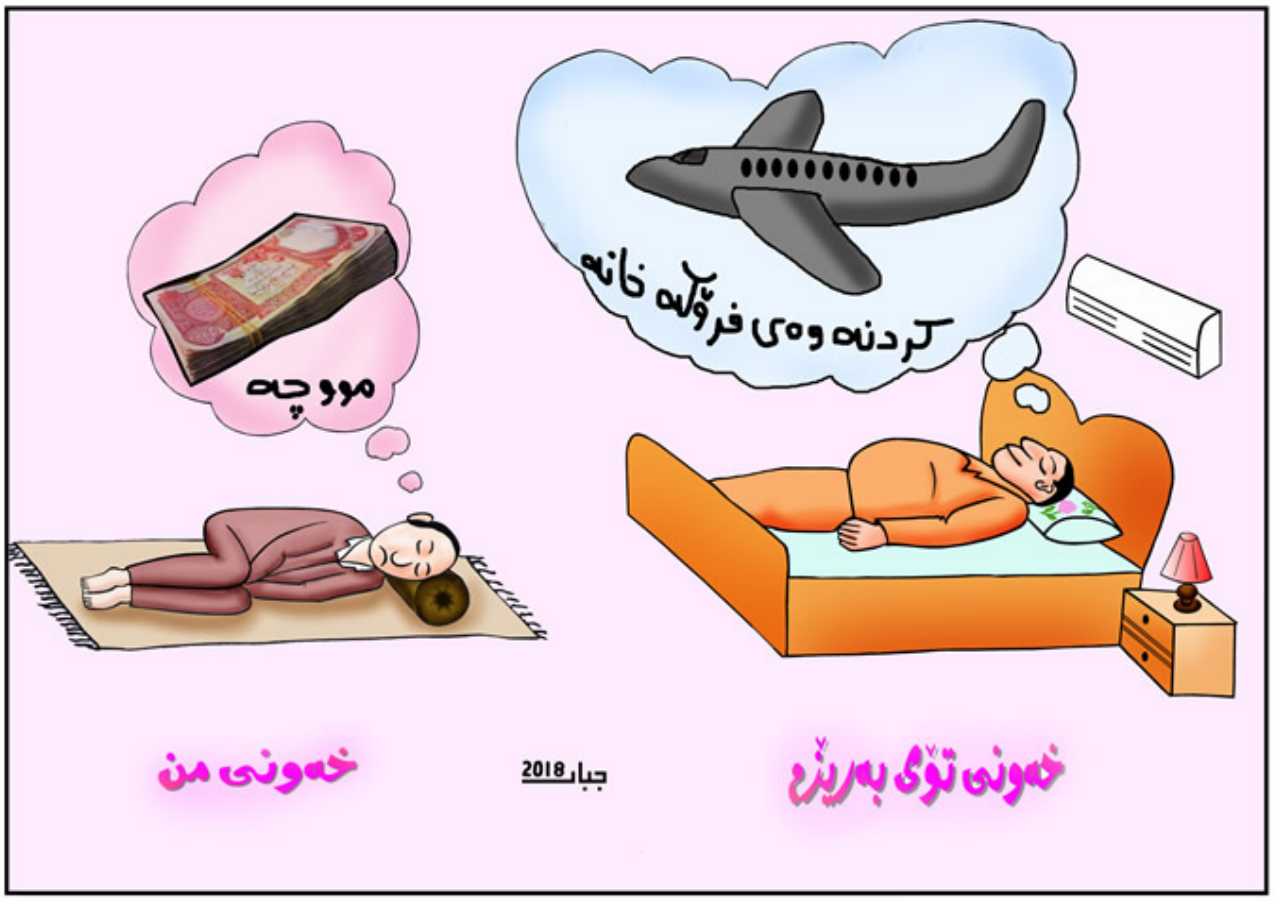

یەکسانی ...
http://dengekan.ca/wp-content/uploads/2018/03/jabar_yaksany.jpg

---

نیشتمان ... شیعری: نزار قبانی – وەرگێڕانی: پشکۆ ناکام

کاتێک نیشتمانەکەم
ئەگەرێم
جگە لە دەفتەرێک
چی ترم پێ نیە
ئەم بازگەیە ئەمنەرتە
ئەو بازگەیە

لەم سەربازگەیە
بە ئەوەی ئەوبەر …!
منیش جگە لە چەکەکەیەک
چی ترم
لە گیرفانا نیە..
بەناو"ئەفسەر" ەام ئەگرێ
و
داوای پاسپەرتی
چەکەکەکەم لە ئەکا..!!
لەم نیشتمانە
"..ووشە.."
پەویستی بە مەتی
تەپەڵ بوونە..
لە چاوەڕێی فەرمانی
کار بەدەست
فڕێ ئەدرێمە
سەر ئەرز
سەیری ئەو هەموو
فەردە " لم "ە ئەکەم
و
فرمێسکی چاوم
وەک دەریا وایە
.. و…
لە بەر دەمما لافیتەیەک
لە یەک
" نیشتمان"ی ئەدوێ
لە یەک
"میللەت" ی ئەدوێ…!!
منیش وەک " مشک " ەکی
بە دەستەوات
هەر دانیشتووم
هەڕنجی غەمەکانم، ئێمە..
و
هەموو دروشمەکان
ئەمەوێ
و
لە بەر دەم دەروازەی

نیشتمانم
وەک کوپەکی شکاو
هەر…فڕێ دراوم …

****

لەبارەی سێکس و ئەخلاقەوە … هیوا سەعید

کاتێک تێگەیشتنی سێکس لە تێگەیشتنی ئەخلاق دابستراتەوە، لێگەڕانان و گەڕکردنی وشەی سێکس یەکسەر کردەیەکی نائەخلاقی و دیمەنێکی نەشیاو و تێگەیشتنێکی نێگەتیڤمان بۆ دروست دەبێ. کەچی سێکس پەیوەندی بە ئارەزو هەیە و ئەخلاق پەیوەندی بە ویست و ئیرادەوە هەیە و لە یەکتر جیاوازن. هەروەها ئەم دووانە ئارەزو و ویست لە بەریەککەوتن و ململانێدان، هێندێک شت هەیە ئارەزو دەیوێ و ویست دژبەتە ڕێگر لە بەردەمی و سەرکوتی دەکا، بۆ پێچوانە زۆرجار ویست بڕگەی ئەو ململانێیە ناگرێ و دەکەوێتە بن دەستاتی ئارەزووەوە. بۆیە دەکرێ بڵێین سێکس چێژە و ئەخلاقیش پابەندبونە، یان پابەندبونێکی ناوەکی و دەرەکییە.

لە زمانی ئینگلیزی هەردوو وشەی ئیتیک (Ethick) و مۆڕاڵ (Moral) کە بە مانای ئەخلاق دێن لە وەرگێڕانیان بۆ کوردی ئیتیک دەبێتە ڕەوشت و مۆڕاڵیش یانی ئاکار.
لەبەرئەوەی ڕەوشت ئەو جۆرە ئەخلاقیە لە دەرەوە و لایەن ئەوانیتری وەک ئایین و کلتور و یاساکانی دەوڵەتەوە بەسەر مرۆڤ دەسپێنرێ. بە مانای ئەوەی هێندێک حەز و ئارەزو هەیە لە ترسی باج و سزادانی ئایینی و کلتوری و یاسایی مرۆڤ ناوێرێ مومارەسەیان بکا و پابەندبونی بە ڕەوشت پابەندبونێکە لە ترسان و ڕەوشتیش ئەخلاقێکی پیشەیی و هەڵبژاردنێکی ناچاریە.
لە بەرانبەردا ئاکار ئەخلاقێکە بە هیچ ترس و سەپاندنێک لە ناوەوەی مرۆڤ دژبەتە دەرەوە و جگە لە گوێگرتن لە دەنگی ناوەخۆی پابەند نییە بەو یاسا و ڕەسایانەی لە دەرەوەی ئەو بونی هەیە.

کەواتە سەکس ئەوکاتە دەبێتە بە ئەخلاقی ئەگەر هاتو ئارەزو لە پێناو تێرکردنی خەی سەی لە زەرلەکردن و دەستدرێژی نەکردەوە و گوێی بەو دەنگە ناوەکییە و بە ئاکار نەدا.
لەرەدا نائەخلاقییەکە پێویست نییە بە وروژاندن و لەکخشاندنی جەستەیی، بەکو لەوەدایە بڕانبەرەکەی وەک کەرەستەی تێرکردن و لە خزمەت ئارەزوی خەی بەکارهێناوە و ویست و ئیرادەی لە زەوتکردوە. واتا بە ئەخلاقییەکە لە زەوتکردنی ویست و ئیرادەکە دایە. ئەگەرنا کردەی سەکس بەخەی تەنیا چەژە و هیچی بەسەر بابەتی بە ئەخلاقی و بە ئەخلاقییەوە نییە.